**Ocak 2005 ayına ait yazılar** (Toplam 23 yazı)

**2005**

31 Ocak

**İnsan-eşya ilişkilerine "mekanik" bir bakış** Aksiyon Dergisi

31 Ocak

**CHP'ye teşekkür borçluyuz** Zaman Gazetesi

29 Ocak

**Haydii, onbin yıllık türküler bunlar!** Zaman Gazetesi

26 Ocak

**Lâtife Hanım'ın özel evrakı** Zaman Gazetesi

25 Ocak

**Yoksa lokomotif projektörü mü?** Zaman Gazetesi

24 Ocak

**Gönül yarası; iyi bir yerli film** Aksiyon Dergisi

24 Ocak

**"Çocuk zeki de çalışmayı sevmiyor amcası!"** Zaman Gazetesi

22 Ocak

**Çirkef atma ne olur; inan senin de olur!** Zaman Gazetesi

20 Ocak

**'Bayramlık yüz' aslında gündelik yüzümüzdür** Zaman Gazetesi, Yorum

19 Ocak

**Bugün Mekke'de olmak vardı** Zaman Gazetesi

17 Ocak

**İncir ağacısın, gam götürensin** Zaman Gazetesi

17 Ocak

**Satır altı çizmeyi sevenler için bir metin** Aksiyon Dergisi

15 Ocak

**Dil yarası sızlayınca** Zaman Gazetesi

13 Ocak

**'Gençlik Edebiyatı'nı mahkûm etmek!** Zaman Gazetesi

12 Ocak

**Anlaşıldı; yine zılgıt yiyeceğiz** Zaman Gazetesi

10 Ocak

**Çalışmak eğlencelidir** Aksiyon Dergisi

10 Ocak

**Amaan Pastör, canım cicim Pastör** Zaman Gazetesi

09 Ocak

**Nöbetçi hızarhane** Zaman Gazetesi, Turkuaz

08 Ocak

**Hukuka yatırım yapalım** Zaman Gazetesi

03 Ocak

**Kıssadan hikmete yollar gider** Aksiyon Dergisi

03 Ocak

**Zihnen müflis** Zaman Gazetesi

01 Ocak

**On Yıl Sonra Sudan Çıkan Parakete: "Cedit Raporu" Bugüne Ne Söylüyor?** Türkiye

Günlüğü

01 Ocak

**"Görüyorum, görüyorum!.."** Zaman Gazetesi

**"Görüyorum, görüyorum!.."**

2005'de bir kısım cemaat yine mescide girerken ayakkabılarını, ayakkabılığa koymak yerine kapının önüne bırakmayı tercih edecekler ve çıkışta, kapı önündeki çamurlu pabuç deryasında yol bulmak için didinen bir kısım cemaati günâha sokacaklar!

Başbakan yine "fakir fukara" dedikten sonra, bu konuda iddiaya girenleri yanıltmayıp, "garip gurebâ" şeklinde konuşmaya ve bir kısım kelimeleri telaffuzda alışıldık vurgu hatâları yapmaya devam edecek.

Yeni yılda yine bazı "profesyonel" futbolcular insanı güldüren temel teknik (fundemental) hataları yapacak, teknik kariyerleri müddetince kendilerini aşmak konusunda kıllarını kıpırdatmayacak ve her maçtan sonra "önümüzdeki maçlara bakacağız" demeyi sürdürecekler.

Fiatı 2 liraya düşürülmüş bile olsa necib milletimiz yine kitap okumayacak ve benim gibilerde bağıra bağıra uzaklara kaçma hissi uyandıran tartışma ve yarışma programlarına iltifat gösterecek.

2005 sonunda "Şimdi biz Kıbrıs Rum yönetimini tanıdık mı, tanımadık mı?" münakaşaları ile birbirimizi yiyor olacağız.

Zaman Gazetesi yazarlarından Ali Bulaç, posta kutusu ile ilgilenmeyi lüzumsuz işlerden addettiği için geçen sene olduğu gibi kendisine gönderilen okuyucu mektuplarından ve geçmiş olsun dileklerinden bîhaber kalacak.

Önümüzdeki yıl laiklik yine tehlike içinde olacak; bereket ki uyanık güçler uyku-tünekten fedâkarlık edip laikliği arslanlar gibi koruyacaklar.

Senenin dördüncü ayından itibaren havalarda kayda değer miktarda düzelme görüyorum; güneşli günler onuncu aya kadar istikrarını koruyacak.

Cumhurbaşkanı'nın sağlık gerekçesiyle affettiği hükümlülerden bazıları yine eylem yaparken yakayı ele verecek.

Bazı otopark mafyacıları camiin karşısındaki lokantalardan birine oturup dudaklarını yalayarak, "Yav şu Süleymaniye Camii'ni kazara yanmış gibi göstersek, o arsa üzerine kaç arabalık otopark çökertebiliriz" hesabına girişecekler ama kimsenin ruhu duymayacak.

Ramazan'dan önce bazı ilahiyatçı hocalar televizyonlara celbedilip, "sakız çiğnemek orucu bozar mı" mevzuunda tartıştırılacaklar; maç berabere kaldığı için seneye ertelenecek.

Ana muhalefet, "tamam iyisiniz hoşsunuz ama böyle de olmuyor ki be birader" makamında sesler çıkarmaya devam ederek varlığına kendisini inandırmaya çalışacak.

Bir dakika!.. Senenin ikinci yarısında erken seçim tartışmaları görüyorum; bu esnada "başkanlık sistemi" diyenlerin ağzına biber sürülecek. Ağzı yananlar olacak...

Gelecek yılın sonuna doğru basınımızda ve televizyonlarımızda "yılbaşı kutlanır mı; kutlanırsa nasıl kutlanır?" başlıklı geyik muhabbetleri görülecek; bazı çevrelerin "Mekke'nin fethini kutluyoruz" örtüsü altında an'ane haline getirdikleri alternatif şenlikler, az sayıdaki insan tarafından "modernizmin kılıfını tersine çevirmek" diye nitelenecek.

Seneler önce idam cezasını kaldırmasına rağmen devlet, içki ve sigara satmayı, piyango ve lotarya tertiplemeyi sürdürecek; bu yüzden sağlığı bozulanlar devlet tarafından bedavaya sunulan sağlık hizmetlerinden istifade edebilecekler.

Önümüzdeki yıl gökten hesaba gelmez miktarda başımıza taş yağacak; bu miktarın % 99'u aşan bir kısmı toz ve gaz haline gelerek solunum sistemimize intikal edecek.

Alibeyköy'ü sel basacak.

Üç veya dört civarında yerli filim çekilecek; Cem Yılmaz, "ne oldu bu insanlara, niçin bana eskisi gibi gülmüyorlar" diye buhrana düşüp meditasyon kurslarına yazılacak.

Güz ortalarında yağmur görüyorum; yapraklar önce sararacak, sonra dökülecek.

Üç vakte kadar formasında sarı renk bulunan bir takım şampiyon olacak!..

Not: Şahsi müracaatlar için sekreterimden randevu almanız gerekmektedir; toplu taleplerde iskonto yapılır; muska işleri özel tarifeye bağlıdır.

## On Yıl Sonra Sudan Çıkan Parakete: "Cedit Raporu" Bugüne Ne Söylüyor?

Bundan tam on buçuk sene önce Türkiye Günlüğü Dergisi çevresinde yazan, düşünen, konuşan bir topluluk olarak, o günlerin en hararetli meselesini teşkil eden Güneydoğu hadiseleri hakkında bir rapor hazırlayarak daha geniş çevreden gelen akademisyen, bürokrat ve devlet adamlarının da katılacağı bir toplantıda raporu müzakere etmeyi ve sonuçları kamuoyuna açıklamayı gerekli görmüştük.

"Cedit Raporu", Türkiye Günlüğü Dergisi'nin Kızılay'daki bürosunda, çoğunlukla yazar kadrosundan oluşan bir topluluk tarafından sabahlara kadar süren ateşli müzakerelerde şekillendi. Kelimeler, fikirler, cümleler ve yaklaşım tarzları üzerinde saatlerce durulduktan

sonra rapora "müzakere edilebilir" bir biçim kazandırılarak bilgisayar çıktısından fotokopi yoluya çoğaltıldı.

HADİSELERİN BELAGATİ; KELİMELERİN BELAGATİ

Sırtından plastik spiralle birbirine raptedilen o rapor bugün yine önümde. Rafta durmaktan plastiği sertleşmiş, sayfaları sararmış 20 sayfa. Sayfaları arasına iliştirilen yapışkan kağıtlardaki notlar, boş yerlere okla çıkılan alternatif ibâreler, tartışma esnasında dile getirilen tenkid ve düşüncelerin kaydedildiği sayfalarıyla kendi çapında bir tarih vesikası olmuş Cedit Raporu.

Başlığı aynen şöyle: "Güney-Doğu Meselesi, (Toplumsal Çözüme Doğru)". Tarih 27 Mayıs 1995, yer, Büyük Ankara Oteli. Alt başlığı ise daha iddialı bir muhteva taşıyor: "Birlik, barış ve hakkaniyet ilkeleri içinde gerçekçi bir çözüm için"

Toplantı saati yaklaştığında sokaktan çevirdiğimiz bir taksiye binerek alelacele otele gittiğimiz ânı hatırlıyorum.

Raporun son sayfasının arkasındaki boşluğa aldığım notlarda hangi müzakerecinin ne söylediği kısaca belirtilmiş. Bürokratlar raporun dilini yer yer cüretkâr bulmuşlar, eksiklikleri işaret etmişler. Bu sayfanın en üstüne müzakerecilerden Hüsnü Doğan'ın bir cümlesini eski yazıyla kaydetmişim: "Hadiselerin belâgati, kelimelerin belâgatinden üstündür" demiş Hüsnü Doğan.

Aradan geçen on seneden sonra hâlâ aynı şeyleri tartışıyor olmaktan hayıflanma neticesi çıkarmamak gerekir. Tarihi ve sosyal boyutuyla zamanın kendine mahsus bir âhengi var ve bu âhenk için on sene pek kısa, bir asır orta vâdeli bir zaman parçasıdır.

O gün kimlerin hangi tezi savunduğunu ve neticede nasıl bir karara varılmış olduğunu ayrıntısıyla hatırlamıyorum ama kütüphane rafında sararıp durduğu on seneden beri bizim raporun ne kadar eskiyip eskimediğini merak ettim. Bu yazı, eğrisiyle-doğrusuyla Cedit Raporu'nun temel tezlerini yeniden hatırlatmak gayesini taşıyor. Bir yerde, hadiselerin belâgati ile kelimelerin belâgati arasındaki üstünlük ilişkisine de yorum getirebiliriz belki.

20 sayfadan ibaret raporun takriben üçte ikisini oluşturan gerekçe faslı, aslında üzerinde yeniden konuşmak ve tartışmak bakımından zihin açıcı bir metin teşkil ediyor. Bu fasıldan uzun iktibaslarda bulunmak yerine raporun son ve en kritik bölümünü teşkil eden, "Çözüm Teklifinin Mantık ve Metodu" başlıklı kısmını, aradan geçen on seneden sonra yeniden okumak daha faydalı olabilir.

ÇÖZÜM TEKLİFİNİN MANTIK VE METODU

Aşağıda okuyacağınız metin, kamuoyuna duyurulmamış, sadece sınırlı sayıda katılımcının iştirakiyle gerçekleştirilen bir beyin fırtınası egzersizi olmak bakımından yeterli bulunmuştu.

Dolayısı ile bu rapordan hareketle, "biz vaktiyle ikaz etmiştik" şeklinde bir iddiayı seslendirmek düşünülemez. Okuyucu bu metni, eski denizcilerin içinde seyahat ettikleri geminin hızını ve katettiği mesafeyi ölçmek için suya bırakılan bir "parakete" olarak değerlendirmelidir.

İşte o metin:

Bu anlayışa sahip olan bizler, Güneydoğu Meselesine yukarıda çizilen çerçevede yaklaşıyor ve muhtemel çözüm arayışlarında başvurulabilecek nirengi noktalar olarak şu hususların önemli olduğu konusunda mutabık bulunuyoruz.

I. Mantıkî temel : Nazarî esaslarını ortaya koymaya çalışacağımız çözüm teklifi, biri teorik diğeri pratik olmak üzere iki temel 'kriter'in ışığında değerlendirilmelidir: 'Doğru'luk ve 'geçerli'lik...

Tabiî ki, savunduğumuz çözüm yolunun öncelikle 'doğru'luğuna inanmamız gerekir; fakat 'doğru' olması yetmez, aynı zamanda 'geçerli' de olması lâzım; çünkü, siyasî-toplumsal pratiğe ilişkin bir 'teklif'in doğruluğu, biraz da 'geçerlilik' şartına bağlıdır.

Önümüzdeki meseleye ilişkin olarak akla ve vicdana uygun düşecek bir 'çözüm'ün doğruluk ve geçerlilik 'kriter'leri ise şu iki hususa tekâbül ediyor:

İlk olarak, Dünya yüzündeki diğer etnik ihtilâf, çatışma, çözülme veya çözüm yollarından kalkarak ileri sürülen tezlerin bizim problemimize fazlaca ışık tutacağı kanaatinde değiliz. Her toplumsal problemin ve her problematik alanın kendine has dinamiklerini ihmâl ederek 'doğru' çözüm üretilemez; olsa olsa çözüm örnekleri taklit veya ithâl edilmiş olur.

İkincisi; Teklif edilecek çözümün Türkiye ölçeğinde genel geçerlik niteliğini haiz olması gerekir. Başka bir ifadeyle hem TBMM'de, hem Kayseri'de, hem Diyarbakır meydanında ve hem de bu problemin önümüze konulduğu her yerde savunulabilir bir çözüm yolu bulma ihtiyacındayız: Bir başka ifadeyle problemin çözüm yeri ne Avrupa Parlamentosu'dur, ne de AGİK platformu! Dışarıda çözüm aramanın, içeride belâ aramak anlamına geldiği düşüncesindeyiz! Bu 'çözüm, gerektiğinde bütün dünyanın önünde başımızı dikerek savunabileceğimiz derecede hakkaniyet ve meşrûiyet vasıflarını haiz olmalıdır.

II. Çerçeve : Hiçbir genel çözüm teklifi, var olan bütün talepleri yahut özlemleri karşılayamaz; muhakkak bazılarını dışarıda bırakacaktır. Her genel çözüm, ister istemez, 'efradını câmi, ağyarını mâni' bir takım niteliklere sahip olacaktır.

Dolayısiyle bu metinde ortaya konulan ve 'doğru' luğuna inandığımız teklifler, Türk, Kürt, Laik, İslâmcı ve Milliyetçi unsurların bilinen bütün tercih ve taleplerini karşılamak gibi gerçekçi olmayan bir iddia ve niyet taşımıyor. Bunun yerine, gayet sarih bir fadeyle tüm bu kesimler içinde birlik, barış ve demokrasiden yana, hakkaniyet ve insaniyet ölçülerini gözeten kalıcı çözüm arayışlarının en büyük ortak paydalarını bulma hedefi benimsenmiştir. Bu

yaklaşımı, zorakî bir te'vil ve sun'î bir te'lif gayretinden ziyade, belki "yozlaşmadan uzlaşmak" diye vasıflandırmak daha doğru olur.

Bu metni şekillendiren müteârife, üniter millî devlet çerçevesi içinde çoğulcu demokratik nizam ve bunun siyasî hukuku altında farklılıklara ve kısmîliklere müsaade etmek olarak özetlenebilir. Başka bir ifadeyle, bir yandan Cumhuriyet'in millî ve üniter devlet yapısını gözetirken, diğer yandan da 'vatandaş fertler'in kültürel kimliklerine ilişkin demokratik hak ve hürriyetlerini, kaldırılamayan ve zedelenemeyen bir dokunulmazlıkla mücehhez kılmak gerektiğine inanılmaktadır.

Çözüm: Yeni Bir Toplum Sözleşmesi

Türkiye'nin, bu günlerde sıkça ifade edilen ve özel bir maksada atfen kullanıldığı âşikâr "siyasi çözüm" teklifleri dışında daha geniş kapsamlı ve bu defa "devlet merkezli" değil, "millet ve toplum merkezli" bir "siyasî mutabakat" a varması şart haline gelmiştir. Bu mutabakat arayışı, devletin yeniden kurulması değil ama;

- Yeniden yapılandırılması;
- Prensip ve hedeflerin tesbitinde milletin taleplerinin nazarı itibare alınması;
- Devlete ve rejime eksen teşkil edecek felsefenin yeniden değerlendirilmesi ve bu arada;
- "Yerli değerlerin" demokratik hiyerarşi içindeki asıl mevkiine yerleştirilmesi, gibi temel noktaları ihtiva etmelidir.

Devletle millet ve sistemle vatandaş arasında yeni bir mutabakat akdedilmesinin zamanı gelmiştir.

Bu mutabakatın ilk adımı, bu ülkenin başta anayasa olmak üzere temel siyasî hukuk mevzuatını yeniden kaleme almakla atılabilir. Yeni ve demokratik bir anayasa, mevcut müesseselerin tamamen değiştirilmesinden ziyade, müesseseler, organlar ve 'aktör'ler arasındaki ilişkiler ile temel hak ve hürriyetler alanının yeniden tanzimini hedef almalıdır.

"Hakimiyet bilâ kayd-ü şart milletindir" ilkesi, milletin iradesini başkalaştırıcı ve son tahlilde engelleyici tampon kurumlardan arındırılarak, bu defa rejimin 'belkemiği'ne yerleştirilmelidir. Millî irade, 'devlet gemisi'nin omurgasını teşkil etmelidir.

Dinin gündelik siyasette bir figür olarak kullanılması, ancak milli iradenin doğrudan doğruya hakim mevkiine geçirilmesi ile hakikaten engellenmiş olacak, fakat buna mukabil rejim, milletin temel değerlerine karşı hasmane bir tavır almaktan kat'iyyen vazgeçecektir. Siyasi iklimimizi her mânâda zehirleyen din-devlet ilişkilerindeki sağlıksız tabloyu daha fazla görmemezlikden gelemeyiz.

Rejimin millî değerler ve evrensel standartlar doğrultusunda elden geçirilmesinin, bu ülkedeki çoğulcu demokrasinin selâmeti ve geleceği açısından kaçınılmaz derecede hayati bir adım teşkil ettiği kanaatindeyiz. Bu rejim ıslahatı, bir anlamda Türk demokrasisinin millet ve toplum zemininde karşılık bulması ve sıhhatli şartlar altında gelişebilmesini temin edecek tedbirlerin başında gelmektedir.

Bu meyanda "demokratikleşme" başlığı altında halen tartışılmakta olan reform taslağının, farklı bir açıdan devlet-millet ilişkilerinin sağlıksızlığını tesbit ve teslim eden bir 'itiraf'dan başka bir şey olmadığını düşünüyoruz. Ne var ki devletle millet arasındaki mesafenin varlığını tesbit ve teslim eden mevcut reform taslağının, netice itibariyle Batılı paradigmaları referans alan bir çözüme işaret ettiği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu anlayış, demokratikleşme meselesini, Batılı güçlerin ve Batıcı çevrelerin uluslararası politika enstrümanı olarak kullandıkları 'ideolojik' bir insan hakları doktrinine endekslediği içindir ki, sadece eksik değil, bu yönüyle ele alınınca aynı zamanda yanlış bir yaklaşımı da temsil etmektedir.

Bu mentalite ile savunulan bir demokratikleşme paketinin, "devlet-millet beraberliği" gibi son derece hayatî bir değeri ihmal etmek, neticede Batının uluslararası politika hedefleriyle uyuşan bir insan hakları ıslahatından öteye gidememek gibi kritik bir zaafı bulunmaktadır. Halbuki biz demokratikleşme kavramından ve bu vadide alınacak tedbirlerden millet-devlet beraberliğini formüle etmek, millî iradeyi gerçekten ve fiilen hâkim ve âmil kılmak, milleti ve devleti aynı hedefe yöneltmek gibi faydalar bekleme hakkına sahibiz. Bu noktada anayasanın, devlet millet beraberliğinin, insan ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin demokratik zeminini tanımlayan siyasî-hukukî bir metin hüviyeti taşımasından yanayız.

Siyasi ve demokratik tasavvurlarımızın hiçbir noktasında milleti ıslaha muhtaç, yönlendirilmeye ve güdülmeye müstehak, siyasi temyiz kudretinden mahrum bir varlık olarak görmediğimizi ehemmiyetle beyan etmek isteriz.

Bu tesbitler muvacehesinde;

1" Güneydoğu meselesini, bugün son derece hatâlı bir zihnî yaklaşımla bir "etnisite problemi", daha açık bir ifadeyle Kürtler ve Türkler arasında cereyan eden bir siyasî hak çekişmesi olarak ele almayı doğru bulmuyoruz. Tam aksine mesele, devlet ile bütün vatandaşları arasında artık sarahat kazanmaya başlayan soğukluk ve güvensizlik biçiminde tecelli etmektedir. Bu haliyle problem sadece Kürtleri değil, bütün Türk vatandaşlarını ilgilendiren bir mahiyet kazanmaktadır.

2- Bilhassa son ayların tartışmaları içinde dile getirilen "siyasi çözüm" arayışlarına üslûbu ve muhtevası bakımından tamamen muhalif olduğumuz bilinmelidir. Türkiye Cumhuriyeti içinde herhangi bir etnik ve yahut dinî, mezhebî unsura siyasî hukuk seviyesinde (başta anayasa olmak üzere ilgili diğer mevzuatta) farklılık izafe edilerek kolektif aidiyet veya imtiyaz alanı açmak anlamına gelebilecek herhangi bir formülasyonun dışında ve karşısındayız.

3- Problemin akl-ı selim çerçevesinde hallini kolaylaştıran ve mümkün kılan tabiî bir avantaja sahip bulunuşumuz gözden kaçırılmamalıdır: Bütün provokasyon ortamına ve maalesef artık mutad hale gelmiş olan "kan kaybına" rağmen millet zemininde etnik ayırımcılığa ve karşılıklı nefrete dayanan bir düşmanlık gösterisine rastlanmamaktadır. Evlâtları dağlarda vuruşan iki unsurun Türkiye'nin her yerinde bir arada hâlâ dostluk, akrabalık ve komşuluk ilişkilerini sürdürmekte gösterdiği basiret ve olgunluk, sadece toplumsal barışın sigortası ve erdemli bir hayat felsefesine işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda nihaî çözümün önünü açacak hayatî bir avantaj da teşkil ediyor.

Osmanlı'dan miras 'emperyal terbiye' ve birarada yaşama ahlâkı, Türkiye'deki toplumsal barış ve huzurun hâlâ en büyük enerji kaynağı olarak varlığını, hayatiyetini ve ehemmiyetini sürdürmektedir. Bu noktanın fevkalade ciddiye alınması gerekir; zira, bir arada yaşama ahlâkının, toplumsal bir değer olarak el'an varlığı ve canlılığını koruyor olması, etnik temele indirgenmeye çalışılan problemin, bu yönü itibariyle sun'îliğine işaret etmektedir.

4- 'Problem'in toplumsal alanda çözümü için izlenmesi gereken yolun 'çetrefil' bir tarafı yoktur. Sivil-toplumsal gündemimizin en âcil meselelerinden biri 'resmî ideoloji ve siyaset'in yanlış adımlarını engellemeye çalışmaktır. Sivil-toplumsal alanımızı mümkün olabilecek en yoğun diyalog çabalarıyla doldurarak bunu sağlamaya çalışabiliriz. Resmî ideoloji ve siyaset'in millî birlik ve bütünlüğümüzü gerçekten tehlikeye atan müdahaleleri asgarîye indirildikten sonra sivil-toplumsal alanın toparlanarak kendi çoğulcu bütünlüğünü yeniden 'inşa' etmesi daha da kolay olacaktır. Her şeyden evvel, tarihî-dinî eksende uzun asırlar müddetince oluşmuş ve bu gün de varlığını her şeye rağmen devam ettirmekte olan kültürel entegrasyonun daha yoğun biçimde 'toplumsallaşma'sını sağlayacak iletişim vasatını bütün anlamları ile güçlendirmek gerekiyor.

Güneydoğu meselesinin çözümü "imkansız" veya "mümkün" değil, fiilen "mevcut"tur. Sürtüşme, giderek kendi zeminini bile temsil etme kabiliyeti tartışılır hale gelen devlet seçkinleri ve resmi ideoloji ile, Kürtleri ne derece temsil ettiği çok su götürür "Kürt elitleri" arasında cereyan eder hale gelmiştir.

Millet, çok şükür ki, kahir ekseriyetiyle fiilen ve hâlen kavganın dışındadır.

5- Halihazırda devam etmekte olan sıcak çatışmayı ve meseleyi Askeri kuvvet kullanarak halletme arzusunu prensip itibariyle desteklemiyoruz. Lakin devlete silâh çekilmiş olmasını da hiçbir şekilde anlayışla karşılamamız beklenmemelidir. Siyasî sonuçlar doğuracak bir "ateşkes"i değil, devlete silâh çekenlerin evvelemirde bundan vazgeçmeleri gerektiğini doğru buluyoruz.

6- Güneydoğu'da yaşayan halkın, toplumsal çözümün tabiî ve vazgeçilmez unsurlarından biri sıfatiyle birlik, barış ve demokrasiye katkısını sağlamak için, öncelikle terör ve

antidemokratik baskıların çifte saldırısına maruz kalmış irade hürriyetine yeniden kavuşturulması lâzımdır.

7- Güneydoğu'nun iktisadî geri kalmışlığı tarihi ve coğrafi şartlara bağlı olarak ortaya çıkan bir toplumsal yapı meselesidir. Devlet-Millet arasındaki kopukluk da bilhassa uzun savaş yılları ve Tek-Parti'li dönem boyunca bu problemin büyümesine yardım etmiştir. Son yıllarda GAP çerçevesinde gerçekleştirilen büyük yatırımların bölge halkının refahını geliştirecek iktisadî ve toplumsal kalkınma projeleri ile desteklenmesi, GAP'ın beşeri zeminde benimsenmesini sağlayacaktır. Bu gelişme, devlet-millet yakınlaşması ve toplumsal entegrasyona güç katacaktır. Bu gün yaşanan işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizliklerin de şehirleşen ve kalkınan Güney-Doğuda problem olmaktan çıkacağı ümit edilebilir.

Bu fikrî zemin çerçevesinde ve tatbikatını terörün biteceği zamana ertelememek üzere;

a-. Herhangi bir 'adres' göstermeksizin -Türk, Kürt, Alevî, Sünnî diye belirtmeden- bütün etnik ve yahut kültürel farklılıklara ferdiyet planında meşruluk tanınması gerektiği kanaatindeyiz. 'Resmî dil'in Türkçe olduğunu ifade eden 'Madde'ye, isteyen herkesin istediği mahallî lisanda, hususî statüde eğitim-öğretim, araştırma, geliştirme ve sergileme müessesesi kurup işletebileceği; radyo ve televizyon neşriyatında bulunabileceği; kitap, dergi ve gazete yayımlayabileceği ibâresi eklenmek suretiyle bu haklar Anayasa çerçevesinde teminat altına alınmalıdır.

b-İnsanların çocuklarına istedikleri ismi koymalarına aslâ müdahale edilmemeli, mahallî dillerde açılacak okullardan mezun olan herkes, resmî dilde yapılacak yazılı ve yahut sözlü imtihanları kazanmak kayıt ve şartı ile Türkçe özel okul mezunları ile aynı hukukî hak ve statüye sahip olmalıdır.

c- Etnik, kültürel, mezhebî ve yahut dinî telâkkilere dayalı olarak memleket dahilindeki unsurlar arasında kin, nefret, husumet ve şiddeti alenen dâvet, tahrik ve teşvik etmeğe; ülkenin toprak ve hükümranlık haklarını hedef alan fiilî isyanları arkalamaya, yani siyasi şiddet kullanmaya azmettirmeye yönelik propaganda mahiyeti taşıyan sarih beyanlar hariç, her nevî fikir ve mütalâanın ifadesine serbestiyet verilmelidir.

ç- İktisadî ve ticarî faaliyet sahasında isteyen istediği dilde isim, ünvan, rûmuz ve markayı resmen benimseyebilmeli, yafta ve etiket kullanabilmeli ancak umuma açık hizmet ve faaliyet sahalarında herhangi bir surette ırk, dil, din, mezhep, fikir ve görüş ayrılığına dayalı istihdam, tanıtım ve reklam anlayışına meydan verilmemelidir.

d- Özellikle askeri okullara öğrenci kabulü ve eğitim süreci esnasında öğrencilerin dini eğilimleri bir soruşturma ve tard sebebi olmaktan çıkarılmalı, inanç ve ibadet hürriyetinin devletin her katında anayasa teminatı altında olduğu bilfiil gösterilmelidir.

e- Tekke, zâviye ve cem evlerinin resmen açılmasına hukukî imkân ve zemin sağlanmalıdır

f- Nihayet bütün bu değişiklikler yoluyla elde edilecek ferdî hak ve hürriyetlerin sıkıyönetim ve olağanüstü hal rejimleri gibi istisnaî durumlarda dahi korunmasını mümkün kılacak bir düzenlemeye gidilmelidir.

g- Farklı kültürlerin birarada yaşama hakkına saygı göstermekle birlikte, etnisiteye dayalı kollektif kimlik inşa etme gayretlerinin, eninde sonunda ancak laikçi bir ırkçılık hareketine dönüşeceği endişesini derinden hissediyoruz. Neticede en büyük kötülüğü kendi dayandığı unsura karşı yapan bütün ırkçılıklar gibi, Kürt ırkçılığının da en başta ve en fazla Kürtlere zarar vereceğine inanıyoruz. Kürt ırkçılığı kadar Türk ırkçılığını teşvik ve tahrik etmenin de Türkiye'ye aynı derecede zarar verdiğine inanıyor ve genetik 'kompleks'lerin her türlüsünü müslüman vicdanımız ve millî irfanımızla reddediyoruz.

Başta anayasa olmak üzere hukukî ve idarî mevzuatın yukarıdaki çerçevede tadil ve yeniden tanzimi suretiyle ferdî hak ve hürriyetler alanının etnik-kültürel seviyeden dinî, mezhebî ve felsefî anlamlarına kadar bir hayli genişleyeceği açıktır. Sadece 'cumhuriyet' kavramının evrensel mantığı ile sınırlandırılabilen ve fakat 'demokratik dokunulmazlıklar'ın garantisi altına alınmış 'ferdiyet' sahasının bu vüs'ati sayesinde siyasî hayatımız, ülke çapındaki sosyal, ekonomik ve kültürel hak ve taleplerin daha kolay ve müessir biçimde yansıyacağı ortak kamu alanı haline pekâlâ gelebilir.

Farklılıkların, yok sayılmak yerine ferdî hak ve hürriyetler küresinin tabiî ve ayrılmaz bir parçası olarak görülüp korunması, toplumsal çoğulculuğa olduğu kadar, barış içinde birlikte yaşama konusundaki hür iradenin güçlenmesine de hizmet edecektir.

Türkiye, bu çizgiye gelmeyi, suret-i kat'iyede bir 'geri çekilme' gibi telâkki etmemelidir. 'Doğru', yani hakkaniyet ve insaniyete uygun olan da 'geçerli', yani kabil-i tatbik olan 'proje' de budur. Stratejik yönü ile bakılınca da bu 'çizgi', doğru yer seçimi ve 'ebedî müdafaa hattı' olarak anlaşılmalıdır. Bundan gerisi ise bizim nokta-i nazarımızdan 'harim-i ismet hattı' olarak telâkki edilmelidir.

Netice

Cumhuriyet rejiminin vatandaşına karşı 'bulanık' nazarlarla bakışından ileri gelen sosyal problemler, bugün Türkiye'nin önüne, 'siyasî çözüm'den gayri alternatifi kalmamış bir hesap pusulası olarak dayatılmaktadır. 19. Asırda Osmanlı devletini tâciz eden "Şark Meselesi", öyle görünüyor ki 20. Asırda da sadece üslûp ve isim değişikliği ile bir "Kürt Meselesi" şekline bürünmüştür.

Bu topraklarda yaşıyan insanların, âdeta kültürel ve felsefî tabiatı haline gelmiş iki hususiyetinden bahsedilebilir: İlki, imparatorluk umuru görmüş olmanın getirdiği bir olgunluk ve terbiye; ikincisi, 'devlet'in birlikte yaşama formu olarak kazandırdığı tecrübe...'Emperyal terbiye' ve devlet tecrübesi. Emperyal terbiye, farklı toplumların yan yana barış içinde yaşama

alışkanlıklarını; devlet tecrübesi ise problemlerini şiddete başvurmadan, ihkak-ı hakka girişmeden devletin hakemliğine müracaat etmesini ifade ediyor.

Türkiye'de Güney-Doğu meselesi bir etnik problem, etnik toplumun ayrılıkçı hareketi olarak tezahür etmemiştir. Doğulusu, Batılısıyla insanı çileden çıkartan kan gölüne rağmen Türkiye'de insanlar, Kürtler ve Türkler diye ikiye ayrılmamışsa ve onca provokasyona rağmen bir arada yaşamak arzusundan vazgeçmemişse ortada bir etnik problem yoktur. Ayrılık halka inmemiştir.

Problemin en ciddî boyutu, devlet adına hareket ederken millete yabancılaşmış bürokratik seçkinlerle etnik kökeni adına bir takım talepler ileri sürerken devlete karşı hasmane tutum takınmış aydınların basiretsizliğinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin bir kısım siyasî ve bürokratik kademelerinde mevzilenen resmî görüş, halkla devletin arasındaki mesafeyi gittikçe arttırmaktadır. Hâlbuki, devlet halkından gereksiz yere korkmaktadır. Devlet hangi etnik kökenden gelirse gelsin halkından korkmaktan vaz geçmelidir. Yasakçı değil hürriyetçi açılımlar, halkın hem kendi içinde ve hem de devletle olan kaynaşmasını arttıracaktır. Çözüm, evrensel standartlarda demokratik bir hukukun yerleşmesi kadar, kırık dökük de olsa 50 yıldır devam eden 'tecrübe'nin ışığında 'demokrasi' anlayışımızın çoğulcu ve 'yerli değerler'le donatılmasına da bağlıdır.

Herşeye rağmen, anayasanın özlenen şekliyle devlet ve millet arasındaki yaşatıcı âhengi ve ileri bir kişi hürriyetleri hukukunu tesis etmek üzere yeniden kaleme alınıp yürürlüğe girdiği vakit bile problemin sadece 'şekil şartları'nın aşılmış olacağı bilinmelidir. İtiraf etmelidir ki zihnî engeller, anayasal engellerden daha katı bir mukavemet unsurudur. Onun içindir ki, esas ve kalıcı çözüm, 'barış içinde bir arada yaşama iradesi'nin olanca samimiyet ve kararlılıkla tek tek fertlerden toplum ve devlet katına kadar uzanan bütün bir toplumsal ve politik alanda hayata geçirilmesi suretiyle elde edilecektir.

Vatanımızda yıllardan beri devam eden bu 'iç kanama'yı, birlik, barış ve hakkaniyet esasları içerisinde halledecek bir çözüm teklifi, inanıyoruz ki, kalkınmış, müreffeh, demokratik ve büyük Türkiye'yi 21. Asrın dünyasında maddî ve manevî kültürün; bilgi, enformasyon ve iletişimin; barış ve kardeşliğin öncüsü yapacak 'medeniyet projesi'nin de taslağını oluşturacaktır. Bu 'taslağı' hazırlayacak kabiliyet, bilgi, tecrübe, enerji ve cesaretin bu toplum ve millette var olduğuna da yürekten inanıyoruz.

## "PARAKETE"Yİ SUDAN ÇIKARMAK

Aradan on sene geçtikten sonra yukarda takdim edilen "tesbit ve teklifler" ne anlam taşıyor? Dikkatle incelendiğinde görülecektir ki Türkiye, "demokratikleşme" paketleri içinde bu çözüm tekliflerinin mühimce bir kısmını kuvveden fiile geçirmek esnekliğini gösterebildi. Raporun müzakeresi esnasında bazı tartışmacılara "bu kadarı da fazla" dedirtecek bazı

teklifler, bugün birer kanun maddesi olarak yürürlükte bulunuyor ama benim kanaatimce raporun gövdesi ve ruhu, yani devletle milleti sükûnet içinde aynı istikamette geleceğe tevcih edecek içtimai mukavelenin ortaya konulması meselesinde yeterince mesafe alınmadığı da âşikârdır. Esefle belirtmek lâzım ki Türkiye, rejimin demokratikleşmesi yolundaki kararlılığını, iç dinamiklerinden ziyade, "AB nezdinde kabul edilebilir ülke" görüntüsüne erişmek için seferber etti. Bu niyet farklılığının, bizatihi demokratikleşme hamlelerinin kendisi kadar ciddiye alınması gerektiğini düşünüyorum zira, muhtemel veya muhayyel bir AB üyeliği için iç mevzuatımızı gözden geçirirken yaptığımız iyileşmeler, esasen sâdık bir niyetin mahsûlü haline gelemiyorlar. Bu niyet karmaşası, bütün reform tarihimiz boyunca maalesef tekerrür edip durmuştur.

Netice itibariyle aradan geçen on sene, yeni değerlendirmelerde bulunmayı da gerekli kılıyor. On sene önceki manzara hayli değişti; en azından gerek Güneydoğu'da, gerek Ortadoğu mıntıkasında ABD'nin, on yıl öncesine göre daha tayin edici ve etkileyici bir unsur olarak yer almış olması gözden kaçırılamaz. Son iki yıl içinde uzaktan patlatılan mayınlı eylemlerle yeniden varlığını hissettirmeye başlayan PKK ise, Kuzey Irak'ta adım adım serpilip büyüyen devlet benzeri bir oluşumun gölgesinde kalmaya ve "belki de- siyaset denkleminden çıkmaya başladı. Diğer yandan ABD ve sair işgalci güçlerin Irak'tan asker çekme hazırlıklarına başlamasıyla birlikte Türkiye'nin Ortadoğu'nun en sancılı bölgelerinde jandarmalık göreviyle tavzif edildiğine dair spekolüsyonlar da giderek yoğunlaşmaktadır.

Dış etkenler elbette daima önemlidir; gözden ve hesaptan uzak tutulamaz ama içerde zaafiyet halinin devamına seyirci kalmak, meselenin hallini imkânsız derecesinde müşkilâta uğratacaktır.Ev ödemizin mühim kısmı, hâlâ dokunulmayı bekliyor!

Ev ödemizin mühim kısmı, hâlâ dokunulmayı bekliyor!

## Zihnen müflis

Ortalık bulutlu ama havada bahar dallarını hatırlatan bir râyiha geziniyor; "belli, kar yağacak" demeye kalmadan hazret teşrif ediveriyor. Kuşluk vakitleri. Gazete almaya giderken bir ahbapla merhabalaştık.

-Hayırdır, ne işin var bizim mahallede?

"Ne işin var bizim mahallede", çocukluk günlerimizin şehir hukukunu anıştıran bir lâtife. Arkadaşın biri vaktiyle evini taşıyıp mahalle değiştirdikten birkaç ay sonra yeniden eski sokağından geçerken mahallenin sarhoşu çevirmiş yolunu, yakasını destelemiş,

-Niye göçtün maalleden?

Mahalleden göçmek, kültür dairesini değiştirmek, eski değerleri inkâr etmek mânâsında; "ne işin var bizim mahallede?" sorusu ise, "aslında ait olmadığın bu yerde bulunmak için hangi olağanüstü sebebin var?" makamında bir sorgulama.

-Çocuğu kursa bıraktım da eve dönüyorum, diyor.

El kadar sabîleri cumartesi-pazar sabahın köründe kurslara yolladığımızı görenler, "bunlar eğitime çok önem veriyorlar" diye düşünür; öyle midir?

-Ne kursu bu?

İngilizce kursuymuş; eh, pekâlâ. Üstüme lâzım değil, belki gevezelik kabilinden bir sual ama duramıyorum işte,

-Kaç yaşında yeğen?

-Yedi yaşında, ellerinden öper!

Biliyorum üstüme vazife değil; biliyorum, bildiğimi babası da biliyor ama dayanamıyorum,

-Çok erken değil mi; yanlış bir şey!

"Üstüme varma" makamında aynı meseleyi daha önce de hatırlattığımı söylüyor. Sıkılma sırası bana geçiyor. "Zaman kötü oldu canım" diye bir şeyler geveleşip ayrılıyoruz.

Yedi yaş bu. Sabî daha kendi ana dilini zihninde inşâ etmekle meşgul. Bazı sporlarda başarılı olmak için erken davranmak gerektiği mâlum ama bir başka yabancı dil? Yedi yaş yeni anlayışa göre eğitime başlangıç zamanı (eski usûlde beş yaşında başlanırdı). Alfabe öğrenilecek yaş, yabancı dil değil. Ebeveynin hassasiyetini anlayabiliriz, evlâdı için en iyi geleceği hazırlamak endişesiyle aile bütçesi zorlanarak bu imkân araştırılmış olsa gerektir. Yabancı dil öğrenecek daha çok zaman ve fırsat olduğunu bilirler ama birisi, "aa gecikmeyin kardeş" diye ikaz etmiştir.

Fakülte son sınıfa gelmiş öğrencilerin çok mühimce bir kısmı Türkçe kompozisyon yapamıyorlar; kompozisyondan geçtik A4 büyüklüğündeki bir kağıdı kullanmayı bile bilmiyorlar. Boşluk korkusu mu nedir, kâğıdın en solundan en sağına kadar yampiri satır düzeninde kargacık burgacık, dağınık bir fiziki kompozisyon ve bu hâl ile mütenâsip bir ifade fukaralığı. İçlerinde en yaman okuyucunun zevki, market kitaplarının üstüne nâdiren terfî etmekte; ders haricinde şahsına ait kitapların sayısı elliyi geçenler parmakla gösteriliyor. Ömrü kursla geçen çocuklar bunlar. Ana okulunu da katarsanız 20 yaşındaki bir gencin eğitim kariyeri 17 seneyi buluyor. Rakam ciddi, netice?.. "En azından İngilizce biliyor ama çocuk!" diye sevinebilir miyiz? Ne gezer! Ana dilini bilmediği halde kendinde İngilizce'den çeviri yapacak salahiyeti görenlerin âsârı meydanda.

Olmuyor, yedi yaşından itibaren çocuğa Türkçe'yi yasaklayıp sadece İngilizce solunan bir ortamda yetiştirmek bence daha tutarlı; â'rafta kalıp her iki dünyadan da olacağına kendisini Anglo-Amerikan bir iklimde daha iyi ifade edebilecektir en azından. Zaten sıbyan çağında çocuğu elinden tutup İngilizce kursuna yazdırmanın mânâsı da onu, geleceğin Anglo-Amerikan dünyasına adanmış bir genç olarak yetiştirmek değil midir?

Türkçe'nin bu kadar aşağılanması (fiilen öyle çünkü), yarının dünyasında Türklerin var olma imkânını "kariyerizm" uğruna rehine vermektir. "Rehin" deyişim nezaketten, zihnen müflisin rehnettiği şeyin geri döndüğü nerde görülmüştür?

Bu bir açmaz değil; daha düne kadar Türkiye'nin en iyi çeviricileri, Türkçe'yi çok iyi bilen, konuşan ve yazan insanlardı; o tecrübeyi niçin görmezden geliriz?

**Kıssadan hikmete yollar gider**

Divâneliği ile mâruf Behlül, bir gün Harun Reşid'in sarayına geldi. Hârun'u tahtında göremeyince yerine geçip halife gibi oturdu. Derken saray görevlileri durumu fark edince, "Bre edepsiz deli." diye birkaç tokat atıp yerinden alaşağı ettiler.

Patırtı üzerine hadise yerine gelen Halife, Behlül'ü iki gözü iki çeşme ağlarken bulunca görevlilere "Nedir, ne oluyor burada?" diye sual etti; onlar da, "Ey mü'minlerin emiri bu divâneyi sizin yerinize geçip oturmuş halde bulduk. Edebini takınması için bir iki tane vurduk, ondan ötürü ağlayıp durur." cevabını verince Behlül atıldı,

-Hayır ey halife, ben yediğim tokatlara ağlamıyorum; senin halin için ciğerimi dağlayıp ağlıyorum ki ben ömrümde bir defa bu makâma birkaç dakikalığına oturduğum için bunca dayak yedim. Sen ise her gün burada oturmaktasın ve kimbilir ne kadar dayak yemen gerekecektir!

---

Ömrünü makam sevdâsı ile tüketenlere kıssadan hisse!

---

Nasreddin Hoca bir gün çift sürmekteydi; derken boyunduruğun kayışı kopuverdi ve işi yarıda kaldı. Hoca hemen boynundaki tülbendi çıkarıp boyunduruğun yerine sarıp sarmaladı ve öküzlere "ho" deyip sabana yüklendi. Bir miktar toprağı sürmeye kalmadı, ince tülbent cayır cayır sökülüp koptu. Hoca hiç aldırış etmeden yırtık tülbendi eline aldı,

-Sen de gördün işte dedi, "kayış meğer neler çekermiş"

---

Fukaranın hâlinden bîhaberlere kıssadan hisse!

---

Karamanoğlu bir gece şehrin zariflerini, eşrafını, ahbâbını sarayına davet edip çalgılı, mezeli, şaraplı, rakslı bir sohbet meclisi kurmuştu. Meclisin geç saatlerinde içkinin de tesiriyle meclistekilere ihsanlar dağıtıp gönüllerini hoş etmeğe kalkıştı ve bir has köyünü birbiri ardınca onsekiz kişiye, sonuncu olarak da Şair Nizâmi Çelebi'ye armağan etti.

Sabah olunca Nîzâmi Çelebi kapıya dayandı, "Sultanım, emrediniz de dün gece bana ihsan ettiğiniz köyün beratı yazılıp mülknâmesi verilsin!" deyince Karamanoğlu huzursuz olup pişmanlığa düştü, "Hay Çelebi" dedi, "dün gece sarhoş haliyle dilime ne gelirse söylemiş bir herzedir yemişim." diye verdiği sözden caymaya kalkıştı. Nizâmi Çelebi,

-Hâşâ Sultanım dedi, "dün gece her ne dedinse lutf u ihsânın icâbı dedin; lâkin herzeyi şimdi yedin!"

---

Diliyle başı belâdaki herkese kıssadan hisse!

---

Haccâc-ı zâlim, etrafta şen tabiatı, temiz gönlü ve saf haliyle tanınan Kümeyl Bin Ziyad'ı kendisine alenen hakaret suçuyla yakalatarak, bir hayli eziyetten sonra huzuruna getirtti,

-Sen dedi, filancanın bağında, falan ve filanla oturup sohbet ederken benim adım geçince ya Rabbi, sen onun yüzünü karart, boynunu kes ve kanını dök demişsin; doğru mu bre hain?

Kümeyl korkudan zangır zangır titreyerek cevap verdi,

-Evet efendim, aynen öyle oldu; bağda otururken tam karşımdaki asma dalının üstünde bir salkım koruk üzüm gördüm; ona bakarak bu sözleri söyledim ki maksadım koruğun ahvali idi, hâşâ emire sövmek değildi!

Haccac nükteden hoşlandı ve Kümeyl'i bağışladı.

---

Kezâ!

---

Rivayet olunur ki, bir gün Hazreti Ali'nin (ra) huzuruna edepsiz, küstah ve kötü sözüyle mâruf bir adam geldi ve dedi ki,

- Hz. Ebubekir ve Ömer'in halifelikleri esnasında ahali kavga ve nizâdan, husumet ve cinayetten uzaktı. Halbuki senin ve Hz. Osman'ın zamanında günümüz hep dövüş-çekiş, kavga ve ihtilâfla geçmektedir?

Hazreti Ali buyurdu,

-Zira ben ve Osman, Hazreti Ebubekir ve Ömer'in yardımcıları idik; sen ve senin emsâlin ise bana ve Osman'a yardımcı oldunuz!

---

Gırtlağın dokuz boğum olduğunu unutanlara kıssadan hisse!

---

Tilki av için gezinirken bir keklik gördü ve hemen bir tertip düşünerek onu seyre daldı. Keklik kendisini hayranlıkla süzen tilkiye, "Hey tilki kardeş, böyle hayran hayran nereye bakıyorsun?" dedi. Tilki atıldı, "Ey güzeller şahı, şu senin şehlâ gözlerine, edâlı bakışlarına yandım. Lakin merak ettim, acaba gözlerini kapatınca da böyle güzel ve çekici oluyor musun?"

Keklik güzelliğiyle mağrur gözlerini kapatınca tilki, çenesiyle kekliğin boynunu kavradı. Keklik başına geleni anladı ama son bir gayretle tilkiye,

-Ey bilgili avcı dedi, sana binlerce bravo. Benim gibi bir şahlar lokması, bir padişah yemeği sana nasib oldu; evvela bu nimete şükret de beni öylece ye!

Tilki, "keklik doğru söylüyor" diye düşündü ve şükretmek için ağzını açınca keklik uçup yüksekte bir dala ilişti. Tilki esefle, "Lanet olsun nimeti yemeden şükredene!" diye hayıflandı. Keklik de, "Lânet olsun uykusu gelmeden gözünü yumana!" cevabını verdi.

---

Bu kıssanın hissesini düşünmek okuyucuya!

---

Kıssalar Lamiizâde Abdullah Çelebi'nin "Latifeler" isimli eserinden derlenmiştir.

AKLINIZDA BULUNSUN:

MÜZİĞİMİZ KÜLTÜRÜMÜZ; ÇARŞAMBA AKŞAMI SAAT 19'DA, TRT 2'DE

O gün ve saatte TRT 2'yi açıyorsunuz; İncilâ Bertuğ ile Mehmet Güntekin'in birlikte yaptıkları "Müziğimiz Kültürümüz" adlı program yedide başlıyor. Program, Türk musikisinin

kültür ve tarih boyutu üzerine karşılıklı konuşmalarla yürüyor ve konuyla ilgili eserler hemen oracıkta canlı canlı icrâ ediliyor.

Klasik musikimiz, klasik kültüre âşinâ olunmadan anlaşılacak derecede yalınkat bir sanat değil; her üstün kıymet gibi tadına erişmek için insandan emek taleb ediyor. Program, bu hususta isteği ve niyeti olanların merakını tahrik etmek ve onlara yol göstermek için birebir.

Mehmet Güntekin, hâli-hâzırda yaşayan en iyi erkek icrâcılardan biri. Sadece icracı değil, sözü, sohbeti, kültürü ve etvârı ile bir İstanbul beyefendisi. Ramazan boyunca Tv5'de yaptığı harikulade iftar programlarından sizlere söz edemeyişim içimde ukde kaldı.

Programın yapımcısını tebrik ederim; TRT 2'de güzel şeyler oluyor.

## Hukuka yatırım yapalım

Türkiye'de başkanlık sisteminin lâfla değil, sahih bir maksada vâsıl olmak maksadıyla tartışılabilmesi için, Yargıtay Başkanı'nın telefon kayıtlarının gazete sayfalarına kadar düşmemesi gerekirdi. Hayır efendim, bunun adı şeffaflık, açıklık, bilgi edinme hakkı filan olamaz. Her devletin geleneği vardır ve adı üstünde gelenek yazıya geçmeyen bir birikimdir.

Yeri gelince binlerce yıllık devlet geleneğinden bahsediyoruz ama devletin derinliklerindeki hizipleşmeler bir güç oyununa dönüştüğünde geleneği kimsenin umursadığı yok.

Hukuk bir güven müessesesidir; kanun külliyatını uygulayan bürokratlardan ibaret değildir. Bir ticari firma güvenilir bir intiba edinmek için milyonlarca liralık yatırımdan kaçınmıyor; neticede elde edinmek istenen şey tüketiciler üzerinde edinilmiş bir duygudan ibaret; güven duygusu. Ülkenin hukuk nizamı için güven duygusunun ne kadar vazgeçilmez olduğunu tartışmaya hâcet yok.

Dünkü gazetelere şöyle bir bakınız; çarşaf çarşaf "gizli" telefon kayıtları yayınlanıyor. Mahkeme kararı ile gerekli görüldüğünde bazı gizli dinleme ve kayıt yapılabiliyor ama aynı kayıtların ortalığa dökülmesi, o kayıtlarda varlığını hissettiğimiz çürümeden daha beter kokular yayılmasına sebep oluyor. Bu kayıtlar, ne derece geçerli olduğu yine hukukun değerlendireceği türden delillerdir; bu gibi delillerin gazetelerde televizyonlarda yayınlanması, amme vicdânında "yargısız infaz" tesiri uyandırmaktan başka hangi sonuca hizmet eder?

Mehîb bir devlet, Yargıtay başkanının telefonunu dinlemez; aklından bile geçirmez; dinlemek iktizâ ederse sessizce gereğini yerine getirir ama en yüksek adalet merciini dedikoduya malzeme etmez; ederse o ülkede "kesinleşmiş yargı kararı" ile dedikodu arasında hukuk tekniği bakımından bir fark kalmaz.

Kaç gündür zihnimde evirip çevirdiğim ama yazmaya çekindiğim bir mesele var; Güney Asya'daki deprem felaketzedelerine yapılacak yardımların, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşıp

ulaşmayacağı suali zehirli bir şüphe gibi içimi kemirip duruyor; zira vaktiyle yardım toplayan kuruma karşı "güven" duygusu zedelendi. Bu hayalkırıklığının zebûnu olmak bugün Türk toplumunu dünyaya nekes bir millet olarak tanıtıyor. Haksızlık, tek kelimeyle haksızlık. Vaktiyle bu toplum, 27 Mayıs ihtilâlcilerinin yapmayı düşündüğü sosyal reformlar için alyansını, bileziğini bile hibeden çekinmemişti ama bu gibi fonların dürüst kullanılmadığı yolundaki şüpheler bugün ne yazık ki inanç haline geldi.

Devletle toplum arasındaki mutabakatın kimyâsı hukuk nizâmı; böyle bir adli sistemimiz olsaydı bu ülkede ne darbe yapmaya kalkışanlar, ne devleti soyarak zengin olmayı tasarlayanlar, ne de halkın verdiği ianeleri çarçur eden yardım kuruluşları cesaret bulamazlardı.

Hukuk eğitimini, gerekirse liseden itibaren on, on iki yıllık imtiyazlı bir süreç olarak yeniden tasarlayacaksınız; on yıl içinde doktora seviyesinde eğitim görmemiş hakim, savcı, avukat, noter ve adli polis kalmayacak. Adliye binalarını -paraya acımayıp- beldenin en pahalı, en görkemli, en ciddi, ve mimarlık değeri bakımından en yüksek bir üslupta yeniden inşa edeceksiniz ve Adliye mensuplarına çok yüksek ücretler tahsis edeceksiniz. Bu sürede hukuk, lâfla değil, hakikaten kuvvetler ayrılığı prensibine uygun bir müstakil güç haline gelecek. Hukukçu olmak isteyenleri ise, en azından askerî okulların uyguladığı cinsten bir titiz seçme sistemi ile belirleyeceksiniz; öyle ki hukuk kavramı, "devlet"le iç içe geçecek ve aynîleşecek. Hemen yapılması gereken budur; gerisi makyaj.

**Nöbetçi hızarhane**

Bazı illerin, bazı kazalarıyla başı derttedir ve vilayet olma hakkının kendilerinden vaktiyle çalındığını düşünürler nedense; vaktiyle Aksaray'ın Konya ile nisbeti böyleydi meselâ.

Kemaliyeliler, zorlanmadıkça Erzincanlı olduklarını pek söylemezler. Sivas'ın da Zara'sı vardır; sorulduğunda Sivaslılığı görmezden gelip,

-Zaralıyık derler.

Zara'nın balını, peskütanını (bir nevi kışlık yoğurt), kıymalığını meşhur bilirdik; bir zamandan beri Zaralılar mizah sektöründe de iddialı bir duruma geçtiler. Şener Çınar'ın derlediği "Çelik Yelekli Kuşlar" isimli kitap (*), bugünlerde Zaralılar arasında altın gibi muamele görüyor. İşte bu hafta size bu kitaptan seçtiğim bazı örneklerle zihninize bir Zara çentiği açmak istiyorum.

Tufan bey Hac'dan dönen Kösemet'i (Köse Ahmet) ziyarete gidiyor. Hatıralarını anlatırken Şeytan taşlama faslına gelen Kösemet,

-Kuyunun başına vardım Allah yarattı demeden şeytanın kafasına kafasına taşları ekleştirince ol cânibden bir feryad geldi ve şeytan "yandım anam, etme Kösemet, ocağına düştüm Kösemet" diye yalvarmaya başladı!..

Sözün tam burasında Tufan bey dayanamıyor, "Ayıp etmişsin Kösemet" diyor.

-Niye ki Tufan dayı?

-İnsan kırk yıllık arkadaşını taşlar mı bre vicdansız!

---

Zara'nın çiçeği burnunda kaymakamı şehrin en fiyakalı lokantasında karnını doyururken aniden feryada başlıyor. "Garsoon, nedir bu rezalet, kapatırım burasını, zart zurt.."

Köşede çorbasını içen Tufan bey bağırtıyı duyup garsonu çağırıyor, "Nedir oğlum bu feryat figan?"

Garson ezile büzüle, "Kaymakam beyin çorbasından telis (çuval) parçası çıktı da ona kızıyor" deyince Tufan bey hışımla Kaymakam'ın üstüne yürüyor,

-Buraya baksana yeğenim, diyor, "ne ortalığı velveleye veriyon; elli kuruşluk çorbadan İngiliz kumaşı çıkacak değil ya, çıksa çıksa telis parçası çıkar; otur şimdi edebinle yemeğini bitir."

---

Tufan bey'in menkıbeleri ayrıca kitap yapılsa yeridir; biz şimdi Zara'nın diğer nükteperdazlarından da bahsedelim.

Mevsim kış; Kızıldağ kapanmış. Yolcu otobüsleri Zara'da bekletiliyor. Lokantalar tâbir-i âmiyâne ile "ful çakılı". Derken müşterinin biri başlıyor bağırmaya,

-Bu ne biçim lokanta; medeniyet buraya uğramadı mı?

Lokantacı Hacı Solmaz derhal hadiseye el koyuyor, "Buyurun efendim, nedir şikâyetiniz?"

-Koca masada bir kürdan yok!

Hacı Solmaz gayet soğukkanlı, "Haklısınız efendim" diyor; ben bu Zaralılara kürdan kullanmayı öğretemedim; kullandıktan sonra 'belki bir vatandaşın işine yarar' diye tekrar yerine koyan yok; kaldırıp atıyorlar!

---

Keresteci Kör Hallâ (Halil ağa) sıkıntıdadır. Vaziyeti fark eden bir tanıdık yaklaşıyor, Hallâ'nın derdini soruyor.

"Sorma yeğen" diyor Hallâ. "Deli Vehbi'nin oğlu Feridun'u bilin; rezilin biri, koynunda yarım metrelik saldırmaya geziyor."

-Ee, ne olmuş?

-Olacağı şu, her gün akşam burdaki kerestelerden birini sırtlayıp götürüyor; sabahleyin getirip bana geri satıyor. Polise versem, iki ay yatıp çıkacak. Terslesem bıçağıyla doğrar beni bu deli herif!

-Haklısın, kötü!

-Asıl kötü o değil yeğenim, diyor Hallâ. "Diyelim ki benim malımı bana satıyor; ona da razıyım lakin benimle kıran kırana pazarlık etmesi yok mu; asıl gücüme giden o."

---

Deli Vehbi'nin yevmiye dört kilo süt veren ineği hastalanıp iğne ipliğe dönünce Vehbi çaresizlik içinde and içiyor,

-Yarabbi bu ineği bana bağışlarsan on gün oruç tutacağım.

Ertesi gün inek ayağa kalkıp yem kesmeye başlayınca Vehbi, "Şükürler olsun" deyip oruca başlıyor. Bir, üç, beş derken sekizinci günün sabahı ahıra gidenler ne görsün; inek dili dışarda, dört bacağı havada, sırtüstü uzanmış kalmış.

Vehbi, hayli dövündükten sonra dışarı çıkıyor; ellerini havaya kaldırıyor,

-Eğer ben de tuttuğum sekiz orucu önümüzdeki Ramazan'dan düşmezsem bana da Deli Vehbi demesinler!

---

Kalaycılığın rağbetini yitirdiği demlerdeyiz. Kalaycı Niyazi işsizlikten dükkana uğramaz olmuş, üç beş kuruşluk işi çırağına bırakıp kahveye postu sermiş domino tavla ile vakit öldürmekte.

Oyunun en civcivli yerinde kahveye nefes nefese bir çocuk giriyor,

-Niyazi emmi, Niyazi emmi, sizin eve hırsız girdi!

Niyazi emmi, "lâhavle" çekip zarları sallıyor,

-Kilitleyin kapıyı üstünden, acından gebersin teres!

---

Berber Aslan kısa boylu, çelimsiz, hafifçe kambur, sol eli çolak, asabi bir adam. Bir gün dükkânına uzun boylu, saç sakal birbirine karışmış, çirkin, gözleri kan çanağı, elleri kürek iriliğinde, kaşları bıyığından kalın bir köylü giriyor. Aslan müşteriye şöyle bir bakıyor, gözü hiç tutmuyor. Önlüğü kuşanırken laf olsun diye soruyor,

-Adına bağışlan mı hemşerim?

-Güzel, diyor adam, "benim adım Güzel"

Berber Aslan'ın cinleri tepesine çıkıyor; önlüğü sıyırıp yere çalıyor,

-Ulan bana Aslan diyenin, sana Güzel diyenin... Beni katil etmeden çık dışarı, başımı belâya sokma bari!..

---

Zara'nın Marangozlar Çarşısı'nda eski bir geleneğin hâlâ hüküm sürdüğü günler. İşler bittikten sonra esnaf bir dükkânda toplanıp çalgıyla, kebapla, müskiratla def-i gam eylemekte.

O gün sıra Söğütağıllı Cafer'in dükkânında lakin gammazın biri polise ihbarda bulununca âlemin ortasında zaptiya dükkâna dayanıyor, kapının gümbürtüsünü duyan Cafer Usta, "aman uşak suç aletlerini zula edin, sesinizi de çıkarmayın" deyip kapıyı açıyor, polis öfkeli,

-Nedir bu rezalet, gecenin bu saatinde bu kadar gürültü olur mu, şikayet var hakkınızda!

-İyi ama biz nöbetçiyiz memur bey!

-Nöbet mi, ne nöbeti?

-Nöbetçi hızarhaneyiz efendim!

-Nöbetçi hızarhane olur mu be adam, dalga mı geçiyorsun?

-Olmaz olur mu âmirim; nöbetçi eczane, polis, doktor varsa hızarcı da olacak; gecenin bir yarısında Çolağın Cemalla Dalaklıgilin Kemal dağdan kaçak tomruk getirirlerse gün ışıyana kadar koca tomruğu kim biçecek?

(*) Şener Çınar'ın "Çelik Yelekli Kuşlar"ı bugünlerde ikinci baskısını yapmak üzere. Kitap Say Yayınevi'nden çıkacak.

**Amaan Pastör, canım cicim Pastör**

Şekil, daha doğrusu soyut olanı görünür hale getirmek önemli. İnsanlar arasında soyutu kavrama kabiliyetine sahip olanlar ve soyutla yetinmeyi bilenler daima vahim bir azınlık teşkil etmişlerdir. Kalabalıklar gözle görünene, dokunulabilir olana yakınlık duyar ve anlar.

Semboller işte bu işe yarar ve soyutu somut hale getirirler. Özel ihtimam sarf edilmezse sembol, temsil ettiği şeyin kendisiyle özdeşleşir.

Vaktiyle irticâ, yeterince cisimleşmediği düşünüldüğü için bazı şeylerin irticâyı temsil eden şeyin üstüne yapıştırılması ve üzerine "işte irticâ budur" diye yazılması gerekmişti. Aczmendi tipi erkek giyim stili bu açıdan sanatkârâne bir çalışmaydı. Bu tarz giyimin ne derece şık çizgiler taşıdığını ünlü bir modacımız bile fark etmiş, "ayol bu çok heyecan verici bir kreasyon" diyerek sanatçı duyarlığını esirgememişti. Oysaki daha önceleri irticâ, bir kesekağıdı dolduracak ölçüde gümrah ve perişân (dağınık) sakalla, sarıkta cisimleştirilen bir kavramdı. Nitekim Rahşan Hanım da son aydınlatıcı demecinde sarığı, menfi bir şekil unsuru yeniden etiketlemeyi ihmâl etmedi. Şimdi bazı çevrelerin inatla, "Hayır efendim başörtüsü bir semboldür" diye dayatması daha anlamlı görünüyor olsa gerektir.

Bir kısmımız gülüp geçsek de apartman tipi kiliselerde faaliyet gösteren misyonerlik faaliyetinin yeni tehdit kopsepti çerçevesine girdiğini ilgiyle fark ediyoruz. Efendim bu raddeden sonra sokakta bedava dağıtılan İncil-i Şerif veya Presbiteryen risâleleri okuyarak Protestanlık hakkında bilgi edinebileceğimizi zannedenler yanılıyor; bize yeni tehdidin görünür alâmetleri lâzım ki anlayabilelim. "Düşman"ı nesinden tanıyacağız? Bunların sakalı, sarığı, şalvarı, misvakı, takunyası yok; sıradan giyimli, efendi kılıklı, nâzik adamlar. Nitekim kameralar kilise derûnuna kadar nüfûz ediyor: Seminer odası gibi bir şey; duvarda bol miktarda çoban resimleri, anaokulundaki duvar yazılarını hatırlatan vecizeler, ön tarafta bir nota sehpası, gitar çalan bir bayan (Türk tipi protestanlığa iyi gider diye bağlamanın da devreye sokulduğunu fark ediyoruz bu arada). Ee? Şekil yok; bize şekil lâzım şekil!

1,5 tonluk pleksiglas sanayi tipi su tankından tornistan edilmiş vaftiz çanağı işe yarar mı? Niçin olmasın? Lâkin daha fazlası gerek; gam değil, yakında buluruz nasıl olsa.

Bu arada sokakta bedava İncil dağıtmak meselesi dikkatimi çekiyor. Yahu biz borç senedinin üstündeki yazıları bile okumayız. O yüzden gazetelerimizin kısm-ı âzâmı "seyredilir gazete" üslûbuyla yayınlanıyor. Gazete okumayız, bakarız. Şöyle Fatihin Fedaisi Kara Murat veya Tarkan Vikingler diyarında kabilinden resimli roman tarzında bir şeyler tasarlamayı akledederlerse ne âlâ. Üstelik parasız dağıtıyorlarmış. Ben misyonerlerin yerinde olsam parasız kitap dağıtmak yerine "kredine kartına 32 taksit; 2,5 liradan başlayan fiyatlarla" filan diye kampanyalar düzenlerdim; en azından verdiği paraya acıyan birileri okurdu.

Panzehir diye başvurulan karşı propaganda taktiği ise "al birini vur ötekine" dedirtecek cinsten. Taksim'de Kur'an dağıtmak nasıl bir akıl? Bizde bir "Beyazsaray âdâbı" vardır hani; Kitab-ı Mübîn'e paha biçmek kimsenin haddi olmadığı için "hediyesi feşmekân lira" diye arka kapağa not düşülür; lisana takla attıran bir ibâre. Erbâbı bilir, hediye filan değildir efendim. Bedelini verir satın alırsınız. Doğrusu budur ve bedava "Kitab" dağıtmak "Pastör"e kızıp oruç bozmaya benzer.

Meseleyi ciddi boyutlarıyla ele almaya ne yerim, ne de keyfim müsait; bu yüzden, işin en vahim boyutunu, yani "Türkiye misyonunda çalışırken balata sıyıran pastörlere rektefe ve rot balans ayarı merkezleri" teşkili hususundaki uyarıcı fikirlerimi, AB'ye tam üye kabul edileceğimiz tarihe erteliyorum efendim.

**Çalışmak eğlencelidir**

Çalışmak zevklidir" diye bir vecize duymuştum vaktiyle; basit, kolay anlaşılır, derinliği olmayan bir vecize. Sözün kime ait olduğunu bilmiyorum ama içimden bu vecizeyi, "çalışmak eğlencelidir" diye değiştirmek geliyor.<br />

Çalışarak eğlenmek yadırgatıcı bir durum, hatta çelişki bile denebilir.

Çalışmak yorar; kısm-ı âzâmımız için çalışmak, neredeyse nâmus belâsı katlandığımız bir mecburiyettir. "Zengin olsan ne yaparsın?" sorusuna, "yan gelir yatarım, elimi soğuk sudan sıcak suya uzatmam" cevabını verenler hiç de az değildir. Emekliliği, "ömrün en uzun tatili" sayanları da unutmayalım bu arada.

Çalışmanın eğlenceli tarafı, kendiliğinden ortaya çıkan bir şey değil; değerli her şey gibi o da emek istiyor. Şairin "mihneti zevk etmededir âlemde hüner" dediği cinsten bir emek. Eğlenmek izafi bir kavram, genel ortalaması var gibi görünse de kişiden kişiye, toplumdan coğrafyaya çok farklı eğlence tarzlarından bahsedilebilir. Öyleyse yapılacak iş, çalışmak fiilinin içindeki eğlenceyi aramak ve bulmaktır. Çalışmayı yorucu, eğlenceyi dinlendirici diye biliriz; belki de bu genellemenin kendisi yanlıştır. Çalışırken yoruluruz ama bu yorgunluk tez zamanda geçen türden bir zafer hâline benzer; çalışırken yorulanın dinlenmesi kolaydır da sair yorgunluklar geçmek bilmez.

Mutluyum; çünkü bulaşık yıkadım

Ev kadınları örneğine bakalım; bazı radikal Feministler'in, "temizlik, bulaşık, yemek, ütü, çocuk bakımı gibi sıradan işleri başkasına yaptırsanız dünyanın parası tutar ama kadınlar bedava yapıyor ve kıymetleri bile bilinmiyor" diye itiraz etmelerinde kısmî haklılık payı var elbette ama eğer gündelik ve rutin ev işlerinin eğlenceli bir tarafı olmasaydı çatırdayan evlilik sayısı normalin beş katına çıkardı bence. Bulaşık yıkamanın insanı pekâlâ dinlendirebileceğini ve zihni durulmaya yol açacağını başkası söylese inanmazdım ama şimdi bizzat biliyorum. Bulaşık yıkarken mânidar bir iş yapıyorsunuz; kirliler temizleniyor, dağınık halde duran kaplar yeniden kullanılır hale getirilip yerlerine konuyor ve son tabak durulandıktan sonra bir iş başarmanın hazzını yaşıyorsunuz. Ütü, ev temizliği hatta çamaşırı bile bu cümleden sayabiliriz. Dışardan yorucu ve sinir bozucu gibi görünen ev işleri, aslında bir değer üretmekten doğan hazzı ev hanımlarına aksettirerek onların mukavemetini artırıyor ve olumsuzluklara karşı daha dirençli ve anlayışlı olmalarına yol açıyor. Bu yüzden hanımların ev işlerinin üstüne "el işleri" ile uğraşmaları da çok önemlidir çünkü dantel, oya, örgü gibi

şeyler sıradan ve pek dikkat gerektirmeyen emeği görünür ve kalıcı hale getirerek üreticisine mutluluk veriyor; en büyük eğlence budur bence.

Erkeğin adı yok

Erkeğe biçilen toplumsal rol, onların evde üretken olmalarına mânidir; bu yüzden "evcil erkek" sayısı, pabucunu dışarda unutmuşlardan daha az galiba. Bir değer üretme yeri olarak ev, kadınların tekeli ve hükümranlığı altında. Kahve dediğimiz mekânların erkeklere mahsus gibi görünmesi aslında kadınların biçimlendirdiği bir neticedir. Bir erkeğin evde üretebileceği yegâne iş 'okumak'tan ibaret gibidir ama okumayı 'iş'ten saymadığımız, daha doğrusu pek sevmediğimiz için erkeğe evde -aslında fiilen pek işe yaramayan ve kuru bir tatminden ibaret kalan- hükümranlık taslamak ve televizyon karşısında zap cihazını elinden düşürmemek gibi göstermelik bir faaliyet türü kalıyor.

Bir 'hobi'ye tutunmak

Son yıllarda "hobi dükkânları" diye bilinen yeni bir iş kolu yayılmaya başladı; genellikle kadın müşterilere hitab eden ve tahta boyama, resim, örgü, ufak imalat işlerine yarayışlı araç-gereçlerin satıldığı bu dükkânların aslında kaç ailenin mutluluğuna mühim katkılar yaptığını hiç düşünmüş müydünüz? Kadınlar, beklentilerini az tutabildikleri oranda evlerinde ve ev merkezli küçük çevrelerinde üreterek mutlu olabilme imkanlarına daha fazla sahipler; ne yazık ki erkekler için iş dışında eğlenebilme imkân ve fırsatı çok az.

Televizyon bile işe yarayabilir

Bir süreden beri ancak şifreyle seyredilen kanallarda eğlence ile üretimi yanyana getiren ilginç programlar dikkatimi çekiyor; meselâ üçer-dörder kişilik takımlar oluşturularak bir hurdalıktan toplayacakları malzeme ile belirli bir zaman süresi içinde belirli bir aracı imal etmeleri isteniyor. Bu bir eskimiş çamaşır makinelerini fırlatan mancınık da olabilir, yandan çarklı bir basit su aracı da. Verilen sürede araçlar tamamlandıktan sonra takımlar kendi elleriyle yaptıkları araçları kullanarak yarışıyorlar. Seyretmesi bile çok eğlenceli bu yarışmaya katılanlar kim bilir ne kadar güzel vakit geçiriyor olsalar gerektir. Günün birinde bizim televizyonlar da atı arpayla dövüştürme tarzında yarışma programları düzenlemekten usanırlar da en azından insanları birlikte üretirken eğlenebileceklerini hatırlatan yapımlara önem verirler.

Batılı televizyonlarda seyredenlerde üretim iştiyaki uyandıran öğretici belgesel programlar da revaçta; yirmi dakika içinde marangozluk dersleri veren bir program, neredeyse iki seneden beri en beğendiğim yapımların başında geliyor. Dekorasyon kültürünü geliştiren, hanımlara terzilik öğreten programlar da var. Bizim televizyonlar da bu türü bir ara denediler ama galiba yeterince seyirci toplamadığını düşünüp vazgeçtiler.

Bilinenleri tekrar etmenin mânâsı var mı? Üretmek kendi başına erdemdir; elbette üretimin yöneleceği doğru hedefler belirlemek başlı başına bir öneme sahip ama ondan önce üretim heyecanını kışkırtmak, emeği ödüllendirmek, tembelliği kınamak gibi değerleri yeniden öne çıkarmamız lazım; batı dünyasında üretim, nihai ve ahlaki hedeflerinden sapmalar gösterse de batılı toplumların en büyük erdemini teşkil ediyor.

Herkesin yapabileceği şeyler var, dinlenmek bir ihtiyaçtır ama çalışmak bir hayat tarzıdır, bir dünya görüşünün temelidir; eğlencelidir ve mutluluğun belki de en büyük kaynağıdır; hatta çalışanları seyretmek bile. Çünkü insanda çalışmayı ve üretmeyi taklit arzusunu kamçılıyor.

En büyük eğlence ve mutluluk kaynağımız, zihnimizin bir yerinde keşfedilmeyi bekliyor.

AKLINIZDA BULUNSUN:

MUSTAFA KARA'DAN İKİ MÜHİM ESER

Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocalarından Prof. Dr. Mustafa Kara, "Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar" isimli yeni bir eser yayınladı. Okuyucuya bir ansiklopedi gibi hizmet ve bilgi vermeyi amaçlayan bu güzel eser, çerçeve yazıları, fotoğraflar ve birbirinden değerli hat örnekleri ile süslenerek zevkle okunur bir kitap olmuş.

Tasavvufi cereyanlar son yıllarda hayli yaygınlaşmasına rağmen, işin kültüründen, rükünlerinden ve edebinden bîhaber bir kısım saf ve cahiller yüzünden yara bere içinde kalıyor. Tasavvufa meyli olanların, bu temayülü tarihi bilgi ve kültürle desteklemeleri bence 'edeb'tendir.

"Sır" yayınevi tarafından neşredilen eser hakkında (siryayincilik@hotmail.com) adresinden veya 0224 223 72 10 nolu telefondan bilgi edinebilirsiniz.

Mustafa Kara, bu eseriyle birlikte "Mahabbet Mektupları" isimli bir deneme kitabı da yayınladı. Meçhul bir dosta hitaben kaleme alınmış, musiki, şiir, klasik kültür ve edebi lezzetin aynı kabda kaynatıldığı, güzel râyihalar neşreden bu eseri de hatırlatmak istedim. Eseri Bursa İlahiyat Mezun ve Mensupları Derneği (Bilder) yayınlamış.

## Anlaşıldı; yine zılgıt yiyeceğiz

Tamam bir kenara çekilip dalgamızı geçelim de bir noktada CHP'ye fena halde haksızlık etmiyor muyuz? Türkiye'de parti içi demokrasi kavramını CHP kadar işlek ve zinde tutabilen bir başka parti var mı? Sağ gelenek çizgisindeki partilerin genel kurulları, nadiren içe dönük tenkidlere sahne olur; hele parti iktidardaysa genel kurul bir onaylama şölenine dönüştürülür ama CHP'de her zaman parti içi muhalefet varlığını daima hissettirebilmiştir.

Meseleye bir de böyle bakalım.

---

Anlaşıldı; bu cuma yine minberlerden "kumar zılgıtı" yiyeceğiz. Cemaat, o esnada kim bilir aklından neler geçirip "hoca az bile söylüyor" makamından başını sallayarak "bari fazla uzatmasa da farza geçsek" diye düşünüp edebini bozmayacak.

Yeşilay haftası olur; cemaat "içki içmeyin zinhar haramdır" zılgıtı yer, Çevre haftası olur, "yaş kesen baş keser" zılgıtı gelir. İntihar olayları artınca, "canına kasdeden imansız gider" azarı işitiriz. Birileri de çıkıp, "yahu bu memleketin en iflâhsız kesimi biz miyiz, her hafta potansiyel mücrim imişiz gibi bizi boyayıp duruyorsunuz?" demez.

Mustafa Denizli "Hak ettiğim değeri İran'da buldum" demiş; insanın bunca zaman içinde "benim kadr ü kıymetimi bilmiyorlar" hissiyle yaşaması fena bir şey olmalı.

Ey para, ben sana ne diyeyim bilmem ki!

---

Milli Piyango idaresi, internet üzerinden oynanan sanal kumara savaş açmış. Vaktiyle Ankara'da çok anlatılan bir "işler kesatlaştı, siftah yapamaz olduk; ya siz kapayın ya biz bu işi bırakalım" fıkrası vardı lakin burada zikri hoş kaçmaz.

Bilenler bilmeyenlere anlatsın en iyisi.

---

Fena halde asparagas kokan bir küçük gazete haberi: Fareler anadillerini tanıyor ve en az bebekler kadar farklı dilleri birbirinden ayırdedebiliyormuş.

Çok etkilendim; darısı bize!

---

Karamürsel'de bir berber, "bana 5 milyar ver, sana üç ay sonra 15 milyar lira vereyim" vaadiyle neredeyse bütün ilçeyi ikna etmiş. Hatta ilk zamanlar sözünde de durmuş ama gerisi mâlum; Kaymakam'ın intiharından sonra "saadet zinciri"nin hiç de sağlam olmadığı anlaşıldı.

12 Eylül sonrasındaki Banker furyasından beri defalarca aynı tipte dolandırıcılık yapıldı, foyaları meydana çıktı. Demek ki kimse ders almamış; demek ki bu ülkede beş milyarın üç ay içinde on milyarlık ektra değer üretebileceğine inanan ekonomistler var!

Neticede birileri çıkıp, "devlet ziyanımızı karşılasın" derse hiç şaşırmam; vaktiyle yol olmuştu çünkü.

---

KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş'ın, "gerekirse Kıbrıs'ta Filistin benzeri bir intifada direnişi örgütlerim" mealindeki sözleri yankı bile uyandırmadı.

Bazen zaman ne kadar zalim bir ayrıştırıcı görevi görüyor!

---

Deniz Baykal dün grup kürsüsünde ilginç iddialar seslendirdi. Daha önce TCDD tarafından işletilen İzmir liman işletmesi, bir gün arayla kurulan iki şirkete, kuruluşlarının üçüncü günü ihalesiz devredilmiş. Her iki şirketin kurucu ortağı görünen bir AKP yöneticisi ise daha sonra yüksek profil vermemek için ortaklıktan çekilmiş. Yapılan sözleşmeye göre bu iki şirketli ortaklık, limana her yeni vinç ilâvesinde, sözleşme süresi kendiliğinden 15 sene uzayacakmış.

İddialara hükümetin ne cevap verdiğini henüz bilmiyoruz ama özelleştirmeden anlaşılması gereken bu üslup değildir.

**'Gençlik Edebiyatı'nı mahkûm etmek!**

12 Eylül öncesinde görülen türden ucu kanlı kavgalara ve cinayetlere varan gençlik eylemleri, o devri bir genç olarak yaşamış kuşaklar üzerinde kâbus tesiri yapıyor.

Ne yazık ki aradan onca sene geçtikten sonra gençler arasında şiddet eylemlerinin yeniden hortlamasına engel olacak tampon mekanizmalar geliştirmekte başarılı olamadık. 12 Eylül ertesinde uygulanan "depolitizasyon" siyaseti elbette yanlıştı. Gençleri, kendilerini inşâ ve ifadeye imkân veren bir hürriyet ortamı içinde bağımsız ve sorumlu bireyler olarak yetiştirmek, depolitize etmekten daha fazlasını gerektiren, emek-yoğun bir siyaset üslûbunu gerektirir çünkü. Üniversite gençliği üzerinden politika yapmak Türkiye'de ucuz ve sağlam sonuç veren bir tarz olarak hâlâ cazibesini koruyor.

Üniversite gençliğinin dinamik ama tahripkâr enerjisini kullanarak siyaset yapmak isteyen çevrelerin niteliği dikkatle incelenmeli; genellikle toplumsal taban ve destekten mahrum, öncü despotizmine tapınmaktan başka manevra sahası kalmamış radikal unsurların tercihi, gençleri birer 'savaş kalkanı' gibi kullanarak siyasette var olmaktır; ucuz, kanlı ve etkili bir yol ama özünde, kullandığı gençlere asla değer vermemek gibi vahim bir kusurla mâlul. Yirmi yaş sularındaki gençleri romantik yüklemelerle sokağa döküp belirli hedefler üzerine kışkırtmanın maliyeti çok düşük. Her gencin içinde bir kahraman yatar ve bu kahramanı dışarı çıkmaya ikna etmek hiç de zor değildir; özellikle örgüt disiplini içinde kitle eylemlerine katılan gençlerin, eylem esnasında birer birey olarak nasıl silikleştiklerini ve iradelerini askıya aldıklarını hissetmeleri, anlamaları çok zordur. Bu konuda gençleri suçlamak yerine gençlik eylemleri üzerinden politik çıkar sağlamaya kalkışan bütün çevreleri müştereken psikolojik bir sindirme ve baskı altında tutmak gerekir ve bu süreç esnasında 'gençlik sorumluluğunu yerine getiriyor' veya 'gençliğin depolitize edilmesine karşıyız' türünde edebiyat yapmaya

kalkışacaklara meşruluk alanı bırakılmamalıdır. Yazılı ve görüntülü basının kararlı işbirliği ile, sözünü ettiğimiz gençliği kışkırtma edebiyatını kısa zamanda etkisiz hale getirmek pekâlâ mümkündür.

**Dil yarası sızlayınca**

Ne derneği olduğunu hatırlamıyorum; gazete, "kendini fes etti" diye yazmış. Muhabir, musahhih, yayından sorumlu kişiler "Fesh" diye bir kelime duymamışlar demek ki. Hakkı Devrim, gazetelerde tashih servislerinin kaldırılmasından yakınıyor; haklı; yayın organları dilin doğru ve güzel tasarrufundan birinci derede sorumludur.

Vahim bilgi yanlışlarına ne demeli; her şeyden anlar edâsıyla sokaklarda gezinen bir gazeteci, dünkü köşesine, "medya hocaları"na havâleten bir sual dercediyor. Elifi elifine naklediyorum: "Şeytan taşlamanın aslı olmadığını, Kur'an'da buna dair bir hadis-i şerifin bulunmadığını söylüyorlar. Hangisi doğru?" Uzmanlar sorunun içindeki saatli bombayı fark edemeyip demişler ki: "Bir şeyin aslı olması için mutlaka hadis-i şerifle bildirilmesi lâzım değildir. Dinimizde dört delil vardır vb..."

Sırf "Kur'an'daki hadis-i şerifler" tamlaması bile, mucidine Cehâlet Nobel'i kazandırmaya kâfidir lâkin cehlinden bile gâfil olanların halâsı yoktur; bu fetvâ müstahakkine benden armağan olsun!

Kızılay şubelerinden biri Güney Asya felâketzedelerine yardım için dağıttığı broşürde "şefkat" yerine "şevkat" diye sözlüklerde bulunmayan bir galatı tercih etmiş. Propaganda niyetine sarf edilen "bugün sana, yarın bana" ifâdesindeki laubâliliği kasden geçiyorum. "Gelin umut tarlalarını birlikte yetiştirelim" cümlesinde kulağınızı rahatsız eden bir şey hissettiniz mi? Tarla yetiştirilmez, olsa olsa bu mânâda yeşertilir lâkin "sen de katıl" ibâresindeki de ekinin bitişik yazılmasını neye yoracağımı bilemiyorum. İlkokuldaki Türkçe dersinde dalga geçmeyen herkes "de-da" ve "ki" eklerinin nerede ayrı veya bitişik yazılacağını bilir. "Adamlar insânî bir maksatla yardım toplamak istiyor, konuyu saptırıyorsun" diyebilirsiniz; saptıralım efendim: Lâyıkıyla ifâde edilmeyen şey yok hükmündedir.

Geçenlerde bir okuyucumdan, galat kelimesini "galât" şeklinde şapkalı a ile yazdığım için nazik bir ikaz mektubu geldi. Lugâte bakın isterseniz, bir şapka işareti ile kelimenin mânâsı değişiyor. Kendisinden özür diledim, şimdi asıl merciiden, yani sizlerden de özür diliyorum. Bu tatlı ikazdan iftihar vesilesi çıkarmama müsaade ediniz; kalemtıraş ucuyla değil, motorlu testereyle kazınması icab eden cesâmette dil hatâlarının yapıldığı bir devirde, okuduğu köşe yazısının yazarına bir şapkanın hesabını soran okuyucularımın varlığı beni mesud ediyor. Kezâ, alelacele göndermek zorunda kaldığım zamanlarda metindeki söyleyiş kusurlarını fark edip telefonla ânında ikaz eden ve ne yolda düzeltmemi tercih edeceğimi soran Yorum sayfası editörlerine de minnet borçluyum. Hatâları asgariye indirmek için mükemmel sayılmasa bile

genel ortalamaya nisbetle iyi çalışan bir filtre sistemimiz var. Yine de hatâ olmuyor denilemez. Lisânı tasarruf eden hatâ da yapacaktır; hatâyı fark etmek ve düzeltmek için samimi sûrette çabalamak esas. Lisan şuuru böyle gelişir.

Az önce bahsi geçti; Hakk'ı adresine teslim edelim; Radikal gazetesi'nde "Dil Yâresi" köşesinde yazan Hakkı Devrim'le Neşe Düzel hanımın 3 Ocak 2005 tarihinde yaptığı sohbeti satır be satır okumanızı isterdim. Gazetenin internet sitesi arşivinden bulmak mümkündür zannediyorum. Yerim o derece müsait olsa, izin alır tamamını iktibas ederdim. Basın hayatımızda böyle bir "pîr"in varlığı saadettir; Türkçe nâmına ellerinden öperiz.

İş'den "oynaş"a yer kalmadı; "Gönül Yarası"nı yazacaktım; "Dil Yarası" sızlayıverdi yine. En iyisi şöyle yapalım; vakit bulanlar filmi seyretsin, kritiğini nasipse bilahire yaparız.

Not: Türkiye Günlüğü dergisi, 78 ve 79. sayılarını peşpeşe yayınlayarak 16 yaşına bastı. Yazıların medhi bana düşmez ama haberiniz olsun istedim. Tel: 0312 426 66 16 (turkiyegunlugu@superonline.com)

**Satır altı çizmeyi sevenler için bir metin**

Aubrey Herbert, Ermeni meselesi konusunda bana göre tek kelimeyle "kral çıplak" diyor. Ne var ki siyaset dün olduğu gibi bugünün dünyasında da gerçekleri esas alarak değil, klişeleşmiş efsaneler üzerinden yürütülen bir güç oyunu. O yüzden gerçekte nelerin olup bittiğini anlamak için sıradışı bir gayret gerektiriyor.

"Osmanlı İmparatorluğu çok ender olarak iyi yönetildi; idare mekanizması baştan savmaydı ama bu mekanizma fazla zulüm yapmadan çalışıyordu. Yunan, Bulgar veya Sırp devletlerinden daha sabırlıydı fakat hesap günü geldiğinde de eli çok ağırdı. 1896'daki Türk-Yunan savaşında İstanbul'daki Rumlara ait işyerlerinden bütün Rum kâtip ve işçiler Helen ideali için çarpışmaya gittiler ve geri döndüler. Onlara kimse bir şey yapmadı. 1913'te Balkan devletleri teçhizatsız ve teşkilatsız Türk ordusuyla savaşırken zafer üstüne zafer kazandıklarında Beyoğlu'ndaki bütün Rum kafeleri zafer türküleri ile çınladı. Akıllı Türkler caddenin ortasından yürüdü, Rumlar caddenin tamamı kendilerine ait olacağı ve Kral Constantine'nin gelip Ayasofya'da ayine katılacağı zamana kadar kaldırımda kalarak haftaları saydılar. Türk düzensiz, mülayim ve tembel veya tahammüllüdür ama bir kere kızdı mı etrafa ölüm saçar ve suçlu veya masum herkes onun kızgınlığından zarar görür. Anadolu'da yaşayan Müslümanlar ve Hıristiyanlar birbirlerini anlar, aralarında sevgi yoksa bile ilişkileri çok kötü değildir. İnançlar ve ırklar arasındaki her bir farklılığı şuurlu veya şuursuzca vurgulayan Avrupa'dır. Asya'daki zavallı Hıristiyan azınlığın her felâketin bilerek veya bilmeyerek sorumlusu Avrupa'dır. Amerikalı ve Hıristiyan misyonerler politikacı değillerdi ama öğrencilerine Hıristiyanlığın Müslümanlığa nazaran daha üstün olduğunu öğrettiler; böylece Hıristiyanlar, Müslümanlardan daha iyi ve üstün birer insan oluyordu. Eski günlerde

Ermenilere 'Millet-i Sadık' denirdi. Türkçe konuşan, Hıristiyan dinin emrettiği ibadetleri Türkçe yapan Karamanlı Rumlar, hallerinden hoşnut insanlardı. Fakat Megale İdea diye bilinen Asya'nın yeniden fethi düşüncesi, Atinalıların huzursuzluğunu, sakin bir hayat süren Anadolu'daki kardeşlerine ulaştırdı. Ermenilerin ayranının kabarmasında tarihin rolü, modernizm ve dinden azdır. Van'ı fakir bir çocuk olarak terk edip Amerika'da bir mühendis olarak temayüz eden bir Ermeni, kendi halkından veya Türk hükümetinden hoşlanmaz. 'İtiş-kakış' onun parolasıdır ve siyasi bir depreme inanır. Misyonerlerin eğittiği bir Ermeni, Osmanlı nüfusunun sayısal olarak çok küçük bir yüzdesini oluşturduklarını bilir. Ermeni inatçılığını atalarından almıştır; zihni, mali bakımdan çok açık olsa da siyasi olarak karmakarışıktır. Mülkten ne kadar çabuk para kazanacağını bilir ama o mülkü yönetmede yeteneği azdır. Türkiye'nin ilerlemesinde ve gelişmesinde; Ermeniler kendileri için iyi bir gelecek bulacakken Avrupalılar tarafından ayartıldılar ve intihara sürüklendiler.

(...)

Tek vücut bir Ermeni halkından bahsetmek imkânsızdır. Bu yüzyılın başındaki katliamlardan önce Ermeniler kabaca dört kategoriye ayrılabilirdi. Birinci kategoride Türkiye'nin şehirlerinde oturan Ermeniler bulunur. Bunların ticari zekâları ve Müslümanlara yasak olan tefeciliği yapmaları onlara büyük bir ticari avantaj sağlamıştır. İkinci kategoriye fakir köylüler girer. Bunlar dağınık, silahsız ve savunmasızdır. Topraktan geçinmeye çalışırlar ve Kürtlere devamlı av olurlar. Üçüncü kategori dağlı Ermenilerdir. Bunlar Sami ırkından, düşmanları olan Kürtlerin kuzenleridir. Kürtlerle bir savaşçı olarak rekabet ederler, zalimlikte onlara denktirler fakat iyiniyette onları geçerler. Ve dördüncü kategori sürgünde olan veya göçen Ermenilerdir. Bunlar kağıt üstünde ihtilal komitelerini örgütlemede hünerlidirler fakat siyasi bir program görüşüne sahip değillerdir.

(...)

Büyük savaş patlak verdiğinde Hıristiyan azınlıklar, Türkiye ile savaşan büyük devletlerin en küçük müttefikleri olarak Fransızlar ve Mr. Lloyd George tarafından selamlandı. Ermeniler, kendilerinin bir devlet olarak tanınacaklarını umarak 1915'te Türkiye'yi istila eden Rus ordusuna yardıma gittiler ve o andan itibaren korkularının gerçekleşmesi dehşetli ve kaçınılmaz oldu."

Kitap hakkında bilgi

Yukardaki kısmî alıntı, Türkiye'de ilk baskısı 1999 yılında "21. Yüzyıl Yayınları" tarafından yapılan "Ben Kendim" isimli kitaptan (Kitabı Türkçe'ye Yılmaz Tezkan çevirdi). Yazarı Aubrey Herbert. Kitabın orijinal ilk baskısı Londra'da 1924 yılında gerçekleşmişti. A. Herbert, 1880-1923 yılları arasında yaşayan bir İngiliz diplomat, parlamenterlik de yapmış ama tarihe bıraktığı iz, onun gezginci tabiatıyla birleşerek kaleme aldığı iki eseridir. Bir

Balkan ve Doğu Meselesi uzmanıydı. Kitabın orijinal ismi Türkçedir "Ben kendim"; alt başlığı ise "A Record of Eastern Travel".

Alıntıda altı çizilecek satırlar var; bizzat yapmak yerine bu işi okuyucunun yapmasını tercih ettim.

Tarih güçle yazılıyor

Aubrey Herbert'in yazdıklarından yola çıkarak bir fikri savunmak veya güçlendirmek gibi bir niyet içinde değilim. Herbert'in, aradan doksan sene geçtikten sonra hâlâ siyasi bir problem olarak sıcak tutulmasına gayret gösterilen Ermeni meselesi üzerine yazdıklarını, meseleyi "anlamak" bakımından uyarıcı bulduğumu da belirtmeliyim.

Son yıllarda bazı batı ülkelerinin parlamentoları, Ermeni meselesinde Türkiye'yi kınayan ve özür dilemeye zorlayan nitelikte siyasi kararlar alıyorlar; bu yaklaşım 1915'te olup bitenleri evvelinden ve sonrasından kopuk değerlendirdiği ve mütemadiyen "soykırım" iddialarına atıfta bulunduğu için gitgide anlaşılmaz bir mâhiyete büründü. Milli mücadele esnasında Türkiye'nin "yedi düvele" karşı savaştığı iddiasını tekrarlamasını severiz ama fiiliyatta bu savaş, sadece iki eski Osmanlı tebâsı unsuruna, yani Doğu'da Ermenilere, batı cephesinde Rumlara karşı sürdürüldü; ardından Osmanlı siyasi varlığının siyaseten sona erdirilmesi ve genç Türkiye'nin batı medeniyetine geçmek için birbiri ardına gerçekleştirdiği kültürel reformlar, bugün sıradan bir Türk vatandaşının Ermeni meselesini anlamasını zorlaştıran tesirler yapmıştır. Türk kamuoyunda hâkim kanaat, en azından bu meselede Türk tezinin yeterince anlatılamadığı, bilinmediği merkezinde yoğunlaşıyor. Batılı kamuoyu ise, kamuoyunu oluşturan önderlerin yönlendirmesiyle 1915'te olanları kabaca "Türklerin barbarlığı" tezi üzerinden algılamak noktasında yetersiz ama bize göre kasdî bilgilendirme noksanı ile mâlul. Mesele, mütemadiyen kızgın sacda tutulan bir siyasi görüntü arzettiği için Türkiye, bundan yüz sene önce cereyan etmiş bir tarihi problem yüzünden siyasi baskı altında tutulan neredeyse tek ülke durumuna geldi.

A. Herbert, hiç de Türk sempatizanı bir diplomat-yazar sayılmaz; kitabın tamamı okunduğunda, yukardaki satırların, yazarın genel tutumunu aksettiren özellikler taşıdığı fark edilecektir; Herbert Ermeni meselesi konusunda bana göre tek kelimeyle "kral çıplak" diyor. Ne var ki siyaset dün olduğu gibi bugünün dünyasında da gerçekleri esas alarak değil, klişeleşmiş efsaneler üzerinden yürütülen bir güç oyunudur ve o yüzden gerçekte nelerin olup bittiğini anlamak için sıradışı bir gayret gerektirir.

## İncir ağacısın, gam götürensin

Gönül Yarası filminden bir sahne: Emekli solcu öğretmen Nâzım (Şener Şen), koca zulmünden yılarak İstanbul'da pavyon türkücülüğü yaparak hayatını tanzim etmeye uğraşan genç kadın (Dünya) ile yaşgünü kutlaması için Beyoğlu'nda bir "Türkü Bar"a gidiyorlar.

Aynur Doğan isimli bir genç kız, saz arkadaşları refakatinde "Dar hejiroke" sözleriyle başlayan bir Kürtçe türkü okumaya başlıyor; ama nasıl gam yüklü, nasıl feryâdî bir terennüm. Türkünün ortalarında Dünya'yı için için ağlarken görüyoruz. Nâzım öğretmen biraz da hayret makamında Dünya'ya,

-Kürtçe biliyor musun? diye soruyor. Dünya diyor ki,

-Bilmiyorum!

-E, niçin ağlıyorsun peki?

-Acıyı duymak için Kürtçe bilmek gerekir mi?

Son cümleyi yanlış hatırlamış olabilirim ama mânâ budur.

O zaman Nâzım, Dünyâ'nın hislenişindeki isâbeti vurgularcasına türkünün sözlerini tercüme ediyor kızın kulağına:

"Dağların inciri, dağların güzeli / İncir ağacısın, gam götürensin / Güller içindesin, güller içindesin / Gelin damadın yüreğidir / İncirimiz karadır, güzelimiz esmerdir / Gelin, ne güzel ve görkemlisin..."

Filmin belki de en güzel sahnesi bu.

Aynı şeylerden hislenen bir topluluk olmak fevkalâde mânidar ve bu duygu beraberliği, en kolay ve tabii şekilde türkülerde tecellî ediyor. Ne var ki mâhiyetler bakışa göre mânâ kazanır, "bakış niyeti" önemli burada. Birleşmeye medâr olan, ayrılığa da yol verebilir. Analitik bakış, bütünü parçalarına kadar ayırarak anlama cehdi, neticede mânâyı fethe vâsıta olduğu nisbette anlamlıdır. Parça-bütün ilişkisini, parçanın bilgisini inkârda mânâ yok ama parça bütünü tarif etmez; etmiyor, edemez.

Kürtlük bilincinin siyasi yansımaları son otuz sene içinde analitik bakışın yarı yerinde kalakalmışlığın acılarını yaşattı hepimize. Bu mânâda parçalanmak ve parçalanmış halde kalmak, yaşı neredeyse iki asra varan Modernite'nin günümüzdeki hatalı algı kusurlarından biri olarak içimizi kanattı.

Bu algı kusurunun müşterek dinî paydayı bile zayıflattığını görmezden gelebilir miyiz? Bu nokta çok tartışma götürür ama gönül berelenmesini ortadan kaldırmaz. Gönüllerimiz berelidir; öyle bere vardır ki kendi haline bırakıldığında doku kendini tazeler ve bereyi telâfi eder; hatta yarayı bile.

Mutedil ses ve bakışlara ihtiyacımız var. Analiz neticede bir araçtır; hayat sentezle yürür. Bu otuz seneyi en aşırı noktaları insafsızca hırpalayan analiz gayretleriyle geçirdik; olmasa iyiydi ama her tecrübeden hayat için bir ders çıkarmayı başarabilmek lâzım.

Bizim âkıbetimiz beraberdir; bu hassasiyet noktasının Kürd'ü Türk'ü yok. İstiklâl Marşı'mız, literal okumanın çok üstünde Türk etnisitesine bir övgü olarak anlaşılabilir mi? Etnik analiz illâ ki gerekliyse o muhteşem şiiri bir Arnavud'un kaleme aldığını bilmek, hangi mânâyı ne ölçüde görünür kılar?

Milliyetçiliğin kolayca ucuzlayıveren, şaşırtıcı derece hızla çürüyüveren bir tabiatı vardır ve milliyetçilerin kemâl serdetmesi gereken nokta, o basit merhaleyi ergenlik sivilcesi addedip yükselmektedir. Bu nazik algı titreşim noktasında da Türk'ü Kürt'le ayırdetmek doğru değil. Terkîbî bakışı ilimle, insafla, reelpolitikle, duyguyla yoğurup söyleyelim; bizim âkıbetimiz beraberdir; gerisi ergenlik sivilcesini kaşıyıp durmanın Kürtçesi veya Türkçesi.

En haydârî sesleri dinledik; eteklerde taş kalmadı, şimdi itidalin sesini duyalım. Türkler kendi derinliklerindeki Kürd'e kulak versinler; Kürtler de kimliklerine en ziyade sıkı sıkıya sarıldıkları noktada derinliklerindeki Türk'ün ne söylediğine eğilsinler. Artık şimdiye kadar konuşması gerekenler söylesin.

Yok mudur; hepsi bu kadar mıdır söyleneceklerin?

## **<u>Bugün Mekke'de olmak vardı</u>**

Vaktiyle o saadete eriştiği halde kerrât ile yeniden Hacca gitmek isteyenleri anlamayanımız da vardır; haksızlık ediyorlar. Ben de öyle düşünürdüm, "tadımlık da bir doyumluk da" derdim; öyle değilmiş.

Dünkü gazetede Mehmet Kamış'ın Mekke izlenimlerini okuyunca yüreğim cızz etti. Üç sene önce o izlenimleri ben yazıyordum. Gecesi gündüzüne karışan Mekke'nin limonata gibi seherlerinde Kâbe'nin yörüngesinde yörük değirmenler gibi uçuşan kalabalığın arasında ben de vardım. Kadınlı erkekli, çocuklu, delikanlılı müminlerin inanç yoğunluğundan billurlaşmış çehreleri arasında dâr-ı dünyada bulunmak gereken en mânidar yerde bulunuyor olmanın saadeti elbette unutulmaz. Hacc'ın teorisi yapılsın, âmenna fakat o bizatihi pratiktir; görmeyen, yaşamayan, hissetmeyen bilmez. "İlki farz, gerisi nâfileden sayılır" demekle o saadeti teşrih edemezsiniz. Gönül hep orada olmak ister.

Evvelce anlatmıştım; yirmi seneyi aşkın bir süreden beri Mekke'de yaşayan bir âlim hemşehrim var; Tarihçi Necati Öztürk. Üniversite kadrolarında Suudi idaresinin tensikata gitmesi üzerine sırf o belde-i tayyibeden cüdâ kalmamak için şahsi imkânlarını sonuna kadar zorlamış ve neticede bir özel kütüphanenin yöneticiliği ile iktifâ ederek emeline kavuşmuştu. İstese başka üniversitelerde iş ve kürsü bulması mesele değildi ama o her akşam saatlerinde Haram'a namaza gitmeyi, beraberindeki su bidonlarına Zemzem doldurup evine taşımayı seviyordu. Zemzem'in kaynağını temizleme ve zenginleştirme çalışmaları esnasında suyun menbâına kadar indiğini nasıl da heyecanla anlatmıştı. "Dönmeyi düşünmüyor musunuz?" diye sorduğumda, "Allah nasib ettiği müddetçe buradayım, burada olmak isterim" demişti.

Şimdi onu daha iyi anlıyorum; Ömrünü hep Mekke'de geçirmek arzusunda bir başka yere gönül kırgınlığı filan yok; tam aksine katıksız, âdeta iman haline gelmiş bir aşk var.

Birkaç ay sonra "sıla-i rahm" için memleketine döndüğünde bana birkaç tane çok nadide Kâbe posteri hediye getirmişti. İçlerinden biri var ki gözlerinize inanamazsınız. Yorum sayfasının düzeni müsait olsa size bu posterin küçük de olsa bir fotoğrafını sunmak isterdim: 20'li yıllarda Kâbe'nin iç avlusunda çekilmiş bir resim. Görenler bilir, Kâbe'nin kapısı, tavaf zemininden birbuçuk iki metre kadar yüksektir. İşte o yüksekliğe kadar Kâbe'nin iç avlusu sular içinde; "Mekke'yi sel basar mı?" demeyiniz, vesikası var. Hattâ fotoğrafta Kâbe'nin kapısına ıslak ihramıyla oturmuş etrafı hayret nazarlarıyla seyreden bir hacıyı görmek bile mümkün.

Bu satırlar kaleme alındığı saatlerde (siz okuduğunuzda dün) Mekke, devâsâ bir körük gibi bir milyonu aşkın misafirini Arafat'a sevketme telâşesindedir ve Haram'ın belki de bütün yıl boyunca en tenha kaldığı anlardır. Gazeteci kafilesi arasında olmanın verdiği imtiyazla biz, sair hacı adaylarının çoktan Arafat'a eriştiği arefe günü seherinde Haram'da bulunmak lütfuna erişmiştik. Bu gözler, Kâbe'nin örtülerinin değiştirildiği sahneye mihmân idi; hamd olsun! Sonra özel imtiyaz etiketi taşıyan bir minibüsle Arafat'a azîmetimiz.

Bir dine, hasseten İslâm'a mensup olmak duygusunun herhalde en yoğun yaşandığı yer Arafat mahşeri olsa gerektir. Mekke hasretini gönül sacında türüm türüm tütüten yakıcılık da budur işte. Mü'min için nasıl bir yüksek vecd hali ise, taşradan seyredenler için eşi bulunmaz bir ibrettir o.

Ve bu gün akşam güneşi Mekke ufuklarında gurûb ettikten sonra hacı adayları için (bence) yeryüzünün en güzel, en tatlı, en hayırhâh seferi, en mes'ud yürüyüşü başlayacaktır. Bu gecenin sabahı ise bir bayramın nasıl hak edildiğine şahittir.

Gönül duanın ucuna çıkılanmış bir mendildir bugün; Mekke âfâkında cevelân eden!

## 'Bayramlık yüz' aslında gündelik yüzümüzdür

Çok yakınlarınızda o güne kadar evinde hiç ziyaret etmediğiniz, belki hiç tanışmadığınız komşularınız var; yeniden düşününce hatırlayacaksınız ve onlar sizin ziyaretinizle çok memnun olacaklar. Kim memnun olmaz ki; kalbinize sorun bir; bakalım o ne diyor?

Selam alıp-vermenin değerini öğrenen sahâbenin, birbirleriyle selamlaşma vesilesi icad etmek için herhangi bir evin etrafında dönerek çocuklar gibi tekrâren selamlaştıkları yolundaki hadis-i şerif ne kadar derin ve zengin çağrışımlar uyandırıyor insanda. Selam ki bayrama değil, her âna mahsustur ve insâni ilişkinin en basit ve zahmetsiz olanıdır. Selâm yükümlülüğünün yanına bayram çarpanını koyduğumuzda ortaya çıkan netice, eğlenceden çok "hemhâl" olmak görevidir.

Türkçe'de "bayramlık yüz" diye bir tâbir var; bayramlarda güleryüzlü, hamiyetli, cömert ve misafirperver davranmanın gereği açık ama bayramın vaz'edilme sebebi bayramlık yüzün "gündelik yüz" halini alması için bir alıştırmadır. Bayramlar bize olmamız gerektiği gibi olmak sorumluluğunu hatırlatıyor.

Yardımlaşma ve dayanışma vecibesi, en yakından en uzağa doğru sıralanır. Küllenmeye ve soğumaya yüz tutmuş akrabalık ilişkilerini canlandırmanın en güzel vesilesi, bugün ellerimizin arasında duruyor; karşılığını bulamamak, hatta bir kere daha terslenmek pahasına bir kırgınlığı tek taraflı da olsa sona erdirmenin günü de bugündür. Komşularımıza muhtaç olmayabiliriz; onların da bizim yakın yakınlığımıza ihtiyacı olmayabilir ama komşuluk, iki temiz kalbin birbirine samimiyetle açılması ve birbirinden emîn olması hâlidir. En yakın komşudan başlayarak güç yetirebildiğimiz nisbette komşu hâtırı sormanın da vakti şimdidir; bu ân!

Bugün bayramlık yüzümüzleyiz; çehremizde tebessümlerin en sıcağı, sırtımızda vâriiyetimizin en güzel elbisesi, dudağımızda sözlerin en güzeli. En güzel elbise her gün içindir aslında, tebessüm ise sadaka kadar ucuz, sadaka kadar değerli ve harcıâlem. Güzel söze herkesin her gün ihtiyacı var. Bayramlar bizi tabiatımızı değiştirmeye, bünyevî ve ruhî zaaflarımızı aşmaya çağırıyor.

"Kurbanın üçte biri fukaranındır" hükmü, niçin sadece bayrama mahsus olsun ki; o "üçte bir"lik pay, nefse hoş gelen her şeyin sülüsü değil midir aslında? Komşu ve akraba hakkı da üçte birdir ve bu pay, insânî sıcaklık ve hoşgörünün zekâtı olsa gerektir. Geriye kalan son üçte bir ise aile efrâdının hakkı; ya komşumuzdan esirgemediğimiz insanlık ve güleryüzü farkında olmadan kendi hânemizden esirgeyenlerden biriysek hâlimiz nice olur?

Hayırhahlık istikameti "candan cânâna" doğru gidiyorsa, cânı ihmâl etmek, başlamadan kaybetmektir. Hafazanallah: Her sabah ardında yıkık bir hâne bırakanın felâhı yoktur. Eğer icab ediyorsa ailemizle de bayramlaşalım bugün; belki de içimizdeki perişanlığın henüz farkında bile değilizdir.

Hemen karar vermeyelim; kalbimize danışalım; o doğruyu söyler.

## Çirkef atma ne olur; inan senin de olur!

Ülkesinin bayramını bu kadar ayıplamak, aşağılamak, tahkir etmekten zevk alıyor adamlar.

Üşenmemiş helikopter tutmuş, "boğaz kırmızıya boyanmış" diye cayırdıyor, "dereler kan akıyordu. İşte helikopterimizin görüntülediği bir dehşet sahnesi; parkta oynayan çocuklar, açıkta kesilen kurbanların sadece elli metre uzağında..."

Tek kanallı bir kumpanya değil, ötekiler de aynı ağızdan kurbana ufûnet kusuyorlar, "bilmem kaç kişi kendini yaraladı, ölenler oldu; sokaklar mezbahaya döndü" Ardından ahkâm kesme faslı, "Bu kafayla AB'ye zor gireriz".

Uzmanlar demişmiş ki, "çocuklara bu sahneleri seyrettirmeyin; derin ruh travmalarına yol açabilir". Bu uzman takımı, âhir zamanın velîleri oldu neredeyse; bir de ağız birliği edebilseler! Çocukları tamamen hijyen, yalıtılmış, korunmuş ortamlarda yetiştirelim. Kurbanı kesilirken görmesinler ama gidip internet salonlarında, televizyonlarda, atari makinelerinde aslan conilerin pis nazileri nasıl geberttiğini seyretsinler; sonra o çirkef oyun endüstrisi Ebu Garip zindanlarında işlenen aşağılık işkence suçlarını fiilen aklasın. Hayatı yalıtılmış kompartmanlara ayırın ki tsunami felaketzedelerine birkaç yüz milyon dolar yardımda bulunarak vicdanını ibrâ eden Batılı ülkeler kimyevi silah üretirken, okyanus derinliklerinde atom bombası patlatırken, dolar kuruyla oynarken mazlum insanları "muhtemelen terörist" diye alenen kırarken "o başkaa, bu başka" diyebilsinler.

"Efendim şu sefil insanlara bakınız; yemeğe ekmeği yok ama bayram diye kırıp-sarıp kurbanlık alıyor; sonra da sokağın ortasına yatırıp kıtır kıtır kesiyor, kanlarını ortalığa saçıyor; zannetmeyiniz ki etini dağıtıyor. Hayır, hepsini kavurup küpe basıyor. Zaten bunlar kurbanlık alırken içlerinden kilosu kaça geliyor hesabı yapıyorlar, ayy ne iğrenç, ne banal bir gelenek." Demeye getirdikleri, hatta açıkça dillendirdikleri anafikir bundan ibaret: "Müslümanlar ibadet ederken bile ikiyüzlü, riyâ içinde çıkar hesabından vazgeçmezler; üstelik çok pisler, ıyy..."

Eskiden bu kadarına cür'et edemezlerdi ama şimdi bakıyorum ufak ufak temrine başlamışlar gazete köşelerinde: "Kur'an'da kurban bayramı diye bir şey yok; nereden çıktı bu âdet; üstelik artık kravat takmasını öğrenmeye başlayan medya hocaları da böyle diyor". Söyle kardeşim, açıktan söyle, nasıl olsa sizin en allâmeniz, "Ben araştırdım; Kur'an'daki hadislerde böyle bir şey yokmuş" diyecek kadar keskin müçtehid geçinmekte zaten. Üstelik bayramda horoz, tavuk, ördek, hindi kesmeye de fetvâ almıştınız vaktiyle. Gider marketten bir ambalajlı piliç alırsın; jelatinini açarken tekbir getirip "Bismillahi Allahu ekber" demesen bile olur. Önce haşlarsın bir güzel, ardından sosa bulayıp çıtır çıtır kızartırsın! Yanına kızarmış patates ve pilav...

Aa, adamlar Kurban bayramı geldi diye resmen suçluluk duyuyorlar; kendi içlerinde yenemedikleri ezikliği ise bayramda kurban kesenlere hakaret ederek yansıtma hesabındalar düpedüz. İnanç sahiplerini aşağıladıktan sonra Türkiye'yi derinliklerine kadar saran bayram ikliminden sıyrılmak için alternatif tatil projeleri anlatıyorlar gazetelerinin abur-cubur ilave sayfalarında.

Tatiliniz mübarek olsun kardeşim; kestiğiniz tavuklar, hindiler lop lop et, içtiğiniz meşrubat âfiyet olsun. Gittiğiniz tatil yöre ve sitelerinde "kendinizce" yarım umre sevabı kazanmanızı dileriz. Neticede senin bayramın sana, benimki bana.

Yoo, hiç suçlanmış filan değiliz; seneye nasib olursa yine bayramın ilk günü namaza gidecek, ardından tekbir getirip yine kurbanımızı keseceğiz hamd olsun. İhtiyaç sahiplerine bol bol dağıttıktan sonra evimize ayırdığımız bir cüzünü kavurma yapmaya da ahdimiz var. Siz ayıplıyorsunuz diye hiiç de alınmış filan değiliz. Siz bize gelmek isterseniz kapımız açık; biz size gelmek isteriz elbette ama her bayram "mevzi değiştirme" huyunuz yüzünden zahmet vermeyelim dedikdi de...

Kazıyın arkadaşlar kazıyın; bir gün size de çıkar bu ikramiye!

**"Çocuk zeki de çalışmayı sevmiyor amcası!"**

İşin doğrusunu Sağlık Bakanı Recep Akdağ söylemiş; "Kurban kesmeyi zamanla öğreniriz". Gerçeğin öteki yüzü bu.

Kurban kesmenin edebiyle, kurbana doğrudan karşı çıkmak arasında ayırd edilmesi gereken bir alan var; karıştırılmamalı.

Yirmi-otuz sene önce Kurban Bayramı'ndan bu kadar haber malzemesi çıkarmak niçin kimsenin aklına gelmezdi? Otuz senede Türkiye çok değişti. Evvelâ her şeye rağmen toplum refahında nüfus artışından daha hızlı bir nisbi yükselme görüldü. Kurban kesmekle mükellef olanların sayısı arttı. Aynı otuz senede Türkiye'nin şehirli birikimi büyük aşınmaya uğradı ve büyük şehirlerimiz, çığ gibi çoğalan yeni sâkinlerine şehir geleneklerini dikte edecek güç ve kararlılığını kaybetti. Köy yerinde kan kokusu alarak delirmiş hayvanı, ayak sinirlerini keserek çökertmek tabiidir ama aynı şeyi bir şehrin sokağında yapmaya kalkışırsanız göze tabii görünmez. Şehir, göze çirkin gelen tabiiliklerin yalıtıldığı, kurumların derûnunda görünmez hale getirildiği bir yerdir. Eskiden ayıplayıcı bir nazar, şehir âdâbını tesise yeterdi; şimdi kanun bile yetmiyor çünkü kanunu uygulamak dahi şehirli bir birikimi ister.

Şehrin gündelik et ihtiyacını karşılayan mezbaha, yüzbinlerce hayvanın yarım gün içinde kesildiği bir gelenekte talebi karşılamaz; meydan ister istemez, amatörlerin eline kalıyor; kendini yaralayanlar, hayvanı elden kaçıranlar, sağlıksız ve pis şartlar içinde dini vecibeyi yerine getirmeye kalkışanlar böyle görünür hale geliyor. Halledilemez mesele değildir ama şu esnadaki medenî birikimimiz bu çapta bir problemi yönetme ve çözme ehliyetine yetmiyor. "Eğitim işi" demiyorum, "medenî mesele" diyorum. Biz yıllardan beri medenîliği eğitimin neticesi addettik; eksiktir. Medenîlik, dengelerini bulmuş şehirlerde üretilen cinsten bir tecrübedir. Doğru teşhisi bulabilirsek tedavi için gereken zamanı azaltabiliriz.

Feci kurban manzaralarını ekrana getirerek eleştiriyi "kurban"a yöneltmek densizlik; bu densizliği yapanlar, camekânlı medya hisarlarında iş gören metroseksüel, çağdaş ve prezantabl görünüşlü yazar-çizer takımı olsa da neticede aynı "köylülük" kalıbından kurtulamıyorlar. Bu mânâsıyla köylülük, medenîliğin zıddıdır. Bu herc ü mercin yatışması için üretkenlik ahlâkı ile donanmış sâkin zamanlara ihtiyacımız var.

Bu arada tsunami felaketzedeleri için açılan yardım kampanyalarına yüz ağartıcı miktarlarda bağış yapılmadığı için fırsattan istifade teorik tenkid denemelerinde bulunanları da gözden kaçırmıyoruz. Meselenin derûnunda devletin güvenilirliği gibi çok önemli bir kavram var. Haklı olarak devlet, kötü uygulamalardan ders çıkararak bir nevi yardım kampanyalarında tekel tesis etti ama bizatihi kendisi bu tekeli yönetmekte beceriksizlik gösterdi. Kızılay'ın son dört yıl içinde 180 bin gönüllü kan vericiyi kaybetmesinin anlamı çok açıktır. Dört senede toplum ahlâkı, gayret edilse bile bu derece tefessühe uğrayamaz; doğru tahlil, "kamuya güvenilirlik"in azalmasında aranmalı. Bütün kabahati Kızılay'ı yönetenlerin üstüne silkeleyip toplumu mâsum göstermek haksızlık olur; neticede devleti, bürokrasiyi, Kızılay'ı yönetenler de aynı hamurun topakları çünkü. Biz Türkler, kendimize tarihi bir misyon olarak biçtiğimiz en iddialı sektörde, yani kamu idaresi kurmak ve işletmek maddesinde derin zaaflar gösteriyoruz. Bu noktada, "bizim çocuk çok zeki fakat çalışmayı sevmiyor amcası" bahânesine sığınamayız. Eğer yöneticiliği millî bir haslet sayıyorsak, bu kabiliyetin hayli dumura uğradığı aşikârdır ve milliyetçiliğin teorisi ile uğraşanların, basit çıkar analizlerinin fevkine yükselerek bu istikamette de enerji yoğunlaştırmaları beklenir.

## Gönül yarası; iyi bir yerli film

Filmin bir değil birkaç kaç tane final tercihi vardı; bunu hissettik çünkü yönetmen bu tercihlerden hiçbirine kıyamayıp tamamını birbiri ardına ekleyerek finalin tesiri azaltmış... Gönül Yarası'nın başından ve sonundan yirmi dakika makaslanmış olsa, güzelliği daha yoğunlaşırdı kanaatine vardım.

Sinemalarda gösterilen yeni filmler hakkında yazmak benim üstüme vazife değil; dergide bu işi benden daha iyi ve vukufla yerine getiren yazarlar var. Bu yazıyı bir sinema seyircisinin düşünceleri olarak okuyabilirsiniz. Aslına bakılırsa bir film hakkında profesyonel yorumculardan ziyade seyircinin ne düşündüğünü bilmek daha önemli olsa gerektir çünkü sinema seyircisi daha ziyade birbirlerinin tavsiyesi ile film tercihinde bulunuyorlar.

Amerikan film endüstrisi, sinemaları ve televizyonları istilâ etti; kötülemek kasdıyla söylemiyorum, elbette Amerikan sineması da pek çok örnekleriyle takip edilmesi gereken filmler üretiyor. Benim şikâyetim, Amerikan sinemasının global bir hükümranlık halini almasına yönelik. Öyle ki, artık yerli filmlerde bile oyuncuların Amerikalı artistler gibi jest ve mimik gösterdiğini, benzer tepkiler canlandırdığını, kısaca Amerikalı gibi davrandığını görüyoruz. Yirmi-otuz sene öncesine kadar bizim salonlarımızda İtalyan, Fransız, İngiliz, Mısır, Hind filmleri bile seyirci bulurdu ve biz o günün şartlarında dışımızdaki dünyayı biraz da farklı ülkelerin sinemalarında tanırdık. Yerli sinema bu noktada vazgeçilmez bir önem taşıyor ama hakikaten "yerli" kalmak kaydıyla; Amerikan filmlerindeki kalıpları Türk sanatçılara tekrarlatmak suretiyle yapılan filmleri yerli saymak doğru değil; onlar neticede "version" olmaktan öteye gidemiyorlar. Sinema bir toplumun dünyaya, olaylara, hayata

bakışını kristalleştiren en yaygın sanat türü. Türk sinemasının da temel görevi, bizim bakışımızı ve bakış farklılığımızı ifade etmektir ve esasen diğer sinemalar yanındaki değerini de böyle inşa eder.

Gönül Yarası filmine, "İçinde çok sıkı türküler varmış" tavsiyesi üzerine gitmeye karar verdim. Elbette Şener Şen ismi de birinci derecede belirleyici oldu. Ortalama televizyon seyircisi, en azından haftada iki-üç tane Şener Şen filmini yeni gösterime girmiş bir eser heyecanıyla seyrediyorsa ortada bir "fenomen" var demektir.

Bana göre ışıklar yanıp, perdeye çiğ ark kömürü ışığı düştükten sonra seyircinin içinde devam eden filmler iyidir. Gönül Yarası'nda öyle oldu; ışıklar yandı, salon boşaldı ama filmi bitirmeğe gönlümüz rıza göstermedi. Yol boyunca hep Gönül Yarası'ndan konuştuk; eve dönünce arşivde "Etek sarı" türküsünün kayıtlarını bulup yeniden dinlemek ihtiyacı hissettik.

Cehâletime bakın ki Meltem Cumbul'un aslında sinema oyuncusu olduğunu yeni farketmişim; şarkıcı, manken kalabalığı içinde görünüp kaybolan mevsimlik yüzlerden biri zannediyordum. Çok iyi bir oyun çıkarması, hatta sinemamızın efsâne ismi Şener Şen'i pek çok yerde oyunculuğu ile silikleştirmesi çok dikkatimi çekti; diğer filmlerinde ne derece başarılı olduğunu bilmiyorum ama sanki bu hikâye bana, sadece bu oyuncu için yazılmış gibi geldi; eldiven gibi hikâyedeki karakteri perdede yaşatan bu oyunculuk başarısı, filmi güzelleştiren başlıca âmildi bana göre.

Şener Şen, filmin başında Mardin'in bir dağ köyünde öğretmenliğinin son gününü anlatan sahnelerde sıradandı. Yönetmenin zorlamasıyla olsa gerek, kendini öğrencilere vakfetmiş öğretmeni canlandırırken, ilk Tv dizisini çeken bir tiyatrocu kadar tutuk göründüğünü hissettim. Yönetmenin yerinde olsam Şener Şen'i yönetmezdim; onunla hikâye hakkında konuşur ve gerisini ustaya bırakırdım, çok daha iyi olurdu gibime geliyor.

Bizim sinemamızda "emekli solcu öğretmen" tipi, sinematografik bir karakter olgunluğuna ulaşacak derecede iyi işlenmedi. Entellektüel yönetmen kavrayışı bu karakterin içini doldurmaya yetmedi. Gençlik yıllarında köy öğretmenliği yapmış olmasına rağmen Şener Şen bile bu rolü yeterince omuzlayamamış. İkinci Bahar dizisinde kebapçı ustasını oynarken, ömrünü kebapçı ocağı başında geçirmişcesine sahici olabilen bir oyuncunun, bu karakterde başarısız kalması, sinemamızın sahici meselelerinden biridir bana göre. Hikâyeyi yazan ve yöneten Yavuz Turgul, Nâzım öğretmen tiplemesinde dersini çalışırken ara sıra dalga geçmiş; lâkin hakkı teslim edelim: Nâzım'ın babalığını sorgulayan evlâtlarının replikleri, Amerikan sineması'nın klişeleri içinde sunulmuş olsa bile Nâzım öğretmenin dramını aksettirmekte çok başarılıydı.

Filmin bir değil birkaç kaç tane final tercihi vardı; bunu hissettik çünkü yönetmen bu tercihlerden hiçbirine kıyamayıp tamamını birbiri ardına ekleyerek finalin tesiri azaltmış. Amerikan sineması'nın bilebildiğim kadarıyla saygı duyulması gereken en dikkat çekici tarafı,

senaryo üzerinde aylarca durmak suretiyle hikâyeye bir tamamlanmışlık hissi katabilmesindedir. Gönül Yarası'nın başından ve sonundan yirmi dakika makaslanmış olsa, güzelliği daha yoğunlaşırdı kanaatine vardım. "Bekâra avrat boşamak kolay" derler; benim tenkidlerim biraz da o hesap. Seyirci bakışı ile işin mutfağındakilerin bakışı elbette farklı olur.

Finaldeki "bari bir türkü söyle de öyle git" sahnesinde Meltem Cumbul, "Etek sarı" türküsünü fevkalâde güzel okuyor ama yine de yönetmenin yerinde olsam yine de bu tarz bir finâli seçmezdim. Çok sert, eski tâbirle "istihcân" sınırlarını zorlayan bir son.

Meltem Cumbul'un (Dünya) belâlı kocasını oynayan Halil (Timuçin Esen), bir bölümünü nezaket icabı seyrettiğim Tv dizisindeki karakterinin azizliğine uğramış çünkü her iki karakter birbirinin devamı gibi göründü bana. Ne var ki Nedim Hazar'ın, "bu oyuncuya dikkat edin!" ikazını da ciddiye alıyorum; bir başka rolde seyretmeden hüküm vermek benim için kolay değil.

Tenkidlerime fazlaca aldırış etmemelisiniz; film güzel, çünkü insanın içinde bir türlü bitmek bilmiyor. Film, tâbiri mahsûsa ile "yerli" ve en azından bir kere daha seyretme hissi uyandıracak kadar sıcak. Bu filmi seyretmenizi ve yapımcılarının para kazanmasını isterim çünkü bu ekip daha iyileri yapacak evsafta olduğunu her haliyle hissettiriyor.

Başa dönelim, eksiğiyle fazlasıyla Gönül Yarası "yerli" bir film ve üstelik ışıklar yandıktan sonra da içerlerde bir yerde devam edip gidiyor. Bu gayreti ödüllendirmek gerek ki yapımcıları daha iyisini çekmek için cesaret bulabilsinler.

AKLINIZDA BULUNSUN BİLGE TARİHÇİ ZİYA NUR AKSUN

Ziyan Nur (Aksun) ismini kitap meraklıların bir kısmı bilmez ama bilinmesi gereken bir büyük şahsiyettir. Kendisini yıllar önce "Dündar Taşer'in Büyük Türkiyesi" isimli nefis monografi ile tanımıştık. Daha sonra Ötüken Yayınevi, Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi Bey'in İslâm Tarihi'ni Ziya Nur Bey'in zengin zeylleri ile neşredince gıyâbındaki tanışıklığımız biraz daha arttı. Onun 'opus magnum'u, yani çalışmalarına anlam veren en mühim eseri yine Ötüken'in yayınladığı 6 ciltlik "Osmanlı Tarihi" olsa gerektir. 1997 yılında Marifet yayınları, üstâdın iki incelemesini daha gün ışığına çıkardı: "Gayr-ı Resmi Tarihimiz; Osmanlı Padişahları" ve "Siyasi ve sosyal açıdan Mezhebler". Nihayet geçenlerde Ziya Nur Bey'i daha yakından tanımamızı sağlayacak bir derleme esere kavuştuk; Necmeddin Turinay, M. Nuri Yardım ve Ö. Ziya Belviranlı'nın emeğiyle yayınlanan eser (Bilge Tarihçi Ziya Nur Aksun, Marifet yayınları, Aralık-2004), roman gibi hızla okunabilir niteliği yanında Ziya Bey'e bir ihtirâm mânâsı da taşıyor.

Üstâdımızın ellerinden öper, sıhhat ve âfiyetler dileriz.

## Yoksa lokomotif projektörü mü?

Bülent Ecevit dramatik şeyler söylüyor; "CHP diye bir güç artık yoktur" ağır lâf.

Ecevit, bu tarihî yargının ardında, "CHP bitti, DSP'ye buyrun" cinsinden bir yarım davetin varlığını da gizlemiyor ama bu defa söyledikleri ile CHP'nin durumu sahih bir paralellik gösteriyor.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın dün, "Ölümüm tabii yoldan olmayabilir" şeklindeki sözleri, çok uzaklardaki (veya çok yakınlardaki) bir gücün ne pahasına olursa olsun CHP'yi Türk siyasi hayatından silmeyi hedeflediğini imâ ediyor gibi. Siyaset üretmekte ciddi zaafiyetler gösteren bir partiyi imhâ etmek için kimlerin bu derece zahmete katlanabileceği çok su götürür bir meseledir. CHP, biraz da kaçınılmaz hale gelen bu kurultayında varlık sebebini sorguluyor ve bu meâlde en dişe dokunur gerekçelerin yine Deniz Baykal tarafından seslendirildiğini görüyoruz. Dişe dokunur ama tatminkâr olmaktan uzak. Sayın Baykal'a göre CHP bir erdem imtihanından geçmektedir ve bünyesindeki zararlı uzuvlardan kurtulmak dâvâsıyla yüzleşmek zorundadır. Ne var ki Sayın Baykal, CHP'nin "arınma" kurultayını, yandaşlarına ümit vaad eden projelerle destekleyemiyor. Aslına bakılırsa, diğer genel başkan adaylarının da iktidara ulaşmak yolunda bir vizyon sunabildiklerini söylemek zor. "Ben ondan daha iyi, daha cesur, daha becerikliyim" sözleriyle özetlenebilecek muhalif çıkışlar, işbaşındaki yönetimin işini kolaylaştırsa bile CHP'nin bünyevi tıkanıklığını âşikâr ediyor. Mustafa Sarıgül'ün kampanya boyunca tekrarladığı retorik, bana göre CHP'lilerin içini ısıtacak ve partinin geleceğine inançla bakmasını temin edecek ölçüde iyi tasarlanmış görünmüyor; bu sözlerin ardında -yanlış bile olsa- bir ideolojik ilham eseri, teorik bir istikamet, bir takım çalışması hazırlığı hissetmek mümkün olmuyor. Sanki şöyle bir beklenti var gibi: "İşte beklenen saat geldi ve uyuyan prens uyandı; artık her şey çok başka olacak!"

Zülfü Livâneli'yi bir televizyon konuşmasında dinledim; samimi ve sempatik bir atakla CHP'nin yeniden halkı kucaklayabileceğine inancını dile getiriyordu; sanki o da, beklenmedik kurultayın rüzgârına yakalanmış, "işte o an geldi; bir adım öne çıkan tarihi değiştirir" beklentisi içindeydi. Açık konuşalım; Türk siyasi tarihinde, Stefan Zweig'in "Tarihte yıldızın parıldadığı anlar" eserinde örnekleri verildiği üzere, uzaktan bakıldığında insana "bıldırcın curnatası" gibi görünen fırsat anları görülmüştür. Demirel'in siyaset sahnesine çıkışı böyledir mesela; kezâ rahmetli Özal da konjonktür rüzgârını arkasına almayı bilmişti. AK Parti'nin beklenmedik seçim başarısını da itinasız bir bakışla "yıldızın parladığı an" gibi değerlendirmek kabil ama dikkatli tahliller sadece şansın yetmediğini ortaya koyar. Son elli yıl içinde "dem bu demdir" heyecanıyla başarısızlığa uğrayan siyasi projelerin sayısı, başarılı olanlardan üç-beş defa fazladır.

Ortada fırsat filan görülmüyor pek. CHP'ye ömür biçmek bizim işimiz değil ama Türk siyasetinde özgül ağırlığı yüksek bir sol muhalefet partisine duyulan ihtiyaç hepimizi yakından ilgilendiriyor; hem ülke, hem AKP iktidarı bakımından ağırlıklı sol muhalefet hayatî kıymeti haiz bulunuyor bana göre. CHP bu rolü lâyıkıyla ifâ edemedi. Çok partili hayatın

başlamasıyla birlikte siyasi yörüngesini tanzimde hep başarısız kaldı bu mânâda yavaş yavaş tarihin dışına sürüklenmekten kurtulamadı. İlerde bir başka "değişim kurultayı" yapılsa çâre olur mu bilinmez. Gönül, CHP'nin değişerek varlığını sürdürmesini istiyor ama CHP geleneği her değişim fırsatından bir "bölünme misyonu" çıkaracak ölçüde parti ruhundan uzaklaştı.

Belki de Sayın Ecevit haklıdır; vaktiyle kendi partisinin vâdesini kestirememiş olsa da CHP'nin fevtini ilân eden sözleri, gerçeği aksettiriyor olabilir. Müesseseler de ölümlüdür çünkü. Bir gün CHP'nin geleceği için kaygılanacağımı söyleseler ihtimâl vermezdim; CHP inşallah bu dramatik virajdan selametle çıkar ve siyasi dengeler de yerli yerine oturur.

## Lâtife Hanım'ın özel evrakı

Öyle görünüyor ki Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın zevcesi Lâtife Hanım'ın evrakı bugüne kadar olduğu gibi yine Türk Tarih Kurumu'nun kasalarında kilitli kalacak. "Özel hayatın mahremiyetine saygı" gerekçesi tartışılmaz; bu yönde oluşan fikir birliğinin herkesi kapsayan bir nezâket teâmülü haline gelmesini dilerim.

Gelelim plağın öteki yüzüne; topluma ve tarihe mal olmuş kişilerin özel hayatı nerede başlar nerede biter; bu hususta bir teâmülümüz yok. Yassıada mahkemelerinde cereyan eden duruşmalarda bu nezâket kaidesine pek aldırış eden olmamıştı. Ayrıntılarına girmek, şu gün bile hicâba sığmaz. O günden bu yana özel hayatın mahremiyetine saygı meselesinde biraz mesafe almış görünüyoruz; inşallah öyledir.

Birinci Abdülhamid'in devlet evrakı arasında saklanan özel mektupları hakkında da buna benzer bir nezaket kuralı işletilmemişti. "Osmanlı sultanlarının aşk mektupları" hakkında yazılmış hayli makale ve kitap var; niçin acaba? Belki de aradan geçen iki asırlık zamanın, bu gibi yayınların yapılması için yeterli olduğu düşünülmüştür.

"Lâtife Hanım'ın evrakı" denilince ilk akla gelen pembe kurdalelere sarılmış, üzerine lavanta esansı serpilmiş kadife kutu içindeki aşk mektupları cinsinden bir şey oluyor. Gâzi ile Lâtife Hanım'ın bu tip mektuplaşmaya germî verecek kadar uzun süreli bir gönül alâkası yaşamadığını biliyoruz. Hatta klasik mânâda bir nişanlılık dönemi bile söz konusu olmamıştı. Gâzi ile Lâtife Hanım 1923 ile 25 arasında, sadece 2 buçuk sene evli kaldılar.

Lâtife Hanım, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın tek taraflı "talâk" kararıyla dul kalmasından sonra ölümüne kadar son derece ketum bir hayat yaşadı; gazetecilerle görüşmediği gibi yakınlarının ifâdesine göre toplum hayatına bile iştirak etmedi. Kaldı ki Lâtife Hanım, 1923'lerin Türkiyesi'nde Gazi Paşa'yı bile teshir edecek derecede eğitimli, görgülü, tahsilini Avrupa'da yapmış âkıl bir genç hanım olarak tanınıyor. Bu durumda onun vasiyeti üzere bunca yıl titizlikle muhafaza ettiği ve ölümünden sonra Türk Tarih Kurumu'nda saklanmasını istediği evrakın, evlilik mahremiyetlerinden ziyade tarihi kıymet ifade eden nitelikte

vesikalardan mürekkep olduğu pekâlâ tahmin edilebilir. Eğer evrakın tarihi değeri varsa açıklamamak doğru olmaz.

Mahiyetini tam bilmediğimiz bir mesele hakkında uluorta tahminde bulunmanın da yakışıksız bir tarafı yok değil ama konu "Atatürk'ü tanımak" kavramı etrafında mütalaa olunursa Lâtife Hanım'ın evrakını gizli tutmak gayretinin ne derece isabetli olduğu da çok su götürür. Atatürk hakkında okuduklarımızdan çıkan mânâ, onun aleniyetten yana tavır almayı sevdiğini gösteriyor. Etrafındaki dalkavuk takımının alenî riyâsından hicap duyarak mahcuplaştığını, hatta bu gibileri sertçe azarladığı da biliniyor. Şahsiyeti etrafında bir kült yaratılmasından hazetmediği de âşikâr. Onbeş yıllık Cumhurreisliği esnâsında tarihi tahrif için bütün imkânlar elinin altında bulunmasına rağmen bu hususta münevver bir devlet adamı sorumluluğu ile davranmış olması da keza Atatürk'ü nazarımızda büyüten unsurlardandır. Daha geçenlerde Yapı Kredi Yayınları arasında yeniden neşredilen Hasan Soyak'ın hâtıraları, Atatürk'ün kendi özel hanesinde geçirdiği hayatı ve kamuoyundan uzakta kalan çehresini aydınlatması bakımından çok ilginç insânî ipuçları ile dolu. Kaldı ki Atatürk, tarih disiplinine özel ehemmiyet atfetmesiyle tanınan, entelektüel demesek bile ilmi mevzulara son derece meraklı bir lider portresi çizmiştir. Kendisi hakkında daha iyi bilgilenmemize medâr olmak ihtimâli bulunan evrakın ebediyyen saklı kalmasına gönlü rıza gösterir miydi acaba?

En iyisi hakemliği bir ilim heyetine devretmek galiba. Eğer söz konusu evrak "mahrem" nitelik taşımıyorsa derûnundan haberdar olmak her vatandaşın hakkıdır çünkü.

**Haydii, onbin yıllık türküler bunlar!**

Bir gazetenin internet sitesinde CHP'nin genel başkan adayları arasında anket düzenlenmiş; "tıkla, sonuçları öğren" diye bir buton var. Merak edip tıklayınca açılan yeni sayfada anket sonuçlarını görüyorsunuz hakikaten ama hemen altında bir ikaz cümlesi okunuyor: "Bu anketin bilimsel değeri yoktur."

Şu kadarcık olsun nâmuskârlık serdedilmesi güzel şey. Aynı inceliği, kitle haberleşmesinin sair alanlarında da görmek isteriz.

Bir televizyon kanalı türkülerle ilgili yarışma düzenlemişti; iki hafta önce yarışmanın finalini, nezaketen başından sonuna seyretmek zorunda kaldım. Seyredenler biliyor zaten, birinciyi telefon mesajlarının sayısı tayin ediyormuş. Neticede yarışmayı kazanan, en çok mesaj alan kişi oldu. İşin ticari boyutunu fark etmeyip, meseleyi sadece bir sanat yarışması zannedenlerin çokluğu ve kendilerini hakikaten sahici bir heyecan içinde hissetmeleri beni ürküttü; yakın çevremde bile, "falanca yarışmaya mesaj gönderelim çünkü o filanca şehirli" yollu propagandanın çok etkili olduğunu fark ettim. Meğer yarışmanın jüri üyeleri, kendi aralarında tartışır gibi yaparak yarışmacılar arasında sun'i gerilimler ve tarafgirlik tutumları inşa

etmişler. Mesele, izleyiciler arasında yarışmacılarından birisine cep mesajıyla yüklenerek bir nevi intikam tavrına dönüşmüş. O günlerde tanıdık bir esnafla bu konuyu konuşuyorduk,

-Sorma hoca, dedi, "Bizim akraba ve tanıdıklar arasında o gece kimsenin kontörü kalmadı. Cümleten filan yarışmacıyı destekledik; neticede kazandı çok şükür."

Neticede bir hesaba kimin daha çok para yatırdığını ölçü alan bir sanat yarışması ama şu ticari tezgâhın, abartılı ve süslü lâflarla görünmez hale getirildiği de âşikâr. O gün birkaç defa tekrarlandığı için aklıma takılan bir "kutsama klişesi"nden bahsetmeliyim;

-Onbin yıllık türküler bunlar!

Veya o meâlde bir cümle. Haydi "bin yıllık" denilse mızrağın çuvala sığma ihtimâli var; bazı jüri üyeleri bilerek veya bilmeyerek Anadolu'nun ezeli kültür birikimine atıfta bulunup durdular; hani şu, "biz de Homerosoğluyuz" hikâyesi.

Ticaret ayıp değil, türküden para kazanmanın da ayıplanacak yanı yok ama insan o esnada şöyle bir yazının ekrandan geçmesini bekliyor, "bu yarışmanın hiçbir ciddi tarafı yoktur; sadece izleyicilerin telefon kontörleri üzerinden para kazanmak amacıyla tertiplenmiştir" gibi bir şey. Böyle bir dürüstlük jesti beklerken, yapılan işin "onbin yıllık türküler" filan gibi aslı astarı olmayan lâflarla kutsanmaya kalkışılmasında korkutucu bir cür'etkârtlık seziliyor.

İnsanı korkuya sevk eden şey, ortalama televizyon seyircisi denilen tipin sâfiyeti (sâfiyet mi demeliyiz yoksa bir başka tâbir mi aranmalı bilmiyorum; sâfiyet kavramı şu cümlede biraz kirlenmiş gibi durduğu için içime sinmedi bir türlü). Gün boyunca kanallardan akan şeylere bakarak ortalama televizyon seyircisi için bir nitelik tablosu tertiplemeye kalkışırsanız siz de korkarsınız: Orta seviyeden daha düşük zekâlı, dedikoducu, röntgenci, ucuzcu, menfaatperest, teşhirci, hilekâr, tembel. Bu esnada kaliteye, üst seviyeye, zahmet ve sabır gerektiren süreçlere tahammül gösterilmemesi fevkalâde dikkat çekici. Bu noktada sorulması gereken sual şu: Bu seyirci kitlesi televizyonun inşâ ettiği bir âhir zaman ürünü müdür, yoksa televizyon yayınları, toplum vasatîsinin yüzüne tutulmuş bir ayna mı?

Televizyon seyircisini sair topluluklardan nasıl tecrid edebiliriz ki; o tüketicidir, seçmendir, "orta sınıf"tır, millî irâdedir, efkâr-ı umûmiyedir, kitle büyüklüğü itibarıyla ciddiye almak zorunda olduğumuz totalite neyse odur.

Öyle midir?

## **CHP'ye teşekkür borçluyuz**

G.O.R.A. filminden bir sahne: Filmin başrol oyuncusu Arif, sevgilisi ve arkadaşları ile hapis tutulduğu gezegenden kaçmaya çalışırken uzaylı güçlerin saldırısına uğruyor. "Uzay teknolojisi" ürünü silahlar ile kaçakları kovalayan kötü adamlara karşı Arif, bir yanda tabana

kuvvet kaçmaya çalışırken, o esnada eline geçirdiği kırılmaz cinsinden bir değneği sallamaya başlıyor.

Bu yerli bir tepki; kriz anında el altında silah olarak kullanılabilecek eşyalara sarılırız. Açık arazide bu âlet ya irice bir taştır ya da kalınca bir değnek. Kapalı yerde ise buna mümâsil eşyalar devreye girer. CHP Kurultayında bir delegenin silah gibi kavradığı ayaklı kül tablası ile Gora filmindeki Arif'in "sucuk ormanı"nda ele geçirdiği üvendire benzeri değnek arasında ne fark var?

Sözün bittiği yerde tabii refleksler harekete geçiyor. Sözü çabuk tüketiyoruz, siyasi hayatımızda sözün pek ehemmiyeti yok; vücut dili daha baskın mânâ ifâde ediyor. Bir iletişim süreci olarak sözün değeri gittikçe düşüyor; birbirini anlamaya çalışmak, muhatabını konuşarak ikna etmek, bu esnada mâkul deliller kullanmak giderek önem kaybediyor. Şahsi görüşüme göre Mustafa Sarıgül, kendisine sataşıldığı gerekçesiyle kürsüye çıkıp, konuşacak mikrofon bulamayınca ve dakikalarca orada beklemek zorunda kalınca işte bu cinsten bir vücut dili zaafına uğradı. Deniz Baykal ise Sarıgül'ü "otur yerine otur!" diye azarladığı sahnede vücut dili üstünlüğünü ele geçirdi.

Olmaması gereken, en geniş mânâsıyla sözün, fikri açılımların, siyaset projelerinin, iknânın, mantık delillerinin öne çıkması beklenen tartışma ortamında vücut dilinin neticeyi etkilemesiydi.

Bu eksiklik CHP'ye has değil; hepimizi, herkesi kapsıyor. Güllük gülistanlık geçen diğer parti kongreleri de hatırlayınız; hiçbiri sözün zaferiyle neticelenmemiştir, çünkü o kongrelerde güç, ezici bir sıkletle salona hâkimdir; muhalif ses duyulmaz bile. Ezkazâ bir itiraz yükselecek olsa güç, azı dişlerini gösteriverir.

Menfi tablolar bütün gazetelerin manşetlerinde sergileniyor zaten; bardağın dolu kısmına bakalım biraz da: CHP, kamuoyuna açık bir kurultay yaptı; her şeyi ânında gördük, dinledik. Bir ilçe belediye başkanı, partisinin genel başkanına ve merkez yönetimine karşı eleştiride bulunma ve aday olma cesaretini gösterdi. Kaybetti, tecrübesizdi, eli zayıftı başka. CHP'yi, genel başkanını en çok eleştirme cesareti gösteren parti olduğu için yermekte insâf yok. Böyle düşünenler biraz da diğer partilerde parti içi demokrasinin nasıl işlediğine bakmalılar.

Deniz Baykal açısından kurultay, kaçınılmaz bir tercih miydi; ama o da parti içinde çözemediği meseleyi en büyük karar organına taşıyarak problemi çözme tarzını tercih etti. Kazanacağını tahmin etse bile ağır surette örseleneceğini elbette kestirebilmiştir. Buna rağmen kurultay gibi "açık" bir hesaplaşma sahasını seçmesi takdir görmelidir.

CHP giderek şeffaf bir parti haline geliyor; aynı saydamlık derecesini başka hangi parti sergilebiliyor? Bütün hiziplerini, güç dengelerini, zaaf ve üstünlük unsurlarını biliyor, hatta bu bilgiyi ara sıra dalga geçmek için de kullanıyoruz. Sergilediği şeffaflık bugünler için CHP'nin

zaafı gibi görünebilir ama CHP her şeye rağmen bu kırık-dökük manzarasıyla demokratik kültüre mühim katkılar yapıyor.

CHP, çocukların merak eseriyle açıp içini kurcalamayı sevdiği bir oyuncağı andırıyor. Tekrar toplanırken oyuncakta bazı parçaların artması ihtimâldir ve bu kurultaydan sonra partiden kopuşlar yaşanabilir ama sıradan seçmen için oyunun, yani demokrasinin işleyiş mantığını ancak CHP'yi kırık-dökük haliyle seyrederken fark edebiliyoruz; ötekiler kapalı kutu. Genel başkanlarının neredeyse kudsi sıfatlar taşıdığına inanılan birer kutsal sanduka.

CHP Kurultayı'nın Türk demokrasisine mühim katkılarda bulunduğu inancındayım; kazananları ve kaybedenleri bu nokta-i nazardan tebrik ediyorum.

## **İnsan-eşya ilişkilerine "mekanik" bir bakış**

Mekaniği seviyorum; çünkü onlar bana insanların üretken olabildiği zamanları hatırlatıyor. Mekanik devri, zenaatın sanatla buluştuğu, insanın emrine musahhar kılınan maddenin en haysiyetli biçimlere kavuştuğu bir zafer çağıydı.

Metal, ahşap, deri, toprak ve taş uzun yüzyıllar boyunca insan emeğinin en üstün ve güzel formlarına malzeme oldu.

Mekanik devri usul usul sona eriyor; kısmen hüküm sürdüğü sektörler de yok değil ama bundan takriben yarım asır kadar önce mekanik devrinin saltanatı küsûfa uğramıştı zaten. Hayatımızdan habersizce çekilip giden ayrıntıları hatırlayalım: Kömürlü ütüler, el ve ayak gücüyle çalışan dikiş makinaları, o pırıl pırıl daktilolar, kollu hesap makineleri, kurmalı, guguklu saatler, kapılarda kullandığımız kilit ve kol mekanizmaları, çıngıraklı kapı zilleri, kurmalı gramofonlar, ahşap radyolar, ebonitten mamul müheykel kasasıyla insanda saygı uyandıran ağır telefonlar, toplu, şarjörlü tabancalar, av tüfekleri, baskı aletleri, delikli zımbalar, kağıt tutturmaya yarayan tel maşalar, firketeler, gaz ocağı, çengelli iğne, semaver, kollu et kıyma makinesi, ağlayan bebekler, tenekeden, tahtadan oyuncaklar tarihe karıştı. Bununla beraber mekanik günlük hayatımızda hâlâ direnen örnekleri de yok değil; bir mekanik şâheseri sayılmak gereken bisikletler baştacı meselâ. Çocuk arabaları, şişe açacakları, her evde bulunan pense, tornavida, testere kabilinden el âletleri, kepenkler, açılır kapanır kanepeler, benzinli çakmaklar ve daha niceleri bize mekaniğin insan hayatındaki yerini ihtar ediyor.

Evet, mekanik tabii değildir, sun'idir; insan elinden çıkmadır ama mekanik ile insan arasında insaflı, hatta insânî diyebileceğimiz bir ilişkiden söz edebiliriz; mekanik bir düzeneğin sınırları vardır çünkü kolaylıkla anlaşılabilecek fizik kurallarına göre işlerler. Mekanik olan, maddenin sınırlarına ve imkânlarına itaat eder; en cüretkâr davrandığı anlarda bile durakladığı hudutlar vardır. Bu sınırlı kabiliyeti ile mekanik, gerçekten şaşırtıcı, zaman zaman hayranlık uyandırıcı ve hatta düpedüz sanat eseri diyebileceğimiz icatlara sahne oldu. Çoğu daha

şimdiden teknoloji müzelerinde sergilenmekte olan mekanik ürünler sanat hassasiyeti ile problem çözücü insan zekâsının en saygı uyandırıcı örneklerini teşkil etmişlerdir. Artık gözlerden nihân olan ispirto ocağını (kamineto) ele alalım; neticede haznesine konulan ispirtoyu basit bir fitil vasıtasıyla tutuşturan ve aynı şiddetle alev veren alelâde bir icat; hatta aynı görevi daha basit ve eski biçimiyle yerine getiren kandilleri, idare lambalarını düşününüz. Çıra kadar tabii değiller şüphesiz ama insanlığın onlarca asrını onlar aydınlattı. O yüzden kütüphanemin bir köşesine yerleştirdiğim madencilerin kullandığı karpit lambasını hep sevgi ve hürmetle seyreder, ara sıra elime alır okşarım. Bir başka köşede senede ancak birkaç defa yakabildiğimiz fiyakalı Rus semaveri de aynı cümledendir; yapıları basit ama sanatkârânedir. Bu eserlerde sanat, müzelik olmaktan çıkar, güzellik hissi uyandırma fonksiyonundan sıyrılır ve hayata eşlik eder. Bana göre sanatın en yüksek derecesi, gündelik hayata kendini hiç hissettirmeksizin, "ben de varım" demeksizin refakat edebilmesindedir. Erika marka siyah daktilo makineme biraz da kolay farkedilmeyen bir sanat eseri olduğu için bağlılık ve sevgi duyuyorum. Mekanik çağının en karmaşık ama en anlaşılabilir düzenekli araçları herhalde daktilo ile dikiş makinesidir. Anlaşılabilir olmaktan kasdım şu: Mekaniğe kabiliyeti olan birisi, bir dikiş makinasının arızasını kolaylıkla tesbit edebilir; hatta tamir etmesi bile mümkündür çünkü onlar ancak dehâ ile izah edilebilir bir kabiliyetle küçültülmüş ve ergonomik hale getirilmiş yüzlerce küçük parçadan mâmul olsalar bile neticede şaşırtıcı bir mantıkla çalışmazlar. Daktiloda bir tuşa parmağınızla vurduğunuzda kağıda harfin kalıbı çıkar. Dikiş makinesinin ucuna iplik geçirilmiş iğnesi, küçük aralıklarla kumaşın her iki yüzüne sağlam ilmekler atma ustasıdır. Borulu gramofonla karasakız plak bile anlaşılmaz bir sihirbazlık eseri değildir. Sivri bir iğne ile sert bir yüzeyi çizerseniz pek de sevimli olmayan bir ses çıkacaktır; gramofon bu prensibi şaşırtıcı bir buluş haline getiren zekânın ürünüdür işte.

Belki yakın gelecekte gazoz açacağının bile digital, pille ve küçük bir motorla çalışan modelleri ile karşılaşacağız. Doğrusu teknolojide elektrikten elektroniğe, oradan bilgi depolayan çip esası ile iş gören dijitale terfimiz, başdöndürücü bir süratle gerçekleşti. Teknolojide her terfî, ürünle insan arasındaki ilişkiyi soğuttuğu için sevimsiz görünüyor bana. Bilgisayar tamircileri, arızalı entegreyi söküp yenisini takacak kadar çiplere hükmedebiliyorlar; oysa ki bir at arabası, bütün parçaları defalarca tamir edilebilen bir ikame esnekliğine sahiptir. Arabanın nasıl bozulduğu ve nasıl onarılacağı hakkında ev kadınları bile rahatça fikir yürütebilirler. Eşya ile insan arasındaki mesafeyi gereğinden fazla aralamak bu ilişkinin tabiatını bozuyor ve insanda üretebilme ve üretime herhangi bir safhasından itibaren katılabilme isteğini engelliyor. Kömürlü bir ütüyü bozmak neredeyse imkânsızdır ama küçültülmüş bir mini uzay aracına benzeyen zamâne ütüleri kullanıcısına aynı güveni telkin edemiyor. Evlerimiz, kapağını bile kımıldatmamak hususunda tehdit edildiğimiz pahalı ev eşyaları ile dolu. Çalıştıkları sürece onlara minnet duyuyor ve bozulmamaları için dua

ediyoruz; çünkü onlara nüfuz edebilme kabiliyetimiz yok. Eşya ile aramızdaki mekanik bağ koparıldı.

Eşya ve insan ilişkisinde kimin kimi kullandığı tartışılmamalı; düşünülmemeli!

Modern teknolojinin sihirbazlıktan farkı yok; eşyalar giderek daha çok kendi içine kapanıyor ve bize içyüzlerini göstermiyorlar. Daha becerikli ve işe yarayışlı oldukları muhakkak ama evimizde zengin bir komşunun emaneti gibi titizlikle muhafaza ettiğimiz bu eşyalarla sıcak ilişki kurmak neredeyse imkânsız.

Günün birinde torunlarımız, "vay be, keşke mekanik devrinde yaşamış olsaydık" derler mi? Bence derler çünkü mekanik devri, zenaatın sanatla buluştuğu, insanın emrine musahhar kılınan maddenin en haysiyetli biçimlere kavuştuğu bir zafer çağıydı. Metal, ahşap, deri, toprak ve taş uzun yüzyıllar boyunca insan emeğinin en üstün ve güzel formlarına malzeme oldu.

Mekaniği seviyorum çünkü onlar bana insanların üretken olabildiği zamanları hatırlatıyorlar; bilgi yoğun teknolojilerin işsiz bıraktığı ara kuşaklar ne demek istediğimi anlayacaklardır. İstimin imparatorluğu dağıldı, buhar sultanlığı yerle bir oldu. 20. Yüzyılın ağır sanayi modeli can çekişiyor; üretim süreçleri karmaşık hale geldikçe yabancılaşma derinleşiyor. Sıradan insanın emeği, sömürülmeyecek derecede değersizleşmekte.

Eşyanın tabiatından uzaklaştıkça başkalarına bağımlılığımız artıyor; nostaljiden arta kalan acı telvenin falında görünen mânâ hayırlı değil.

**2005**

28 Şubat

**Yok sorry!** Zaman Gazetesi

28 Şubat

**Türklerde bilgisayar muhabbetinin kısa tarihi** Aksiyon Dergisi

27 Şubat

**Tereyağı ve Harvard** Zaman Gazetesi, Turkuaz

26 Şubat

**Bir meşakkat bir meşakkat** Zaman Gazetesi

21 Şubat

**Böyle ucuzluk istemiyoruz!** Zaman Gazetesi

21 Şubat

**"Şeyh Ahmed'in Vasiyetnamesi" efsanesi** Aksiyon Dergisi

20 Şubat

**Devlet ne yapsın?** Zaman Gazetesi, Turkuaz

19 Şubat

**Sorumluluk Mümtaz Hoca'nın olabilir!** Zaman Gazetesi

16 Şubat

**Yeni köleliğe karşı yeni sol** Zaman Gazetesi

14 Şubat

**Adam olacaksan işte davul, işte zurna...** Zaman Gazetesi

14 Şubat

**Demiryollarına hızlandırılmış infaz** Aksiyon Dergisi

12 Şubat

**Patates cennetine gider!** Zaman Gazetesi

07 Şubat

**İlla bir şey yapacaksanız yıkın İstanbul'u** Zaman Gazetesi

07 Şubat

**'Can'la 'patlıcan' arasında vicdan örselenmemeli** Aksiyon Dergisi

05 Şubat

**'İliştirilmek' zor zenaat** Zaman Gazetesi

02 Şubat

**"Badem göz" meselesi...** Zaman Gazetesi

**"Badem göz" meselesi...**

Seçim kavramını demokrasinin diğer lâzımelerinden ayırıp tek başına takdis ederseniz Irak'ta bir seçim yapılmış olması fevkalade önemli bir hadise gibi görünür.

Irak'ın Amerikalı işgalcileri, "bu ilk hür seçim" diyorlar. Hür seçim! Ne diyordu Cemil Meriç liberalizmi anlatırken: "Bir tavuk kümesindeki tilkinin hürriyeti". Tavukların hürlüğü, tilkinin hürriyet haklarını meşrulaştırmaktan başka ne işe yarıyor?

Irak ahvalini anlatırken leblebi gibi tekrarlanan şu tâbirlere bakınız: Şiiler, Araplar, Türkmenler, Sünniler, Asurîler, Kürtler... Irak'la ilgili her haberde bu kavramların özel alaşımlardan birkaçı mutlaka kullanılıyor. Realiteye uyuyor gibi görünse de bu tabii bir hâl değildir; bir ülkenin ahalisini siyasi mânâda nitelerken etnik ve dinî kimlik unsurlarının bu derece mebzul kullanılmasından hayır çıkmaz. Irak'ın ilk hür seçimi bir tarafta dursun; Irak ahalisine "şimdiki hâle göre Saddam rejimini tercih eder misiniz?" suali sorulsaydı ne cevap verilirdi? Seçimler tek başına bir şey ifade etmez; her seçim bir sual ihtiva eder; o sualin "ne idüğü" önemli.

Irak etnik ve dinî bir çatışmaya doğru sevk ediliyor; ajansların kullandığı kelimelerde bile bu âşikâr mânâ sırıtıyor. Etnik meseleyi, Sanayi İhtilâli'ni üç asır evvel başlatmış Büyük Britanya kemâliyle çözebildi mi ki, demokrasi ve hür seçim avadanlıklarının Irak'ta barış ve adaleti tesis etmesi beklensin? ABD, Irak'ı, soğukkanlı bir hesâbîlikle, sinirlenmeden ve zâlimce "destabilize" ediyor. Olguların adını koyalım; hiç değilse olgulara isim verme iktidarımızı kaybetmeyelim; Irak, demokrasinin canına okuduğu bir ülke olmak paradoksunu bütün ızdıraplarıyla yaşıyor. Samuel Huntington kendi ülkesindeki Latin menşeli göçmen ve kaçak mültecilerden şikâyetçi. "İspanik meydan okuma" başlıklı makalesinin ilk cümlesi aynen şöyle: "İspanik göçmenlerin sonu gelmez akını, Birleşik Devletler'i iki halk, iki kültür ve iki dile bölünme yönünde tehdit etmektedir" ve devam ediyor, "Amerikan rüyasını inşa eden Anglo-Protestan değerleri reddeden Meksikalılar ve diğer Latinler, Birleşik Devletler kültürünün ana mecraına kaynaşamamışlardır."

ABD'yi Ortadoğu'da âdil davranmamak ve çifte standart kullanmakla ithamla vakit kaybetmeyelim; güneşin batıdan battığını isbata gayret gibi bir şey bu. Ama işgalcilerle işbirliği içindeki birtakım Iraklı siyasi önderlerin, işgalcilerle aynı siyasi dili kullanmaları bu ülkenin en vahim açmazı. Bin kerre bile olsa tekrarda fayda var, kelimeler çok önemlidir; kelâm, oluşun ilk safhası.

Gülünesi bir anekdot: Vaktiyle bizim TRT, Lübnan'daki çatışmaların "sağcı Hıristiyanlarla solcu Müslümanlar" arasında geçtiğini tekrarlar dururdu. Lisan şuurunun aslında hakikat şuuru olduğunu fark etmek lâzım.

Irak'ı en küçük bileşenlerine ayırmanın adını "temsilde hakkaniyet" diye tesmiye ederseniz, boynunuzu bu kabil kelimelerden örülmüş urgana teslim edersiniz. En küçük bileşenleri miktar itibariyle zapta geçirme işlemine "seçim" denilirse evvela seçim kavramına ihanet etmiş olursunuz. Böylesine seçim değil, daha çok plebisit (plebiscit) demek daha isabetlidir. Plebisitle seçim arasındaki nüansı şöyle izah edebiliriz: Meselâ ABD'de Anglo-Protestan değerleri savunan seçmen kitlesinin seçimi boykot etmesi yanında İspanik menşelilerin sandık başına akın etmesi ile ortaya çıkan manzarayı şöyle bir tasavvur ediniz!

"Adamlar güçlü, istediklerini yapıyorlar; bizim elimizden ne gelir" mantığı, mâkul görünse de yanlış. Yapılacak ilk ve en mühim şey, olgulara doğru isim vermek, en azından "müstevlî" ile aynı lugâtten konuşmamaktır.

**'İliştirilmek' zor zenaat**

Lâtife Hanım'ın evrakı meselesinin cılkı çıktı sonunda. Kanunî vârisleri, "evrakı kamuoyuna açıklamayın, özel hayatın mahremiyetine giren şeylerdir; TTK kasalarında saklı kalsın" dediler; öyle olacak gibi görünüyor.

Evrak vârislere ait ise -ki öyle- kendilerine teslim edilmeli değil midir? Hayır istemiyorlar. Peki, evrakta açıklanması mahzurlu şeyler varsa bizzat vârisleri tarafından imhâ edilmeli değil midir? Hayır, onu da istemiyorlar. Belgeler, TTK kasalarında kıyâmete kadar saklanmalı diye düşünüyorlar. Aile hâtırası ise sahip çıkılmalı, kamuya ait bir muhtevası varsa açıklanmalı; "ilâ yevm'il kıyâme" saklı tutulmasının mantığı nedir? Yaksa birilerinde kopyaları var da, birkaç ay sonra yayınlanacağı için bedavadan reklâm kampanyası mı yürütülmektedir?

Bu arada çok tatsız polemikler, câhilâne yorumlar yapılıyor. Dünkü gazetelerden birinde kendini Atatürk'ün mânevî vârisi zanneden bir yazar garip şeyler fikirler serdetti. Biraz tafsil edelim ki "kaş yapayım derken göz çıkarmak" meseline örnek olsun.

Mustafa Kemal Paşa'nın üvey amcasının kızı Fikriye Hanım'dan bahsediyor yazar. Milli mücadele yılları esnasında Gâzi'ye hizmet eden bu bedbaht hanımın Mustafa Kemal Paşa'ya âşık olduğu biliniyor. Gâzi, Lâtife Hanım'la evlendikten sonra Çankaya'daki ikametgâhtan uzaklaştırılması iktizâ eden Fikriye Hanım, tedavi bahanesiyle Avrupa'ya gönderiliyorsa da yeniden Ankara'ya dönüyor; köşke gelip Gâzi'yi görmek istiyor. Lâtife Hanım'ın direktifiyle köşk kapısından geri çevrilince çantasında taşıdığı tabanca ile intihar ediyor.

Fikriye Hanım'ın da kendine göre evrâkı vardır; muhtemelen Gâzi ile aralarında yazılan bir takım mektuplar. İntihar vakasından sonra Gâzi, mektupları Fikriye Hanım'ın ailesinden istetiyor; evrakın iadesi gecikince emniyet mensubu olduğu tahmin edilen bazı kişiler söz konusu evrakın bulunduğu eve, -üstelik hane sahipleri evde değilken- girip Fikriye Hanım'ın evrakını alıp gidiyorlar.

Yazar diyor ki, "bakınız Atatürk, özel hayatının mahremiyete önem veriyordu; öyle olmasaydı polis marifetiyle bu evrakın peşine düşmezdi."

Madem muhabbet özel hayatın gizliliği prensibinden açıldı, öyleyse soralım: Ev sahibi yokken bir eve girip, hane sahiplerinin ve Fikriye Hanım'ın kanuni varislerinin rızası olmaksızın söz konusu evrakı almak, o kişilerin özel hayatına müdahale, mesken dokunulmazlığını ihlâl değil midir?

Yazar fikrince, "bir güzellik yapayım" diyor ama yaptığı şeyin güzellikle alâkası yok; kaş yaparken göz çıkarmak budur işte!

Atatürk'ün mânevi hâtırasını korumak için kendini görevlendiren o yazarın yerinde olsaydım, Lâtife Hanım'ın evrakı açıklanmasın diye tehdit makamında TTK Başkanı Yusuf Halaçoğlu'na çamur sıçratmak yerine susardım. Çünkü Lâtife Hanım'ın o esrârengiz evrakında Atatürk'ün hâtırasına bu derece ithamda bulunan bir iddia, hiç zannetmem ki mevcut olsun?

Meseleye Fikriye Hanım'ın şahsi hakları açısından bakalım: Bir hanıma yazılan mektuplar (velev ki aşk mektubu olsun), alıcısının eline ulaştıktan itibaren artık o hanımın şahsi tasarrufuna girmiş sayılır; polis veya sivil memurlar mârifetiyle bir eve habersizce girip mektupları kabzettirmekte hukuka uygun bir hâl yok, en azından Gâzi'nin mânevi hâtırasını yüceltecek bir davranış eseri görünmüyor. Meseleye insâni açıdan bakılsa daha anlaşılır olurdu. Gazi Mustafa Kemal henüz yeni evlidir; aile saadetini sarsacak bir skandala engel olmak istiyor, mümkündür; bir âşık, kıskanç bir koca böyle bir eyleme kalkışabilir ama bu davranışın hukuk nazarındaki karşılığı mesken dokunulmazlığını ve özel hayatın mahremiyetini ihlâldir; bu davranışı, "Gazi kendi özel hayatının mahremiyetine titizdi; bakın bunu bile yapmıştı" sadedinde yorumlamak için illâ ki "iliştirilmiş (embedded) köşe yazarı" olmak mı gerekiyor?

## 'Can'la 'patlıcan' arasında vicdan örselenmemeli

Türkiye genç bir nüfusa sahip. Bu nüfusun neredeyse yüzde 20'leri geçen oranda işsizlik batağında. Bırakınız asgari ücreti, ayda 200 lira kazanabilecek bir iş bulan genç kendini şanslı sayıyor.

Hal böyle iken emekle emeğin karşılığı arasındaki makas bu derece insafsızca açılmamalı; bu ülkenin işverenleri işle ücret arasındaki mantığın çürütülmesine karşı duyarsız kalmamalı diye düşünüyorum.

Ekranda yarı çıplak bir adam vardı; yaşlıydı. Hamamların soğukluk diye tabir edilen yerlerini andırır bir mekânda, göğsüne bastırdığı keçe destesini var gücüyle önündeki mermer tezgâha vurarak kan ter içinde çalışıyordu. Keçenin rutûbetli ve sıcak bir ortamda, el emeği ile, göğüsle mermer arasında belki binlerce defa yoğurulup sıkıştırılarak imâl edildiğini yıllar

önce bir başka belgesel filminde seyretmiştim. Keçe döven işçilerin göğüslerindeki bütün nefesi her hamlede boşaltarak adeta inleye inleye çalıştıklarını görünce, herkes gibi ben de "bunların kazandığı para helâl" diye düşünmeden edemedim.

Maden ocağında vardiya bittikten sonra yeryüzüne çıkan işçilerin, bulandıkları kömür tozundan ötürü sadece gözleri parlayan kararmış çehrelerini görünce de aynı cümleyi tekrarlamadan edemezsiniz,

-Bunların kazandığı para helâl!

Burada "helâl" kavramını fıkhî mânâsından ziyade, bir değeri tam karşılığı emekle kazanmak cinsinden tabii bir karşılıkla izah ediyoruz. Fıkıhtaki karşılığı da buna yakındır şüphesiz; helâl, ilk planda emeğin karşılığıdır.

Kazancın helâl nitelik kazanması için illâ gözle görülür derecede yoğun beden emeği sarfedilmesi gerekmiyor elbette. Emeğin muhtelif tezahürleri olduğu gibi 'helâl'in de birbirinden farklı tarifleri var. Helâl dini bir kavram; fıkhen emeğin helâl sayılması için, harcanan emeğin miktarı ve niteliğinden önce, evvela yapılan işin dine uygun olması lâzım. Başkalarının çantasını kaparak "gasp" fiili işleyen bir suçlu da emek harcıyor ve belki de gasp işinde kendince başarılı olmak için giriştiği risk de dahil olmak üzere hayli yoğun bir gayret sarfediyor ama neticede kazancı dinen helâl sayılmadığı için kazancı emek kriterine göre meşrûlaştıramıyor. Günümüzde üretilen değerlerin farklılığı da, meşrûluğunu dinden almayan bir farklı helâl kavramının gelişmesine sebep oluyor. Dinin hoş görmediği ama kanunun cevaz verdiği iş kollarında çalışanlar, eğer 'iş'lerinin gerektirdiği cinsten bir emeği yerli yerince sarfediyorlarsa kazançlarını bu çerçevede "hak edilmiş" sayabilirler.

"Emek-değer" ilişkisi günümüzde kapitalist üretim tarzının gerektirdiği tarzda değerlendiriliyor; bu anlayış 'iş'i ve o iş için harcanması gereken emeğin miktarını ve niteliğini tarif ettikten sonra neticede üretilen şeyin kıymetini serbest piyasanın belirleyeceğini öngörür; bu süreçte 'iş'i, iş için gereken emeğin niteliğini yürürlükteki kanunlar çerçeveler; eğer üretim süreci kanunlara uygunsa, üretilen şeyin değeri emeğini sunanla onu talep eden arasındaki ön anlaşmaya göre tayin olunur.

İşte bu nokta!

Emeğin sahici karşılığından sıyrılarak aşırı değer kazanabildiği veya hiç para etmeyebildiği bu hassas nokta, insanı fıtratından uzaklaştırdığı için eleştirilmeye müstehaktır.

Moda dünyasının mankenlerini düşünün. Yaptığı işin düz emek cinsinden tarifi, podyumda yürürken bir elbiseyi teşhir etmektir; ne var ki onun sunduğu emek, "yürüyen" ve üzerinde bir elbise taşıyan milyonlarca kadının emeğinden farklı ve daha nitelikli kabul edildiği için bir manken, bir defilede, orta halli bir ailenin veya bir beden işçisinin yıllık kazancını birkaç saatte kazanabilmekte. Eğer saat hesabına vurulursa bir beden işçisinin yarım günlük emeği

ile bir mankenin yarım günlük emeği arasında üçyüz-beşyüz kat fark ortaya çıkıyor; bu farkı vicdan ve insaf izah edemez; kapitalist mantıktan başka!

Profesyonel futbolcuların sarfettiği emeğin, amatör futbol liglerinde harcanan emekten miktar itibariyle farkı yok; "kalite" farkı var denebilir ama bu kalite farkı, profesyonel futbolculara ödenen yüklü ücretlerin, futbol oynamak için harcanan emekten kopuşunu izah etmiyor. Ne kadar iyi futbol oynarsa oynasın bir futbol yıldızının kazandığı para ile harcadığı emek arasında uçurumlar var.

Kapitalist mantık icabı, "alan da razı veren de" demekle iş bitmiyor; en az o futbolcular kadar iyi futbol emeği üretebileceğini düşünen binlerce delikanlı, (aynı o manken kızlarda olduğu gibi) emeğiyle fiili kazancı arasında bir kıyaslamaya giderek mutsuzluğa kapılmaktan ve hâlihazırdaki kazancından, hâlinden şikâyetlenmekten kurtulamıyor.

Resim sektörünü ele alalım. Bir tablosuna, diyelim ki on bin YTL değer biçen bir ressamın, muhtemel alıcılardan talep ettiği ücretle, o resim için harcanan emek arasında da aynı uçurumu görebilirsiniz; on bin YTL kazanmak için bir keçe işçisinin loş ve rutubetli bir odacıkta kaç gün, kaç saat keçe göğüslemesi gerektiğini kolaylıkla hesaplayabiliriz. Sanatın elbette sıradışı bir üstünlüğü vardır. İkisi de boya, fırça ve tuval kullanıyor diye ressamla badanacıyı mukayese etmenin yanlışlığı açık; yanlışlık farkı abartmakta. Fark çok abartılı.

Türkiye genç nüfusa sahip bir ülke ve bu nüfus neredeyse yüzde 20'leri geçen oranda işsizlik batağında debelenip duruyor. Bırakınız asgari ücreti, 50 yeni lira haftalıkla ayda 200 lira kazanabilecek bir iş bulan genç kendini şanslı sayıyor. Hal böyle iken emekle emeğin karşılığı arasındaki makas bu derece insafsızca açılmamalı; sosyalizm türü merkezi bir ücret planlamasından söz etmiyorum ama bu ülkenin kapitalistleri, işverenleri işle ücret arasındaki mantığın çürütülmesine karşı duyarsız kalmamalı diye düşünüyorum. Çünkü bu adaletsizliğin global ekonomi ve kapitalist mantık icabı tabii bir şey gibi kabullenilmesi çok tahripkâr sonuçlara yol açabilir.

Vicdanlar çürüdüğünde artık müsbet-menfi hiçbir değer taşıyamaz hale geliyor.

<B>AKLINIZDA BULUNSUN: GEZELİM GÖRELİM</B>

TRT yönetimi bu köşede medhettiğimiz programların yayın saatlerini sıkça değiştirip duruyor; kasden yaptıklarını imâ etmiyorum ama yayın saatlerinde kararlılık göstermek lâzım.

Bu yüzden TRT 1'de yayınlanan "Gezelim Görelim" isimli programın hangi gün hangi saatte yayınlandığı hususunda bilgi veremeyeceğim. Programın yapımcısı TRT'nin üretken emektarlarından Nuray Yılmaz Hanımefendi, alçakgönüllü, iddiasız ama birbirinden renkli ve samimi röportajlarıyla bize derinlerdeki Anadolu'dan pencereler açıyor. Zevkle seyrediyoruz; emeği geçen herkesin ellerine sağlık.

<B>TARİH ARAŞTIRMACILARI İÇİN KILAVUZ</B>

Gazi Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Semih Yalçın, özellikle genç araştırmacılar için son derece kullanışlı bir rehber kitap hazırlamış: "Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Kaynakları". Kitapta önce arşivler, sonra resmi yayınlar tanıtılıyor; daha sonra süreli yayınlar, başvuru eserleri, hatıra ve biyografiler hakkında etraflı bilgi veriliyor. Bu alana merak duyanlara tavsiye ederim. (Berikan yayınları, Ankara 2003; tlf: 0312 232 62 18)

## **İlla bir şey yapacaksanız yıkın İstanbul'u**

Önce adalardan birine devâsâ bir semâzen heykeli yaptırılması projesinden bahsedildi. Berbat bir fikirdi. Gazeteler hemen (Kınalı mıydı?) adanın helikopterden çekilmiş bir resmini bulup üstüne "fotoşop"la semazen heykeli oturtarak haber yaptılar; ardından muhalif sesler yükseldi. Bu kötü projeden vazgeçildi mi bilmiyorum. Sonra bir "ışık topları" projesinden bahsedildi, onun da ardı gelmedi.

Derken bu defa Haydarpaşa iskelesinin mendireğine bir başka heykel dikilmesi fikri ortaya atıldı; bu proje, Kültür Bakanlığı'nın İstanbul Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi ile ortaklaşa yürütülecekmiş. Yine o mâlum fotoşop numaralarıyla mendireğin üstüne kondurulmuş bir Fatih heykeli gördük ekranlarda. Hani o İstanbul'u muhasara eden donanmanın beceriksizliğine kızıp da atını denize sürdüğü rivâyetini tecessüm ettiren sahnenin heykeli. Semazen heykeli gibi devâsâ bir şey olmayacakmış; sadece yedi metre yüksekliğinde bir heykel.

Anlaşıldı: Arkadaşlar kararlı; İstanbul'un bir yerlerine bir büyük heykel dikilecek.

"İstanbul'da heykel dikilecek yer kaldı mı?" meselesi ayrı tartışma konusu. Misâl; her iki proje için etrafı sularla çevrili kara parçalarının düşünülmesi pek hayra alâmet değil.

Efendim İstanbul için bir nevi "Cumhuriyet'in katkısı" sayılabilecek böyle âbidevî (monumental) eserlere illâ ki ihtiyaç var mıdır? Bence yoktur. Vapurla Kadıköy'den Karaköy'e geçerken böyle monumental "dikit"ler seyredilebiliyor zaten. Meselâ Kadıköy Haydarpaşa arasında bir silo binası var; âlâsından âbide işte. Sonra karşı tarafta plazalar, gökdelenler, İstanbul'un şâirâne siluetine çakılmış bir sürü mücessem dört köşe "sanat" eseri kazıklar var. Onlarla idâre edebiliriz pekâlâ; üstelik beş kuruş masraf etmeksizin altlarına birer pirinç plâka çakıp, üstüne "Rant âbidesi", "Cumhuriyet mimarlarından İstanbul'a katkı anıtı", "İş dünyasının İstanbul sevgisi yerleşkesi" gibi ibâreler kazılsa kâfidir.

Kimse kusura bakmasın; Haydarpaşa mendireğine Fâtih heykeli de kötü fikirdir. "Daha ihâle edilmemiş projesini bile görmeden nasıl kötülersin?" denilebilir. Projenin kötülüğü, bütünlük fikrinden mahrum oluşunda.

Şehrin kendisi de bizatihi bir âbidedir; bir sanat eseridir; üç boyutuyla hayata geçirilmiş bir insan-insan ve insan-tabiat ilişkileri yorumudur. Büyükçekmece'den Tuzla'ya takriben 70

kilometre uzanan İstanbul dokusuna bir de bu gözle bakınız; bu doku, kıyısına köşesine konulacak âbidelerle insânileştirilmesi ve güzel sanatlardan bir yorum ilâvesi mümkün olmayan bir çirkinlikler ve problemler kumkumasıdır; rant hırsının, âcil ihtiyaçların ve çaresizliklerin çirkinleştirdiği bir fiziki dokusu var İstanbul'un. Eğer İstanbul'un teşkil ettiği mânâyı bir medenî mesele olarak algılıyorsanız İstanbul'a hizmet, İstanbul'u yıkmakla başlar.

Gelelim meselenin "âbide" faslına; hayli zamandır şehrin her tarafından görünecek irilikte devâsa yapılar yükseltip üstüne sembolik şeyler yerleştirmek fikri salgın haline geldi. Bu fikirler, nasıl bir hâletin eseri olsa gerektir? İnsanlık o çağları çoktan geçti diye biliyorduk. Kimisi dev bir tayyare maketi yaptırmaktan söz ediyor, kimi açık denizden bile görünecek semâzen heykelinden; bunlar sıhhat değil maraz işâreti. Yeri gelince "İslâm sanatı"ndan filan da söz etmeyi pek severler hani. İslâm mimarlığının tarihi ürünleri, bana göre "anti-monumental" ifâdeli eserlerdir; göklere doğru uzanan ve arza doğru genişleyen ehramlar, Firavun'un Hâmân'a, "Bana öyle bir kule yap ki, orada göklerin sebeplerine erişebileyim" niyetiyle sipariş ettiği haydarâne binalardı ve bunlar İslâm mimarları için "yaklaşılmaması gereken" örnekleri teşkil ediyordu.

Sizler bu ucûbe yükseltilerle hangi "esbâb"a erişmeyi murad ediyorsunuz acaba?

**Patates cennetine gider!**

Futbolcunun biri, "Yeni hocamız çok farklı; bize daha fazla sorumluluk veriyor ve bu çok doğru, çünkü hepimiz yetişkin insanlarız" demiş ve şöyle devam etmiş, "Mesela bugünlerde topla beraber oynarken ne yapmamız gerektiğini daha fazla çalışıyoruz.

Daha önce topsuz oyunla ilgili çok fazla antrenman yapıyorduk."

Yok yahu!

---

Anelka ile Alex birbirlerine uyum sağlayabilecekler mi? Bu mühim meseleye muhterem Türk matbuatının toplam kaç sayfa ayırdığını tahmin edebilir misiniz? Bana göre bu âcil ve vahim mesele hakkında orta halli bir salonun duvarlarını kaplamaya yetecek miktarda yazı ve haber imâl edilmiş bulunuyor.

Vay canına!

---

Maç 58'inci dakikadan mı başlasın; yoksa 90 dakika mı oynansın? 180 dakika oynatılsa ne yazar? Eni ucu bir maç işte; peki bu konuda yazılanların ve söylenenlerin kaç çöp poşeti doldurabileceğini hesapladık mı?

---

Adam, taraftarı olduğu futbol camiasından bahsederken, cennetten biraz önce gelmiş de oraya dair intibâlarını anlatıyormuş gibi katıksız bir vecd ve imân hâli sergiliyor. "Bizim camia en büyüktür, bizim başkan dokunulmazdır, çok zengin ve akıllıdır"; işiten de Olimpos sekenesinden birini anlatıyor zannedecek.

Vecd içinde!

---

Futbolun bacasız bir endüstri, bir sektör olduğunu zannederdim; yanılmışım. Futbol bir "din" olmuş; oyun boyutu çoktan silinip gitmiş. Futboldan söz açılınca bazılarında "ehemm-mühimm" tefriki kayboluyor. Gazetelerin üçte bir nisbetinde futbol sayfaları yapmaları, televizyonlarda saatlerce futbol "vıdı-vıdı"sı konuşulması sağlık alâmeti değil; bunun ucu şirke kadar gider.

Herkesin paşa keyfinin bileceği iş; patatesin faziletleri abartılırsa kişinin dini patates dini olur; yeryüzü bir dinler meşheri. İnsanda din şuuru, din denilmeye lâyık olanla din gibi görünen sair inançlar arasında tefrik gücü geliştirebilmiş olmaktır. Öyle bir nokta var ki, laiklik dilsiz kalır: "Allah indinde din" bir tanedir ve o dinin temel vasfı, İlâh denilmeye lâyık olana İlâh demek ve bu teslim noktasından sonra benzerlerine İlâh muamelesi yapmaktan vazgeçmektir. Tevhid ile şirkin en basit târifi bu. Laiklik, kamu otoritesinin bir davranış prensibidir ve temelinde patates dinine bile "din" muamelesi yaparak eşit uzaklıkta bulunmayı gerektirir. Laik devlet, vatandaşının dinini tayin etmez; Avrupa'da vaktiyle din kavgalarını yatıştırmak için devlet (1555 Augsburg) "Cuius regio eius religio" prensibini koyarak tebânın dinini belirme hakkını üstlenmiş ve zora dayalı bir iç barış tesis etmişti. Avrupa'nın bünyesinden ürettiği Laiklik kavramı, böyle bir tarihi arkaplan mahkûmiyetinin eseri. Devlet şimdi dinler karşısında soğukkanlıdır ama bu prensip, fertlerin din karşısındaki tutumunu bağlamıyor. Ezcümle neyin "din" olup olmadığına karar verecek olan, Hesap gününde hesabını ferden verecek olan ferd-i vâhittir.

Kendi câmiasına tapınanlar, o câmianın cennetine gitmeyi umabilir, o câmianın mâbedinde ibâdet edebilir, dâr-ı dünyada bahsedilmeye değer en mânidar şeyin o câmianın "vıdı-vıdı"larından ibâret olduğuna imân edebilirler; "Senin dinin sana, benimki de bana" hükmü, ferdin o ürkütücü sorumluluğunu hatırlatır ve zımnında her inancın aynı kapıya çıkmayacağını da zarafetle imâ eder.

Futbol din değildir; oyundur. Bu derece ciddiye alınması, gereğinden fazla konuşulması, abartılması ve insanın gündelik hayatında asla kapsamaması gereken hâcimleri işgal etmesi, dinini seçmekte hür bırakılmış insanın aleyhindedir. Din, bir "önemli şeyler" sıralamasıdır

aynı zamanda; Câhiliye devrinin insanları zannedildiği gibi umumî itibarla câhil filân değillerdi, sadece önemli şeyler sıralamasında yanılmışlardı.

Aman!

## Demiryollarına hızlandırılmış infaz

Demiryollarımızın ve demiryolu politikalarının kısa tarihi bilinmeden Pamukova kazası etrafında gelişen olayları anlamak mümkün değil.

Mehmet Aycı'nın yazdığı "Demiryoluna Hızlandırılmış İnfaz" adlı kitapta, o güne kadar solcuların savunduğu bir taşımacılık sistemi olarak bilinen demiryolculuğun, AK Parti hükümetinin kurulmasıyla beraber, 1946'dan bu yana en kapsamlı destekleme politikalarına nasıl konu teşkil ettiği anlatılıyor.

Sekiz ay öncesine gidiyoruz; 22 Temmuz 2004 günü saat 18'de Haydarpaşa istasyonundan yola çıkan Yakup Kadri Ekspresi, saat 19.45'te Pamukova yakınlarında raydan çıkarak devrildi. Kaza ilk duyulduğunda ölü sayısı 139 olarak açıklanmıştı. Daha sonra bu rakamın yanlış olduğu ve 37 kişinin kazada hayatını kaybettiği anlaşıldı. Olay Türkiye'de büyük yankılar uyandırdı. Bazı basın kuruluşları, kazanın üzerine giderek hükümetin istifa etmesi gerektiğini ileri sürdüler. Muhalefet partileri, taşımacılık sendikaları ve bilim adamları tartışmayı alevlendirerek sabotajdan ağır ihmâle, bilgisizlikten kasda kadar bir yığın ithamla ortalığı velveleye verdiler.

Etrafında bu derece çok tartışılan olayların nasıl neticelendiği çoğu kere karanlıkta kalır; o günlerde ben hadisenin, kimselerin pek bilmediği bir ayrıntısını merak ediyordum. Genç kuşağın en iyi deneme yazarlarından Mehmet Aycı'nın bir süreden beri TCDD Genel Müdürlüğü'nde basın ve halkla ilişkiler müşaviri olarak görev yaptığını biliyordum. Kazanın ardından saatler geçtikten sonra birden aklıma o geldi; "Mehmet'in başı dertte" diye düşündüm.

Mehmet'in başının o günlerde nasıl derde girdiğini tahmin etmek zor değildi çünkü TCDD Genel Müdürlüğü aleyhinde çok yoğun ithamlar sıralanıyor ve tartışmaların ardı arkası kesilmek bilmiyordu. Basın müşavirliği, dışardan belki zahmetsiz bir iş gibi görünebilir ama bütün suçlayıcı nazarları üzerine celbeden bir genel müdürlüğün basın müşaviri olmak en azından sevimsizdir; hele hele Türkiye'de olduğu gibi çoğu basın kuruluşunun önce ateş etmeyi, sonra kimlik sormayı kolay bulduğu, cevap hakkına riayetin zayıflık addedilerek uygulanmadığı bir ülkede...

Mehmet Aycı, o kâbus gibi günlerin hikâyesini bir kitapta topladı. Adı, "Demiryoluna Hızlandırılmış İnfaz" (Kim yayınları, Ankara, 2004). Kitabın adı, hikâyeyi de özetliyor. Mehmet Aycı, bağlı bulunduğu genel müdürlük nâmına değil ama o günleri, genel

müdürlüğün basınla ilişkilerini düzenlemekten sorumlu bir basın mensubu sıfatıyla anlatıyor. Böyle kâbus dolu günlerde suçlayan tarafta bir basın mensubu olmak kolaydır; savunan ve olaylara açıklık getirmeye çalışan bir basın görevlisinin ise kitap yazmaktan başka çaresi yok gibidir.

Demiryollarımızın ve demiryolu politikalarının kısa tarihi bilinmeden Pamukova kazası etrafında gelişen olayları anlamak mümkün değil. Kitapta, o güne kadar solcuların savunduğu bir taşımacılık sistemi olarak bilinen demiryolculuğun, AK Parti hükümetinin kurulmasıyla beraber, 1946'dan bu yana en kapsamlı destekleme politikalarına nasıl konu teşkil ettiği anlatılıyor. Türkiye'deki genel kanaate göre demiryolları, vaktiyle Turgut Özal'ın sarfettiği iddia edilen, "Demiryolu komünist işidir" cümlesiyle ayyuka çıkan bir ifadeyle sağ gelenek partilerinin uzak durduğu, görmezden geldiği, hatta özel sektörün hayati çıkarlarını ilgilendiren "karayolcu" tercihlerin ağırlığı altında bile bile gerilemesine göz yumulan bir taşımacılık biçimidir; ne var ki yeni hükümetin raylı sistemle taşımacılık yönünde ağırlık koymasıyla özellikle solcu yazar-çizer takımının bu husustaki ezberi bozulmuş ve ortaya demiryollarını destekleyen, hatta belirli hatlarda karayolu taşımacılığını sollamayı hedef alan, sıkı demiryolcu bir politika almıştır: Mevcut hatların yenilenmesi, Kardemir tesislerinin tevsî edilerek yerli ray üretime geçilmesi, Erzincan'da ray bağlantı elemanları fabrikası kurulması, Ankara-İstanbul hızlı tren projesi, İstanbul banliyölerinin metrolaştırılması, Boğaz tüp geçidi ile Balkan aksının hayata geçirilmesi Ankara-Konya ve Ankara Sivas hatlarında hızlı tren seferleri, Adapazarı'nda metro/hafif raylı sistem ve hızlı tren fabrikası kurulması, gar ve istasyon binalarının yeniden tanzimi gibi hazırlıkların Türkiye'de bir demiryolu ana ve yan sanayii ortaya çıkacağını, demiryolu ulaşımının yeniden ayağa kaldırılacağını işaretlemektedir. Yazar, bu haberleri doğru algılayan yerli ve uluslararası petrol şirketlerinin Türkiye'yi yeni demiryolu projelerinden vazgeçmeye zorlayacak bir hükümet kazasını sabırsızlıkla beklediğini ileri sürerek, geçtiğimiz yaz aylarında vuku bulan demiryolu sabotajlarının ilginç bir listesini veriyor ve listenin başına Pamukova'da devrilen trenin 2. ve 5. vagonlarında imdat frenlerinin kimlerin, hangi niyetle çektikleri sorusunu koyduktan sonra devam ediyor:

Tavşancıl'daki tren kazasında makinistler, sırayla sarı ve kırmızı sinyali niçin görmemişlerdi. Kırmızı sinyali yeşile çevirecek bir düzeneğin işlemesi mümkün müydü?

18 Temmuz 2004'te Derince-İzmit hattına ve Konya istasyonuna bomba konulduğuna dair iki asılsız ihbar yapılmıştı. 24 Temmuz'da kimliği belirsiz kişilerin makas topuyla oynaması sonucunda Pozantı'da bir lokomotifle furgonu ve dört vagon devrilmişti. Beş gün sonra Tarsus-Yenice arasında traversleri raya bağlayan 300 adet civata (tirfon) yine kimliği belirsiz kişilerce sökülüyor, hadise bir kaza vuku bulmadan tesadüfen öğreniliyordu. 31 Temmuz'da Hüyük-Niğde arasındaki hattın takriben 3,5 kilometre uzunluğundaki dahili haberleşme teli çalınmıştı. Niğde civarında buna benzer olaylar yedi defa tekrarlanmıştı. 9 Ağustos'ta bu defa

Karalar-Bereket arasında 3 bin metre tel kayıplara karışıyordu. İki gün sonra Çerkezköy-Seyitler arasındaki hemzemin geçidin makas sinyal kutusu kırılıp cihazdaki bağlantı yerleri değiştirilerek kırmızı sinyalin yeşil göstermesi sağlanmıştı. Ertesi gün Veliefendi-Çorlu arasındaki hemzemin geçidin sinyal kilidi kırılıyor ve sinyale renk veren yeşil ve kırmızı camlar çalınıyordu. 18 Ağustos'ta ise Bükreş-İstanbul seferini yapan Bosfor Ekspresi İspartakule- Halkalı arasında yol üzerine çekilmiş 5 tonluk bir su tankına çarpmıştı. 29 Ağustos'ta Bingöl'ün Genç ilçesi civarındaki Suveren istasyonunun yakınında raylara döşenen mayının infilaki ile lokomotif ve vagonlar yoldan çıkıyordu. 8 Eylül'de Yakacık-Dörtyol arasındaki köprüye bomba koymak isteyen bir terörist, bombanın elinde patlamasıyla amacına ulaşamıyor, aynı gün Köprüağzı-Narlı arasındaki hattın tam bir kilometrelik kısmı bütün rayları ve bağlantı elemanları sökülmek suretiyle sabote ediliyordu. 14 Eylül'de ise Elazığ Muş arasında işleyen karma tren, yolun 230. kilometresinde yola döşenen mayına çarpıyordu.

Mehmet Aycı, bu garip hadiseleri, "teoriye ihtiyacı olmayan komplo" diye niteliyor. Kitapta, Pamukova kazasının etrafında demiryolu politikasının bütün yönleri ve tarafları çok akıcı bir dille izah ediliyor. Kitabı inceledikten sonra, "böyle bir araştırma eseri, hükümetin aleyhine yönelik bir mânâ taşısaydı, bugün çok satan kitaplar listesinde olurdu" diye düşünmekten kendimi alamadım.

Daha çok edebiyatçı ve sanatçı kimliği ile tanınan bir yazar, velev ki TCDD Genel Müdürlüğü'nün basın müşaviri olsun, böyle bir zahmete niçin girişir diye düşünebilirsiniz. Yazar bu sorunun cevabını şöyle veriyor:

"Ben de öyle düşünüyorum düşünmesine de, serde demiryolculuk var!"

**Adam olacaksan işte davul, işte zurna...**

Nüfusun üçte biri ortalama refah seviyesinin altında yaşıyor; "yoksul"ların sayısı 19 milyon. İşsizlik oranı ise % 20'lerde ama devletin yaptığı istatistiğe göre Türk toplumu kendini mutlu sayıyor. Bir Kemalettin Tuğcu hikâyesinin içinde yaşıyoruz.

Yoksul ama mutlu. Türklerin iktisâdî meseleye bakışındaki çelişki, buz gibi rakamlarla müşahhas hale geliyor. İktisat, mutluluk kavramıyla ilgili değildir ama düz iktisat mantığı yoksulların mutlu olamayacağı karînesini göz ardı etmez. Toplumun dünya görüşü ile iktisâdi yapısı arasındaki ilişkiye (aslında "çelişki" demek lâzım) teorik mânâda yarayışlı bir tahlil getirmeye ömrünü adamış, rahmetli İktisat âlimi Sabri Ülgener'i yeniden okumayı gerektiren bir vaziyet bu. Yeri gelmişken Ülgener Hoca'nın hayr'ül halefi Ahmed Güner Sayar'ın bugünlerde Ötüken tarafından yayınlanan "İktisat Metodolojisi ve Düşünce Tarihi Yazıları" isimli esere dikkatinizi celbetmek isterim; olup bitenlere zihninde teorik bir vuzuh kazandırmak isteyenlere bir beyin fırtınası temrini olarak önce Ahmed Güner Bey'in "Bir İktisatçının Entellektüel Portresi: Sabri F. Ülgener" isimli biyofrafik çalışmasını, ardından

yukarıda bahsettiğim yeni eserini ve nihayetinde rahmetli Ülgener'in külliyatını incelemelerini nâçizâne salık veririm.

Böyle bir beyin fırtınası zevkini göze alabilenler, Türkiye'de sol hareketlerin niçin başarısız olduğunu da görebileceklerdir. Dışardaki fikir hareketlerinin ülkemize nasıl aksettiğini takib ederken, "evrensel olgu"ların, dünyanın her yerinde aynı tabiatta işlediğine dair bir önyargı geliştiriyoruz. Meselâ sendikal hareket dünyanın her yerinde benzer motivasyonlarla harekete geçer veya yoksul kitleler sosyal adaletçi ve eşitlikçi sol siyasetlere yakınlık duyar gibi hükümler, ilk bakışta evrensel geçerlik taşıyan müteârifeler gibi görünür. Bu bâbda başka müteârifelerden (yani doğruluğu ve isabetinden şüphe edilemeyeceği için yanlışlanmasına gerek görülmeyen hüküm) de bahsedebiliriz: Endüstriyel ilişkilerdeki yoğunluğun dini inançları zayıflatması, militer ve otoriter baskıların demokrasi özlemi doğurması, hızlı şehirleşmenin geleneksel aile bağlarını zayıflatması vesaire... Evrensel geçerliği olan müteârifelerden de vardır ama modernitenin ürettiği evrensel hükümlerin geçerliği, henüz ideolojik çapaklarından kurtularak kristalleşemedi. Evrensel geçerliğe sahip olduğu zannedilen insan hakları "edebiyatı" bile, yedeğinde seyrettiği "Yeni Dünya Düzeni"nin ekipmanı görüntüsünden kurtulabilmiş değil henüz. Kıssadan hisse; Batılıların yazdığı bir metni doğru tercüme etmek, o metnin menşûrunda bir başka toplumu doğru tahlil edebilmeyi gerektirmiyor.

Öyle olsaydı Türkiye'de çok güçlü ve temsil derinliğini haiz bir sol cereyan kökleşir, kağıt üzerinde statükoyu muhafaza etmekten başka ufku olmayan sağ siyasete nal toplatırdı. Enternasyonal Sosyalizm'in "fakir ama mutlu" toplumlara söyleyebileceği fazla bir şey yoktur ama bu, Türkiye'de adaletsizliğinin, yanlış gelir dağılımınının, Kapitalist sömürünün toplum tarafından hoş görüldüğü ve meşrulaştırıldığı anlamını doğurmaz. Sovyetler denemesinin dramatik başarısızlığından sonra pırıltısını kaybeden sol siyasetler, Yeni Dünya Düzeni'nin ahmakça ve insan tabiatını aşağılayan yaklaşımı sebebiyle yeniden yükselişe geçmek üzeredir.

Adı ne olur bilinmez; yeni veya yeniden sol ama vürûdu muhakkaktır. Bu merhûn vakte kadar Türkiye'de "sol tepki"yi vicdânında ciddiye alanların hem dünyayı, hem kendi toplumunu kaytarmaksızın araştırmaya ve anlamaya çalışması fevkalâde önemlidir. Modernite'nin ürettiği kavramlara ekseriyetle takla attırarak karikatürünü çıkaran yerli algılama cihazımız, bu defa doğru işletilirse, gelecek zamanlara fikri önderlik yapabilecek kimyâyı haizdir. Yani yine tipik bir, "çocuğum zeki ama çalışmıyor amcası" vaziyeti.

Yeni solun adını ve muhtevasını biz biçimlendirelim; bunu yapabilmemiz ne kadar imkân dahilinde ise, yeni zamanların lumpen toplumu olmak şıkkı da o derece muhtemeldir.

## Yeni köleliğe karşı yeni sol

Karadeniz Ereğlisi sahillerinde kurulmakta olan yeni tersaneye dışardan sipariş yağmasını nasıl yorumlayacağız; veya Fransız firmalarının Türkiye'de çimento sanayiine büyük yatırım yapmalarının anlamı nedir?

Ağır sanayii tipi üretim, gelişmiş batılı ülkeler bakımından kendi topraklarında (habitat) işletilmeyecek kadar kirli ve riskli. Yeni endüstriyel dalga, ağır sanayi ürünlerinden tamamen vazgeçmemekle birlikte daha çok bilgi ve yüksek teknoloji yoğunluklu üretim tarzına yöneldi. Geleceğin dünyasında, 20. yüzyılın geleneksel işçi tipine ihtiyaç kalmayacak; çünkü ağır sanayii tipi üretimde bile şimdiden yüksek teknolojiye geçilmekte. Dünya proletaryasını önümüzde on yıllar içinde yeni ve ağır bir işsizlik dalgası bekliyor demektir bu. Kirli ve demode sanayi tesisleri "çevre" ülkelerine kaydırılmakta zaten. Bütün mesele, "çevre" ülkelerinin işletmesine terk edilen "kirli ama kaçınılmaz" sanayi ürünlerinin akışını ve fiyatını denetleyecek bir siyasi kontrol sistemi kurulmasında; bugünlerde yapılmakta olan da, yüksek teknoloji üreten gelişmiş batılı ülkelerle, onların kıyısında duran kirli sanayiye sahip ülkeler arasında yeni bir patronaj sistemini yerleştirmekten ibaret gibi görünüyor ve böylece yeni bir kölelik sistemi devreye sokuluyor. Bu, eskisinden farklı bir dünya olacak; mesela bir "çevre" ülkesi uçak motoru üretebildiği, hatta uçağı havalandırabilecek seviyede üretim gücüne ve teknolojisine sahip görünmesine mukabil, o uçakla gökyüzünde kimselerle askeri rekabete girişebilmeyi aklından bile geçiremeyecektir; zira sıradan bir uçağı, rekabete açık bir silah haline getirecek yüksek teknoloji için hâlâ dışa bağımlıdır ama "uçak yapıyoruz" diye gururlanması için yeterince sebebe sahip gibi görünür; aynen bizde yerli sanayiin haberleşme uydusu imâl edebilmesine rağmen, onu yörüngeye koyacak teknoloji konusunda dışa muhtaç kalması gibi.

Böyle bir yeni dünya düzeninde, adaletsiz gelir dağılımının, kötü beslenmenin, açlığın ve kilit sektörlerde dışa bağımlılığın, bugünü aratacak derecede derinleşmesi galib ihtimaldir; âhir zaman kölelerinin geçmiş zaman kölelerinden nitelik itibariyle daha iyi durumda olacaklarını gösteren hangi nişâneye güvenebiliriz? İnsan hakları edebiyatına ve siyasi Liberalizm'e mi? Kölelerin felâhı, tarihin hiçbir devrinde efendilerin savunduğu retorikten çıkmadı. Dünyanın efendileri her zaman yüksek teknolojiye ve bilime yatırım yaptılar ve bu yolla dünyanın daha âdil bir düzene erişeceğini ileri sürdüler; ne var ki tarih bilgimiz, ileri teknoloji ve bilim yatırımlarının, sadece kölelerle efendiler arasındaki setleri tahkime yaradığını doğruluyor.

Belki aradaki fark, 19. yüzyılda göründüğü kadar dramatik ve bâriz olmayabilir ama önümüzdeki zamanlarda sömürüden ve adaletsizlikten doğan zıtlıkları anlamak ve aşmak için yeni ideolojik yaklaşımlar geliştirmek gerektiği açıktır; işin garip tarafı, yeni durumlara uygun yeni yaklaşımlar üretilmesinde, eskimiş ideolojik kampların yok farz edilmesi de gerekecektir. Meselâ, kendi XX. yüzyılına mânidar hiçbir teorik katkıda bulunamayan Türk solu, aynı zihnî avadanlıkları ile önümüzdeki zamanların teorik izahını yapacak enerjiyi serdedemiyor; halbuki Avrupa sosyalizminin liberalizme razı olduğu bir dönemde Türk solu,

21. yüzyılın sol fikriyatını üretebilecek bir fikir selâmetini koruyabilirdi, yapamadı; böyle bir pırıltı da sergilemiyor zaten. Ne var ki bir yerlerden ışık görünse de görünmese de, üretim teknolojilerindeki şaşırtıcı gelişmelerin, XX. yüzyıldan kalma bütün ezberleri bozacağını peşinen tahmin edebiliriz. Önümüzdeki zamanların, proleterlikten de geçtik, köleliğe yeni bir mahiyet kazandıracağı âşikâr oldu; şimdi, "sol'u yeniden üretebilmek için yeni durumlara uygun yeni kavramlar, yeni yaklaşımlar ve yeni bir teorik çatı ihtiyacı var.

**Sorumluluk Mümtaz Hoca'nın olabilir!**

İlk alıntı 13 Şubat tarihli Zaman'dan; haber paragrafı aynen şöyle: "Kıbrıs'ta yozlaşma olduğunun farkına vardıklarını söyleyen Denktaş, bunun sorumlusunun kendisi olmadığını öne sürdü.

Denktaş, 'Türkiye muazzam Barış Harekâtı planı yaptı, o plandan sonra Kıbrıs'ta ne yapacağını planlamadı' dedi. Kendi görev alanının anayasa ile sınırlı olduğunu, Eğitim Bakanlığı'nın da kendisine bağlı olmadığını belirten Denktaş, büyük çoğunluğu Rumlarla bütünleşmeyi savunan gençlerin durumuna dikkat çekti: 'Babası, dedesi, ninesi şehit olan veya göç eden gençlerin Kıbrıs faciasını bilmeden yetişecekleri aklımızın kenarından geçmedi.' Denktaş'a göre yozlaşmanın sebebi, yıllar önce Türkiye'de öğrenim gören 'solcu' öğretmenlerin şu anda okulları yönetmesi ve eğitim sendikalarını ele geçirmesi imiş.

İkinci alıntı yine Zaman'dan ve dünün tarihini taşıyor. Habere göre Denktaş, Demokrat Parti'nin Lefkoşe mitinginde bir konuşma yaparak, Kurtlar Vadisi dizisi aracılığı ile Anadolu halkına ulaşmaya çalışacağını söylemiş. Dizi filmin Denktaş'la ilgili çekimleri ise Cumhurbaşkanlığı Sarayı ile Girne Boğaz bölgesinde yapıldıktan sonra dizi ekibine Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda öğle yemeği verilmiş.

Tarihî filmlerde ara sıra tekrarlanan bir sahne vardır. Çok eski zamanlardan kalma bir lahit bulunur; üzerindeki ağır taş kapak levyelerle yerinden oynatılır; lahdin içinde bir iskelet vardır. İlk görünüşte bütün kemikler yerinde duruyormuş gibi görünürse de neresinden dokunulsa, tozlaşmış kemikler tutanın elinde kalır. Doğruluğu hakkında şüphe duyulmayacak bu iki haber de insana o türden bir intiba telkin ediyor; "Neresinden tutsanız elinizde kalıyor!"

Kıbrıs Anayasası'nın detaylarını bilmiyorum; internetten bulup yürütme ve Cumhurbaşkanı'nın görevleri kısmına baktım; Denktaş, Eğitim Bakanlığı'nın kendisine bağlı olmadığını ileri sürmüş. Kağıt üzerinde doğru; ancak başkanlık sisteminde bakanlar, doğrudan başkana karşı sorumludur ama Rauf Denktaş 1983'ten beri Kuzey Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı; o günden bu yana -son seçimler hariç- hep, Denktaş'ın partisi diye bilinen parti iktidarda idi. İşler zora girdiğinde, böyle basit bir anayasa hukuku girintisine saklanmanın mânâsı yok. Ben Denktaş'ın yerinde olsaydım "Eğitim bana bağlı değildi" diyeceğime Kıbrıs Anayasası'nın, bir

başka maddesine ilticâ ederdim. O madde cumhurbaşkanını görevi ile ilgili işlerden sorumlu tutmuyor; hatırlarsınız, bizim anayasada da var.

Anayasal sorumluluktan kurtuluş mümkün ama tarihî ve siyasi sorumluluktan sıyrılmak o kadar kolay değil. Kıbrıslı gençlerin yozlaşma sebebini Türkiye'de eğitim görmüş "solcu" öğretmenlerin sırtına silkelemek hakşinaslık değil; onlar kendi bildiği türküyü çığırmakla muvazzaf bir gariban makûle; tarih karşısında kendi şahsi sorumluluklarını bile taşıyamazken nerde kaldı Kıbrıs'ta kaybedilmiş iki neslin mes'uliyetini omuzlanabilsinler!

Suç belki de Mümtaz Hoca'nındır; mâlum, son KKTC anayasasında onun hizmeti büyük; galiba el'an danışmanlık görevi de uhdesinde bulunuyor. "Ben yapmadım Mümtaz Hoca yaptı" derseniz daha mâkul görünür bence.

Bir garip cümle daha, Sayın Denktaş, Kurtlar Vadisi dizisi aracılığı ile Anadolu halkına ulaşmaya çalışacağını söylemiş. Neresini düzeltmeli? Biz Sayın Denktaş'ı KKTC'nin devlet başkanı biliyorduk; ulaşmakla görevli olduğu kitle Kıbrıs'tadır. Dizi seyircilerine ulaşsa ne olacak ki; onlar Kıbrıs seçimlerinde oy kullanmıyorlar. Kaldı ki Sayın Denktaş yıllardan beri Türkiye'de pek çok davete icabet etmiş, konferanslar, mülakatlar vermiş, televizyonlarda boy göstermiştir. Dizi vasıtasıyla hangi bilinmeyen mesajı ulaştıracaktır; Tarihî yanılgısını mı?

İskeletin neresine dokunsanız tozuyor. En iyisi lahdin kapağını sessizce kapatmaktır.

## **Devlet ne yapsın?**

Neticede iş "devlet kamuyu yönetmemeli" fikrine gelip çatarsa şaşırmamak gerekir.

"Devlet kamuyu yönetmeyecekse, neyle iştigal etmelidir?" problemi o zaman düşünülmeli ama bugün devletin tekeline alıp da ağzına-gözüne bulaştırmadan başarılı olabildiği bir meşgale neredeyse yok gibi görünüyor.

Kimsesiz çocuklar için yurtlar açılmış; "ne âlâ, ne güzel, devlet müşfik bir anne gibi sahipsiz çocuklara bağrını açıyor" diye düşüneceksiniz; yurt meselesinin ucu hafiften kaldırılınca ardından pis kokular yayılıyor ortaya. Şüphesiz iyiniyetle kurulmuş bir müessese, çok da masraf ediliyor ama karşılaştığımız manzara o bîçare çocukların neredeyse kapanın elinde kaldığıdır.

Banka işletiyor; rezâlet. Milletin parasını ya hırsıza-uğursuza yediriyorlar veya "dönülmez akşamın ufkunda"ki müşterilerine kredi olarak saçıp üzerine bir kanun çıkararak borçları siliveriyorlar.

Fabrika açıyor, güyâ istihdam yaratacak, üretime katkıda bulunacak, yine fiyasko! Dünyanın en dandik malını, en pahalı fiyata üretip, alıcı bulamadığı için yine kendisi satın alıyor. İşin garibi, hatasını anlayıp kurduğu tesisi elden çıkarmak isteyince bile "özelleştirme"yi ağzına-gözüne bulaştırıp, milletin parasıyla kendini rezil etmesi.

"Devlet dediğin ahaliden vergi alır" raconuna ittibâ ederek koca maliye teşkilatı kurmuş, ancak toplayabildiği ile toplayabileceği miktar arasındaki fark uçurum mesâbesinde. Vergi cezaları salıyor, ertesi gün affediyor. Denetim gücü son derece zayıf. Toparlayabildiği vergiyi ise çar çur etmekte üstüne yok.

Vergiler yetmez, dışardan yüksek faizle borç alır, ödemeyi beceremez. Ödünç aldığı parayı murdar etmesi de cabadan.

Nerede ne zaman bir ihâle açsa, işin ne zaman başlayıp ne zaman biteceğini, hangi firma tarafından tamamlanacağını, işin kaça çıkacağını, hangi kalitede hizmet satın alacağını asla önceden bilemez. Her ihâle, devlet için bir baht işidir.

Başkalarına iş yaptırmakta beceriksizdir.

Yol yaptırır, altı ay içinde yol kevgire döner; inşaat yaptırır, üç ay içinde duvarları çatlar, ilk küçük depremde içine girilmez hale gelir.

Yumurta alır, cılk çıkar; patates alır, çillendirir.

Almayı bilmez ama satmayı da bilmez. Satıp da kâr ettiği yegâne metâ damga puludur.

Postacılık yapar mektupları kaybeder, iki komşu şehir arasında bir mektubun altı ay sağda solda gezindiği olur; telefon şirketi kurar, teknolojisini tazeleyemez, zararını abonelerden çıkarmaya kalkışır; beceremeyince de özelleştirmeye kalkar. Sağ eliyle yaptığına sol eli mani olduğu için yaptığı on özelleştirme projesinden sekizi evde kalmıştır.

Trafik kanunları çıkarır; denetlemeye gücü yetmez.

Elinden düzgün iş gelmeyeceğini bile bile özel sektörün ilgilendiği hemen her sektörde faaliyet gösterir:

Kitap yayınlar, kimse okumaz; üç otuz kuruş fiyat bile koysa depolarda çürür.

Televizyon işletir; elâlemin yüzelli kişiyle ve mâkul bir bütçeyle çevirdiği her kanal için ortalama ikibin kişi çalıştırır, yine de seyirci celbedemez.

Müzik toplulukları kurar, salonun dörtte birini dolduramaz.

Müze açar; içindekine sahip çıkamaz. Oğlan yer oyuna, çoban yer koyuna gider.

Ceza kanunu çıkarır; beğenmez, beş senede bir genel af ilân eder.

"Okusunlar, adam olsunlar" diye dışarıya talebe gönderir; gönderdiklerinin çoğu, memleketi beğenmediği için geriye dönmez. Dönenler ise ayrıca döndüklerine pişman edilir.

Piyasadan ilaç alır; kazıklanır; Hastane açar, hastalar sağ çıkabildiklerine şükrederler.

Açıktan, yardım olsun diye aylık dağıtır; kimse memnun olmaz.

Adalet dağıtmayı üstlenmiştir; yakasını kaptıranı doğduğuna pişman eder.

Gün gelir, suçlular ıslah olsun diye açtığı hapishaneye sözünü geçiremez.

Dünyanın her yerinde dış temsilcilikleri vardır; ama dünyanın mühimce bir kısmında Türkiye hâlâ feslilerin şalvarlıların sokakta dolaştığı, isteyenin harem kurduğu bir Denizci Sinbad ülkesi zannedilir.

Vatandaşına pasaport verir, günlerce vize kuyruğunda bekleyip üstüne dolar cinsinden ayakbastı vergisi ödenmeden işe yaramaz.

Silahlı kuvvet bulundurur; on senede bir darbeye uğrar.

Dine bile karışır; "cami sizden imam benden" diye bonkörlük eder; ne laikçileri memnun edebilir, ne de dindarları.

Müsriftir, tembeldir, beceriksizdir, dalgındır, acemidir, kararsızdır!

Ee, geriye ne kaldı?

Kötümser olmayalım; gazetecilik sektöründe iyidir meselâ. Resmi Gazete'yi takır takır yayınlar ama içine bir çapraz bulmaca koymayı ihmal eder.

İyi kumar oynatır: Milli piyango, iddaa, spor toto, loto, kazı-kazan gibi faaliyetlerde iyi yüzde alır.

Şükredelim, ya bu kadarını olsun yapamasaydı ne olurdu?

## "Şeyh Ahmed'in Vasiyetnamesi" efsanesi

İslâm dünyasında ne zaman bir kriz zuhur etse, ortalığa "Şeyh Ahmed'in vasiyeti" denen ilginç bir metin yayılıverir. Adı ve kimliği bile belirsiz birinin gördüğü rüyâya dayanılarak bir mânâda uydurma hadis imâl edilmesi, metnin muhtevâsına câzibe katıyor ama nihâi planda bu risâlelerin

gri propoganda eseri olduğu ve Müslümanlar arasında zihin karışıklığı yaratmak gayesine yöneldiği tartışılamaz.

"Spam" adı verilen harc-ı âlem, kime hitab ettiği belirsiz, gayrı şahsi mektuplar internet haberleşmesinin sevimsiz yüzlerinden birini teşkil ediyor. Uydurma adres ve kimlik edinmenin çocuk oyuncağı olduğu bu teknolojide, bir tuşa dokunmak suretiyle daha önceden listelenmiş binlerce kişiye birkaç saniye içinde mahiyeti belirsiz mektup ve mesajlar göndermek mümkün olabiliyor.

Elektronik posta kutusuna düşen spamları, (dilcilerimiz bu yeni vakıaya da Türkçe bir karşılık bulmalıdırlar) herkesin yaptığı gibi ben de refleks haline getirdiğim bir itiyadla siber âlemin

gayya kutusuna gönderip silerim. Nadiren ismiyle dikkatimi çeken bazılarını merak edip okuduğum olur. Bugün size muntazam olmayan aralıklarla gönderilen gri propaganda cinsinden bir 'spam'dan bahsetmek istiyorum.

Şeyh Ahmed'in hikâyesi

Adı, "Şeyh Ahmed'in vasiyeti". Şeyh Ahmed diye tesmiye olunan kişi, bazen Efendimiz'in (s.a) Medine'deki kabrinin türbedârıdır, bazen de mescidin hatibi olur. Ne zaman yaşadığı, tarihi bir kimliğe sahip olup olmadığı muğlaktır. İslâm dünyasında ne zaman bir kriz zuhur etse, ortalığa "Şeyh Ahmed'in vasiyeti" denen bu ilginç metin yayılıverir. Meselâ 1. Dünya Harbi yıllarında henüz internet haberleşmesi olmadığı için bu garip mektup, "şapirograf" teknolojisiyle teksir edilerek el altından sağa sola dağıtılırdı. Bunlardan bir nüshayı, rahmetli halamın Ahmediye, Kesik Baş Destanı, Mevlid-i Şerif, Evrâd ve Yunus Divânı gibi kitap ve risâleleri sakladığı karaüzüm sandığında gördüğümü hatırlıyorum.

"Üç gün güneş tutulacak!"

Vasiyetnâmenin klasikleşmiş bir metin akış şeması vardır. Buna göre Şeyh Ahmed bir cuma gecesi namazdan sonra uykuya dalar ve rüyasında Harem-i Şerif tarafından "Ya Şeyh Ahmed" diye bir nidâ işitir. "Lebbeyk" nidâsıyla o sese doğru teveccüh eden Şeyh Ahmed, Efendimiz'in şahsıyla karşılaşır ve onun ağzından Şeyh Ahmed'e bazı mesajlar nakledilir. Meselâ dün internet tarikiyle gönderilen son vasiyetnâme versiyonunda şu tema işlenmekteydi: "Geçen cumadan bu cumaya 16 bin kişi öldü. İçlerinden bir tek Müslüman çıkmadı." Ardından klasikleşmiş ibâreler, "Gelenlerin amel defterlerini kara ve sol elinde gördüm. Ya Şeyh Ahmed!... Evvela ana ve babalarına asi oldular ve zekâtlarını men ettiler. Hacı olup haram yemeyi adet ettiler. Herkes nefsinden başka bir şey düşünmedi. Yüzlerinde hayâ kalmadı. Dünya malı ile nasip olan tartılarına hıyanet etmeyi adet ettiler. Ya Şeyh Ahmed!... Benim ümmetlerime haber eyle. Yaptıkları günahlardan tövbe ve istiğfar etsinler." Daha sonra bir kehânet ibâresi yer alır, "Çok yakın bir zamanda, 3 gece güneş tutulacak. 3 günden sonra mağripten doğup, maşrığa batacak. Kur'an-ı Kerim insanların gözüne gözükmeyecektir. En sonunda ise tehdid faslına geliriz. "Ya Şeyh Ahmed, ümmetlerime haber eyle, kudret kalemiyle her kim bu vasiyetnameyi bir köyden bir köye, bir kazadan bir kazaya, bir ilden bir ile, bir devletten bir devlete gönderirse huzur-u mahşerde günahları affedilir. Efendimiz'i (s.a) şahsı ile görmüş olur. Kim vasiyetnameyi işitir de yazmazsa, bir köye veya bir başka yere göndermezse, yüzü kara ola."

150 senelik bir risale

Bu metin bilindiği kadarıyla takriben 150 seneden beri İslâm âleminde deverân eder durur. Şimdi meseleye en ehil kalemlerden birine müracaatla ilmî aydınlık getirmenin zamanıdır. Müstesnâ tarihçilerimizden Prof. Dr. Ali Birinci, "Tarih Yolunda-Yakın Mazînin Siyâsî ve Fikrî Ahvâli" isimli eserinde (Dergâh yayınları, İst., 2001, s.246 vd.) her devirde yasaklanmış

bir risâle olarak "Vasiyetnâme" hakkında etraflı bilgi sunuyor. Buna göre metin ilk defa 1896 (1314) yılında görüldü ve hemen yasaklanmış olmasına rağmen halk arasında rağbetle karşılanarak "Halk İslâmı" nezdinde en çok okunan üç-beş eser arasında yer buldu. Meşrutiyet yıllarında Vâsiyetnâme'nin Arapça nüshasının Mısır'da da basıldığı ve dağıtıldığı anlaşılıyor. Risâle, II. Meşrutiyet'in kısa süren çok partili hayat denemesinde, siyasi çekişmenin bir aracı olarak da kullanılmış ve devrin iki ünlü yazarı Hüseyin Cahit Yalçın ve Lütfi Fikri Bey arasında sert polemiklere yol açmıştı. Yazarı meçhul bu eser, basın hayatımızda daima sert tenkidlere yol açtı: Ahmet Talât Onay (1931), Yusuf Ziyaeddin Ersal (1956), Rahmi Apak (1957), Falih Rıfkı Atay (1966), belirtilen tarihlerde risâle hakkında aleyhte yazılar kaleme aldılar. Yakın tarihlerde Hürriyet yazarı Oktay Ekşi, 17 Ağustos depremi ertesinde gördüğü bir Şeyh Ahmed vasiyetindeki, "Depremde 16 bin kişi öldü, bunların içinden Müslüman çıkmadı" ibâresine haklı olarak köpürmüştü (Hürriyet, 29.9.1999).

Şeyh Ahmed internette

Risâle'nin Cumhuriyet döneminde iki kere daha (1956 ve 1982'de) basıldığını öğrenmek artık şaşırtıcı değildir çünkü "vasiyetnâme" metni, iskeletini korumakla birlikte günün aktüel hadiselerine göre değiştirilebilmekte ve Efendimiz'in ağzından günün hadiselerini yorumlayan niteliği sebebiyle dini bilgisi zayıf fakat saf kalpli Müslümanlar üzerinde tesirli olmaktadır. Son beş altı yıldan bu yana risâlenin kendisine medya olarak internet'i seçmesi de ilginç bir gelişmedir.

Risâlenin kim veya kimler tarafından tertiplenmiş olabileceğini tespit etmek güçtür; kat'i delil olmamakla birlikte risâlenin evvelâ İngiliz veya Rus istihbarat servisi elemanlarınca kaleme alındığı, sonraki baskılarında ahvâle uygun olarak muhtevasının tâzelendiği galib ihtimaldir.

Bu kadar saf olmaya hakkımız var mı?

Şeyh Ahmed Vasiyetnâmesi'nin 150 sene boyunca tazelenen bir metin olarak saf Müslüman gönüller üzerinde yaptığı etkiyi tahlil etmek mümkün; zira bu metin, Efendimiz'in ağzından aktüel hâdiseler hakkında bir ikaz mâhiyeti taşıyor. Adı ve kimliği bile belirsiz birinin gördüğü rüyâya dayanılarak bir mânâda uydurma hadis imâl edilmesi, metnin muhtevâsına câzibe katıyor ama nihâi planda bu risâlelerin gri propaganda eseri olduğu ve Müslümanlar arasında zihin karışıklığı yaratmak gayesine yöneldiği tartışılamaz. Bir buçuk asır boyunca saf gönüllü Müslümanların, "Kütüb-i Sitte" gibi güvenilir Hadis mecmuâlarından istifâde etmek yerine, uydurma olduğu su götürmez propaganda risâlelerine itibar etmesi de, uzun uzadıya üzerinde durulması lâzım gelen bir hicrân mevzuudur.

Ezcümle, çoğaltılması ve başkalarına da ulaştırılması hakkında lânet hükümleri de ihtivâ eden bu gibi karanlık metinlere asla itibar edilmemesi gerektiğini ihtar edenler kervanına biz de katılmış olalım.

**Böyle ucuzluk istemiyoruz!**

"Yüzlerce işçi ve ailesi isyanda. Gerekçe, zarar ediliyor. Sen hükümetsin, zararı önlemek senin görevin. Yatırım yaparsın, fabrikayı kâra geçirirsin."

Bu ifâdeler, ekmek teknesi elinden giden bir sendikacının feryadı değil; bir işçinin ağzından da çıkmıyor; vaktiyle planlamada uzman olarak görev yapmış bir yazara ait. Bunu okuyan SEKA işçileri, "helâl olsun abimize" diyecekler, "işçi babası, hakkımızı koruyor harbiden"

Devletin "yırtık" kesesinden ağalık yapmak, ahkâm kesmek, akıl vermek kolay. "Yatırım yaparsın, fabrikayı kâra geçirirsin; zararı önlemek senin görevin"miş. Hayır efendim, öyle bir görevi yok hükümetin: Hükümetin görevi kamu kaynaklarını doğru kullanmak, israf etmemek, hesaplı ve verimli yönetmek. Eski bir planlama uzmanı bile bilir ki, KİT'lerdeki bünyevî zararı, yeni teknolojilere yatırım yaparak aşmak o kadar kolay değildir; mümkün olsa, mahallî siyasetçiler baskı yapar, o üç-beş milyon doları bir şekilde hükümetten koparırlardı. Devletin işlettiği fabrikalar neredeyse daha kurulduğu gün zarar etmeye başlıyor; çünkü sermayedarı özel sektör değil, her nevi siyasi baskıya karşı yumuşak karnını koruyamayan devlettir, hükümetlerdir. Bütçede önce bir iğne ucu kadar çentik açan KİT'lerin zamanla nasıl birer karadelik halini aldığını en iyi, o kuruluşlarda işçi temsilciliği yapan sendikacılar bilir ama söylemezler.

Vaktiyle bir KİT'in hikâyesine, kuruluş safhasından başlayarak, bir türlü "özelleştirilemememe"si sürecine kadar uzaktan şahit olmuşluğum var; fabrika binası için harcanan paranın birkaç katı "sosyal tesisler"e sıvandığında henüz fabrikada tek motor bile çalışmamıştı. Fabrika çalıştığı zaman büyük zarar ediyor, hammaddesiz kaldığında zararı asgariye iniyordu. Yanlış bir fikir, yanlış yere, yanlış bir yatırım politikasıyla uygulanmaya kalkışılmıştı. Kısa süre içinde KİT'in fecî bir karadelik olduğu fark edildi ve özelleştirilmesine geçildi. İhâleyi aynı iş kolunda üretim yapan bir firma kazanınca, o havalinin işadamları ve tüccarları acıklı bir hemşehrilik edebiyatı ile siyasilere baskı yaptılar. Fabrika bu baskılar neticesinde mahallî ortaklığa satıldı; hem de üç otuz paraya! Kâğıt üstünde fabrikanın arsası bile peşkeş fiyatının iki katıydı ama işletemediler. Sebebi açıktı; öyle bir işletmenin çarkını döndürmek için harcanacak paranın gökten yağması lâzımdı.

İşçilerin feryadını anlamak mümkün; KİT bünyesindeki maaş ve özlük hakları kompozisyonunu başkaca hiçbir özel işyerinde elde etmeleri mümkün değil. Sendikacı dostlarımız yine kızacaklar ama "üretimden gelen güç", emeğin yüksek rekabet gücüne sahip olması demektir, bir KİT'in kadrolarından başka yerde mânâ ifâde etmeyen emeğin gücü, özel sektörün ona biçtiği değer mesâbesindedir.

Ne yani, genel müdüründen daha çok maaş alan makam şoförlerini hiç duymadınız mı bugüne kadar; hâlâ var!

Hükümeti suçlayacaksak eğer, büyüme devam ettiği halde işsizliğin çığ gibi artmasından ötürü yüklenelim, zarar eden bir fabrikayı özelleştirmeye kalkıştığı için değil. Mahkemede mübaşirlik kadrosu bulabildiği için kendini çok şanslı sayan fakülte mezunlarının bulunduğu bir ülkede, haftada -sigortasız- 50 YTL harçlıkla çalışan arslan gibi delikanlıların, çiçek gibi genç kızların, "en azından bir işim var" diye avunabildiği bir ülkede hâlâ "KİT'lerin zararını devlet kapatsın, kâra geçene kadar para aktarsın" nasihatinde bulunabilmek için ne olmak gerekiyor, uzman mı?

Özelleştirmeyi lâyıkıyla başaramadıkları için, şimdiki de dahil geçen hükümetleri suçlayalım; KİT'ler konusunda parayı esirgerken diğer sektörlerde savurgan davrandığı için, kamu kaynaklarını iyi kullanamadığı için, "devlet tasarruf yapamaz" lâfını artık atasözü haline getirdikleri için siyasi otoriteyi hırpalayalım ama "KİT'lerin zararını genel bütçeden karşılayalım" neviinden lâflar artık çok ucuz kaçıyor.

**Bir meşakkat bir meşakkat**

Bugünlerde CHP'li olmak çetin mesele; CHP'nin genel başkanı olmanın ne menem bir meşakkat olduğunu ise Deniz Baykal'dan iyi kimse bilemez.

Öyle zannediyorum ki bazen, "keşke üniversitede kalsaydım veya tarımla uğraşsaydım" diye hayıflandığı oluyordur; tabii, siyasetin içten ateşlemeli benzin motorları gibi siyasetçiyi her dem diri ve hırslı tutan, sıradan insanların asla tatmadıkları türden farklı bir yaşama sevinci telkin eden tarafını da "ihtirâzî kayıt" cinsinden gözden kaçırmamak gerek.

Düşününüz ki, sabah kalkıyorsunuz Zülfü Bey "izzet ü ikbâl ile" partiden istifa etmiş; giderken de demediğini bırakmamış: "Parti yönetimi Atatürk'ün mirasına zarar veriyor"dan tutunuz da partinin halktan kopukluğuna, antidemokratik ve oligarşik bir çehre kazandığına kadar bir yığın zehir-zıkkım eleştiri. Siz genel başkansınız, "Milletvekili listesine girerken de böyle mi düşünüyordunuz Zülfü Bey?" diyemezsiniz; "bu istifalar partimizi daha da güçlendirmiştir" meâlinde hık-mık'tan başka ne söyler ki bir genel başkan?

Derken aynı güne rastgelen bir başka başağrısı daha zuhur edivermez mi? "Arkadaşlar SSK hastanelerinin devri konusunda meclisteki sayımız yetmedi; bari uygulamayı izleyelim; halkın şikayetlerini dinleyelim" diye hastanelere heyet gönderiyorsunuz. Fevkalade güzel bir düşünce. Mecliste grup teşkilinden öteye varlık gösteremeyen CHP'nin yapabileceği en güzel muhalefet, kitlelerin sesini dinleyerek kamuoyuna aktarmak değil midir zaten? Nitekim beklendiği gibi uygulamanın ilk günleri olması hasebiyle vatandaşlar aksamalardan şikayetçidir; uzun kuyruklarda beklemekten canları burunlarına gelmiştir. Heyetin konuştuğu vatandaşlardan çoğu haklı olarak sızlanıyor ama tesadüf bu ya; bir vatandaş da heyetin ezberini bozan farklı şeyler söylemeye kalkışıyor. Diyor ki: "Allah AK Parti'den de Sağlık Bakanı'ndan da razı olsun. Bir iki ay içinde bu sıkıntılar aşılır, burada siyaset yapmayın".

Hoppala! E, vatandaş bu; ağzı torba değil ki büzesin. Herkes CHP heyeti gibi düşünmeye mecbur mu? Ama Ankara milletvekili ve eski Türk-İş başkanlarından Bayram Meral'in âsâbı, bu kadarını hoş görmeye müsait değildir. İnfilâk, hatta "indifâ" ediyor:

-Biz burada siyaset yapmıyoruz, burada insanlar konuşuyor. Ahlâksız herif. Bunun siyaseti var mı lan. Millet ölüyor!

Bu sahneler saniyesi saniyesine kameralar tarafından zaptediliyor; "kameraların nerden haberi olmuş ki?" diye saflık göstermeyeceğinizden eminim. Siyasetin öyle tabloları vardır ki kameralar huzurunda cereyan etmeyen bir hadise, gerçekte asla olup bitmiş sayılmaz. Yine de fenâya hamletmeyelim; belki bir muhabir, tesadüfen sırtında kamerası ile oradan geçiyordu!

Bitmedi, heyete başkanlık eden genel başkan yardımcısı Cevdet Selvi, hastanede karşılaştığı durumdan pek memnun kalmamış olmalı ki, "Sayın bakan geleceğimizi haber almış, tedbir almışlar" tesbitinde bulunuyor. "Bakanın nereden haberi olabilir ki; acaba CHP genel merkezindeki minik kuşlar mı çaşıtlık etti?" diye kara kara düşünürken esrarı çözüveriyoruz. Belki de CHP heyeti, birkaç saat önceden, "Değerli basın mensupları, biz filan hastaneyi teftişe gidiyoruz" diye bir basın bildirisi dağıtmıştır, bakanlığın da öyle haberi olmuştur.

Kötülük bunun neresinde? Meseleyi iyi tarafından alırsanız, "İktidar bizi adam yerine koyuyor" diye gizli bir gurur hissesi çıkarmanız bile mümkün.

Geçelim, diyelim ki heyet o sinir ile CHP genel merkezine dönüyor; siz de diyelim ki CHP genel başkanısınız. Odanızın penceresinden heyetin döndüğünü görüyorsunuz?

Neler düşünürdünüz?

Bugünlerde CHP'li olmak çetin mesele; CHP'nin genel başkanı olmak ise bir başka meşakkat olmalıdan kasdım bu işte.

## Tereyağı ve Harvard

Yazarın kötüsü, internette dolaşan dedikoduları yazı diye okuyucularına aktardıktan sonra üstüne üstlük bir de "araştırmacı gazeteci" fiyakası çekmeyi ihmâl etmez. Bu hafta size bir kötü yazarlık nümûnesi verecek ve internette ağızdan ağıza gezinen bir efsâneyi köşeme buyur edeceğim.

Peşinen belirteyim ki parantez içindeki ifadeler tamamen yazarınıza aittir ve onun "araştırmacı yazar" vasfını açıkça isbat etmektedir.

Efsâne, tereyağı üzerine; Rivayete göre bir üniversite öğrencisi (kimya fakültesinde okuyor olabilir), bitirme tezi ödevi olarak bir margarin fabrikasında staj yapmakla görevlendirilmiş ve olaylar işte böyle gelişerek kader ağlarını örmüştür. Gerisini onun kaleminden okuyalım:

"Diploma tezimi Türkiye'nin ünlü bir margarin fabrikasında hazırladım. Adam gibi kokusuzlaştırılmış ve arıtılmış sıvı pamuk çekirdeği yağını "hidrojene" ederek doyurmanın ve de vücud ısısına son derece tehlikeli şekilde yaklaştırmanın nesinin akla uygun olduğunu ne ben çözebildim, ne de bu konuda benden çook daha bu konuyu bilmesi gerekenlere tüm uğraşmalarıma rağmen çözdürebildim (demek ki öğrenciye, "şu meseleyi çöz bakayım evladım" diye bir ödev verilmiştir; çocuk da yapamamış ama devamını okuyalım bakalım!).

Stajıımı ve tezimi başarıyla bitirdim, hocama teslim ettim. O gün bugündür ağzıma margarin koymamaya kesin karar verdim ve uyguladım (buna da şükür, "bir daha tez yazan nâmerttir" de diyebilirdi!). Margarin ambalajlarına, kesinlikle sigara ambalajlarına getirilen zorunluk getirilmelidir. "Margarin sağlığa çok zararlıdır" diye yazılmalıdır. (Güzel de, bu ikaz yazısı margarin satışlarını patlatırsa n'oolacak Necati? Çocuğun adı Necati değil, misâl olsun diye ben uydurdum!)

Margarin, vücudumuzdaki toplam uzunluğu 100 km. olan IDY (insan damar yolları)'nın katilidir (I'nın yerine D olsaydı ne olurdu; cevap: Devlet Demir Yolları!). Alkolden de, sigaradan da daha kapsamlı zararlıdır. ("Kapsamlı zarar verir" diyecek belli ki ama aceleye gelmiş, affedelim.)

Margarin ve Tereyağı arasındaki farkı biliyor musunuz? (Nerden bilelim, sen söylersen öğreniriz elbet!) Sonuna kadar okuyun (okumaz mıyız hiç, yeter ki dedikodu olsun!). Çok ilginç. Her ikisi de hemen hemen aynı kaloriye sahiptir. Tereyağı çok az daha fazla doymuş yağ oranına sahiptir. ("Çok az daha fazla" ibaresini bir yere yazın, lâzım olur) 8 grama 5 gram (ne demek bu; bu çocuk tezini gerçekte nerde yaptı acaba?). Harvard Tıp Fakültesi'nin çalışmasına göre (Inı-nı-nıın; kafadan atmıyoruz vatandaş; çocuğu daha ağzı tereyağı kokuyor diye küçümsek ama o ne yaptı? Harvard'dan delil getirdi! Harvard deyince akan sular durur bizde; herifler, "su içmeyin" dese, "bir bildikleri vardır" diye su içmeyiz. Çocuğu takdir ettim, bu işi biliyor!) tereyağı ile karşılaştırılınca margarin yemek, kadınlarda kalp hastalığına yakalanma olasılığını artırıyor. (Erkeklerden bahis yok; bizim kalbimiz yok mu sanıyorsun kardeş?) Tereyağı yemek ise yiyeceklerdeki diğer besin ögelerinin emilimini artırıyor.

Tereyağının besinsel değeri yüksek olmasına rağmen margarinin çok düşüktür. Çünkü katkılıdır (ne olmuş; ayranda da su katkısı yok mu?). Tereyağı margarinden çok daha lezzetlidir (evet, bunu takdir etmek için Harvard'dan hüccet getirmeye lüzum yok çok şükür) ve diğer yiyeceklerdeki tadları zenginleştirir (bu hususa da şahidiz). Tereyağı yüzyıllardır bilindiği halde margarin 100 yıldan az bir süredir yapılmaktadır (bu da meselenin tarihi vechesi; demek ki margarinin üç-beş yüz senelik geçmişi olsa onu da ciddiye almamız gerekecekti).

Ve şimdi margarinin ne olduğuna gelelim: Yağ asitleri çok yüksektir, koroner kalp hastalığı riskini 3 kat arttırır. Toplam kolesterolü ve LDL'yi yani kötü kolesterolü yükseltir, HDL'yi,

yani iyi kolesterolü düşürür, kanser riskini beş katına çıkarır, anne sütünün kalitesini düşürür, bağışıklık sistemini zayıflatır ve insülin tepkisini düşürür (vay canına, resmen zehir yahu!).

İşte en ilginç kısmı ise, margarin plastikten yalnızca 1 molekül farklıdır. İşte bu gerçek beni hayatım boyunca bir daha margarin ve diğer hidrojene yiyecekleri yemekten alıkoymuştur. Hidrojene demek moleküler yapısına hidrojen eklenmiş demektir. Kendiniz de deneyebilirsiniz: Bir paket margarini alın (alır mıyız bi daha; tövbe ayol!) ve gölge bir yere koyun. İki gün içinde şunları gözlemleyeceksiniz: Üzerinde bir tane bile sinek yok! Bu size bir şeyler anlatmalı. (Anladım, diyor ki, sinek bile icabında nimettir.) Çürümemiş ve kötü kokmamıştır, çünkü hiçbir besin değeri yoktur (az önce az da olsa besin değeri vardır demişti ama boşveriyoruz) ve üzerinde hiçbir şey gelişmez (ne yani, tarla mı bu?). Hatta mikro organizmalar bile yerleşmez. Neden? Çünkü nerdeyse plastiktir (vay canına!). Evdeki plastik kablonuzu eritip de tostunuza sürer misiniz? (Doğrusu hiç aklıma gelmemişti; bir deneyelim bakalım.) İsterseniz sürmeye devam edin ama en azından gelecek nesillere, çocuklarınıza bu vicdansızlığı yapmayın."

Mektup böyle işte; benim anladığım şu: Tereyağı iyidir çünkü bunu Harvard Tıp uzmanları söylemiştir. Ekmeğin üzerine eritilmiş plastik sürüp yemek ise kötüdür; siz üstüne plastik sürülmüş ekmek yeseniz bile çocuklara yedirmeyin, yazıktır.

Nasıl, doğru anlamış mıyım?

## Türklerde bilgisayar muhabbetinin kısa tarihi

Bugünlerde yeni bir moda var: Önce her öğretmene bir dizüstü bilgisayar kampanyası açıldı; ardından din görevlilerinin de birer bilgisayar edinmesi, hatta vaiz kürsüsüne

bir laptop koyup ekrana bakarak vaazda bulunmasının kerâmetlerinden bahsolunuyor.

Dünün "masaüstü, büyük ekranlı bilgisayar" düşkünlüğü, bugün şekil değiştirip "dizüstü, açılır kapanır ve taşınabilir" bilgisayar edinme saplantısına dönüştü.

Doksanlı yılların ortalarında daire âmirleri, şirket yöneticileri, arkasında çuha veya vinileks geçirilmiş devâsâ bir panonun yer aldığı makam masalarına yeni bir prestij âlâmeti ilâve etmişlerdi; bilgisayar. Makine, aslında hiç kullanılmadığı ve âmirin hiçbir işine yaramadığı için, bilgisayar masası denilen sehpa ile masa karışımı bir tezgâh üzerine yerleştiriliyor ama âmirin karşısına değil, -duruma göre- sağına veya soluna mevzilendiriliyordu.

O devrin bilgisayarları, çoğunun belleği 1 Mb'yi bile geçmeyen, düşük kapasiteli, sadece o kurum için yazılan programları çalıştırmaya yetecek tarzda tasarlanmış basit makinelerdi. Bu makinelerin yüzde 90'ı, kurumla ilgili işleri halletmekten ziyade fiilen Tetris oynamaya yarıyordu. Nice âmirin cihazı açıp kapatmayı bile bilmediğinden eminim. Ne var ki 'makam'da bulundurulması şart gibiydi; bir işe yaraması gerekmezdi. Meselâ 'pano'yu ele

alalım; pano ne işe yarar; bazı makam odalarında ağır pirinç tablalı, saten taklidi kumaştan yapılmış sağlı sollu bayraklar da bulunur meselâ; bayrağın makam odasında işi nedir? Aslında, ziyaretçilere hava atmaktan, "dikkat edin burada önemli bir adam oturuyor" intibaı vermekten başka hiç bir fonksiyonu yoktur. Bilgisayar da öyleydi. Resim çekileceği zaman âmirin, bilgisayara doğru yanlayarak poz vermesi asla ihmâl edilmezdi. Görenler, "NASA'da çalışan bir mühendis işbaşında" diye düşünmelilerdi.

Devletin ilk ve ikinci kuşak demirbaş bilgisayar alımlarından ne kadar ziyan ettiğini uzmanlar oturup hesap etmelilerdir. Türkiye'de "e-devlet" niteliğini haiz henüz pek az kamu kuruluşu var ama o kuruluşlar, onbeş seneden beri muntazaman demirbaş kayıtlarında bilgisayar bulundururlar ve en geç iki senede bir cihazı tazelerler. Sıradan memurların masalarında bilgisayarın arz-ı endam etmesi, bilgisayar piyasasındaki yeni işletim sistemlerinin yeni sürücüler ve monitörler gerektirmesi sâyesinde mümkün olabilmiştir.

O günlerde bilgisayarın en ziyade işe yaradığı husus, daktilo gibi kullanılmaktan ibaretti; kimseler duymasın, büyük oranda hâlâ öyledir.

Başlıca işi sekreterlik hizmetlerini yerine getirmekten ibaret personel için bilgisayarların yeni tarzda işleyen bir daktilo gibi hizmet vermesi de devlete büyük zararlara mal oldu. Evvela kurumun envanterinde mevcut bulunan taş gibi yüzlerce-binlerce daktilo, teksir ve hesap makinası bir günde depolara kaldırıldı ve zamanla hurdaya çıkarılarak milyonlarca dolar zarara girildi. Ardından her "version" tazelemesinde mevcut bilgisayarlar yenisiyle değiştirildi. Bugün kamu kuruluşlarının envanterinde ne kadar "modası geçmiş bilgisayar" tutulduğunu kimse hesaplayamaz. Oysa ki, bir bilgisayarın sadece daktilo görevini yerine getirmesi için 95'lerde piyasaya çıkmış ilk versiyonları bile yeterli mârifete sahipti. Misâl olarak kendi tecrübemi örnek gösterebilirim; 1992 yılında satın aldığım ilk bilgisayar modeli (Macintosh Plus), bazı özel kuruluşlarda hâlâ hizmet veriyor; hattâ 1 Mb belleğe sahip bu makinalarda bazı mahalli basın kuruluşlarının bugün bile sayfa mizanpajı yapabildiğini yakinen biliyorum.

Bilgisayarı yeni tanıyorduk; bilgisayar piyasasını hızla kaplayan özel şirketler, mütemadiyen yeni sürümler pazarlayarak cirolarını artırmak istiyorlardı; buna mukabil kamu sektörü, bilgisayarların işletim sistemleri ve program sürümleri arasındaki nitelik farkı hakkında yeterince bilgi sahibi değildi. O yüzden kamu sektörü, muntazaman açılıp kapanan bir kalaycı körüğü gibi her defasında yeni bilgisayarlar satın alıp eskilerini çürüğe çıkardı.

Bilgisayar kavramı mübarek bir şeydi adeta. Bir müessesenin yenilikleri yakından izlemesi, sanki ve ancak bilgisayarla isbat edilebiliyordu.

O dönemde bilgisayarı matah bir eğitim aracı zanneden ebeveynler, güçleri yettiği nisbette çocuklarına bilgisayar alıp, çalışma masalarına oturttular; eğitime yarayışlı programlar da yok değildi elbet ama bir bilgisayar, bir öğrenci için eğitimden daha fazla eğlendirici fonksiyonlar

vaadediyordu. Onlar da elbette eğlenceyi tercih ettiler. Neticede bilgisayarı tanımaktan ibaret bir avantajla yetindiler.

Bilgisayarların bir eğitim aracı olarak işe yaraması, Türkiye için bugün bile hâlâ hayli uzak bir hedeftir.

Bugünlerde yeni bir moda var: Önce her öğretmene bir dizüstü bilgisayar kampanyası açıldı; ardından din görevlilerinin de birer bilgisayar edinmesi, hatta vaiz kürsüsüne bir laptop koyup ekrana bakarak vaazda bulunmasının kerâmetlerinden bahsolunuyor.

Dünün "masaüstü, büyük ekranlı bilgisayar" düşkünlüğü, bugün şekil değiştirip "dizüstü, açılır kapanır ve taşınabilir" bilgisayar edinme saplantısına dönüştü. Temeldeki motif aynıdır. Bilgisayara hâlâ bir prestij alâmeti olarak bakıyoruz; onun ne işe yaradığı ve nasıl kullanılabileceği hakkındaki gerçek ihtiyaç talepleri, ikinci sırada ve maalesef romantik bir yer işgal ediyor.

Bir öğretmenin, mesleğini iyi icra etmesi için şahsen bir bilgisayar ve internet bağlantısına ihtiyacı yoktur. Bilgisayar bu hususta tâli bir araçtır; olmasa da olur.

Bilgisayar, -ismiyle müsemmâ- veri, yani bilgi sayabilen bir araçtır ancak bilgisayar sahipleri arasında veritabanlı program kullanmasını bilenlerin sayısı devede kulaktır. Misâl verelim; bir öğretmen, öğrencilerinin başarı durumlarını takib edecek bir veri tabanı programı kullanacak duruma gelmesi için en az bir ay özel program eğitimi almak zorundadır. Kaldı ki aynı şeyi, dededen kalma klasik not defteri usûlüyle halledebiliyor zaten.

Biz, o yoğunlukta bilgi işleyen bir toplum değiliz; keşke öyle olsaydık da adam başına her sene iki bilgisayar eskitebilseydik. Yine kendimden misâl vereceğim. Onüç seneden beri şahsi bilgisayar kullanıcısıyım; bilgisayar sektöründe defalarca yüklü miktarda döviz ödeyip yeni model bilgisayar satın aldım. Bu süre zarfında bilgisayarı sadece elektronik daktilo makinesi olarak kullandım. Başlangıçtan bu güne bilgisayar vasıtasıyla kaleme aldığım yazıların toplam hacmi, 25 kuruşluk bir CD'nin binde birini bile doldurmaz; meraklıları bilir. Yazı dosyaları bilgisayarda fazla yer tutmaz; mesela şu okuduğunuz yazı, takriben 12 K büyüklüğündedir. Bu yazı gibi onbin tanesi 1.2 Mb'lık yer kaplar ve bu işi en basit, en iptidai bir bilgisayar bile yerine getirir. Yani 13 seneden beri bilgisayar kullanmama rağmen, elimdeki cihazı kapasite itibariyle belki binde bir nisbetinde işe yarar hale getirebiliyorum. Evet, internet büyük imkân, bilgisayarın, başka fonksiyonları da yok değil; özellikle haberleşme imkânları gerçekten hayranlık verici ama bu gibi sebepler, bilgisayarı bir fetiş nesnesi haline getirmeyi haklı göstermez.

Biz bilgisayarı, bir sembol olarak görüyoruz; bu algı sadece yanlış ve gereksiz değil, pahalı da. Bilgisayarın internet üzerinden haberleşme kolaylığı fonksiyonunu ele alalım; haberleşme imkânına sahip olmak, haberleşme ihtiyacını aşınca oyun ve israf haline geliyor. Cep telefonu

sayısı ve gerçek haberleşme ihtiyacımızı mukayese ediniz, farkı göreceksiniz. Belediyelerin internet kafeleri "eğlence yeri" kategorisinden vergilendirmesi hiç de sebepsiz değil.

"Bilgisayar bizim nemize gerek" demiyorum elbette; israfa, lüzumsuz imaj fiyakalarına dikkat çekmek istiyorum.

**Yok sorry!**

Türk toplumunda yükselen Amerikan aleyhtarlığı, sair zamanda bu kadar önemsenmezdi ama fiili durum aksini gerektiriyor. ABD, aylardan beri güneydoğu komşumuzdur ve bize ne hakla bu derece yakın komşuluk tesis edebildiği meselesi bir yana, Suriye ve İran'a yönelik tehdidleri ile Türkiye'nin doğu ve güney kara sınırlarında yeni komşuluklar peydahlaması yakın ihtimâldir. Bu fiili hâl, hem Türk kamuoyundaki ABD'ye yönelik hassasiyetleri artırıyor, hem de Amerikan hükümetinin Türk kamuoyunun fikriyatını önemsemesine yol açıyor.

I. Dünya Harbi'nde İngilizler Ortadoğu haritasını değiştirerek bölgeyi istikrarsızlaştırmışlardı, şimdi aynı şeyi ABD yapmaya kalkışıyor ve bölgedeki varlığı ve varlık üslûbuyla Türkiye'nin çıkarlarını tahdid ve tehdid ediyor; kendilerine sempatiyle bakmamız için ortada sebep yoktur. Kaldı kı, Amerikan aleyhtarlığı sadece Türkiye'de ve İslâm dünyasında değil, AB ülkeleri arasında da çok yüksek rakamlara varmış durumda.

"Varlık üslûbu"ndan bahsettik; önemlidir. Türk kamuoyu % 70'i geçen nisbette Avrupa Birliği'ne taraftar ama % 80 küsuru ABD aleyhtarı. Biz "Batı" kavramını ABD ve Batı Avrupa ülkelerini cem ederek kullanmaya alışkınızdır, ne var ki bu rakamlar Avrupa ile Amerika arasında bir tefrikin belirginleştiğini göstermekte; sebebi, "varlık üslûbu"ndadır. Amerika'nın Irak'ı işgal gerekçesi, malayânî tâbirle "entiri püften"di; hâlâ öyle. İran'ı tehdit üslûbu da aynı meâldedir. Vaktiyle televizyonlarda askeri strateji uzmanlarının Bağdat'a mevzilenmiş Saddam füzelerinin, hangi komşu ülkeleri vurabileceğini gösteren harita başında anlattıkları tehdit masallarını dinledik; bugün o dandik füzelerin adını bile hatırlayan yoktur. Aynı haritalar bugünlerde, Tahran'ı merkeze koyarak yeniden pazarlanmaya başladı. Bu kadar ucuz kışkırtma senaryolarına itibar eden kaldı mı? ABD'nin bölgedeki varlık üslûbu meşrû sebepten mahrumdur, kabadır ve çocukların bile ciddiye almadıkları tehdid senaryoları ile inanılırlıktan uzaktır.

Üstüne bir de sempati duymamız mı gerekiyordu?

Türklerin ABD'den hazzetmemesi, Washington'ı niçin telâşa düşürmüş olabilir? "Bizi nasıl sevmezler, biz sevilmeyecek bir ülke miyiz?" fikrinin yarattığı psikolojik baskı olamaz; "Biz onlara vaktiyle ne iyilikler yaptık, şimdi nankörlük ediyorlar" inkisârından doğan bir hayıflanma da olabilir mi; belki!.. Amerikan mahreçli mallara karşı boykot ihtimâli de zayıf olduğuna göre nedir? Bana göre tek mâkul sebebi, Türkiye'de kamuoyunun da paylaştığı bir

Amerikan muhibliği psikolojisinin, stratejik bakımdan yakın ve orta vadede Amerikan çıkarları için gerekli görülmesidir. Bu psikolojik kurgu, önümüzdeki dönemde ABD'nin Türkiye'de çok daha rahat hareket edebilme ve manevra yapabilme kabiliyetini sekteye uğratacağı endişesine yaslanıyor olabilir.

Ben, kamuoyunda yükselen Amerikan aleyhtarlığının ABD yönetimini kızdırması üzerine telâşlanıp meseleyi tavzihe yeltenen "Oh sorry"ci takımından değilim; aksine, istatistiğe gelir pek çok kanaatin aksine Türk efkâr-u umûmiyesinin bu defa Amerikan aleyhtarlığında içtimâ etmesini haklı ve isâbetli bulanlardanım. Kemikleşmiş, tabiat halini almış bir Batı, AB veya Amerikan aleyhtarlığım da yoktur. Milletlerarası münasebetlerin soğukkanlı bir hesabiyete dayandığını öğrenecek kadar da siyasi tarih okumuşluğum vardır. Bugünlerde ABD ile iyi geçinmek iktizâ ediyorsa bunu hariciye bürokrasimiz yerine getirir ama ahaliye ABD'nin bölgedeki varlığının ne kadar elzem olduğu izahı için, daha sivil çevrelerin Amerikan muhibliğine soyunmasının da lüzumu olmadığı kanaatindeyim.

Ne bekleniyor ki, patırtıcı komşularımızdan da şikâyet etmeyecek miyiz yani?

**2005**

30 Mart

**Zor zenaat genel başkanlık** Zaman Gazetesi

28 Mart

**Şimdi kitap saati** Zaman Gazetesi

28 Mart

**Düşünmenin geometrisi üzerine düşünmek** Aksiyon Dergisi

27 Mart

**Biz o filmi çevirmiştik!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

26 Mart

**Yeni bir kitle imha silahı** Zaman Gazetesi

23 Mart

**Bıçak sırtı** Zaman Gazetesi

21 Mart

**"...mış gibi yapacak yer kalmıyor"** Zaman Gazetesi

21 Mart

**Meslek kuruluşlarının öteki yüzü** Aksiyon Dergisi

20 Mart

**Okumak bizi bozar; biz böyle güzeliz!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

19 Mart

**Selam sana ey şanlı Türk sancağı** Zaman Gazetesi

15 Mart

**"İçki öldürür; rakı?"** Zaman Gazetesi

14 Mart

**Köylülük üzerine bazı notlar** Aksiyon Dergisi

14 Mart

**Hünkâr beğendi!** Zaman Gazetesi

13 Mart

**Merak edene sade vatandaş görüşü bunlar** Zaman Gazetesi

13 Mart

**"Şehir" manzaraları!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

12 Mart

**Efsane, gerçeği döver!** Zaman Gazetesi

07 Mart

**Klasik sanatlarımızı nasıl değerlendirmeliyiz?** Aksiyon Dergisi

07 Mart

**Zaman'ın hakkı Zaman'a** Zaman Gazetesi

06 Mart

**Mahmud'un mektubu** Zaman Gazetesi, Turkuaz

05 Mart

**Hak değirmende olur!** Zaman Gazetesi

04 Mart

**Çivi çiviyi sökmez** Zaman Gazetesi

02 Mart

**Ezber bozan** Zaman Gazetesi

## Ezber bozan

CNN Türk televizyonu birkaç gündür iyi gazetecilik yapıyor ve adını henüz tam koyamadığımız bir meseleyi gündeme getiriyor: Çocuk suçlulular desen değil, sokak çocukları hiç değil. Tam tarifi belki şöyle olabilir; Güneydoğu, özellikle Diyarbakır mahreçli çocukların, büyük şehirlerde suça itilmesi, buna bağlı olarak gasp ve hırsızlık olaylarının çığ gibi büyümesi.

Diyarbakır Valisi, "şehrin en öncelikli meselesi sokaklarda yaşayan çocuklardır" diyor. Uzmanlar, emniyet güçleri, yöneticiler, siyasetçiler son derece açık ifadelerle hadisenin varlığını ve çapını doğruluyorlar. Bu ifadeler arasında, "çocuğumuz bizim sermayemiz" diyebilen aile reisleri de var, evladını yıllığı beş milyar liraya hırsız çetelerine kiralayanlar da. Delik büyük, torba küçük. Neyle izah edeceksiniz? Kötü şehirleşme, işsizlik, fukaralık, göç, yüksek doğum oranları... Bölgede ortalama çocuk sayısının aile başına 9 olduğunu söylüyorlar. İlgililer çaresiz gibiler, "proje bekliyoruz; teklif edin, uygulayalım" deniliyor. Bir başka yönetici, "çocuğu izleyip yakalayarak aileye teslim etmek çare olmaktan çıkmış, aile diye bir şey kalmamış" diyor.

Aile diye bir şey kalmamış ne demek? Toplumun direği ailedir diye taş bir ezberimiz var bizim. 2001 Şubat krizinde herkes neredeyse yarı yarıya fakirleşti; yüzbinlerce esnaf iflâs noktasına geldi ama göze dokunur bir sosyal patlama olmayışını aile içi dayanışma ile izah ettik; vakar, gurur, hacîl hâle düşmemek gibi değerlerimiz vardı; hâlâ var. Evlâdının kırık tırnağı için on saniyede cinayet işleyebilecek yüzbinlerce aile reisi çıkar hâlâ. Kan yutar, "kızılcık şerbeti içtim" dersiniz; kol kırılır yen içinde kalır; zekât dağıtımında bile en yakın çevreden başlanır vb.

Ezber bozan bir vak'a ile karşı karşıyayız; hâlâ yerinde zannediyorsunuz ama aile göçmüş gitmiş bir yerlerde. Bir profesör hanım şubat soğuğunda gece yarısı, kaldırımda kantarının

başında titreyip duran sekiz yaşındaki kız çocuğundan bahsediyor. Yoksulluğun ar damarını yardığı dramatik anlar vardır; yıllar önce Ankara'nın eski otogarında bir dilenciden duymuştum, "Fukaranın karnı yırtık olur oğlum" demişti ama anlatılanların zihinde bıraktığı mânâ, facianın tek boyutla izah edilemeyecek kadar girift olduğunu imâ ediyor. Her yoksulluk çeken aile, evlâdını "gaspçı olsun, hırsızlık etsin, bize hayrı dokunmasa bile kendini kurtarsın" diye sokağa atmaz; öyle olsaydı sokaklarda kan gövdeyi götürür, kimse dışarıya çıkamazdı. Mesele geçim derdinin de ötesindedir, öyle görünüyor. Evlâdınızı açlık belâsını defetmek için eve ekmek getirsin diye çocuk yaşta bir maden ocağının karanlık galerilerinde çalışmaya ve sekiz-on sene sonra gelip çatması mukadder bir ölüme gönderebilirsiniz (İngiltere'de sanayi devriminin ilk dönemlerinde kaç çocuk neslinin, katırların giremediği dar dehlizlerde çalışıp kömür çıkarsın diye harcandığını belki İngilizler bile tam bilmez) ama kalaycı körüğü gibi sistematik tarzda suç çetelerine katılmaya teşvik etmezsiniz; bu bir toplumsal şantaj mıdır, nedir? Allah kimseyi böyle bir musibetle imtihan etmesin, ölümden beter şeyler vardır. Çocuk, "onsekiz yaşından küçük olduğum için hapsedemiyorlar, serbest bırakıyorlar" diyor; işin farkında değil henüz. Sâbıkana ne olacak çocuk? Af çıkarır, sâbıka kayıtlarını sildirebilirsiniz ama vaktiyle hırsızlık etmenin hâtırası zift gibi çöker rûhun bir yerlerine, izzeti köreltir, celâdeti un-ufak eder; boynun doğrulmaz bir daha, bükük kalırsın.

Hayır, bu başka bir şey; aceleci olmayalım, peşin hüküm vermeyelim; bu, şimdiye kadar rastladığımız türden bir sosyal meseleye benzemiyor. Her zarurete düşen evladını hırsıza uğursuza satmıyor bu ülkede. Bu yeni bir şey; tahlili için yerleşik değer kalıplarının işe yaramadığı bir şey.

## Çivi çiviyi sökmez

Ekrandaki doktor diyor ki, "Sakın ola sahte rakıdan zehirlenenleri kusturmaya kalkışılmamalı. Metil alkolden doğan harabiyeti biz etil alkolle tedavi ederiz. Etil alkol, metil alkolün tahrip edeceği enzimlere ulaşmak için rekabete girer ve metili devre dışı bırakır."

"E, ne var bunda" diyeceksiniz, devamını dinleyiniz bir:

"Sakın ola, çivi çiviyi söker diye zehirlenenler rakıya devam etmesinler, en yakın sağlık kuruluşuna başvursunlar!" Ardından Tekel adına rakı üreten firmanın sözcüsü geliyor, elinde bir yetmişlik şişe. Önce gerçeği ile sahtesini tiryakilerin nasıl ayırdedeceğini anlatıyor, ardından, "Sahte rakı üretiminin sebebi ağır Özel Tüketim Vergisi"dir" diyor, "27 yeni liralık rakının yarıdan fazlası vergiye giderse böyle olur!"

Maliye derslerinde öğretirler, "vergi toplamak, kazı canlıyken yolmaya benzer; canını acıtmayacaksınız; kararı kaçırırsanız ne kaz kalır ortada, ne de tüyü". Hükümetin bir nevi "bağımlılık vergisi" gibi uyguladığı vergilendirme biçimi, hazinenin en sağlam kalemlerini oluşturuyor. Dünyanın en pahalı benzinini tüketen ikinci ülkeyiz. Benzinin yarıdan fazlası

vergi, alkollü içkinin, sigaranın yarıdan fazlası kezâ. Maliyeciler bu tip vergi salarken biraz da koruyucu hekimlik fiyakası atmayı ihmâl etmiyorlar; "içmeyin kardeşim; bu zıkkımı içen, bedelini işte böyle öder!"

Ama sahte rakıdan ölenlerin ödediği bedel ağır oldu.

Korsan CD meselesinde de böyle bir fâhiş fiyat uygulaması vardı. En sıradan bilgisayarda, 25 kuruşluk maliyetle kopyalanabilen CD"nin orijinalini otuz YTL"den satarsanız, korsanlık sektörü ölmez; ölür ölür dirilir. "Fikri haklar, te"lif kanunu, sanat emekçileri" diye işin edebiyatını yapmaya lüzum yok. Nitekim beş altı YTL"ye orijinal albüm satılmaya başlayınca korsan piyasası kırılıverdi. Demek ki o fiyata da kâr edilebiliyor. İster vergi olsun, isterse şahsî kâr, bir şeyin aslî değeri ile pazar fiyatı arasında uçurum olmamalı.

Sahte rakıyı lokantasında satan işyeri sahibinin de zehirlenerek ölmesi, meselenin bir başka hazin tarafını işaretliyor; demek ki sahte rakı furyası, birkaç günün işi değildir, süreklidir ve sahtekârlar bu defa ürettikleri rakının içine fazladan metil alkol boca edince "son parti mal" öldürücü doza bulanmıştır. Birileri ölmeden veya bıçak kemiğe dayanmadan meseleyi fark edemeyişimize ne demeli? Zehirlenenler, birer mide yıkaması, yarım şişe serumla taburcu olabilselerdi üzerinde durmazdık bile.

Kağıt üstünde sahte rakı imbikleyenler de müteşebbis; ne biçim müteşebbis bunlar? Gözünü marjinal faydaya dikmiş, yarının hesabını yapmayan, ticareti veya imâlâtı sadece "voli vurmak" vâdesinde algılayan adamlar. Lokantacıya rakıyı ÖTV"siz fiyattan satınca piyasayı tutacağını biliyor; satan satar da alan nasıl alır? Lokantacı, rakının sahtesini gerçeğinden 100 metre öteden anlar aslında.

Kendi canına acımayanlar beni hep dehşete düşürmüştür, çünkü öylelerinin başkalarına hiç saygısı olmaz. Bunun yol kesmekten, çanta kapmaktan, moda tabirle "birilerinin kafasına sıkmak"tan hiç farkı yok. O yüzden "vahşi kapitalizm böyle bir şeydir işte" deyip geçemiyoruz. En barbar kapitalistin bile bir yarın hesabı olur. "Kisb ü kâr" işi değil bu; Kısa günde üç kuruş para kazanacağım diye ortalığı zehire bulamak bir başka şey, adını koymakta zorlanıyoruz.

Bu curnatadan istifade ile "İçkide ÖTV düşürülsün" kampanyası iyi kamuoyu oluşturur; ben işin o faslında değilim; benim bildiğim piyasayı denetlemenin devlet için bir ar borcu olduğudur.

## **Hak değirmende olur!**

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın insan hakları raporu eğlenceli gelişmelere sebep oldu. Çin, mezkûr raporu sert dille eleştirdikten sonra kontratağa kalktı ve ABD'nin yol açtığı insan hakları suçlarını listeleyerek demediğini bırakmadı. Raporu yayınlayan bakanlığın başında

Condelisa Rise gibi siyâhî bir güzelin bulunmasına aldanmamalı; ABD'de siyahîler, beyazlardan 7 kere daha fakirmiş, lâtinler ise beyazlarla siyahların ortalarında bir yerde.

Akabinde Kıbrıs'taki Rum yönetimi de mesele zülf-i yâre dokunduğu için rapora homurdananlar zümresine ilhâk ediverdi. Rapor'un Türkiye'yle ilgili faslında biz en çok Aleviler'in sayısını tartışmaya değer bulduk. Amerikalılar 7-9 milyon gibi bir tahminde bulunmuş. Alevi teşekkülleri, "ne münasebet" diye ayağa kalktılar; bizimkilerin tahmini 15'le 25 milyon arasında değişmekte. Bu gibi rakamlandırma heveslerine bayılıyorum; müşterek aidiyetleri de hesaba katmamıza rağmen hepsini üst üste koyduğunuzda toplam nüfusu birkaç kere geçiyor da!..

İnsan hakları "edebiyatı"nın, yeni dünya düzeninde galiplerin ve güçlülerin retoriğini teşkil ettiğine bu vesileyle bir daha işaret etmeliyiz. "Kötü polis"in savcılıktan aldığı ev arama iznine benziyor bu. Görünüşte meşrû, hatta son derece insânî ve ahlâkî maksatlara yönelmiş gibi durmasına rağmen fiilen bir hükümranlık, hatta ABD raporunda açıkça görüldüğü üzre keyfîlik belgesi yerine geçiyor. Etiyopya veya Arnavutluk hükümetinin veya bu ülkelerde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının dünya ülkelerini insan haklarına riayet açısından yıllık değerlendirmeye tâbi tuttuğunu düşünelim; tasavvurunda bile mizâhî bir çeşni var bu fikrin. Meseleye mizah boyutunu katan, faraza, Uganda Dışişleri Bakanlığı'nın insan hakları raporunda yazılı şeylerin, bir haddini bilmezlik örneği teşkil etmesinden ziyade doğruluğundan kaynaklanacaktır. Öyleyse bu tip raporlaşmalarda anlamı güçlendiren şey, gerçekten ziyade politik üstünlüktür. Ziya Paşa bu nükteyi bir asır önce nazma çekmişti, "Milyonla çalan mesned-i izzette serefrâz / Birkaç kuruşu mürtekîbin cây-ı kürektir". Lugât karıştırmayı sevmeyenler için beytin edebî lezzetini şöyle sulandırabiliriz: "Büyük miktarlarda hırsızlık edenler, şerefli mevkilerde alnı açık ve ne kadar onurlu olduklarından şüphe duyulmaz bir güven hissiyle bulunurlar; hırsızlığı ufak çapta yapanlar ise cezalandırılmaktan kurtulamazlar". (Eski Türkçe'nin "îcâz" özelliği böyle bir şeydir; iki satırlık beyti, bir paragraflık lâfla izaha yeltenseniz bile kıvamını tam tutturamazsınız.)

Sadedden ayrılmayalım; bazı saf gönüllüler insan haklarını hâlâ, insanlık düşüncesinin son ve en yüce merhalesi gibi bir şey zannediyorlar; keşke öyle olsaydı ve keşke insanlar sözün gücüne bu derece itaat etmeyi öğrenebilselerdi. Tarih boyunca "Söz"ün başına gelenler acıklıdır; aynı söz uğruna birbirine kasdeden hasımlar vardır meselâ, "söz"ü mânâ ve muradının aksine kılıç gibi sallayanlara şahid olursunuz. Allah'ın âyetleri bile, insanın sözü çarpıtma ve kendi muradına uydurma gayretlerinden kurtulamamıştır; liberallerin âmentüsüne sıra gelince kadar...

Güzel gözle bakar, hüsn-i nazar ederseniz, insanlığın anayasasıdır o. İnsan hakları bu bakımdan güzel bir söz yığını; ömründe "gerçek din"in râyhâsıyla temas etmemişler için pekâlâ eli yüzü düzgün bir din. Üstelik, hiçbir ilâhi kaynağa atıfta bulunmuyormuş gibi görünmek bâbında câzibesi bile var; seküler ahlâkın asgari müşterekleri, insan hakları

edebiyatında içtimâ halinde. Teorik makyajı tamam haspanın lâkin ne vefâsı var, ne de nâmusunu muhafaza edecek bir müeyyidevî gücü.

Kapanın elinde kalıyor; az önce bu hâli mizâhî diye nitelemiştik, hüzünlü demeliydik. Hüzün sıfatı, milletlerarası hukuku en iyi tarif eden kelimedir belki de.

**Mahmud'un mektubu**

Bir ara o ilahiyatçı hoca öyle bir atasözü kaçırdı ki ağzından, ben oturduğum yerde mosmor kesildim. "Bu adamlar İslâm'ı yücelteceğiz, Müslüman mahallesinde salyangoz sattırmayacağız derken sergiledikleri kabalık, ağzıbozukluk ve hoşgörüsüzlükle İslâm'a en büyük fenalığı yapıyorlar.

Sevgili Ahmet Ağabeyim,

Beni hatırlayacaksınız. Ben Mahmut. Hani vaktiyle tuttuğum günlükten bazı alıntılar yaparak "misyon" başlığı altında yayınlamıştınız ya, o Mahmut işte.

O günden bu yana başımdan neler geçti, biraz anlatmak, daha doğrusu dertleşmek istiyorum; bu satırları yayınlamanız için, hâlimden haberdar olmanız için kaleme alıyorum ama isterseniz yayınlayabilirsiniz de; benim için mahzur yok.

Evvela kitaptan başlayayım; "İslâm'ın selefî boyutlarına dinamik bakışlar" isimli bir kitap yazmıştım da basılacaktı ya, o kitap basıldı işte. Lakin iyi tanıtım yapamadık mı nedir, hâlâ bizim fakirhanenin misafir odasında balyalarla duruyor. Yayıncım yüz binlerce satıştan bahsedince sevinmiştim çünkü o kitabı ben mukayeseli ilahiyat bilgimden aldığım özgüvenle yazmıştım; bence önemliydi. Baskıya geçeceğimiz günlerde yayıncım, "şimdilik bin tane basalım, kampanya için sağa sola dağıtırız; müteakip baskıların üzerine otuzuncu, kırkıncı baskı diye etiket koyarız, Türkiye'de âdet böyle." dedi. Ardından, "Elim sıkışık, şu ilk binin parasını sen denkleştirsen ne iyi olur; motora birkaç damla benzin damlatsak kâfi, gerisi kendi yağıyla kavrulur, çok kitap satarız." dedi. Olur dedim. Eşim Sabiha'nın bileziklerini bozdurduk. Kitap basıldı, matbaadan kolileri arabaya yükleyip eve getirdim. Yayıncım ortalarda yok. Bir hafta sonra karşılaştık, "Mahmutçuğum bu tip eserler 28 Şubat'tan önce iyi piyasa yapıyordu. Biz hatâ ettik ama sakın kitapları elden çıkarma." deyip bir ara sokağa saptı ve kayboldu. O günden beri görüşemiyoruz kendisiyle.

Önemli değil ağabey; ders oldu benim için. Evde İngilizce kursu vererek üç-beş kuruş ekmek parası kazanmaya uğraşıyorum. Sabiha da dışarıya dantel örüyor. Geçenlerde hesap ettim, iki yüz tane kitap satabilsem Sabiha'ya bir dikiş makinesi alabileceğim ama nerede? Bir ara kaldırıma serip satayım dedim, belediye zabıtası yakama yapıştı.

Bu arada birkaç dergiden teklifler oldu. "Nasıl Müslüman oldum" konulu röportajlar yapmak istedilerse de ben razı olmadım. Aslında iyi de olurdu ama o günlerde seyrettiğim birkaç televizyon tartışması yüzünden vazgeçtim.

En iyisi anlatayım da dinle ağabey.

Bizde televizyon yok. O akşam apartmandaki komşularımızdan biri

akşam yemeğine davet etti, sağ olsun. Ben ona hac hâtıralarını anlattırmaya çalışıyorum, o ise nasıl Müslüman olduğumu merak ediyor. Derken televizyonda misyonerlik konulu bir tartışma programı başladı. Ev sahibim oraya mıhlanınca nezaketen başladık seyretmeye.

Şimdi ağabey vaziyet şöyle; bilirsiniz bu tip programlara üç türlü adam çağırıyorlar. Birincisi bizim eski misyoner arkadaşlar. Türkçede nasıl "Kambersiz düğün olmaz" diye bir tâbir varsa misyonerlik tartışmaları da bunlarsız olmuyor. Bazılarını tanıyorum, hepsini değil ama nasıl adamlar olduklarını biliyorum. Fevkalade sabırlı, iyi eğitim görmüş, hitabeti bilen, umûr-ı hariciyesi kuvvetli kişilerdir. İkinci tip, televizyoncuların el altında tutup ihtiyaç hâlinde görüşlerine müracaat ettikleri ilâhiyatçı hocalar. Bu tipleri sen benden iyi tanırsın ağabey. Yani ne desem boş! Üçüncüsü ise geçimini bu yoldan sağladıklarını düşünmeye başladığım, her işten anlayan, özellikle Türkiye'yi tehdit eden yıkıcı ve zararlı fikir akımları ve teşkilatlar konusunda uzman olduklarını ileri süren bazı yazarlar. Bunlar bir nevi tarafsız hakem vazifesi görür gibi duruyorlar ama konu alevlendiği zaman hemen ilâhiyatçıların safına geçiveriyorlar. Tabii, programı yöneten ve sunan televizyoncuları da unutmamak lâzım. Bunların başlıca vazifesi, herhangi bir gerçeğin tartışılarak ortaya koyulmasından çok tartışmacıları birbirine düşürmek, kavga-gürültüyü fişteklemek neviinden kışkırtıcılıklar yapmak galiba.

Neyse ağabey uzatmayayım; program başladı. Benim eski dava arkadaşlarımdan bir misyoner papaz konuşuyor. Daha bir dakika olmadan adama sataşmaya başladılar. Bu misyoner takımı neredeyse profesyonel tartışmacıdır; asla kızmazlar, tahriklere aldırış etmezler, nezaketlerini hep korurlar. Şimdi papaz aşağıdan alıp terbiyesini bozmadıkça, ötekiler adamın üstüne üstüne gidiyorlar. Olmadık lâflar, aşağılamalar, hatta bir ara o ilahiyatçı hoca öyle bir atasözü kaçırdı ki ağzından, ben oturduğum yerde mosmor kesildim.

Neticede program bitmeden izin isteyip evimize döndük. Evde Sabiha'ya dedim ki, "Sabiha, benim Müslümanlığım şurada altı aylık bir şey. Ben kendime acımıyorum, sizinkilere acıyorum." Sabiha anlamadı, "Ne demek o Mahmut?" dedi. Ben de dedim ki, "Bu programı seyreden tarafsız bir seyirci olsan ve sana deseler ki şu tartışmacılardan hangisi daha çok İslâmi özellikler sergiliyor, yani alçakgönüllü, sabırlı, terbiyeli, ağzından çıkanı kulağı duyan filan... Ne dersin?" Sabiha da "Papaz daha terbiyeli bir görüntü verdi; ben oyumu papaza verirdim." cevabını verince, "Tamam işte" diye haykırdım. "Bu adamlar İslâm'ı yücelteceğiz, Müslüman mahallesinde salyangoz sattırmayacağız derken sergiledikleri kabalık, ağzıbozukluk ve hoşgörüsüzlükle İslâm'a en büyük fenalığı yapıyorlar. Bu programları

seyredenlere neticede Müslümanlığı kötü gösteriyorlar ama diğer yandan kastetmemiş olsalar da misyonerlere büyük destek vermiş oluyorlar, ben işte buna acıyorum." dedim.

Sabiha anlamadı; "Ne yani, sen fikir mi değiştirdin şimdi?" diye sordu. Gerçek niyetimi ve üzüntümü anlatana kadar akla karayı seçtim Ahmet Ağabey. Şimdi rica ederim bana doğruyu söyle. Ben mi alınganlık gösteriyorum yoksa bu adamlar bilerek veya bilmeyerek halkı Müslümanlıktan mı soğutuyorlar.

Selam ve hürmetlerimi kabul ediniz sevgili ağabeyim.

Din kardeşiniz Mahmut.

## Zaman'ın hakkı Zaman'a

Zaman'ın hakkı Zaman'a; cumartesi nüshasının ilk sayfasındaki Sultan Abdülaziz fotoğrafı, belki de birbuçuk asırlık Türk siyasi hayatının en sersemletici, en ibretâmiz karesiydi. (Ben olsam "görsel diktatör" Fevzi Yazıcı ile kavga etmek pahasına resmi tam sayfa basardım.) Hani, "insanın kanını donduran" diye bir lâf vardır; bu fotoğraf öyleydi. Gazetecilik sezgilerindeki hassaslık sebebiyle önce, haberin yazarı Abdullah Kılıç'ı, ardından gazetenin yayın editörlerini tebrik etmekten zevk ve gurur duyuyorum.

Fotoğrafın hakkını veren ikinci gazete Hürriyet'ti; Murat Bardakçı dünkü Hürriyet'te güzel bir değerlendirme yapmıştı ama zannımca, asıl yazılması gerekenlere, sayfasındaki ilan yüzünden yer bulamamıştı.

Bu fotoğrafı hakkıyla tahlil etmek için, mübalağasız bir kitap hacminde yorum yazılabilir. O devrin tarihi ile ilgilenirim; Mahlu' (hal'edilmiş, tahtından indirilmiş) Sultan Abdülaziz'i o derece derin hicrân içinde gösteren bu resmin varlığını bilmiyordum, görmemiştim. Abdülaziz'in son fotoğrafı olmak bakımından resmin tarihî vesika kıymeti ayrıdır ama asıl sersemletici mânâ, henüz iki-üç gün önce Osmanlı tahtını uhdesinde tutan bir cihan pâdişâhının (o devirde Osmanlı devleti, büyüklük ve güç itibariyle 5. sıradaydı ve bu lâubâliliğe revâ görülen Abdülaziz Han, birkaç gün öncesine kadar Halife-i Müslimîn sıfatını taşımaktaydı) ihtilâl şımarıklığının elinde bu derece zebûn hale düşürülmüş olmasıydı.

Padişahın kıyâfetine bakınız; Unkapanı iskelesinde mal çeken bir hammalı andırıyor. Yüzündeki ifâde ise uğradığı hakarete mukabelede bulunmak imkânı elinden alınmış bir muktedirin, kendi içine gömülmüş öfkesini aksettirmekte. Mahlu' padişahın ensesine şaplak atacak kertede cıvıklık serdeden her iki yandaki şahısların duruşundaki teklifsizlik, bir kaplanın yüzülmüş postuna basarak poz veren iki meraklı turistin lâubâliliğini canlandırıyor.

Ortalama gazete okuyucusu bilmemekte mâzurdur; Abdülaziz Han "yeni asker-sivil şehirli aydın" menşe'li bir komita tarafından tahttan indirildiğinde Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırılalı 50 sene geçmişti. Bu elli sene, askerî bürokrasinin bu defa Batılı üslûpta yeniden

düzenlenerek iktidar denklemindeki hissesini yeniden sahiplenmesi bakımından bir ara devre teşkil eder. Sultan Abdülaziz'in hal' kararını ilân eden darbecilerden Mütercim Rüştü Paşa, "Millet Abdülaziz Han hazretlerini hal' etti" ifadesini tercih etmişti. "Millet" kavramının iktidar mücadelesinde ilk defa kullanılması, kana bulanması ve yerinden uğratılması böyle oldu. Darbeciler milleti temsil ettiklerini imâ ediyorlardı; müteakip darbelerde üç aşağı-beş yukarı aynı diskurun tercih edilmesi şâyân-ı dikkattir.

Abdülaziz, o fotoğraf çektirildikten sonra birkaç gün içinde öldürüldü. Millet adına darbe yaptığını savunanlar, o günden bu yana Abdülaziz'in intihar ettiğini savunmuşlardır; otopsi raporunda ise Abdülaziz'in her iki bileğinde kesik olduğu belirtilmişti. O günden bu yana bir müntehirin, her iki bileğini nasıl kesebildiği, adli tıp uzmanları tarafından hâlâ cevaplandırılamamış bir muamma olarak kaldı. Aradaki 93 günlük V. Murad iktidarından sonra tahta II. Abdülhamid geçti ve bu çirkin hadisenin faillerini, Yıldız Sarayı müştemilâtında çalışan bir mahkeme vasıtasıyla yargılattı ve devrin en iyi hukukçuları intiharın aslında bir cinayet olduğuna hükmettiler. Abdülhamid'i darbeci takımı nezdinde bu derece sevimsiz kılan şeylerinden ilki bu yargılama meselesidir; ikinci ve daha mühimi ise, Abdülhamid'in saltanatı müddetince darbeci takımı ekarte ederek devredışı bırakması, Bâbıâli'de yoğunlaşan bürokratik iktidarı etkisiz hale getirerek Yıldız mâbeyninde mûnisleştirmesi ve darbeye meraklı askerî bürokratlara göz açtırmaması oldu. Hazretin "müstebid"liğinin aslı esası budur!

Bu vesileyle gazetemi yeniden kutlamak istiyorum; Çakalların elinde öldürtülen Sultan Abdülaziz'e ise bu vesile ile Fâtiha yollayalım.

## **Klasik sanatlarımızı nasıl değerlendirmeliyiz?**

Bir sanat ürününün "medenî ve bedevî" formları arasında nitelik farkı olur ama birini diğerine tercih etmeyi gerektirecek bir husumet unsuru aranmaz; her ikisi de birbirini târif eden merhalelerdir.

Meselâ bizde halk şiiri ile divan şiiri farklı dünya görüşünü seslendirmezler, esasta aynı şeyi, farklı zevk ve söyleyiş biçimleri ile ifâde ederler. Halk şiiri, divan şiirini beslediği gibi divan şiiri de halk şiirini etkilemiştir.

Galatasaray Üniversitesi'nde, "Türk Müziğinde Modernleşme Örüntüleri" başlıklı bir seminer verilmiş. Semineri sunan Doç. Dr. Ali Ergur, işe Türk müziğinin eski örneklerinden birini dinleterek başlamış ve salondakilere sormuş, "Bu müzik size neyi çağrıştırıyor?" Çoğunluğunu gençlerin oluşturduğunu tahmin ettiğimiz dinleyiciler sadece bir müzik sosyolojisi öğrencisinin, "İnanç Dünyası programının jenerik müziği" cevabından başka bu suale cevap verememişler; Ali Ergur da bu tesbitten hareketle, saray çevresinde doğan Türk

müziğinin batıdan etkilenerek sürekli evrim geçirdiğini ve eski örneklerinin bugün algılanamayacak hale geldiğini söylüyor.

Türk müziğinin, dinleyende, yani Türk gençlerinde tesir uyandırmaması, daha doğrusu bir şey çağrıştırmaması son derece dikkate değer bir tesbittir. Seminerde hangi eserin dinletildiği, haber metninde yer almıyor (Haberin mahreci olarak GSU-HA, İstanbul kısaltması kullanılmış; fikir yürütme yoluyla Galatasaray Üniversitesi'nin haber ajansı diye yorumladım. Daha doğru bilgi edinmek için başvurduğum "gsu.edu.tr" sitesi ise o anda işlemediği için haber kaynağı hakkında ancak tahminde bulunabiliyorum.)

Ali Ergur'un seminerde dile getirdiği haklı tesbitler de var ama haberde geçen "saray çevresinde doğan" tesbiti üzerinde durmak istiyorum. Bugün yaygın kullanış tarzıyla Klasik Türk Musikisi diye bilinen müzik türünün bir saray sanatı olduğu iddiası, "Köroğlu gözün kör olsun" cinsinden, aslı bilinmediği halde tekrarlandığı için müteârife haline gelmiş bir efsânedir ve genellikle Ziya Gökalp merhumun ortaya attığı, "Klasik müzik bir saray sanatıdır ve Türk menşeli değildir, daha ziyade Bizans etkileri taşır; halbuki türkülerimiz bizim asıl müziğimizdir" tezini isbat için başvurulan bir klişedir.

Özetleyerek verdiğim bu cümledeki fikir hatâlarını bir tarafa bırakarak "saray" kavramı üzerinde durmak istiyorum. Osmanlı sarayından bahsederken, zihnimizde bazı oryantalistlerin kaba ve derinliksiz hatlarla çizdiği bir harem klişesi hatırlanır nedense; halbuki Osmanlı sarayı, sadece padişahların özel hayatına tahsis edilmiş bir mekan değildi; Saray, başta devletin idari ofisleri olmak üzere, birbirinden farklı yüksek eğitim faaliyetlerinin de yürütüldüğü bir külliye (kampüs) idi. Sarayda haremin kapladığı yer, devede kulak mesâbesindedir. Saray devletin beyni idi ve bu büyük külliyede devletin hâfızası da dahil, siyasi, iktisadi, dini, edebi pek çok veri kaydedilir, korunur ve işlenirdi. Meselenin ayrıntılarını bilerek geçiyorum; Musikinin de saray çevresinde "sultani" bir müzaherete konu teşkil etmesi pek tabiidir. Bu husus, müziğin "bir saraylı sanatı veya zevki" olduğunu göstermez ama sarayın bir müzik akademisi, o devrin en yüksek konservatuarı gibi fonksiyon ifâ ettiğine işaret eder.

Osmanlı sarayı hakkında hüküm üretirken, onunla muasır diğer sarayları da gözden kaçırmamak gerekir. Avrupa ülkelerinde de saraylar aynı tarzda teşkilatlanmışlardı; bilim ve sanat faaliyetleri, büyük yoğunluğu itibariyle sarayın tam eksende yer tuttuğu bir câzibe çevresi etrafında gelişir ve yürütülürdü. Bugün "klasik sanat" deyince akla gelen batılı sanatlar, yani klasik batı müziği, resim, mimarlık, tiyatro, opera vesaire, batı saraylarında himâye görüp işlenerek klasik değerlerine eriştiler. Avrupa'da hiç bir kültür tarihçisi kalkıp, "opera saray kaynaklıdır, halkın malı değildir, klasik müziği sadece saraylılar dinlerdi, burjuva veya aristokrat sanatıdır" diye garip tezler ileri sürmez. Batı sarayları çevresinde gelişen ve teşvik gören klasik sanatların yüzde yüz halkın sanatı olmadığı âşikârdır, buna rağmen onların "millî", hatta evrensel niteliği üzerinde kimse garip spekülasyonlara

girişemez. Bu iddiaları savunanları batıda psikiyatri kliniklerine havale ederler; bizde ise "kültür teorisyeni" pâyesi bahşedilir.

Bu son derece tabii bir hadisedir. Dünün dünyasında saraylar, sadece saraya mahsus bir zevk icad etmek iddiasında değillerdi; onlar yüksek sanat ürünlerini koruyor ve teşvik ediyorlardı. Aristokrat sınıfını yerle bir eden Fransız İhtilâli, sarayın himâye ettiği sanat ürünlerini tahrib etmedi, sadece "halk da görebilsin" diye Luvr sarayını müze haline getirmekle yetindi. Bu noktada aristokratların sanat ve kültüre bakışıyla burjuvazinin veya yeni proleter sınıfının bakışı arasında bir çatallanma görülmemiştir ve aklın yolu da budur. Kültür ve sanat verimlerini, "bu saraya ait olduğu için kötüdür, bu köy yolunda, tarlada-tapanda söylendiği için mübarektir" cinsinden saçma sınıflandırmalara tâbi tutmak, bize mahsus bir gariplik olarak kaldı; hâlâ bu gibi çocukça kategorilerine ciddiyet verildiğini görmek insanı şaşırtıyor ve üzüyor.

Bunun yerine daha kullanışlı ve sosyolojik açıdan daha tutarlı bir başka kategori geliştirilebilir, şudur: Sanat ve kültür ürünlerini "saraya ve halka ait" diye "iyi-kötü" değer yargılarıyla etiketlemeye kalkışmak faydasızdır. Daha işe yarar olanı, aynen İbn Haldun'un tercihiyle "medenî-bedevî" kriterlerini kullanmaktır. Türk Musikisi çağlar boyunca muhtelif zevk yansıma ve kırılmalarıyla her yerde icrâ edildi; şehirlerdeki icrânın, köy ve kasaba muhitlerindeki icrâ tarzından farklı ve daha gelişkin olması son derece tabiidir. Aradaki nitelik farkı, köy ve kasabada icrâ edilen müzik eserlerinin öz be öz Türk, diğerinin Bizanslı olmasıyla değil "medenîlik-bedevîlik" kriteriyle anlaşılabilir. Burada "medenîlik", şehirlerde üretilen değerler anlamındadır ve esasen kelimenin kökü de bu mânâyı işaretliyor.

Bu son derece tabii ve izah edici bir algılama ve değerlendirme kriteridir. Mimarlığı ele alalım; bir 'halk mimarlığı'ndan, köylerde geleneksel usulle sürdürülen ve bu yüzden yüceltilmesi gereken bir köy mimarlığından bahsedemeyiz zira mimâri ancak, karmaşık ihtiyaç taleplerinin yönlendirdiği, kalifiye elemanların bir arada bulunduğu ve bu faaliyeti destekleyecek sermayeyi cezbeden şehirlerde gelişebilirdi; nitekim öyle olmuştur. Bizde bir 'halk resmi'nden bahsedilebilir ancak, bütün samimiyetine rağmen bu primitif bir sanattır ve esasen değerini de naifliğinde bulur. Bizde plastik sanatlar (Hat, tezhib, mimarlık, nakkaşlık, mücellidlik, ebrû, nakkaşlık, kakmacılık vb) ancak şehirlerde serpilme ve yüksek sanat pâyesine erişme imkânı bulabilmişlerdi.

Bir sanat ürününün "medenî ve bedevî" formları arasında nitelik farkı olur ama birini diğerine tercih etmeyi gerektirecek bir husumet unsuru aranmaz; her ikisi de birbirini târif eden merhalelerdir. Meselâ bizde halk şiiri ile divan şiiri farklı dünya görüşünü seslendirmezler, esasta aynı şeyi, farklı zevk ve söyleyiş biçimleri ile ifâde ederler. Halk şiiri, divan şiirini beslediği gibi divan şiiri de halk şiirini etkilemiştir. Divan şiiri, edebiyat zevkinin "medenî" birikimine tekâbül eder, halk şiiri dediğimiz ise tâbir caizse "bedevî" merhaleyi temsil eder.

Her iki birikim de aynı kaynağa aittir ama biz yıllardan beri okul çocuklarını bu iki tür arasında tercihte bulunmaya zorlar dururuz.

Klasik Türk Musikisi, "medenî" nitelik taşıyan bir musikidir; bir şehir musikisidir, yüzyıllar içinde halk musikisi basit makam ve temalarda kendi seyrini takib ederken o, ses sistemini inceltip daha farklı makam ve form arayışları içinde bir şehirli zevk inşâ etmiştir.

Bu musikinin, Galatasaray Üniversitesi öğrencilerine hitâb etmemesi, kültür ve sanatımızın "şehirli" niteliğini nasıl köreltiğimizi ve görmezden geldiğimizi gösterir. Biz neredeyse bütün "klasik" birikimimizi, "saray mahreçlidir" diye âdetâ lânetledik ve aşağıladık. Bugün ancak TRT ekranlarında himâye bulabilen Türk müziğinin, sekiz -on makam çerçevesinde döneleyip durması, efemine edâlı erkek solistlerin icrâ tarzına, beşinci sınıf güftelere mahkûm kalarak "Mekteb-i Sultânî" talebelerinin bile teşhis edemediği bir arkaik sanat derekesine düşmesinin bir sebebi de budur.

**Efsane, gerçeği döver!**

Bugüne kadar tarihçilere veya ilim erbâbına havâle edilerek çözülebilmiş bir siyasi mesele gösterilemez. Siyâsi meseleler, siyâsi usûllerle çözülür. Devletin ağzıyla konuşanlar, "Ermeni meselesi hakkında sözü ilim adamlarına bırakalım" derken bu gerçekten elbette bîhaber değiller. Bizimkilerin işi "komisyona havâle" arzusu, meseleyi boğuntuya getirip unutturma kasdını taşımıyor.

Yapılmak istenen zannımca şudur: 1915"te olup bitenler, Ermeni diasporasının aktif lobi faaliyetleri neticesinde tarihî gerçeklik vasfından sıyrılıp bir mit, bir efsâne halini almaya başladı. Vasati insan zihni, çok tekrarlanan şeylerin doğruluğu hakkında tenkidçi davranmaz; yeterince yayılan ve teksîr edilen dedikodu, vasâtî zihinde müteârife"ye (aksiyom) dönüşür. Ermeni meselesi"nde Türkiye tartışmaya hep 5-0 mağlup başlıyor. İlim adamlarınca oluşturulacak milletlerarası bir heyete, hadiseyi inceletme arzusu, tartışmanın en azından eşit şartlar altında ve önyargısız bir bir bakış açısıyla eğilmek suretiyle başlamasını murad ediniyor. Buna mukabil Türklerin vaktiyle jenosit yaptığını ileri süren Ermeniler ise, dünya kamuoyunun Türkler aleyhine şartlandırılmasından alabildiğine memnun; bir an önce yüklenip sonuç almak istiyorlar.

Siyasetin böyle insansız ve insafsız bir kör noktası vardır; işler o raddeye gelir ki, vaktiyle böyle bir hadisenin cereyan edip etmediği bile önemini kaybeder; şimdi böyle bir yerdeyiz. Rakibinizi insafa ve hakikate dâvet etmenin pratikte anlamı yok; Türkiye"den "evet, biz Ermenileri hükümet kararıyla katlettik; bilerek ve isteyerek yaptık, özür dileriz, ceremesi neyse ödeyelim" demesini bekliyorlar. Bu cevabın haricindeki her itirazı yok sayacaklar ve sayıyorlar.

"Çıkıntı"ların beslendiği ortam işte böyle bir ortamdır.

Osmanlı Hükûmeti"nin o zaruret ve sıkıntı günlerinde bile, bürokratik mekanizmanın, dahili güvenlik hizmetlerinin en kağşadığı günlerde bile titizlikle tanzim edip arşivine koyduğu vesika adedine dikkat ediniz; 300 bin resmi evrak. Aradan 90 sene geçmiş olmasına rağmen 300 bin evraktan sadece 2 bininin tasnif edilip kullanıma açılması bizim ayıbımızdır ama o en beğenmediğimiz, en çok tenkid ettiğimiz Osmanlı Hükûmeti, devlet olmanın ciddiyetini muhafaza edebilmiştir. Sırf kayıt tutmaktaki ciddiyeti bile Ermeni tezlerinin, rüzgârı arkadan alan bir romantizmden yola çıktığını işaretler. Biz, üzerinde müzakere olunacak 300 bin evrak tutmuş ve muhafaza etmişiz. Bir kavmi cümleten ortaya kaldırmaya azmetmiş bir hükûmet, şenâeti hakkında bu kadar delil bırakmaz geride; saklar, imhâ eder, eğer varsa ayıbını gizlemeye kalkışır.

"Meseleyi tarihçilere bırakalım" yaklaşımının ardındaki mantık budur; ilmî, insaflı ve insânî bir yaklaşımdır ama siyâsî değildir. Öyle olduğu için, Diasporanın sivri dilli, radikal sözcülerine pısırık bir tavırmış gibi görünüyor. Türkiye"yi yılan görmüş kurbağa gibi korkudan felce uğratarak hareketsiz bırakıp siyâsî çıkar sağlamak derdindeki Ermeni lobicileri de bu tavrımızı işletilmeye lâyık, verimli bir mâden gibi görüp iştahlanıyorlar. Sistematik ve ısrarlı bir tarzda psikolojik ve siyasi üstünlüklerini muhafazaya uğraşıyorlar. Türkiye"nin savunduğu "önce ilim adamları hadise hakkında bir veritabanı oluştursunlar" tezini bu yüzden sevimli ve faydalı bulmuyorlar.

Türkiye"nin tezi doğru ve insaflıdır ama siyâsî değildir. Türkiye bu konuda siyaset üretemeyecek kadar mâli ve siyâsî zaaf hâlindedir ve o yüzden kaçınılmaz biçimde müdafaa pozisyonunda görünüyor. Esas mesele budur ve parametreler devam ettiği müddetçe meselenin çözümü mümkün değildir.

Ermeni radikallerini de en çok bu ihtimâl dehşete uğratırdı galiba; meselenin hakikati ile yüz yüze gelmek.

## "Şehir" manzaraları!

"Şehir" hayatından derlenmiş canlı nümûnelerdir. Hiçbir hayâl mahsulü değildir. Sadece birilerinin çıkıp bu gibi hadiselere isim vermesini beklemektedir. Siz bir isim vermek ister miydiniz?

Adam biraz tuhaf bir tiptir; elâlem züccaciye vitrini, kumaşçı vitrini, kuyumcu vitrini seyrederken o tutmuş hırdavatçı vitrinini seyre dalmıştır. Hırdavatçının onca masrafa ve zahmete girip vitrin yapması sebepsiz değildir; birileri de gelip o vitrinin önünde dikilecek, pirinçten gövdesi ışıl ışıl yanan pürmüz lâmbalarına, rengârenk el âletlerine, elektrikli matkaba, el planyalarına bakıp iç geçirecektir. Derken on-oniki yaşlarında bir çocuk çıkar dükkândan; vitrininin önünde dikilen adama seslenir,

-Buyur dayı, ne istendindi ki?

Adam çocuğa dikkatle bakacak, buna benzer bir yeğeni olup olmadığına iyice kanaat getirdikten sonra "lâ havle ve lâ kuvvete" deyip uzaklaşacaktır oradan.

---

Adam vaktiyle canını dişine takıp çalışmış, kazanmış bir apartman dairesi satın almıştır. İçini döşerken "üçe-beşe" bakmaz, "en iyisinden olsun" diye kesenin ağzını açar, pahalı mobilyalar satın alır, ipekli perdelere bir kucak para harcar, mutfağı dolaplara donatır, altın yaldızlı 72 parça yemek takımı bile vardır.

Ne var ki evden içeri girerken bütün ev ahalisi, ayakkabılarını kapının önünde bırakmayı âdet edinmişlerdir.

Halbuki içerde antrede kocaman, gıcır gıcır bir ayakkabı dolabı durmaktadır.

---

-Hee, ne diyon lan sen.. söylemedin mi salı günü abim gelecek diye?. Neyse bırak sen onu, ben gelir veririm parasını...

Yolda yürümektesinizdir. Etrafın mutad gürültüsü içinde kendinizi birdenbire özel bir telefon görüşmesinin canlı şahidi olarak buluverirsiniz.

Birinin cep telefonuyla konuşası gelmiştir. O da sanki muhatabı karşı kaldırımda imiş de, ona sesini duyurmak istiyormuşçasına bağırarak hâcet gidermektedir.

---

Bir kadın. Uzunca bir manto giymiş. Trafiğin vızır vızır işlediği bir saatte, kıyıda köşede hiç bir yaya kaldırımının olmadığı bir yerden yolu dikine keserek karşı kaldırıma yürümektedir. Sağına-soluna bakmaz, "bir araba bana çarpar da sürüm sürüm sürünürüm" diye bir endişe taşımadığını vücut diliyle ifâde etmekte, kendisine tam çarpmak üzereyken güç-belâ fren yetiştirebilen otomobilin sürücüsüne, başını hiç çevirmeye tenezzül bile etmeksizin, "gözün kör mü" edâsıyla yan yan bakarak yoluna devam etmektedir.

---

Bankamatik kuyruğunda hayli bekledikten sonra sıra nihâyet size gelmiştir. Kartınızı makineye yerleştirip işlem yapmak üzere şifrenizi yazacakken, arkanızda neredeyse sırtınıza yüklenecek kadar meraklı bir gölgenin varlığını hisseder tedirgin olursunuz. Minik ekranı gövdenizle kapatarak şifrenizin ve özel hesabınızın mahremiyetini korumak istersiniz; arkanızdaki gölge bu defa yana kayarak kendine uygun bir bakış açısı ayarlamaya çalışır.

Dayanamaz, dönersiniz,

-Buyrun işlemi beraber yapalım; bu arada merakınızı da gidermiş olursunuz!

El cevap,

-Bana ne senin hesabından hemşerim; get işine zabah zabah...

---

Hamamın göbek taşına serdirdiği peştemala Roma imparatorlarının bile hayalinden geçmeyecek bir rahatlık ve özgüven hissiyle yayılan yarı çıplak adam, keseciye seslenir,

-Kasadaki patrona söyle, bana bir buçuk acılı Adana yaptırsın köşedeki kebapçıdan, parasını hesabıma yazsın, sen de soğutmadan getir he mi!

---

Genç kız, derse beş dakika kadar geç geldiği için dershanenin kapısı çalmış, kaba zurna makamından "geel" sesini duyduktan sonra içeriye girmiştir.

Öğretmen aşağılayıcı bakışlarla genç kızı âdeta ultrason cihazında tetkik eden bir uzman edasıyla ve saklamaya lüzum görmediği bir zevk ifadesiyle konuşur,

-E, haydi uydur bakalım; nerede sürttün de geldin?

---

Adam utanma belâsı, hatır için düğüne gitmiştir. O ana kadar bütün ömrü boyunca hanım hanımcık, terbiyeli, kendi halinde bir ev kızı görüntüsünü veren genç kızların, elektro bağlamadan feryad figan fışkıran kıvrak Ankara oyun havalarıyla nasıl döktürdüklerini fark edince utancından kıpkırmızı kesilir, bakışlarını yere diker ve ele geçirdiği ilk fırsatta bu mutluluk tablosunu terk edip gider.

---

Adam oğluna dışarı çıkarken nasihat vermektedir,

-Darda kalırsan vur, hiç gözünün yaşına bakma; senin anan ağlayacağına, onun anası ağlasın; ben sana içerde paşalar gibi bakarım.

---

Adam, gözünün önünde meyvenin çürüğünü poşete sokmaya kalkışan satıcıyı ikaz eder. Satıcı kendisini hakarete uğramış hissederek diklenir,

-Ne o; gururuna mı dokundu? Sen alma, o almasın; kim alacak bunları? Biz de alırken çürüğüyle alıyoruz bu mereti..

Adam durup dururken bu belâyı nasıl başına sardığına şaşkın halde kalakalmıştır orada. Neyse ki satıcı ondan daha anlayışlıdır,

-Yürü yürü, elimi kana bulama mübarek saatte; sende alışveriş edecek göz yok ki bir defa...

---

"Şehir" hayatından derlenmiş canlı nümûnelerdir. Hiçbir hayâl mahsulü değildir. Sadece birilerinin çıkıp bu gibi hadiselere isim vermesini beklemektedir.

Siz bir isim vermek ister miydiniz?

**Merak edene sade vatandaş görüşü bunlar**

Sade bir vatandaş olarak 1915 yılında Ermeni meselesinin ortaya çıkmış olmasından ve "trajik" biçimde neticelenmesinden asla memnun değilim. Trajediyi bir "jenosit" kazığı halinde yüreğimize çakmak isteyenler sade vatandaş görüşünü ve duygularını pek merak etmiyorlar: Anlatayım, belki bir kişiyi olsun ikna edebiliriz.

Ermeni meselesi, Anadolu'nun Türk ve Müslüman ahalisi için de bir "trajedi" sayılır; buradan hareketle "Ermeniler de şu kadar Müslüman-Türk kesti" iddiasını öne çıkararak bir nevi denklik iddiasında bulunuyor değilim. Bu "bizim" için de bir trajediydi çünkü çok iyi komşularımızdan olduk. Evvelen meslek sahibi, işinde uzman ve üretken nüfus ihtiyacı içinde olduğumuz demlerde Ermeniler ve Rumlar, ülkenin -sanayi olmasa bile- imâlat ve ticaret sektörüne mühim katkılarda bulunuyorlardı. Muhaceret ve Mübadele'den sonra Türkiye'nin, zenaate dayalı üretim konularında milletlerarası kapitalizmin ürünlerine karşı tamamen mukavemetsiz kalması genellikle gözden kaçırılan bir noktadır. Ermenilerin Anadolu'yu terki, henüz cenin halindeki sanayileşme gayretlerimizi ve sanayileşme yoluyla "çağdaşlaşma" çabalarımızı en azından yarım asır inkıtaa uğratmıştır. Rum nüfusun çekilmesi ise tarım ürünlerine dayalı sanayi sektörünü ve ticari kapasitemizi geriletti. Sâniyen, gayrimüslim nüfusun, Müslümanlarla neredeyse aynı dünya görüşünü, hayat tarzını, gelenekleri ve kültürü, şehir hayatını ışıklandıracak bir medenî seviyede paylaşmalarını fevkalade önemli buluyorum. Büyüklerimizin anlattığı komşuluk hâtıraları, Ermenilerle komşuluk hukukunun sadece "kız alıp verme" meselesinde kesintiye uğradığını gösteriyor. Hâlâ telafi edemediğimiz üçüncü kayıp unsuru ise, gayrimüslim nüfusun Anadolu'yu terki ile, Osmanlı kültürünün en mühim unsurlarından birini teşkil eden "öteki"nin gündelik hayattan silinip gitmesidir. "Öteki"nin gayrimüslim çehresi aramızdan çekilince, ötekileştirme gayretleri medenî birikimimizden çok şey eksiltti. Bu trajedi ile beraber Türkiye nüfusunun "krema"sı sayılabilecek bir nüfus ve medenî birikim kaybına uğradı.

Millî Mücadele'den sonra Türkiye'de nüfusun yoğunluk itibariyle "Müslümanize" bir karaktere büründüğü doğrudur; "İslamizasyon" tabirini bile bile tercih etmedim; çünkü rejim, nüfusun Müslüman niteliğinden gizli bir hoşnutluk duymakla beraber "İslamize' olma ihtimâlinden şiddetle ürkmüştü. Müslümanlık kimliği arka planda, belirsiz bir fon gibi kalmalı ama ön plana "Türk" kimliği etrafında yeni bir millet inşâsı konulmalıydı. Bu proje hâlâ mâlûldür ve muvaffak olmamıştır. Zaman zaman Balkan Harbi'nden önce Türkiye'de Osmanlı kimliğinin, bugün câri kılınmaya çalışılan ve dört bir köşeden acı itirazlara muhatap kalan "Türklük" aidiyetinden daha fazla samimi taraftar bulduğuna inanasım gelir. Sanki nüfusu oluşturan renkler daha zengin iken, milletleşme sürecimiz daha sağlıklı işliyor gibiydi. Tarih ihtimaller üzerine bina olunmaz ama şu kanaatimi belirtmemin tam yeridir: Muhaceret ve Mübadele hiç başa gelmeseydi bugün şimdikinden daha üretken, daha zengin, daha "şehirli" ve şüphesiz daha hoşgörülü bir toplum olacaktık. Bazı çevrelerde köpürtülen "Gayrimüslimler gitti iyi oldu" görüşüne hiç iltifat etmedim.

Ermeni hadiseleri hakkında Türkiye'nin diplomatik taarruza uğraması, bizde milliyetçiliğin marazî boyutunu yeniden sivilcelendirmekten başka işe yaramıyor. Netice itibariyle sade vatandaş veya yazar kimliğimle olup bitenleri "trajedi" diye nitelemekte zerrece tereddüt göstermem; bunca mânâsız dış baskı olmasaydı belki aynı samimiyeti politikacılar, hatta devletin derinliklerinde mevzilenmiş bürokratlar da paylaşacaklardı ama bırakınız hâl-i hâzırı, uzun vadeli bir gelecekte bile"jenosit" iddiasını kabule yeltenecek bir ferd-i vâhit olsun çıkmaz ve çıkmayacaktır.

Bizim bildiğimizi jenosit lobicileri de biliyor ve esasen bu kararlılıktan enerji soğuruyorlar. İhtilâfın, neticesi ne olursa olsun halli değil bu tarzda devam etmesi, lobici esnafı için bir nevi ekmek teknesi olmuş çünkü.

## Hünkâr beğendi!

Yeni ceza kanunundaki düzenlemelerin basın hürriyetlerini zedeleyeceği, Türkiye'yi gazeteci hapishanesi haline getireceği iddiaları, basın kuruluşlarını ayağa kaldırdı.

Her sektör, kanun düzenlemelerinin sektör menfaatlerine uygun olmasını ister; bu, son derece tabii. Kanun koyucu ise meseleyi bütün boyutlarıyla kuşatmak zorunda. Tartışmaya sebep olan maddelere, bir gazeteci veya basın mensubu değil de, sade vatandaş nazarıyla baktım, hoşuma gitti. Yeni kanun ferdin haklarını, sektör çıkarlarının önünde telakki etmiş; kanun çıktığı haliyle uygulanırsa yazar olarak günün birinde beni de sıkıntıya düşürebilir ama sade vatandaş olarak benim haklarımı, basın kuruluşlarına karşı esirgemekte. Ne yapmalıyım?

Çok basit; sade vatandaş olmanın saadetini tercih ederim.

Farkındayım, gazeteciler artık eskisi kadar düşük maliyetle, hızlı haber yapamayacaklar; ajanslar, gazeteler, muhabirler sıkıntıya girecek ama necib Türk matbuatı vaktiyle öyle

sorumsuz tarzda habercilik yaptı ki, o ifrâtın böyle bir tefrite yol vermesi mukadderdi. Kendisini hâlâ "büyük haberci" sayan bir gazeteciyi hatırlarım meselâ. Sırtındaki TRT kamerası ile baskına çıkan polislerin peşine takılır ve açılan kapılardan içeriye sellemehüsselâm dalarak paniğe uğramış ve henüz zanlı hukukundaki insanları polis şefi gibi sorguya çekerdi. Oysaki devlet onu BBC'lere staj yapsın, habercilik öğrensin diye göndermişti vaktiyle. Aynı lâubâliliği Soho'nun batakhanelerinde tekrarlamaya kalkışsa on beş dakikada soluğu Londra polisinin nezarethanesinde alacağını pekâlâ bilirdi ama kendi ülkesinde "polis yedeğinde" habercilik yaparak şöhret oldu.

Baktım, yeni kanun böyle lâubaliliklere izin vermiyor; iyi ediyor. Muhabir birini itham eden bir haber yapacaksa, "AB standartları"nda hazırlık yapmak, haberi kovalamak, dosyasını tekemmül ettirmek zorunda. 132. madde meselâ; şahsi haberleşme muhtevasının basın yoluyla yayınlanmasında cezayı iki kat artırmış. Adli makamın izni olmadan telefon kayıtları yayınlamak zor bundan sonra. Kravat iğnesine gizli kamera koyup "suçlu" takibine çıkmak, ardından o görüntülerle iki saat haber programı yapıp yargısız infaza kalkışmanın bedeli ağırlaştırılmış.

Avrupa görmüş olanlar anlatırlar ki Batı'da gazeteler bizimki kadar renkli ve heyecan verici değildir. AB standartlarında haber servisi yapmanın getirdiği bir sonuçtur bu. Batı hukuku, kendi içinde örgütlenmiş ve devâsâ büyüklüklere erişmiş yapılara (bürokrasi, basın, çokuluslu şirketler vb.) karşı ferdi himâye etmeyi kendi felsefesi bakımından tutarlı buluyor. Bizim matbuat baronları kahir ekseriyetle Batıcıdır, Batılı hayat tarzına bayılır, öve öve bitiremezler ama sıra Batılı meslektaşlarının itaat ettiği haber toplama ve işleme kriterleriyle iş görmeye gelince "bu kadarı da fazla" diye düşünüyorlar galiba.

Tekzip ve cevap hakkı bundan önce kısmen ıslah edilmişti ama başıma geldiği için bilirim; on sene kadar önce hakkımda yayınlanan bir yanlış yorumu düzeltmek için cevap hakkı kullanmayı başaramamıştım. Yakın zamanlara kadar cevap hakkı, editörün insafına kalmış bir şeydi ve isterlerse yırtıp atarlardı. Tekzip hakkının nasıl kuşa çevrildiğini ise mesleğin pirleri çok iyi bilirler; özeti şu: Yapılan itham haberiyle mahkeme kanalıyla gelen tekzip asla eşit ağırlıkta yayınlanmazdı. Kısacası matbuat, -çok dişli ve güçlü olanlar hariç- dilediği adamın hayatını karartabilir, ona dünyayı zehir edebilirdi. Arşivlerde bu gibi keyfiliklerin çok örneği vardır.

Hâsılı kelâm "tartışma yaratan maddeler"i ben beğendim. Ceza dozajı sert tutulmuş olabilir ama felsefesi isabetlidir ve sade vatandaştan, güç odaklarına karşı ferd-i vâhitten yanadır.

## <u>**Köylülük üzerine bazı notlar**</u>

Köylülük, Türkiye'de artık fiilen sürdürülemez bir sosyal kategoridir ancak temel meselemiz, şehirdeki köylülerin meslek sahibi üreticiler biçiminde yeniden organize edilmesinde yatıyor.

Çare, köylülüğün tasfiyesiyle birlikte yeni bir şehirli kimliği inşâ etmek ve o kimlik etrafında yeni insânî ve medenî değerler yükseltmektir.

"Köylülükten kurtulmak gerektiği" sözünün telâffuzu bile, sanki orada dinî, etnik veya ailevî aidiyetlere hakaret ediliyormuş gibi tepkilere yol açıyor. Köylülük, sahiplenilmesi, savunulması gereken bir kimlik midir veya köylülükten kurtulmak gerektiği sözü, ahlâkî bir değere saldırı anlamına mı gelmektedir? Bu yazıda "köylülük" kavramı üzerinde duracağız.

"Köylülük" kavramı bana göre ahlâkî bir değer olmaktan ziyade, sosyolojik bir kategori olarak anlaşılmalıdır. Köylülüğün tasfiyesi, endüstrileşen toplumların günün birinde mutlaka uğramaları gereken bir istasyon. Günümüzün şehirleri, endüstri çağı öncesinin şehirlerinden çok farklı. Endüstri çağından önce nüfusun pek az bir (takriben yüzde 10) kısmı şehirlerde yaşamaktaydı ve şehirli nüfus, köy hayatına göre daha karmaşık ve ileri teknikler uygulamayı gerektiren üretim işlerinin organizasyonu ile ilgili meslek erbâbından (zanaatkârlar, eğitimle uğraşanlar, tüccarlar, hukukçular, esnaflar, askerler ve yönetim işlerini yürüten bürokratlar) ibaretti. Köyler ise nüfusun ezici çoğunluğunu barındırıyor ve besliyordu. Köy, kendine yeterli bir yerleşim birimi olmak zorundaydı; tarım ve hayvancılık üretiminin gerçekleştirildiği ana merkez olması itibariyle iktisadî açıdan köy kendi ihtiyaçlarından fazlasını üretebiliyordu. Sair mesleklere ve hizmetlere duyulan ihtiyaç ise nadir hallerde dışardan karşılanmakla beraber genellikle birden fazla zenaatı şahsında toplamış (soğuk demirci, dülger, nalbant, sınıkçı, saraç vb.) becerikli insanların birbiriyle dayanışmasıyla çözümleniyordu. Ne var ki teknik nitelikte mal ve hizmete duyulan ihtiyacın köy ortamında iptidai seviyede karşılanabilmesi sebebiyle bu gibi kabiliyetler "uzman" kimliğine bürünemiyor ve en çok kalfa seviyesinde ilerleme imkanı bulabiliyordu. Köyle şehir arasındaki ilişkiler bugünle kıyaslanmayacak derecede donuk ve hareketsizdi ve böylece köy ve şehir, birbirinden bağımsız şekilde kendi içinde dengeler meydana getirerek varlıklarını uzun süre devam ettirdiler.

Batı Avrupa'da köylerin çözülmesi, İngiltere'de başlayan Sanayi İnkılabı ile farkedildi. 20. Asrın başlarında Batı Avrupa'da köylülük ve köy hayatı tarihî bir tasfiyeye uğramış durumdaydı. Köylü nüfusun şehirlere göçerek sanayi işçisi ve sair hizmet sektörlerinde istihdam edilmesiyle kendini hissettiren bu süreç hiç de kolay geçmedi. Boşalan kır alanlarında tarım üretimi, makinalaşma ve ileri üretim teknikleri ile telafi edilirken şehre yerleşen köylüler ağır sosyal bunalımların içinde kaldılar ve tabiatıyla çok ağır bedeller ödeyerek neticede şehirli (burjuva) kimliği edindiler.

Türkiye'de süreç, geç ve batıyla mukayese edilmeyecek derecede insaflı işledi. 19. Asrın sonlarında Haliç kıyısında ilk Türk sanayi işletmeleri kurulurken Batı Avrupa'da köylülük çoktan tasfiyeye uğramıştı bile. Bizde sanayileşme dalgasının en çok hız kazandığı zaman kabaca, 20. Yüzyılın ikinci yarısına denk geliyor. Bu yarım asır içinde, özel sektörün sermaye yetersizliği yüzünden devletin önderliğinde serpilen sanayi kuruluşları, kitlevi bir işçi sınıfı

oluşmasına meydan vermeyecek derecede dar çaplı kaldı ve bu kuruluşlarda çalışan işçiler, Avrupa'da vaktiyle büyük sıkıntılara göğüs germiş proleter sınıfın çektiği eziyetlere mâruz kalmadan ortadirekliğe terfi ediverdiler. Türkiye'de şehirleşmenin çekici gücünü sanayi ihtilâlinden ziyade haberleşme ihtilâli kamçıladı. Köy elektrifikasyonu ve televizyon yayınlarının yaygınlaşması, Türk köylüsünün üretim gücü ile erişmesine imkân olmayan bir tatlı hayatı gözler önüne serdi; tüketim listeleri kabardı. Türk köylüsü artık kendi dışındaki dünyayı farketmişti. Devletin yüksek subvansiyonları ile desteklenen tarım üretiminin getirisi ile televizyonda sergilenen hayat tarzına erişmek mümkün olmadığı için son yirmi sene içinde köyler boşaldı ve Türkiye'nin nüfus dengelerinin kum saati, "köy-şehir" itibariyle tersine döndü. Bugün, sadece ekilebilir arazi tapusu beyan etmek suretiyle köylüye ödenen karşılıksız yardımlar bile köylüyü köyde tutmaya yetmiyor. Türk köylüsü ekip biçtiği zaman daha çok zarar eden bir tüketici durumuna geldi. Bundan sonra köy ve köy hayatını bekleyen muhtemel gelişme, tarım topraklarının mülkiyet itibariyle büyük öbekler şeklinde birleştirildikten sonra modern tarzda üretim yapan tarım firmalarının tasarrufuna açılmasıdır.

Bu mânâda "köylülüğün tasfiyesi", şehirde yaşayan köylü nüfusun şehir değerlerine sahip çıkması, hatta o değerlerin yeniden üretimine katkıda bulunması temennîsini taşıyor. Köylülük, Türkiye'de artık fiilen sürdürülemez bir sosyal kategoridir ancak temel meselemiz, şehirdeki köylülerin meslek sahibi üreticiler biçiminde yeniden organize edilmesinde yatıyor. Bu noktada Türkiye'yi yönetenler tıkanıyorlar ve tıkanıklık hali, büyük şehirlerin perişan manzarasında açıkça kendini hissettiriyor. Metropol şehirlerinde bir nevi "getto"laşma eğilimi bariz haldedir. Üst gelir grubuna mensup olanlar, özel güvenlik tedbirleriyle korunan ve duvarlarla yakın çevresinden tecrid edilmiş minicik 'kent'lerde ve sitelerde yaşamayı tercih ederken, şehrin çevresinde yer alan gecekondu semtlerinde özel terkipli mahalleler oluşmaya başladı. Şehirlerde mal ve can emniyeti büyük tehdit altına girdi. Alt yapı hizmetleri en küçük krizde tamamen duracak derecede dayanıksız ve esneklikten mahrum. Suç çeteleri ve daha büyük ölçekli mafya kuruluşları, şehrin suç haritasını parsellediler ve denetlenemeyen kara para trafiği, görünmez hareketliliği ile şehirlerde yeni suç-istihdam sektörleri yarattı.

Şehirler artık medenî değerleri üreten ve düzenleyen ağırlıklarını kaybetmiş bulunuyorlar; oysa ki dünyanın her yerinde şehirler medeni değerlerin üreticisi olmuşlardır; ortak yaşamanın doğurduğu girift problemlerin çözüm yeri şehirlerdir. Bilimler, sanatlar, hırfetler, uzmanlıklar, üretkenlik, eğitim, hukuk, nezaket, karşılıklı saygı ve bir arada yaşama edebi gibi varlığı ve çokluğu ile övünç duyulan herşey şehirlerin eseridir. Türkiye'de şehirler bu bakımdan büyük bir verimsizliğin içine düştü ve şehir değerleri sindirildi. Köylülüğün tasfiyesi, şehirlerin yeniden medeni üretkenliğini kazanmasının, yeniden yaşanılır ve güvenilir beldeler haline gelmesinin bir parçasıdır. Köylülerin yeniden köyüne dönmesi artık imkânsız; mevcut hâl ile yetinmek, hatta idâre etmek de imkânsız.

Çare, köylülüğün tasfiyesiyle birlikte yeni bir şehirli kimliği inşâ etmek ve o kimlik etrafında yeni insânî ve medenî değerler yükseltmektir. Medeniyetler şehirlerde doğar ve orada yıkılırlar. Bugün seyretmekte olduğumuz bir yıkılış manzarasıdır ve herkes seyirci olmakla yetinirse yıkılış kaçınılmazdır.

**"İçki öldürür; rakı?"**

Hayır, "Rakı da nereden çıktı, Türklerin milli meşrubatı şaraptır" muhabbetine dahil olmayacağım.

Aslına bakarsanız günün birinde rakı anafikirli bir şey yazacağım aklıma bile gelmezdi ama bu ikincidir, rakı meselesi üzerinde durmaklığım iktiza ediyor.

Ajanslarda artık garnitür haber diye arada geçiyor; zehirli rakıdan ölenlerin sayısı 25'i buldu. Sahte değil zehirli rakı. Bu ayrıntıyı atlamışız: Sahte rakı diye bilinen müskirattaki zararlı katkı maddesi (metil alkol müydü?) normalin tam 200 katı fazla imiş!

Şimdi diyelim ki, tez zamanda köşeyi dönmeyi kafaya koymuş bir suç çetesiyiz. İçki ve sair lüks tüketim mallarındaki ÖTV miktarı, astarı yüzünden pahalı raddelere geldiği için bodruma imbik kurup sahte rakı imâl edeceğiz ve bunu tanıdık lokantalara üç otuz kuruş paraya satıp yolumuzu bulacağız. Can alıcı sual şu; Ne kadar ahlâksız, numaracı, vurguncu olsak da artık ekmek teknemiz mevkiine geçmiş sahte rakıya, içeni birkaç saatte öteki tarafa intikal ettirecek miktarda zehir koyar mıyız?

Koymayız. Western filmlerinden hatırlarsınız. Wagoon arabaları ile kasaba kasaba gezip mucizevi ilaç satan sahtekârlar, ilâç şişelerinin içine şekerli su, karbonat vesaire koyarlar. Zehir değil!..

"Ama burası Türkiye" diyeceksiniz; tamam, rasyonalitemiz düşüktür; elin evine hırsızlığa giren adam, 70 liralık hasılatına sevinirken farkında olmadan cüzdanını, kimliğini, parasını düşürüp iki saatte yakayı ele verebilir. Rizeli bir mucit, dağın başındaki evinde yaptığı yerli malı cipi yola indirip safâsını sürmek için kara kara düşünür, bir başkası vefat eden annecağızını bodruma gömüp kadının atkısını, mantosunu, hatta kalın fitilli varis çorabını bile giyerek nice aydan beri bankadan emekli maaşını çekmeyi kâr zanneder; ama sahte rakı imâlcileri, rakıya zehir koyacak kadar hesap-kitap bilmez değillerdir.

Bu konuda internet aracılığı ile -başka yazarlara da ulaşmış olması gereken- bir dedikodu mektubu aldım. Ne derece dedikodu olduğuna birlikte karar vermek için özetliyorum. Diyor ki "Nilay" kod adlı mektup sahibi, "Bunca mesele dururken sahte rakı olaylarının Türkiye'de gündemin baş köşesine kurulması tesadüf olamaz; bunlar bir planın ve tertibin eseridir. Mesele Tekel'in özelleştirilmesi ile yakından ilgilidir. Zira Tekel özelleştirilmeden önce de sahte rakı hayli yaygındı; öyle olmasaydı hemen her vilayette birer ikişer sahte rakı çetesi

yakalanmazdı. Üstelik Türkiye'de sahtecilikle pek denk tutulmayan ve "Boğma rakı" diye bilinen sektör de araya kaynadı gitti. Eğer sahte rakı meselesi, ucu seri ölümlere dayanan şekliyle aniden gündeme getirilmeseydi arzulanan maksat hâsıl olmayacaktı. Meselenin sansasyon haline getirilmesiyle, rakı ve sair içkilerin Türkiye'deki pazar payıyla ilgili büyük bir tertip sahneye konulmuştur."

Buraya kadar yazılanlar bana mâkul geldi. Devam edelim:

"Biliyorsunuz piyasaya bir süre evvel özel sektörün ürettiği bir başka rakı markası sürüldü ve Tekel'in rakısı ile rekabete başladı. Zehirli rakı olaylarının süratle gündeme getirilmesinden, insanların kandırılması ve nâhak yere katledilmesinden sonra bu piyasadaki gelişmeleri dikkatle takip etmek gerekir."

Tamam takip edelim; ama mektup sahibinin dilinin altındaki baklayı henüz öğrenemedik. Meçhul yazar, (yani Nilay kod adlı şahıs) diyor ki, "Şimdiye kadar yazdıklarım, şimdi yazacaklarım için zemin oluşturmak maksadıyla kaleme alınmıştı. İşin içindeki gerçek şudur. Piyasaya sürülen ("sahte" değil, dikkat) "ölümcül" rakıların müsebbibi falan ve fişmekan gruplarıdır. Daha fazlasını söylemek, kendimizi deşifre etmek olur. Çünkü bu derece gözü dönmüş insanların, bu tavrımıza vereceği karşılık bizi ürkütmektedir. Gizliliğimizin sebebi de budur."

Yeşilay'ın artık ortalıkta pek görmediğimiz meşhur bir sloganı vardı: "İçki öldürür, kumar süründürür". İçkinin nasıl öldürücü bir meşrubat olduğu bu vesileyle ispat edilmiş olduysa da Yeşilaycı kardeşlerimizin bu millî travmadan istifade ile saflarını sıklaştırabileceklerini zannetmem; zira bütün kavga, görünüşe göre sayıları durmaksızın artan "şârib-i leyl-i ve'n-nehâr" taifesinin tüketim alışkanlıkları üzerine binâ edilmiş gibi görünüyor.

Bu yazıdan "kıssadan hisse" çıkmaz; "vay canına" deyip geçiyoruz.

## Selam sana ey şanlı Türk sancağı

Fotoğrafın altında, "Arıburnu'nda düşman siperine dikilen alay sancağıyla muhafızları" yazıyor. Fotoğraf, dünkü Zaman'ın manşetinde sol köşede yer aldı; 7x10 ebadında, küçücük bir şey ama yine de görülmesi gereken görülebiliyor. Mehmetçiğin gururla kucakladığı alay sancağının üstüne nakşolunan ibarede Kelime-i Tevhid yer alıyor.

Kemal Tahir öyle diyor: "Bazı toplumların yolu, geçmişlerinden kesilir." Muhtemelen bugünlerde tıpkıbasımı yayınlanan Harp Mecmuası'ndan alınan bu sararmış fotoğrafta benim yolumu kesen, alay sancağının üstündeki Kelime-i Tevhid ibaresi oldu. Bugün aynı sancağı, diyelim ki tamir maksadıyla terziye götürmek için sokağa çıkarıp karşıdan karşıya geçirmeye kalkışsanız, başınızın belâya gireceği muhakkak gibidir. İnkılâp Kanunları başta olmak üzere kim bilir kaç mer'i kanuna muhalefetten gözaltına alınır, kendini devleti ve rejimi korumakla

muvazzaf sayan çevrelerden yükselen i'tab ve ithamlara muhatap olur, derdinizi anlatana kadar akla karayı seçersiniz.

Mustafa Kemal'in Ruşen Eşref'e anlattığı meşhur bir Çanakkale hâtırası vardır. Düşmanın mevki kazandığını fark eden Mustafa Kemal Bey, emrindeki askere hitaben, "Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar kaim olabilir." emrini verir. Emri harfiyyen yerine getiren 57. Alay, Mustafa Kemâl'in has tâbiriyle "kâmilen şehid" olur. 57. Alay'ın sancağı Avustralya'nın Melbourne şehrindeki müzede sergilenmekteymiş bugün; altındaki levhada ise şu bilgi yer almaktaymış (bu bilgileri teyit edemediğim için rivayet olarak naklediyorum):

"Bu alay sancağı Gelibolu savaş alanından getirilmiştir ama tutsak edilememiştir, çünkü Türk ordusunun milli geleneklerine göre bir alayın sancağı, alayın sonuncu eri ölmeden teslim edilemez. Bu sancak, sonuncu muhafızının da altında ölü olarak yattığı bir ağacın dalına asılı olarak bulunmuştur. Kahramanlık timsali olarak karşınızda duran bu Türk Alay Sancağı'nı selamlamadan geçmeyiniz."

Kuvvetle muhtemeldir ki 57. Alay Sancağı'nın üstünde de aynı ibâre yer almaktadır: Kelime-i Tevhid.

Bir askerî birlik için sancak, uğruna dövüşmeye ve ölmeye değecek değerlerin remzedildiği bir onur ve namus timsalidir. Bütün muharebelerin görünmeyen nirengisi alay sancakları olmuştur hep; en azından Osmanlı ordusunda alay sancaklarının kullanılmaya başlandığı 18. yüzyıldan beri. Çanakkale cephesi de bir alay sancakları kapışması, hatta Gazi Mustafa Kemâl'in Sakarya Harbi için tercih ettiği ifâde ile "sancakların melhame-i kübrâ"sı olmuş ("melhame", "lahm" kökünden geliyor, "kanlı savaş" mânâsında). Bilir gibi olduğumuz ama fark etmediğimiz ayrıntılar bunlar.

Ön sırada taarruza gidenlerin hepsi şehit olmuş; ikinciler de öyle, üçüncü sıradakiler hücuma kalkmadan önce ölüme hazırlanıyorlar. Okuma bilenler koyunlarından çıkardığı En'am cüzü veya Mushaf'ı okumakta, bilmeyenler Kelime-i Şahâdet getirmekteler. Benim için Çanakkale destanı, bizzat Miralay Mustafa Kemâl Bey'in anlattığı bu korkunç bekleyiş dakikalarında saklıdır. Madam Corinne'e yazdığı 20 Haziran 1331 tarihli mektupta, bu ânın kendinde bıraktığı duyguları şöyle tasvir ediyor:

"Çok şükür askerlerim pek cesur ve düşmandan daha kuvvetlidirler. Bundan başka içsel inançları (bu metni sadeleştirene ne desem bilmem ki?), çok defa ölüme sevk eden emirlerimi yerine getirmelerini çok kolaylaştırıyor. Hakikaten onlara göre iki semavi netice mümkün: Gazi veya şehit olmak. Bu sonuncusu nedir bilir misiniz? Dosdoğru cennete gitmek. Orada Allah'ın en güzel kadınları, hurileri onları karşılayacak ve ebediyen onların arzusuna tabi olacaklar. Yüce saadet..." (Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Y. C: 1, s. 228) "Mânâ, bakış açısından ibarettir." diyen adam ne güzel söylemiş.

**Okumak bizi bozar; biz böyle güzeliz!**

Hitler'in kitabı çok satıyormuş; satar tabii, adamın başka kitabı yok ki. Varı yoğu bir "Kavgam" var o kadar. İnsanlar merak ediyor, "Yahu bu Hitler nasıl bir manyakmış ki bunca sene başta Avrupa olmak üzere neredeyse dünyanın bütün ordularını birbirine katıp ortalığı velveleye vermiş." diye satın almış olabilirler.

Belki haberiniz yok; ortalık birbirine giriyor. Efendim Hitler'in ünlü "Kavgam" isimli eseri Türkiye'de elli bin civarında satış yapmış; bazıları "hayır efendim yüz bin vardır mutlaka" diyorlar. Bazı çevreler ciddi ciddi panikte, "Kim basıyor bu muzır kitabı, kim satıyor, kim okuyor? Okuyanlar ne yapacaklar?!" diye pipirikleniyorlar.

Bakınız şuraya yazıyorum; "Bir şey olmaaaz!"

Bir kere bu "bize bir şey olmaz" lâfı, millî temsil niteliğini haiz bir cümledir; alışkanlık eseriyle söylemiyorum, gerçekten iddia ediyor ve tekrarlıyorum: Bir şey olmaaaz!

Günün birinde Türkiye Nazi Partisi, pardon Nasyonal Sosyalist Türk İşçi Partisi kurulur da çatır çatır iktidara geçerse, bu yazıyı kesip bana gönderiniz; "Bak olmaz olmaz diyordun, ne oldu?" diye beni mahcup edersiniz.

Hani Temel'in mezartaşına yazdırdığı o kitâbe gibi. "La uşaklar" diye yazmış Temel, "İçki günah dediniz içmeduk, sigara sağliga zararli dediniz biraktuk, yaği, uni, şeçeri terk et, ömrin uzar dedinuz terk ettuk; ee, n'ooldi!"

Yok yok, korkmayınız, çekinmeyiniz. Türkiye'de Nazizm, faşizm, karagömlekliler, yeşil pantolonlular filan gibi teşkilatlar olmaz. Hitler'in kitabı çok satıyormuş; satar tabii, adamın başka kitabı yok ki. Varı yoğu bir "Kavgam" var o kadar. İnsanlar merak ediyor, "Yahu bu Hitler nasıl bir manyakmış ki bunca sene başta Avrupa olmak üzere neredeyse dünyanın bütün ordularını birbirine katıp ortalığı velveleye vermiş." diye satın almış olabilirler.

Satın almakla iş bitmiyor ki?

Şimdi bizim safların hesap etmediği husus bu işte. Bir kitap çok satılıyor diye "çok okunuyor" hesabı yapıyorlar. A benim akıllılarım, vaktiyle boyalı matbuat Türkiye'de en azından yarım milyon eve meydan Larousse ansiklopedisini sokmaya muvaffak oldu. Şimdi Temel gibi sorayrum,

-N'ooldi?

Yahu insaf, Türkler şu Meydan Larousse Ansiklopedisi'ni okusalardı 'Aydınlanma Devrimi'ni on kere çatlatmakla kalmaz, hepimiz "nûrun âlâ nûr" kesilirdik de konuştukça ağzımızdan, burnumuzdan ışık demetleri, şualar, ışınlar fışkırmaz mıydı?

"Haydi ordan, konuyu çarptırma, ansiklopedi okunmaz, icap ettikçe bakılır" diye orada diliyle-dişi arasında muhalefet yapan arkadaşa sesleniyorum: Hiç mi bakılmaz birader, hiç mi kapağı açılmaz?

Misyonerlere gülüyorum; İncil dağıttık diye akşam eve gidip seviniyorlardır. Boşuna sevinmeyiniz güzel kardeşlerim, o İnciller okunmuyor. Türklerden bazısı dolduruşa gelip Hıristiyan olmaz diye yemin-billah etmiyorum; olabilir fakat İncil okumaz; İncil'i sevmediğinden, hürmet etmediğinden değil.

Okumak Türk'ü bozar da ondan!

Filmini yapın, seyreder; dedikodusunu yapın kulak kabartır ama kitabı okumaz. Ne yapar? Alır vitrine koyar. O kitaba bakar, kitap da ona.

Ben Kâbe'nin iç avlusunda, "Peygamber Efendimiz burada mı yatıyordu?" diye sağa sola soran hacı adayları görmüş bir adamım. Okumazlar diyorsam, inanacaksınız.

Hitler'in "Kavgam"ı seksen-yüz bin sattı diye abdest kaçırıp uyku-tünekten mahrum kalanlar bilmez ki Türkiye'de en büyük yayın tirajını vaktiyle "Beyaz Saray kitap endüstrisi" diye adlandırdığımız dinî kitaplar yapmaktadır. Amme, Yâsin, Tebâreke cüzlerinden, namaz hocası kitaplarından bahsetmiyorum; her biri lâakal sekiz, on cilt tutarındaki tefsirlerden, hadis mecmualarından, siyerlerden, "İhyâ"lardan, "Kimyâ"lardan söz ediyorum. Eğer satıldığı kadar da okunmuş olsalardı, Anadolu'nun her kasabası Mısır'daki Ezher gibi dinî ilimlerde söz sahibi birer akademi haline gelirdi yahu.

Tirajla okumak arasında fiili bir ilgi yoktur Türkiye'de. Vaktiyle solcuların kitapçı dükkanlarında her biri tuğla kalınlığında ve duvar intizamında sol klasikler sergilenir ve elbette satın alınır, evlere götürülür, ince inşaat demiri profilli dandik kütüphanelerin raflarına yerleştirilirdi. Solun şimdiki hâl-i pür melâline bakarak rahatlıkla, "bunca kitaptan pek azı okunmuştur" hükmünü veriyorum. "Hayır efendim döne döne okuduk; bizi çok okumak bu hale getirdi." diyen varsa cevabını zevkle yayınlamak isterim.

Barbara Cartland diye bir hanım romancı vardı meselâ; bizim Kerime Nadir Hanımefendi'nin Anglo-Sakson versiyonu; çok kitap satmıştır Türkiye'de; Kerime Nadir de öyledir. Üstelik bunlar, "satın alındığı halde üstüne üstlük bir de zahmet edilip okunan" kitaplardandır. Ne yazık ki bu tirajlar, Türkiye'de romantizm patlamasına yol açmadı. Beyaz atlı prenslerini bekleyen bütün romantik kızlar, nasiplerine çıkan ilk mütayitle ev bark olup işlerine baktılar; şimdilerde ise gözetleme evlerini röntgenlemekle meşguller. Bu önyargımdan hareketle, "bu adam kendi milletine hakaret ediyor; Türkler kitap almaz, alsa da okumaz; okusa da mucibince amel etmez demeye getiriyor" diye savcılığa suç duyurusunda bulunan birileri çıkar mı, bilemem; en azından yazı 1 Nisan'dan önce yayınlandığı için takipsizlikle yakayı kurtarabiliriz, ama önyargılarım kolay kolay sarsılmaz.

Rahat uyuyunuz ey vatanperverler, boşuna abdest tazelemeye kalkışmayınız ey her rüzgardan rutûbet kapanlar; ben profesör olduğu gün kitaplarını "artık ihtiyacım kalmadı" diye mezada döken ilim adamları da biliyorum.

Hitler'in kitabını okuyarak Nazi çeteleri kurmaya kalkışanların yaratacağı tehlike, Maarif Vekâleti'nin vaktiyle Batı ve Yunan klasiklerini bol miktarda basıp ucuza satarak memlekette Rönesans'ın zuhur edeceğine dair besledikleri ümit ile aynıdır.

Bize bir şey olmaz, biiir. Okumak bizi bozar iki!

## Meslek kuruluşlarının öteki yüzü

Ülkenin en enerjik, en üretken, en bilgili, en nitelikli iş gücünü oluşturan ama meslek kuruluşlarının sızlanmanın, hükümeti eleştirmenin de ötesinde artık 'yardımlaşma sandığı'ndan daha ötede görevleri olduğunu farketmeleri gerekiyor

İnternet, içinden gelen herkesin dilediği her fikri, dünya görüşünü, hatta şuuraltı emellerini dökebildiği -dipsiz olduğu zannedilen- bir kuyu gibi. Uydurma bir isim ve unvan altında posta kutusu hesabı edinen herkes, kendini hiçbir kayıt altında hissetmeksizin dilediğini yazıyor, binlerce adrese tek bir bilgisayar komutu ile gönderebiliyor. Bu yüzden interneti, dünyanın şuuraltı diye nitelemek mümkün. Şuuraltı tahlilleri ile davranış bozukluklarının köküne inmeye çalışan psikanaliz uzmanları için internette cevelan eden şeylerin tahlili, son derece zengin ve çarpıcı sonuçlar doğurabilir.

Geçenlerde ismini gizlemeyi ihmâl etmeyen genç bir avukat, basın mensuplarına tellediği bir e-mektup aracılığı ile bizdeki noterlik sisteminden yakınıyor. Bu konuda noterlerin de görüşünü almadığım için mektupta yazılanları "iddia" olarak kaydettiğimi belirtmeliyim. Genç avukatın aslında milletvekillerine hitaben yazılan mektubuna göre noterlik bir nevi "ağalık" haline dönüşmüş ve yeni noterlikler açılması neredeyse imkansız hale getirilmiş. Bu yüzden mevcut noterler, nüfusu 30-40 bin kişilik kasabalarda bile milletvekili maaşını ikiye üçe katlayacak gelir elde edebilmekteymişler. Genç avukat, ince fikirlilik serdederek, milletvekillerini noterlere karşı galeyana getirmek için Beşiktaş'taki bir noterliğin gelir itibariyle milletvekili kazancını 20 kere katladığını ileri sürüyor ve 2003 yılında bazı noterlerin beyan ettiği hayli yüksek gayrısafi gelirleri sıralıyor. İddiaya göre bakanlık tarafından atanan ve hiçbir risk taşımadan görev yapan bin kadar noter, halen ayda 20 bin YTL gelir sağlıyormuş; genç avukat, neticede "şu rakamı üç bine çıkarsanız ortalama gelir ayda 5 bin YTL olur ama şu kadar işsiz avukata da iş çıkar" demeye getiriyor.

Bu şikayetin ön plandaki sebebi, önümüzdeki günlerde noterlik kanun tasarısının meclis gündemine gelecek olması imiş. Genç avukatlar da kendince kamuoyu oluşturuyor. "Birinci sınıf bir noterin bir generalden 10 kat fazla gelir sağlayıp, sırtını bakanlığa dayayarak baronlaşmasına göz yumulmamalı" diyorlar.

Türkiye'de mesleki dayanışmayı zedeleyen bu gibi iddialar, ancak internet ortamında seslendirilir nedense. Meslek mensuplarına veya kamuoyuna açık mahfillerde bu gibi acı tenkidler pek yankılanmaz. Meslek kuruluşları, ucu zülfiyâre dokunması muhtemel "iç" meselelerde ketum davranmayı tercih ederler. Oda seçimleri yaklaşınca her meslek grubu içinde dalgalanmalar yaşanır; bu hareketliliğin sebebi mesleğin iç problemlerinden ziyade ideolojik gruplaşma arzularıdır. Genel kurullarda ise içe dair meselelerde can acıtıcı özeleştirilere pek tesadüf edilmez.

Halbuki Türkiye'de kanun, hatta anayasa değişikliği yoluyla bile üstesinden gelinemeyecek pekçok meselenin halli, meslek teşekküllerinin titiz ve meslek ahlâkına uygun yaklaşımı ile pek düşük bir maliyetle çözülebilecek durumdadır. Çünkü bu meslek teşekkülleri, devletle vatandaş arasında irtibatı sağlayan -bürokrasi de dahil- nitelikli işgücü ve teşebbüs erbabını bir araya getiriyor ve temsil ediyorlar. Meselâ Türkiye'de vergi usul kanunlarının, vergi tarh ve tahsilinin başarıyla uygulanmasında mali müşavir ve muhasebeciler odası çok kritik ve önemli bir görev ifa eder. Kezâ Tabipler Odası, Türkiye'de sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde bana göre Sağlık Bakanlığı kadar etkili bir kuruluştur. Barolar, sade vatandaşların adli sistemle temaslarında vazgeçilmezdir. Eczacılar, taşıma işiyle uğraşanlar, çiftçiler, sanayiciler, üniversite mensupları, kolluk görevlileri, mühendisler, mimarlar, işçiler, memurlar hâsılı her meslek erbâbı kendi çatısını, odasını, sendikasını, birliğini, kooperatifini kurmuş, örgütlenmiş durumda. Ne var ki Türkiye'deki meslek kuruluşlarının varlık sebebi, fiiliyatta özlük hakları veya meslekle ilgili meselelerde kamu otoritesine karşı çıkarlarını korumak için örgütlenmek gibi görünüyor. Yıllardan beri takip ederim, her genel kurul toplantısında sözcüler çıkıp hükümeti, devleti bir güzel eleştirir, neler yapılması lâzım geldiğini söyler, aksaklıkları sıralar ve alkış alırlar. Devlet hatalıdır veya gâfildir ama hükûmetler mutlaka dalâlet içindedir; konuyla ilgili bakan hakkında ise ne kadar ağır konuşulsa yeridir.

Meslek kuruluşlarının kendini kamu hizmetinden ve kamu yararından bu kadar uzakta görmesinin sebebi ne olabilir? Kağıt üstünde hepsi de "sivil toplum kuruluşu" gibi görünen meslek teşekküllerinin çoğu sivillik bilincinden uzaktır; meslek mensuplarına veya örgütlerine devletin imtiyaz bahşetmesine bayılırlar ve mesleki statülerinin kamu gücü tarafından dokunulmazl ık hâlesiyle taçlandırılmasını beklerler; halbuki o meslek mensupları da kamu hizmetinin, hatta devletin bir parçasıdır.

Belki sadece şu noktada meslek teşekküllerinin yaklaşımına hak vermek mümkün olabilir; Türkiye'de devlet o kadar merkezi bir yerde duruyor ve o kadar tayin edici, belirleyici bir gücü elinde tutuyor ki, en sivil ruhlu dernek bile bu çekim alanından tamamen sıyrılıp kendini bağımsız hissedemiyor. Bu tesbit doğrudur; Türkiye'de iş kurmak, zenginleşmek, meslek sahibi olmak, işini geliştirmek, resmi unvan sahibi olmak devletin himayesi olmaksızın asla düşünülemez. Devlet hâlâ en büyük alıcı ve satıcıdır; tanzim edicidir. Dilerse bürokratlarını

sıradanlaştırır, sıradanları bürokratlaştırır; isterse zengin eder veya fakirleştirir; kişilerin ve kuruluşların ufkunu açar veya kapatır. Devletin küçülmesi, sadece gerçekten kamu hizmetlerini yürütmesi için yıllardır dile getirilen temennîler, fiiliyatta samimilikten uzaktır. En sivil ruhlu olanlarımızın bile devletten bu derece yüksek beklentiler içinde bulunması, onun küçülmesini engelliyor.

Yine meslek kuruluşlarına dönelim; her meslek kuruluşunun mensuplarının meslek ahlâkına aykırı hareketlerini denetleyen birer kurulu vardır. Bu kurulların nâdir istisnâlar dışında "kol kırılır yen içinde kalır" anlayışı içinde denetim, cezalandırma ve ödüllendirme fonksiyonlarını yarım yamalak ifâ edebildiklerini ve tam da bu noktada ellerini gerektiği gibi taşın altına koymaktan çekindiklerini düşünüyorum. Bu fonksiyonu olsun yerine getirebilmiş olsalardı kamu hizmetlerinin kalitesi artardı ve esasen kamu hizmetinin niteliği ancak böyle yükseltilebilir. Bu kuruluşların dikkati, mesleki hizmetten ziyade meslek unvanı altında iş gören üyelerin mesleki, şahsî ve mâlî avantajlarına kilitlenmiş gibidir. Devletin hem tam içinde, hem de tamamen dışında olmak gibi garip bir tezadı sürükleyip dururken nâdiren "bu işte bir tutarsızlık var" hissine kapılırlar.

Onlar ülkenin en enerjik, en üretken, en bilgili, en nitelikli iş gücünü oluşturuyorlar ama meslek kuruluşlarının sızlanmanın, hükümeti eleştirmenin de ötesinde artık 'yardımlaşma sandığı'ndan daha ötede görevleri olduğunu farketmeleri gerekiyor. Devletin eleştirildiği her konuda en azından bir meslek kuruluşu üyesinin sorumluluk taşıdığını farketmek gerek.

**"...mış gibi yapacak yer kalmıyor"**

SEKA'nın kapatılması üzerine basında en manidar ve önemli yazıyı, önceki pazar günü Milliyet'te Güngör Uras kaleme aldı. Başlığı sertti: "İşçiler SEKA'yı sattı" ve şöyle devam ediyordu: "SEKA işçileri de, sendikaları da (kusura bakmasınlar bu yazdıklarıma, ama gerçek o ki) fabrikayı sattı. Sadece fabrikayı değil, onları destekleyenleri de (bu arada beni de) sattı.

SEKA işçilerinin ve de sendikanın mücadelesine arka çıkanlar, yollara dökülenler, gösteri yapanlar, yazı yazanlar inandılar ki, işçiler ve sendika (1) Özelleştirme politika ve uygulamalarına karşı çıkıyor. (2) SEKA'nın parça parça satışını ve de İzmit fabrikasının kapatılmasını önlemeye çalışıyor. (3) İzmit fabrikasının, İzmit ekonomisi için önemine inandıklarından fabrika yıkılarak yerine park yapılmasın, diyor. (4) İzmit fabrikasında bulunan yepyeni makinelerle ülke ekonomisine katkıda bulunmak, üretimi sürdürmek istiyor. Halbuki onlar ihbar ve kıdem tazminatlarını aldıktan sonra, İzmit'te bir kamu kuruluşunun bordrosuna girmekten başka bir şey istemiyorlarmış. Belediyenin işçi bordrosundan ayda 1 milyar TL maaş almaya razı oldular. SEKA'nın 'O, yepyeni ve üretim yapılabilir.' dedikleri makinelerinin hurdaya gitmesine, 'O, yaşamalı dedikleri fabrika binasının yıkılmasına', fabrikanın, parka dönüşmesine razı oldular... 'Bizim kanımızda SEKA'nın kanı dolaşıyor.'

diyen fabrika işçileri, yıkılacak fabrikanın yerine yapılacak belediye parkında, belediye işçisi olarak, çimleri sulamaya, yolları süpürmeye razı oldular."

Bu yazı, henüz rüştünü kazanmamış "Türk İşçi sınıfı tarihi"nin mezar taşı kitâbesi olarak kayda geçirilebilir.

Ben Güngör Uras'ın yerinde olsaydım, kendimi en azından aldatılmış hissetmezdim; büyük beklentiler büyük hayal kırıklıkları doğuruyor. Türkiye'de işçiler, bu neviiden beklentileri göğüsleyecek bir sahicilik mevkiine hiç gelemediler. Kamu adına işletilen ve sistematik tarzda zarar eden fabrikalarda çalışanların "işçi" sıfatı, İş Kanunu'nun bir nüktesi, hatta muzipliği gibi yorumlanmalıydı. KİT işçileri, en güçlü oldukları 1965-80 yıllarında bile nitelikli emeklerini rekabete açık tutabilecek bir işgücü kalitesine erişemediler. Aslında birer "kamu personeli" olmanın dayanılmaz avantajı onları sınıf bilincinden uzaklaştırdı. Devletin işveren, ağzı laf yapan işçi önderlerinin sendikacı, sosyal güvenlikten başka hedefleri olmayan kamu personelinin işçi rolü oynadığı bir, "...mış gibi yapmak" müsameresiydi bu. İşçi-sendikacı-işveren devlet sacayağının en masum elemanı işçilerdi. SEKA İşçilerinden hükümeti dize getirecek ölçüde metanet beklemek, aydın takımımızın gitgide ufalanan romantizminin son ışıltılarıdır. SEKA'lı işçiler, fabrikalarından kolayca vazgeçip onun yerine iş güvencesi teklifine razı oldular.

Özel sektöre ait işyerlerinde sendikal hareketin, 12 Eylül öncesi şaşaasını mumla aratacak derecede cılızlaşması endişe vericidir. Devlet memurlarına kâğıt üzerinde sendika hakkı tanınmasına ve yine kâğıt üzerinde sendikalı sayısı artmış gibi görünmesine rağmen Türkiye'de çalışanlar, işgüçlerini serbest rekabete ve dolayısıyla pazarlığa yetecek derecede geliştirebilme şansı bulamadılar. Devletin işveren rolünü oynadığı işyerlerindeki "kâğıttan kaplan" sendikalar, sendikal hareketin gelişmesine istemeden de olsa darbe vurdular. Yüksek işsizlik oranı, açıktaki kalifiye işgücünün bıçak sırtındaymış gibi tedirgin bir hâlete bürünmesi, emek-sermaye dengesini çalışanlar aleyhine bozdu.

SEKA'lı işçilerin teslimiyeti Türkiye'nin gerçeklerine uygundur; artık "...mış gibi yapacak yer kalmadı"; "...mişli geçmiş" devri bitti. Bir türlü erginlik çağını atlatamayan Türk işçi sınıfını zor günler bekliyor.

**<u>Bıçak sırtı</u>**

O görüntüler, "tahriklere dayanamayarak kendini kaybeden birkaç polis"in eseri değildi; hepimiz fark ediyor ve anlıyoruz. O gün Beyazıt Meydanı'nda mevzilenen haber kameralarının sanki stüdyo ortamında imiş gibi rahat görüntü toplamalarını da gözden kaçırmış değiliz.

Sille tokat dövülen ve tekmelenen kadınlar arasında, sabır taşını çatlatacak ölçüde işinin ehli profesyonel kışkırtıcıların bulunma ihtimali de hesap dahilindedir. İşin neticesine bakalım;

birkaç dakikalık kavga-gürültü görüntüsü, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini sarsacak derecede önemli yankılar uyandırdı. Artık sıkıntı vermemek için AB konusunda kaleme aldığım yazıların müşterek anafikrini hatırlatmak isterim: "Ne onlar bizi alacaklar, ne de biz AB'ye gireceğiz" fikrini kehanet gibi tekrarlayıp dururken o birkaç dakikalık görüntü ve emsâli şeylerin pişmiş aşı bir anda berbad edebileceğini öngörüyordum.

"Bıçak sırtı" başlığını koymakta muradım, sürekli olarak kararsızlık halinde tutulmasına itina gösterilen Türkiye'ye fren mesafesi tanınmadığını hatırlatmak içindir. Trafik kurallarında araç takip mesafesi kavramı vardır; önünüzdeki aracın ani hareketine karşı refleks verebilmeniz için, hızla orantılı bir aralığı korumanız gerekir. Biz her şeyi hemen istediğimiz için takip mesafesine aldırış etmeden süratimizi sürdürmek istiyoruz; bir aksilik ânında refleks üretmeye zaman kalmıyor.

Bayrağa saygısızlık gösteren birkaç göstericinin uyandırdığı infiali de aynı mâhiyette değerlendirmek gerekir. Hadiseyi küçümsemiyorum, o ânın heyecanı ve galeyanı içinde kendiliğinden oluşan bir davranış kazası da saymıyorum; aksine satranç oyununda bir oyuncunun, elini hiç olmayacak bir taşa uzatarak rakibinin zihnini ve dikkatini dağıtmasına benzer bir psikolojik hamle gibi gördüm. Nitekim başta Genelkurmay olmak üzere hemen her çevreden sert tepkiler geldi. Bu tepkilerin artçı deprem dalgaları gibi birbirini izleyerek kamuoyunda taze bir kireçlenmiş tutum tabakası yaratmasını bekleyebiliriz. Böyle bir nefret dalgası kimin işine yarayacaksa, onun işine yarıyor demektir bu.

Yani bıçağın sırtındayız, yani cambaz ipinin üstünde denge değneği olmaksızın hareket etmeye, hatta durmaya çalışıyoruz, yani fren mesafemiz yok, yani hadiseleri yönetme üstünlüğünden ziyade hadiselerden etkilenme mevkiinde ve edilgenliğindeyiz. Böyle tehlikeli ve zamansızlıktan ötürü her kötü ihtimâle açık bir pozisyonda edilgen ve tedirgin beklediğimi hissetmek insanı huzursuz ediyor. Bu pozisyon siyaset üretmeye, kriz yönetmeye, yeni politik durumlar vazetmeye elverişli görünmüyor. Türkiye âdeta yumuşak karnının üstünde bin bir güçlükle hareket etmeye ve mesafe almaya çabalıyor. Karşı hamlede bulunacak zaman ve mekân aralığından mahrum gibiyiz.

Başbakan'a geçenlerde, "birileri düğmeye bastı" dedirten endişenin açılımı da böyle bir şey olmalı. Nefeslenmeye, sâkin kafayla değerlendirme yapmaya ve işin en fenası mânidar bir sükût fasılası vermeye bile fırsatımız olmuyor. Takvim giderek sıkışıyor; böyle bir ortam içinde Türkiye'yi en azından yönetilebilir halde tutmak bile çok boyutlu, karmaşık ama âhenkle yerine getirilmesi gereken bir cambazlık yeteneği gerektiriyor. Kumarbaz tabiriyle hükümetin eli açık; kartları ayan-beyan belli. Durmaya, tereddüd etmeye, geri atmaya, bir daha düşünmeye imkân bulamayacağını biliyor; öte yandan Türkiye'yi bıçak sırtında tutarak hareketsiz kılmak isteyenlerin manevra sahası, daha kim bilir ne türlü kışkırtma varyasyonları ile dolu.

Türkiye'nin istikrarı, istikrarsızlıkla yapışık ikizler gibi sırt sırta duruyor. İnşallah korktuğumuza uğramayız.

## Yeni bir kitle imha silahı

Taş ocağında çalışan işçilerin kullandığı dövülmüş som çelikten ağır manivelalar vardır. Kaya blokları dinamit sığacak kuturda derin delikler açıldıktan sonra infilak ettirilir. Patlamanın tesiriyle kopan parçaların halli kolaydır. Çatladığı halde ayrılmayan büyük kaya kütleleri işte bu manivela yardımıyla yerinden sökülür.

Hocalarımız bize, "sosyal ilimlerde benzetme kullanmak, hadiseler arasındaki ilişkinin tabiatını kavramayı güçleştirdiği için yanlıştır" diye öğretmişlerdi. Bu tip teşbihlere yine de sıkça müracaat olunur. Meselâ günün hadiseleri çalkantılı bir denize benzetilir; toplum bir gemidir, hükümet ise geminin kaptanı vesaire. Meseleyi ortalama seviyede kavratmak bakımından faydası âşikâr ama ilânihâye teşbihlerle sosyal ilimlerde mesafe alınmaz; ne toplum bir gemiye benzer, ne de hükümetler kaptandır!

Ama bu manivela benzetmesi, meseleyi kısaca özetlemesi bakımından bana kullanışlı göründü. Gazeteler Kırgızistan'daki iktidar değişikliğine "kadife devrim" sıfatı yakıştırıyorlar. Devrim olmasına devrim ama o kadar da vahşi değil; Kadifeden! Bize kadife gibi yumuşak intibaını veren, kağıt üzerinde müstebid gibi görünen otoriter bir yönetimin halk ayaklanmasıyla devrilerek, yerine demokratik değerlere, serbest ve hür seçimlere, şeffaf kamu idaresine, temel haklara, serbest basına inanan bir yönetimin geliyor gibi görünmesi ve olup bitenlerin kan dökülmeden gerçekleştirilmesi.

'Manivela nerede?' diye sorarsanız, "Kırgızistan muhalefetine meşruluk kazandıran ideolojik avanadanlıklardır" cevabını vermek gerekir, yani tek kelimeyle demokrasi. Berlin duvarının eleğe döndüğü gün büyük patlama gerçekleşmişti. O hengâmede Rusya'ya karşı istiklâlini ilan eden devletleri, patlamayla yatağından kopan büyük kayalara teşbih edebiliriz. Patlamanın şiddetiyle sarsılan, çatlayan ama ana kütleden ayrılmayan büyük bloklar, şimdi demokrasi manivelası kullanılarak çürük diş gibi teker teker yatağından sökülüyor.

Haberi duyduğum an, "Orta Asya'daki Amerikan üslerinden Kırgızistan'da kaç tane var acaba?" diye düşünmüştüm. Dış siyaset yorumcuları Kırgızistan'daki ayaklanmanın sonuçlarını Gürcistan ve Ukrayna'daki benzerlerinin devamı saydılar. Bu mantığa karşı çıkmıyorum ama bana göre Afganistan, Irak ve Suriye'de olup bitenlerin devamı gibi görmek daha gerçekçi, moda tâbirle daha bir "reelpolitik tahlil"dir.

Garip bir çelişkiyle yüz yüzeyiz. Irak'ta olduğu gibi dikta rejimleri devrildikçe ABD'nin nüfuzu artıyor; daha doğrusu demokrasi gitgide "Amerikalı" bir muhtevaya bürünüyor. Bütün ömrümüz demokrasinin faziletlerini dinlemek ve savunmakla geçti ama onun bir manivela, bir küskü gibi kullanılarak Amerikan çıkarlarının dünya çapında inşâsına hizmet eden bir âlet

görüntüsüne bürünmesi, "mevcut rejimlerin en iyisi" olduğu efsânesini gölgeliyor, ona "Alamerikan; Amerikan tarzı" bir çehre veriyor.

Amerika rakiplerini demokrasiyle sindiriyor; düşmanlarını serbest seçimlerle tepeliyor, kararsız dostlarını "halkların kendi kaderini tayin hakkı"yla korkutuyor. Irak'ı göz göre göre nâhak yere işgal ettiği halde, kavmini Kızıldeniz'den sâlimen geçirmiş Hz. Musa edâsıyla davranıyor ve suçluluk psikolojisine kapılmıyor. Necip Fâzıl merhumun "yoğurda saplanan bıçak" teşbihinde olduğu gibi demokratik bir üflemeyle yıkılıveren Asyatik despotizmler, neticede ABD stratejisini tahkim eden müttefik ve demokrat ülkeler şeklini alıveriyorlar.

Amerika'nın hattat kalemi gibi ustalıkla kullandığı "demokratik küskü", Rusya'yla Çin arasındaki jeopolitik çatlağa girdi ve ilk hamlede Kırgızistan'ı kopardı. Üç vakte kadar bölgede Batılı tarz demokrasi ile teşerrüf etmesi beklenen otoriter rejimlerin de kulağına kar suyu kaçtı.

Olup bitenler, Fransız İhtilâl-i Kebir'inin ikinci safhasıdır ve Amerika'nın elinde, demokrasiden daha tahripkâr bir kitle imha silahı yoktur.

**Biz o filmi çevirmiştik!**

Bugünlerde sinema seyircisi hayli artmış olmasına rağmen özellikle büyük şehirlerde sinemaya gidenler, sanki sanat uğruna çok büyük fedâkarlıklara katlanmış gibi konuşuyorlar; haksız da sayılmazlar hani.

Şu an elimin altında Google sitesine tıklamak imkânı olmadığından filmin adında yanlışlık yapabilirim: "Karpuz Kabuğundan Gemiler Yapmak" mıydı? O film işte; hani şu taşranın bir kasabasında sinema makinesi yapmak için uğraşan çocukların hikâyesi.

Filmi henüz seyretmedim; küçümsediğimden değil -ilk fırsatta seyredeceğim- ama seyretmesem de olur; çünkü o filmi bundan otuz beş-kırk sene evvel biz de çevirmiştik. Şu "film çevirmek" tâbiri şu anda bana sanki bir Türkçe hatasıymış gibi göründü. Şimdilerde moda tâbirle "film yapmak" deniliyor. Bizim zamanımızda film yapılmazdı, çevrilirdi. Meselâ "Fikret Hakan'la Orhan Günşiray yeni bir film çevirmişler, gördün mü?" filan denirdi.

Bugünlerde sinema seyircisi hayli artmış olmasına rağmen özellikle büyük şehirlerde sinemaya gidenler, sanki sanat uğruna çok büyük fedâkarlıklara katlanmış gibi konuşuyorlar; haksız da sayılmazlar hani. Yağmur, çamur, tipi demeden yola çıkacaksınız, otobüslerde, dolmuşlarda, daha beteri özel otomobillerde trafik deryasına dalıp üstüne hayli yol yürüdükten sonra hatırı sayılır miktarda bilet parası ödeyeceksiniz. Sonra aynı eziyeti yeni baştan yaşacaksınız. Vallahi fedâkârlık! Halbuki bizim zamanımızda sinemaya gitmek fedâkarlıktan sayılmazdı. Haftada en az bir, ortalama iki kere sinemaya giderdik. Biletler şimdiki gibi pahalı da değildi; sinemayla ev arası ise siz bilemediniz on beş dakikalık bir

yürüyüş mesafesiydi ve biz çocuklar isterdik ki her gün sinemaya gidelim. Sinema çalışanları arasında bir akrabası, komşusu, tanıdığı olanlar, reisicumhurun oğluymuş gibi tafra satarlardı. Bilet kuyruğunda bekleşirken makinistlere, fenerle yer gösterenlere, arada simit gazoz satanlara imrenerek bakar, "ne kadar talihli adamlar" diye düşünürdük.

İşte efendim makinistlerden birinin akrabası olan bir arkadaş, günün birinde elinde bir koçan kesik film ile çıkıp geliverdi. İşten anlayanlar bilir, makinistler bobinleri birbirine bağlarken bağlantı yerlerini asetonla eritip birbirine tuttururlardı. Her defasında bobinin ucundan on-on beş karelik bir kısmı makasla kestikten sonra ucunu jiletle kazıyıp aseton sürerek birbirlerine yapıştırırlar, artanı ise çöpe atarlardı. Bizim arkadaş çöpe atılan kesik film şeritlerini kucakladığı gibi getirmişti işte.

Sanki sinema ayağımıza gelmiş gibi sevindik. Hemen ışığa tutup pozitif slaytı andıran kareleri incelemeye başladık. Çoğu bulanık, mânâsız karelerdi ama içlerinde resim gibi net olanları da vardı. Rica minnet birkaçını ödünç aldık. Kesiklerin ardı gelince kıymeti düştü ve böylece hepimizin kesiklerden oluşan minik bir film arşivi oluştu.

Işığa tutup seyrediyorduk, iyiydi hoştu ama şu görüntüleri büyütemez, beyaz badanalı duvara düşüremez miydik?

Arkadaşlardan birinde fî tarihinden müdevver askerî bir dürbüne ait irice, pirinç mahfaza içinde bir merceği vardı ve o günlerde merceğini bize göstermek gafletinde bulundu. Merceği birbirimizin elinden kapıp didişirken kimin aklına geldi bilmiyorum, (benim aklıma geldi diyeceğim ama, kibirlenmekten çekindiğim için bu şerefi anonim bırakmaya karar verdim) "yahu niçin bir projeksiyon makinesi yapmıyoruz" fikri ortaya atıldı. Aslında o günlerde ortaokulun ikinci sınıfından itibaren fizik dersleri görmeye başlamıştık ama projeksiyondan filan haberimiz yoktu elbette; aslında içimizde daha önce projeksiyon makinesi gören de yoktu. Bir şey keşfedebileceğimizi fark etmiştik ve o şeyi imâl etmek istiyorduk; "istiyorduk" kelimesi yetersiz, "ihtirasla, kuvvetle, aşkla, dayanılmaz bir câzibe gücüyle istiyorduk" demek daha doğru olur.

Bir kiloluk zeytinyağı tenekesinin henüz nimetten sayıldığı günlerdeyiz. Ev kadınları bu gibi teneke kutuları çöpe atmıyorlar, biriktirip kapıdan geçen lehimciye banyo maşrapası, huni, süzgeç filan yaptırıyorlar; lâkin biz bu kutulardan bir tane ele geçirdik nasıl olduysa. Sonra kutunun alta gelen kısmında, (başta mutfaktan yürütülmüş ekmek bıçağı ve odunluktan getirilmiş keser olmak üzere) bir kısım iptidai âletler kullanarak merceğin yerleştirilebileceği kuturda bir yuvarlak delik açtık.

Bize bir de ışık kaynağı lâzımdı. Makinistin akrabası olan çocuk makine dairesinde görmüştü, "âletin içinde ark kömürü yanıyor, oradan çıkan kuvvetli ışık perdeyi aydınlatıyormuş." Birkaç metre kablo, bir uyduruk duy ve fiş ile 60 vatlık bir ampulü nasıl bir araya getirdiğimizi hatırlamıyorum ama ampulü, teneke kutunun öteki ağzına tamamen açarak

yarıya kadar içeri soktuğumuzu ve annesinin evde olmayışını ganimet bilen bir arkadaşın evine hırsız gibi girerek gündüz gözüyle bütün perdeleri çektikten sonra fişi prize soktuğumuzu gayet iyi hatırlıyorum. Karşı duvarda ampul flamanının şeklini aksettiren bulanık bir ışık halesi belirince, müteveffa Edison gibi sevindiğimizi de.

Neticede hayli uğraşıp denemeler yaptıktan sonra ışıkla mercek arasına yerleştirdiğimiz film kesiğinin ters görüntüsünü duvarda netleştirmeyi ve neredeyse masa kadar iri bir görüntü elde etmeyi başarmıştık.

İmkân verilse sinema makinesi bile yapar, hatta DVD teknolojisinin icadını bile 30 sene geriye çekebilirdik; ama arkadaşın annesi evine vakitsiz döndü ve bizim sinema teknoloji üzerine geliştirdiğimiz bütün emeller suya düştü.

Bu memleketten icabında nice Bill Gates'ler çıkar ama bırakan mı var birader?

Bizim film böyle yarıda kaldı işte. Merak ediyorum, "Karpuz kabuğu" filmindeki çocuklar bizi geçebilmişler midir?

## Düşünmenin geometrisi üzerine düşünmek

Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" olmak kâğıt üstünde imrenilmesi gereken bir fazilet gibi görünür; meselâ evlatlarımızın böyle meziyetler taşımasını, muhataplarımızın böyle insanlar olmasını isteriz. Ne var ki hürriyet kavramı, insan tabiatındaki en derin çelişkileri açığa çıkarır.

Fikren hür olmakla gaflet ve dalalet içinde bulunmanın, irfânen hür olmakla sapkınlığa kapılmanın, vicdânen hür olmakla sorumsuz davranmanın aynı şey gibi göründüğü yüzlerce durum söz konusu olabilir. Doğrusu biz kâğıt üstünde hürriyetten yana tavır almanın güzelliğini takdir etmekle beraber, hürriyeti, alışık olduğumuz değer kalıplarının çerçevesiyle sınırlandırmayı tercih ederiz. Hürriyet hakkında fikir sahibi olmakla "hür olmak" veya başkalarının hür davranışlarına katlanıp saygı göstermek çoğu defa birbiriyle ilgisiz şeylerdir. Fikir hürriyetini düzenleyen kanun koyucuların bile en çok zorlandıkları ve kriter bulmakta sıkıntıya düştükleri alan, hürriyetlerin korunması ve kullanılması meselesidir.

Alışagelmiş değer kalıplarının ve moda cereyanların herkesçe mâlum sınırları, genellikle hoşgörünün de hudutlarını tayin ediyor; mevcut sınırları geçerek olaylara yeni bir bakış açısı getirmek arayışı çabucak "i'tizal" yani sapkınlık gibi değerlendirilebiliyor. Halbuki düşünmek denilen şey, mütemadiyen bakış açısının ve duruş yerinin değiştirilmesi demektir. Bir şeyi "anlamak", o şey etrafında mümkün olduğunca çok sayıda farklı bakış açısına sahip olmayı gerektirir; oysa ki çoğu kere anlamanın yeterli bilgiye sahip olmakla mümkün olabileceğini zannederiz. Bilgi elbette gereklidir ama bilgiye anlam veren şey, o bilginin tasarruf tarzında yatar. Sizin için sıradan bir hatıra fotoğrafı çektirmek gibi görünen bir eylemde bilmeden

askeri veya ekonomik sırları ihtiva eden bir yasağı çiğniyor olabilirsiniz. Bilgiyi hiçbir zaman olduğu gibi kullanmayız; ona anlam giydiririz. Çocuklar sahip oldukları bilgiyi, anlam yükünden habersiz oldukları için çocukça bir masumiyet içinde ve düz bir ifade ile dillendirirler; "çocuktan al haberi" sözünün bütün nüktesi buradadır. Büyümek, biraz da çocuk sâfiyetinden sıyrılarak edinilen bilgiyi zamana ve zemine uygun tarzda işlemesini, değerlendirmesini öğrenmek anlamına da gelir.

Duruş yeri ve bakış açısını değiştirebilmek, anlamı lâyıkıyla fethetmek için gerekli kabiliyetler; her iki kavramı da fiziki niteliğiyle değil, mânevî ve zihnî boyutlarıyla kavramalıyız. Düşünmek bir zihin yolculuğudur, düşünen insan, "empati" hassalarını geliştirebilmiş insandır. Olaylara sadece alışkın olduğumuz tavırla, bakış açısıyla yaklaşmak ve öylece kavramak, aslında fazlaca düşünmeyi gerektirmez; çok kullanıldığı için tabiatın bir parçası haline gelmiştir. Halbuki empati kullanmak, bir meseleye bakarken kendimiz olmaktan çıkarak başkalarının bakış açısını kullanmak demektir. Bir başkasının mânevî kalıbına veya zihin dünyasına nüfuz edebilmek ise, herkesten daha çok bilgi kullanmayı ve işlemeyi gerektirir. Empati kullanırken kendiniz gibi olmaktan çıkar, âdeta bir başkasının rûhuna bürünürsünüz ve o ana kadar kullanageldiğimiz bütün bilgi işleme tekniklerini bir kenara bırakıp, o kişinin bilgi işleme tarzını taklit etmemiz gerekecektir. Bakış açışını değiştirmek, bazen bütün mânâyı değiştirebilir hükmünün kasdı budur. Aynı şeye bakan iki insan birbirinden farklı anlamlar geliştirebilir; adet arttıkça anlam da çeşitlenir ve bu durumda siz, asıl şahsiyetinizi pergelin sivri ayağı gibi benliğinize sâbitleyip, pergelin diğer ayağıyla farklı bakış açılarına zihnen temas ederek mümkün ve muhtemel bütün anlam farklılıklarını algılayarak zihnen zenginleşir, anlam katmanları açıldıkça, pergelin sâbit ayağını kımıldatmak ihtiyacı duyarsınız. O yüzden "anlamak affetmektir" denilmiştir. Anlamak affetmektir çünkü size karşıdan çok yaralayıcı ve incitici gibi görünen bir davranışın sebeplerine nüfuz edebildiğinizde, yani kendinizi o kişinin yerine koyduğunuzda, o incitici davranışın aslında pek de hata gibi görünmediğini farkedersiniz. İnsan çoğunlukla kendi davranışlarını haklı görmek eğilimindedir; "hata etmişim, meseleye bu açıdan hiç bakmamıştım, yanıldım" gibi itirafları bu kadar az duymamız sebepsiz değil. Hiç hata işlemeyene değil, başkalarının ikazına gerek kalmadan kendi yanlışını çok kısa sürede farkedebilen insanlara "kâmil" diyoruz. Bir başkasının ikazı üzerine hata yaptığını fark ve kabul etmek de büyük erdemdir. Ömrümüzün her ânı, irili ufaklı, önemli veya önemsiz pek çok karar vermekle geçiyor. Hatadan kaçınmak mümkün değil. Endişe edilmesi gereken şey, hata yapmaktan ziyade hatayı farketme hassalarımızın körelmişliğidir.

Hatalarını ânında veya bir süre sonra kabul ederek özür dileyen ve onarma gayretine girişen "kemâl sahibi" insanların, hatalarını kabule yanaşmayanlara göre daha fazla veri işlediklerini ve sırf bu yüzden daha fazla IQ derecesine sahip olduklarını ileri sürebiliriz öyleyse; bu, "çok bilen yanılmaz" anlamına gelmiyor; az önce bilginin tarafsız, çıplak ve kendi anlamını içinde taşıyan otonom bir mahiyet taşımadığından bahsetmiştik. Belki şöyle söylenebilir: "Yeterince

bilen kendini bilir." Tasavvufta bu nükte "Kendini bilen Rabbini bilir" diye ifadesini bulur. Aslında kendimize dair şeyleri bilmek, başkalarına dair bildiklerimize zemin hazırlayan mühim bir altyapı teşkil ediyor. Bu noktada insanın kendine dair olanı bilmekle başkalarına dair olanı bilmek arasında bir paralellik olduğunu farkediyoruz. Bu öyle bir paralellik ki 'ârif'i âlimin önüne geçirdiği olur. "Arefe" fiili "bilmek" anlamını işaret ediyor; ârif bilendir ama onun bilgi sahibi insandan farkı 'bilgiyi taşıyan'dan ziyade "bilgiyi işleyen, hatta bu eylemi güzel ve isabetli tarzda yapabilen" insan olmasındadır; aynen "bilge" ile "bilim adamı" arasındaki fark gibi, ârif ile âlim kavramları arasında da önemli bir incelik vardır.

Kâğıt üzerinde kolay görünüyorsa da kabaca "nefs" adını verdiğimiz yanımız, teorik doğruların her zaman pratik doğrular haline gelmesini engelliyor. Nefs, pergelin her iki ucunun da bitişik durmasını, sadece alışkanlıkların, içgüdülerin ve yerleşik kalıpların yönlendirilmesiyle karar vermemizi telkin ediyor; pergelin ucunu açıp, Mevlânâ Celaleddin Rûmi'nin dediği gibi onunla yedi cihânı (zihnen) gezmek meşakkatlidir ve tadı da lezzetsizdir. "Öfke baldan tatlıdır" sözünün kasdettiği bal lezzeti, mefhumun muhalifinde budur işte.

Dinin "sabr" dediği şeyin bir başka ismi de sakın "emek" olmasın!

**Şimdi kitap saati**

Arif Nihat Asya'nın külliyatını Ötüken Yayınları yeni bir tertip halinde yayınladı. Bu külliyata nâm-ı diğer "Türkçenin som hali" de diyebiliriz; şiir dilini nesirde de kanatlandıran bir şairdi rahmetli. Şiirdeki yeri, o şâhâne "Bayrak" şiiriyle biraz gölgelenmiş gibidir; halbuki aruz, hece ve serbest tarz üzre çelebi gönlünden kaleme düşürdüğü mısralarla yeni kuşakların mutlaka yeniden tanışması lâzım.

Bu Türkçe fıkdânında Arif Nihat Asya'dan tekrar be tekrar öğreneceğimiz o kadar şey var ki. Rahmân'a kavuşalı 30 sene geçmiş; Ötüken bu kadirşinaslığı ile alkışı hak ediyor.

---

Siyaset bilimci ve tarihçi Prof. Dr. Hikmet Özdemir, Türk tarihinin en şeâmetli yılların tarihine farklı bir boyut getiren yeni çalışmasını Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında neşretti: "Salgın Hastalıklardan Ölümler 1914-1918". Yerli ve yabancı resmî arşivlerden derlenen istatistik bilgilerinden ve konuyla ilgili monografi ve hâtırat türü eserlerden faydalanarak tamamlanan çalışma sadece bir tarih etüdü olmakla kalmıyor, tıp tarihi ve özellikle bugüne kadar üzerinde pek durulmayan halk sağlığı ve koruyucu hekimlik vâdisinde çok değerli bilgileri gün yüzüne çıkarıyor. Romantizmin, inadın, ardniyetin ve çirkin politikanın neredeyse anlaşılmaz hale getirdiği o dört yılı farklı ve şaşırtıcı boyutuyla değerlendiren çalışmanın, hak ettiği yankılanmayı bulmasını dilerim. TTK'nın bu vadide yayınlayacağı yeni ilmi araştırmalara hepimizin ihtiyacı var; bilmek ve anlamak için.

---

"Şifre Kırıcı", yazar ve öğretmen Tuncer Günay'ın roman tarzında kaleme aldığı hâtıralarının ismi. Savruk ama samimi anlatım tarzı, aradan pek fazla zaman geçmemiş olsa da anlatılan hâdiselerin arkaplanına dair değerli ve birinci elden belgesel tadında tasvirler sunuyor. 12 Eylül ertesinde yetişen Ülkücü gençlik kuşağının buruk hikâyesine tutulan bir pertavsız, belki istisnai bir parantez. Tuncer Günay'ın anlattıkları, Ülkücü camia içinde konuşulan ama pek yazıya geçirilmeyen hicran ayrıntılarını dillendirmesi bakımından değerlidir. Kitapta yayınevi ve isteme adresi yok. Kitaba erişmek isteyenler için yazarın telefonunu veriyorum: 0537 385 87 20.

---

Klasik Yayınevi, meşhur tarihçi ve tarih düşünürü Arnold J. Toynbee'nin hâtıralarını okuyucusuna sunuyor: Tanıdıklarım. Toynbee'yi tanıtmaya hâcet yok; Türkiye'de iyi bilinen ve okunan bir çehredir. Bu vesile ile yıllar önce yayınlanan "Tarih Bilinci" isimli eserinin (Bateş, 1978) yeniden basılması gerektiğini de ilgilenenlere hatırlatmak isterim; bu eser Toynbee'nin, üzerine elli küsur sene çalıştığı on iki ciltlik "A Study of History" unvanlı "muhalled" çalışmanın kısaltılmış ve resimlerle zenginleştirmiş özet baskısıydı; tarih meraklılarının tutya gibi aradığı kitaplardandır.

"Tanıdıklarım", tek kelimeyle entelektüel bir ziyafet; bu şölende sadece Toynbee'yi daha iyi tanımakla kalmıyor, Britanya'nın ilim ve politika mahfillerine de yakından göz atmak zevkini elde ediyorsunuz. Kısaca Toynbee gibi bir tarih mütefekkirini biçimlendiren dekor ve beşeri malzemenin bütün ayrıntıları. "Tanıdıklarım"da Ermeni tehcir iddialarıyla ilgili ilginç bölümler de yer alıyor.

Çabucak bitecek diye "gıdım gıdım" okuyordum. Meğer hatıratın ikinci cildi de yayına hazırlanmaktaymış. Deniz Öktem'in yaptığı tercüme zevkle okunuyor. Bilginiz olsun.

---

Emir Kalkan'ın "Hoşçakal Şehir" isimli eseri, (Ötüken, 2005) şehir edebiyatımızın en yeni örneklerinden biri. Hani o bir çırpıda okunan ve bitirdikten sonra "niye bu kadar acele ettim ki" diye insanda hayıflanma arzusu uyandıran çok güzel bir kitap. Konu Kayseri, daha doğrusu Kayseri'den çehreler, mekânlar, hadiseler. Yeni nesil böyle çalışmalara "nostalji" diyor; yanlış. Nostalji, geçmişe hasret duymaktır; geçmişin kelimelerle resmini çizmeye bir başka isim vermek lâzım. Doğrusu "şehir edebiyatı"dır. Kayserililerin kitaptan zaten haberleri vardır; ben sair kitap meraklıları için hatırlatıyorum.

**Zor zenaat genel başkanlık**

Siyasi Partiler Kanunu ve seçim mevzuatımız, milletvekili seçiminde parti genel başkanlarına veya yakın çevresine geniş yetkiler tanıyor. Sadece seçimlerden önce yapılan ön seçim uygulamasıyla değil, parti teşkilatlarının delege profilinin biçimlenmesinde de mühim bir genel merkez ağırlığı söz konusu.

Bir başka açıdan durumu şöyle özetleyebiliriz: Az sayıda bağımsız aday hariç, milletvekillerinin, en azından genel merkezin tasvibini almadan kendi güçleriyle vekil seçilebilme ihtimâli fiilen son derece zayıftır.

Son istifaları işittikçe genel merkezlerin veya genel başkanlarının nasıl bir duyguya kapıldıklarını anlayabiliyorum; ihanete uğradıklarını düşünmeleri tabiidir, ardından "son istifalarla partimiz safralarını atarak daha da güçlenmiştir" makamında o bildik nakaratı tekrarlarlar ve mesele bir süre sonra unutulur gider. İstifacı vekiller ise meseleyi elbette ihanet olarak görmeyeceklerdir. Şaşaalı basın toplantılarında açıklanan gerekçeler nâdiren gerçek sebeplerle örtüşür; onlar siyasi hayatlarını bir başka çatı altında sürdürebilme imkânını zay'etmemek için şimdi yeni bir genel merkeze sadakat gösterisinde bulunmak zorundadırlar.

Şimdi konuya dışardan bakalım. Daha üç sene önce genel başkanın kısacık bir selamına ve iltifatına mazhar olabilmek, birlikte resim çektirmek için ömürlerinden birkaç yılı vermeye hazır insanların bir süre sonra partilerini eleştirerek veya "gördükleri lüzum üzerine" çekip gitmeleri hiç de hoş bir görüntü vermiyor. Bir vekil meşrep değiştirir, hayata bakışı farklılaşır, dünya görüşünde önemli tebeddülâtlar meydana gelir ve "bu parti benim dünya görüşüme uymuyor" diyerek partisinden ayrılır; âmennâ! Bu noktada kanunun aramadığı ama amme vicdânının şart koştuğu kaide, vekilin sadece partisinden değil, vekillikten de çekilmesidir. Şahsi nitelikleriniz ne olursa olsun, bu partinin seçmenleri size partili kimliğinizden ötürü destek vermişler ve siz de minnetle kabul etmişsiniz; parti değiştirdiği halde vekillikten istifa etmemek hakkı sadece bağımsız seçilme başarısını gösteren vekillere ait olmalı bence.

İşin bir de "hüllecilik" tarafı var; Meclis'te üç vekille temsil edilen parti, Hazine'den yüklüce yardım alıyor. Partilere Hazine yardımının temel esprisi belli ama hile-i şer'iye ile Hazine'den para almak dışardan pek fena intiba veriyor.

Bazen kendimi bir genel başkanın yerine koyar düşünürüm; "350 milletvekili ile ilk seçimde iktidara geleceğimi bilsem, vekillerimi hangi kıstaslara göre seçerdim?" diye. Bir de siz düşününüz; kağıt üstünde kolay görünüyor ama ben işin içinden çıkamadım; arkadaşlarla yola çıkamazsınız bir kere; arkadaşlar arkadaşlık içindir; ehliyet ve emanete sadakat gösteren seciyeli isimlere öncelik verseniz her aksaklıkta yakanıza sarılıp hesap sorar, kızınca da vekillik de dahil istifa edip giderler. İster istemez size karşı sadâkat gösterilerinde bulunan, çevresi geniş, ağzı düzgün lâf yapan, muktedir ama niteliklerinin vücut diliyle genel başkanı tehdit etmeyen insanlara rıza gösterip zamanla parti disiplini içinde yekpare bir grup ahengi tesis edebileceğinizi düşünürsünüz. Başka kriterler de var mıdır bilmiyorum. Siyasetin "adam

tanıma ve seçme" boyutu, demek ki gündelik hayatta itibar ettiklerimizden daha farklı hassasiyetler geliştirmeyi gerektiriyor. Eğer partilerinden istifa eden vekillerden hareketle "adam tanıma ve seçme" kriterlerinin ne olabileceğini tahmine kalkışırsak, işte böyle sevimsiz akıl yürütmelerine varabiliyoruz ancak.

Siyaset sosyolojisi nazarıyla Türkiye'de parti kimliklerinin henüz organik bir bütünlüğe erişemediğini söylemek mümkün. AK Parti daha dün kuruldu sayılır; CHP gibi nerdeyse asırlık bir parti bile iç erozyona uğruyorsa bu teşhiste isabet var demektir.

**2005**

30 Nisan

**Kutsalları tokuşturmayalım!** Zaman Gazetesi

27 Nisan

**Vs, vs, vs...** Zaman Gazetesi

25 Nisan

**Yazı ve biz** Aksiyon Dergisi

25 Nisan

**Akl-ı selime gel mîrim!** Zaman Gazetesi

24 Nisan

**Nerde şimdi Behzat?** Zaman Gazetesi, Turkuaz

23 Nisan

**Kesenözden iniverdim Güdül'e!** Zaman Gazetesi

20 Nisan

**İyi ki doğdun!** Zaman Gazetesi

18 Nisan

**Yatma tilki gölgesinde...** Zaman Gazetesi

18 Nisan

**Okçuluk hünerini korumak** Aksiyon Dergisi

17 Nisan

**Helâl sana be sosyete güzeli!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

16 Nisan

**Bıdı bıdı** Zaman Gazetesi

13 Nisan

**Kışkırtmaya gelmeyiz; ayağımızla gideriz!** Zaman Gazetesi

11 Nisan

**Tutmaaaz!** Zaman Gazetesi

11 Nisan

**Yine meslek dayanışmasına dair** Aksiyon Dergisi

10 Nisan

**Garson; ortaya bir karışık...** Zaman Gazetesi, Turkuaz

09 Nisan

**Hucurat 6, Necm 39** Zaman Gazetesi

08 Nisan

**Sel kütüğünün dümeni olmaz** Zaman Gazetesi

06 Nisan

**Mahallenin en namuslu gazetecisi** Zaman Gazetesi

04 Nisan

**Bir "otosansür" hikâyesi** Aksiyon Dergisi

04 Nisan

**Zor edin; Nobel'e bir fırt kaldı** Zaman Gazetesi

02 Nisan

**Geldi, geliyor, gelecek!** Zaman Gazetesi

**Geldi, geliyor, gelecek!**

Yeni ceza kanunu, Avrupa Birliği müktesebâtına uygunluk hâsıl olsun diye çıkarıldı. Kanunda basınla ilgili konuları düzenleyen maddeler, netice itibariyle Avrupa Birliği hukukuna zıt, ona meydan okuyan yeni suçlar ve cezalar ihdâs etmiyor. Esasen biz, bırakınız küllî düzenlemeleri, küçük kanun restorasyonlarında bile batı hukukunu sarf-ı nazar ederek kanun yapma ihtimâlini kaybettik. Ezcümle, yeni kanun AB uğruna yapıldı ve AB'nin hukuk normlarına uygun biçimde düzenlendi.

Kanunun ertelenmesi basının zaferidir. Hükümet, mecliste kanun haline getirdiği metni savunmak kararlılığını gösteremedi ve erteleme kararını son güne bırakmak suretiyle siyasi zaaf serdetti. Takdim edildiği haliyle Cumhuriyet tarihinin en parlak ekonomik tablolarından birinin açıklandığı gün TCK'nın apar-topar ertelenmesi çok sarih bir özgüven eksikliği nişânesidir. Başbakan'ın "birileri düğmeye bastı" yolundaki beyanının ardından meclis aritmetiğini değiştirmeye başlayan istifaların yarattığı tedirginlik, hükümette "bir şeyler oluyor; bu dar geçitte basını karşımıza almak yanlış olur, kendimize biraz zaman tanıyalım" ihtiyatkârlığını öne çıkarmış olmalı. Nitekim son dakikalarda erteleme kararını öğrenen Adalet Bakanı'nın ertelemeye muhalefetini imâ etmesi mânidar ve tutarlıydı.

Hükümetin gösterdiği tereddüdün vücut dilindeki karşılığı hoş değil. Uzlaşmacılık siyasetin tabiatında vardır ama son dakikaya sarkıtılmış tereddüdün adı uzlaşmacılık değil, özgüven eksikliğidir.

Basın, evet bir "zafer" kazandı ama AB taraftarlığında önemli bir standartsızlık tavrı sergilemiş oldu; böylece daha önce AB'ye uyum kanunları çıkarılırken bazı çevrelerin muhalefet sadedinde dillendirdiği, "AB'ye girelim ama Türkiye'nin kendisine mahsus bazı şartları vardır; onlar da göz ardı edilmesin" yollu itirazlara zımnen ortak oldu. Yeni TCK'da basın suç ve cezalarını tanzim eden hükümlerin, güçlü basın karşısında sade vatandaşın hukukunu korumayı hedef alan bir karakter sergilediğine daha önce işaret etmiştim. Basında yeni TCK'ya en keskin muhalefeti yürütenler bile kağıt üstünde sade vatandaşın kişilik haklarını koruyan maddenin rûhuna karşı çıkmıyorlar; onlar, kanunu uygulayacak mercilerin yorum tarzına duydukları güvensizliği seslendiriyorlar. Herkes pekâlâ biliyor ki, kanun bugün yürürlükte olsaydı basın yine haber ve tenkid görevini yerine getirecekti ama eskiden olduğu gibi bu işi rahat ve ucuz maliyetle yapamayacak, meselâ basın yoluyla adam harcama, cadı avlama, engizisyon kurma imkânından mahrum kalacaktı. Kimse kazanılmış mevziilerini kolay terk etmek istemez; basın, sadece mevzilerini değil, kolay haber yapma ve rahat tenkitte bulunma alışkanlıklarını savundu. Çünkü eski alışkanlıkları ve mevkii, basına büyük güç verirken, habere konu edilen kişiyi ise âdeta fiilen mâsumiyetini isbat mükellefiyetiyle baş başa bırakıyordu. Bu ülkede Başbakanlık müsteşarı bile, aleyhinde açılan basın kumpanyaları

karşısında masumiyetini isbatta büyük sıkıntılar yaşıyorsa, sade vatandaşın bu büyük güç karşısındaki mevkii kolayca kestirilebilir.

Dün Hürriyet'te yayınlanan bir haberin tahliliyle konuyu kapatalım; haberin başlığı aynen şöyle: "Başkasına ait eseri kendi imzasıyla yayınlamakla suçlanan Prof. Ömer Dinçer, intihal iddiasını reddedince, üniversiteden açıklama geldi". "Geldi" fiiline dikkat ediniz zira haberin devamında açıklama "geliyor" fiil çekimiyle nitelenmiş, bir başka yerde ise açıklamanın yapılacağından bahsediliyor. Muhabirin ifadesiyle: "Üniversitenin açıklamasında özetle şu görüşlere yer verileceği öğrenildi". Zihniniz karışmış olabilir, editörün temennisine göre bu haber şaheserini şöyle tercüme etmek gerekiyor: Üniversite henüz bir açıklama yapmamıştır, olsun nasıl olsa yapacaktır ve şunları şunları söyleyecektir.

Özet: Kanun ertelenmeseydi, bu haber şaheserini okumayacaktık ve kim bilir neler kaybedecektik?

**<u>Zor edin; Nobel'e bir fırt kaldı</u>**

Ben bakanlığın yerinde olsam, o genç kaymakama, felan fişmekanın kitabını toplattığı için değil, tamamen ters niyetle de olsa güyâ cezalandırmaya çalıştığı yazarın reklâmını yaptığı için tahkikat açtırırdım.

Türkiye'de reklâm böyle olur; ikinci sınıf bir piyasa filmi çeken yapımcı, el altından gazete ve televizyonlara filmin açık saçık sahnelerinden kareler, hatta birkaç dakikalık klipler sızdırır; zaten böyle işlere teşne yayın organları da, "olay yaratacak, yasaklanacak, çok cüretkâr sahneler, bu kadar da olmaz ki" vezninden yorumlara döne döne o sahnelerden bahseder dururlar. Ciddi eleştirmenler, "yahu bu filmin seyredilecek yanı yok, zaman israfı" demiş bile olsalar film ilk hafta iyi iş yapar zira "merak kediyi öldürür." Sinema hâsılatı tavsayınca bu defa filmin gösterim hakkını bir yerli kanala satar, ardından video kopyalarını basıp dağıtırlar.

Fî bereket!

Biz vaktiyle kendi kitabını savcılıklara "toplatılsın da biraz reklâmı olsun" diye çaktırmadan ihbar eden yazarlar, yayınevi sahipleri de duymuşuzdur. Hele 12 Eylül'den önce sinema binalarının cephelerinden sarkıtılan sekiz-on metrelik "Danıştay kararıyla" pankartını, o günleri yaşayanlar tebessümle hatırlayacaktır. Haftadan haftaya filmler değişir ama pankart değişmezdi. Sinema seyircisi ise bağımsız yargıya medyûn-ı şükrân, sekizinci sınıf açık saçık ecnebî filmlerinin gişe rekorunu kırdırır dururdu.

Yine öyle oluyor. "Türkler bir milyon Ermeni kesti; bir ok attım pilav oldu" diyen romancı şahıs, son derece saygı duyulması gereken bir reklâm prodüksiyonuna imza atarak neredeyse bir aydan beri kendisinden bahsettirmeyi başarıyor. Ben bu adamın edebî gücüne veya politik fikirlerine değil, ticarî zekâsına hayranım; başka işleri yokmuş gibi miting düzenleyip resmini

yırtanlara, "İlimize, ilçemize zinhar gelmesin" diyenlere bile reklâmını yaptırıp, muhaliflerinin sırtından para ve şöhret kazanıyor. Düşmanın bile akıllısını dileyen eski zaman ferâsetinin önünde eğilmez de ne yaparsınız; müşarünileyhin böyle düşmanları oldukça dosta ihtiyaç duymayacaktır.

Neymiş efendim, yasak kararından sonra anlaşılmış ki o ilçenin resmî kütüphanesinde mâhut yazarın bir tane bile kitabı yokmuş; bir de şimdi gidip bakınız; eminim ki adamın külliyatı tam takım sipariş edilip raflara konulmuş, ilçenin kitapçıları da bir sürü kitap ısmarlamıştır.

Üç-beş yüz kitap satışı değil mesele, asıl kâr üç beş yüz kitabın yüzde onluk te'lif hissesinde değil, adını anmaya değer bulmadığımız kişinin uluslararası camiada kazanacağı itibarda. Uluslararası Kendi Ülkesinde Sövenler Cemiyeti veya Halkından Tiksinenler Enstitüsü gibi dandik kuruluşlar nezdinde bundan büyük kahramanlık, bundan âlâ celâdet olmaz çünkü.

Bizim buralarda "zor et" diye bir lâf vardır, "zorlama!" mânâsında kullanılır; mezkûr kişiye kötülük olsun diye açılan bu gibi kampanyaları işittikçe "zor edin" diye gülüyorum; "Zor edin, adama neticede Nobel'i de aldıracaksınız". Zira kendi ülkesinde, ahalinin neredeyse tamamını karşısına alarak bütün çağların vicdânı gibi peygamberâne bir edâ ile toplumu adına "millî günahları" itiraf edip duran bir adama Nobel jürisi fazla dayanamaz, şakkadanak ödülünü veriverir. Bu defa adamın resmini yırtıp, dünya yıkılsa semtlerine uğramayacağı muhakkak bir kişiye "Zinhar ilçemize gelmeyesün" diye protesto mitingi yapan âkıl kişiler, "Bir oku attım Nobel oldu" şaşırıp kalakalırlar artık.

Böylelerini protesto etmek gibi niyeti olanlara akıl vereyim bâri; yokmuş gibi davranacaksınız efendim. İlgisizlikten çıldıracak raddeye gelip don-gömlek İstiklâl Caddesi'ni perende atarak geçmeye kalkışsa bile dönüp bakmayacaksınız.

Bu özgüven var mı sizde!

## Bir "otosansür" hikâyesi

'Safları sıklaştıralım' dâvetini, câmiden başka yerde nerede duysam tüylerim diken diken oluyor. Safları sıklaştırınca kitleyi birilerinin sevk etmesi daha kolaylaşıyor çünkü. Kitlenin büyüsü var; ne zaman o büyü kitleye sirâyet etse soğukkanlı değerlendirmeler uçuşup yerini galeyanın şehvetine terkediyor.

Konu nazik, konu yanlış anlamaya, anlaşılmaya saptırılmaya fevkalâde müsait, konu ateşteki kestane. Hele bugünlerde olduğu gibi toplumsal histeri dalgasının ayyuka çıktığı demlere, çoğunluğun fikriyatı aksine, "ters açı" sayılabilecek sözler söylemenin sevimsiz riskleri var.

Gazeteciler basın hürriyetini savunup sansürü yerden yere vururken bir kalem erbabının kendi kendini sansür etmesi (otosansür) karşısında çaresiz kalırlar çünkü orada yazılı olmayan kurallar, endişeler, hatta korkular devreye girer. Açık söylemek gerekirse bu yazıyı geçen

hafta okumanız icab ediyordu ama fikrine güvendiğim bir dostun tavsiyesiyle bir hafta olsun bekletmenin iyi olacağına karar verdim. Okuyunca "a, bu muymuş?" diyebilirsiniz, tam aksine, "serinkanlılığın bu kadarı da fazla" kanaatine de kapılabilirsiniz.

Geçenlerde bir okuyucudan "sen Türk ve Müslüman mısın?" şeklinde kaba bir sorguyu ihtiva eden bir mektup aldım. Birkaç ay önce bu sütunlarda yayınladığım "Sisli yayla yollarının sesi Karadeniz'in" başlıklı yazı hakkında okuyucu, Karadenizli bir sanatçının Gürcüce, Rumca, Lâzca sözlü türküler seslendirdiği albümünü medhetmeme kızmıştı. Onu bu kadar alınganlığa, infiale hatta yazarının gizli din ve milliyet taşıdığından şüpheye sevk eden satırlar, olsa olsa şu satırlardır diye düşünüyorum: "Bir kısmının sözleri Türkçe değildi; belki Lazca, belki Gürcüce, belki Rumcaydı, ayırdedemedim ama ne farkederdi ki; suyun sesi her yerde aynı değil midir; rüzgârın, denizin, ayrılığın, acının, neşenin sesi de öyle olmak gerektir. Karadeniz'in sesi, hangi dili terennüm ederse etsin hemen tanınacak kadar kendine mahsus ve netice itibariyle 'bizden' bir terennümdür. Bozkırla denizi, yaylayla limanı, kırlıklarla şehirleri, doğuyla batıyı aynı tesbihin ipine dizen ve birbirinin hâlinden, hissiyatından haberdâr ve âşinâ eden bir kimyâ vardır bunlarda."

"Okuyucu" cevabını icab ettiği üslûb üzre aldı ama genel kabul gören değerlerin ters açı getiren her yaklaşımda bir yazarın kendisini gergin hissetmesi, sözünü söylemeden önce yanlış anlaşılma ihtimaline karşı kendi pozisyonunu târif ihtiyacı hissetmesi hakikaten keder mevzuudur. Üslûbu dikkatli tayin etmek sûretiyle her tenkidin seslendirilebileceğine inancım bazen zayıflıyor; özellikle kitle iletişimine duyduğum inanç azalıyor. Politikacılar herkesi memnun eden bir dille konuşma alışkanlığı kazanmışlardır; ahali, onların bu özelliğini bildiği halde hem bu tutumu tasvib ederek onlara büyük sorumluluklar tevdi eder, hem de "politikacı" kavramını bazen aşağılama maksadıyla kullanarak bir nevi intikam alır. Politikacıları anlayışla karşılamak mümkün belki, ama hep okuyucusunun hoşlanacağı şeyler söyleyen bir yazar tahayyül edilebilir mi?

Ülkemizdeki yaygın popülist kanaat ve değerler, zaman zaman samimi iletişimi zehirliyor. Buna müsaade etmemek lâzım.

Mart ayını kitle gösterileriyle geçirdik; yine hınç duyacağımız birileri çıktı, yine öfkemizi tevcih edebileceğimiz tatsız hadiseler cereyan etti. Biz de çoğunluk itibariyle sade vatandaşın sesini yükseltebileceği yegâne yere, yani sokağa çıkıp sevgimizi ve öfkemizi belli ettik. Bayrağa saldırılmıştı ve biz bu hakareti sineye çekemezdik. Türkiye'de bayrak, rozet, flama satışları bir anda tavana vurdu. Milli histeri dalga dalga yurda yayıldı. İnternet trafiği bayrak meselesine kilitlendi.

Bir haftadır salamurada beklettiğim yazıyı böyle kaleme aldım. Başlığı şöyleydi:

"Bir dakika yahu bir dakika!"

Aynen şöyle:

"İnsanoğlunun en kederli ânı, inançlarına, mukaddeslerine ve değerlerine ne kadar bağlı olduğunu isbat etme mecburiyetinde kaldığı zamanlardır.

Sayım mı, yoklama mı, teftiş mi, arınma âyini mi, nedir; her vesilede bayrağımıza sarılarak sokaklara dökülüp vatanperver sloganlar haykırmak, mitinglerde kenetlenmek, gösterilerde imân tazelemek ihtiyacı neden? Kendimizden şüphe mi ediyoruz?

Tezatlar içindeyim; sağ yanım evin balkonuna bayrak asıyor, sol yanım, 'evinin balkonuna bayrak asmak için illâ birilerinin çıkıp çemkirmesi mi gerekiyordu; ağır ol' diye diye temkine dâvet ediyor. Sağ yanım, 'temkin, temkin; nereye kadar; bu kadar temkinin sonu atâlettir' diye isyanlarda, sol yanım, 'aldırma ona, her tahrik karşısında bayrak ve vatan sevgini izhar etmek zorunda değilsin' diye eteğimden asılmakta.

Son on yılda kaç defa yaptık bunu, kaç defa sokaklara döküldük, kaç defa mitinglerde vatan aşkımızı haykırdık. İnternet anketlerinde deliler gibi oy kullandık. Bana en kolayı tercih ettik gibi geliyor; hep şöyle düşünüyoruz galiba; 'bugün sesimizi yükseltmezsek yarın iş işten geçmiş olabilir'

'Safları sıklaştıralım' dâvetini, câmiden başka yerde nerede duysam tüylerim diken diken oluyor. Safları sıklaştırınca kitleyi birilerinin sevk etmesi daha kolaylaşıyor çünkü. Kitlenin büyüsü var; ne zaman o büyü kitleye sirâyet etse soğukkanlı değerlendirmeler uçuşup yerini galeyanın şehvetine terkediyor.

İşin edebiyatında, hamâsetinde değilim: O bayrak, grafik şirketlerinin eğimli masalarında cetvel ve pergelle tasarlanmadı; üstündeki ay-yıldız, neredeyse bir söğüt dalının eğimi gibi tabii ve organik görünür bana. Hiç bir bayrak, bir milletin müstakil yaşama arzusunu onun kadar hakikatiyle temsil edemez. O ayrı. Bayrağa hürmetin şekli esaslarını belirleyen kanun var; çiğneyen cezasını görür ama bayrak gibi bir milli değere yerli yersiz abanmanın, günün birinde milli hassasiyetleri lâçka edeceğinden çekinirim hep. Milli heyecanlar idareli tasarruf edilmelidir. O heyecanı olur-olmaz sebeplerle kılıfından sıyırmak, bu gibi günlerde bayrağın gölgesinde siyaset yapmak arzularını okşamaktan başka işe yaramaz.

Bayrak üzerinden, vatan üzerinden siyaset yapılmamalı. Dinin siyâsete âlet edilmesi nasıl mahzurlu ise, milli galeyan üzerinden siyaset yürütmek de doğru değil.

Bayrağı çiğnetmedik, çiğnetmeyiz tamam; benim nazarımda milliyetçi siyaset her işin hakkı ifâ edilerek yürütülür; her işin hakkı neyse o; ne eksik, ne fazla. Yol yapacaksan adam gibi yol yapacaksın; özelleştirmeye gittiysen hakkından adam gibi geleceksin, eğitimi tanzim ediyorsan yedi düvelle rekabete hazır nitelikli kuşaklar yetiştireceksin. Kaldırım süpürmen gerekiyorsa, süpürdüğün kaldırımı gören aşkolsun diyecek.

Dört köşeden 'safları sıklaştıralım' çağrıları yükseliyor. Bir vilayetin ahalisini 'bayrak sevginizi isbat edin öyleyse' nidasıyla mitinge davet etmek ne demek; bunun mânâsını düşündük mü hiç? Bayrağa çemkirenler sakın böyle sevimsiz bir ihtimali dahi öngörmüş, hatta kışkırtmış olmasınlar? Şimdi belki de ellerini oğuşturup, 'ne büyük adammışız, bir ok attık kebab oldu, ortalığı birbirine geçirdik' diye kendilerini tebrik ediyorlardır.

Galeyan sağduyuyu iptal ediyor; şimdi söz sokağındır. Fırtınayı sezer ama önleyemezsiniz. Bizde üç hamle, dört hamle ötesini sezecek basiret kalmamış mıdır? Her rüzgarla savrulacak, her 'gıdı gıdı' yapana feryat-figan küfredecek, bütün zaaflarımızı boncuk gibi boynumuza takıp gezdirecek miyiz böyle?

Olup bitenlerde hayır görmüyorum. Bugünler beynin en ziyade kan dolaşımına ihtiyaç duyduğu günler; biz habire bulgur pilavına kaşık sallıyoruz. Tepkide abartıya gittikçe bizi tepkilerimize mecbur ve mahkûm ediyorlar.

Biraz duralım, bir düşünelim, bir dakika olsun zaman tanıyalım kendimize!"

## Mahallenin en namuslu gazetecisi

Başbakan'ın, "Gazeteci gibi gelip başka işler için konuşanlar var" yakınması, necib Türk matbuatında -beklendiği üzre- sert perdeden, "açıkla da bilelim; herkesi töhmet altında bırakmaya hakkınız yok" şeklinde bir tepkiyle karşılandı.

Sâkin olalım; bu infiâli bir "fikr-i tâkib" meselesi haline getirecek kimse çıkmaz; iki gün sonra unutulur gider ama esas mesele olduğu gibi kalır.

Esas mesele (bilmeyen kaldı mı?) Türkiye'de matbuatın sağlıklı ve düzgün bir sermaye yapısına kavuşamamış olmasıdır. Bu ülkede devletin tasvibi ve desteği olmaksızın kısa zamanda büyük vâriyet sahibi olmak imkânsız. Başbakan'ın gayet iyi bildiği ama o esnada belki söylemeyi ihmâl ettiği bir fiili gerçek var; Başbakan'la görüşenlerin arasında devletten bir şey istemeyenlerin (ihâle, imtiyaz, kredi ve emsâli avantajları kasdediyorum) nisbeti kaçtır? Devletle ve hükümetle yakın ilişki içinde olmak, iş dünyasında ayakta kalmak veya büyümek isteyen herkesin tesisine can attığı mazhariyet, hatta bir lütûf değil midir? Basın kuruluşları da neticede sağlıksız sermaye yapısı ve yanpiri üretim anlayışıyla devlet desteğine en ziyade ihtiyaç duyan sektörlerin başında geliyor. Hâlâ öyle midir bilmiyorum; vaktiyle gazete sattıkça zarara giren gazeteler vardı. Sattıkları gazetenin kağıt değeri, etiket fiyatının üstünde seyrediyor, açığı kapatmak için reklâm gelirine yükleniyor, daha iyi reklâm almak için tirajı artırmak uğruna tencere, tabak neviinden promosyona ağırlık vermek zorunda kalıyorlardı. En yukardaki patronun ister istemez başka sektörlere ve iş kollarına bulaşmak mecburiyeti vardı zannederim hâlâ öyledir.

Üstelik gazetelerin satış fiyatları çok ucuz; dünkü rakamlar itibariyle bir litre benzine on tane günlük gazete almak mümkün; buna rağmen tirajlar çakılmış gibi yerinde sayıyor. Tiraj raporlarında dramatik düşüş ve sürpriz yükselişlere rastlanıyor olması, gazete ile okuyucusu arasında birinci dereceden sıcak bağların henüz kurulamadığını gösteriyor. Basın sektörünün girdileri çok pahalı (Beş haneli dolar rakamlarıyla aylık alan az sayıdaki gazetecinin haline bakıp yanlış kanaate kapılmayınız; bu girdiler arasında belki de en ucuzu nitelikli insan emeği olsa gerektir). Neticede gazeteyi yayınlayanlar, bir şekilde desteğe ihtiyaç duyuyorlar. Tefeciye gidecek halleri yok (vaktiyle o yolu deneyenler de oldu), devletten yardım istiyorlar. Mazur görülsün, kusurlarına bakılmasın diye söylemiyorum, olup biten budur ve ne yazıktır ki ülkemizde bugün dahi sadece gazete satmak suretiyle bir gazete ayakta tutulamamaktadır. Ümit kırıcı bir durum; dünyanın en iyi gazetesini yapsanız bile gerçek maliyetinin altında gazete satmak zorunda kaldığınız sürece bütçe açığı ile karşılaşıyorsunuz. "Hür basın" kavramını fiilen zedeleyen sevimsiz bir gerçek bu.

Gelelim şu, "açıkla da bilelim; herkesi töhmet altında bırakma" yollu kabadayılık gösterilerine; hani patronları sadece gazetecilik yaparak gemiyi suyun üstünde tutmaya çalışan bir idealist olsa anlayışla, hatta saygıyla karşılayacağım; ama değil. Basın dünyasında herkes bilir ki Ankara'daki büro şefleri, gazetelerin hükümetle iyi ilişkiler kurmasından ve devamından sorumlu dışişleri bakanları gibidir. Niçin: Sadece haber akışını, kulis dedikodularını aksettirmek için mi?

Eğri oturacak, doğru konuşacağız; nasıl olsa Başbakan'ın çıkıp "benden iş takibi için ricada bulunan gazeteciler şunlar şunlardır" şeklinde konuşmayacağına güvenerek mahallenin en namuslu gazetecisi pozları kesmeyeceğiz. Bu ilişki türü, gazetelerin sermaye yapısının tabiatı gereği yine sürüp gidecek. Bu noktada titizlenmesi gereken basın kuruluşlarından ziyade, bu gibi talepleri karşılayan veya toptan reddetmek durumdaki mercii, yani hükümettir.

## Sel kütüğünün dümeni olmaz

Bazen hassasiyetler en zayıf yanımızı teşkil edebilirler; o yüzden sevgileri, eğilimleri ve zaafları da yönetmek ve kontrol altında tutmak gerekiyor.

Son günlerde bayrak konusunda gösterilen millî titizliğin Trabzon'da faciaya dönüşmemesi, bu gibi duygu gel-gitleri ile geçinen bütün çevrelerin kulağına küpe olmalı. Türkiye bana göre Mersin'de bayrağa hakaret edilmesi ile başlayan krizi iyi yönetemedi; tam aksine tepkilerin kontrol edilmesi noktasında kötü imtihan verdi.

Ne zaman toplumsal histeri halini alabileceği kestirilemeyen konularda, tavır belirlemeden önce devletin üst katlarından sade vatandaşlara kadar herkesin kendine bir sorumluluk hissesi çıkarması gerekir. Gençlik yıllarında bazı kitle eylemlerini kenardan da olsa seyretmiş biri

sıfatıyla "kitlenin akıl seviyesini, o kitle içindeki en akılsız tayin eder" sözünün hep doğrulandığını gördüm ve o günden beri kitlevi önyargılara güvenmemeyi öğrendim.

Ümid olunur ki sonuçları itibariyle ucuz atlatılan bu kışkırtma denemesi, bir yenisini sahnelemeyi düşünenlerin cesaretini kırar. Asıl mesele, "hayır, bir daha asla böyle bir kışkırtmanın konusunu ve dekorunu teşkil etmeyiz" diyebilmekte. Sıradan, mûnis ve ömründe karıncayı bile incitmemiş insanların kitle histerisi içinde nasıl saldırganlaşabildiğini görmüş biri olarak sözün, insanlığın, sağduyunun ve basiretin ayağa düştüğü eski kâbusları yaşamak ihtimâli beni ürkütüyor. O acı tecrübelerden sonra bugüne kadar "aklî selâmet" kariyerimizi geliştirmiş olmalıydık, aksi kanaatteyim ve o yüzden tedirginim. Birileri kitle kışkırtmaları ile düğmeye basmaya karar verdiyse, onların oyununa gelmeyecek basireti tam vaktinde ve kararında sergileyebileceğimizden endişeliyim.

Ortalığı bu kadar germeye gerek yok; kendimize manevra sahası ayıralım, en azından biraz düşünme aralığımız kalsın; hassasiyetlerimizi bu kadar açık etmekle öfke yönelttiklerimize değil, sadece kendimize zarar veriyoruz.

## Hucurat 6, Necm 39

Emeksiz olmuyor; "ben böyle güzelim, beni herkes tabii halimle kabul etsin, naturam böyle" demek çare değil. Medenîlik emeğin mahsulüdür; ayrıntıyı fark etme temrinidir.

İnsanda kemâl vehbî değildir, "kesbî"dir; öyle bir nokta ki, kâmil iman bile kâmil emek ister.

Cimrilikle tutumluluk arasında işte o ayrıntı emeği var; verecek ama savurmayacaksınız. Hüsnüniyetle enayiliği tefrik eden de, aradaki kıldan ince ayrıntı hattının nerede başlayıp bittiğini anlamaktan geçer.

Vefâkârlık insana ne güzel yaraşan bir haslet; vefânın inada dönüştüğü yerde veya şefkatin zayıflık halini aldığı anda sizi kim ikaz edecek? Dindarlığın taassuba yeltendiğini size kim fısıldayacak?

Kavramların birbirine yaslandığı noktalarda oluşan gri bölgeler imtihan alanlarımızdır; kararlılık tavrını peşinen herkes takdir eder, hırs ise kararlılığın artık affedilmez hale geldiği bir yerden başlar. Bir tavrın cesaretle çılgınlık arasında hangi bulanık yerde nitelenmesi gerektiğini, bize içimizdeki bir şey fısıldar. İçimizdeki şey nedir ve o şeyi bize kim ve nasıl tâlim etmiştir?

Dürüst olacaksınız ama düz olmayacaksınız; aşk güzeldir ama iptilâ kötüdür. Bir şeyi tahkik ederken öngörüyle yola çıkacaksınız ama art niyeti kaale almayacaksınız; öngörüyle art niyeti birbirinden ayıran nedir? Samimi davranacak, ama malayânilikten kaçınacaksınız. Temizlik alışkanlığınız olacak ama saplantı (obsesyon) haline gelmeyecek. Açık sözlü olacaksınız ama patavatsızlıktan kaçınacaksınız.

Etrafınıza karşı ilginizi geliştirirken, tahkik ederken "meraklı" derekesine düşmeyeceksiniz. Bir şeyi anlamakla onu affetmek arasında sıkıştığınızda içinizdeki ses size ne söyler? Anlamadan affetmek, taşradan aptallık gibi görünür. Affetmek büyüklüktür de affedilmeyecek şeyler de vardır.

Modernistler "eğitim" diyor; eksik, doğrusu "emek"tir. İçinizdeki sesi emekle kemâle erdirebilirsiniz ancak. Kur'an tâbiriyle "sa'y"in ta kendisi (Necm: 39).

Kanaatlerimiz kadar ucuza getirdiğimiz başka hiçbir şey yok belki de. Mesele bir kanaat edinmekse, "hoşuna gideni tut, beğenmediğini bırak" mânâsında "huz mâ safâ, da'ma keder" lâfının hikmeti kalmıyor. Hesap gününde teraziye konulacak amel, kanaatin evlâdı. Kanaat, bize doğru ile yanlış arasında tercihte bulunurken başvurduğumuz o iç sestir işte; onu kemâle erdirmek için bizzat emek sarf etmekten daha doğrusu yok.

Memleketinizi seveceksiniz elbette; bu, her insanın naturasına yerleştirilmiş vehbî bir eğilim ama severken boğmayacak, incitmeyecek, zarar vermeyeceksiniz. Gül koklamanın bile âdâbı var; memleket sevgisinin olmasın mı? Her insan, her millet kendi hüsnüne hayrandır; başkalarında güzellik göremeyen bir gözün kendini güzel görmesi vahimdir.

Bayrağa saygı göstereceksiniz çünkü bizde bayrak sadece milli değil, dinî mensubiyeti de ihtivâ eden bir timsâl. Bayrağınızı aziz tutarken bu muhabbetin başka bayraklara da en azından saygı duyulması icabıyla kemâle ereceğini de bileceksiniz.

Haberdar olmak hepimizin hakkı; ama bir haber duyduğunuzda hemen, "Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın" emrine (Hucurât: 6) inkıyâd edip emek sarf edeceksiniz; inanan için nass, inanmayan için habercilik mesleğinin ilk ve vazgeçilmez kriteri.

Yerli olacaksınız ama "köylülük" makamında kalmayacaksınız.

Öfke insânî bir hassasiyettir ama öfkeyi dizginlemek ve yönetmek çok daha insânî ve dinî bir erdemdir. Milliyetçilik, milli değerlere kara sevda ile bağlanmak (cinnet, mecnûnluk) hâli değildir; milliyetçilik o değerleri yeniden ve daha kaliteli bir tarzda üretebilmek kabiliyetine erişenlerin takınabileceği bir sıfattır.

İlk söz, son sözdür: Emeksiz olmaz; imân bile.

**Garson; ortaya bir karışık...**

- Biz bu devleti, bu vatanı sokakta bulmadık arkadaşlar; bu aziz yurdumuz süpermarketlerin hediye çekilişi kampanyasından filan da çıkmış değildir. Onun için çiğnetmeyiz, yan gözle bakanın da gözünü şey ederiz...
- Ne ederiz Hasan abi?

- Oyarız, çıkarırız; doğduğuna pişman ederiz. Ayrıca..
- Bir dakika Hasan Abi kafam karıştı; ortada fol yok yumurta yokken şimdi bu lâflar nereden icab etti. Bilmediğimiz bir durum mu var? Öyle bir şey varsa bir koşu çarşıya gidip un, bulgur, makarna filan atayım eve...
- Yok oğlum öyle değil, sen dinle sadece, sesimi yükselttiğim yerlerin sonunda da alkışlarsın. Ne dediğimi bırak, baktın ahali alkışlıyor, sen de alkışla, tamam mı?

-Tamam Hasan Abi!

- Evet, arkadaşlar iç ve dış düşmanlara karşı her zamankinden daha çok uyanık olmalıyız. Bazı arkadaşlar resmen gaflet ve delâlet içindedir. Bakınız buradan ikaz ediyorum, öyle bir ân ki gafletle hıyanet arasında bir cimcik kadar bir fark vardır ha..
- Hasan Abi, iyi de cimcik ne demek, şeyedemedim birden...
- Yahu evladım sen bir sus; ne tembih ettim sana ben demin?
- İyi de abi, cimciği bilemeyince alkışlayım mı, susayım mı kafam karıştı da..
- Evet değerli vatanseverler, cimcik demek, az bir şey demektir. Bu kavram esas itibariyle çimdikten gelir. Çimdik ne demektir? Çimdik, baş ve işaret parmaklarını bir araya getirerek karabiber bulgur gibi taneli şeylerden bir tutuşta kavranabilen miktara verilen addır. İşte bundan dolayıdır ki, bu iki parmak kullanılmak yoluyla bir başkasının etini sıkmaya da çimdik atmak denilmiştir.
- Bravoo, yaşa Hasan Abi..
- Oğlum şimdi değil, biraz sus sen, hatta git gezin biraz.
- Kusura bakma abi, alkış şaapılacak sandımdı da..
- Niçin kalkınamıyoruuz? Çünkü aziz dostlarım oğlan yiyor oyuna gidiyor, çoban yiyor koyuna gidiyor. Fakir fukaranın, garip gurebanın hakkı, şuna buna peşkeş çekiliyor. Kim çekiyoor; gafil iktidarlar yapıyor bu işi..
- Yaşaa, varool!
- Memleketi sahipsiz sanıyorlar; değildir arkadaşlar. Bu vatanın öz ve hakiki evlatları olan bizler ölmedik; Bizi bire kadar kırmayınca meydanı bırakmayız kimselere...
- Hasan Abi kim bu alçaklar sahi?

-Sen bir sus lütfen; sana git gez dedim, hâlâ burda mısın be adam? Eveet, bakınız arkadaşlar biz laik düzeni sokakta bulmadık. Süpermarketleriin hediye çekilişii..

-Abi onu az önce söylemiştin ya..

-Sahi öyle oldu değil mi, aferin be, bir işe yaradın nihayet. Ne diyordum, laiklik düşmanları sızıyor her yere. Gece olduğunda karanlığın her yeni kaplaması gibi sızıyorlar devlete! Uyanık olmazsak bir daha sabahı göremeyebiliriz. Kanla beslenen yarasalar gibii bunlaar..

-Yav Hasan Abi, kim bu yarasa gibi sızanlar, içlerinden tanıdığın filan var mı ki?

- Tanımak gerekmez ki kardeşim; bırak da şurda ağız tadıyla halkımıza bir mesaj vereyim yahu. Bunlar önemli fırsatlar ama bırakmıyorsun ki birader. Burada mühim bir şey konuşma yapıyoruz herhalde...

-Yani tanıyor musun diyecektim?

-Tanımıyorum, ne var? Tanımak lazım değil ki, ben öyle ortaya konuşuyorum, alınan alınır, alınmayan alınmaz, sana ne?

-Anladım abi, ortaya karışık salata gibi yani?

-Hasbinallah... Efendim özür diliyor ve konuşmamı sürdürüyorum. Arkadaşlar biz bu devleti sokakta... düzeltiyorum biz bu kamu düzenini sokakta bulmadık. Bu kamu alanları da bize süpermarketlerin... düzeltiyorum, bu kamu alanları çavdar gibi yerden yetişmiyor; özel alanlardır bunlar, kıymetini bilmek lâzım. Onun için oraya öyle başörtüsüyle, sarıkla, takkeyle, cübbeyle filan girilmez, almayız, almayacağız, icab ederseee...

-Şak şak şak!

-İcab ederse kanımızın son damlasına kadar irticaa, yobazlığa, bölücülüğe karşı savaşacağız. Bu damarlarımdaki kan feda olsun arkadaşlar; biz bu vücudu bostanda büyütmedik, vatana helâl olsun bu beden, siper edeceğiiiz, vermeyeceğiiiz, içeri almayacağız, dışarı bırakmayacağızz!

-Nuroool, yaşaa...

- Boşuna bekleme düşmaan, sana bu aziz vatanda fırsat vermeyeceğiz; havanı alırsın havanı; ben bu uğurda ölsem de gam yemem; binlerce milyonlarca memleket evlâdı daha var arkamda; onlar geçit vermeyecekler medrese zihniyetine, onlar siper olacaklar ortaçağ karanlığına, onlar elleri yansa bile tutup kaldıracaklar aydınlığıı...
- Şak şak şak...
- Daha ölmedik biz; yok öyle. Çağdaş dünya ile kol kola ülkemizi ilerilere taşıyacağız ama yurdumuzun kendine mahsus özelliklerini de gözden kaçırmayacağız. Ümidimizi kaybetmeyelim arkadaşlar, biz bu ülkeyii süpermarketlerdee.. düzeltiyor ve sözlerime en derin saygılarımla son veriyorum arkadaşlar.. sağolun, varolun.

-Hasan Abi şimdi konuşabilir miyim?

-Hadi konuş şimdi, ne istersen sor.

-Abi niye bu kadar öfkelendin ki; ortada bir şey yoktu pek. Hani o düşmanlar, vampirler, yarasalar filan..

-Sen anlamazsın oğlum; arada bir punduna getirip böyle şeyler söylemek lazım ki hatırda kalabilesin. İlerde seçim olur, Cumhurbaşkanlığı seçimi olur, bunun daha yönetim kurulu üyelikleri var, banka murahhas azalıkları var, meslek odaları seçimleri var.

-...?

-Yaa, anlamazsın sen; biz keyfimizden konuşmuyoruz burada. Her şey memleket için. Hadi sen şimdi çabucak git de arabayı parkettiğin yerden getir, yolda sebze haline de uğrayalım. Yengen pırasa ile kıvırcık marul istemişti.

**Yine meslek dayanışmasına dair**

Niçin bir metnin ana fikri ıskalanarak, "iddiadan ibaret" olduğu vurgulandığı halde bir ayrıntıya abanıp hemen müdafaa ve kontratak hâletine bürünürüz? Doğrusunu isterseniz noterlerin veya avukatların çalışma ve kariyer şartları, özlük hakları beni şu esnada hiç alakadar etmiyor; etseydi o yazıyı başka türlü kurgulardım elbette.

Geçen hafta, yıllardan beri noterlik yapmakta olan eski bir dostumla uzun ve samimi bir telefon görüşmesi yaptık. Konu üç hafta önce bu sütunlarda yayınlanan, "Meslek kuruluşlarının öteki yüzü" başlıklı yazıydı. "Kardeşim ne istiyorsun sen bu noterlerden" takılmasıyla başlayan muhaveremiz karşılıklı lâtifeler ve kahkahalarla hayli zaman sürüp gitti. Sohbet esnasında noterliğin "risksiz" bir meslek olduğu yolundaki iddia üzerinde durdu arkadaşım ve bir hadise anlattı: Bundan birkaç sene önce dolandırıcının biri, bir mahalle muhtarıyla işbirliği yaparak yeniden nüfus cüzdanı çıkartmak için evrak tanzim ettirmiş; daha sonra o evrakla nüfus kağıdı çıkarıp notere giderek o kimlikle bir başka isime vekâlet düzenletmiş ve bir başkasının hesabındaki birkaç milyon tutarındaki dövizi tahsil edip sırra kadem basmış. "Şu anda o noter arkadaş, eski hesapla bilmem kaç trilyonluk bir riskle karşı karşıya" diye yakındı. Lâf arasında Türkiye'de nüfus kayıtlarının henüz kimliği fotoğrafa rabteden kayıt sistemine geçmemesinden ötürü noterin bu hataya bilmeden iştirak ettiğinden de bahsetti. Neticede karşılıklı hal hatır faslından sonra görüşmemiz bitti.

Ben hâlâ yazımın ana fikir itibariyle doğru anlaşıldığını ama noter dostumun bir lâtifeleşme vesilesi olsun diye bana telefon açtığını sanıyordum. Geçen haftaki Aksiyon'un Okur Hattı'nda yayınlanan bir başka noter (avukat) mektubunu okuyunca yanıldığımı farkettim. Dergiye yazılan mektupta benim avukatlarla noterler arasında taraf tuttuğum şeklinde bir imâda bulunuyor. Genç noter-avukat şöyle diyor: "Yazarın noterlik hakkındaki bilgisi, benim köşe yazarlığı hakkındaki bilgim kadardır. Sayın Alkan noterliği çok para getiren bir iş

zannediyor, ben de köşe yazarlığını öyle zannediyorum..." ve mektup avukatlıkla noterlik mevzuatı hakkında aydınlatıcı bilgilerle sürüp gidiyor.

Nereden baksam can sıkıcı ve sevimsiz bir durumla karşı karşıya olduğumu farkediyorum. Üç hafta önce yayınlanan "Meslek kuruluşlarının öteki yüzü" başlıklı yazımın ana fikri, noterlerle avukatlar arasındaki mesleki rekabetten daha ötede, meslek kuruluşlarının "mesleki dayanışma" kavramına biraz fazlaca kapılarak kamu hizmetlerini verimli hale getirmekte sorumluluk üstlenmediğinden yakınan bir fikre istinad ediyordu. Kaldı ki o yazıda noterler hakkında ileri sürülen "kolay para kazanıyorlar, noterlik sayısını sınırlı tutup baronlaşıyorlar" yollu ifadelerin bir iddiadan ibaret olduğundan, noterlerin bu konuda neler düşündüğünü bilmediğim için yazılanların "iddia" olarak anlaşılması gerektiğinden de bahsetmiştim. Yazı arşivde duruyor, isteyen doğru söyleyip söylemediğimi kontrol edebilir.

Niçin bir metnin ana fikri ıskalanarak, "iddiadan ibaret" olduğu vurgulandığı halde bir ayrıntıya abanıp hemen müdafaa ve kontratak hâletine bürünürüz? Doğrusunu isterseniz noterlerin veya avukatların çalışma ve kariyer şartları, özlük hakları beni şu esnada hiç alakadar etmiyor; etseydi o yazıyı başka türlü kurgulardım elbette. Böyle bir alınganlık türü, meslek kuruluşlarının bünyesinde hep yaşatılagelmiştir diye düşünüyorum. Ne zaman bir meslek mensubunun adı sevimsiz bir hadiseyle birlikte anılacak olsa, bu kabil tepkilerin yükselmesine alışmışızdır. Bu gibi hallerde çok tekrarlanan klişe, "bir kişinin olumsuz tavrı, bütün meslek erbâbına mal edilemez" şeklindeki itirazdır; bu itiraz mantığı tabiidir, tabii olmayan şey, meslek kuruluşlarının bu gibi hallerde dayanışmacı tavrı biraz fazlaca benimseyerek, meseleyi ferdileştirme eğilimi serdetmesidir galiba. Ferdileştirilen bir mesele, asla bir "mesele" gibi görünmez çünkü.

Konu meslekî dayanışmadan açılınca beni hayli tebessüm ettiren bir başka hadiseyi de sizlerle paylaşmak istedim. Önceki haftasonu Zaman'ın pazar ilavesinde "sahtecilik" konusunu mizahi dille ele alan "Mim" başlıklı yazıma hayli sevimli bir cevap geldi. Yazıda şaka yollu bir sahte dişçi tipinden yola çıkarak şunları yazmıştım: "Belki diş hekimliği fakültesinden terk, belki bir diş hekiminin yanında uzun yıllar çalışmış başarılı bir kalfa. Günün birinde, 'niçin kendi işimi kurmuyorum; gül gibi mesleğim var elimde' diyor ve senelerce tıbba hizmet edikten sonra hasetin birinin gammazlamasıyla yakayı ele veriyor! Şimdi bu adama sahte dişçi diyebilir miyiz? Diyemeyiz; teknik mükemmel, taktik kusursuz, kondisyon yeterli. Ee..."

Yazarken aklıma gelmedi değil; diş hekimleri camiasında pek değerli dostlarım olduğu için dişçi ile diş hekimi arasındaki farkı vurgulamadığımı ileri sürerek -ve haklı olarak- bana sitem edebilecekleri ihtimâline binaen minik bir şerh koymayı da ihmâl etmemiştim. Beni gülümseten tepki, diş hekimi dostlarımdan değil, bir diş hekimliği öğrencisinden geldi. Bakınız ne yazmış:

"Merhaba

Zaman gazetesindeki 'Mim' başlıklı yazınızı okudum. Tam da sınav vaktinde olduğumdan her halde bana biraz dokundu. Ben diş hekimliği 4. sınıfta okuyorum. Diş hekimleriyle alakalı örnek bana pek uygun gibi gelmedi. Şahsen hasetliğimden değil ama hakkım olduğu için ben de olsam (sahte diş hekimlerini) gammazlarım. Sonuçta istediği kadar başarılı bir kalfa olabilir ama sizin de düzelttiğiniz gibi ancak 'dişçi' olabilir, 'diş hekimi' olamaz. Teknik mükemmel ama hekimlik sıfır. Ben sürüne sürüne verdiğim patoloji, histoloji, cerrahi vb. derslerini boşu boşuna almıyorum. Bu kişi allerjik bünyeli bir hastayı koltukta anaflaktik şoktan kaybedebilir, tümörü kist zanneder falan filan. Türkiye'de çok da kötü olmayan diş hekimliğini teknisyenlerle bir tutmayalım, ders çalışma şevkim kırılıyor:)"

Bu öğrenci kardeşimize en azından diş hekimliği ile köşe yazarlığı arasında gelir cinsinden bir mukayeseye kalkışmadığı ve tepkisini son derece sevimli bir dille seslendirdiği için teşekkür etmem gerekiyor. Bu vesileyle bu köşenin devamlı okuyucularının hoşgörüsüne sığınarak meslekî dayanışma ve meslek kuruluşları hakkındaki yazımın son paragrafını tekrara müsaade etmenizi istiyorum:

"Onlar ülkenin en enerjik, en üretken, en bilgili, en nitelikli iş gücünü oluşturuyorlar ama meslek kuruluşlarının sızlanmanın, hükümeti eleştirmenin de ötesinde artık 'yardımlaşma sandığı'ndan daha fazla görevleri olduğunu farketmeleri gerekiyor. Devletin eleştirildiği her konuda en azından bir meslek kuruluşu üyesinin sorumluluk taşıdığını farketmek gerek."

**Tutmaaaz!**

Olmaz, işte bu olmaz gençler; en azından bizim kuşak, yani orta yaşları hafifçe geçenler, "gençtir, ne yapsa yeridir" yaklaşımına pabuç bırakmaz. Halkın Yükselişi Partisi Genel Başkanı Yaşar Nuri Öztürk'ün İzmir çıkarmasına iştirak eden 100 kişiden bazı gençler, "Hem hoca hem başkan olmaz, sadece başkanım diyelim" şeklinde bir politik umde vaz'etmeye kalkışmışlar.

Yanlış, "hoca" bugünlere hocalık unvanıyla geldi. "Genel başkanlık" arzusunu anlayışla karşılarız ama iki şapkadan birini tercih etmesi gerektiğinde genel başkanlığa ne kadar hâhişkâr ise de hocalıktan vazgeçebileceğini ummak, safdilliğin dikâlâsı olur. Şöyle bir ortalığa bakınız; genel başkan çok ama hocalık sıfatının bütün çeperlerini hakkıyla doldurabilen kaç kişi sayabilirsiniz? Evet, bugünlerde dolmuş şoförleri bile ücret vermeyi unutanlara "hocam" diye hitab ediyorlar diye hocalık unvanının ayağa düştüğünü sanmayınız. Bizde ahali hoca bildiğinin peşini kolay bırakmaz.

Lâf "gençtir, ne yapsa yeridir" yaklaşımından açıldı ya, denk düşmüşken bir dikkatimi sizlere arz etmek isterim. Geçenlerde psikoloji profesörlüğünden hocalığa terfi eden yeni bir televizyon yıldızının stüdyo misafirleriyle yaptığı programa göz atacak oldum: Beş dakika sonra kanım tepeme çıktı. Vaziyet şu; "üniversiteye hazırlanan gençlere ana-baba nasıl

yaklaşmalı" konusunda hoca, hayranlarını irşâd ve dilşâd ediyor. Tâbirleri tartarak seçtim çünkü stüdyoyu dolduran misafirler, ortada yerde theatral jestlerle ayaküstü "Psikolojizm" tebliğinde bulunan "hoca"yı hayrandan da öte mestâne bakışlarla takib ediyorlar. Hani nasıl tâbir ederler, "gassal önünde meyyit " gibi. Hoca ise psikolojizm sadağından üçer-beşer destelediği okları Mamçakoğlu Cüneyit Bey gibi tek atışta düşmanların annacına annacına mıhlayıveriyor. Özetlersek, ebeveyn ne yapsa suçlu, ne söylese hatâlı; gençler ise daima mağdur, mazlum ve haklı. Tüylerimi diken diken eden nokta, stüdyodaki ebeveyn kılıklı insanların, hocadan fırça işitirken, "valla haklısın hocam, bizi öldürmeli, dövmeli değil" makamından tasvibkâr bir edâ ile kafa sallayıp durmaları.

Geçiyoruz, esas mesele o değil zaten. Esas mesele Yaşar Nuri Hoca'nın İzmir çıkarmasında topu topu yüz kişiyle karşılanmış olmasının anlamı. İzmir ki, bu memlekette her nevi muhalefetin merkez muhacim (santrfor) mevkiinde yer tutmuş bir vilayetimizdir (Engin Ardıç'ın İzmir'in muhalif tabiatını irdeleyen güzel değerlendirmesini önemle kaydediyorum); HYP Genel Başkanı'nı karşılamak için bu kadar az sayıda kişinin işini gücünü terk etmesi müessif bir haldir. Hoca, sair zamanda konferans için gitmiş olsa bile bunun birkaç katıyla teşcî edilmez miydi?

Belki de kabahatin mühimce bir kısmı İzmirlilerin değil Hoca'nındır. Partiyi kurmazdan evvel ana prensipleri izah eden kitapçığı etiket fiyatıyla halkımızın istifadesine sunduğunu öğrendiğim gün, "bu iş tutmaz" diye hayıflandığımı hatırlıyorum. Bu memlekette hiçbir partici, partisinin prensiplerini öğrenmek için asla, a- para vermez, b- bedava edinmiş bile olsa okumaz. Siyasi kültürümüzün bu yaman çelişkisini bilmeden meydanlara atılmak, nasıl bir devrimci anlayıştır; tahlilinde zorlanmaktayım!

Üstelik hoca hâlâ meseleyi kavrayabilmiş görünmüyor; diyor ki, "Bu hareket tutar, çünkü para yok. Çuvalla paramız yok. Bu bizim meziyetimiz, bununla gurur duyuyorum."

Âlâ; Haleb ordaysa arşın meydanda. Yıllardır siyasi tarih ile meşgul olurum; kendi kendini finanse etmiş bir siyâsi hareket hatırlamıyorum. Bizde kaidedir; "el eli yıkar, el de döner yüzü yıkar". Hoca henüz işin başındayken her iki şapkayı da önüne koyup, samimi dostlarının ivazsız tavsiyelerini ve rahmetli Osman Bölükbaşı'nın siyasi kariyerini de kaale alarak uzun uzun düşünmeli.

Ah hocam, vaktiyle Deniz Baykal bile size "hocam" diye hitab ediyordu. Kıssadan hisse, hocalık başka, genel başkanlık ayrı bir vâdi!

## **Kışkırtmaya gelmeyiz; ayağımızla gideriz!**

Kışkırtılanı ayıpladık; kendilerinden umduğumuz olgunluğu sergileyemedikleri için tenkid ettik, hatta mûtaddan daha sert bir dil kullandık.

Yapılması gerekliydi, yine de gereklidir. Bugünlerde kışkırtıcıların tahrikine uymamak "vatanî hizmet" tertibindendir.

Biz hâdiseyi, bir kereliğine olup bitmiş, fevrî ve tesâdüfi bir talihsizlik diye görmüştük sıcağı sıcağına. Hattâ içimden, "üç-beş kişiye bu kadar yüklenmek mertlik midir" diye düşündüğüm de oldu. Ne var ki Trabzon'daki gerginliğe yol açan grubun, herhalde "dem bu demdir" fehvâsıyla meselenin üstüne üstüne gitmesi de görmezden gelinemez. Neredeyse her gün bu aşırı solcu kliğin yeni bir eylemine şahit oluyoruz. Ellerindeki pankart ise çok dikkat çekici ve "uyandırıcı": "Provokasyonlara gelmeyeceğiz" diyorlar. Galiba bu ifade doğru; provokasyona gelmiyorlar, bilakis üstüne üstüne gidiyorlar. Bundan âlâ propaganda mı olur; on gün öncesine kadar kimsenin haberdar olmadığı bir klik, bugün bütün haberlerde kendisinden bahsettirmeyi başardı.

"Efendim demokratik haklarını kullanmasınlar mı?" Mesele hakkın kullanılmasından değil, sınırlarının aşılmasından kaynaklanıyor. Hak çerçevesinde kalındığında aşırı sol retoriğin esâmisi okunmuyor, bildiri de dağıtıyorlar, dergi de satıyorlar, miting de yapıyorlar; çoğunlukla kendilerinden başka kimsenin haberi bile olmayan, ses getirmeyen eylemler bunlar. O zaman demokratik hakkın sınırlarını aşarak "ses çıkarmak" yoluna göz dikiyor ve kendi anlayışlarına göre başarılı oluyorlar!

Avrupa Birliği üyeliği uğruna yapılan reformlar, devlet güçlerinin ayağına dolaşmaya başladı. Hâl-i hâzırdaki ufak tefek kusurlarına rağmen Ceza Kanunu'nu bile bu uğurda yeniden ele almaya mecbur bırakıldık. Sert virajlar dönülürken savrulmak tabiidir; şu an savrulma hâlindeyiz ama sarsıntılara bakarak reformlardan geriye dönmeyi akla bile getirmemek lâzım. Bu kışkırtıcı eylemler neticede Türkiye'nin uluslararası itibarını ve güvenilirliğini düşürmek için kasden yapılıyor. Maazallah: Kışkırtmalar son haddine kadar sürecek, ortalık kan gölüne dönecek, bazı demokratik haklar askıya alınıp olağanüstü hal yönetimine geçilecek ve uğursuza gün doğacak. Hesap bu; göz göre göre bu oyuna gelinir mi?

Göz göre göre bu oyuna geliniyor; işte buna tahammül etmek güç.

"Efendim adamlar bayrağımıza hakaret ediyorlar; tepki göstermeyelim mi?" denilebilir; elbette ama tepkinin de cinsi, dozu, zamanı ve anlamı var. Pencerelere bayrak asmak zarif bir jestti, sessiz ama anlamlı bir tepkiydi ama zincirleme mitinglerle tepkiyi sokağa taşımak gerekmezdi bana göre.

Eğer kışkırtıcının stratejisi, sizin aşırı tepki vermeniz üzerine binâ edilmişse, -ki öyle olduğu anlaşılıyor-, bekleneni yapmak, o oyuna iştirak etmek olur. Kışkırtıcılar ideolojik şartlanma ve motivasyonla hareket ediyorlar; o yarı bilinç halindeki insanlar, sırf propaganda malzemesi teşkil edeceği için maksatları uğruna ölmeyi, öldürmeyi zihnen sindirmişlerdir. Defalarca örneğini gördük, yaşadık. Takdim edildiği şeklinin aksine bu gruplar, örgüt içinde "nekrofil" (ölüm fikrine tapınma ve yüceltme) bir bakış açısı dikte etmişlerdir. Ezcümle, bir kışkırtıcı,

hedef aldığı topluluğun davranışlarını sağduyudan uzaklaştırdığı ölçüde kendini başarılı sayar. O ancak mağdur duruma düştüğü zaman davranışını meşrulaştırabileceğini ve dikkat çekebileceğini iyi hesaplamıştır. Bu insanlar provokasyon konusunda ciddi örgütiçi eğitim görürler zira o zehâba göre provokasyon kendi başına anlamlı bir eylem biçimidir.

Aldırış etmemekle vakarı muhafaza arasında kıldan ince kılıçtan keskin bir fark var. Sabretmek zor ama temkin üzre vakarı muhafaza şart.

Sair ihtimâller kaosa gider; aman ihtiyat!

**Bıdı bıdı**

Geçen pazartesi Pertek'te "Kur'an Ziyafeti" adı verilen bir program düzenlenmiş. Çelebiağa Camii'nde yapılan programa katılan kamu görevlileri hakkında Tunceli Valiliği, inceleme başlatmış; soruşturma açılıp açılmayacağı henüz belli değil (Akşam, 15.4.2005).

Olabilür de, olmayabilür de...

Yorum yapmadan başka bir "haber"e geçiyoruz:

"Bu hafta İstanbul'dan çok ünlü bir yogi geçiyor.. Kundalini Yoga'nın 64 yaşındaki Amerikalı kadın ustası, en popüler hocası, eski hipi, vaftiz adıyla Gurmukh Kaur Khalsa.. 'Okyanus ötesindekilere yardım eden' anlamına.. Özellikle hamilelik dönemi yogasına ve lohusalığa yeni bir soluk getirmiş.. Madonna, Cindy Crawford, Anette Bening, Courtney Love gibi Hollywood yıldızlarının hocası.. Kitapları var (...) Kundalini Yoga, diğer yoga türleri gibi bir bedensel ve ruhsal bir disiplin.. Amacı, bilinçli yaşama yardımcı olmak, gerekli enerjiyi ortaya çıkarmak, yaptığınız her şeyin efendisi olmak.. Gurmukh'un İstanbul programı iki aşamalı..." (Sabah, 15.4.2005)

Şimdi yorum yapabiliriz; soru şöyle: Gurmukh Hanım'ın İstanbul'daki programına bazı kamu görevlileri de seyirci-dinleyici sıfatıyla katılsa İstanbul Valiliği inceleme başlatır mı?

"Yoga başka, Kur'an başka" diyeceksiniz; bence haklısınız. Hiçbir aklı başında Müslüman, Kur'an ile Yoga öğretisini aynı terazide tartmaya kalkmaz lâkin modernist telakkiye göre ikisi de "öğreti"dir. Yoga'yla uğraşanlar Yoga'nın bir din, Yogi'nin bir din adamı olmadığını, bir terapist, bir rehber, yukardaki takdim şekliyle "bedensel ve ruhsal bir disiplin" olduğunu savunabilirler; saygıyla karşılarız. Aynı telakkiye göre bir modernist, Kur'an'ın öğretisi de, bizi yadırgatan bir tabirle "bedensel ve ruhsal bir disiplin" olarak niteleyebilir pekâlâ.

Bir başka soru daha:

Dünyanın en iyi hâfızlarının sesinden Kur'an tilâveti dinlemek, kamu görevlileri bakımından haklarında inceleme başlatılmasını gerektiren bir idari kusur sayılabilir mi? Dinî değil ama modernist telakkiye göre bu bir sanat ve kültür faaliyetidir çünkü.

Bir başka soru daha;

Diyelim ki Ankara'da bir orkestra, verdiği konserde Bach'ın dinî temalı eserlerinden birini icra ederken bazı kamu görevlileri de salonda bulunmak gafletini gösterdiler. Ne yapılır? "Burada laiklik on paralık ediliyor" diye kalkıp gidilir mi, yoksa "sanat ve kültür faaliyetlerine tefrik getirmek bizim haddimiz değildir" diye konserin zevkine mi varılır?

Hayır efendim, "% 99'u Müslüman olan bir ülkede bazı kamu görevlilerinin Kur'an dinlemesinde ne yanlışlık olabilir" diye müdafaa pozisyonuna geçecek değilim; bilakis, bundan böyle bazı kamu görevlilerinin durup dururken başı ağrımasın diye ortaya esaslı bir kriter konulmasını teklif ediyorum. Başbakanlık bir heyet kursun: Hukukçular, siyasetçiler, sanat ve kültür adamları bu komisyona katılsın ve kamu görevlilerin hangi tür kültür-sanat faaliyetlerine seyirci olarak katılabileceğini esasa bağlasınlar ve neyi neye göre yasak veya mübah kıldıklarını da izah etsinler. Bu tüzüğe hangi kuruluşun hangi faaliyetlerine katılmanın mahzurlu olup olmadığını da ilave etmeliler çünkü bizde eylemin rengi, sözün anlamı, onu ortaya koyan veya söyleyen kişi veya kuruluşa göre anlam değiştirir. Meselâ CSO, programına "religiously=dinî" temalı bir eser koyarsa bunun anlamı başkadır; bir şirketler topluluğu Hindistan'tan yogi çağırtıp "arınma seansları" düzenlerse daha başka.

Kamu görevlisi ne yapsın? İnisiyatif kullanıp kendi aklıyla "iyi-kötü" tefriki yapsa başı ağrır, bu tip davetleri görmezden gelse bedavadan sanat düşmanı ilan edilir.

En iyisi çıkarın şu tüzüğü de, böyle incir çekirdeği doldurmayan "bıdı bıdı"lardan kurtulalım yahu!

## Helâl sana be sosyete güzeli!

O gün bütün kanallar nifak, kışkırtma, kavga, kapkaççı haberleriyle çekilmez haldeydi. Yorgun argın geçen bir günün ardından geceye böyle berbat haberlerle başlamak hiç de hoş değil doğrusu; ama bir dakika, o da ne? Ekranda bir alt yazı, "Sosyete güzelleri kafile halinde umreye gidiyor; az sonra!"

"İşte bu güzel bir haber" dedim kendi kendime; oturup kuzu gibi yüksek sosyetemizin umreye nasıl gittiklerini beklemeye başladım. Az sonra kimi cicili-bicili, kimi daha sade ama hepsi de son derece şık giyinmiş, takmış takıştırmış, sürmüş sürüştürmüş onlarca hanım ekrana gelmeye başladılar. Manzara taşrada hacı uğurlama törenlerine benzemiyor pek; en azından ortalıkta tornadan çıkmış gibi birbirinin aynı çantalar, valizler, denkler, hurçlar görünmüyor. E, ne de olsa yüksek sosyete hanımları.

Bunlar dönerken oradan hurma, battaniye, tesbih, takke filan da getirmezler ha, bakınız şuraya yazıyorum!

Sosyete sayfalarına ara sıra baktığım olur; merak ederim, "acaba asâletin on para etmediği bir toplum yapısından gelen ahalimizin sosyetesi nasıl oluyor" diye. Peşin fikirlilikten midir nedir, içlerinde insana sıcak ve cana yakın görünen pek az kişi vardır gibime gelir. Lâkin o gün umreye gitmek üzere Atatürk Hava Limanı'na gelen sosyetik hanımların hepsi de pek güzel, pek hanım hanımcık göründü gözüme. Evvelâ başörtüsünün hanımlarda tek başına inşâ ettiği bir câzibeden söz etmek gerekir. Başörtüsü çehreyi çerçeveliyor, hele koyu renkli ise dalgın nazarları bile üzerine celbediyor; hanımların tabii güzelliğine fazladan şeyler ilâve ediyor. Kimsenin başını açması veya örtmesini kendime dert edinmem ama başörtüsü, eşarp veya türban kelimeleri geçince tüyleri diken diken olan taifeye hatırlatmak isterim ki bir hanımın saçlarını ve başını örtmesi kadar ona yakışan pek az şey vardır. Buna mukabil ilerlemiş yaşlarında bile saçını örtmemekte direnen hanımefendilerin etvârında hep bir gizli bir hüzün sezer, üzerime vazife olmasa bile üzülürüm. Onlarda ninelerimizin simâsında görmeye alışkın olduğumuz o cicilik, o cana yakınlık, o bilge edâsı, o mahalle ve aile büyüğü tavrını bir türlü bulamam. Eski yerli filmlerdeki cadaloz ve kavgacı karakter oyuncularını hatırlarım.

Farkındayım, bu düşünceler Cumhuriyet'in ve anayasanın temel ilkeleri ile arası hafif şekerrenk fikirler ama meseleye bir "estet" nazarıyla yaklaştığımı en sert ve önyargılı bilirkişiler bile takdir edeceklerdir; burada kamu düzeni hakkında değil, hanımların tabii güzelliğini artıran tamamen sübjektif faktörler üzerinde mütalaa yürütüyoruz.

İşte umre yolcusu sosyetik hanımlarda da böyle bir babaanne, teyze, kardeş edâları sezdim; yakın akraba, komşu ve tanıdık imişler gibi bir sıcaklık hâsıl oldu.

Halbuki onlarla ben ayrı dünyaların insanlarıyız.

Bana kalırsa soyumuzun uzak kökleri arasında mutlaka çok âsil, çok fâzıl ve çok zengin hanedan mensupları bulunuyor ama bu tamamen bir hislenişten ibaret. Hani, "bana öyle geliyor ki" cümlesiyle başlayan temennîler gibi. Ne yazık ki bu güçlü sezgileri belgeleyecek verilerden mahrumum; baba tarafından ceddimin ismen bildiğim en uzak atası bir esnaf; esnaf dediysek düpedüz bakkaliye işleri. "Sıradan bir gerçeğin mis gibi teoriyi berbad etmesi" vecizesi, bu gibi haller için söylenmiş olsa gerektir.

Bazıları pek heyecanlı teyzelerimin, onlar henüz bu yollarda yeniler; ama çoğunun ikinci seferi, "ah çok güzel oluyor, orada bambaşka şeyler var, başka güzellikler var" diye konuşuyorlar mikrofona. Kameraman ise tabir caizse hergelenin biri; giriş kapısından salona doğru yürüyen sosyete hanımlarını evvela ayaklarından başlayıp yukarı doğru tarayarak çekiyor; en son makyajla birlikte gözlük, eşarp, kolye, çanta gibi ayrıntıları zumlayarak bizim gibi karabudun Türklerinin sosyete hakkında bilgi sahibi olmasını umuyor çocukcağız.

Bir hanım kalıcı makyaj yaptırmış yüzüne; "kalıcı makyaj" kavramını ilk defa o esnada duydum, diyor ki, "ay bilseydim yaptırmazdım elbette, aylar öncesinden umreye gideceğimi

nereden bilebilirdim değil mi ama; ne yapalım Allah kabul eder inşallah" derken kenardan bir hanım söze karışıyor, "orada hanımlar makyaj yapabiliyor" diyor, "ben çok gördüm; hele gözlerine sürmeler çekiyorlar bööyle, çok güzel oluyor, mahzuru yok şekerim!"

Sonra şık çantalarını kavrayıp, etrafa gülücükler dağıtarak biletleri ellerinde uçak kapısına doğru yürüyorlar.

İmrenmek nedir orada anlıyorsunuz işte. Bu dünyada paranın satın alabileceği en güzel şey, böyle bir umre yolculuğundan başka ne olabilir ki? On-on beş gün arkadaşlar, eş-dost arasında sanki izci kafilesi imiş gibi neşeyle umre heyecanı yaşamak kadar güzel ne olabilir ki?

"Helâl olsun be sosyete güzelleri" dedim içimden, "yolunuz açık olsun; inşallah oradan daha da güzelleşmiş ve mânen zenginleşmiş olarak dönersiniz."

Sulugöz değilimdir; baktım sesim çatallanmış, yüreğim kabarmış. Bu durumu kendime izah ederken, uzak atalarımdan tevarüs eden âsil hislerin, bu vesile ile gün yüzüne çıkmış olabileceğine hükmettim. Aksi takdirde sosyeteye bu derece ilgi duymamın mantıklı hiçbir açıklaması olamazdı.

Ee, dalıp gittiniz bakıyorum; haydi haydi, darısı sizlere bizlere inşallah; nasib olur biz de gideriz güle oynaya...

**Okçuluk hünerini korumak**

Beni en çok eski tarz üzre ok ve yayların yeniden imâli heyecanlandırıyor; fakat olimpik okçuluktan başlamak üzere, okçuluğun birbirinden farklı yönleri üzerinde gündelik hayata yeni bir menfez açmak artık mümkün.

"Hocam" diyor telefondaki ses, "sizin bilginiz olabilir; Ankara'dan bir hocamız eski Türk ok ve yaylarının yeniden imâli ile yakından ilgileniyor. Elinizde bu konuya dair tarihi kaynak, bilgi, doküman cinsinden şeyler mevcut ise çok makbule geçecektir."

Zihnimi yokluyorum: Benim okçuluk sanatı ile yegâne münasebetim çocukluk yıllarının bostanlı günlerinde, kavaklar budanırken denk düşürdüğümüz uzun dalların iki ucunu kertip araya bir sicim bağlamak suretiyle yaptığımız basit şeylerden ibaret. Daha sonraları kavak dalının tez kırıldığını farkedip, erik ve iğde dallarına, sicim yerine bisikletlerin fren tellerine terfî ettiğimiz de olmuştu. Hatta bir ara hızımızı alamayıp ok şeklinde yuvarladığımız çam çıtalarının ucuna binbir zahmetle şekil verdiğimiz sivriltilmiş demir parçaları da sarmıştık da, meselenin nasıl vahim yerlere uzanabileceğini farkeden büyüklerimizin sert tenbihiyle hevesimizden vazgeçmiştik hani...

Belki heves itibariyle okçuluğa başlangıç için böyle bir hareket noktası cesaret verici sayılabilir ama çocukluk yıllarında filizlenip küllenmiş bir meşgaleden bahsediyoruz.

-Hayır, cevabını verdim, "eski Türk yaylarını yeniden imâl etmek çok heyecan verici bir fikir ama işe yarar yardımım sözkonusu olamaz maalesef."

-Peki hocam, yay yapımında kullanılan manda boynuzu, sinir gibi ham maddeleri nereden temin edebileceğimiz konusunda bir fikriniz var mı?

İtiraf edeyim ki, o âna kadar yay imâlinde bu gibi organik maddelerin kullanıldığını bilmiyordum ama en azından artık şu gerçekten haberdardım: Bir yerlerde bazı sıradışı adamlar, son derece ilgi çekici ve heyecan verici işlerle uğraşıyorlardı ve okçuluktan ziyade bu insanların, ilerlemiş yaşlarına rağmen amatörlük heveslerini korumaları çok dikkat çekiciydi.

Aradan bir ay bile geçmeden o adamlardan biriyle tanışmak zevkine eriştim. Prof. Dr. Metin Orhan'ı size nasıl tasvir edeyim: Evvelen diş hekimi, ortodontist (yanlış bilmiyorsam diş hekimliğinin "çene" ile ilgili dalı), öğretim üyesi ve okçuluk amatörü. Uzunca boylu, sağlam yapılı, esmer, bana nedendir bilmem rahmetli Dündar Taşer'in fotoğraflarından akseden sıcaklığı ve bilgeliği hatırlatan bir sıradışı insan.

Sohbete başladıktan yarım saat sonra içimden şöyle bir sesin yükseldiğini hissettim: "Bu tam benim işim, ben de okçuluk sanatının en azından bir seyircisi, destekçisi, takipçisi olarak deftere yazılmak istiyorum!"

---

Elbette bütün mesele sadece ok ve yaydan ibaret değil. İşin kabaca sınai yönü var, sanat tarafı var ve bütün bunlardan sonra spor, eğlence, eğitim hatta tasavvufla ilgili yanı var; her yönü ile cezbedici bir anafikir. Metin Orhan Bey'in bana hediye etmek nezaketinde bulunduğu "Türk Okçuluğu" adlı ilmi kitabın sayfalarını karıştırırken meselenin ilmî ve tarihi boyutunun, en az ötekiler kadar sürükleyici olduğunu farkediyorum. Bu eser, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları arasında 1999 yılında neşredilmiş. Yazarı Doç. Dr. Ünsal Yücel. Zannımca okçuluk tarihi ve okçuluk zanaatının (aslında 'sanat'ının demek lazım) gelişimi konusunda Türkçe'de kaleme alınmış en derli-toplu eser olmak mevkiinde. Kitabı inceledikçe, 1986 yılında henüz 51 yaşında Hakk'ın rahmetine kavuşan yazarın ne kadar saygıdeğer bir yöneliş ve merakla konuya eğildiğini anlıyorsunuz. Kitap, okçuluk hakkında genel mahiyette bilgilerden sonra özellikle Osmanlıların gündelik hayatında okçuluğun ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösteren örneklere yer veriyor. Meselâ bir savaş sanatı olmasının haricinde okçuluğun eski İstanbul'da gündelik hale gelmiş bir spor boyutunu kazandığını, "hedef ve menzil okçuluğu, okçulukla ilgili hüner ve gösteriler" başlıkları altında gündelik hayatın sık rastlanır bir ayrıntısını teşkil ettiğini öğreniyoruz. İkinci bölümde yay ve ok imâli anlatılmakta. Bu kısma

göz gezdirirken okçuluk sanat ve zenaatinin âdeta bir endüstri halinde teşkilatlanıp kendine mahsus standartlar geliştirildiği, uygun hammadde sağlanmasının bile kanuni düzenlemelere bağlandığını da görüyoruz. Nişantaşı, Okmeydanı gibi artık anlamı kaybolmaya yüz tutmuş semt isimlerinin menşeini nereden aldığını belki meraklıları hâlâ hatırlıyor olabilirler ama sırf bu maksada hizmet etmek ve desteklemek için vakıflar tesis edildiğini, tekkeler kurulduğunu, okçuluk ve okçulukta kullanılan yardımcı araçları üreten zenaat gruplarının nasıl örgütlendiğini bilmek, artık sıradışı mâlumat olmaktan çıkarak kitap çapında bir ihtisas konusu haline gelmiş bulunuyor.

---

Aksiyon'un geçen sayısında "Golf doğudan yükselecek" başlıklı dosyayı görünce, hayli zamandır bekletip durduğum okçuluk meselesine eğilmenin zamanıdır diye düşündüm. Türkiye'de batı menşeli sporlar hakim; futbol, basketbol gibi çok tanınan türlerine ilaveten rugby, Amerikan futbolu, kriket, badminton, buz hokeyi gibi sporlar da filizlenmeye başladı. İtirazımız yok ama gündelik hayatın ayrıntılarında bu kadar "Amerikanize" olmanın da pek mânidar olmadığını zannediyorum. Milli spor denilince akla sadece güreş geliyor artık. Uzakdoğu dövüş ve savaş teknikleri hakkında raf dolusu Türkçe yayın bulunabilirken tarihi sporlarımızı ve hünerlerimizi hayatın içinden çıkarıp müze camekânlarında tecrid ediyoruz. Çok bilinen cirit bile Doğu Anadolu'da yılın belli günlerinde tekrarlanan bir seyir sporu haline geldi.

Böyle bir vasatta bazı insanların meslekleri haricinde zaman ayırarak Türklerin tarihi okçuluk birikimini yeniden hayata döndürmek için çalışması takdirin de ötesinde yoğun ilgi ve destek gerektiriyor. Bu konuda (www.kemankes.com) isimli internet sitesinde tarihi okçuluğa dair başlangıç bilgilerine erişmek mümkün. Sitede ayrıca çalışmalara katılmak isteyenler için üyelik formu da yer alıyor. Üye olmak için bu sitede verilen adrese e-mektup yolladımsa da karşılığında İngilizce form gönderilmesi yüzünden bir türlü beceremedim. Siteyi yönetenler bu küçük pürüzü düzeltebilirlerse çok iyi olur.

Bu arada, yukarda bahsettiğim "Türk Okçuluğu" isimli eserin yeniden ama daha cazip bir baskı tekniği ile basılarak okullara ve gençlerin rahatça erişebileceği yerlere ulaştırılmasını temenni ediyorum.

---

Beni en çok eski tarz üzre ok ve yayların yeniden imâli heyecanlandırıyor ama olimpik okçuluktan başlamak üzere, okçuluğun birbirinden farklı yönleri üzerinde gündelik hayata yeni bir menfez açmak artık mümkün. Günün birinde her şehirde, her üniversitede, her spor kulübünde okçuluk dalında hizmet veren kulüplerin faaliyete geçtiğini, amatör okçuların çığ gibi büyüyerek spor hayatımıza yeni bir boyut ilave ettiğini de görürüz inşallah.

AKLINIZDA BULUNSUN: AKUSTİK'TEN "BOŞ YOK" ALBÜMLERİ

Türk Musikisinin yaşayan en iyi kadın seslerinden Melihat Gülses yeni bir albüm yayınladı: "Narçiçeğim 2". Akustik Yapım'ın yayınladığı albümdeki eserler, sanatçı tarafından seçilmiş. Zor beğenenler için tam bir musiki ziyafeti. Sanatçıyı medhetmeye ise lüzum görmüyorum.

Aynı firma, son günlerde hayranı gittikçe artan klarnet albümlerine bir yenisini ilave etti. "Nefesim" adını taşıyan bu çalışmayı klarnet sanatçısı Serkan Çağrı seslendirmiş. Ciddi emek mahsulü bu albümü zevkle dinliyorum.

Peki, hâlâ Mevlevî âyini besteleyebilecek çapta sanatkârlarımızın varlığından haberiniz var mıydı? Bestekâr Ahmet Çalışır'ın Hicazkâr Mevlevi âyinini dinlerken Mevlânâ türbesinde gerçekleştirilen semâ gösterisini de seyretmek isteyenlere Akustik yapım firması, VCD ve DVD formatında iki kültür ziyafeti sunuyor. Bilgi için www.akustikyapim.com

**Yatma tilki gölgesinde...**

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılmasına muhalefetimi açıklamaya çalışırken en çok zorlandığım konu, sair AB muhalifleriyle niçin hemfikir olmadığımı izah edebilmekti.

Türkiye'nin AB karşısındaki mevkiini ve itibarını zora düşüren çifte çelişkinin şerhe ihtiyacı var: AB taraftarları, fikrî mânâda yekpare bir kitle değil; AB'yi "muasır medeniyet" zannedenlerden tutunuz da, Türkiye'yi iki dilli, bilmem kaç halklı bir federatif yapı haline getirmek isteyen "resmen" bölücüler aynı safta imiş gibi görünüyor. Bitmedi; bu cenahta devletin dindarlara karşı tutumundan şikâyet ederek, "bunların hakkından AB gelir" gibi kaba bir varsayımla koroya katılanlar da var; hırsızlığın, yolsuzluğun, muhayyel bir AB üyeliği ile ortadan kalkacağını düşünenler de. Böyle bir cemm-i gafîr olmaz; fikri standartları bu kadar farklı bir heyetin aynı "fikir" etrafında berabermiş gibi görünmesinden sağlıklı netice çıkmaz.

Bir de dönüp "muhalefet erbâbı"na bakalım; düzenin en kötü unsurlarını muhafaza etmek için, an'anevi nemalanma düzenini devam ettirmek için imtiyazları uğruna mücadele edenler, Türkiye'yi 19. yüzyılın politik değer yargıları ile bloke etmek isteyenler muhalefet blokunun ana gövdesini teşkil ediyorlar; fikirlerinde samimi kalabilseler belki ciddî bir sıklet oluşturabilecekler ama içlerinde AB fonlarına proje sunup para isteyenler de var, meseleyi, "AB'ye girmek için bu kadar küçük düşmeyelim; AB standartlarını kendimiz için harici ölçü kabul edip iç dinamiklerle reformları yürütelim" diyenler de. Kendimi işte bu son zümre içinde görüyorum, AB aleyhtarları içinde sesini ve yaklaşımını iyi izah edemeyen bir azınlık zümresi bu; "gıdım gıdım" yaklaşmakta olduğumuz mukadder akıbeti, bu zümrenin bir mensubu olarak şöyle görüyorum: Gidişat, AB ile ilişkilerin muhtemelen birkaç yıl içinde buz gibi soğuyacağını, bazı AB ülkelerinin artniyetinden ötürü çıkması muhtemel derin siyasi krizlerin içerde fırtınalara yol açacağını, hatta Türkiye'de AB aleyhtarlığının bir düşmanlık histerisine dönüşerek Avrupa ile ilişkilere zarar vereceğini işaretliyor. Bir AB muhalifi olarak

akl-ı selîm çizgisini bir kere daha işaret etmekte fayda var: Türkiye, AB topluluğu ile eşit hâlet-i ruhiyede iyi ilişkiler, verimli bağlantılar ve aktif bir fikir alışverişi sürdürmek mecburiyetindedir ve bizdeki mânâsız "AB düşkünlüğü"nün geleceği, muhtemel bir AB düşmanlığına doğru adım adım sürüklenmekten ibarettir.

Zaman'ın dünkü manşetindeki haber fevkalade önemli ama şaşırtıcı değildir; Bahtiyar Küçük'ün araştırması, AB aleyhtarı geçinen bazı kuruluşların Avrupa Birliği fonlarından binlerce Euro yardım aldıklarını ortaya koyuyor. Alınan proje yardımları miktar itibariyle önemli değil ama anlamı derin. AB fonlarındaki birkaç on bin Euroluk paralar, fikrî tutarlılığımızın çehresine tutulan bir samimiyet aynasıdır.

"Geçme nâmert köprüsünden ko aparsın su seni"; işte bu kadar basit. "Mecburuz, bilmem neyiz" kabilinden mâzeretler, ancak samimiyet aynasındaki iki yüzlülük görüntüsünü bulanıklaştırmaya yarar.

AB fonlarının Türkiye'de hangi maksada dönük tarzda dağıtıldığını ve kullanıldığını da sorgulamaya ihtiyacımız var. Boyalı mermi fırlatan toplarla açık arazide iki takım oyuncularının birbirini "vurarak" boyamaya çalıştığı "paintball" oyununa AB fonlarından destek alındığını duydum geçenlerde; bir mânâ veremedim. Bu gibi paraları verenin elbette bir hesabı var; alanın saflığı merak konusudur. O küçücük Euro fonlarının yakın gelecekte hangi zaafiyetleri derinleştirmek için kullanıldığını yine bir gazete manşetinden okur, öğreniriz nasıl olsa!

Bu kafayla "istiklâl-i tamme" bile ne işe yarar ki?

## İyi ki doğdun!

Kavminin orta boylusu idi; ne çok uzun, ne de fazla kısa endamlı idi. Teni, simâsı, kırmızı rengi iyice emmiş beyazdı; ne kireç renginde duru beyaz, ne de kara yağız. Kıvırcık, kısa saçlı değildi.

Düz ve uzun saçlı da değildi. O, mu'tedil sarkık saçlı idi. Ve başının saçında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak vefât etti.

Saçına koku sürmek itiyadında idi.

Simâca insanların en güzeli idi. Ahlâk itibariyle de en güzeli idi. Yaradılışı cihetiyle insan tipinin en güzeli idi.

İki omzu arası genişti. İki kulağı yumuşağına kadar inen gür saçı vardı.

Yüzü kılıç gibi parlak değil, ay misâli parlak ve toparlak çehreli idi.

Perçemini alnının üstüne bırakırdı.

O'nun hulki ve seciyesi Kur'an idi; darılırsa Kur'an darıldığı için darılır, beğenirse Kur'an beğendiği için beğenirdi.

Fâhiş, mütefahhiş değildi. Ne çarşıda pazarda çığırtkanlık yapar, ne de kötülüğe kötülükle mukabele ederdi. Bilakis o her kusuru afvederdi. Bir yerde bir eksik görse, yüzünü öbür tarafa çevirirdi.

Dünya umûrundan iki şey arasında muhayyer kılındı mı o, muhakkak en kolayını alırdı. Şu kadar ki, o kolay şey günah olmaya.

Kendisi için kin tutup öç almamıştır. Meğer ki Allah'a karşı hürmetsizlik edilmiş ola.

Hayâ cihetiyle kendi köşesinde oturan bâkir kızdan daha utangaçtı.

Birşeyden hoşlanmazsa onu sahibinin yüzüne vurmaz, hoşnutsuzluğu yüzünden bilinirdi.

Hiçbir zaman hiçbir yemeği beğenmezlik etmedi. Arzu ederse yer, etmezse bırakırdı.

Başıyla değil, vücudunun bütün hey'etiyle dönerdi; gülümserken dişleri birbirinden ayrılmazdı.

Sözü, ekserin yaptığı gibi birbirine zincirleyerek değil, dinleyenin sayabileceği derece tane tane söylerdi ve kelimeleri gönüllere sinerdi.

Müşriklere her hâl ve hareket ile muhalefet edilmesini, onlara benzenilmemesini isterdi.

Bir keresinde minberde hutbe irâd ederken, "Nâsârâ'nın İbn-i Meryem'i bâtıl üzre medhettikleri gibi siz de beni medhetmekte mübalağa etmeyiniz! Şüphesiz ki ben bir kulum. Binaenaleyh bana: Allah'ın kulu ve resûlü deyiniz" demişti.

Bir sahabî, huzurunda nasıl davrandıklarını anlatıyor: "Öyle derin bir sükût, dikkat, aşk ve edeple dinlerdik ki, sanki başımızın üstüne konmuş bir kuşu ürkütmekten çekiniyor gibiydik."

Demişti ki, "Ey insanlar, siz benim bildiklerimi bilseydiniz daha az güler, daha çok ağlardınız."

Bir gün hutbe irâd ederken mescide henüz yeni yürümesini öğrenmekte olan Hazreti Hüseyin girdi, her adımda düşüyor ama dinleyenler saygılarından ötürü dinlemeye ara verip çocuğa el süremiyorlardı. Minberden indi, Hazreti Hüseyin'i kucaklayıp kaldırdı, yanına aldı ve, "Mallarınız ve çocuklarınız sizin için birer meşakkattir" âyetini okudu.

Uykuya yatarken, "Yarabbi; senin isminle ölür, senin isminle dirilirim" derdi, uykudan kalkarken ise, "Hamd o Allah'a ki bizi öldükten sonra diriltti. Hepimiz O'na döneceğiz."

Uhud günü müşriklere karşı koltuk kabartarak ve salınarak yürüyen Ebu Düccâne'nin gıyâbında dedi ki, "Allah bu yürüyüş tarzını sevmez, amma bu yerde müstesnâ; kibirliye kibretmek sadakadır."

"Yedi tehlikeli şeyden kaçınınız" dedi. "Nedir?" dediler;

"Allah'a şirk, sihir, Allah'ın katlini haram kıldığı bir hayâtı öldürmek, faiz kazancı yemek, yetim malı yemek, düşmandan yüz çevirip kaçmak, afif Müslüman hanımlara zinâ isnad etmek" dedi. .. Selâm O'na ve O'na tâbi olanlara. Bu dünyada "iyi ki doğdun" temennîsi, başka hiç kimseye O'ndan daha lâyık değildir.

**Kesenözden iniverdim Güdül'e!**

Bu kadar onuru hak ettiğini zannetmiyorum; onun için aşağıdaki alıntının yazarını ismen açıklamayacağım ama yazdıkları kendi çapında bir sahicilik sergilediği için okumanız gerektiğine inanıyorum.

Şöyle diyor köşe yazarı:

"Dinci gazeteler ve yazarları, Genelkurmay Başkanı Özkök'ün 'Türkiye bir İslam devleti ve ülkesi değildir' demesine çok kızdılar. Oysa Türkiye'nin bir 'laik hukuk devleti' olduğu, anayasasında zaten yazılıydı. Yine de kızmalarının nedeni: Bir; Genelkurmay Başkanı, ordunun tabanından gelen baskıya rağmen sessiz ve sakin kalmış, bu da dinci kesimi 'Paşa bizden' gibi bir hoş umuda itmişti. Bu umut boş çıktı... İki; ama en çok 'sessiz ve derinden giderek örgütlenme ve devleti ele geçirmenin ve dikensiz yolda din devletine doğru koşmanın' sevincini yaşıyorlardı. Bu da yattı... Üç; bu bir muhtıradır. Kimileri anlamak istemese de, kimileri duymazlıktan gelse de... Ve sonuçta arkadaşlar kızdılar."

---

Şimdi, "yok canım bu kadar da olmaz" diyeceksiniz belki; lâkin ayniyle vâki.

Necib Türk matbuatında böyle şeyler fikir diye yazılabiliyor; daha fenası bu ve buna benzer gibi cümlelerden müteşekkil bir hayat görüşü yıllardır idare edip giden bir epistemik cemaat yaşıyor aramızda.

---

Üzerinize âfiyet biraz üşütmüşüm geçenlerde; bu gibi hallerde ciddi şeyler yazmak içimden gelmiyor. Ankaralı Namık diye bir türkücünün, dolmuş şoförü jargonuyla süslediği son albümündeki bazı sözleri takılmış plak gibi kulağımda çınlayıp duruyor. Ankaralı Namık, "âlem"in iyice canlanmasını, neşelenmesini teşvik eder mahiyette şöyle sözler serpiştiriyor türkülerinin içine,

-Hani kaşık sesi?

Ardından ilâve ediyor,

-Kır kaşıklarıı!

Sonra hızını alamıyor,

-Saldıır!

Sonra bir takdir nidâsı savuruveriyor,

-Koççç!

---

Bence bu gibi günlerde Ankaralı Namık kardeşimiz, bazı köşe yazarları ve siyasetçilerden daha çok kendisinden bahsedilmesini hak ediyor. Evet, üslûbu biraz pejoratif, zaman zaman istihcâna bulaştığı da oluyor ama o da kendince protest bir tavır geliştirmiş. Arada hiç münasebeti yokken sosyete düşkünlerini eleştirmek için,

-Tatilden mi şekerim? diye takılıveriyor birilerine. Sonra günün moda mutluluk anlayışını eleştiriyor,

-Bir sen bir ben... ardından "bir de bebek" diyecek diye bekliyorsunuz ama o , "henüz çocuk düşünmüyoruz; seneye!" diye espriyi patlatıveriyor.

Öyle ya mutluluğu bu gibi basit formülasyonlarda arayanlar sadece kariyer hırsına kapılmış olanlar değil ki, "Asker muhtıra verdi; hükümet fena halde şişip kaldı" gibi muhayyel vaziyetlerinden şâdümân olanlarımızın mutluluk sebebi de bu gibi şirinlik yapma fırsatları oluyor işte.

---

Hükümet adına açıklama yapan bir siyasetçi ise, sözü edilen konuşmayı tebrik ediyor. Sonra hızını alamayarak "Aklıselimin toplamıydı" tesbitinde bulunuyor.

---

O esnada yine Ankaralı Nâmık'a takılıyor kulağım: "Ne kadar naylon varsa, o kadar da poşet var" diyor meselâ; ardından, "Kesenözden iniverdim Güdül'e / İfâdeyi salıverdim müdüre" diyor. İki mısrâ arasında mânâ aramaya kalkışmayalım. Yok.

---

Esasen bu yazı, uykusu kaçmış birinin gecenin bir yarısında televizyon kanalları arasında gezinirken rastladığı anlık görüntüler, sesler ve çehrelere benzer şekilde, mânidar bir bütünlüğü olmayan ("postmodern" desem gider mi acaba?), kırkyama (patchwork) tekniği ile yapılmış bohçalara benzedi.

---

Belki de bu hezeyânım, hâlen tam atlatamadığım üşütmenin eseridir, ne dersiniz?

**Nerde şimdi Behzat?**

- Yav kardeşim sen bir body building center'a yazılmanın veya bir fitness club'a üye olmanın ayda kaça patladığından haberin var mı? Evde jogging yapmakla bitmiyor ki! Sistematik bir programa göre spor yapmak lâzım; diyelim gittik bir hospitale baştan ayağa check-up yaptırdık; dünyanın parası. Bunun efor testi var MR'ı var.

Diyeceksin ki dayan credit cart'a, zaten başka optionum kalmamış. Verecekler bir sürü diyet, egzersiz; şöyle ağız tadıyla chicken burger, bir pizza yiyemezsin ondan sonra, bir bardak kola'nın bile bilmem ne kadar kalorisi var. Diyeceksin ki light'ını seç; mavra bunlar annadın mı? Light-might hava. Petrol türevi inorganik tatlandırıcıların da bir sürü yan effect'i var diyorlar.

-Abi sizin dükkânın olduğu sokağın sonunda bir fitness center olacaktı, orayı gidip gezdin mi hiç? Hani Carolynn Couiffeur'un çaprazındaki köşede Moonlight showroom var ya. Onun iki kat üstünde...

-Nerede yav, hani sence and simplicity elektronik mağazası var rock cafe'nin beri yanında. Onun solundaki business şeyini demiyor musun sen?

-Taner abi ben geçen gün bir arkadaşa bakmak için uğradımdı. Abi süper diyorum sana süper. Conditioner'ler her dakka iş başında, check-up raporunu görmeden membershiplik hayal abi. Önce doktor kontrolünden geçiyor rapor, ardından bir mini test. Sonra bir kafeteryası var salonun köşesinde, wonderfull. Yalnız biraz pahalı. Bizim girlfriend'e hava olsun diye bir şeyler ısmarladım da additionu görünce dumur oldum inanmazsın.

-Yoksa bir dancing center'e mi yazılsam Şecaattin? Fitness, jogging bilmem ne bunlar gayesiz işler. Canım sıkılır hemen; ama dans öyle mi?

-Abi sana tango gider ha!..

-Tango mango; tango kültür işi oğlum, beni bozar ama şöyle vals olabilir meselâ, rock and roll'a gençken meraklıydım, onu da kıvırırım. Biraz nostalji olur, ne dersin?

-Dansı bahane ediyorsun bana kalırsa Taner abi; senin aklın fikrin kızlarla sosyal arkadaşlıkta.

-Töbe, billah yalan. Geçen sene Princess Thermal Hotel'in roof'undaki servisçi kızdan bir bardak su istedim diye başıma getirdiklerini unutmadım. Altı üstü how are you, nice too meet you muhabbeti.

-Kız seni turist sanmıştı hani değil mi Taner abi?

-Yav tabii bilirsin elegant bir tipim vardır benim; şöyle biraz da cool takılırım ya hani style olaraktan. O gün de saçlarımı perma filan yaptırmışım, kumral kumral bakıyorum ortalığa. Kızcağız harbiden İngiliz, Alman filan sandı beni tabiatıyla. Aslına bakarsan Şecaattinciğim globalizm böyle bir şey işte. İyi midir kötü müdür bilmeden yuvarlanıp gidiyoruz bakalım.

-Kötü olur mu Taner abi; meselâ İCQ'da bir chat rooma takılıyorsun, yetmiş iki milletle muhabbet ediyorsun, international bir etkileşim oluyor sürekli; bir nevi nasıl derler, cultural fussion açığa çıkıyor. Relationdan kim ne zarar görmüş abi?

-Valla bilmem Şecocuğum; vaktiyle doğru düzgün okuyamadık biliyorsun; böyle mevzular bana çok hard geliyor. Peder çok ısrar etti, yollayalım seni Amerika'ya hiç olmazsa bir lisans kap gel filan diye, lakin o zaman bende böyle İngilizce nerde? Şimdi iki satır köşe yazısı okusam başağrısı yapıyor. Kaptırdık gitti ticarete işte.

- Onu diyordum abi; meselâ bu kardeşinin kaç ülkede manitası var sayayım mı; Arnavutluk'tan var, Hindistan'da iki tane, Bahreyn, İngiltere. Bir de İslandalı bir kız var abi; belki de yengen olur yakında.

  -Nasıl yani, oğlum öyle internette chat yaparak familya kurulur mu? Görmeden etmeden...

  -Oo, senin bir şeyden haberin yok Taner abi, görüntülü chat diye bir şey var. Sen onu görüyorsun, o seni görüyor. Halamın oğlu Behzat yok mu? O böyle yırttı işte. Nerde şimdi Behzat? Norveç'te. Yakında basar nikâhı, gel keyfim gel.

  -Bu Behzat şu internet cafe işletip batıran şu kara kuru çocuk değil mi; bir sürü borç takmıştı hani.

  -Lakin abi bunlar esmer erkeklere hasta oluyorlarmış. Behzat tipten döndü köşeyi. Janssen yenge paşalar gibi bakıyormuş Behzat abime.

  -Bakıyorum senin de niyetin böyle bir şey galiba.

  -Abi global rüzgarlar esiyor bütün dünyada. Fırsatı değerlendirmek lâzım. Yarın bizim hükümetin işi belli mi olur? Çatt! Kapattım der interneti şunu bunu filân, kalırız kendimizle baş başa. Ondan sonra gelsin tütün taban fiyatları, asgari ücretin vergiden muaf olması...

  -Yav Şecaattin ben seni pek ciddiye almıyorum filan ama bayağı sıkı kültür var sende; aferin be; nerden biliyorsun sen bu lâfları; gazete de okumazsın.

  -Gazete okumakla bir şey olunsaydı, gazetecilerin halinden belli olurdu Taner Abi, geçeceksin onları. Bu devran böyle sürüp gitmez. Su akarken testiyi dolduracaksın. Şu diet, check-up işlerini ihmâl etme abi. Biraz visionunu upgrade et. İnternational açılımlarda bulun.

-Ne gibi meselâ, chat mi yapayım senin gibi?

-Yok abi, al şu kankanı da yanına; açılalım Avrupa filan; turlara yazılalım; fuarları müzeleri gezeriz hem...

-Discoları, publarıpublar, plajları.. neyse Şecocuğum; benim terapi randevum geliyor; gitmem lâzım; herif bir seansa eşek yüküyle para alıyor. Zengin çocuğu olmaktansa terapist olmak varmış ya neyse.. dönerim ben sana.. çaav!

-Saygılar abi, takıl bana hayatını yaşa, çaav!

**Akl-ı selime gel mîrim!**

Yeni Türk Lirası'nın kısaltılmış biçimini kullanmak hiç de pratik değil; peş peşe üç majiskül harfi tek tek yazmak zaman alıyor. Mâlum, Dolar, Sterlin, Yen, Euro gibi itibarlı paraların amblemleri var ve kağıt üzerinde kolayca tanınıyorlar. YTL hazırlanırken amblemi de tasarlanmış olsaydı paranın gücüne ve istikrarına duyulan güven vurgulanmış olurdu. Kezâ yeni paranın adı da hayli uzun; altı heceli para ismi, zannederim Güney Amerika ülkelerinde bile kalmadı.

---

Dün okuduğum iki haberi yan yana getiriyorum; ilki Mehmet Barlas'ın bizzat şahit olduğu bir hâdise: Bizim sonradan görme zenginlerden biri pahalı yatının güvertesinde güneşlenirken canı içecek bir şey istemiş; üç metre ötedeki barmene sesleneceğine cep telefonuyla İstanbul'daki özel radyosunun spikerine emir vermiş, "yayın esnasında benim barmene anons yap da bana içecek getirsin". İkincisi Zaman'ın arka sayfasındaki "40 yıldır uzaydan sinyal bekliyorlar" haberi. Microsoft firmasının kurucularından Paul Allen, yaptığı bağışlarla uzaydan gelmesi muhtemel akıllı radyo sinyallerini dinleyen ve tarayan gelişmiş radyoteleskop sistemine katkıda bulunmuş.

Gerekli mukayeseyi ve yorumu size bırakıyorum.

---

Bizim gazetenin yorum sayfaları, gündemin derin ayrıntılarını titizlikle takip ederek okuyucuya entelektüel kışkırtmalar gönderen yaklaşımıyla gündelik post-doktora dersleri kıvamını tutturma başarısını gösteriyor. Yorum editörlerimizin titiz gayretini sevgiyle alkışlıyorum. Bazen iki günde eskiyiveren gündem meselelerine bu derece serî yorumlar üretebilmek hakikaten takdiri hak ediyor. Türkiye'de akademik geleneğin yüz aklarından ve fikir dünyamızın yıldızlarından Prof. Dr. Erol Güngör'ün hâtırasına ayrılmış tam sayfalık değerlendirme yazısı gerçek bir kadirşinaslık örneği idi. Yazıyı kaleme alan Yılmaz

Özakpınar'a ve yorum sayfalarının hamarat editörlerine gönül dolusu teşekkür ediyor ve merhûm Erol Güngör'e rahmet diliyorum.

"Akl-ı selim"in ne olduğu hakkında pek sarih fikre sahip olmadığı anlaşılan bir kısım zevatın, Sevgili Erol Hocamızın eserleriyle tanışması zamanı gelmiştir.

---

Bu "kapıcı edebiyatı" artık baygınlık vermeye başladı; birkaç taraftar harçlıklarını birleştirip kendince bir nükte yaptıklarını zannederek tribüne pankart açıyorlar; spor sayfaları günlerde bu nâhoş ibâreyi tartışmaktan bıkmıyor. Herkes ayıpladı, Rıza Hoca sıcağı sıcağına pek güzel ve seviyeli bir cevap verdi. İşin orada bitmesi lâzım. Bu meseleden hareketle güzîde futbol camiâmızın fikrî seviye itibariyle vahim bir fasit daire içinde döne döne kulaçladığını söyleyebilir miyiz?

Bence evet; bana inanmayanlar, elli seneden beri "Berlin Panteri" unvanını parlatıp duran bir "büyük kaptan"ın kendi gazetesinde yayınladığı ve Giray Bulak'a hitaben kaleme aldığı cumartesi yazısını okuyabilirler. İçinde şöyle cümleler geçen bir yazı bu: "Sen kimsin... Sen ne yaptın be! Söylesene... Buna layık değilsin... Otur şimdi ağla!"

Futbol, gündelik gazete kağıdı tüketiminin ortalama dörtte birini gazete haline dönüştüren bir sektör; biraz da ortalama seviyeye katkıda bulunmasını beklemek hakkımız değil midir?

---

TRT, kurum bünyesinde bir "TRT Market" açmış; dün bir dost meclisinde bahsi geçince duydum, sevindim ve şaşırdım: Sevinmemin sebebi "Bir Roman Bir Hikaye", "Radyo Tiyatrosu" gibi fevkalade güzel ses kayıtlarının albümler halinde meraklısına ulaştırılması imkânının doğmuş olması. TRT dükkânında ne gibi ürünlerin sergilendiğinden haberdar değilim, belki de bahsettiğim programlar hazırlanıp satışa sunulmuştur bile. Şaşkınlığım ise Türkiye'nin en büyük medya kuruluşunun kendi faaliyetini duyurmakta ihmâlkâr davranmasından kaynaklanıyor.

**Yazı ve biz**

Bu toplum kâğıt üstünde zaman ve mekân itibariyle sürekliliğe sahiptir; Türk tarihini dörtbin sene öncesinden başlatanlar da var. Bu nasıl bir süreklliliktir ki, bizden üç kuşak önce yaşamış dedelerimizin estetik anlayışından yarım yüzyıl içinde birkaç bin sene geriye düşüvermişiz? Ne ev yapmayı biliyoruz, ne de şehir kurmayı; toplu yerlerde sıraya girmeyi bile unutmuşuz.

Konuyu en iyi grafik tasarımı ile uğraşanlar anlayacaktır ama meselenin herkesi ilgilendiren bir yanı var: Biz Türkler tabela kirliliğinin iki çehresine mağlup durumdayız; ilkini daha iyi

farketmek için çarşı içinde bir sokağın ucunda durarak sonuna doğru manzarayı seyretmek gerekiyor. Birbiri üstüne binmiş gibi görünen, yan yana, alt alta, üst üste, muhtelif ebatlarda ve zevk seviyesinde bir yığın tabelâ; tam bir anarşi veya görüntü kirliliği. İkinci ise tabela üstünde ibarelerin diziliş biçimi, harflerin seçimi, renklendirilmesi ve bunun gibi ayrıntılara dair.

Çiçeği burnunda "Kitap Hayattır" dergisini karıştırıyordum; gözüme iki delikanlının Taksim'deki Atatürk Kitaplığı girişinde çektirdiği bir fotoğraf iliști. Girişin üstündeki betondan yağmur sundurmasının karşıdan görünür kısmına büyük harflerle "Atatürk Kitaplığı" ibaresi yazılmış. Düzenlemeyi yapan kişi, herhalde uzaklardan rahatça görülsün diye harfleri yazı alanının alt ve üst sınırlarına değecek derece büyük tutunca ortaya çirkin bir grafik tasarımı çıkmış. Özel sektöre ait işyerlerinde tabela ve benzeri ticari yazılar biraz daha itinalı, ne var ki kamuya ait bina ve işyerlerinde, insana "aşkolsun, fevkalade güzel" dedirten bir tabela uygulamasına henüz rastlamadım. Özellikle hırdavatçılarda iri boyda pirinç döküm harfler sayıyla satılmaya başladıktan sonra kamudaki teknik hizmet elamanları birer amatör tabelacı kesildi. Harfler tek başına fena değil ama siyaha boyanmış alüminyum plakaların üzerine pirinç harfleri satır arası, harf arası, doluluk-boşluk oranlarına göre üslûbuyla yerleştirebilen bir 'sanatkâr'a henüz rastlamadım. İnanılır gibi değildir; üniversite kampüslerinde, fakülte girişlerinde, bölüm isimlerinde bile bu pirinç harf, siyah alüminyum zemin ve sarıya boyanmış yuvarlak çerçeve zevksizliğinden geçilmiyor.

Çirkinlikte bu derece ittifak etmemizin bir anlamı olmalı! Nedir bu?

Konu dikkatinizi çekmemiş olabilir ama isterseniz bugünden sonra karşılaştığınız büyük boydaki yazıların güzelliği hakkında bir fikir geliştirmeye başlayabilirsiniz: Afiş, bezbant, camekân yazısı, broşür, ticari reklam panolarında yer alan yazılar, apartmanların giriş kapısındaki mermer isim levhaları, belediyenin her kapıya astığı numara belirten plaketler veya bir kitap kapağı. Bu gibi ibareler gündelik hayatımızda sandığımızdan daha fazla yer kaplıyor; etrafımızda hep irili ufaklı harfler, kelimeler, renkler, iki boyutlu grafik düzenlemeleri uçuşuyor. Grafik denilen sanat elinizde tuttuğunuz dergi sayfalarının biçimlendirilmesinden tutunuz da televizyon stüdyolarının sabit dekorlarına, ekran alt yazılarına, el ilânlarına, kitap sırtlarına, şehirlerarası yollarda sağa sola sorumsuzca dağıtılmış devâsâ ticâri panolara, cep telefonlarının numara tarzlarına kadar kaçınılamayacak kadar geniş bir yaygınlık alanında karşımıza çıkıyor.

Ve elbette karşılaştığımız örneklerin geneline hâkim olan üslûp, 'biz'e dair ipuçları taşıyor. Haydi itiraf edelim, büyük boyda yazı yazdırmak için işin ehline para vermek, çoğumuz için fuzûlî harcama addedilir; İstanbul'un kıyı mahallelerinden başlamak üzere taşraya doğru uzandığınızda ucuza getirilmiş, kaşına-gözüne pek dikkat edilmemiş yazılarda, sadece yazı sanatına ve grafiğe değil, eşyaya bakışımıza dair çok mühim ipuçları vardır. Kullandığımız

bina ve işyerlerinin dış cephesinden çoğu defa içi de görünür; içerideki zevksizlik ve aldırmazlık dışa da akseder.

Mezarlık ziyaretlerimde beni ölüm duygusundan bir an uzaklaştırıp yeniden dünyevîleştiren şeylerin başında mezartaşlarının, mezarların ve kitâbelerin perişanlığı gelir ve mezarlıklar, toplumun estetik zevkini gösteren çok iyi örneklerdir. Neredeyse sistematik tarzda tekrarlanan imlâ hatalarını bir tarafa bırakalım, mezarlıklarımızın umumi görüntüsü son derece çirkin bir mermer, boyalı demir kalabalığı ve kıraçlıkla özetlenebiliyor. Herhaliyle dört başı mâmur bir mezar bulmak neredeyse imkânsız. Ben bu çirkin manzarayı ölülerimizin hâtırasına saygısızlık olarak kabul etmiyorum; bu saygısızlığı başta kendimize olmak üzere topluma ve 'bu dünya'ya karşı işliyoruz.

Batı dünyasından örnek vermeye gerek yok; orada da okullarda çocuklara estetik ve sanat dersleri veriyor değiller; batıda olup, bizde eksik olan şey, belki de göz terbiyesidir; şehir dokusu içinde varlığını muhafaza etmiş klasik eserlerdir, sanat yapılarıdır, müzelerdir. Bu gibi sanat eserleri zihnin arkaplanında gözü ve bedii (estetik) zevki terbiye eder; karar verme ânında devreye girip neyin niçin yanlış olduğunu hatırlatır. Bu eserler hâtıra değerlerine ilâveten göz terbiyesini geliştirmek hizmetini de görürler.

Biz bakıyoruz ama görmüyoruz; mimarlarımız bizdeki klasik sanat yapılarının varlığından haberdar değilmiş gibi dünyanın en kötü binalarını çiziyor, şehir plancılarımız insanla şehir arasındaki ilişkilerin anlamını kavrayamadan emekli oluyorlar galiba. İşin fenâsı "bakmak ama görmemek" mânâsında görgüsüzlük okumuşlarımızda bile var.

Yıllardan beri dünyanın en kötü balkonları, en kötü balkon parmaklıkları ve merdiven şebekeleri bizde tekrarlanır durur. Evlerimizin çatısı anten anarşisine, cephesi boya ve kompozisyon bilgisizliğine, içi görgüsüzlüğe, temeli ise nemelâzımcılığa teslim olmuştur.

Bir dakika, bu toplum kâğıt üstünde zaman ve mekân itibariyle süreklilığe sahiptir; Türk tarihini dörtbin sene öncesinden başlatanlar da var. Bu nasıl bir sürekliliktir ki, bizden üç kuşak önce yaşamış dedelerimizin estetik anlayışından yarım yüzyıl içinde birkaç bin sene geriye düşüvermişiz? Ne ev yapmayı biliyoruz, ne de şehir kurmayı; toplu yerlerde sıraya girmeyi bile unutmuşuz. Okullarımızda güzel yazı dersi okutulur ama -yazdığı şeyin niceliği bir yana- yazısı güzel olan yok gibidir. Seçtiğimiz yazı tarzı, bizi ele veren bir psikoloji testi gibi; yazı da oluşun bir parçası.

Tabela, ev, mezartaşı veya sokak levhası farketmiyor. Yetmiş sene önce yaylacılıkla geçinen aşiret kadınlarının renk ve kompozisyon bilgisini bugünün şehirlerinde hatırlar gibi olana "sanatta yeterlik" pâyesi yapıştırıveriyoruz. Belli ki estetik ve kültür planında müthiş bir kesintiye uğramış hâfızamız. Güzellikleri tahrib edip çirkini çoğaltmışız; şimdi kötü örnekler iyi örnekleri kovuyor. Milimetrik ayrıntıdan başlayıp devâsâ mimarlık yapılarına kadar zevksizlikten dökülüyoruz.

Bunun bir adı olmalı; bunun bir adı var; nedir bu?

**Vs, vs, vs...**

Emeklilik vakti yaklaşmış bürokratların "giderayak" ülkenin hükümetine, parlamentosuna, siyaset adamına kafa atmasına artık kızmıyorum; bilakis empati yoluyla bunun nasıl hoş bir duygu olduğunu kestirmeye çalışıyorum.

Fevkalâde rahatlatıcı bir etkisi olduğunu söyleyebilirim; onca gazetenin, kanalın, haber portalının birkaç gün boyunca, "kafa attı, muhtıra verdi, hizaya gelin dedi" cinsinden haberlerine konu olmak az şey midir?

Emekliliğin yaklaşması meselesini tasrih edelim; kanunun öngördüğü asgari had çoktan doldurulmuş da azamî haddin dolmasına birkaç ay kalmış iken tercih ediliyor bu tür çıkışlar. Yani deniz bitmiş, yol tükenmiş; o bürokrat aynı sözleri emekli olduğu günün ertesinde söylemeye kalkışsa kimse tınmaz çünkü. Türkiye'de görülmüş şey değildir ya, diyelim ki siyasetçiler bu bürokrata kızdılar ve re'sen açığa aldılar! O bile bir başka sevimli ihtimâl olarak emekli adayının "ihtimâller çizelgesi"nde parıldayıp durur; hükümetin öfkesine muhatap olup açığa alınmak, bir başka boyutta "ikinci hayat" kapılarının açılması demektir. Böyle mağrur ve mağdur bir bürokratı emekliliğinden sonra baş tacı edecek sektör eksilmez Türkiye'de.

O halde bir geçici tespitte bulunabiliriz; söylenen sözlerin önemi, bizatihi sözün kendisinden değil, söyleyen kişinin etiketinden kaynaklanıyor. Bu tür konuşmaların hiçbirinde beyin fırtınası estirecek kuvvette bir zihnî şimşeklenme eserine tesadüf edilmiyor; hepsi de tekrar edile edile mânâsından kopup uzaklaşmış, çiğnene çiğnene cılkı çıkmış cümlelerden ibaret.

Kendileri nasıl yorumlarlar bilmem; bu gibi bürokratların vara-yoğa, münasebetli-münasebetsiz vesilelerle tekrarlayıp durdukları o nutuk cümleleri, en ziyade işte böyle itibar kaybına uğruyor. Bu değerli bürokratlarımız, memuriyet kariyerlerinin son on-on beş senesini Ankara'da ve Ankara'nın munkabız kulisleri çerçevesinde geçirmekten ötürü kaldıkları lojmanla, çalıştıkları işyeri arasına sıkışan bir kulvarı zamanla Türkiye'nin kendisi zannediyorlar. Biraz zihinlerini zorlayabilseler, kendilerinin de vaktiyle Ankara'ya gelirken Hasanoğlan civarlarında eğreti bir yüz takınarak başkente duhûl edebildiklerini çıkaracaklardır. Bu haliyle Ankara, sadece kurum içine yayın yapan bir şirket televizyonunu hatırlatır bana. Onca bürokratın, yazar-çizerin Ankara'ya kapağı atmak için niçin didinip durduklarını da anlayamam.

İşin gülünç ve garip tarafı, "değiştirtmeyiz, kılına bile dokunamazsınız, biz bu memleketi yazıda-yabanda bulmadık" edâsıyla savunulan mevzilerin fiilen çoktan kayıp gitmiş olduğudur. Türkiye, resmi ideoloji düzleminde son derece önem verilen egemenlik haklarından çoğunu daha şimdiden kaybetti bile. Geriye sadece emeklilik eyyâmı yaklaşınca

bir salon dolusu bürokrata hitâben irad edilen kuru nutuklar kalmıştır. Bizim muhafazakâr bürokratlarımız, içten içe nefret ettikleri Avrupa Birliği'ne şöyle ağız tadıyla bir muhalefet tavrı bile geliştirememiş olmanın ezikliği içindedirler; neticede bizim AB'ye üye filan olmayacağımızı, evvelen AB'nin bu işe rıza göstermeyeceğini, sâniyen diğer bir başka bürokrat arkadaşların allem-kallem AB yoluna takoz koyacağını sezerler ve "mış gibi" yapıp geçerler.

Neyse, geçelim bu sevimsiz fasılları; haydi hep birlikte empati yoluyla terapi yapıp sinirlerimizi teskin edelim: Çok yüksek dereceli bir bürokratsınız; emekliliğine birkaç ay kalmış; bir yıldönümünü vesile edip, -bizde böyle vesileler hiç eksik olmaz- şöyle esaslı lâflar etmek imkânı doğmuştur. O gün kürsüye çıkıyorsunuz, salonu dolduran meslektaşlarınızı, devlet erkânını selâmladıktan sonra bakışlarınızı "ben sana gösteririm" frekansına sabitleyip hükümet üyelerini hışımla süzerek fırça atmaya başlıyorsunuz: "Felaket kapıdadır, ülke çok kötü idare edilmektedir, meclis beceriksizdir, lâkin ülke sahipsiz değildir..."

Vesaire, vesaire, vesaire!...

## Kutsalları tokuşturmayalım!

YÖK Başkanı Prof. Dr. Erdoğan Teziç'in, "Bumin, başörtüsü konusundaki kutsal gerçeği dile getirdi" sözünü hangi maksatla söylediğini anlayabilmek için haber metnini birkaç defa okumam gerekti; evvelâ ironik bir göndermede bulunduğunu zannetmiştim çünkü.

"Acaba ben mi yanlış biliyorum" diye sözlüğe baktım; "kutsal" şöyle tarif ediliyor: "Güçlü bir dinî saygı uyandıran veya uyandırması gereken, kutsî, mukaddes. Tapınılacak veya yolunda can verilecek derecede sevilen; Bozulmaması, dokunulmaması, karşı çıkılmaması gereken, üstüne titrenilen; Tanrı'ya adanmış olan, tanrısal olan şey". Bu haliyle kutsal, kendiliğinden "tabu" kavramını çağrıştırmakta. Tabu, kutsal sayılan bazı insanlara, hayvanlara, nesnelere dokunulmasını, kullanılmasını yasaklayan, aksi yapıldığında zararı dokunacağı düşünülen dinî inanç anlamına geliyor; yasaklanarak korunan nesne veya kelime veya davranış.

İlmî bakış açısına göre, gerçekleri veya olguları kutsal olan ve olmayan diye ikiye ayırmak mümkün değildir çünkü kutsal, târifi gereği ilmin konusu olmaya müsait değildir. Keza bilim, yeni kutsallık alanları ihdâs etmez, modern bilimin inşâ tarzı kutsallık üretmeye müsait değildir; gruplandırır, sayar, inceler, parça-bütün ilişkilerini inceler, anlamlı tekrarları kaydeder ve bir sonraki bilinmeyeni öngörülebilir hale getirmek için "yanlışlanabilir" basamaklar inşâ ederek yol alır. İlmî merakın ucu değerler alanına dokunduğunda bilimin suskunlaşması, episdemik duruşun icabıdır. Bilim adamı sıfatıyla değerler alanına dalmak mümkünse de bu serüvenden "bilim adamı" olarak çıkmak imkânsızdır.

Bu akıl yürütme biçimi, bizi kendiliğinden devlet ve bilim ilişkilerine götürecektir. Resmi ideolojiye göre devlet, Atatürk'ün sözleriyle bilimle nisbetini şöyle tayin etmiştir: "Dünyada

her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır." Ve devam ediyor: "Ben, manevî miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır." Bu bakış açısı tereddüde yer bırakmayacak derecede bilimi devlete rehber tayin ediyor. 30 Ağustos 1925'te Kastamonu'da türbe, tekke ve zaviyelerin yasaklanmasıyla ilgili konuşmasına ise Atatürk, Cumhuriyet'in istikametini son derece açık bir dille işaretliyor: "Ölülerden medet ummak, medeni bir cemiyet için, şendir(lekedir). Efendiler ve ey millet, biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve meczuplar memleketi olamaz. En doğru en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır."

Bu sözlerin anlamını tartışmaya gerek yok; açıktır. Müphem olan, devlete rehber olarak ilim ve akıl doğrultusunu gösterdikten sonra resmi ideolojinin "kutsal gerçekler"ini ilim ve akılla sınamak noktasında işin içinden nasıl çıkılacağıdır. Fiiliyatta olup biten ise şudur: Türkiye Cumhuriyeti devleti, günün birinde devlet adına kutsal gerçek üretmemek esası ve niyeti üzerine binâ edilmiş olmasına rağmen, neticede bilim alanından ziyade ideoloji alanında varolmayı daha zahmetsiz bulduğu için yeni kutsallıklar üretmekten kaçınamamıştır; kaçınması da mümkün değildir zaten. O zaman mesele, hangi kutsalın daha kutsal olduğu tartışmasında kilitlenir kalır: Devletin kutsalı mı daha kutsaldır, yoksa halkın kutsal saydığı şeyler mi? Hangi gerçek daha gerçektir; resmî gerçekler mi fiilî gerçekler mi?

Diyeceğim şudur: Devletin veya devlet adına konuştuğu varsayılan kişilerin yeni kutsallıklar ihdâs etmeğe kalkışması teorik açıdan yanlıştır ve resmi ideolojinin inandırıcılığını zedeler. Bir konuyu tartışma dışına çekmek murad ediliyorsa, "bu devletin kutsal gerçeğidir" demeye gerek yok bence, anayasanın "beşinci kısım"ına yazınız kâfidir.

**2005**

30 Mayıs

**Üsküdar'dan bu yana lo...** Zaman Gazetesi

30 Mayıs

**Milliyetçilik mi, medeniyetçilik mi?** Aksiyon Dergisi

29 Mayıs

**Büyüksün Üstad!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

28 Mayıs

**Usûl esasa mukaddemdir** Zaman Gazetesi

25 Mayıs

**"Flaster" değil, yara bandı!** Zaman Gazetesi

23 Mayıs

**"Dizüstü" aydınlanması** Zaman Gazetesi

23 Mayıs

**'Kürt meselesi'nde sağduyu örsle çekiç arasında** Aksiyon Dergisi

22 Mayıs

**Zamanında çekilen bir tokatın faziletlerine dair** Zaman Gazetesi, Turkuaz

21 Mayıs

**Guantanamo-İmralı** Zaman Gazetesi

18 Mayıs

**Şu işin adını koyalım artık!** Zaman Gazetesi

17 Mayıs

**Pamuk tarlası** Zaman Gazetesi

16 Mayıs

**Fikir cehdi ve fikir dergiciliği üzerine düşünceler** Aksiyon Dergisi

16 Mayıs

**Tavzif dediğiniz böyle olur işte!** Zaman Gazetesi

14 Mayıs

**Bindik bir alâmete...** Zaman Gazetesi

11 Mayıs

**Seyrantepe Galatasaray'ındır** Zaman Gazetesi

09 Mayıs

**Altemur Kılıç'ın hatıraları ve 27 Mayıs darbesi hakkında anlattıkları** Aksiyon Dergisi

09 Mayıs

**Vergi affı çıksın da gerisi kolay!** Zaman Gazetesi

08 Mayıs

**Yollarda** Zaman Gazetesi, Turkuaz

07 Mayıs

**Avrupa nere düşer?** Zaman Gazetesi

04 Mayıs

**Sağ iktidarsızlığın kısacık tarihi** Zaman Gazetesi

02 Mayıs

**Ermeni meselesinin pek farkedilmeyen boyutları** Aksiyon Dergisi

02 Mayıs

**Dümdüz ama hakikatsiz** Zaman Gazetesi

01 Mayıs

**Evet evet, irtica arttı!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

## Evet evet, irtica arttı!

Pancu'nun şu 3-4'lük maçta astarı yüzüne gelecek şekilde ters giydiği mavi kaleci kazağı meselesi kafama takıldı. Daha maç bitmeden işi-gücü futbol maçları hakkında gevezelik ve hatta dedikodu üretmekten ibâret zevât, forma meselesini tartışmaya başladı. Aradan yarım saat geçmeden Beşiktaş yetkilileri açıklama yaparak, Pancu'nun kalecilik yaptığı bu unutulmaz maçın hatırasını yaşatmak üzere forma basacaklarını ve satacaklarını ifade ettiler. Haftasına kalmadı sözlerini yerine getirdiler; şu günlerde sıkı Beşiktaşlılar herhalde kırıp-sarıp bir "3-4" forması alıyorlardır herhalde.

Belki hâlâ konunun ne derece ehemmiyet taşıdığının farkında olmayabilirsiniz ama futbol kulüpleri açısından forma satışından elde edilen (veya elde edilmesi beklenen) gelir, milyon dolarlarla ifade edilen ciddi rakamlar. Mesela Fenerbahçe'nin son transferi Anelka nam yiğidin transfer ücreti, ilk günlerde sırtında Anelka yazılı forma satışıyla karşılanabilecek

tarzda hesaplar yapılmış; ne var ki bu futbolcu beklenen randımanı veremeyince forma satışlarında düşüş görülmüş. Öyleyse son derece ciddi bir sektörle karşı karşıya bulunuyoruz demektir; forma sektörü!

Forma deyip geçmeyelim; benim de birkaç defa İstiklâl Caddesi üstündeki Küçükparmakkapı Sokağı'nın sonundaki, Hasnun Galib'e mücavir sapa bir yerde duran mağazadan forma almışlığım vardır. Geçmeyelim, çünkü kaldırım seyyarlarında veya ucuz konfeksiyon ürünü satan dükkânlarda beş liraya satın alınabilen bir formaya "orjinaldir" diye beş-altı kat fazla para ödemek insanın zihninde derin izler bırakıyor; insanı, "âlemin enâyisi ben miyim" diye düşünmeye sevkeden derin bir iz. Kendi keyfime kalacak olsa değil bir büyük takımın forması için o kadar para ödemek, rahmetli Metin Oktay'ın son maçında giydiği forma için bile -bir simit parası kadar olsun- para ödemeye yanaşmazdım. Ne var ki yetişkin evlat sahibi olunca, zihnen iştirak etmediğiniz bazı şeyleri yapmak zorunda kalabiliyorsunuz; küfeyle para ödeyip forma almak gibi.

Eğri oturup doğru konuşalım; forma sadece spor yapmak için giyilen bir esvaptır; kaldı ki spor yapmak için illâ sportif bir esvap giymek de gerekmiyor lâkin son zamanlarda refah seviyemiz haylice artmış olmalı ki, fazla kilolarından kurtulmak için ahir ömründe sabah yürüyüşüne çıkmaya başlayan haminnelerin bile, günün ve o esnada yapmakta oldukları şeyin mânâ ve ruhuna münasip şeyler giymekte olduklarını görüyorum. Tabii bu noktada aklıma hemen spor yapmak için üretilen ve bazı sporcular tarafından da ara-sıra kullanılan eşofmanın (ki bizdeki yaygın ismi "eşortman"dır nedense!), halkımızın neredeyse kaahir ekseriyeti tarafından yatak ve piknik kıyafeti olarak kabul görmesi geliyor. Sadece pijama olarak kullanılsa neyse, çarşı-pazarda eşofmanla dolaşanları gördükçe Türkiye'nin iyiden iyiye şekil ve muhteva değiştirdiğini görüp ürküyorum. Biz ki, çarşıya çıkarken Cumhuriyet balosuna gidiyormuş gibi hâl ü etvârını tanzim eden, saçını tarayan, pantolonun ütüsü bozulmaya yüz tutmuşsa, "Kasap Behçet efendi beni bu kıyafetle görürse ayıplar; manava bakacak yüzüm kalmaz" diye titizlenen bir babalar ve dedeler kuşağının evlâtlarıyız! Eğer onlar ortalık yerde "şıpşıp" ve her tarafından salkım saçak dökülen eşofmanlarla gezinenleri görselerdi mutlaka çok üzülür, "irticâ almış başını yürümüş" diye kahırlanırlardı.

Evet efendim bu bir irticâdır; "çok daha rahat oluyor, biz de giyiyoruz, hem sen o eşofmanların kaç lira olduğunu biliyor musun bakalım" neviinden itirazlara aldırış etmem. İrticâın arttığından tedirgin olup sık sık huysuzlanan çevreler, eşofmanla çarşıya çıkan gereğinden fazla rahat muhitleri kasdediyorlarsa, onlarla hemfikirim efendim.

Geçenlerde ünlü Türk filozoflarından bazılarının gevezelik ettiği bir futbol programında farkettim; kadıncağız el kadar sabîyi (altı aylık mıdır nedir) kaptığı gibi Fener'in maçına getirmiş; çocuğun ağzında ise sarı-lacivert renkli bir yalancı meme!

Vay canına! Eski kaynanaların adı çıkmış vallahi; onlar işte bu gibi durumlarda "oğlumun aile saadeti bozulacak" diye fütur getirmeksizin el kadar sabî ile kapı kapı gezen gelinlerini tuttukları gibi annelerinin evine yollayıverirlerdi ve haklılardı. Ne var ki futbol kulüpleri, üç beş kuruş para kazanmak uğruna taraftarlık duygusunu derinleştirmeye, hatta resmen ve alenen saplantı haline getirmeye çalışıyorlar. Manzaraya bakınız: Battaniye, terlik, emzik, bardak, meyve suyu, kredi kartı, fincan, kaşkol, çorap, fanila, kasket, nevresim, yastık kılıfı derken neredeyse bütün çarşı-pazarı üçe bölerek gelirini paylaşacak derecede renklerini marka haline getiriyorlar. E, kocaman kadın dört aylık bebeğini alıp serin bir bahar akşamı maça götürür ve ağladığı zaman da ağzına sarı-lacivert renkli bir emzik tıkayıverirse o sabînin ilerde fanatik taraftar olmaktan başka şansı kalmaz ve fanatik dediğin, takımının renklerini taşımayan su bile içmez.

Fincan dedim de aklıma geldi; bir okuyucum beni kızdırmak için üzerinde 1907 yazılı bir kupa hediye etmişti vaktiyle; sırf nefsim terbiye ve tezkiye olsun diye kırmayıp muhafaza ettim; geçenlerde "şununla biraz kahve içeyim" dedim, inanmazsınız fincan kahrından çatır çatır sesler çıkararak çatladı.

Hayır, yapıyorsunuz bari iyisini imâl ettirin şu renkli şeylerin birader!

## Dümdüz ama hakikatsiz

Yeni Papa Ratzinger'in en azından dürüst bir batılı olduğunu kabul edelim; vaktiyle Türkiye'nin AB'ye girmesine, "Türklerle aramızda duruş farkı var" meâlinde bir cümleyle karşı çıkmıştı. Batılı muhataplarımızın birer "açık toplum çocuğu" olmalarından hareketle niyetlerini "batn"da gizlemeden izhar etme davranışlarını şükranla karşılamalıyız. Onları çifte standartla suçlamak da biraz bühtân olur. Dürüstlükten ziyade "düz" davranıyorlar; şüphesiz bu davranış, erdemden bir cüzdür. Eksiği, vicdanlarının "hakikat"e teslim olmayacak derecede betonlaşmış önyargılarla mâlul bulunmasında.

Belçika parlamentosu, biz Türklerin vaktiyle Ermenileri cümleten kestiğimiz yolundaki iddiayı reddedenlere hapis ve para cezası vermeyi öngören bir kanun kabul etti geçenlerde. İnanılmaz gibi görünüyor ama gerçek. "Düz"lükten kasdettiğim bu işte; hakikatle nisbeti yok ama dürüst. O meşhur Avrupa hukukuna göre düşünce eylemine ceza kesmeye kalkışmaları bize çelişki gibi görünüyor; parlamento eliyle yürütülen bu kanaat terörü kampanyası, batılı değerleri insanlığın nail olduğu en büyük şeref gibi kutsamaya alışkın "alaturka" vicdanımızda fırtınalar koparıyor ve batılıları karşı bir umumi kanaat belirlemeye çalışırken bir uçtan diğer uca savrurup durmaktayız. Bizim parlamentomuz velev ki tam aksi yönde bir kanun çıkararak Ermenileri bire kadar kırdığımızı savunanlara hapis ve para cezası takdir etseydi ne olurdu dersiniz? Kanun muhtemelen köşkten döner, ısrar halinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptâl edilir, sol-liberal tayfası ise gökkubbeyi Meclis'in başına geçirirdi.

Çok mu safız nedir?

Tarihi boyunca aykırı düşünenleri esirgemekle açmakla şöhret yapan İsviçre'nin Zürich kantonu savcısı ise, dürüstlüğü alabildiğine abartarak Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nu, bir sene önce İsviçre'de yaptığı bir konuşması sebebiyle gıyabi tutuklama kararı çıkararak İnterpol'ün kırmızı bülteni ile aramaya başladı. Milliyet'ten Tolga Şardan'ın haberine göre Halaçoğlu bugünlerde Zürich'e gidecek olsa havaalanında tutuklanması gerekecek.

Kamera şakası değil bu, gerçek; düz, dümdüz bir gerçek.

"AB'ye üye olmayalım; eşitlik esasına dayalı iyi komşuluk ilişkileri geliştirelim; aksi takdirde bu gidişatın neticesi AB ülkeleriyle aramızda derin bir kriz çıkacağına işaret ediyor" deyip durmamızda kehanetten eser yoktur ama hikmet vardır. Avrupa Birliği, üyelik yolunda kımıldanamaz hale getirdiği Türkiye ile tarihi hesaplaşmaya girmek niyetindedir; görünürdeki en yakın netice, Avrupa Türklüğü'nün istifrâsı, yani Avrupa'nın gündelik hayatından tard edilerek ülkelerine dönmeye zorlanmasıdır. Biz, Avrupa Birliği karşısında "aptal âşık" rolünü sebepsiz bir "inhimâk"le benimsediğimiz için kendimize siyaset aralığı da bırakmadık. İhtiyârımızdaki tek siyaset seçeneği, AB'ye posta koymaktan ibaret. Bu tercihin siyasetle bağdaşır tarafı yok; bu tercih Türkiye'yi çok derin güvenlik, jeopolitik ve iktisadi boyutlar taşıyan krizlere sürüklemekten başka hiçbir sonuç doğurmaz. Bu bir siyaset değildir çünkü her iki ihtimâl vukuunda da Türkiye zaafa düşerken AB'nin eli güçlenmektedir.

Doğru olan AB'ye girmek için aptal âşık postuna oturmak değil, demokratikleşme reformlarını dışardan ama mümkün-mertebe paralel bir seyirle takib etmekti. Bu yol Türkiye'ye itibar ve saygı kazandırırdı; şimdiki gibi ortaoyununun "ibiş"i mevkiine getirmezdi.

Zürich kantonunun savcısını tebrik etmek lâzım; adamın elinde teorik olarak bu ülkenin başbakanını bile tutuklayacak hukuki gerekçeler varken bu yetkisini sadece TTK Başkanı'nı imlâya getirmek için kullanmak inceliğini göstermiş.

Hâlâ uyanmayacak mıyız?

## Ermeni meselesinin pek farkedilmeyen boyutları

Diasporalarda Türk düşmanlığı yaparak geçinen ve tehcire uğrayan Ermenilerin üçüncü kuşağına mensup olanlar bile böyle sistematik ve toplumsal gerçekliği bulunan bir intikam bilincinden bahsedemezler; çünkü yoktur. Esasen böyle milli bir hınç şuuru mevcud olsaydı saklanamazdı; en azından atasözlerine, türkülere, hikâyelere, efsânelere ve hâfızalara kazınmış olurdu ve

ne kadar titizlikle saklanırsa saklansın günün birinde su yüzüne çıkardı. Konuyla ilgili söz söylemek isteyenlerin mecburen itaat ettikleri "sözde Ermeni soykırımı" tamlaması bile, ne kadar müdafaa hâletine mahkûm kaldığımızı gösteren bir örnektir. Bütün mesele "soykırım" kavramı etrafında düğümleniyor zaten; 1915 yazında Anadolu'da yaşayan Ermenilerin başına kötü şeyler geldiğini kabul etmeyen yok. Osmanlı ordusunun ve özellikle içerde asayişi korumakla görevli jandarma birliklerinin cephede bulunmak zaruretinden dolayı kamu nizamının geçici bir sarsıntıya uğradığı o aylarda, Doğu Anadolu'daki Rus işgalinden güç alarak isyana kalkışan Ermeni paramiliter birliklerinin Müslüman köylerine saldırdıkları, ilerleyen Rus askeri birliklerine mihmandarlık yaptıkları, hatta çoğunun Rus üniforması altında ahaliye zulmettiği ve bu suretle doğuda bir Ermeni devleti kurmaya kalkıştıkları bilinen şeyler. Buna mukabil Osmanlı hükümeti, zaten önemli bir kısmı işgal altında cereyan eden bu mezâlimi önlemek için Ermeni nüfusunun ülke içinde yer değiştirmesine karar vermiş. Bu, kaçınılmaz ama iç güvenlik zaafından ötürü yer yer kötü uygulanmış bir tedbirdir; zaten olayları bastırmak için nizami güvenlik kuvvetleri kullanabilme imkânı olsa, tehcire lüzum görülmeyecekti. Tehcirin kapsam itibariyle geniş tutulduğu, iyi uygulanamadığı ve göç yollarında, hepimizi utandıran hadiselerin vuku bulduğu da bir hakikattir.

Tartışmanın en kırılgan ama bugüne kadar lâyıkınca dillendiremediğimiz nirengi noktasını ise şu: Osmanlı hükümetinin veya ahalisinin, takriben bin yıllık müştereken aynı topraklarda yaşamak ve komşuluk etmek tecrübesi içinde münhasıran Ermenilere karşı biriktirdiği, zaman içinde yoğunlaştırarak kıvama getirdiği ve âdeta bir milli davranış kalıbı haline koyduğu sistematik ve küllî bir düşmanlık mevcut muydu? Yani Osmanlı Müslümanları arasında Ermenileri son ferdine kadar kırmak noktasında toplumsal bir hınç, bir intikam bilinci var mıydı?

Diasporalarda Türk düşmanlığı yaparak geçinen ve tehcire uğrayan Ermenilerin üçüncü kuşağına mensup olanlar bile böyle sistematik ve toplumsal gerçekliği bulunan bir intikam bilincinden bahsedemezler; çünkü yoktur. Esasen böyle milli bir hınç şuuru mevcud olsaydı saklanamazdı; en azından atasözlerine, türkülere, hikâyelere, efsânelere ve hâfızalara kazınmış olurdu ve ne kadar titizlikle saklanırsa saklansın günün birinde su yüzüne çıkardı. Tam aksine o devrin toplumsal tarihine dair bildiklerimiz, Müslümanlarla Ermenilerin, şaşırtıcı sayılabilecek bir âhenk ile komşuluk ettiğini gösteren sayısız hâtıra ile doludur ve 1915 tarihi, Osmanlı Müslümanları ile Osmanlı Ermenileri arasındaki tarihi ve sosyal ilişkilerin seyrinde milâdı hatırlatır bir kırılma noktası, bir dramatik viraj gibi karşımıza çıkmaktadır.

Bütün üzücü taraflarına rağmen 1915'in Osmanlı Müslümanları ile Ermeniler arasındaki toplumsal ilişkiler bakımından yeni bir düşmanlık psikolojisinin doğuşuna başlangıç teşkil etmediğini görüyoruz. O tarihten sonra yeniden yaşadığı yerlere dönebilen veya hiç tehcire uğramamış durumdaki Ermenilerle Müslümanlar arasında yeni bir hınç duygusunun

yaygınlaşmamış olması da son derece dikkat çekicidir. Sayıca çok az da olsa Anadolu'da hâlâ Ermeniler var; Cumhuriyet'in kurulmasından sonra Türkiye'yi terkederek Batı'ya göçen (meselâ ABD'nin California eyaletinde 700 bin Ermeni'nin yaşadığından söz ediliyor; bu rakamı veren şahıs, geçen hafta, soykırım yaptığımız için Türkiye'yi kınamaya kalkışan California valisi Arnold Scharzenegger'dir; böyle sistematik bir soykırımdan 90 sene sonra, ABD'nin bir eyaletinde bu kadar Ermeni'nin bir arada yaşaması, şu meşhur soykırımın hiç de 'soykırım'a benzemediğini göstermez mi?) Ermeni nüfusu, Anadolu'da kalmaları halinde etraflarını kuşatması muhtemel nefret dalgasından ziyade (ki bu vakıayı da tamamen yok sayamayız) kendilerine daha müreffeh bir hayat vadeden Batı ülkelerinde yerleşmeyi tercih ettiler. Soykırım iddiasını Türkiye'yi uluslararası planda Türkiye'nin başına belâ eden kuşak ise, tehcir günlerini bizzat yaşayan ve birinci ağızdan öğrenen ilk kuşaktan ziyade üçüncü kuşağa mensup, batılı kültürle yetişmiş ve Türkiye ile doğrudan hâtırası bulunmayan insanlardır.

Türk'e Türk propagandası yapmanın lüzûmuna inananlardan değilim; bu satırları okuyan diasporalı üçüncü kuşak Ermenilerden bazılarının, bu saatten sonra "gerçekler hiç de bildiğimiz gibi değilmiş" demesini de beklemiyorum ama o pek vurgulanmayan gerçeği bir kere daha hatırlatmakta fayda görüyorum: 1915'te 'soykırım'ın toplumsal zeminini oluşturan, yaygın ve mânidar bir hissî infilâkten söz etmek mümkün değildir. Bir sene önce, 1914'te savaş çıkmamış, Türkiye'nin doğusu Çarlık Rusyası orduları tarafından işgal edilmemiş olsaydı, o trajik hadiseler asla vukubulmayacaktı.

İşte bu, Ermeni meselesinin sosyal psikoloji boyutudur; o güne kadar birbirini "iyi komşu" bilen, dinlerinden başka bütün kültür kodları paylaşan insanların arasına, uluslararası siyasetin nasıl kanlı bir bıçak gibi girdiğini gösterir.

OKUYUCU KATKISI: TÜRKLER SOYKIRIM YAPAMAZ ÇÜNKÜ...

Aşağıdaki tesbitler bana ait değil, yakın bir dostumun mektubudur. Konunun pek işlenmemiş bir başka boyutunu hatırlattığı için sizin de haberdar olmanızı istedim; aynen yayınlıyorum:

"Ne zaman soykırım iddiaları ortaya atılsa aynı şeyi söylerim. Biz soykırım yapamayız, yapmış da olamayız. Neden mi? Çünkü soykırım sistemli bir olay. Bizim bünyemize aykırı. Anlatayım, görün. Örneğin Naziler... 6 milyon Yahudiyi, Çingeneyi, solcuyu, eşcinseli, aykırı insanı yoketmek için inanılmaz bir düzenek kurulmuş. Bu insanlar önce tek tek fişlenmiş. Bulundukları yerler işaretlenmiş. Şecereleri çıkartılmış. Adresleri belirlenmiş. Evlerinden alınmışlar. Biraraya getirilip bir başka yere nakledilmişler. Bunlar için özel kamplar yapılmış. Trenler tahsis edilmiş. Buralarda değerli eşyaları ayrılmış, altın dişleri sökülmüş, saçları kesilmiş, üniforma giydirilmiş, kamplara konulmuşlar. Sonra bu insanlar kamplarda çalıştırılmışlar. Gaz odaları, fırınlar yapılmış. Mühendisler, bilimadamları çalışmış. En kolay, en ucuz şekilde bunları yoketmenin yollarını bulmuşlar. Binlerce insan, binlerce subay, asker,

polis, görevli, gönüllü hep beraber yıllarca bunun için inanılmaz bir sistem ve hiyerarşi içinde çalışmış. En küçük bir aksama olmaması için SS teşkilatı deliler gibi çaba harcamış. Kimse, 'biz ne yapıyoruz,' diye sormamış.

Böyle bir sistemi biz, bırakın bir azınlığı yoketmeyi, kendimizi kurtarmak için bile kuramayız. Bir kere bizde bu boyutta bir organizasyon yapılamaz; yapılsa yıllar boyu devam edemez. Biz merhametli milletiz. Öyle yukarıdan emir geldi diye çoluğu çocuğu gaz odalarına yollayacak birkaç manyak çıksa da binlerce manyak birarada bunu yapamaz. Zaten torpil olayı devreye girer hemen. 'Yahu şu geçen aile bizim komşu, bunları idare ediverelim' demeye başladık mı fırına girecek kimse kalmaz. Hadi diyelim getirdin insanları fırının önüne. Başındaki görevli, 'iki kişi için fırını yakamam, bekleyin hepsini getirin, öyle..' demeyecek mi? Ayrıca bizde böyle delinin biri milleti yoketmeye karar verdi diye her dediğini yapacak bu kadar adam bulunmaz. Mutlaka itiraz ederiz biz. İmparatorluk zamanında bile böyle bir sistem kurulamadı memlekette.. Bize öyle tiranmış, diktatörmüş, sökmez. Askeri darbe yapan Kenan Evren bile bütün gücüne rağmen kapı kapı gezip 'vallahi ben aslında diktatör değilim, durum çok fenaydı, mecburen darbe yaptık, biraz işleri yoluna koyalım meraklısı değiliz, gidip salatalık ekeceğiz' şeklinde konuşmalar yapıyordu. Yine de milletin gözüne giremedi, ayrı. Memleketin en ciddi, en sıkı, en sistemli yeri neresi diye sorsak herkes askeriye diye cevap verir. Gittik askerlik yaptık, gördük. Orada bile hemşerisini bulan işini yürütüyor, araziye uyuyor. Bizim yapabildiğimiz en büyük katliam, belediyelerin, arada bir, üç tane zavallı titreyen köpeği itlaf etme konusundaki acınası çabasından ibarettir. Onu da yakalayalım derken zabıta kendi telef olur."

## **Sağ iktidarsızlığın kısacık tarihi**

Türkiye'de sağ, kendi programıyla değil, başka programlara muhalefetiyle varlığını hissettiren bir duruşla var olageldi. Bu cümledeki anlamın doğruluğunu onaylamak, cümledeki unsurların teker teker doğru ve sabit olduğu mânâsına gelmez: "Sağ" kavramını ele alalım; 1925'te kapatılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın, ilk seçimde iktidar şansı bulması halinde "sağ" niteliğini koruyacağını düşünmek çok su götürür bir tartışma mevzuudur.

Kezâ Demokrat Parti'nin "sağcı"lığı da, üzerinde pek düşünülmemiş bir müteârifedir; 1946-50 arasında iktidara gelmek isteyen ciddi bir partinin DP politikalarından başka seçeneği yoktu. DP'yi biçimlendiren DP'nin kurucuları değil iç ve dış konjonktürdü; DP'nin kadroları Tek Parti devrinin siyasetçi ve bürokratları arasından çıktı; içlerinde farklı dünya görüşünden hareketle farklı bir siyasi yapılanma tesis edebilecek nitelikte pek az adam vardı ve onlar parti içinde hiçbir zaman etkili olamadılar. Demokrat Parti, varlık sebebini CHP'ye borçludur.

Siyasetçi-bürokrat takımı itibariyle Türkiye'nin kadroları ne kadar bir elmanın iki yarısı kadar birbirine benzese de, toplumda Tek Parti devrinin siyasetlerine iştirak etmeyen sessiz çoğunluğun talepleri, bugüne kadar sahihlik kıymetini haiz bir temsil imkânına erişemedi.

Aynı temsil sadakatsizliği, kendisini "sağ" saymayan siyasi teşekküller için de geçerlidir. Demokratik hayatın olmazsa olmazı hükmündeki siyasi kamplaşmalar kabataslak bakışla sağ ve sol gibi farklılaşmış görünüyorsa da bu hâl, aslına sâdık değildir. Batılıların siyaset bilimi edebiyatına nazaran bizde solcuların genellikle ortanın sağında siyasetler savunması, sağcıların ise bal gibi sol programlar geliştirip durması mânidardır. Bu karışıklık, günümüzün siyasetine üslûpsuzluk halinde aksediyor. Parti programında yazılı klişe cümlelerin biraz derûnuna inilip üstteki ambalaj tabakası biraz kazındığında görünen manzara, her neviiden siyaset biçimini ani bir irtifa kaybına uğratan bir sahicilik problemidir; üslûpsuzlukla mülemmâ bir sahicilik problemi.

27 Mayıs darbesinden sonra sağ siyasetçiyi târif eden en derin izlerden biri "mağduriyet" hâletine saplanıp kalmak oldu; bu hâletin hâlâ devam ettiğini görmek, 27 Mayıs'ın toplum, devlet ve siyaset ilişkilerinde ne kadar büyük tahribata yol açtığını gösterir; daha düne kadar kapıcıyken kendini apartman yöneticisi buluveren birinin tedirginliğini yük gibi sırtında taşır; tabii davranamaz, kendisi gibi olmasına, harici güçlerin asla müsaade etmeyeceğini zanneder; müsterihtir çünkü milletin temsilcisi olarak lâyık olduğu yerde olduğunu kabul eder ama tedirgindir, çünkü onda iktidarı kullanmak geleneği teşekkül etmemiştir. Bu yüzdendir ki "siyâsî" davranması gerektiği hallerde ikiyüzlü imiş gibi görünür; samimiyeti seçtiğinde ise kabalaşma riskiyle yüz yüze gelir. Onun içindir ki sağ siyasetçinin içinde en çok rahat edeceği kimlik, teknisyen sûreti olmuştur genellikle; teknisyenin evrensel bir dil konuştuğu ve yapılması lâzım geleni yaptığı için eleştiriden mâsun kalacağı zannına sığınmıştır. Yine bu yüzden onun kendini en ziyade parçalanmış hissettiği kariyer alanı hukuktur. "Evrensel" hukukun normlarıyla paralel yürümek, sağ siyasetçi için yeni bir kulvarmış gibi görünüyor ama hukuku hukukçuların değil muktedirlerin, yani güç kullanarak siyaset yapanların yönlendirdiğini fark edince yeniden ilk kabuğuna dönmek onu hayal kırıklığına uğratıyor.

Sonradan edinilmiş zenginlik gibi siyasi güç de kuşaktan kuşağa intikal eden bir görgü gerektiriyor. Şu mâhut başörtüsü meselesi hakkında düşünürken modern dönemde Osmanlı hanedanına mensup saray kadınlarının saç-gerdan üryân resimlerini görünce fark ettiğim bir nükte bu. Aradaki mânâ boşluklarını ârif olanlar doldursun!

## Avrupa nere düşer?

"Avrupa kuruluyor. Bu büyük bir umut. Bu umudun gerçekleşmesi, tarihi hesaba katmasına bağlı: Tarihten yoksun bir Avrupa öksüz ve geleceksiz olurdu. Dün bugünü belirler çünkü, bugün yapılanlar ise yarın hissedilir. Ancak geçmişin belleği bugünü felce uğratmamalı, aksine bu anlayış temelinde yeni dostluklar geliştirmemize yardımcı olmalı, ilerlememize rehberlik etmeli."

Bu satırları "Avrupa'yı Kurmak" adlı 23 kitaplık dizinin editörü Jacques Le Goff kaleme almış. Dizinin ilk kitabı Literatür Yayınları tarafından Türkçeye kazandırıldı; adı: "Avrupa'da

Devrimler 1492-1992". Yazarı Charles Tilly, kitabı Özden Arıkan dilimize çevirmiş (İstanbul, 2005, 287 s., www.literatur.com.tr). Kitabın başında yer alan tanıtım sayfasında "Avrupa'yı Kurmak" dizisi arasında yayınlanacak diğer kitapların isimleri sıralanmış. En azından fikir vermesi düşüncesiyle ve sabrınızı zorlamak pahasına bu listeyi dikkatlerinize sunuyorum: Leonardo Benevolo "Avrupa Tarihinde Kentler", Josep Fontana "Çarpıtılmış Geçmişe Ayna Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması", Umberto Eco "Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Anlayışı", Franco Cardini "Avrupa ve İslam", Jack Goody "Avrupa'da Aile", Aron Güryeviç "Avrupa Bireyciliğinin Kökeni", Ulrich Im Hof "Avrupa'da Aydınlanma", Michel Mollat dü Jourdin "Avrupa ve Deniz", Massimo Montanari "Avrupa'da Beslenme Kültürü", R.I.Moore "İlk Avrupa Devrimleri 900-1200", Massimo Livi Bacci "Avrupa'da Nüfus Hareketleri", Rene Demond "Modern Avrupa'da Din ve Toplum", Werner Rosener "Avrupa Köylülüğünün Tarihi", Paolo Rossi "Modern Bilimin Doğuşu", Hagen Schulze "Ortaçağ'dan Günümüze Devlet, Ulus ve Milliyetçilik", Peter Burke "Avrupa'da Rönesans", Luciano Confora "Avrupa Tarihinde Demokrasi", Klaus Bade "Avrupa Tarihinde Göçler", Gisela Bock "Avrupa Tarihinde Kadınlar", Jürgen Kocka "Avrupa'nın Sanayileşmesi", Peter Landau "Avrupa Tarihinde Hukuk", Jacques Le Goff "Avrupa Üniversitesinin Doğuşu", Krzysztof Pomain "Avrupa Tarihinde Sınırlar".

Avrupa'yı Kurmak dizisi, "ortak bir Avrupa kültürü yaratmak" misyonuyla bir araya gelen (Almanya'dan Beck, İngiltere'den Blackwell, İspanya'dan Critica, İtalya'dan Laterza ve Fransa'dan Le Seuil) beş Avrupalı yayınevinin geliştirdiği bir proje imiş (başlangıcı 1993); bazı okurların okumaya sonuna kadar tahammül etmeyeceklerini sandığım bu teferruat bilgisini takdim etmem sebepsiz değil. Dizi kitapların editörü, kitapların yayınlanma gayesini geniş bir uluslararası çerçevede Avrupa halklarının ve onların kültürlerinin tarihi hakkında, temel konularda açıklayıcı, okunabilir ve tartışma yaratacak yayın yapmak olarak izah ediyor. Belli ki dizi, ortalama okuyucu seviyesini hedef almakla birlikte müşterek bir Avrupalılık şuurunun oluşmasını gaye edinmektedir. Le Goff, önsözünü şu cümleye bitiriyor: "Amacımız, Avrupa'yı kuranların ve kuracak olanların kafasındaki 'biz kimiz, nereden geldik, nereye gidiyoruz' sorularına ve dünyada bu sorularla ilgilenenlere anıt niteliğinde veriler sunmak."

Avrupalı okuyucuyu bilmem; dizide yer alan kitapların isimlerini okudukça "asıl bize lazım" diye düşündüm hep. Avrupa, aydın sınıfımızın kıblesi; bütün zihnî dikkatlerimiz Batı'ya dönük ama Avrupa'yı şu konu zenginliği çerçevesi içinde bilen ve tanıyan kaç Avrupa Birliği uzmanımız çıkar? Bizimkiler harıl harıl AB'nin bizim gibi kapıda bekletilen ülkelere vermeyi vaad ettiği proje yardımlarının peşinde kafa yormakla meşguller. Literatür Yayınevi'nin diziyi Türkçeye kazandırmak teşebbüsü, AB maceramızın başladığı yıllar öncesinden bugüne kadar bu vadide tesadüf ettiğim en ciddi ve entelektüel hamle olmak vasfını kazanmıştır bana göre.

Hayır, Avrupa Birliği'ne bir yolunu bulup girmek için değil, en yakın komşularımızı, tarih partnerimizi daha iyi tanımak, daha doğrusu el yordamıyla olsun tanımak için!

Listeyi lütfen bir kere daha gözden geçirip çeşm-i insaf ile söyleyiniz; bizim yerimiz bu çerçevede nereye düşer?

## Yollarda

Yol boyunca güzel ve bakımlı bina inşa etmemek gibi garip ve millî bir davranış şekli geliştirdiğimizi ileri sürmek için yeterince bulguyla karşı karşıyayız. Çöplerin ille de yol civarında bir yere depolanmaları da "çöplük dediğin yol boyunda olur" gibi yeni bir çevrecilik kuralı geliştirildiği intibaını veriyor.

Amerikan filimlerinin klişeleşmiş türleri vardır; meselâ emektar veya başarısız bir antrenör, dandik bir spor kulübünün başına geçer vee.. sonunu bilirsiniz; mutlaka şampiyon olurlar ve kötülere ders verirler; bu basit senaryo iskeleti üzerine Amerikalıların yüzlerce filim çekmesi şaşırtıcıdır ve bizdeki zengin kız-fakir oğlan hikayelerinin niçin vazgeçilmez olduğunu da kısmen izah eder. Yol filmleri de bu cümledendir; belki kıta yollarının uzunluğundan, belki ortalama Amerikalı'nın hayalhânesini dolduran serüvenin arayışından kaynaklanan bu tür senaryolarda yol ve yolculuk teması üzerine türetilmiş onlarca klişeyle karşılaşır dururuz: İllâ ki kara gözlükle trafik polislerinin sert, havalı ve kararlı tavırları, kovalamaca sahneleri, kuş uçmaz kervan geçmez bir yol lokantasının sinek vızıldasa hissedilir tenhalığı, barmen kızların hayattan bıkmışlığı, fast food yiyecek kültürünün bol salçalı, kanlı ve biftekli tezahürleri vb.

Geçenlerde Türkiye'yi ortasından diğer ucuna doğru kateden uzun bir yolculuk için yollara düşmem icab etti. Evvela alışılmış görüntülerden bahsedelim; ülkenin doğusundan batısına doğru gittikçe kalite artışı gösteren "tesis"leri en başta zikretmeliyiz. Nedense yol boyu lokantalarına isim bulmakta zorlanıyoruz; en çok tercih edilen sıfat tesis; belki de yatırımcı ruhumuzu aksettirdiği, içimizdeki temel atma ve eser ortaya koyma arzusunu ifade ettiği için tutulan bir kelime. Bunun yanında "restaurant, falancanın yeri, kendin pişir kendin ye" veya düpedüz "lokanta" gibi kelimeler de geçmiyor değil ama ille de tesis; özellikle "dinlenme tesisleri". Yanıbaşında fiyakalı bir benzinlik, sağında solunda mescid, pişmaniye, kaset, leblebi, gazoz emsâli ıvır-zıvır satılan dükkânlar, çayhane ve lokanta bölümleri. "Tesisler"e giren her yolcu otobüsüne bıkkın, uykulu ve mekanik bir ses tonuyla karşılama anonsu yapan kıdemli garsonlar artık yavaş yavaş Türkiye'nin yol hayatından çekilirken yolculara kötü ve bayat çay servisi yapan işletmecilik anlayışının hâlâ hükümfermâ olduğunu görmek insanı şaşırtıyor. Bu yüzdendir ki otobobille yola her çıkışımda "tüpü, alüminyum demliği ve sair çay takımlarını niçin bagajın bir köşesine koymadım" diye hayıflanıp durmaktayım.

Yol boyunca güzel ve bakımlı bina inşa etmemek gibi garip ve millî bir davranış şekli geliştirdiğimizi ileri sürmek için yeterince bulguyla karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum. Küçüklü büyüklü beldelerin çöpleri ille de yol civarında bir yere depolamaları da "çöplük dediğin yol boyunda olur" gibi yeni bir çevrecilik kuralı geliştirildiği intibaını veriyor. Bu genellemelerden hareketle "bu kadar ısrarlı bir tarzda kirletildiğine göre yollar birer kamu

alanı mıdır?" diye meraka kapıldım bir ara; sonra eli yüzü düzgün bir "dinlenme tesisi"nde başörtülü bir hanım görünce şüphem kısmen zail olduysa da tamamen yatışmadı. Şehirlerarası yolları devlet inşâ ettiğine, bakımını yaptığına (veya içinden geçirmesine rağmen yapamadığına), denetlediğine ve bu yollar netice itibariyle kamu hizmetine âmâde tutulduğuna göre kamu alanı sayılması lazım değil midir?

Artık yeni kurulacak kabinelerden birinde "kamu alanlarını tayin bakanlığı" kurulsa fena olmayacak; kafa karıştırıcı bir mesele bu kamu alanı dâvâsı.

Size yeni radar uygulamalarından bahsetmiş miydim? Efendim yeni düzenlemeye göre trafik polisleri artık "dikkat radar var" tabelasını görünür şekilde yol kenarına koymadan, meslekî tâbirle "radar atamıyorlar". Yol boyunca belki yirmi defa şu manzarayla karşılaştım: Levhayı gören araçlar hemen hızlarını 80 km'ye indiriyorlar ve az ilerde "biz de vaktiyle kartaldık" diye iç geçirip önlerinden tören âdâbına uygun hızda geçen araçları seyretmekten başka hiçbir iş yapmayan polisleri klaksonlarıyla selamlayarak geçip gidiyorlar; üst üste iki radar atılması centilmenliğe ve Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine aykırı olduğu için tehlike mıntıkasından çıkan şoför, sonraki tabelaya kadar bildiğini okuyor.

Ne günlere kaldık yahu?

Vaktiyle birkaç defa kalleş radar pusularına düşürülmüş bir sürücü sıfatıyla bu yeni durumun içimi sızlattığını, hüzünlendirdiğini söyleyebilirim; nerde o eski ceza tahsil kuyrukları, nerde o "sen benim kim olduğumu biliyor musun?"dan başlayıp, "memur bey idare etseniz olmaz mı"ya kadar pörsükleşen sürücü itirazları?..

Şehirlerin giriş ve çıkışlarındaki ticari tabela anarşisi ise aynen devam etmekte; söyleyenlerin yalancısıyım; pek çok Avrupa ülkesinde sürücülerin dikkatini dağıttığı ve çevreye zarar verdiği için yasakmış. Sahi siz hiç yol kenarındaki paslanmış reklam tabelasına bakıp da kalacağı oteli, yemek yiyeceği lokantayı seçen birine rastladınız mı şimdiye kadar?

Farkındayım, "kamyoncu lokantaları"ndan bahsetmedim çünkü onlar tek yazıya sığmayacak kadar ayrı bir âlem. Size sadece böyle bir kamyoncu tesisinin ıvır-zıvır dükkanından aldığım yapıştırma sloganlarından birini aktarmakla yetineceğim; şöyle: "Raporluyum".

## Vergi affı çıksın da gerisi kolay!

Çetebaşı Apo'nun yeniden yargılanması konusunu "yok daha neler" kabilinden kötü niyetli bir AB fantezisi yerine koyuyor, açıkçası pek ciddiye almıyorduk; görünen odur ki önümüzdeki aylarda bu mesele ciddî surette Türkiye'nin gündemine konulacak, belki de Türkiye-AB ilişkilerinin kader noktasını teşkil eden dramatik bir temsil önemine bürünecektir.

Bazı hukukçuların, "yeniden yargılansa da sonuç değişmeyecek nasıl olsa" yaklaşımını fevkalade mahzurlu buluyorum; evvela böyle beyanlar karşı tarafta ciddî bir "ihsâs-ı rey"

izharı sayılacağı için sakıncalı. Her yargı sürecinin başında sanık, Mecelle'nin ve evrensel hukukun "beraat-i zimmet asıldır" düstûrunca mâsum addedilir. "Nasıl olsa yine mahkûm olacak, yargılansa ne değişir" yaklaşımı, biraz da kovboy filmlerinin vahşi batı hikâyelerinde görmeye alışkın olduğumuz o mâhut sahneyi hatırlatıyor: Zanlıyı kendi vicdanlarında çoktan yargılamış linç kalabalığı, kahraman şerifi itekleyerek "onu bize ver, hemen asalım" diye ısrar ederler hani. Şerif ise, "yargılanmadan onun kılına bile dokunamazsınız" diye vücudunu siper ederken arkalardan bir ses yükselir,

-Suçluyu bize ver asalım, siz sonradan yargılayın!

Halbuki ortada kesinleşmiş bir yargı kararı var; çetebaşı, yerli ve yabancı basın mensuplarının, müşahitlerin gözü önünde, savunma haklarını kullanmasına azami riayetle yargılandı ve suçlu bulundu. Sırf "usul eksikliği var" gerekçesiyle yeniden yargılama yolunun açılmasının ikinci ve en büyük mahzuru şudur ki, o güne kadar Türkiye'de sonuçlandırılmış bütün yargı işlemlerinin tâzelenmesi gerekecektir. Yeniden yargılama kararı eğer sadece çetebaşının davası ile sınırlı kalırsa bu defa hukukun genelliği prensibi çiğnenmiş olur. Dolayısıyla yeniden yargılama konusunda Türkiye'nin fazlaca tercihi yok gibi görünüyor; kabul veya ret. Ara çözümler ve te'vil yolları, zaten pek de metîn olmayan yargıya güveni büsbütün zayıflatacaktır.

Yüksek yargıçlarımız ve hukuk ulemâmız, başörtüsü ile kamu alanlarında görünmenin derin mahzurları hakkında mütalâa üstüne mütalâa üretirken, bu gibi ehemmiyetsiz ayrıntıları ihmâl ediyorlar galiba. Dava yeniden açılırsa yargı sistemimizin bütününe yönelik bir güven krizinin çıkması muhakkak gibidir ve bu durum iltihaplanmaya son derece müsait bir zaaf ortaya çıkarıyor. Günün birinde Türkiye, AB ile ilişkilerini buz gibi soğutan dramatik bir kavşakta bulacak kendisini. Büyük ihtimâlle o gün, çetebaşının yeniden yargılanması meselesi gündemin ilk sırasında olacaktır. Çetebaşına yargılama yolunu açacak kanun düzenlemelerini yapan bir hükûmetin geleceği olmaz; bu bir siyasi intihar olur, Türkiye'deki AB taraftarları için tahakkukuna dua edilmesi gereken en mâkul ihtimâl, AB'nin bu mânâsız dayatmadan vazgeçmesidir.

Niçin vazgeçsinler ki?

Hukuk kavramına eğreti bakışımızın ceremesini çekiyoruz bir yerde: İstiklâl mahkemelerinin ikinci döneminden yani hukukun siyasi maksatlara âlet edilmesi geleneğinin bidâyetinden başlayarak Yassıada'daki, sıkıyönetim mahkemelerindeki yargılama tarzımıza biraz daha yakından bakalım; hepsi de -bırakınız evrensel hukuk usullerini-, sıradan vatandaşın adâlet hissini bile rencide eden kötü örneklerdi ve hepsi de "biz yaptık oldu; iç işlerimize karışmak kimsenin haddi değildir" yaklaşımıyla kotarılmış kötü siyasallaşma örnekleriydi ve siyasi kültürümüzün demokratikleşmesinde hep "geri adım" teşkil etmişler ve amme vicdânındaki o tabii adalet hissini kurumlaştırmakla başarısız kalmışlardır.

Doğru olan Avrupa hukukuna eklemlenmek için romantik bir didinme gayretine gömülmek değil, o hukuk birikimine, o mevzuata "paralel" hareket etmekten ibaretti. Yapabileceğimiz halde yapmadık ve problem bugün dağ gibi önümüzdedir.

Unutmadan kaydedelim; onca mühim mesele arasında, bazı adreslere özel teslim anlamına gelebilecek vergi affı çıkarmaya kalkışmak berbat bir fikir; mucidini tebrik ederiz

## Altemur Kılıç'ın hatıraları ve 27 Mayıs darbesi hakkında anlattıkları

Yassıada Mahkemelerinde 8 ay yargılanan Altemur Kılıç'ın 27 Mayıs darbesine giden son altı aylık süreçte özellikle ordu ve muhalefet kanadından haylice ihtilâl sinyali aldığı anlaşılıyor. Darbenin "dış destek" boyutu hakkında o dönemde Amerikalılarla iyi temasları bulunan Altemur Kılıç'ın hissettikleri fevkalade önemli.

Son zamanlarda okuduğum en dikkat çekici hâtırat kitabı, Altemur Kılıç'ın "Kılıç'tan Kılıç'a" isimli eseri oldu. Resmi eğitimin bütün safhalarında "mecbûri" okutulan İnkılap Tarihi derslerindeki kuru ve sıkıcı ve çokça ideolojik retoriğin içine, sözünü esirgemez, samimi, heyecanlı ve nüktedan bir insanın hikâyesini koyduğunuzu düşününüz; Kılıç'tan Kılıç'a, bir mânâda Cumhuriyet Tarihi'nin insânî perspektiften hâtıralaştırılmış biçimidir. Akıcı, bir çırpıda okunan cinsten, sevimli ve önemli bir eser (Remzi Kitabevi, İst, 2005, fotoğraflar ve indeksle beraber 320 sayfa.)

Altemur Kılıç, Milli Mücâdele kahramanlarından ve Üç Aliler diye bilinen bir dönemin ünlü İstiklâl Mahkemesi heyetine mensup siyaset adamlarından, Atatürk'ün "silah arkadaşı" diye yâdedilmeye lâyık az sayıdaki insandan birinin, Ali Kılıç'ın oğlu. Nitekim yazar, "Ailemin, özellikle babam Ali Kılıç'ın toplumdaki yeri, bana hayatta önemli ilişkiler ve avantajlar sağladı. Soyadım sayesinde iş bulmam nisbeten kolay oldu, kapıları açtı" derken genç Cumhuriyet'in bir avuç dolusu elit tabakasına mensup bir aileye mensubiyetini samimiyetle vurguluyor.

Cumhuriyet'in gençlik yılları, bugünlerde anlaşılması hiç de kolay olmayan bir heyecan ve ümit çağıdır; tarih kadar eski topraklar üzerinde yeni bir devlet ve toplum biçimlenmekte, hayat bulmaktadır. "İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz" mısrâı, realiteden ziyade bu husustaki iyiniyeti işaretleyen bir slogan halinde inançla tekrarlansa da yeni siyasetin sosyolojisi, rejimin değil kendi kaidelerine göre biçimlenmektedir. Altemur Kılıç'ın anlattıkları, o günleri, birinci dereceden bir 'Cumhuriyet eliti'nin çocuğu olarak yaşadıklarını samimi bir dille aksettirmesi bakımından çok değerli iç bilgiler ihtiva ediyor. Bir mânâda bu eser, Cumhuriyet tarihinin kuru anlatımlarını renklendiren, (bestekâr tâbiriyle) havalandıran ve daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir değer taşıyor.

Kitapta en çok dikkatimi çeken bölüm, 27 Mayıs darbesinin hikâye edildiği kısım, "Sonun başlangıcı" adıyla başlayan sayfalar oldu; bu bölümü okurken şahsi bilgi eksikliğinden doğan

bir şaşkınlığa da işaret etmeliyim. Kitabı görmeden önce Altemur Kılıç'ın milliyetçi çizgide ama ailevi aidiyetleri itibariyle daima CHP çizgisinde yer alan bir duruşa sahip olduğunu zannediyor, 1959 yılında ABD'de basın ataşesi olarak görev yaptığı esnada DP iktidarının Basın Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü görevine getirildiği bilmiyordum. Altemur Kılıç'ın, 27 Mayıs ertesinde kurulan Yassıada Mahkemelerinde yargılanması süreci kısaca böyle başlıyor. Bugüne kadar genellikle DP'lilerin kaleminden okumaya alışkın olduğumuz ihtilal terörünü, nisbeten tarafsız sayılabilecek bir gözlemcinin şehadeti vasıtasıyla öğrenmek, özellikle benim için çok öğretici oldu. Neticede "genç umum müdür" sekiz ay kadar tutuklu kaldıktan sonra yargılanıp aklanacaktır fakat onu artık aylarca sürecek bir işsizlik dönemi beklemektedir; "Bu sürede Ankara'da, darbeden sonraki inanılmaz ihbar furyası sebebiyle hakkımdaki başka davalarda da yargılandım. Duruşmalar sonunda bu iddiaların(...) asılsız olduğu ortaya çıktı ama çektiğimiz üzüntüler yanımıza kâr kaldı. Bu ihbarları manşetlerinde, kocaman başlıklarla veren gazeteler, beraat ve aklanma haberlerine hiç yer vermediler. 'Günahlarımız sevaplarımıza denk mi geldi' bilmem ama çektiklerimiz yeter de artar..."

Darbeye giden son altı aylık süreçte özellikle ordu ve muhalefet kanadından haylice ihtilâl sinyali verildiği anlaşılıyor. Darbenin "dış destek" boyutu hakkında o dönemde Amerikalılarla iyi temasları bulunan Altemur Kılıç'ın hissettikleri fevkalade önemlidir: "Benim sezim o ki, Ankara'da ABD Büyükelçisi Fletcher Warren Menderes'i desteklerken, CIA ve bazı Amerikalı diplomatlar, mesela büyükelçilik müsteşarı Robert Barnes, ordudaki bazı kesimlerle, bu arada Talat Aydemir'le yakın temasta idiler ve merkeze darbe ihtimallerini iletiyorlardı. Eisenhower 1959 Aralık ayında Ankara'ya bir bakıma zemin yoklamaya gelmişti"

İhtilalden bir hafta önce Kore'de yedeksubay iken silah arkadaşlığı yaptığı bir subayın makamına geldiğini ve yarı şaka yarı ciddi, "Asteğmenim sana emrediyorum; hemen istifanı yaz" dediğini de belirten Altemur Kılıç, aynı yönde ikazların MİT Başkanı Celal Tevfik Karasapan tarafından Başvekil Menderes'e de aktarıldığını ama Başvekil'in, "Celal Bey, lütfen benimle ordum arasına bu asılsız ihbarları, dedikoduları sokmayın!" diye sinirle karşılık verdiğine de bizzat şahit olduğunu anlatıyor.

Darbeden bir kaç gün önce yaşanan bir olay fevkalade mânidardır. Nehru'nun Ankara'yı ziyareti esnasında güvenlik göreviyle yollara dizilen Harp Okulu öğrencilerinden ikisi, resmi otomobille Başvekalete gitmekte olan Başvekalet özel kalem müdürü ile Altemur Kılıç'ı durdurur ve kimlik sorarlar: "Söyledik ama buna rağmen gayet laubali bir tavırla bizimle adeta alay ettiler; 'Hep başkalarına hükmedersiniz, görün bakalım' dediler. Ben fena kızdım, adlarını ve künyelerini sordum, fütursuzca, alay edercesine verdiler. Başbakanlıktan Sıtkı Ulay Paşa'yı aradık ve gençleri şikayet ettik. Paşa soğuk bir sesle 'ilgilenirim' demekle iktifa etti."

26 Mayıs günü Menderes'le Eskişehir'de bulunan yazar, Menderes'in özel kalem müdürü Ercüment Yavuzalp'tan dinlediği bir hadiseyi de naklediyor; buna göre havaalanında kendisini karşılamak üzere bekleyen havacı subaylar, 'hoş geldiniz" demek yerine bir komutla aniden Başbakan'a sırtlarını dönerek el ve kollarıyla nahoş işaretler yapmışlar. Bu subay grubunun başındaki subayın sonradan Hava Kuvvetleri Komutanlığı yapan Muhsin Batur olduğu da verilen bilgiler arasında. Çok daha dikkat çekici bir not ise, Menderes'in Eskişehir'de tahkikat komisyonunun kapatılacağı ve erken seçimlerin yapılacağını duyuran konuşmasının hoparlör telleri kesilerek sabote edildiği ve gazetecilerin haber yapmalarının engellendiği hususudur.

"Sonra biz lojmanda akşamı beklerken" diyor Altemur Kılıç, "bir jet uçağı bulunduğumuz binaya devamlı pike yapıyordu."

Tutukluluk günlerinin hazin ayrıntıları buraya sığmayacak kadar uzun; Kore'deki Türk Tugayı'nın komutanı Tahsin Yazıcı ve dönemin genelkurmay başkanı Rüştü Erdelhun'un askeri öğrencilerin teşkil ettiği koridorda yürütülürken sıra dayağına çekilmeleri ve hakarete uğramaları ise aynı kelimelerle nakledilmeyecek kadar acı ve sarsıcı. Bunlar içinde sadece o günlerde pek çok DP taraftarının başına gelen sıradan bir uygulamanın, Milli mücadele kahramanı Kılıç Ali'nin torununa nasıl reva görüldüğünü dinleyelim: "Ankara'da ilkokulun son sınıfındaki kızım Ayşegül'ü 'öğretmeni' sınıfın önüne çıkarmış, 'bakın düşük kızına' diye teşhir etmiş. kızım bunun travmasından yıllarca kurtulamadı."

Altemur Kılıç, hatıralarında DP iktidarını savunmuyor; tam aksine darbeye giden süreçte DP'nin neredeyse göre göre yaptığı hataları da eleştiriyor ama bu faslın sonunda "darbe" hakkında verdiği hüküm, bana göre fevkalade önemli ve değerli bir tesbitler silsilesidir. Noktayı o tesbitle koyuyoruz:

"Bu hareket ne 'devrim' (inkılâp) idi, ne de o zaman iddia edildiği gibi bir 'Ak devrim' idi. Tam anlamıyla bir cunta 'darbesi' ve uygulamasıyla bir 'Kara devrim'di, Türkiye'nin üzerine çöken bir karabasandı! Bazı yararları olduysa da -mesela daha vahim hadiselere engel oldu ise bile- ülkeye ve topluma yaptığı zararlar daha ağır bastı, ülkedeki bütün dengeleri, TSK'daki emir-komuta zincirini alt üst etti. 70'lerde kaynatılan cadı kazanına ve o 'kazan'dan çıkan terör olaylarına yol açtı."

## Seyrantepe Galatasaray'ındır

Birkaç gündür hızı kesildi gibi görünüyor; halbuki neredeyse yirmi günden beri yevmiye yüzlerce e-mektup geliyordu Seyrantepe konusunda.

"Seyrantepe de nedir; nereden çıktı şimdi?" demeyiniz: İnternetle biraz nispeti olan herkesin "Seyrantepe" adını duyunca tüyleri diken diken oluyor çünkü.

Efendim konuyu kısaca özetleyelim: İstanbul'da, zannımca Şişli ilçesi belediye hudutları dahilinde Seyrantepe diye Hazine'ye ait bir arazi varmış. Galatasaray Kulübü bu arsaya, evvelen ağzı gözü düzgün bir stadyum ve müştemilatı cinsinden tesisler kurmak maksadıyla talip olmuş. Hükümet de, "niçin olmasın, ihâleyle açık artırmaya çıkarırız, alırsınız" demiş. Mesele kısaca bu.

Galatasaray Kulübü'nün içinde bulunduğu fizik ve moral kondisyon düşkünlüğüne uzun vadede ilâç gibi iyi gelecek bir proje bu. Fenerbahçelilerin canla başla Seyrantepe işine takoz koymaya çalışmalarından ve eski tâbirle mefhumun muhalifinden hareketle böyle anlıyorum meseleyi.

Fenerbahçe taraftarları kendi aralarında organize olmuşlar; zaten bütün kuva-yı medyanın Fenerli yöneticiler elinde zebûn bulunduğunu görmezden gelip, "haydi arkadaşlar, Galatasaray'a bu güzel parçayı yedirmeyelim" kavliyle harekete geçerek bilcümle basın mensuplarına, yazar-çizer takımına, parlamenterlere, hâsılı kamuoyu yönlendirmede zerre miskal dahli bulunması muhtemel herkese e-mektup göndererek kampanya açmaya karar vermişler.

Ne kadar demokratik ve terbiyeli bir yaklaşım değil mi? Ama "miktar" diye bir kavram var; "had" diye bir şey var; hani "haddi aşarsanız zıddına inkılâb eder" diye tarif edilen durum. Nezaket güzel bir şeydir meselâ ama abartırsanız nezaket olmaktan çıkar, başka bir şey haline dönüşür, onun gibi bir şey. Bu konuda adresime gelen ilk mektubu kemâl-i sâfiyetle açıp okudum; bilgilendim, maksad hâsıl oldu. Lâkin Fenerli taraftarlar, "bir taneden, on taneden, yüz taneden bir şey çıkmaz; bu yazar takımı okuduğunu anlamaz cinsinden bir garip makûledir; binlerce onbinlerce yollayalım ki anlaşılsın" diye düşünüyor olmalılar ki, gazetenin mektup servisindeki kotamız, daha günün yarısında dolmaya, sair mektuplar geri dönmeye başladı.

Sil sil bitmiyor! Üstelik aynı metin. Alıcı kısmına yüzlerce adres yazıyorsunuz, bir tuşa dokununca mektup saniyede yüzlerce adrese gidiyor.

Bunun adı da kamuoyu yapmak oluyor!

Hayır olmuyor; artık yetti. Başlarda "Galiba GS'a, diğer takımlara yapılması mutad devlet ikramlarından daha esaslı bir parça düşmüş galiba" diye düşünürken şu anda Seyrantepe projesine cân-ı yürekten iştirak ediyorum.

Detaylarını bilmiyorum; belki de bu projeyle GS lehine, Hazine aleyhine esaslı bir menfaat aktarımı söz konusudur ama şu noktadan sonra umurumda bile değil. Seyrantepe arazisi GS'a tahsis edilmeli ve sair müşteriler ihâlede GS'a anlayış gösterip bu harikulade projenin hayata geçmesi için centilmenlik göstermelilerdir.

Bu arada "Seyrantepe" kampanyasından ilham alarak son günlerde posta kutularını gereğinden yüz kerre fazla tâciz etmeye başlayan Trabzonspor taraftarlarına da, "haklı olmak her şey değildir; haklı kalmak da önemlidir" sözünü hatırlatmak isterim. Anladık federasyonu ve takımınıza yapılan haksızlığı protesto ediyorsunuz ama bizim ne kabahatimiz var? Nitekim bugünlerde de "Federasyonu protesto ediyoruz" başlıklı bir metin yüzlerce, binlerce kere posta kutularına düşmeye başladı.

Hiç güzel olmuyor; tam aksine bu tip mektuplardan illallah diyenler, neticede "Bana ne birader Trabzonspor'dan" diye düşünmeye başlıyor.

Hâsılı kelâm Seyrantepe projesini kendi cirmimce destekliyor ve Trabzonspor'un uğradığı iddia olunan haksızlıktan ötürü "bana ne" diyorum.

Bunu siz istediniz çünkü ey mektup sahipleri!

15 Mayıs Pazar günü saat 11'de Ankara'da Sıhhiye Meydanı'nda başörtüsü konusundaki demokratik taleplerin seslendirilmesi maksadıyla "Beyaz Buluşma" isimli bir miting tertiplenmiştir. Duyururum.

**Bindik bir alâmete...**

Millî hukuk bizde "devlet aklı"nı temsil eder; o müşterek akla toplumun hangi ölçüde katkıda bulunamadığı, yakın siyasi tarihimizin en çok bilinen olgularından birisi.

Şimdi aynı akıl, mülâyim bir edâ ile yeniden yargılama sürecini temkinle karşılamamızı, önümüzde en azından bir yıllık süre olduğunu, bu süre içinde AB Bakanlar Komitesi'nin ikna edilebileceğini, dava yeniden görülecek olsa bile neticenin değişmeyeceğini, nihai tahlilde son hükmü Türk yargısının vereceğini söylüyor. Hükûmet, hiç murad etmediği halde kucağına bırakılan bombanın saat mekanizmasına bakarak daha ne kadar vakit kazanabileceğini hesaplamakla meşgul. Hukukçularımız AİHM'nin kararına bakıp, "evet aslında karar hukuki olmaktan çok siyasi ama yine de birkaç usul eksikliğinden bahsedilebilir" diyorlar.

Dinliyoruz, seyrediyoruz, tebessüm ediyoruz.

Sâkin olacağız, tebessüm edeceğiz, asabileşmeyeceğiz. AB'ye girmeden, daha doğrusu dereyi görmeden alelacele paçaları sıvayarak Avrupa hukukunu üst hukuk kabul eden "hikmet-i hükûmet"e saygı ve hayranlığımızı muhafaza edecek, AİHM'nin aleyhimize tahakkuk ettirdiği okkalı tazminat cezalarının devlet kesesinden takır takır ödenmesini sineye çekeceğiz. Bir daha da hukukumuz, hukuk sistemimiz ve hukuk felsefemiz hakkında mütalâada bulunmayacağız!

Bir gün gelecek, "hikmet-i hükûmet"imiz, "Kürdistan Demokratik Konfederalizm Önderi Sayın Abdullah Öcalan (!)" ("Çetebaşı Apo" sıfatını kullanmama öfkelenen bir okuyucuya telmihen müşarünileyhin bilcümle siyasi sıfatını işte buracığa dercettim!) ile yüksek bir

Avrupa mahkemesinin önünde sanık sandalyesine oturtulacak; çünkü âdil yargılama kavramından karşı tarafın anladığı budur. Diyorlar ki, "Avrupa'da uluslararası bir mahkeme oluşturulur, iki taraf yargılansaydı bu kısmen gerçekleşebilirdi."

Bu bakış açısı bugün bize çok ters, hatta muhâl görünebilir ama süreç o istikamete doğru gelişiyor. Bizi, -lutfedip de- AB'ye tam üye kabul etmelerinden önce şu mâhut "yeniden yargılama" meselesi o istasyondan mutlaka geçecektir. İçimizdeki safdiller, "tamam yahu, usûl eksikliği varsa ikinci yargılamada o noktalara dikkat ederiz, iş biter" nikbinliği ile kendilerini rahatlatmaya uğraşıyorlarsa da AİHM'nin önceki gün verdiği kararın, nasıl bir "sökük ilmek ucu" teşkil ettiğini görmezden geliyorlar. O ilmeğin ucu karşı tarafın eline kemâl-i tâzimle tutuşturulmuştur.

Biz, binlerce Türk'ün ve Kürd'ün nâhak yere ölümünden sorumlu bir teröristi İmranlı'da tutuşumuzu düşüneduralım; hapis sürecinde geçirdiği transformasyonla kurbağanın yakışıklı prense, en azından bir Nelson Mandela'ya dönüştürülmekte olduğunun ne zaman farkına varacağız?

İş olacağına varır; kendimizi helâk etmeyelim, rahat olalım; hukuka, özellikle Avrupa hukukuna ve onun âlî yargıçlarına güvenelim. Bu arada ele-güne rezil olmamak için daha şimdiden bütçenin faiz dışı kalemlerinde biriken paraları döviz bürolarında Euro'ya çevirip, pek yakında kapımıza yığılması muhakkak tazminat cezalarını ödemek için hazırda tutalım; müdebbir olmak, hikmet-i hükûmet sahibi olmak böyle gerektirir.

Bu arada yazdıklarımızın mürekkebi kurumadan, yukardaki satırlarda sözünü ettiğimiz saatli bombanın bir sene boyunca kim tarafından ve hangi usûletle muhafaza edileceğine dair bir içtihat anlaşmazlığı çıktı bile; Hikmet-i hükûmet, yani devlet, hükûmetin eninde sonunda bir yürütme uzvu olduğunu hatırlayarak, bombayı hükûmetin hâzık kucağına terk etmeyi uygun buluyor, hükûmet ise "aşkolsun; yargı dururken bizim ne haddimize?" mealinde bir vücut çalımıyla belâdan kurtulmak niyetinde...

Efendim rahat olalım, tebessüm edelim, endişe etmeyelim, işimize bakalım, sinirlenmeyelim.

## Tavzif dediğiniz böyle olur işte!

"İlber Ortaylı, Topkapı Sarayı Müdürlüğü'ne getirilecek" haberini duyduğumda "keşke" diye düşünmüştüm; o "keşke"nin muradı tahakkuk etmiş bulunuyor. Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın Topkapı Sarayı Müdürlüğü'ne atandığı haberini ve İlke Gürsoy'a verdiği röportajı, dünkü Milliyet'in Pazar ilavesinde okudum. Yüzükle taşı arasındaki tenâsübü hatırlatan bir tâyin bu. Her kimin fikri ise tebrik ederim.

Topkapı Sarayı, Türkiye'nin imajında çok temsil edici bir kurum. Aklı başında bir gezgin, yolu İstanbul'a düşmüşse Topkapı'yı ziyaret etmeden geçmez ve orada edindiği intibalarla

zihnindeki Osmanlı ve Türkiye kavramlarını bütünleştirir: Adı "saray" ise de saraya benzemez pek; hanedan mensuplarının yaşadığı mekânları bir de o gözle geziniz, göreceksiniz ki İstanbul'da yaşamaya değer daha "deryâdil" mevkiler, mekânlar vardır. Mühimce bir kısmı yüksek kalitede seyfiye ve kalemiye erbâbının yetiştirilmesine tahsis edilmiş binalardan mürekkep, geniş avluların muhafazasına dikkat gösterilmiş, alçak gönüllü mimarlığı ile Sarayburnu sırtlarına neredeyse gizlenmiş bir külliyedir Topkapı Sarayı. Şatafatı fiziki boyutlarında değil, tevazu ile setredilmiş ayrıntı derinliğindedir ve bu haliyle Osmanlı'nın klasik asırlarını temsil eder. Sultan Abdülaziz'le birlikte Osmanlı monarşisi, bu pek "saray"a benzemeyen mahalden sıdkını sıyırarak Beşiktaş sahillerine kondurulan, abartılı derecede modern ve devrin monarşik haşmetini aksettirdiği düşünülen Dolmabahçe Sarayı'na intikal edecektir. Resmi tarihin bildik yaklaşımlarının tam aksine hânedan mensupları, Osmanlı modernleşmesinin "mızrak ucu" denilecek kertede öncülüğünü üstlenmişlerdi. Güvenlik endişesiyle olsa gerek Dolmabahçe yerine Yıldız sırtlarındaki çok daha sade saray külliyesine çekilen II. Abdülhamid'in ve aile yakınlarının gündelik hayatına dair tafsilata âgâh olanlar, son dönemde Osmanlı monarşisinin Batılılaşma tesirine ne kadar açık olduğunu iyi bilirler.

İlber Ortaylı'nın mülakatını okurken aklıma, Topkapı Sarayı'nı hâlâ hiç görmeyen İstanbullular geldi. Gazetelerden biri vaktiyle İstanbul'da yaşadığı halde Boğaz'ı hiç görmemiş, vapura binmemiş, tarihi yerlerle henüz tanışmamış mühim miktarda "İstanbullu"nun yaşadığını ihbar eden bir araştırma yayınlamıştı. Dehşet verici bir vâkıa. Size vaktiyle sırf Esenler ilçesinde sayısı üçyüzü mütecaviz köy ve kasaba derneğinin varlığından bahsetmiş ve artık birilerinin çıkıp "İstanbullu" kimliğinin yaygınlaşması ve revaç bulması için çalışması gerektiğinden bahsetmiştim. İstanbul'da yaşayacak, ekmeğini oradan kazanacak ama akşam olunca hemşeri kahvesine gidip, memleket yemeklerinin ve âdetlerinin ballandırıldığı sohbetlerden telezzüz edeceksin. "Madem o kadar mübârek ve tatlı, dön memleketine" deseniz, evinin bacasına çıkıp bir bidon benzinle intihar etmek pahasına böyle bir ihtimâli aklından bile geçirmez ama çoluğuna çocuğuna, "biz artık İstanbullu olduk; soranlara böyle söyleyin" diye tembihte bulunmayı da -gariptir- haramzâdelik sayar!

İyi de birilerinin artık İstanbul'a sahip çıkması lâzım; İstanbulluluk sıfatı, sair bütün memleket aidiyetlerinden üstündür; tartışılmaz.

"Burada müdüriyet binasının üstünde küçük bir yer var, orada yatacağım." diyor İlber Ortaylı. Lojman kıtlığından değil, orayı tercih etmiş; "bu sarayın havasını koklamak insanı yeniler, her zaman yeni bilgi verir" diye ilâve ediyor. Doğrusu akşam olup el ayak çekildikten sonra Osmanlı pâyitahtının kalbinde bir başına tarih tefekkür etmek, insanda ne türlü sezgiler uyandırır, bilmek isterdim.

Topkapı Sarayı ve İlber Hoca; bu iki kavramı beraber düşünmek, bana güven ve huzur hissi telkin ediyor. Bu beraberliğin hayırlı ve bereketli geçmesi temennisiyle yeni müdürümüze başarılar ve saadetler diliyorum.

**Fikir cehdi ve fikir dergiciliği üzerine düşünceler**

Fikir cehdi, fikir mücadelesi, herhangi bir fikrin iktidar olması, halk nezdinde revaç bulması ve itibar görmesi demek değildir; fikir cehdi içinde bulunmak, varılacak bir menzil değil, üzerinde ömür tüketilmesi gereken bir yoldur.

Türk Yurdu dergisi, 94. yılı münasebetiyle mayıs sayısını, "Türkiye'de fikir dergiciliği" meselesine tahsis etmiş. Kıdem itibariyle Türk Yurdu dergisi ile yarışabilecek bir başka mecmuamız yok.

Balkan Bozgunu akabinde kurulan Türk Yurdu Cemiyeti'nin organı olarak neşredilen dergi, daha sonra Türk Ocağı'nın "nâşir-i efkârı" sıfatıyla yayınına devam ettiyse de 1918 ve 1931 tarihlerinde uzun süreler için neşriyatına ara vermek zorunda kalmıştı. Daha sonra muhtelif kereler yeniden yayın hayatına giren Türk Yurdu, 1987'den beri Türk Ocakları Genel Merkezi tarafından muntazaman yayınlanıyor ve Mayıs 2005 nüshası ile son dönemin 213. sayısına ulaşmış bulunuyor. Üyelerinin maddi ve manevi katkılarıyla ayakta duran Türk Yurdu'nun daha nice seneler fikir hayatımızda varlığını sürdürmesini ve ciddi bir fikir sıkleti teşkil etmesini samimiyetle temenni ediyorum.

Güzel bir vesile oldu; "Fikir dergisi" kavramı üzerinde duralım biraz. Bizde bu kavram genellikle belli bir fikrin müdafaasını ve propagandasını yapmak ihtiyacı üzerine bina edilmiştir. "O fikrin taraftarlarına günün hadiselerini nasıl yorumlamaları gerektiğini tâlim etmek ve karşı saldırıları savuşturmak gibi iki mühim maksadı kollar tarzda yayın yapmak, 'fikir dergisi' sıfatı taşımak için yeterli midir" meselesini irdelemek, şimdilik bizler için hayli fantezi eseri gibi görünüyor. Eğri oturup doğru konuşalım; bu tarz dergicilik bizde "safları sıklaştıralım" maksadıyla vücud bulmuştur; okuyucunun zihninde yeni fikir hacimleri inşâ etmek için değil. İstisna kabilinden yayınlanan aykırı tez ihtiva eden yazılar, derginin sâdık yayıncı ve okuyucu kadrosu arasında hemen artniyete ve gizli maksada hamledilmiş, çoğu kere ise derginin birlik ve tesânüdü bozabileceği endişesi ile neşrine müsaade bile edilmemiştir. Cemil Meriç'in dergi yayıncılığında müteârife haline gelmiş o meşhur cümlesini hatırlayalım: "Dergi hür tefekkürün kalesi"; belki de "tek yönlü tefekkürün" demiş olsaydı, hâl-i hâzırı daha iyi tasvir eden bir cümle olurdu!

Fikir cehdi, fikir mücadelesi, herhangi bir fikrin iktidar olması, halk nezdinde revaç bulması ve itibar görmesi demek değildir; fikir cehdi içinde bulunmak, varılacak bir menzil değil, üzerinde ömür tüketilmesi gereken bir yoldur. "Eureka" nidâsıyla onsekiz yaş sularında sâliki olunan bir fikrin mecrâında, zerrece tereddüd ve merak göstermeksizin bir ömür boyunca akıp durmayı nasıl te'vil edeceğiz: Fikrî metânet mi, zihnî kireçlenme mi? Fikir cehdi, hakikate vâsıl olmak uğruna her ihtimâle ve fikri spekülasyona açık bulunmayı icab ettirir! Bütün ön kabullerin, teorilerin, müteârifelerin yanlışlanabilme ihtimâlini hesaba katmadan fikir cehdi içinde bulunmak, daha ziyade "kesin inançlı" sayısını artırmaya mâtuf bir gayrettir.

Hayır, "safları sıklaştırmak" endişesiyle girişilen bu tür dergicilik faaliyetleri, belki de bizde temsil niteliği giderek anlamlı bir çoğunluk haline gelmeye başlayan genel bir yaklaşım şeklinde tezahür ediyor; fikrin kendisini değil, istikametini önemsiyoruz. Fikir, bizim savunduğumuz, bağlı bulunduğumuz ve herkesin kabul etmesi gereken bir şeydir ve doğruluğundan kısmen de olsa şüphe etmek, ancak münâfıklıkla izahı kabil bir gaflet halidir. Nitekim bizim dergicilik tarihimizde otokritiğe yönelen, temel doğrultularını ve fikri donanımını tartışmaya açan ve bu suretle okuyucusunda yeni fikrî menfezler ve hacimler inşâ etmeye itina gösteren sınırlı sayıda örnekle karşılaşıyoruz; bu varsayım dahi bizde fikir dergiciliğinin aslında "ideolojik" bir maksatla yürütüldüğünü ihsas etmesi bakımından tartışmaya lâyık bir meseledir.

Belki de mesele yanlış isimle ortaya konulduğu için havanda su dövüyoruz ihtimâlini gözardı etmemeli; Fikir Dergiciliği, itibarlı ama iddialı bir tamlama. İdeolojik dergicilik, dernek dergiciliği, siyaset dergisi gibi isimlerden yola çıkılsaydı, belki bu tenkid temrinine ihtiyaç kalmayacaktı. Bu tür dergicilik dahi adı dürüstçe konulduğunda saygıyla ve itibara lâyık olur elbette. Ne var ki "fikir dergiciliği" derken, ıstılahın hakiki mânâsında entellektüel bir forum kasdedilmediğini artık anlıyoruz; kasdedilen "fikir" kavramının bütün dünya dillerinde taşıdığı müşterek itibardan hissemend olmaktan başka birşey değildir.

Bir noktada hakkı teslim etmek gerekiyor; ülkemizde artık "entellektüel forum" olmak esprisine riayete dikkat eden dergiler de yayınlanıyor ama ne gariptir ki bu tür dergiler, bir ideolojiye, cemaate, siyasi görüşe bağlı bulunan dergiler kadar okuyucuda ilgi uyandırmıyor. Netice itibariyle bir derginin sadece yayın heyetinin gayret ve fikrî istikametinden ibaret olmadığını kabullenmeliyiz; okuyucu katkısı da son derece önemlidir. Okuyucunun, kendi kanaatlerini pekiştirmek ve meşrulaştırmak için dergi okumak gibi bir genel eğilimi paylaşması, bizde fikir dergiciliğinin seyrini de mühim nisbette tayin ediyor.

AKLINIZDA BULUNSUN: ÇANAKKALE KiTABI VE FOTOĞRAF OKUMA SANATI

Kültür Bakanlığı, Çanakkale Savaşları'nın 90. Yılı hâtırasına son derece güzel bir fotoğraf albümü de ihtiva eden bir kitap hazırlayarak yayınladı. Bu tür kitapların bol fotoğraflı olması ve fotoğrafların cephe hayatının her tarafından ve ânından şahitlikler nakletmesi bence çok faydalı oluyor. Metinlerin değerini inkâr etmek ne mümkün; ama fotoğrafın kendine mahsus bir sihri var; kare üzerine zihnen yeterince yoğunlaştığınızda, bir anlığına olsun fotoğraf kağıdından fotoğrafta resmedilen hadisenin ve ortamın derinliğine nüfuz edip anlamak mümkün olabiliyor.

Bu güzel ve faydalı eser, mutlaka okul kütüphanelerine, resmi kuruluş kitaplıklarına dağıtılacak, isteyen de Bakanlığın kitap satış yerlerinden temin edebilecek; bu vesile ile, "belki bir erbâbı çıkar da" düşüncesiyle bir teklifte bulunmak istiyorum: Birileri bu işi kendine mesele edinip "fotoğraf okuma sanatı" başlıklı bir eser hazırlamalı; ayrıntıları

farketmeyi ve onları resmin tamamı içindeki yeri itibariyle yorumlamayı öğretmeli, fotoğrafı anlamlandıracak arka plan bilgisinin kıymetini anlatmalı.

Tabii bol örnek ve uygulamalı izahatla beraber.

Çanakkale kitabının hazırlanmasında emeği geçen herkesi temsilen, Güzel Sanatlar Genel Müdürü Bayram Bilge Tokel'i tebrik ediyor ve daha nice güzel eserlerin neşrine vesile olmasını bekliyoruz.

ÖZÜR DİLERİM : Üç hafta önce bu sütunlarda "Türkler Soykırım Yapamaz Çünkü..." başlığı altında, bir dost okuyucu kaleminden çıkmış olduğu zannıyla bir metne yer vermiştim. Yine bir başka dost okuyucunun ikazı üzerine bu metnin aslında yazar Kürşat Başar'a ait olduğunu öğrendim. Gerek sizlerden, gerek Kürşat Başar'dan bu iyi niyetli kaza için çok özür dilemeyi borç sayıyorum. / ATA

## Pamuk tarlası

İlim adamının ağırlığı, evvela şahsiyetinden ve vakarından, sonra ilminden menkul olmalı. Bizde ilim adamının ehemmiyeti, unvanın önüne getirilen idari vazifelerle ölçülüyor.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi rektörünün Başbakan'ı protesto tavrı, kendisi tarafından her ne kadar "ilmi vakar" çerçevesine taşınmak istendiyse de o tesiri uyandırmadı. Benzer tavırları 28 Şubat sürecinden ama daha kanatıcı bir hâtıra olarak 27 Mayıs arifesindeki günlerden de hatırlıyoruz. Üniversite, devletin üniversitesi; öğretim üyesi ise neticede maaşını genel bütçeden ayrılmış tahsisattan alan bir kamu görevlisi. Bizde üniversitenin siyasetçilere kafa tutabileceği yolundaki hatalı intibâ en evvel, rektörlerin seçilmesini tayin eden sakat uygulamadan kaynaklanıyor. Bu düzenlemenin üniversitelerde iç huzursuzluklara, dargınlıklara, kamplaşmalara sebep olduğu açık ama matah bir şeymiş gibi halen yürürlükte. Seçim usulünü pek demokratik buluyorsanız, öğretim üyelerinin tercihine saygı duyacaksınız; öğretim üyelerinin kendilerine yönetici seçmekteki kabiliyetini sadece rektörlüğe altı aday göstermekten ibaret kılarsanız -ki fiiliyatta aynen böyledir-, neticede toplum aklının en akademik nişanesi sayılan insanları güvenilmez buluyorsunuz demektir bu. Bazı üniversite yöneticilerini ülkenin başbakanına karşı -en azından misafirperverlik hukukunda- nezaketsizliğe sürükleyen deruni sebep, kendisini fiilen YÖK'ün ve Cumhurbaşkanı'nın seçtiğini bilmesinden kaynaklanıyor. Aynı rektör, Cumhurbaşkanı'na veya YÖK başkanına karşı aynı protesto tavrını gösterebilir mi; muhal ihtimâl!

İşin doğrusu üniversitelerin hakikaten özerk hale getirilmesidir ama bu doğrunun iki büyük mahzuru var: Evvelâ devlet, kendi denetimi dışında bir hür vicdan alanı yaratacak hakikaten özerk bir üniversite fikrine sıcak bakamıyor. Kaldı ki özerklik denilen şey, pratikte üniversite bütçesinin özerkliği fikrinden ayrılamaz; devlet de haklı olarak bütçesinden finanse ettiği üniversiteye ancak şeklen özerklik bahşeder; fiilen değil. İkinci mahzur, bizde akademik

personel dediğimiz insan tipinin epistemik duruşuyla ve mesleki etik meselelerine nasıl baktığıyla yakından ilgilidir. Bu cümle ile neyi kasdettiğimi bir örnekle izah etmek isterim; bugüne kadar halen yürürlükte olan rektör seçimiyle ilgili düzenlemeyi, üniversite mensubu olmanın sorumluluk ve vakarıyla bağdaşmaz bularak seçimlerde oy kullanmayı reddeden bir üniversitenin haberini okumamış isek, bu genel tavrın bir mânâsı var demektir ve bu mânâ akademik camiayı -en azından genel çizgileriyle- tarif eden bir muhteva taşır.

Hayır, üniversite mensuplarının başbakana, itâ âmirlerine gösterilmesi mutad bir resmi saygı anlayışı ile itaat etmeleri gerektiğini savunmuyorum. Mesleki ahlâk icabına göre temel meselesi "hakikati arayan" adamlar olmak iktiza eden öğretim üyelerinin elbette eleştiri hakları vardır ve esasen akademik görevlerde bulunanlar, bu imtiyazları ile sair devlet memurlarından ayrılırlar; lâkin bir hakkı kullanmak, dünyanın her yerinde incelikli bir üslûp meselesidir. Eleştirirken düşmanlık izharına hakkınız yoktur; eleştiri meselesini ideolojik çerçevelere taşırıp konuyu esasından saptırmak da doğru değildir. Öyle eleştirirsiniz ki, eleştiriye uğrayan bile size saygı duymakta devam eder; böyle bir üslûp nasıl öğrenilir, nerede kazanılır?

Bizde akademik hayatın en mühim eksikliği, akademik geleneklerdir ve akademik gelenek, "hoca"nın çanta taşımasından oturup kalkmasına kadar uzanabilen ama en ziyade hakikat karşısındaki tavrında tecelli eden bir üslûp birikimi demektir. Üslûpsuzluk ise jileti avuçlayarak tıraş olmaya benzer; elinizi kestiğinize mi yanarsınız, yüzünüzün pamuk tarlasına döndüğüne mi; sizin bileceğiniz iştir ve şekil A'da görünen manzara da bundan ibarettir.

**Şu işin adını koyalım artık!**

İki terörist Siirt Vali Konağı'na saldırmak isterken çatışmada öldürülmüş. Eruh'ta askerî araç mayına çarptığı için 4 asker şehit olmuş. Bunlar sadece dünkü Zaman'a yansıyan haberler.

Gün geçmiyor ki bölgeden çatışma ve ölüm haberleri gelmesin. Yakalanan teröristlerin üzerinden çıkan ve büyük bölümü hâlâ ele geçirilmeyen C4 patlayıcıları ise, canlı bomba metoduyla toplu terör katliamları yapılacağı yolunda ciddi tehditler ihtiva ediyor. Diğer taraftan terör örgütünün kravatlı sözcüsü gibi ciddiye alınan ve basında rahatça fikirlerini ifade eden bazı adamlar hâlâ "dağdaki çocuklar"dan bahsedip duruyorlar. "Kürt meselesi" adına bu kadar iyimser mesafeler kat edilmişken bir izan sahibi çıkıp niçin dağlarda hâlâ "çocuk"ların ellerinde silahla gezdiğini, Siirt valisine suikaste giriştiklerini, Eruh'ta yola mayın döşemeye lüzum gördüklerini, Irak'ın derinliklerinden tedarik edilmiş C4 patlayıcıları ile Türkiye'de kanlı eylemler kotarmaya kalkıştıklarını izah etmeli. Ben şahsen sıradan bir vatandaş olarak Güneydoğu'dan gelen çatışma ve ölüm haberlerine anlam vermekte zorlanıyorum; mâkul bir gerekçe bulamıyorum.

"Tehdit"ten başka!

Eğer maksat bağcıyı dövmek değil de üzüm yemekse, o maksat hâsıl olmaktadır. Örgütün gayri resmi kravatlı sözcüleri yeterli bulmayabilirler ama özellikle AB'ye uyum sürecinde çok şeyin değiştiği bir hakikattir; belki bu kabilden perakende terör haberlerinin ardı arkası kesilmiş olsa, değişim belki daha hızlı cereyan edecek ama sanki terör örgütü içinde birileri, değişimin tedrici ve daha demokratik esaslar üzerinden yürümesinden tedirginlik duyuyor gibiler. İmralı'daki elebaşı, dağdaki terörist sayısının 100 bine çıkarılabileceğinden bahsederken bir cümle sonra kendisini barış ve demokrasi havarisi ilan eden tutarsız lâflar sarf ediyor. Daha başkaları ise "dağdaki bütün çocukların" kayıtsız şartsız affedilmesini öngören yeni ve geniş kapsamlı bir af kanununun çıkarılmasından söz edebiliyorlar.

Bu konuda önyargısız kalabilmem mümkün değil ama mümkün mertebe serinkanlı düşünmeye gayret ederek olup biteni anlamaya çalışıyorum; fark ettiğim şey, "dağdaki çocuklar"ın şehirlerde yaşayan kravatlı ağabeylerinin, arkalarında buldukları AB desteği ile adım adım ilerleyerek Türkiye'yi istikrarsızlaştırmaya, hatta "iki halkı, iki resmi dilli bir anayasa" talebiyle Türkiye'yi yeniden bir bölünme travmasıyla yüz yüze getirmek istedikleridir. Kendimi ne kadar zorlasam da bu retorikte iyi niyet göremiyorum. Türkiye'de bunlardan başka hiçbir siyasi parti, örgüt veya kuruluş, dağdaki eli silahlı militanların tehdit ediciliğine güvenerek siyaset yapmıyor; silaha yaslanarak siyaset üreten bir kuruluşa hangi Avrupa ülkesi tahammül edebilir ki?

Belçika "kırsal"ından gün aşırı çatışma haberlerinin geldiğini, beline C4 bağlamış canlı bombaların Rotterdam sokaklarında fink attığını, Brugge belediye başkanına suikast yaparken fark edilen iki teröristin çıkan çatışmada öldürüldüğünü tahayyül etmeye çalışınız lütfen! Resmi rakamlarla 30 bin kişinin ölümünden sorumlu olduğu mahkeme kararıyla kesinleşen birinin yattığı hapishanede gün aşırı politik mesajlar vererek Alp dağlarında yuvalanan gerillalarına talimatlar yağdırmasını hayal edebilir misiniz?

ABD'yi düşünün mesela, günaşırı Amerikan askeri öldüren silahlı teröristlerin liderini hapse atan hükümet, avukatları vasıtasıyla çetebaşının militanlarına talimatlar göndermesini "demokrasinin lüzumu ve en tabii insan hakkı" sayıp hoşgörü gösterir miydi?

Oralarda olmaz ama Türkiye'de oluyor!

## Guantanamo-İmralı

Bazı liberal demokrat arkadaşlar Apo davasında adil yargının ihlâl edildiği yolundaki AİHM kararını pek haklı buluyorlar; davanın başlangıcındaki askeri hakimin varlığından, iddianamenin sanık avukatına geç verilmesinden (ne kadar geç?), savunma süresinin kısıtlı tutulmasından (ne kadar kısıtlı?), sanığın avukatıyla görüşmesinin engellenmesinden (ne kadar engelli; adam hâlâ hücresinden avukatları aracılığı ile çetesine direktif yağdırmakta!) dem vurup "Türkiye ne zaman devlet olmayı öğrenecek?" demeye getiriyorlar.

Uzayda yaşıyor olmalılar bunlar: Avrupa'da hapse düşen Türklerin nasıl muameleye tabi tutulduklarından gâfiller galiba. "Guantanamo" diye bir yerin varlığından ise hiç haberdar görünmemeyi tercih ediyorlar.

Guantanamo, 11 Eylül vahşetinden sonra ABD'nin zanlıları toparlayıp kapattığı bir askeri üs. Küba'da. Bu askeri üste gözaltına alınanlar, 2001'den beri üç senedir orada tutuluyorlar. Uluslararası Af Örgütü'nün, bu hapishanede yaşanan insan hakları ihlâlleri ile ilgili müracaatları sonuçsuz kalıyor. Bu berbat toplama kampında işkence yapıldığı yolundaki haberler ayyuka çıktı; daha geçenlerde bu kampta Kur'an-ı Kerim'e saygısızlık yapıldığı için Afganistan ve Pakistan'da yapılan protesto gösterilerinde insanlar öldü.

Size bu kamp hakkında Uluslararası Af Örgütü'nün Türkçe internet sitesinden aldığım bazı bilgileri sunacağım (http://www.amnesty-turkiye.org/): Buna göre kamptaki hak ihlâlleri FBI'ın bile dikkatini çekmiş bulunuyor. FBI mensuplarının rapor ettiği ihlaller arasında uzun süreli ve zalimce prangalamak, yüksek sesle müzik dinletmek ve strop ışığa maruz bırakmak da yer alıyor. Guantanamo'da kullanılmasına izin verilen soru teknikleri arasında zor pozisyonlar, tecrit, kukuleta geçirme, duyu yoksunluğu ve köpek kullanmak bulunuyor. Farklı uyruklardan beş yüzün üzerinde kişi hâlâ suçlanmadan ve yargılanmaksızın Guantanamo'da tutuluyor. Bunlardan dördü uluslararası hukuk ve standartları ihlal edecek şekilde, askeri komisyonlar tarafından yargılanmak üzere suçlandı. Bir federal yargıcın kasım ayında verdiği hüküm üzerine komisyon işlemleri durduruldu. Yönetim, yürütmeden hiçbir biçimde bağımsız olmayan askeri komisyonları devam ettirmek niyetiyle, bu karara itiraz etti. Yargıyı küçük gören bu tavrın kurbanı sadece tutuklular ve yakınları değil, hukukun üstünlüğü de kurban oluyor" diyen UAÖ, "Guantanamo'nun ortaya koyduğu örneğin temel insan haklarının pazarlığa tabi olduğu ve keyfi gözaltı ve güvenlik uğruna seçici bir ikinci sınıf adaletin kabul görüldüğü bir dünya" olduğunu dile getirdi.

ABD, Guantanamo'da gözaltında tutulanları bir anlamda iç meselesi kabul ediyor; "şikayet varsa ben iç soruşturma yaparım; kimseyi ilgilendirmez" tavrını sürdürüyor. Nitekim Irak işgali esnasında sebep olduğu insan hakları ihlâllerini de kendi kurullarında inceletti ve kameralar önünde yaralı bir Iraklı'yı öldüren askerini suçsuz buldu; "bozacının şahidi şıracı" hesabı!

"Kim yaparsa yapsın bütün ihlâllere karşıyız" demek tutarlılık değil. Türkiye Apo'yu, o günün siyasi ve psikolojik ortamında, takdir edilebilecek en iyi şartlarda yargıladı. Bin günden beri Guantanamo'da esir mi, zanlı mı oldukları bile belirsiz halde ve çok kötü şartların baskısı altında tutulan insanların her birine Apo'ya bahşedilen hukuki hakların yüzde kaçı sunulabiliyor? Onlar kağıt üzerinde hâlâ "zanlı", Apo ise "suçlu". ABD, kendi Apo'suna nasıl davranır, Almanya, Belçika ne yapar?

Durum açıktır; ABD, kuvvetin hukukunu uyguluyor; BM kararlarını bile kendisi için bağlayıcı bulmuyor. Türkiye ise yeterince güçlü ve elbette akıllı olamamasının bedelini, "ağzı olanın konuştuğu" bir curcuna içinde bütün ikazları ciddiye almak ketenperesine sıkışık bir acz halinde ödeyip durmakta.

**Zamanında çekilen bir tokatın faziletlerine dair**

Meseleyi sulandırmayalım; "Piyano adam"ın, bana göre Marduk gezegeninden yollanmış öncü keşif müfrezesine mensup bir komando ajanı olması kuvvetle muhtemeldir veya rekorlar kitabına geçeyim diye saf numarasına yatıp, "bakalım kamuoyunu kaç gün işletebileceğiz" diye azm ü cezm ü kasd eylemiş bir aykırı tip de olabilir.

İngiltere'nin Kent bölgesindeki (haritaya baktım, Londra'nın güneyine "Kent" mıntıkası diyorlarmış) sahillerden birinin kenarındaki yol üstünde, bundan birbuçuk ay kadar önce, ıslak takım elbiseli, haricen iyi görünüşlü bir adam polisin dikkatini çekti. Adam mânâsız nazarlarla etrafından kopuk öylece durmakta ve paçasından yere sular damlamaktaydı. Önce karakola götürülüp sorgudan geçirilen adam tek bir kelime bile söylememekte ısrar etti; adeta sağır ve dilsiz gibiydi. Bunun üzerine İngiliz polisi, vaktiyle bizim polisin "bülbül gibi öttürme" metodlarını kullanmak yerine meçhul kişiyi hastaneye götürdü ama esrarengiz durum orada da aydınlanmadı. Adam susmakta direniyordu. Bu esnada hastabakıcılardan biri, "yahu bir kağıt kalem verelim, belki küçük dilini yutmuştur da konuşamıyordur" diye akıllıca bir ikazda bulununca meçhul ıslak adama bir kağıt uzattılar. Adam kağıda itina ile, uzaktan bakılınca resim olduğu intibaını veren birtakım şekiller çizdi; (bu esnada dilini çıkarıp çıkarmadığını bilmiyoruz, çünkü mâlumdur, kağıt üzerine itina ile bir şeyler çizmeye kalkışanlar, genellikle dillerini çıkararak dudaklarında gezdirirler. Haberi veren ajans bu ayrıntıyı atlamış maalesef!). İşlem tamamlandıktan sonra büyük bir merak

ve heyecanla kağıda atılan doktorlar, ıslak adamın kağıda, bir İsveç bayrağı ile bir piyano resmi çizdiğini fark ettiler (Yine özür dileyerek araya girmek zorundayım; ıslak adamın kağıda bir Türk bayrağı ile piyano resmi çizmesi mümkün değildi; sebebini biraz düşününce bulabilirsiniz!)

Bunun üzerine koğuşta bulunanları aldı bir düşünce; acaba bu garip adam ne demek istiyordu? Bu şekillerin anlamı ne olabilirdi? Hani olay Türkiye'de geçiyor olsa idi, buna bir mânâ vermek mümkün olabilirdi; şöyle ki, orada bulunan hazirundan birisi herife esaslı bir tokat çektikten sonra,

- Dalga mı geçiyon, adam mı seçiyon hemşerim; get işine! diyerek adamın travmatik şokunu sona erdirir ve meseleyi aydınlığa kavuştururdu ama öyle olmadı. Tam aksi oldu:

  Tahmin ediniz bakayım?

Gazetenin haberine göre işler şu merkezde gelişti: Doktorlardan birisinin aklına adamın piyanist olabileceği geldi (lâf aramızda piyano ile piyanist arasında ilişki kurmak az buz iş değil hani) ve "işimiz gücümüz, sırada bu kadar hastamız var" demeyip ıslak adamı tuttukları gibi bir piyanonun başına götürdüler. Hastanede bu gibi vakalar için hazır bekletilen bir piyanonun mevcut olup olmadığını bilmiyoruz; galip ihtimalle adama kuru ve sıcak bir şeyler giydirip ambülansla en yakın konser salonuna taşımış olmalılar.

Adamcağız piyanoyu görünce, marangozun keserine duyduğu âşinalık kabilinden bir rahat edâ ile tabureyi çekip oturmuş ve tam iki saat boyunca piyano çalmış. Hangi eserleri seslendirdiğini, parçalara girmeden önce emprovizyonal etüdler çalıp çalmadığını bilmiyoruz ama haberi veren ajans, adamın iyi eğitimli bir piyanist olduğunun anlaşıldığını söylüyor.

Bunun üzerine yeniden devreye giren İngiliz polisi, Avrupa'nın bütün klasik orkestraları ile temasa geçip adamcağızın resmini fakslayarak kimlik tesbitine yardımcı olmalarını istemiş; ne var ki bu müracaatlardan henüz müsbet bir haber alınamadığı anlaşılıyor. Ayrıca adamın boynu bükük ve hüzünlü hallerinden şüphelenerek Doğu Avrupa ülkelerinden birinin vatandaşı olabileceği ihtimali de araştırılmış. Netice sıfır!

Adam hâlâ konuşmuyor. İsveç bayrağının resmini niçin çizdiği hâlâ büyük muamma. Piyano verirlerse çalıyor, yoksa susuyor.

Ajans, haberinde kendisine "piyano adam" adı verilen meçhul yabancının büyük bir ihtimalle bir travma geçirerek hafızasını kaybettiğini ileri sürmekte...

Trinkkk!

Biz böyle uçuk-kaçık hadiselerin sadece yerli film senaristlerinin sulu muhayyilelerinden çıktığını zannederdik değil mi? Ama n'ayır n'aayır, işte çağdaş uygarlık seviyesinin üst katlarında bile böyle melodramlar cereyan edebiliyor. Haber değil sanki Kerime Nadir hanımefendinin romanlarından bir pasaj.

Kerime hanımın eserlerinde dikkat çekici ortak husus, roman kahramanlarının bakkal, kaportacı, Bağ-Kur emeklisi, dülger veya rençber gibi "banal" ve sıradan işlerle iştigal etmeyip kâffesinin -her nedense- kemancı, heykeltıraş, yazar, tiyatro sanatçısı veya siz bilemediniz müteahhit filan gibi üst düzey takımına ait bulunmalarıydı. O romanlarda kimse geçim sıkıntısı çekmez; kahramanlar yalılarda, Teşvikiye'deki "apartuman" dairelerinde ikamet ederlerdi ve romanların ebedî mevzuu elbette tertemiz aşk hikayeleriydi!

Vay canına, biz bu romanları toplumsal gerçekten kopuk, aristokrat sınıfı olmayan bir toplumun sonradan görme büyük burjuva heveslileri arasında geçen fantastik ve kurmaca hikayeler olduğunu zannederdik hep. Artık Kerime Nadir, Muazzez Tahsin, Peride Celâl

gibi roman erbabına itibarlarını iade etmek zorundayız; çünkü şekil A'da görüldüğü gibi batıdan getirilmiş kapı gibi hüccet karşımızda durmaktadır!

Meseleyi sulandırmayalım; "Piyano adam"ın, bana göre Marduk gezegeninden yollanmış öncü keşif müfrezesine mensup bir komando ajanı olması kuvvetle muhtemeldir veya rekorlar kitabına geçeyim diye saf numarasına yatıp, "bakalım kamuoyunu kaç gün işletebileceğiz" diye azm ü cezm ü kasd eylemiş bir aykırı tip de olabilir.

Bu haberi veren ajansta "fikr-i takip" veya nâmus varsa, herifin akıbeti hakkında kamuoyunu aydınlatırlar; ben de size duyururum buracıktan.

**'Kürt meselesi'nde sağduyu örsle çekiç arasında**

Kürt meselesi üzerine düşünürken, daha ilk adımda fiili bir vâkıa ile karşılaşıyoruz: Bu meselede kabaca iki taraf şekillenmiştir; ilki devletin ve o istikamette düşünenlerin teşkil ettiği taraftır; ikincisi ise son 20 senede, neredeyse bütün Kürtler adına konuşma ve politika tayin etme üstünlüğünü ele geçirmiş bulunan isyancı güçlerdir, son zamanlarda sıkça isim değiştiriyor olsa da bu cenahı kısaca PKK taraftarları teşkil ediyor.

Eskiden "Güneydoğu meselesi" denirdi çünkü problem, Türkiye'nin güneydoğusundaki illerin geri kalmışlığı ile öne çıkan coğrafi bir olgu olarak sunulur, öyle tartışılırdı. Yakın zamanlara kadar konu hakkında düşünen veya söz söyleyen herkes meseleyi bir geri kalmışlık ve gelir dağılımında adaletsizlik çerçevesi içinde değerlendirdi; ortalama bir ifadeyle Türkiye'nin batısı gelişmiş, doğusu ise geri kalmıştı ve bundan birinci derecede devlet sorumluydu. Yapılacak şey basitti; devlet politikaları ile bölgelerarası kalkınmışlık farkları ortadan kaldırılmalıydı, öyle olursa mesele sona erecekti.

Bugün daha doğru bir teşhisle konu, "Kürt meselesi" diye isimlendiriliyor. Dikkatlerden kaçan bir kavram değişikliğidir bu, çünkü geçen otuz sene içinde Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen olaylar, evvelâ geri kalmışlığı bir manivelâ gibi kullanarak meseleye geçici bir meşruiyet kazandırılması, ardından örgütlü ve silahlı isyan yoluyla konfederasyon taleplerine doğru tırmandırıldı. Doğuda ve güneydoğuda iktisadi kalkınma problemleri hâlâ çözümlenebilmiş değildir ama konu, "Kürt meselesi" adıyla kabullenildiğinden beridir bölgelerarası kalkınma adaletsizliği artık eskisi kadar hararetle müdafaa edilmiyor; bugünün talepleri daha ziyade Kürtlerin dili ve kültürüyle ayrı bir halk olduğu noktasından hareketle, Cumhuriyet'in kuruluşunda "kurucu halk" sıfatıyla söz ve pay sahibi sayılması ve bu olgunun anayasa metnine geçirilerek Türkiye'nin en azından iki veya daha çok halktan mürekkep konfederal bir yapıya dönüştürülmesi yolundadır. Zaman içinde mesele kapsam ve isim değiştirmiş, batılıların "salam politikası" dediği tarzda dilim dilim mesafe almak suretiyle geri kalmışlıktan, ayrı konfederal yapı taleplerine kadar tırmandırılmıştır.

Kürt meselesi üzerine düşünürken, daha ilk adımda fiili bir vâkıa ile karşılaşıyoruz: Bu meselede kabaca iki taraf şekillenmiştir; ilki devletin ve o istikamette düşünenlerin teşkil ettiği taraftır; ikincisi ise son yirmi senede, neredeyse bütün Kürtler adına konuşma ve politika tayin etme üstünlüğünü ele geçirmiş bulunan isyancı güçlerdir, son zamanlarda sıkça isim değiştiriyor olsa da bu cenahı kısaca PKK taraftarları teşkil ediyor. Arada elbette farklı yaklaşım geliştirip farklı şeyler söyleyen ve ifade etmeye çalışan unsurlar da var ama bu unsurlar, Kürt meselesinde söz söylemek, taraf olmak ve hadiselerin seyri üzerinde etkide bulunmak gücünden mahrumdur. Problemi tartışılır olmaktan çıkaran ve gitgide sertleşen bir hale getiren faktör de, işbu gri bölgede fikir üretmeye talip olanların fiilen zayıf ve etkisiz görüntüsüdür. Meselâ Kürt menşeli vatandaşlar içinde PKK'nın siyasetini ve eylem tarzını beğenmeyip reddeden etkili bir oluşumun varlığından henüz haberdar değiliz. Şüphesiz vardır ve mevcuttur ama 1984 yılından sonra hızla artan PKK eylemleri, sadece Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı fiili bir tehdit oluşturmakla kalmadı, Kürtler arasında da, PKK'nın temsil gücünün tartışılmazlığına dair bir kanaat terörü yarattı. Son yirmi sene içinde PKK haricinde vücud bulmuş gibi görünen kuruluşlar bile nihai tahlilde PKK'ya muhalif tavır takınmaktan kaçınmak zorunda kaldılar veya öyle görünmeyi daha uygun buldular. Böylece PKK, neredeyse bütün Kürtleri temsil kabiliyetine doğru yükselen haksız ve politik bir mevki edindi. Buna mukabil ülke içinde Kürtlerin, İslâm ortak paydası sebebiyle toplumun aslî ve vazgeçilmez bir rüknü olduğu tezine sarılarak, konuya daha ılıman bir bakış açısı getirmeye çalışan insanlar ise, 28 Şubat fırtınasının yarattığı kanaat terörü içinde seslerini duyuramaz oldular. Nitekim tâ başından beri PKK'nın kendisini Marksist bir örgüt olarak nitelemesine rağmen ezici çoğunluğu mütedeyyin ve muhafazakâr Kürtlerin içinde nasıl taban bulabildiği, siyaset sosyolojisi nokta-i nazarından önemle incelenmesi gereken bir meseledir. Görünen odur ki Kürtler arasında PKK'nın temsil ettiği anlam, onun siyasi yelpazede hangi ideolojik tutumu savunduğundan ziyade sergilediği vücud dilinin pratik ifadesinde yatmaktadır.

Böylece devlet, 2000 yılı başlarında PKK'nın sadece güneydoğu dağlarında değil, topluma yönelik terör eylemleriyle Türkiye'nin her yerinde sürdürdüğü silahlı mücadeleyi kazanmış gibi görünmesine rağmen, o noktadan sonra yeni duruma uygun yeni ve manidar bir siyaset dili geliştiremediği için etkisiz bir görüntü vermeye başladı. Eskisi kadar yaygın olmamakla beraber hâlâ dağlarda çatışmalar oluyor, askeri uçaklar Türkiye'nin dört bir yanına hâlâ şehit cenazeleri taşıyor. PKK eylemcilerini toplumsallaştırmaya yönelik af kanunlarının işe yaramadığı âşikâr. Avrupa Birliği üyeliği için anayasada ve mevzuatta yapılan değişiklikler yanında ABD'nin Irak'ı işgal ederek ülkenin kuzeyini fiilen otonom bir Kürt yönetimine terketmesiyle Türkiye'nin Kürt meselesi farklı boyutlar kazandı. PKK bugün kendini, on sene öncesine nazaran siyasi ve eli silahlı bir örgüt olarak daha güçlü hissediyor ve bu tutumu, örgütün neredeyse resmi organı gibi yayınlanan gazetelerde bütün ayrıntısıyla takib etmek mümkün. Bu yayın organlarında Diyarbakır'dan "Amid" eyaleti diye bahsedilirken, sair yer

adları PKK'nın uygun gördüğü bir terminoloji ile seslendiriliyor. Çatışma haberleri ise sanki iki devlet arasında vukubulmuş sınır olayları anlatılırcasına tasvir ediliyor.

Buna mukabil toplumun sessiz çoğunluğu, Kürtlerin olmadığı bir Türkiye'yi tasavvur etmenin imkânsızlığı bilinci içinde 'Kürt meselesi'ni tek başına ihata eden, kaplayan ve parselleyen PKK eylemlerine karşı sınırlı tepki vermeye devam ederken, Öcalan'ın yakalanmasından sonra gelişen olayları anlamlandırma güçlüğü çekiyor, "madem işler bu raddeye gelecekti; evlatlarımızı niçin şehit verdik?" diye düşünüyorlar. Özellikle çetebaşının yeniden yargılanma kararı, hukukçuların bütün soğukkanlı değerlendirmelerine rağmen sessiz çoğunluğun vicdanını yaralıyor; "o sıradan bir suçlu değil ki, Türküyle Kürdüyle 30 bin kişinin ölümünden sorumlu bir katil" diye düşünüyorlar.

Devlet, AB sürecinde girdiği yeni istikamet üzerinde ikircikli bir tutum içinde ve hayli rahatsız görünüyor. AB Hukuku'nun Türkiye'nin özel şartlarını kaale almadan siyasi nitelikli kararlar üretmesi Türkiye'yi rahatsız ediyor ve günün birinde bu rahatsızlığın AB ile ilişkiyi koparmak noktasına varması pekâlâ muhtemeldir. PKK ve onun İmralı'daki lideri ise yeni süreci herhalde kendilerince "Yıldızın parladığı an" diye niteliyor olsa gerektir. Öcalan, avukatları aracılığı ile verdiği gündelik demeçlerinde bir yanda dağdakilere silahlarını iyi kavramalarını öğütleyip açık tehditler savururken, diğer yanda Türkiye'nin demokratikleşmesine ciddi katkıları olduğuna inanan dengesiz bir ruh hali sergiliyor.

Olan sıradan Kürtlere ve Türklere oluyor; onların kendi başlarına kanaat geliştirme imkânları fiilen ortadan kalkmış gibi; onlar mutlaka iki cenahtan birine tabi olmak, belki bu uğurda zaman zaman iki yüzlü davranmak zorunda kalıyorlar; içlerinde sağduyulu olanlar, evvelâ "bölgelerarası geri kalmışlık farkı" diye başlayan meselenin, bugünlerde PKK taraftarlarınca bolca tekrar edilen "demokratik çözüm ve barış" sözlerine rağmen günün birinde "ayrılıkçılık" limanına doğru uzaklaşmakta olduğunu endişeli gözlerle seyrediyorlar.

## "Dizüstü" aydınlanması

İki genç matrak adam, şifreli kanallardan birinde "efsâne kırıcılığı" üzerine program yapıyorlar; meselâ havadaki bir uçağın içinde silah patlar da kabin duvarını delerse uçağın parçalanacağı yolundaki efsâneyi test ettiler geçenlerde; doğru-yanlış bilmem ama uçağa bir şey olmuyormuş. Bir başka programda diş fırçalarının banyo atmosferi içinde hangi hızla mikroba bulaştığı yolundaki "inanç"ı deneyden geçirdiler; seyrettiklerimin çoğunda bu kabil yaygın ama üretilmiş modern efsânelerin aslı astarı olmadığı ortaya konuldu.

Kıssadan hisse bir: İlmi kriterlerin ölçebildiği alanlarda efsâne beslemenin mânâsı yoktur; iki, modern efsânelerden sakınmak lâzım, çünkü adı üstünde efsâne (myth, legend), hakkında akıl yürütme ve tahkiki lüzumsuz, hatta küstahça gösteren bir sahte inanç kalıbıdır.

Aynen dizüstü bilgisayarın, -sayın Cumhurbaşkanımız'ın veciz ve kronik tarifleriyle- bir nevi "aydınlanma"ya yol açacağı beklentisi gibi. Bir siyasi liderimiz ise partili gençleri, kavga etmek yerine "elinde bilgisayarla" görmek istediğini açıklamıştı.

Vaktiyle Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenler için dizüstü bilgisayar kampanyası açmasını, "neticede dağ fare doğurur" diye özetlenebilecek istikamette eleştirmiştim; bazı okuyucular fena kızdılar, hatta birisi, "siz de dizüstü kullanıyorsunuz, bu ne perhiz?" makamında sitemler yolladı sağ olsun!

Sayıca az da olsa örneklerden anlaşılıyor ki bilgisayar artık çağdaşlığı yakalamanın, iyi imajın, bilgiyle haşır-neşir olmanın, insan ilişkilerinde uzlaşmacı görünmenin ve "bilgi çağı"nda yer almanın alâmeti sayılmakta. Nitekim geçen sene Türkiye'deki masaüstü bilgisayarlarının satışında % 30 civarında artış kaydedilirken "dizüstü"ndeki artış % 50'yi geçmiş. E, reklâmın iyisi kötüsü olmuyor, bir şekilde satışlara aksediyor elbette. "Alınmasın, satılmasın" demiyorum, erbâbı için aslî ihtiyaç, havaic-i asliyye'den ama bizatihi bilgisayarın kendisinden, hatta mahsûsen dizüstü bilgisayarından kerâmet beklemek, modernite karşısındaki o çocuksu sâfiyetimizin bir başka tecellisi değil midir?

Bir gazetemiz, "baba beni okula gönder" kampanyası açtı; maksat doğudaki okula gönderilmeyen kız çocuk sayısını azaltmak, okur-yazar sayısını artırmak, doğulu genç kızları toplumsallaştırmak. Gerekliliği üzerinde tartışmak abes ama meselenin "efsâne" boyutunu gözden kaçırmayalım: Bu mantığın toplumsallaşmadan anladığı, başını örtmeyi tercih eden kızların, bilumum kamu alanlarında başörtülerini çıkarmayı kabullenmeleridir. Despotik aydınlanmanın 21. yüzyıl sürümü veya bir başka aydınlanma efsânesi!

Eğitimi yaygınlaştırmak, kalitesini artırmak başka şey, eğitimin bir toplumu "iyi ve verimli" kılacağına inanmak başka; ilki zaruret, ikincisi efsâne. Zarurete itaat edecek, efsâne kısmını fazlaca ciddiye almayacaksınız. Zavallı dizüstü bilgisayarlarından dijital fotoğraf depolamak ve internetle bağlantı kurmaktan başka fazilet umuyorsanız, bu sizin gayretinize bağlı bir şeydir. Demokrasi gibi; hazret kendiliğinden işlemez, omuz verecek, sabredecek, bedel ödeyecek ve kültürünü geliştirmeden demokrasinin pek de mühim bir fayda sağlamayacağını bileceksiniz.

"AB'ye girersek tamamdır" nikbinliği de modern ulemânın ürettiği bir efsâneden ibarettir ve bu hükmün esasında "parmak çıtlatmak şeytana davetiye çıkarmaktır" inancından pek de farkı yoktur, çünkü her iki "inanç" dahi, ilmî tahlil ve doğru akıl yürütme cehdinden eser gösterilmeksizin müteârife haline getirilmiştir. Olsa olsa psikolojik bir tablodur bu; geceleyin ıssız bir mezarlık civarından geçerken türkü söyleyerek cesaret bulmak gibi bir şey; modern asırlardaki ürkütücü tecrid edilmişlik hissini yenmek için sarıldığımız bir başka efsâne.

En iyisi bir dizüstü bilgisayar edininiz tez elden; geri kalanını o size izah edecektir.

**"Flaster" değil, yara bandı!**

Başlıklar şöyle: "Sizleri şiddetle eleştiriyorum, Bu ismi istemiyorum, Dilimizi katletmeyin, Yazıklar olsun, Gençlere örnek olalım, Lütfen dikkat, Neden Türkiye'de İngilizce?, Lütfen!, Hayırrr!, Sizi Türkçemiz için göreve davet ediyorum, Küçük bir tavsiye, Türkçe bizim için önemli, Bu isme karşıyım, Harika iş çıkardınız, Ayıptır, Lütfen özünüze dönün, Speedpark kadar başınıza taş düşsün! vesaire, vesaire, vesaire" Konu herhalde üç aşağı beş yukarı anlaşılmış olsa gerektir; "İnternet cemaati" yine kolları sıvamış bulunuyor: İstanbul civarına yapılan yeni Formula 1 pistine "Speedpark" ismi konulmuş.

Üç-dört gündür posta kutularında tam bir kanaat terörü estiriliyor. Bu konuda yevmiye beşyüz civarında mail geliyor. Taktik mâlum; mektubun baş tarafına evvela birtakım adresler sıralanıyor; tek tek saymayı gözüm kesmediği için programın satır sayma menüsünü devreye koyup, standart bir mektupta kaç adres olduğuna baktım; 355 çıktı. Ardından bir vatandaş tarafından hazırlanmış metin aynen kopya edilerek alta yapıştırılıyor. "Gönder" tuşuna bastığınızda mektup 355 adrese birkaç saniye içinde ulaşıveriyor. Artık vatanseverlik, Türkçeyi savunmak, bir şeylere taraftar ve muhalefet olmak kolaylaştı. "Kes-yapıştır" komutuyla bilemediniz yarım dakika içinde internette "birey" haline gelebiliyor, "internet cemaati"ne katılabiliyorsunuz.

Kim akıl etmişse, "arkadaşlar her mektuba farklı bir isim koyalım ki, gönderdiğimiz kişiler uyanıp cümlesini birden silmesinler, en azından birkaç tanesini okusunlar" tavsiyesinde bulunmuş olmalı ki, önce farklı mektuplar sanıyorsunuz ama ikincide anlaşılıveriyor. Bütün mektuplar aynı hacimde (12.5 k) olduğu için, başlık ismi farklı da olsa kâffesini birden digital çöplüğe havale etmek zor olmuyor.

Speedpark olmamalıymış, "Dil bu ülke vatandaşlarını birbirine bağlayan en önemli öğedir" diyorlar ve "Bu nedenle Türk vatandaşları olarak bu ülkenin çıkarları için hepimize düşen görevler var; bunların en başında geleni ise benliğimizi, dilimizi korumak" diye devam ediyorlar.

Ben de bu arkadaşlara "Günaydın; daha önceleri neredeydiniz?" diye soruyorum.

Bilmiyorum hâlâ öyle midir; devlet büyüklerinin kullanması için alınan jet uçağının üstüne kocaman harflerle "Republic of Turkey" yazdırmıştı bir akl-ı evvel. Bu uçak yıllarca uçtu durdu; devlet başkanlarını, başbakanları taşıdı, yabancı havaalanlarında indi kalktı da onca lisan meraklısının kılı bile kıpırdamamıştı; şimdi bakıyorum, Formula 1 pistinin ismi üzerine kıyametler koparılıyor; esasen nezaket dozuna pek riayet edilmiyorsa da doğru bir tepki bu ama eksik. Formula 1 pistinin adı, diyelim ki "Rüzgar gibi geçti parkı" haline çevrilirse mesele halledilmiş mi olacak? Hayır! Formula 1'le birlikte belki yüz tane İngilizce tâbiri Türkçenin içine onluk çivi gibi çakmak zorunda kalacağız. Bilgisayar ismi güzel buluştu ama

o teknoloji ile birlikte yine yüzlerce İngilizce kavram girdi ve çıkmak bilmiyor. Bu durumda pist ismi için koparılan yaygara, neticede bir "Zealot" tepkisi olmaktan öteye geçmiyor. Göreceksiniz, bu isim Türkçesiyle değiştirildiği gün nasıl mutlu ve huzurlu olacaklar.

Küçük muharebeleri kazanmak, savaşı kazanmak anlamına gelmez; çünkü dil meselesinde çok esaslı yanlışlar yapılmıştır. Türkçe dâvâsı, Türkçe kelimelerin sayısını artırmaktan ibaret değildir, Türkçenin gücünü, itibarını, ifâde kabiliyetini, mukavemetini, hayatiyetini geliştirmek ve elbette muhafaza etmek dâvâsıdır. "Uydum kalabalığa" heyecanıyla sağa sola e-mektup gönderen "internet cemaati" içinde bu zaruretin inceliklerini bilen çıkar mı? Akıldâneleri bile bilmez. Asıl problem buradadır işte.

Formula 1 pistinin ismi için canla başla savaşarak posta kutularını tâciz eden arkadaşları muhtemel başarıları için peşinen tebrik ederim; kangrenli uzvun üstüne yara bandı yapıştırmak da bir şeydir neticede!

**Usûl esasa mukaddemdir**

Bir- Daha mürekkebi bile kurumadı, 16 Mayıs günü "Pamuk Tarlası" başlıklı yazıda (insanın kendi yazısını kaynak göstermesi çok ayıp ama mecburum) fikrimi şöyle ifade etmiştim: "Bizde akademik hayatın en mühim eksikliği, akademik geleneklerdir ve akademik gelenek, 'hoca'nın çanta taşımasından oturup kalkmasına kadar uzanabilen ama en ziyade hakikat karşısındaki tavrında tecelli eden bir üslûp birikimi demektir." Bir öğretim üyesinin hakikat karşısındaki tavrı, akademik hayatın en derin meselesidir.

İki- Boğaziçi Üniversitesi'nin bu toplantıyı tertib etmesi doğrudur, "İmparatorluğun Çöküş Dönemi'nde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel Sorumluluk ve Demokrasi Sorunları". Eğer ülkede üniversite varsa, elbette böyle meseleleri tartışacak ve modern ulemânın görüş ifade etmesine zemin hazırlayacak. Toplantının adını duyunca doğrusu ümitlenmiş, hasseten "Bilimsel sorumluluk" konusunda neler söyleneceğini merak etmiştim; olmadı!

Üç- Bu gibi toplantılar, hakikatin bütün boyutlarını, bütün renk tonlarını aksettirecek bir kompozisyonda tasarlanmalı; mevcut tenkidler, bu toplantıya sadece "soykırım yaptık" görüşünü savunanların davet edildiği yolunda. Yanlış demeye bile hâcet yok, sadece "garip" desek kâfi mi?

Dört- Öyle olsa bile her görüş sahibini bağlar; toplantının yapılmasına müsamaha gösterilmeli, herkes dilinin altındaki baklayı, eteğindeki taşı ortaya koymalıydı. Yapılmamış bir toplantı hakkında bu kadar peşin fikir üretilmesi, usûl açısından yanlış.

Beş- Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in çıkışı şaşırtıcıydı. Hükümetle YÖK arasındaki doku uyuşmazlığının hıncını, bu toplantı üzerinden izhar ediyormuş gibi bir manzara verdi. Siyasetçilerle üniversite arasındaki mevcut güvensizlik ortamı daha sertleşti.

Altı- Boğaziçi Üniversitesi'nin ve YÖK'ün toplantıyı iptal kararı yanlıştı. Ev sahiplerinin bile bu toplantının mâhiyeti hakkındaki tereddüdleri bulunduğu yargısını güçlendirdi. Bu toplantı ya hiç gündeme getirilmemeli ya da tamamlanmalıydı.

Yedi- Vilayetten, "toplantının güvenliğini sağlayamayız" yolunda haberler yayıldığı söyleniyor. Savcılık ise bildirileri önceden görmek istemiş. Doğru ise fevkalâde mahzurlu. Bir gün önce Olimpiyat Stadyumu'nda on binlerce kişinin güvenliğini mükemmelen sağlayan vilayetten böyle bir söz çıktığına inanmak istemem.

Sekiz- Netice itibariyle işlerin bu raddeye gelmiş olması, Türkiye'nin Ermeni meselesinde geliştirdiği tezlerin tabii haklılığına bir "usûl" gölgesi düşürdü. Muhalif seslere ve görüşlere tahammül ve saygı göstermek lazım; dünya kamuoyuna şirin görünmek için değil, kendimize duymamız gereken özgüven icabıdır bu.

Dokuz- Ermeni meselesinde üniversite katkısı, sadece resmi görüşü destekleyen toplantılardan ibaret mi kalmalı? Sadece Ermeni tezini savunan toplantı ne kadar sakîm bir fikirse, Türk üniversitelerini resmi tezleri savunmakla muvazzaf kılmak da alîl bir yaklaşım.

On- Konferans düzenleyicilerden birisi, "Konferans ertelense bile şimdiden başarı olmuştur. Bu konferansın bu kadar kapsamlı ve kucaklayıcı bir şekilde tartışma yaratması bizim amacımıza ulaştığımızı gösterir" demiş. Bir siyasetçi, bir işadamı böyle konuşabilir ama varlık sebebi "hakikati aramak" olan birisinin böyle konuşmaya hakkı yoktur. Eğer doğru ise toplantıyı düzenleyenlerin daha işin başındayken bile tribünlere oynamak niyetini izhar eder. Yanlışlıklar dizisini tetikleyen bir yaklaşım biçimi bu!

Onbir ve son- Bu hadisenin ortaya koyduğu çıplak ve acıtıcı gerçek şudur; bizim her şeyden önce "hakikat", "bilim adamı", "üniversite", "fikir hürriyeti ve nâmusu", "devlet", "milli menfaat" vb. gibi temel kavramlar ve bunlar arasındaki çapraz ilişkiler konusunda bir lûgât hazırlamamız lâzım. Lûgâtsız konuşmak sözü yoruyor çünkü.

## Büyüksün Üstad!

Ali Bulaç, geçen hafta salı günü futbol konusundaki bilgi ve birikimini okuyucularıyla paylaştı. Halbuki Zaman okuyucusu Ali Bulaç'ı böyle eften-püften meselelerle ilgilenmeye tenezzül etmeyen, futbol, magazin, sinema, tiyatro gibi sanat haberleri üzerinde pek durmayan ağır, kalantor ve ciddi bir yazar olarak tanıyordu.

O sebeple yazısına,

- İşte Fenerbahçe bu! Geçit vermedi. Sen 5-1'lik maça bakma. Oldu bir kere. Futbol bu, bazen kaza olur, repliği ile başlamasına pek çok okuyucusu gibi ben de bir mânâ veremedim. Acaba üstad ellisinden (altmışından mı demeliydik yoksa?) sonra saz çalmaya mı azm ü cezm ü kasd eylemişti, yoksa basınımızda ballandıra ballandıra

anlatılan derby maçlarının heyecanını merak edip, tanınmamak için başına kulaklarına kadar geçirdiği bir yün bere ve cool tarzı siyah gözlüklerle stadyum civarlarında konuşulan lâfların ne menem şeyler olduğunu mu merak etmişti?

Esrarengiz bir hadiseydi; acaba üstad "maç anlatıyorum" ayaklarına yatarak devletin derinliklerinde barınan birtakım zevâta ince bir teorik ayar mı geçiyordu, yoksa "yazarsa üstad böyle yazar" diyerek bizim spor servisinin 25'i geçmeyen yaş ortalaması ile haber peşinde koşan elemanlarına nispet mi vermekteydi? Yazıyı sonuna kadar okuyanlar Ali Bulaç'ın lâfı çevirip nereye bağladığını görünce meseleyi anlıyorlar; üstad elbette ki futbol gibi "lehve'l-hadis" yani uyduruktan bir meseleye ciddiyet atfedip onca boş lâkırdıyı art arda dizmekten daima sarf-ı nazar ede gelmiştir. Ali Bulaç meramını anlattığı son paragrafta diyor ki,

"Okuyucularım attığım başlığın ne anlama geldiğini sorabilir. Kur'an'da geçen temel kavramlardan biridir "lehve'l-hadis": Kısaca anlamı, boş söz, malaya'ni, incir çekirdeğini doldurmayan, gelip geçici, sabun köpüğü gibi olan konuşma. Başka bir ifadeyle, istek ve tutkuları kışkırtan, oyalayan, Allah'ı anmaktan ve O'na itaatten uzaklaştıran; boş, gereksiz, yararsız, anlamdan ve amaçtan yoksun söz yığını."

Bu durumda, "E üstadım öyleyse bunca gereksiz futbol dedikodusunu niçin başından sonuna kadar bize okutma eziyetini icat ettin?" diye sorma hakkımız yoktur. Kadim Şark'ın hikmet anlayışı da böyle değil midir; evvelâ bir kıssa anlatılır, ardından hikmet ve "hisse" faslına geçilir.

Yazıyı okurken önceleri şaşırmış, acaba "by-pass ameliyatı geçirdikten sonra huyu değişip haşviyata mı merak saldı?" diye endişelenmiştim; ama "hisse" faslını görünce endişem zâil oldu, gülmeye başladım.

Zira Ali Bulaç'a "Lehve'l-hadis" yazısını yazmaya zorlayan sebeplerde benim de birazcık katkım bulunuyor.

Efendim durumu şöyle izah edebilirim; eğer ben isteseydim, Ali Bulaç o güzelim -pardon "abur cubur" diyecektim- futbol yazısını yazmayacaktı! İşin bu boyutunu belki üstad bile lâyıkıyla bilmiyordur. İşte şimdi bu sırrı fâş ediyorum:

Geçen pazartesi günü öğle sularında telefon acı acı çaldı. Telefondaki ses, gazetenin yorum sayfalarının genç editörlerinden Fatih Bey kardeşimdi. Yazı günüm olmamasına rağmen Fatih'in telefonumu çaldırması, genellikle tek sebebe istinat eder; o gün yazı sırası olan yazarlardan birinin mazereti vardır ve sayfa düzenini battal etmemek için başka yazarlardan yardım talep etmektedir.

-Nedim abi biraz rahatsız da, dedi, "müsait iseniz yerine yazar mısınız?"

Mesele anlaşılmıştı. Övünmek gibi olmasın, bu gibi teklifleri geri çevirdiğim pek vâki olmamıştır; ne var ki o esnada lüzumlu-lüzumsuz bir yığın işin ortasında debelenmekte olduğumu Fatih nereden bilecek? Ben üzülerek müsait olmadığımı söyleyince Fatih, "Öyleyse Ali Abi'yi arayayım, bakalım o ne diyecek!" diyerek selam söyleyip telefonu kapattı.

Anlıyorsunuz değil mi olayların nasıl geliştiğini?

Ali Bulaç, büyük ihtimalle işlerinin yoğunluğunu ileri sürüp atları yokuşa koşmaya gayret ettiyse de neticede bizimkilerin iki yazı ile sayfa yapamayacakları yolundaki baskıları üzerine "e peki yazalım bari" demiş olsa gerektir.

E, baskıya girmek için kalmış iki saatlik süre. Ne yazılır, ortalık yazı konusu kaynamıyor ki?

Üstadın o esnada nasıl önündeki gazetelere bir konu bulmak için hırsla sarıldığını tahayyül ettikçe keyfim bir kat daha artıyor; gazeteler de o gün aksi gibi hep Fener'in tırışkadan şampiyon oluşunun ballandırılmış hikâyeleri ile dolu.

-Ben de futbol yazarım be, diye geçirmiş olmalıdır içinden, "lâkin sonunu öyle bağlayayım ki âleme bir ibret ve nümûne-i imtisâl olsun!"

Ve ardından, "- Bir de yetenekli futbolcuları iyi çalıştırıyor Fener. Beşiktaş al sana. Sergen az yetenek mi! Çocukta yetenek var. Tamam da ne işe yarar? Yeteneğini kullan kardeşim. Antrenman önemli. İkide bir kaytaramazsın. İşte bunlar Fener'de olmaz." gibi futbol felsefesine dair derin analizlerin birbirini izlediği ve daha şimdiden basın tarihimizdeki yerini almış bulunan o meşhur yazısını kaleme alıyor üstad.

İmdi ben kenardan kıs kıs gülmeyeyim de kimler gülsün ey okuyucu?

İyi oluyor aslında; gazete yönetimi ara-sıra yazarları değişik sektörlerde gözlem yapıp yazı yazmak üzere görevlendirmeli; ben daha şimdiden turizm sektöründe inceleme ve araştırma gezileri yapmak üzere kendimi gönüllü ilan ediyorum meselâ.

Ben de eğlenirim, okuyucu da!

## Milliyetçilik mi, medeniyetçilik mi?

Günümüzde milliyetçilik, millet fikrini takib yerine "medeniyet" fikri üzerinde odaklanmalı. Daha doğrusu "milliyetçilik" yerine çok daha kapsamlı ve birleştirici bir tarif olan "medeniyetçilik" konulmalı. Milliyetçiler, kendi medeniyetlerini yeniden üretmek için çaba göstermeli,

zaman zaman küçüklük kompleksinin ârazları gibi görünen milliyetçi tepkileri kolayca dışa vurmak yerine "medenî teemmül" tarzı eylemleri tercih etmeli. Yine milliyetçilikten

bahsetmeliyiz, çünkü Türkiye'de milliyetçi cereyan yükseliyor ama bu yükselişin fikri altyapısı cılızdır ve bu fikri cereyan doğru tarzda mihverine konulmamıştır.

Milliyetçilik fikri, 'millet'in el'an yaşayan ve belirli vasıfları üzerinde taşıyan bir varlık olduğu fikrine yaslanır. Bir milliyetçi için 'yaşayan millet'i hissetmek, onun varlığından emin olmak ve güç almak esastır. Her milliyetçi, yaşadığı hadiseleri zihninde kristalleştirdiği ideal toplum'un (millet) vasıfları ile karşılaştırarak bir değerlendirme yapar ve kendince bazı neticelere ulaşır. Bu kaçınılmaz bir mukayesedir ve milliyetçiliğin niçin bu kadar tarihe vurgu yaptığını, tarihi başarılardan güç aldığını da izah eder: Çünkü hâl-i hâzırda görülemeyen, yaşanamayan olumlu özellikler tarihte vardır. Nesiller arasında süreklilik varsa, tarihteki olumlu niteliklerin yeniden su yüzüne çıkacağı varsayılır. Esasen milliyetçilik hâl, yani şimdiki zaman ile mâzi arasındaki çelişkilerin ortaya koyduğu bir savunma ve varolma biçimidir; hâl-i hâzırdan şikâyet duyulmamış olsa, milliyetçiliğin -Türkiye örneğinde olduğu gibi- her zaman gündemde kalan bir önem taşıması mümkün olmazdı.

Vaktiyle mevcut bulunduğu varsayılan milletin idealize edilmiş haliyle, milletin yaşayan son nesli (halk) arasındaki çelişkileri izah etmek de milliyetçi düşüncenin başlıca görevlerinden biridir ve genellikle şöyle bir izah tarzı getirilir: Yaşayan halk ile tarihte sürekliliğini devam ettiren millet arasındaki fark, yaşayan kuşakların tarihlerini yeterince bilmemelerinden, milli benliklerini inşa edememelerinden, dillerine itina etmediklerinden, başka toplumlara özenmelerinden ve milli birlik duygusundan uzaklaşmalarından kaynaklanmaktadır. Milliyetçilerin görevi ise yaşayan kuşağa bu 'şuur'u telkin ederek hâl ile mâzi arasında köprü olmaktır.

Türkiye'de işler başka türlü seyrediyor; mâzideki millete atıf yapılmak gerektiğinde karşılaşılan manzara, bugün anlaşıldığı şekliyle modern mânâda bir milletten çok farklı bir şeydir: Osmanlılar millet kelimesini bilir ama bugünkünden çok farklı mânâda, bir dine inananlar topluluğunu siyasi anlamda nitelemek için kullanırlardı (Ermeni milleti, Katolik milleti gibi). Osmanlılar da kendilerini İslâm milleti diye tarif ederler, siyasi mânâda ise Devlet-i Aliyye tebâsı tanıtırlardı. Bu durum, bir milliyetçi için iyice tahlili gereken bir düğümdür. Osmanlı asırlarını dışarda bırakarak tarih analizi yapmak mümkün olmuyor; bu vaktiyle denendi ve ama terkedildi. Türk milliyetçiliğine fikri mânâda büyük katkılar yapan rahmetli Erol Güngör'ün üniversitedeki "bazı milliyetçi arkadaşları" tarafından "Osmanlıcı" diye hakarete uğradığı demler geride kaldı meselâ; kaldı ki Osmanlı asırlarını yok saymak, tarihi devamlılığı içinde Türk milletinin adresini kaybetmek demekti.

Bu bir açmazdır; Osmanlılar milliyetçilik fikrini takib ile altı asır hükümran olmuş değildi; onların siyasi başarısını bir başka kimya ile açıklamak lâzımdır. Osmanlı münevverleri, yıkılışın artık açık seçik belli olduğu son elli sene içinde bu kimyayı yeniden hatırlamak için büyük gayret sarfettiler; içlerinde İslâmcılığı (ümmet fikri etrafında toparlanmak), Türkçülüğü (ırkî öze dönüş), Batıcılığı ve Osmanlıcılığı çare olarak görüp savunanlar oldu. Hemen

belirtelim ki Osmanlı'nın yıkılışında ideolojik sebeplerin müsbet ve menfi mânâda büyük tesiri görülmemiştir; keza Cumhuriyet'in teşekkülünü de bir ideolojinin başarısı olarak değerlendirmek en azından hata olur. Böyle büyük çaplı hadiseler, içinde elbette ideolojik faktörlerinde de eser miktarda yer aldığı, daha fazla sayıda ve hacimde sebeplerle izah edilmelidir.

Osmanlılar tek başlarına medeniyet kurucusu sayılmasalar bile, içinde yaşadıkları medeniyeti ayakta tutmak, geliştirmek ve zenginleştirmek adına çok önemli gayretler gösterdiler; onların tarihi süreçte yaptıkları en dikkate değer iş, kaydettikleri en parlak başarı, işbu medeniyet hamlesini siyasi çatıları altında geliştirmek ve yaymak oldu. Osmanlı'dan bugüne fikri ve medenî plânda kalan en büyük miras işte bu medeniyettir. Osmanlılar bu medeniyet fikri etrafında muhtelif milletleri, etnik ve dini toplulukları bir araya getirdiler ve Osmanlı kamu nizamı çerçevesinde barış içinde bir arada tuttular. O halde bir milliyetçi için hâl ile mâzi arasındaki ilişkileri irdelerken atıfta bulunulması gereken en yakın başarı örneği, Osmanlıların yürüttüğü, yaşattığı ve geliştirdiği medeniyet hamlesidir. Osmanlı varlığı içinde Türk unsurunun izlerini sürmek bana göre fuzuli ve neticesiz bir gayrettir ve pek yanıltıcı sonuçlar verebilir. Bugünün Türk milliyetçisi, Osmanlı'nın siyasi idare tarzını (hanedan monarşisi ve daha sonra meşruti monarşi) örnek alıp yeniden ihyâsına çalışacak değildir; kendisine onların askeri başarılarını tekrarlamak gibi bir hedef de koyamaz; Osmanlı asırları içinde bir milliyetçinin örnek alması gereken şey, onların kendi medeniyetlerine hayatiyet yükleyen enerjileridir. Osmanlıların yaşattıkları medeniyet, aynı zamanda bütün Osmanlı coğrafyasını ve komşularını da derinden etkileyen bir hayat tarzı idi ve bu hayat tarzı kendine mahsustu; Osmanlı dünyası batıdan ve doğudan farklı bir hayat telakkisi ihtiva ediyor ve bu hayat telakkisi siyasette, mimarlıkta, sanatta, kamu idaresinde, diplomaside, lisanda, mutfak kültüründe, giyim-kuşamda, eğlencede, hâsılı bütün hayat tarzında kendine mahsus çizgiler taşıyordu.

Osmanlı'yı büyük kılan, askeri fetihleri değil, kendine dair bir medeniyet tasavvuru inşâ edip onu başarıyla sürdürmesinde idi. Aranması ve illâ ki bulunması gereken kimyâ da odur.

Bu yüzden günümüzde milliyetçiliğin, millet fikrini takib yerine "medeniyet" fikri üzerinde odaklanması gerekir diye düşünüyorum. Daha doğrusu "milliyetçilik" yerine çok daha kapsamlı ve birleştirici bir tarif olan "medeniyetçilik" konulmalıdır. Milliyetçiler, kendi medeniyetlerini yeniden üretmek için çaba göstermeli, zaman zaman küçüklük kompleksinin ârazları gibi görünen milliyetçi tepkileri kolayca dışa vurmak yerine "medenî teemmül" tarzı eylemleri tercih etmelidirdir.

Osmanlılar, "milliyetçilik" yaparak değil ama nihai tahlilde elbette 'milli siyaset'ler üreterek medeni ve siyasi başarılara imza attılar. Bu noktadan hareketle, "milliyetçilikten vazgeçilsin, Osmanlıcılık yapılsın" anlamı çıkaranları i'zanlarıyla başbaşa bırakmaya, tercih ederim. Söz

konusu olan milliyetçiliğin ufkunu açmak ve ona yeni hayat menfezleri aralamak için bir tartışma zemini açmak gayretinden ibarettir.

**Üsküdar'dan bu yana lo...**

Geçen gün internette son dakika havadislerine bakayım dedim. Haberlerde "Diyarbakır'da bir şehit" haberini gördüğümde içim bir hal aldı, hemen tıkladım, bir de ne göreyim, Uzman Çavuş Kahraman Çam şehit edildi, diyor... Çok üzüldüm...

Gerçi sahibine kavuştu, eğer onun istediği şekilde inanmışsa ve yaşamışsa zaten en büyük şerefi kazanır... Bu vesile ile size Diyarbakır veya bölgenin herhangi bir şehrinin 1990'lardaki ahvalinden haber sunacağım. 1990'larda ben lise öğrencisi idim. Diyarbakır ise ölüm kokuyordu. Evet ölüm kokuyordu. Siz hiç ölüm kokusu hissettiniz mi, yaşadınız mı, veya nereden geleceği meçhul, adres şaşıran kurşunların bir anda sizinle buluşabileceği ihtimali ile her an baş başa kaldınız mı? İnsanların yüzü solgun, yüreği yaralı, aslında insanlık kan kaybediyordu. Tabii ateş düştüğü yeri yakar sözünü canlı canlı yaşıyorduk. Bu arada doğu ile batı arasındaki köprüler de her gün tahrip ediliyordu. Allah için bazı istisnalar dışında kimse yaşadığımız hallere ilişkin ıstırap duymuyordu. Evet, sözde inanıyorduk ama, mümin kardeşlerimiz bizim yaşadığımız trajediye hiç oralı değildi..

Allah'ın inayeti ile bazı insanlar duruşlarını bozmadılar. Ama kahir ekseriyeti saf mümin olan Kürdlerin çoğu zorla sosyalizmin, Bolşevizm'in pençesine itildi. Başkaca da hayat hakkı tanınmadı. Biliyor muydunuz bilemem ama iman gereklerine sıkı sıkıya bağlı, Kurtuluş Savaşı'nda birlikte yaşama iradesi göstermiş, inançta çok da mutaassıb olan Kürdlerde bir erozyon yaşanıyordu. İnsanların en azından objektif bakış beklediği inananlar... Kürdler 1990'lara kadar inanç gereklerini taşıdıkları halde hızla asimile oldular. Zaten terörün bir hedefi de bence bu idi. Artık her şey değişmişti. Batıda düşük, bölgede yüksek yoğunluklu savaş sönmeye yüz tuttu. Ama insanlar şu beş yıl içinde emin olun tam bir metamorfoza uğradılar. Modernite bütün cazibesi ile salınmaya başladı yurdumun caddelerinde, sokaklarında ve evlerin baş köşesine buyur edildi....

Bu savaş zamanında ise (1993) İstanbul'da üniversitede idim. Ahmet Arif "Üsküdar'dan bu yana lo kimin yurdu" şeklinde duygularını dile getirmiş. Yurdum insanının çok hassaslaştığını aynelyakin gördüm. Hatta bir Diyarbakır'a dönüş seyahatinde Hakkalyakin de gördüm. Somuta inmeyeceğim, ama yok yere Düzce'de Trabzon'daki linç girişimine benzer bir faciadan Allah'ın inayeti ile askerlerimizin kendilerini siper etmesi ile, evet siper etmeleri ile kurtulduk. Bu medyada değil sadece vicdanlarımızda yara, gelecek adına endişe bırakarak...

İnsanlar çok hassaslaştı... Şer bütün mevzileri ele geçirmek üzere, "Baykuşlara bayram" (F. Gülen). Çağın başında Üstad Bediüzzaman 13. asrın minaresinden nesl-i atiye seslenmiş ama çağdaşları onu dinlememişler. Necip Fazıl, "Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak"

dercesine uyarmış ama heva ve heveslerini Tanrı edinen, koskoca devleti hayallerine ram eden hevaperestler dinlemediler...

Neyse bu hamur çok su götürür. Size aktarmaktaki amacım, ki bu durumu benzer hadiseleri, şehit cenazelerini, provokasyonları görmüşsünüz, işitmişsinizdir. Hâlisâne niyetim, aydın sorumluluğu ile davranmak zorunda olan sizlere, olaylara hissi yaklaşımdan çok bütün boyutları ile ele alınmasını sağlamak veya en azından Türkiye'de en çok okunan gazetenin bir yazarına ki, fikri ve hissi beraberlik içinde bulunduğumuza inandığım bir mütefekkirine, münevverine bir hasbihalde bulunmaktan ibarettir. İşte bir şehit haberi ile endişelerim daha da arttı. Ümmet yok olma ile karşı karşıya. Doğrusu sahipsiz kalan sürü dağılır. Ama ümitlerim büsbütün de kırılmıyor hani. Bir diriltici soluk bekliyorum. Eğitim gönüllülerinin yaptığı faaliyet, eğer kıyamet kopmazsa şu yaşlı dünyamıza bir umumi sulh ve nevbahar yaşatır...

(Bir okuyucu mektubundan; aynen. A.T.A.)

**2005**

29 Haziran

**Ah sıradanlık!** Zaman Gazetesi

27 Haziran

**Nasreddin Hoca'nın dar pabucunu giymek** Aksiyon Dergisi

27 Haziran

**Terim ve Biz** Zaman Gazetesi

25 Haziran

**Doğrular yanlışlar** Zaman Gazetesi

22 Haziran

**Kıyamet senaryosu** Zaman Gazetesi

20 Haziran

**Bilgisayarlar; ne onlarla, ne onlarsız!** Aksiyon Dergisi

20 Haziran

**İnsafın o yerde namı yok mu?** Zaman Gazetesi

19 Haziran

**Naklen yayın** Zaman Gazetesi, Turkuaz

18 Haziran

**Eşarp yönergesi çıkarılsın** Zaman Gazetesi

15 Haziran

**İflahsız!** Zaman Gazetesi

13 Haziran

**Sade vatandaş gözüyle Kıbrıs** Aksiyon Dergisi

13 Haziran

**Sünnetçi vitrini** Zaman Gazetesi

11 Haziran

**Erdoğan Cumhurbaşkanlığını düşünmemeli** Zaman Gazetesi

08 Haziran

**Bu eserle kim övünür?** Zaman Gazetesi

06 Haziran

**Türkçe meselesinin bilinmeyen boyutları** Aksiyon Dergisi

05 Haziran

**Mahmud niçin Hollanda'ya döndü?** Zaman Gazetesi, Turkuaz

01 Haziran

**Peki, bizim 'B planı'mız nedir; bilelim!** Zaman Gazetesi

**Peki, bizim 'B planı'mız nedir; bilelim!**

Fransızların, AB Anayasası'nı reddetmesi, bizatihi Avrupalılar için bile "birlik"in ne kadar uzun vâdeli ve sancılı bir süreç olduğunu hatırlattı. Avrupalılar son derece zor ama o derece saygı duyulması gereken bir gayretle Avrupa tarihinde, Roma İmparatorluğu'ndan beri

görülmemiş bir dönemi başlatmak istiyorlar ve bu vadide henüz yarı yolu bile geçmiş sayılmazlar.

Avrupa, zaman zaman birbirini boğazlamak raddelerine kadar uzanan son derece problemli bir tarihî süreçten sonra siyasî tevhidini arıyor. Fransa'daki referandum, bu gayretlerin zaman zaman akamete uğrayabileceğini gösterdi ve şüphesiz birlik yolunda Avrupalılar daha çok zaman ve enerji sarf edeceklerdir. Meselenin bizi ilgilendiren tarafı, Avrupa'yı -hatta hiç denecek kadar- az tanıdığımız halde, Türkiye'nin geleceğini bu siyasi proje ile sımsıkı kenetlemek inancını, "vird" gibi tekrarlayıp durmamızdır.

Alırlarsa günün birinde Avrupalı olmak istiyoruz ama Avrupa'yı tanımıyoruz. Bazı üniversitelerimizde ders müfredatına kadar giren akademik ilgimiz daha ziyade AB mevzuatı ile sınırlıdır ve Avrupa Birliği'nin tarihini 60'lı yıllardan başlatarak kavramak eğilimi yansıtır. Oysaki bugün Avrupa Birliği'nin yolunu kesen engeller, Avrupalıların müşterek tarihinden kaynaklanan zihnî çapaklar, bizim hakkında pek az şey bildiğimiz tarihî ayrıntılardır. Kaldı ki AB'nin orta vadeli gelecekte karşılaşacağı en mühim problemler, kendi tarihinden ziyade Birleşik Avrupa'nın dünya siyaset dengelerinde askerî bir güç teşkil edememesinden doğacaktır. Avrupa Birliği netice itibarıyla entelektüel bir kulüp, geçici bir organizasyon değil. İnsanlık tarihi ise, bütün orduların terhis edileceği, bütün silahların toprağa gömülüp savunma harcamalarının sağlık ve eğitime aktarılacağı yeryüzü cennetinden çok uzaklarda. AB, Avrupa'nın en etkili siyasi gücü olmayı murat ediniyorsa, silahlı güce de ihtiyaç duyacaktır. Benim tahminime göre kamu işlerine, dozu iyi ayarlanmamış bir liberal yaklaşımla eğilmeyi tercih eden ihtiyar kıta, ABD, Çin, Rusya gibi diğer global aktörlerin askerî varlığı yanında yavrukurt oymağı derekesindeki silahlı gücü ve savunma konsepti ile birliğin ilk asrını görme şansını bile bulamayacaktır.

Avrupa Birliği'nin başarı şansı, Avrupa'dan ibaret bir dünya tasavvur edildiğinde bile yüksek görünmüyor ama bu muhâl ihtimâlin sonuna kadar zorlanması bile saygımı ve hayranlığımı celp ediyor; bu birliğe inanmıyorum ama saygı duyuyorum.

Gözlemciler, AB'nin, Fransa referandumunda hayır kararı çıkması karşısında B planının olmadığından bahsediyorlar; tarihte, büyük politik trajedileri göğüslemesiyle dikkat çeken Avrupalılar bu küçük problemi aşmanın bir yolunu şüphesiz bulacaklardır; ama bu noktada sorulması gereken asıl soru, Türkiye'nin günün birinde AB'nin uzağına düşmesi ihtimâlinde bir "B planı"nın mevcut olup olmadığıdır. "O zaman başımızın çaresine bakarız nasıl olsa" cevabıyla geçiştirilecek bir soru değildir bu ve sorunun cevabı, Türkiye'nin orta vadeli geleceğini de büyük ölçüde tayin edecektir. Bütün aklî veriler, Türkiye'nin kısa ve orta vadede AB'ye üye olamayacağını gösteriyor; buna mukabil bizim bütün millî stratejilerimiz, muhayyel bir AB üyeliğine raptedilmiş haldedir. Sualin can alıcılığını kavramak için, AK Parti'nin iç kamuoyunda ancak AB yanlısı politikalarla meşrûluk kazanabildiğini bir kenara

kaydedelim. AB konusunda işler tersine döndüğü gün neler olabileceğini tasavvur edebilir misiniz?

Zâhire göre ne AK Parti'nin, ne de devletin bir B planı yok; o gün kağıtlar yeniden karıştırılıp dağıtılır ve biz yine geleceğini planlamak basiretini gösterememiş olmanın şaşkınlığı ile şanlı tarihimizde yeni bir sayfa açmak lüzumuna dair tartışmalara dalarız.

## Mahmud niçin Hollanda'ya döndü?

Ahmet Ağabey,

Bu size ikinci mektubum oluyor; kusura bakmayınız, Türkçe'yi hâlâ tam düzeltmiş sayılmam, imlâ hatası yaparsam affediniz.

Abi bu mektubu size Rotterdam'dan yazıyorum. Şimdi diyeceksiniz ki, "Rotterdam da nereden çıktı?" Ben de onu anlatacağım zaten abi. Biliyorsunuz ben Müslüman olup burada evlendikten sonra vatanımı, evimi, ailemi ve milletimi burası bilip, Türkiye'ye öyle bağlanmıştım ama karşılaştığım sıkıntıların en hafifi, Türkiye'de ikamet süremi hayli geçirmiş olmamdı. Bu esnada vatandaşlığa müracaat ettim. Eşim Türk, ben de Türk olmak istiyorum diye dilekçe yazdım ama neticesi gelmedi. Çaresiz bir uçağa binip ülkeye "girdi-çıktı" yapmak zorunda kaldım ve lüzumsuz işlem bana neredeyse 800 Euro'ya mal oldu.

Abi bunlar önemli değil, icabında kabahat benim, fedâ olsun ama sekiz aydır gördüklerim, yaşadıklarım beni bir karar vermeye zorladı. Benim Müslüman olup Türkiye'de kalmam, çalıştığım misyon cemiyetinin genel merkezinde hayli çalkantılara sebep olmuş, hatta Türkiye temsilcisini işten el çektirmeye filan kalkışmışlar. O yüzden kimisi rica, kimisi tehdit yollu haberlerin ardı arkası kesilmedi. Bunların hiçbirini ciddiye almadım, kararımı verdikten sonra dönüp ardıma bakmadım. Tarık Bin Ziyad gibi bütün gemileri yaktım da Müslüman oldum. Hicab ediyorum fakat bu kararımla birlikte maddi açıdan büyük sıkıntılara uğradığımı önceki mektubumda yazmıştım. Kitap işinden iflas ettik, eşimin bütün takılarını bozdurup o projeye yatırmıştım; piyasaya da epey borçlandım. Size ikinci mektubu yazdıktan sonra maddi durumum daha da bozuldu. Cemaatten arkadaşlar bir gün halimi duyup yardıma karar vermişler. Bir akşam kapı çalındı, baktım ellerinde koli ve poşetlerle bizim arkadaşlar. "Hayırdır, nedir?" dedim. "Yav önemli değil, içeri buyur etmeyecek misin, sana hediye getirdik; hediyeleşmek sünnettir" dediler ama bizim hanım vaziyeti görünce ağlamaya başladı, "hayır, bunlar hediye değil, yardım, ben bunları asla kabul edemem, fakirin fukaranın hakkını bölüşemem" diye gurur meselesi yaptı. Benim de bir miktar nefsim örselenmedi değil ama hanımın tutumunu içten içe çok takdir ettim. O an dedim ki, "Ey Mahmut, gidip böbreğini, kanını satacaksın ama bu onurlu kadının yuvasını ayakta tutacaksın; kan kusup kızılcık şerbeti içtim diyeceksin" diye kendime moral telkin etmeye çalıştım. Arkadaşlara da

özür dileyip hediyelerini kabul etmedim ama sizden saklım yok; o esnada mutfakta çay pişirmeye bile yetecek tüpümüz yoktu. Bir ekmeği bölüşüp öğün geçiştiriyorduk hanımla.

Abi bu mektup yavaş yavaş acıklı romanlara dönmeye başladı. O hadiseden sonra bir toptancı abinin mal yüklettiği depoda bir buçuk ay kadar hamallık ettim. Başlarda her tarafım sızladı ama sonra alıştım; o bir buçuk ayı çok mutlu geçirdik. Derken bir gün deponun önünde bir kavga oldu; hiç unutmuyorum, civardaki sekiz-on kişi bir anda bir adamın etrafını sarıp adamı dövmeye başladılar ama nasıl, yere düşmüş adamı tekmeliyorlar. Sair zamanda sineği bile öldürmekten çekinen adamlar adamın yüzüne tekme vuruyorlar. Asabım bozuldu, araya girdim, aldırış etmiyorlar. Adamın üstüne kapandım ki vurmasınlar diye ama ona da bana da bir güzel vurdular. Ağzım burnum dağıldı. Kavga bittikten sonra gözümün şişini almak için buz bastırırken depodaki arkadaşlar, "Sana ne lan Mahmut, niye karıştın kavgaya, adamı tanıyor muydun ki?" dediler. Tanımam bilmem, dedim ki, "bu yapılan centilmenliğe aykırı; bir kişiyi bir kişi döverse karışmam ama yoldan geçen adama vurursa dayanamam". Birbirlerine bakıp, "N'olacak Avrupalı işte, çatlak mıdır nedir?" diye işaretler yaptılar. Bu arada ön dişlerimden biri de kırıldı ama bu hadise bana çok koydu. Dedim ki, "yav ben bu insanların nesine güveneceğim; yalan ağızlarında yuva yapmış. Birbirlerini su içer gibi aldatıyorlar; fırsat bulunca da birbirlerine karşı canavarlaşıyorlar". O kızgınlıkla işten ayrılıp bir hafta boş gezdim, daha doğrusu evde inleye inleye yattım durdum. O esnada kitabı basan matbaacı, senetlerin altına imza atan eşime haciz memuru göndermiş. Birkaç parça eşyamız vardı, ondan da olduk.

Yine de dayanırdım, lakin eşimin hamile olduğunu öğrenince olaylar bana farklı görünmeye başladı. Kadıncağız halini belli etmiyor ama ekmek yiyip su içerek niçin benim cevrime katlansın ki; kendime kızdım, yaşadıklarım aklıma geldi. Herkese kızdım. O öfkeyle tutup Rotterdam'daki anneme mektup yazdım, böyle böyle diye. Bizde kazık kadar olmuş erkek evlâda pek yüz verilmez ama annem hemen para yolladı konsolosluğa. Eşime pasaport çıkarttırıp bir hafta içinde Hollanda'ya geldik.

Abi biliyorum, siz "papaza kızıp oruç bozulmaz" dersiniz fakat benim dayanacak gücüm kalmadı. Burada da mutlu değiliz doğrusu isterseniz ama Sabiha doğum yapsın, ilk işim yine memlekete yani Türkiye'ye dönmek. Bütün dişlerimi de kırsalar gördüğüm haksızlıklara yine karşı çıkacağım. Çocuğumu da Türk-Müslüman âdâbına göre yetiştireceğim inşallah.

Dualarınızda bu fakir Mahmud'u da unutmayınız ağabeyciğim. Sabiha da selam ve saygılarını iletmemi tembih ediyor.

Mahmud

## **Türkçe meselesinin bilinmeyen boyutları**

Dil devrimi, Türkçe'nin bağışıklık sistemini alt üst etti; gücünü kırdı, hâfızasını sekteye uğrattı ve kendini sürdürebilme kabiliyetini dumûra uğrattı; o yüzden yakın gelecekte İngilizce'nin Türkçe üzerinde büyük egemenlik tesis etmesi, neredeyse kaçınılmaz gibidir.

İnternet haberleşmesinin genişleyerek yoğunlaşması, yeni bir örgütlenme biçimi doğurdu; pek tutulacağını zannetmem fakat bu yeni örgütlenme şeklinin ortaya çıkardığı topluluğa ben "internet cemaati" adını verdim. Bu cemaatin, gelecekte sayıca artması ve kamuoyunu etkileme gücü bakımından sanal bir baskı grubu oluşturması kuvvetle muhtemeldir. İnternet sitelerine üyelik yoluyla oluşan bu gruplar, birbirleriyle yüzyüze görüşme ihtiyacı duymaksızın ağ üzerinde güç birliği kurup seslerini ve görüşlerini duyurabiliyorlar.

İstanbul yakınlarında yapılan Formula 1 pistine İngilizce isim konulması üzerinde bu gruplardan birisi kampanya açtı ve internet üzerinde ulaşabilecekleri adreslere tekrar be tekrar yüzlerce e-mektup yollamak suretiyle yarış pistine Türkçe isim verilmesi için görüşlerini dile getirdiler. Bu kampanyanın tarzı, dozu ve muhtevası üzerinde tenkidlerimi, önceki hafta "Flaster değil yara bandı" başlıklı Zaman yazısında ifade etmiştim. Bu yazı, grup üyelerinin dikkatini çekmiş olmalı ki, büyük çoğunluğu itibariyle kınayıcı, eleştirici mektuplar aldım. Eleştiri sahipleri beni, kampanyalarını baltalamakla, gençlerin şevkini kırmakla itham ettiler. Halbuki "Flaster değil..." başlıklı yazı, hacim itibariyle kısa olmasına rağmen gerçek niyetimi ortaya koyacak derecede dikkatli tertib edilmiş ve bu yüzden zaman zaman yoğunlaştırılmış ifadelere yer veren bir özelliğe sahipti.

Dikkatsiz okumalar, özellikle gençler arasında yaygınlık eğilimi gösteriyor; bu, biraz da Harp ve Sulh romanını okuduktan sonra hikâyeyi, "Olay Rusya'da geçiyor" diye özetleyen adamın halini hatırlatıyor bana. Nice zamandır, "anlamadığımız eski ve yabancı kelimeler kullanıyorsunuz" diye şikayetlenen okuyucu mektuplarından eni konu acı duymaya başladığımı itiraf etmeliyim. Gazete veya dergi okuyucusunun, okuduğu her metni, bütün kavram, imâ ve atıflarıyla anlaması gerektiği yolunda yazılı olmayan bir kaide mi var acaba diye şüphelenmeden edemiyorum. Bana göre okuyucu, yazardan "anlaşılırlık" kriterine uymasını beklemek hakkında sahiptir; "anlaşılırlık", yani eski tâbirle fasâhat, bir metindeki bütün kelimelerin ve kavramların okuyucu tarafından biliniyor olmasını gerektirmez; bazı kelimelerle bir metinde ilk defa karşılaşmak son derece tabiidir ve dünyanın her yerinde okuyucu, bilmediği kelimeler hakkında sözlüğe başvurarak kelime hazinesini zenginleştirir. Bir metnin anlaşılırlıktan uzak olması, metindeki bütün kelime ve kavramlar biliniyor olduğu halde anlamın kapalı, muğlak ve karmaşık kalmasıdır. Yirmi yaşlarındaki bir gencin, karşılaştığı her metindeki kelimeleri bilmesi nazari planda imkânsızdır ama Türkiye'de özellikle gazete ve dergi okuyucusunun bu talebi mânidar bir sıklıkla tekrarlaması, ortada esaslı bir yanlışlık olduğunu düşündürüyor.

1975 yılında Cemil Meriç'in 'Bu Ülke'sini, neredeyse her sayfasında defalarca sözlüğe bakarak, bilmediğim kelimeleri fethederek okumuştum. 'Fetih'ten kasdım sadece sözlüğe

bakmaktan ibaret değil, o kelimeyi tasarruf edecek derecede sahiplenmek, anlamı ve kullanıldığı yer hakkında tecrübe sahibi olmak, o kelimeyi zihnin, düşünme, konuşma ve yazma melekesinin malzemesi haline getirmektir. O esnada 'fasâhat'in ne olduğunu farketmiştim; bilinmeyen kelimenin anlamını yerine koyduğumda cümle olanca ihtişâmı ile parıldıyor ve mânâ bütün güzelliği ile kendini size teslim ediyordu.

O tarihten bu yana sözlüğe başvurmadan geçirdiğim günü ziyandan sayarım; "okuyucu" olmak sözlükle yaşamaktır. Kendimi hâlâ Türkçe talebesi sayıyor ve bundan saadet duyuyorum. Türkçe o kadar zengin ve parıltılı bir dil ki onda tam tasarruf sahibi olmak bir insan ömrünü aşabilir; hâlâ Türkçe yanlışları yapmamın sebebi, dikkatsizliğim kadar öğrenecek şeylerin hâlâ mevcud oluşudur bir yerde.

Ana dil emek ister; ne var ki Türkiye'de her okur-yazarın, okuduğu her metni anlayabileceği varsayımı geçerlidir; bu yaklaşım Türkçe'nin mukavemetini kırıyor, zenginliğini köreltiyor ve sokakta konuşulan Türkçe'nin bir okur-yazara ömrü boyunca yetebileceği inancını pekiştiriyor ki bu zan doğru değildir.

Formula 1 pistine Türkçe isim konulduğunda kendini zafer kazanmış hissedecek bir "internet cemaati" üyesi genç, bu anlam yoğunluğu ile hiç karşılaşmamış olduğu için esasen ne üzerinde konuştuğumuzu bile anlamayacaktır. Ona göre tabelalarda Türkçe isimlere rağbet gösterilmeli, konuşmalarda dublaj İngilizcesinin beylik tâbirlerinden kaçınılmalıdır. Bu heyecana sevgi ve saygı duymamak imkânsız ama asıl meseleler o noktadan sonra başlıyor işte.

Türkçe meselesi, sadece Türkçe isimler meselesine indirgenmemelidir; bu meseleyi daraltıcı ve anlamını saptırıcı bir yorumdur ve neticede sadece Türkçe'de yaygın şekilde kullanılan İngilizce kelimelerin tasfiyesine gider. Kaldı ki o hedefte başarıya ulaşılacağını sanmam. Oysa ki o gençlere, ana dilde yabancı menşeli kelimelerin de bulunmasının son derece tabii olduğu, hiçbir dilin arı-duru kelimelerden meydana gelmediği, her dilin başka dillerden kelime "fethederek" zenginleştiği hiç anlatılmamış, tam tersine dil bilinci, kelimelerde ırkçılık ve öze dönüş biçiminde sunulmuştur. Bizim asıl meselemiz, bütün kelimelerin Türkçe karşılığını bulmaktan ibaret değildir; öyle olsaydı vaktiyle büyük "özleştirme devrimi" esnasında bu amaca ulaşabilirdik; bizim asıl meselemiz, Türkçe'nin gücünü, itibarını, ifâde kabiliyetini, mukavemetini, hayatiyetini geliştirmek ve elbette muhafaza etmek dâvâsıdır. Bu dâvâ en evvel Türkçe'yi bütün yazılı ve sözlü kaynaklarıyla kucaklamak, benimsemek ve onlara nüfûz edebilmekle başlar. Vaktiyle babasının annesine yazdığı mektubu okuyup anlayabilmek kabiliyetini kaybetmiş bir kuşağa bu ihtiyacı hissettirebilmek kolay mümkün olmuyor. 60'lı yılların magazin dergisi Hayat'ın dili bile bugün "arkaik Türkçe" görüntüsünü kazandı. Kuşaklar arasında lisan itibariyle büyük kopukluklar meydana geldi. Biz Türkçe'nin birikimine sahip çıkmakta acze düştük. Bizde olduğu gibi dilinin tarih içinde tasarruf ediliş

biçimine hakaretle, küçümsemeyle bakan, onu anlayamayan, okuyamayan başka hangi topluluğu örnek göstermek mümkündür?

Bir genç, "mukavemet" kelimesini kullandığım için beni Osmanlıca konuşmakla itham edebiliyorsa eğer, bu dâvâ kaybedilmiş demektir; Türkçe, köküne tutunamadığı için her yirmi senede bir şekil değiştiren ve yuvarlandıkça cılızlaşan bir dil haline geliyor. Türkçe için mücadele verdiğine inanan İnternet cemaati, bütün iyiniyet ve heyecanına rağmen yaranın üstüne bant yapıştırmaktan öteye gidemiyor. Gidemez, çünkü bilmediği, tasarruf edemediği, konuşamadığı, anlamadığı bir birikimi savunuyor ve daha fenası, vaktiyle Türkçe'nin bağışıklık sisteminin nasıl tahribe uğratıldığından habersiz olduğu gibi üstelik 'dil devrimi'ni, Türkçe uğruna kazanılmış en büyük meydan muharebesi zannediyor.

Dil devrimi, Türkçe'nin bağışıklık sistemini alt üst etti; gücünü kırdı, hâfızasını sekteye uğrattı ve kendini sürdürebilme kabiliyetini dumûra uğrattı; o yüzden yakın gelecekte İngilizce'nin Türkçe üzerinde büyük egemenlik tesis etmesi, neredeyse kaçınılmaz gibidir.

Yaşayan görür; inşallah yanılırım.

## Bu eserle kim övünür?

Altmışlı yıllarda necib Türk matbuatının mühimce bir kısmı, din adamı karikatürlerini, cübbe giymiş bir orangutan şeklinde tasvir ederdi: Başta sarık, belde kuşak, bacakta şalvar, ayakta takunya, elde abartılı derecede iri bir tesbih. Bakışlar irin dolu.

Aynı karakterin, özellikle "Vurun Kahpeye" filmiyle Türk sinemasında da bir karakter kalıbı (casting) inşa ettiğini hatırlarsınız; bu tipleme öyle yaygınlaşmıştı ki, Türkiye'yi sadece gazeteden ve sinemadan tanıyanlar, bütün din adamlarının cahil, ırz düşkünü, sahtekâr ve pis olduklarını düşünebilirlerdi.

Bu, mesleğini kötüye kullanan din adamlarına değil, din adamlarına bile değil, doğrudan "din"e yönelmiş bir istihza ve sahte imaj kampanyasıydı. En azından Türkiye'yi -Müslüman menşeli oldukları halde- basından tanıyan bir kısım zevat için bu imajın hâlâ hakikat zannedildiğini unutmayalım. Halbuki çirkin karikatürlerle saldırıya uğrayan tipler, aslında devlet memurlarıydı ve Diyanet'e bağlı birer kamu ajanı idiler. Türkiye'de hiçbir kamu görevlisi, herhalde din hizmetleri kaleminden maaş alanlar kadar aşağılanmaya uğramamıştır.

Din denilince birilerinin aklına hep menfî ve menfûr şeyler gelmesi, laiklikten bahsederken de her Müslüman'ı ilk fırsatta din devleti kurmaya âmâde bir radikal militan zannetmeleri böyle haksız bir imaj çalışmasının eseridir. Kötü örnekler elbette vardı ama her meslek erbabında rastlanan nisbette. Dinin ve din adamlarının bu derece aşağılandığı iki tarihi dönem hatırlıyorum: Fransız ihtilâlinin Jakoben terör günleri ve Sovyet ihtilâlcilerinin, burjuva kültürü kapsamında dini hayatı ortadan kaldırma gayretleri.

Bu şartlanma bazı kesimlerinde o kadar kireçlenmiştir ki mâkul, iyi giyimli, kültürlü, terbiyeli, nazik birinin dinle ilişiği olabileceği ilk ihtimâller arasında zihnen pek kabul görmez; bu imajın pekişmesinde kaliteli din adamı yetiştirecek eğitim kurumlarının yıllarca kapalı tutulmasının payı ihmâl edilmemelidir. Din görevlilerinin "Hudâ-yı nâbit" gibi kendi kendine yetişmesi beklenen yıllardır bunlar; o mühim eğitimsizlik parantezi süresince dinin illâ ki devleti ve kamu düzenini tehdit eden bir öcü, bir insanlık suçu, insanların henüz iki ayak üstünde yürüyemediği devirlerden kalan iptidai bir saplantı olarak tasvir edilmesi çalışmaları bu paranteze denk geliyor. Din eğitiminin resmen yeniden başlatılması ve bir anda bütün yurda yayılıvermesindeki üslûp sakâletini ise ihmâl etmiyoruz; dini hayatın kıskaca alınmasındaki tefritin kışkırttığı bir ifrattır bu. 28 Şubat kararlarından sonra din eğitimi bir başka ifrat uygulaması ile daraltıldı ve böylece din eğitimi meselesi, Kur'an kurslarının teşkil ettiği özel parantezde yeniden bir tartışma mevzuu yapıldı.

Kuruluşundan bu yana seksen küsur yıl geçmesine rağmen devletin, dine bakışını "tabiileştirememesi" çok dikkat çekicidir; bu meselede her defasında Amerika'yı yeniden keşfe çalışmamız ise, televizyonlarda "sabaha kadar" neviinden tartışmaları besleyen mânâsız bir zaman kaybı. Sözün doğrusu, çağdaşlaşırken bütün sektörlerde Batılı uygulamaları göz önünde tutan reformcularımızın, İslâm dünyasında bir "Kilise" kurumu olmaması yüzünden ezberlerinin fena halde bozulmuş olmasıdır. Batı'da dinle devlet ilişkilerinin rengini ve âhengini düzenleyen birbirinden farklı onlarca uygulama var ve biz bunlardan hangisinin "em"e yarar olduğu hususunda hâlâ kafa karışıklığı içindeyiz. Bu hususta çıkarılan her kanunun ilgili taraflarda güvensizlik hissi uyandırması eşyânın tabiatına uygun değil çünkü vaktiyle üzerinde hayli himmet gösterilmiş bir inşânın eseridir.

**Erdoğan Cumhurbaşkanlığını düşünmemeli**

Son iki anayasamızı kaleme alanların zihnindeki gelecek şablonunu artık bilmeyen yok; onlar Türkiye'de parlamento çoğunluğunun genellikle sağ-muhafazakâr vekillerden oluşacağını öngörmüşlerdi: Yönetim terazisini dengelemek için cumhurbaşkanına ve anayasa ile vücut bulmuş kurumlara bu derece ağırlık tanınması da öngörüye yaslanıyor. Bu eğilim, aynı zamanda Türk siyasetinin genel görüntüsünü de özetliyor; seçmen kanaatlerinin, güçlendirilmiş bürokratik yapılarla dengede tutulması, siyasi hayatın en görünür olgusudur.

Turgut Özal'ın altı yıl başbakan olarak görev yaptıktan sonra Kenan Evren'den boşalan Devlet Başkanlığı koltuğuna oturmak için harekete geçmesi, şüphesiz, "çok yoruldum, biraz da istirahat edeyim" düşüncesinden kaynaklanmıyordu; Özal, 1982 Anayasası'nın geniş yetkilerle donattığı Cumhurbaşkanlığı makamına geçerek yürütme uzvunu güçlendirmeyi ve hızlandırmayı murat etmiş olabilir. Ne var ki 3,5 senelik cumhurbaşkanlığı esnasında, biraz da hareketi seven mizacı itibariyle yerinde pek mutlu ve rahat olmadığı hissedildi. Tabir yerinde ise gözü hep partisinde kaldı denebilir; partiyi devrettiği lider kadrosundan pek de hoşnut

olmadığı sır değildir; hatta ölümünden bir süre önce yeni bir siyasi parti kurmak için arayışlar içinde olduğu da biliniyor. DYP Genel Başkanlığı'ndan ayrılarak 1993'te Devlet Başkanlığı'na seçilen Süleyman Demirel de bu mânâda gözü arkada kalan bir siyasetçi örneği çizdi; DYP'yi emanet ettiği lider kadrosu bugün siyasi hayattan uzaklaşmış durumda.

Gazetelere aksedenler doğruysa AK Parti Genel Başkanı R. Tayyip Erdoğan'ın da 2007'deki Cumhurbaşkanlığı seçimi için daha şimdiden ön hazırlıklara giriştiği, bazı hesaplar yaptığından bahsediliyor. Özal ve Demirel örneğinden sonra Başbakan'ın Cumhurbaşkanlığı için heves göstermesini insânî boyutuyla anlamak mümkündür; ama siyâsi bakımdan bu tasavvurun, Özal ve Demirel örneklerini mumla aratacak belirsizliklere yol açması da kuvvetle muhtemeldir.

AK Parti, 2002 seçimlerini açık ara ile kazanmış olmasına rağmen aradan geçen üç senede parti ve partili kimliği oluşturmak yolunda hâlâ zaaf içinde görünüyor; bir başka söyleyişle AK Parti'nin kemikleşmiş bir tabanı, kitlesi mevcut bulunmuyor. AK Parti, işler iyi gittiği müddetçe ayakta durabilen ama ilk ciddi krizde uğrayacağı sarsıntının bünyede ne gibi tahribat yapabileceği kestirilemeyen bir siyasi teşekkül bana göre. Türkiye'de seçmen kitlesi çoğunluk itibariyle hâlâ sağ-muhafazakâr özellikler gösteriyor ama bu kitle, siyasi kararlarında partiye ve lidere vefâdan ziyade "marjinal fayda"ya ağırlık veren bir eğilim içine girdi; aksi olsaydı AK Parti'nin seçim başarısı izah edilemezdi. Seçimlerin normal süresi içinde yapılacağı ihtimâli göz önünde tutulursa önümüzdeki iki senenin, Başbakan tarafından Cumhurbaşkanlığı hesapları yapmak yerine parti kimliğini pekiştirmek ve hassas dengeleri gözetmek yolunda değerlendirilmesi daha sağlıklı bir hesap gibi görünüyor. Bu süreçte Cumhurbaşkanlığı seçimleri konusunda atılması gereken en mâkul adım, öteden beri seslendirilen ama bir türlü kuvveden fiile geçmeyen anayasa değişikliğini yaparak devlet başkanlığı yetkilerinin demokratik dengelere riayetkâr bir çerçeveye indirilmesi olur.

Kimsenin benim aklıma ihtiyacı olduğunu zannetmiyorum; kaldı ki bunlar rahatlıkla öngörülebilecek ihtimâllerdir. Cumhurbaşkanlığı seçiminden kısa bir süre sonra genel seçimlere gitmek zaruretine rağmen AK Parti'nin çoğunluğu itibariyle yeni cumhurbaşkanını seçmek arzusu anlayışla karşılanmalıdır; ama konu isimlendirmeye gelince Tayyip Erdoğan isminin çok isabetli bir tercih olacağı kanaatinde değilim. Bazı fırsatlar vardır ki, irâdî olarak iltifat edilmemesi halinde kişiyi tarih önünde büyük kılar.

## Sünnetçi vitrini

İktidarın muhalefeti antiamerikancılıkla suçlaması, muhalefetin iktidarı ülkeyi satmakla itham etmesi tamamen çocukça, ciddi bir nesnesi olmayan ve sadece tribündekileri oyalamak için sarfedilmişe benzeyen bir gölge oyunu kadar hakikatsiz.

Memleket gündeminde derin krizler yaratan, bazen toplumu yıllarca, hatta asırlara sığacak derecede meşgul eden tartışmaların çoğunun nesnesi yok. Belirli muhitlerden periyodik aralıklarla yükselen "laiklik tehlikede, irtica tırmanıyor, gericiler rejimi tehdit edecek çapta devlette yuvalanıyor" ikazlarını reelpolitiğin mihengine vurmayı deneyiniz; onların sadece laftan ibaret kaldığını, hakiki bir bunalıma işaret etmediğini göreceksiniz. Bu gibi sözleri manidar aralıklarla tekrar ederek bir şey söylüyormuş gibi görünenlerin sair zamanlarda neler söylediği de incelemeye değer; bunların büyük nisbette bir şey söylemiş olmak, veya o gün için önemli adamlar arasında sayılmak için sarfedilmiş olduğu hayretle fark edilecektir. Şairin "kokusuz güle benzer ol sühan" dediği hal.

Soyutu tartışmak yerine göre çok somut muhtevalara bürünebilir ama soyutta ısrarın bir derecesi var ki mefhumun bizatihi kendisini görünmez kılıyor ve bir noktadan sonra anlamsızlaştırıyor. Soyuta ilticada bu raddede ısrar, zihin zahmetinden kaçışın işaretidir. Günün birinde başörtüsü yasağına karşı olanların, cumhuriyet fikrine başörtüsü muhaliflerinden daha samimi bir sadakat içinde oldukları anlaşıldığında ne kadar gülünç bir durumun ortaya çıkabileceğini kestirebiliyor musunuz? Bu soyut tartışma, başörtüsü taraftarlarının cumhuriyetten hazetmediği karinesinden besleniyor; bu karinenin doğru olup olmadığını sınamak kimsenin aklına gelmiyor nedense. Başörtüsünün her yerde serbest bırakılmasını savunanlar ise cumhuriyete sahip çıkanları demokrasiye inançsızlıkla suçluyorlar. Bu arada cumhuriyet, demokrasi gibi mühim kavramların nasıl anlam aşınmasına uğradığına dikkat edilmelidir. Muğlaklıktan hoşlananlar, aslında derin ve anlaşılmaz şeyleri tartıştıklarından değil, sadece pek sathi bir seviyede tartışma yapmaya ehil olduklarından soyut plandan ayrılmamakta direniyorlar.

Sahi, şu bitmeyen tartışma konularında bir gün uzlaşma sağlandığını farzediniz; konunun ezeli tarafları o demden sonra ne konuşurlar, ne söylerler, hangi fikri seslendirerek bu derece ilgi celbedebilirler? Bu durum bana hep "Sünnetçinin vitrini" fıkrasını hatırlatır; hani adamın biri üzerinde kocaman bir "Sünnetçi" levhası bulunan dükkanın vitrininde sadece bir çalar saat görünce merakla içeri girip dükkan sahibine sorar,

-Sünnetçi dükkanının vitrininde çalar saatin ne işi var? Dükkan sahibi gülümseyerek cevap verir,

-Çalar saat yerine ne koymamızı tavsiye edersiniz mesela?

O halde yapılması gereken, böyle bulanık tartışmaların yükseldiği demlerde, "laikliği tartışmayıp da neyi konuşacaklar; fikir vitrinine koyabilecekleri başkaca hangi değerli fikir dağarcığına sahip olabilirler ki?" diye düşünüp duymazdan gelmek midir; bu pek mümkün olmuyor. Öyle bir şey olmadığı halde durup dururken, "sen bana hakaret ettin" diyen birine sükut göstermek ikrardan sayılabilir. Bu tartışma, makineli tüfekler gibi mermideki barut gazının geri tepmesi ile bir sonraki atışı beslediği için ardı arkası hiç kesilmiyor.

Günün birinde siz de, bütün ömrünüz boyunca bir günlüğüne olsun önemli bir adam olmanın hazzını yaşamak isterseniz, kısa bir öksürük akordundan sonra sesinizi yükselterek, "arkadaşlar, uyanık olalım, laiklik ağır tehdit altında" gibi bir cümle sarfetmeyi deneyebilirsiniz. Fikir tarihine geçeceğinizi garanti edemem ama olsun; bir günün beyliği beyliktir.

## Sade vatandaş gözüyle Kıbrıs

Yazarlık hayatım bir bakıma Kıbrıs'la başladı; 1974 Harekâtına denk gelen günlerde mahalli gazeteye yazdığım ilk köşe yazısı, o günün mânâ ve ehemmiyetine pek uygun gelen "Hain papaz Makarios, alçak EOKA çetecileri" temalarını işliyordu. Aradan 31 sene geçtikten sonra Kıbrıs'ı ilk defa geçen hafta görebildim ve intibalarımı şimdi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Kıbrıs gerçeği, VIP statüsüne girmeyen sıradan Türkler için Mersin'in Taşucu limanından başlıyor. Deniz otobüsüne binmek için çıkış işlemlerinin yapıldığı peron kapısındaki karmaşık sıra, insandan çok bagaj kalabalığı ile dikkati çekiyor. İkibuçuk saatlik deniz yolculuğundan sonra Girne limanında pasaport ve kimlik denetiminin yapıldığı köhne salon, Kıbrıs'taki kamu düzeni hakkında ilk intibayı teşkil etmesi bakımından önemli; daha ziyade kasabalardaki otobüs terminallerinin kağşaklığını hatırlatan bu salondan kurtulduktan sonra adada trafiğin, hâlâ soldan işlediğini görüp şaşırıyorsunuz. Ayrıntıların düzenlenmesi bakımından Girne, Türk tipi lâkaydinin burada da sürdüğünü hatırlatıyor. Bakmaya kıyılmayacak kadar itinalı villaların ve mislini ancak dergilerde görebileceğiniz lüks otomobillerin hemen yanıbaşında çöp yığınlarını, inşaat atıklarını görmek, vâriyet sahibi olmakla çevreyi güzelleştirme şuurunun birbirinden farklı olgular olduğunu işaretliyor. Girne, Kuzey Kıbrıs'taki Türk bölgesinin tek taş yüzüğü mevkiinde bir tatil ve eğlence merkezi; özellikle adım başında rastlanan kumarhane, otel ve eğlence yerlerinin yoğunluğu, Girne'ye mühim miktarda para aktığını gösteriyor; buna rağmen bir beldeyi şehir kılan 'ayrıntı yönetimi'nin ihmâl edilmiş olduğunu görmek insanda hayal kırıklığı uyandırıyor.

Türk Bölgesinde adam başına neredeyse üç otomobilin düştüğü söyleniyor; görünüşe göre bu istatistik doğru çünkü bu şirin beldenin trafiği ve park yeri ihtiyacı nerdeyse tıkanma noktasına gelmiş. Akaryakıt fiyatlarının ve taşıt alım vergilerinin düşük tutulması yüzünden Kıbrıs'ta her yaşta ve markada otomobile rastlanabiliyor.

Görünür yerlerde üniformalı görevlilerle karşılaşmaya alışkın olanlar Kıbrıs'ta şaşkınlığa uğrayabilirler; dört günlük ziyaretim esnasında pek az polis ve zabıta görevlisi gördüm. O araba kalabalığına rağmen trafiğin tabii ve kabullenilmiş bir ahenk içinde akıp gitmesi de çok ilginçti.

Kıbrıs'ta minyatür bir devlet var ve bu devlet, İngiliz yönetiminde geçen bir asırdan tevarüs etmiş alışkanlıklarla, Türkiye'nin kamu planında yaptığı maddi ve mânevi katkıları henüz

sentez haline getirememiş durumda. Adalı Türkleri en çok düşündüren mesele de bu işte: Türkiye'nin devlet geleneği adadan çekildiğinde neler olur?

Adalı Türkler derken bir parantez açmak gerekiyor; Kıbrıs Türkleri'ni kabaca iki kısımda tasnif etmek mümkün: Harekâtı gören ve yaşayan yaşlı kuşakla genç kuşak arasında siyasi kanaatler bakımından mühim fark var. Yaşlılar,Türkiye'nin ilgi alanından çıkmış bir Kıbrıs düşüncesinden çok rahatsız oluyorlar; gençler ise moda tâbirle siyasi meselelere daha liberal, daha ferah bakıyorlar. Adayı ikiye bölen fiili durumun tarihi sebepleri konusunda pek zihni emek sarfetmedikleri kanaatine kapıldım; buna kısaca "milli aidiyetler" konusunda ilgisizlik demek de mümkün. Yaşlılar ise son yıllarda iki bölge arasında serbest geçişlerle başlayan süreçten rahatsızlık duyuyorlar. Yaşlı bir hanım, Güneyli Rumların kapıyı bile çalmadan evine girip sağı solu kolaçan ettiklerini ve 74'den önceki gayrımenkullerinin izini sürdüklerini anlatırken son derece öfkeliydi. Bu kaba tasnifi politik çerçevede Annan planına evet diyenlerle reddedenler şeklinde de özetleyebiliriz; yaşlılar red oyu kullanmış, gençler ise kabul.

Adada emlâkçilik en gözde sektör gibi görünüyor. Gazetedeki emlâk ilanlarında "Türk malı" ibaresi gözüme çarptı. Bu ibare, sözkonusu gayrımenkulun 74'ten önce bir Türk'e ait tapulu mal olduğunu ifade ediyormuş. Rumlara ait iken Türklerin tasarrufuna verilen taşınmazlar ise, Louizidiu davasından sonra emlâk piyasasında değer itibariyle hayli gerilemiş. Bu belirsizlik hali adalı Türkleri gerginleştiriyor çünkü bu mesele şahsi menfaatlerden başlayarak milli menfaatlere kadar uzanan ve halli hâlâ muğlak bir problem.

Dini eğilimleri ölçen bir anket yapılmış olsa, zannımca dine karşı lâkayd olanların sayısı ağır basardı; bu konuda kesin konuşmak mümkün değil ama cuma namazında Lefkoşe'nin "cami-i kebîr" mevkiindeki en büyük ve tarihi camiinde (Selimiye Camii) cemaatin ancak beşte bir nisbetinde mekânı doldurabildiğini görmek, -güvenilir olmasa da- bir fikir veriyor. Türkiye ile en yakın temas içinde olan Girne'de namaz vakitlerinde ezan sesi duymak hiç de kolay değil. Görebildiğim mâbedler temiz, bakımlı ama tenha idi. Eski Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, harekâttan sonra dini ve milli konularda verilmesi gereken eğitimde ihmâlkâr davrandıklarını açıklamıştı; bu hükmün doğruluğu kolayca farkedilebiliyor.

Dinle devlet işlerini birbirinden ayırmak mümkün ama Türkler için dinî olanla millî olanı ayırmak imkânsız. Kıbrıs'ta dini kültürle beslenmeyen bir millîliğin pek de hayırhah sonuçlar vermediğini gördüm. Yaşlılar, gençleri lüzumundan fazla liberal, "barışçı" ve Kıbrıs'ta nasıl olursa olsun siyasi çözümden yana olmaktan ötürü itham ederken aslında bir yerde kendi kusurlarını da itiraf etmiş oluyorlar; gençler, siyasi barışa kavuşmuş ve birleşmiş bir Kıbrıs'ta daha mutlu, müreffeh ve dünyaya açılmış şekilde yaşayabileceklerini sanıyorlar; yaşlılar ise Rumları vaktiyle "doğrudan" tanımış olmanın verdiği şüphe ile gençleri ikaz etmek isteseler de inandırıcı olamıyorlar. Bu iki görüş farkının bir kuşak sonra tamamen kapanacağını hesab

edince insan üzülmeden edemiyor; görünen o ki, bir nesil sonra Kıbrıs Türklüğü, adadaki Türk askeri varlığını "işgalci" gibi gören azınlığın reyini tamamen sahiplenebilir.

Adanın her yerinde Türk askerinin gözden uzak ama tesiri hissedilir varlığı hissediliyor; Kıbrıs'ta kaldığım dört gün içinde bu olgu beni çok rahatlattı ve fikren şu noktaya getirdi: Adadan Türk askerinin çekilmesi asla doğru değildir ve Kıbrıs'ta toprak terkederek barışa vâsıl olmak fikri kesinlikle yanlıştır; tabii ki Kıbrıs'ta Türk varlığının devamı gibi bir niyete saygı duyuluyorsa!

**İflahsız!**

Senaryo şu: Genel seçimler yapılıyor ve CHP tek başına iktidara geliyor; üstelik öyle % 34'le filan değil, diyelim ki oyların yarıdan fazlasını alıyor ve 450 sandalyelik bir ekseriyetle hükümeti kuruyor.

Mesele şu: Ne yapacak, ne söyleyecek, nasıl davranacak, hangi üslubu takınacak ve ne gibi projeleri gündeme getirecek? Eğer bugünkü kadrosuyla ve siyaset üslubuyla hükumet etmeyi denerse, diyelim ki ilk yüz günün sonunda hangi noktaya gelmiş olacak?

CHP'nin teşkilatı var, tabanı var ama akılda kalıcı ve sahici bir siyasi programı yok; tek parti devrinden beri seçim kazanamamış olmasının sebebi, kuruluş üslubundan kaynaklanan tarihî arızalar olamaz; her kurum değişir, şüphesiz CHP de zaman içinde değişime uğradı ve uğrayacak. CHP'nin amiyane tabirle "iflahsız" görüntü vermesinin sebebi, bünyesindeki onca "okumuş çocuk"a rağmen nasıl ve hangi yönde değişeceğine bir türlü karar veremeyişi. Galiba o yüzden hükümeti iğnelemeye, sinirini bozmaya, kontrolünü kaybettirmeye yönelik "fi" tarihinden kalma İsmet Paşa taktikalarıyla bir varlık sebebine tutunmaya çalışıyor. Bu üslup, kamuoyunda o kadar markalaştı ki, arada bir seslendirdiği doğrular ve isabetli tenkitler de araya kaynayıp gidiyor ve CHP, enerjisini siyasi gerilimden alan bir asabi çocuklar heyeti görüntüsü veriyor. Bu haliyle ömrü boyunca muhalefete mahkum bir mitoloji karakterine benziyor CHP; şekva eden, hırpalayan, geçimsiz ve en fenası ancak muhalefet mevkiinde iken varlık sebebine vasıl ve mutmain görünen bir heyet. Arada bir, -bütün mitoloji kahramanları gibi- mukadderatına isyan edercesine başka türden bir parti olmayı aklından geçirmiyor değil ama her defasında tabiatına mağlup düşerek tragedyadaki asli rolüne dönmek zorunda kalıyor. Bir nevi Sizifos işkencesi.

Seçmeni CHP'yi oldurmuyor ve öldürmüyor; siyasi hayatta varlığını sürdürmesi sanki ağır bir cezanın infazı gibi. Zaman zaman rikkate geldiğim, kendimi mesela Deniz Baykal'ın yerine koyarak, "imdi bu durumda ne söylesin, ne yapsın; mecburen maraza çıkarmayı deneyecek!" diye empati tecrübesine giriştiğim olur. Genetik yapımda CHP'ye muhabbet ve yakınlık duymamı gerektiren bir kodlama olduğunu zannetmiyorum, benimki "hüzn-i umumi" faslından: CHP bir yanda ümitsizce hayat mücadelesi verirken diğer yanda aklı başında,

sağlam esaslara dayanan bir sol partinin hayat bulmasını da engelleyip durmaktadır çünkü. Daha kötüsü "muhalefet" deyince CHP üslubunun hatırlanmasından neşet eden bir mahzurla karşı karşıyayız. Muhalefetteki her parti, -önünde başka model olmadığı için zahir- hemen CHP'leşiverir. Özal'ın cumhurbaşkanlığı yıllarında Demirel'in DYP'si nasıl da CHP'leşivermişti, hatırlar mısınız?

Ama CHP'nin bu geçimsiz muhalefet üslubundan doğan en mühim mahzur, siyaseti resmen değilse bile fiilen muhalefetsiz bırakmasıdır bana göre. Ağız dalaşını ve yüksek tansiyonlu münakaşayı sevdikleri artık sır olmaktan çıktığı için bu defa hükümet sözcüleri de CHP ile aynı telden, aynı üslup üzre laf tokuşturmaya başlıyorlar; münakaşa şehveti içinde münakaşa edilen asıl mesele buharlaşıp gidiyor; CHP, iktidar ile sert bir tartışmaya giriştiği için memnun, hükümet, itiraz edilen konuyu sadece retorik boğuntusuna getirerek hallettiği için mütebessim.

Hani üst bürokrasideki -yıllanmış şarapları andıran- tabii müttefikleri de olmasa CHP'nin ülke siyaseti ile ilgisi, sadece ağzı iyi laf yapan sözcüleri vasıtasıyla seslendirilen hırçın laflardan ibaret kalacak neredeyse. Ben hükümetin CHP'den şikayetçi olduğunu zannetmiyorum; böyle meşrulaştırıcı dostlar başına!

**Eşarp yönergesi çıkarılsın**

Bir devlet büyüğü, "Eşarba kimse bir şey diyemez" buyurmuş. Farz edelim ki haklı; eşarpla türbanın veya başörtüsünün farkını hukuk normlarıyla nasıl izah edecek peki?

Hukuk devleti, suçların ve cezaların önceden belirlendiği bir mantık düzenidir. Kadınların saçlarını örtmesini kamu nizamı açısından zararlı buluyorsanız norm getirecek ve yanına gerekçesini yazacaksınız; diyeceksiniz ki, "Anadolu'da geleneksel tarzda uygulanan, annelerimizin, teyzelerimizin, tarlada çalışan köylü kadınların saçlarını örtme biçimi budur: Eşarbın uçları çenenin altında, gerdan civarında bir kere fiyonk yapıldıktan sonra aşağıya doğru sarkıtılır; bu esnada alından bir miktar kakülün ve ense nahiyesinden yeterince saçın görünmesi esas alınır!", veya buna benzer bir şey. Saç örtüsü yönergesi! Çağırın kadın berberlerini, stilistleri, modacıları, size bir yönerge hazırlasınlar. MGK da onaylasın ve tartışma bitsin. Yapabilir misiniz; yapamazsınız, çünkü başta iç kamuoyu olmak üzere dünya-alem bu uygulamayı tefe koyup çalar.

Geçelim; çünkü bu mesele, neresinden tutsanız elde kalıyor; hukuku yok, mantığı yok, insafı yok.

Şu aydınlar bildirisine gelelim: 150 kişi bir metin imzalamış; metinde PKK'ya silah bırakması, devlete ise üstü örtülü biçimde af ilan etmesi tavsiye olunuyor. Mesele bu kadar basit. Bunların Osmanlı sadrazamına akıl veren içağasından farkı var mı: Rus, hududa asker yığmış bizim serdar-ı ekrem kara kara düşünmekte. Asker kıt, mevsim kötü, hazinede para

yok. İçağası vaziyeti uzaktan seyredip üzülmekte. Bir punduna getirip "kendi bildirisi"ni imzalıyor hazret,

-Serdarım, niçin kendinizi helak edersiniz; Moskof Çarı eski kulunuz değil midir; çağırın divanınıza, kulak tözüne iki sille ekleştirin olsun bitsin!

Serdarın bu "âkıl" öğüdü dinledikten sonra o saat secdeye kapanıp hüngür hüngür ağlayarak, "Ya Rabbi şu saf gönüllü adamın aklını bana versen de bir gece olsun rahat uyku uyusam." diye yakardığı söylenir. Allah'u alem bi's-savab!

PKK için af çıkarılmadı mı; sayısını bilmiyorum ama birkaç defa çıkarıldı, her defasında yetersiz olduğu ileri sürüldü ve çare olmadı. Eşkıyanın gönlündeki af, asker, öğretmen, polis katillerinin dahi bağışlanarak başta siyasi olmak üzere her türlü toplum faaliyetine katılabilmesi ve zımnında devlete silah çekmiş olmaklığın ödüllendirilmesi, hatta eşkıya ile mücadele edildiği için devletin özür dilemesidir. Ayrıca örtülü tarzda ifade edilen, "affetmezseniz, biz yine polis, asker öldürmeye devam ederiz" tehdidi de cabası. Bu aklı tartışmaya layık bulanlar için bir ilave de ben yapayım ki af talebinin bir adım sonrası İmralı'daki imtiyazlı mahkumun salıverilerek kendi partisinin başına geçmesine izin verilmesi olacaktır. Peki, zahir, "şirinlik olsun" diye bu bildiriyi imzalayanlar bu kadarcığını bilmezler mi? Elcevap: Bilmezler, bilseler bile derununu anlayamazlar. Onların güneydoğuya, terör bölgesine askere yolladıkları bir yakınları hiç olmadı, beline C4 bağlamış bir canlı bomba eyleminde hayatını kaybeden, kolu bacağı kopan akrabaları da yoktur eminim. Onlar Türkiye'nin doğusunda olup bitenleri bir demokratikleşme arızası, bir geri kalmışlık meselesi olarak görüyorlar. Türkiye'nin doğusu ile Irak'ın güneyi arasında veya Keşmir'le veya Etiyopya ile bir fark yok onlar için; hepsini de kağıt üzerinden ve televizyon ekranından seyrediyorlar.

Bu bildiriye imza koyanlar arasında hakikaten ne söylediğini ve ne istediğini bilen adamlar da var; onlar bu hükümlerin istisnasıdır. Fikirlerini beğenmesem de tutarlılıklarına saygı duyuyorum. Sözüm cam kavanozlarındaki medya kulelerinde yaşayıp Türkiye'yi ve insanları tanıdığını zannedenlere.

Ne zaman büyüyecek, "reşid" olacaksınız, ne zaman?

## Naklen yayın

-Evet sevgili seyirciler, şu anda iki gazeteci arkadaşımla birlikte Beyaz Saray'ın bahçesindeyiz. Birazdan Başbakan Erdoğan da burada olacak. Onlar gelene kadar biz bu ziyaretin anlam ve önemi üzerinde duralım biraz. Ne diyorsun bu işe Ömerciğim; Amerikalılar çağırmadan Başbakan'ın buralara kadar gelmesi doğru mu sence?

-Valla Memetaliciğim, bizimkiler oval ofisten dayak yemeden çıkabilirse bu Türk diplomasisinin son yıllardaki en büyük başarısı olur. Niçin, çünkü biliyorsun tezkere olayında biz Amerika'yı üzdük.

-Üzdük az bile, kırdık, incittik, rencide ettik!

-Çok ayıp bir şeydi yani; yüzlerim yer oldu. Utancımdan gayet iyi hatırlıyorum, bir hafta telefonlara çıkamadım ben şahsen.

-Peki sen ne diyorsun Necati, özellikle Türkiye'de bu kadar Amerikan aleyhtarı bir kamuoyu oluşmuşken Başbakan'ın niyeti burada özür dilemek mi sence?

-Memetali abi bu çok boyutlu bir olay, az önce ismini veremeyeceğim bir Beyaz Saray yetkilisi ile görüşüyordum bir yerde, dediği aynen şu; 'Ne yüzle geliyorsunuz' diyorlar. Doğrusu düşününce adamlara hak vermemek elde değil.

-Az önce çimleri sulayan beyaz tulumlu biriyle konuşuyordun galiba, ne diyor başka?

-Abi adamlar çok kızgın; bakma sen öyle bahçıvan kılığında dolaştıklarına, güvenlik gerekçesiyle tedbir şeysi alıyorlar etrafta; biliyorsun bugünlerde Amerikan hedeflerine saldırılar hayli arttı.

-Sahi yav, ben de iki saat önce köşebaşındaki pubda bir soğuk bira içiyordum; barmen de aynı şey üzerinde durdu. Siz önce gidin ev ödevinizi doğru çalışıp gelin filan diyor adam.

-Haklılar abi, bizim tezkere meselesindeki tutarsızlığımız heriflere milyonlarca dolara mal oldu, bunu unutmazlar elbette.

-Ben de onu söyleyecektim Ömerciğim, bizde Amerikalılar, Avrupalılara göre biraz kaba saba bulunur filan ama haklarını yememek lazım; en azından hesapları iyidir ve hafızaları hayli güçlüdür. Mesela sabah oteldeki odadan çıkıyorum, kat temizlikçisi kadınla karşılaştık kapıda. "Oo mistır Memedali, sizin prayministırın işi veri veri hard." dedi. "Vaay" dedim. "Okey okey" dedi.

-Ben de o konuyu irdeliyordum zaten Memedali, sen tutuyorsun Suriye'ye filan gidiyorsun. Yahu adamlar burada bu gibi jestlere illet oluyorlar. Sonra İran'la sarım-gülüm olmalar filan. Adamlar unutmuyor, bir kenara yazıyor, sonra işte bugün olduğu gibi tak diye dosyayı önüne koyuveriyor.

-Ömer, Edelman'ın durumunu da unutmayalım bu arada. Adama resmen ayıp ettik valla. İyi mi oldu; bak şimdi Türkiye'den kırgın ayrılıyor koca büyükelçi. Amerikalılar bu gibi durumlarda derler ki.

-Bir hareketlenme var, geliyorlar galiba..

-Gelse ne olacak abi; tamam misafirsin, içeri alırlar, belki bir sütlü kahve filan da ikram ederler ama ben bu görüşmelerden bir şey çıkacağını da zannetmiyorum açıkçası.

-Zaten gelen giden de yok galiba, dondurmacı kamyonu değil mi, baksana Necati gözlerim iyi seçmiyor uzaktan.

-Dondurmacı değil, çöp kamyonu galiba.

-Öyle mi, ben yine misafirlerime dönüyorum sevgili seyirciler. Başbakan'ın Beyaz Saray ziyareti az sonra başlayacak.

-Geliyorlar abi, bu defa bizimkiler, flamayı gördüm arabanın önünde.

-Kim karşılıyor kapıda, o önemli; Bush gelmez değil mi aşağıya Necati?

-Bush inmez aşağıya Memedali abi, sen Beyaz Saray protokülünü benden iyi bilirsin, Blair gelmiş olsa belki.

-Ama birileri var işte orda, sen tanıyabildin mi Necati, bizimkiler de arabadan iniyorlar işte. Ne kadar sürer dersin Ömer bu içerdeki görüşme filan?

-Yarım saat sürerse büyük başarı olur; bence onbeş dakikada bağlarlar işi.

-Kulaklıktan uyarıyorlar, yazılı programda bir saat gösteriliyor içerde kalma süresi.

-İşimiz daha zor öyleyse, Bush basar fırçayı şimdi.

-Hesap sorar diyorsun?

-Kesinlikle abi, şu Irak politikamıza bakar mısın mesela; teröristlerin neredeyse cenaze namazına gitmediği kaldı bizimkilerin.

-Kendi düşen ağlamaz Ömerciğim; bence Amerikalılar bizi defterden epey önceden sildiler, şimdi de bir güzel azarlayıp...

-Necati, sence Bush bizim hükümeti defterden sildi mi dersin; çünkü bakıyorum bütün göstergeler Türkiye'de Amerika'nın yeni bir partner arayışında olduğunu gösteriyor sanki?

-Diplomaside şöyle bir olay vardır Memedali, "Al gülüm ver gülüm" Şimdi şahsen ben bizim Başbakan'ın yerinde olmak istemezdim şu anda. İşleri zor yani.

-Haklısın Ömerciğim, bakalım içerden ne sonuçlar çıkacak; gerçi ne çıkacağı üç aşağı beş yukarı belli ama insan yine üzülüyor.

-Elbette Memedali, ama artık alıştık gibi bir şey. Ülkede iç siyasete dönük konuşmak, dışarıya çıkıp azarlanmak artık alıştığımız bir tablo haline geldi. İşte çıkıyorlar galiba; şimdi yüz ifadelerinden içerde neler konuşulduğunu anlamaya çalışacağız.

-Evet sayın seyirciler, şu anda yanımızda vücut dili okuma uzmanı Dr. Whatson bulunuyor. Mister Watson, neler oldu sizce içerde?

**<u>İnsafın o yerde namı yok mu?</u>**

Şu dünyâda "hakîkî arkadaş"ım, çocukluk arkadaşım, bir tek S. var: İki idi, biri öldü on sene önce.

S, bir polis emeklisi; M..."da yaşıyor ve akciğer kanseri sebebiyle, doktorların kendine biçtikleri ömrün (hastalığını ve durumu bilmiyor) 8 ay ilerisini idrâk etmiş durumda. Hâsılı trajik bir durum; çünkü 26 yaşında, doğum esnasında beyin çıkış sinirleri zedelenmiş bir oğlu var. Bu âile Boşnak, dolayısıyla oğlan da dev gibi ve dünyâdan bîhaber sâdece sallana sallana yürüyor. Konuşma, idrâk yok..

Nakledeceğim hâdisenin iki karakterinden biri, bu oğul. İkincisi ise C. Mahallemin kızı, S"nin hanımı. 1974"te evlendi, örtündü güzelce. Namaza, dînî eserlere, kıssalara yöneldi. Böylece ilk oğlunun derdinden ibâret hâle gelen aslâ tarif edilemez hayatına tahammül etmeye çalışır durur 1979"dan beri. O oğlan beş yıldan sonra doğmuştu. Bu koca delikanlı, gün boyu devrilip istediği yerde uyuyabiliyor ve gece boyu kadıncağız, oğlanın başında bekliyor; elindeki kumanda düğmesiyle oğluna TV seyrettiriyor.

Oğlanın tek merâkı bu. Hâsılı bir kabir çukuru S"nin evi. Zavallı kadın oğlanı bir başına bıraksa, koca adam, kafasını sersemlikle betona falan çarpıp hasar görebilir. Kucak kucağa oturuyorlar ve oğlanın başı annenin bağrında, eli ensesi üzerinde, oğlunun stop etmiş başını kollamakta; her gece bu böyle.

Oğlan askerlik çağına gelince, askerî hastahaneye götürmüş C. Askerlik yapamaz elbette; muâfiyet raporu gerek. Oğlan muayeneye alınmış, annesi koridorda oturuyor. Bir yüzbaşı çıkıp geliyor ve "Atın bu kadını buradan!" diyor başı örtülü diye. "Allah aşkına atmayın beni!.. Oğlum bir şey bilecek durumda değil!" feryadına aldırmıyorlar. Kendisini koltuklayan iki askere "Yavrularım, oğlum beyin hastası, ne olur yapmayın!" diyor; askercikler ne yapsınlar, emir kulu her ikisi de. Bahçeye çıkarıyorlar C"yi. Az sonra aynı yüzbaşı bahçeyi tarassut ediyor ve C"yi tahakküm hudutları içinde görünce, bahçenin dışına attırıyor feryad figan. Kadıncağız, kendisini bile zar zor tanıyan oğlunu dışarı çıkarırlar ümîdiyle gözü hastahane bahçe duvarının dışında oturmuşken, aynı yüzbaşı bu sefer oradan da caddenin karşı tarafına attırıyor kadını; bir cîfeyi attırır gibi.

"Ah Ağabey, ne kadar korktum, ne kadar ağladım, ne kadar bedduâ ettim bilemezsin!" diye anlatmıştı bu olayı bana C.

Hadisenin buraya kadarı vak"a-i âdiye. Şimdi en can yakıcı yere geldim: Bu hasta oğlan, l0 Kasım 1979 günü, Ankara"da Z. T. B. Doğumevi"nde dünyâya geldi. Doğuma ben götürdüm

C"yi ve S. ile kapıda ben bekledim. Oğlan doğdu. Sevinç içinde ilk oğlunu kucaklayan arkadaşım, "Oğlum adıyla doğdu ve inşâallâh adına lâyık olur. Adını Mustafa Kemâl veriyorum." dedi.

Bunlar, şu anda Türkiye düşmanı ve Atatürk muhâlifi sayılıyor... Allah aklımı saklasın!

Şu anda bile.. 25,5 seneden sonra ağlıyorum. Ne yapayım ağlamayıp da. Aslında bütün şehit anaları ve başı açık-kapalı bütün Müslüman-Türk kadın ve kızları da ağlamalı bu hâllere.

Askerî hastahanenin yerini sormayı unuttum. M"de miydi, yoksa İ"de mi; ama ne fark eder ki?

Ben de beyin hastalığıyla 9 yıl uğraşıp tek oğlumu gömdüm l994"te.

Doğduğu gün şehit olması arzûsu duymuştum şiddetle; çünkü Çanakkale"deki babamın büyük dayısından (ki adam cihâda, taa Priştina"dan koşup gelen, tek kelime Türkçe bilmeyen bir Arnavut Müslümandı. Onun sağ kardeşlerini tanıdım; hiçbiri Türkçe bilmeden ölüp gittiler) beri âilemizden şehit çıkmamıştı. Fakat Allah saklasın oğlum yaşayıp da o yüzbaşının emrinde olsaydı ne yapardı? Diyorum ki bu ihtimâl binde bir bile olsa, oğlumun ölmesi daha iyi olmuş. Rabb"îm Alîm"dir. Selâm, teşekkür ve dua ile.

(Önemli not: Bu okuyucu mektubundaki yer ve şahıs isimlerini insani sebeplerle saklı tuttum; bir an için anlatılanların gerçek olmayıp uydurulduğunu farz ederek, Cenab-ı Hakk"ın hastalarımıza şifa, dertlilerimize deva, cem"i cümlemize akıl ihsan etmesi için dua edelim. Hayra vesile olur inşallah!)

**Bilgisayarlar; ne onlarla, ne onlarsız!**

Bir Mac kullanıcısının PC türü bir bilgisayarın düğmesine dokunması bile "Mac'ciler" dünyasında bir tenezzül meselesi sayılıyor. Ama neylersiniz ki günü gününe halledilmesi gereken işlerin peşinden koşabilmek için "ariyeten" de olsa Windows sistemiyle işleyen bir bilgisayarla iyi geçinmek zorundayım; en azından bir süre için.

Şimdi, makineye her el atışımda sağdan soldan vakitsiz açan çiçekler gibi beliriveren kutucukların eziyetine katlanarak yeni bilgisayarıma kavuşacağım günü bekliyorum.

Bugünlerde yine bilgisayarlarla başım dertte; anlatınca, Türkiye'de kaç kişinin benim başıma gelen türden bir bilgisayar problemiyle uğraştığını merak edeceksiniz: Hemen ifade edeyim ki bütün mesele de buradan çıkıyor zaten.

Ben daktilo kuşağına mensubum. Türkiye'de daktilo makineleri, takriben elli seneden beri Türkçe'nin ses dizimine uygun standartlarda geliştirilen "F klavye" tertibi üzerinden üretilmekteydi. Özellikle resmi kurumlar için satın alınan daktilolarda F klavye standardına uygunluğun gözetilmesiyle daktilo kullananların neredeyse yüzde 90'ı bu klavyeyi

öğreniyordu. F klavyenin Türkçe metinleri yazmakta ne kadar kolaylık ve tabiilik sağladığını hatırlamak için, vaktiyle uluslararası çapta düzenlenen daktilografi (daktilo ile hızlı yazma) yarışmalarında bizimkilerin birinciliğe neredeyse yıllardan beri abone olduğunu belirtmeliyiz. Bir metni her klavye ile yazmak mümkündür ama F klavye, düşünce akışına paralel hızda yazmak imkanı tanıması ve Türkçe'de çok kullanılan harfleri özel bir Türkçe mantığı ile sınıflandırması bakımından hayati derecede önem taşıyan bir kültür meselesidir aynı zamanda.

90'lı yılların başında bilgisayarla tanışmak mecburiyeti doğunca, iki adet gıcır gıcır daktilo makinesini rafa kaldırmak zorunda kalmıştım. Mekanik cihazları hep sevdim ve severim ama konu yazı yazmak olunca bilgisayarın üstünlükleri gözlerimi kamaştırmıştı; hele temiz yazılmış bir sayfalık metin elde etmek için zamkla, makasla, daktilo silgisi ile boğuştuğum günleri hatırladıkça bilgisayar ekranındaki zahiri sayfa üzerinde her türlü değişikliği yapabilmek lüksünü hiçbir şeye değiştirmez olmuştum. İlk bilgisayarımın F klavye ile üretilmiş bir Apple Macintosh Plus olduğunu kaydetmeliyim. Bu makinenin öyle güzel ve oturaklı bir klavyesi vardı ki, o bol şıkırtılı daktilo keyfini neredeyse aratmıyordu.

Bilgisayar o günlerde yeni ve pahalı bir teknolojiydi; bir başka modele terfi etmek için benim gibi birinin birkaç sene para biriktirmesi gerekiyordu ama zamanla parçalarının ucuzlamasıyla bilgisayarlar da harcıalem bir nitelik kazandı ve bu gelişmeye paralel olarak "toplama" diye tabir edilen, markasız ama oldukça hesaplı ve becerikli aletler etrafımızda görünmeye başladı. Kolayca tahmin edebileceğiniz gibi bunlar, batılıların İngilizce yazmaya uygun üslupta geliştirdikleri Q klavye düzeneği ile birlikte satılıyordu.

İnat mıdır yoksa "en kestirme yol, bilinen yoldur" öğüdünün telkini mi, ilk bilgisayarımı (ikinci el olduğunu belirtmeye hacet var mı?) bir şeker çuvalının içinde omuzlayıp eve getirdiğim ilk günden beri Apple markasından hiç şaşmadım. Bu bilgisayarlar, yakın zamanlara kadar diğer firmalara göre daha pahalı ama tartışılmaz derecede iyi ve rahat kullanışlı makinelerdi; ne var ki benim Apple'ı seçmemin ilk ve nihai sebebi F klavye konusundaki o yiğitçe (aristokratça mı demeliydik yoksa!) ısrarı ve kararlılığı olmuştur. Nitekim bu firma, Türk kullanıcıları için hâlâ F klavye üretip pazarlamaktadır ve şu anda mesela dizüstü bilgisayarlar içinde Apple'dan başka F klavye ile tasarlanmış bir başka bilgisayar yoktur: Yiğidi öldürmeli ama hakkını ketm etmemeli: Benzerlerinden pahalıya satılsa bu firma, en azından F klavye konusunda gösterdiği hassasiyetle takdiri ve desteği hak ediyor.

Bir ara F klavye meselesi basında tartışıldı; Türkçe klavye taraftarları kampanya açtı ama Türkiye'de Q klavye, darı tarlasına girmiş çekirge sürüsü gibi yayılmaya devam ediyor. "Devlet tedbir alsın" demek manasız, Q klavyenin en iyi müşterisi zaten devlet; Milli Eğitim Bakanlığı bile son bilgisayar kampanyasında F klavye şartı aramadı. Ne var ki benim meselem sadece klavyeden ibaret değil. Geçen hafta "eskisini ver, yenisini al"

kampanyasından istifade ile bir üst modele terfi etmek arzusuna kapılınca bir haftalığına kadar bilgisayarsız kaldım; çaresiz yeğenimin dizüstü bilgisayarını ödünç alarak işlerimi yetiştirmeye çalışıyorum. Emanet aldığım bilgisayar Q klavye; telafisi imkansız değil, şu anda nerdeyse bütün tuşların üzerine kırmızı renkli harf çıkartmaları yapıştırarak bir ara çözüm bulduysam da altyapısı ve sistemi tamamen farklı bir bilgisayarda çalışmak, benim için yıllarca otomobil kullanmaya alışkın birini traktöre mecbur etmek cinsinden bir eziyete dönüştü. Kısaca Windows diye bilinen bu sistemin her adımda önüme çıkardığı küçük meseleleri halletmekten fırsat bulup da bizzat yazının kendisi üzerinde yoğunlaşmak için her zamankinden iki kat fazla gayret sarfetmem gerekti. Her adımda ekranda beliriveren ve ne manaya geldiğini bir türlü kestiremediğim kutucuklar, belki sisteme alışkın olanlar için sıradan, hatta göze bile görünmeyen ayrıntılardı. O hafta içinde en azından üç günü, bilgisayarı kullanılabilir hale getirmek için eşten dosttan yardım istemekle geçirdim ve hayretle fark ettim ki sıradan kullanıcı için bir bilgisayar problemiyle baş etmek artık mümkün değildir ve mutlaka 'bilgisayardan anlayan bir arkadaş'ın yarı profesyonel himmeti gerekmektedir. Bu gerçek, bizimle gündelik teknoloji arasına ustalıkla yerleştirilen uzman duvarının giderek kalınlaşmakta olduğunu işaretliyor. Bilgisayar sistemlerinin senede birkaç defa geliştirilmesi, mütemadiyen yeni versiyonlar üretilmesi, bilgisayar sektöründen ekmek yiyenlere yeni kazançlar sağlıyorsa da nihai tahlilde kullanıcının aleyhine oluyor. Tam da bir programı -en azından yarı kapasiteyle- kullanabileceğinize kanaat getirdiğiniz anda o programın yeni sürümünü gerekli kılan bir sistem ilavesi karşısında çaresiz kalabiliyorsunuz.

Bunu aslında yazmamalıydım çünkü bir Mac kullanıcısının PC türü bir bilgisayarın düğmesine dokunması bile "Mac'ciler" dünyasında bir tenezzül meselesi sayılıyor. Ama neylersiniz ki günü gününe halledilmesi gereken işlerin peşinden koşabilmek için "ariyeten" de olsa Windows sistemiyle işleyen bir bilgisayarla iyi geçinmek zorundayım; en azından bir süre için. Bu acemilik devresi boyunca şahsi bilgisayara bağımlılığımızın derecesini hissetmek ise tek kelimeyle ürkütücü. Şimdi, makineye her el atışımda sağdan soldan vakitsiz açan çiçekler gibi beliriveren kutucukların eziyetine katlanarak yeni bilgisayarıma kavuşacağım günü bekliyorum.

## Kıyamet senaryosu

Başbakan'ın "başörtüsü için gerekirse referanduma gidilebilir" sözünü nereye koyacağız: Siyasetçiler bazen ayaküstü konuşurken, menzili iyi hesap edilmemiş laflar sarf edebilirler; o cümleden midir, sanmam çünkü tekzip edilmedi.

Bazen ayaküstü intibaını vererek o lafın toplumda nasıl dalgalanacağını merak ederler ki bu ihtimal daha kabul edilebilir görünüyor.

Başörtüsü yasağından ötürü yıllarca acı çeken ve hak kaybına uğrayan insanların kulağına telaffuzu hoş gelebilir ama bu fikir, bana göre bir kıyamet senaryosudur. Türkiye'yi, bugüne

kadar görülmemiş tarzda germekten ve ucu nereye gideceği belirsiz kaotik krizlere sürüklemeden başka bir şeye yaramaz.

"Niçin efendim, referandum anayasal ve demokratik bir yol değil midir?" itirazını gerçekçi ve makul bulmam. Hükümetin bu konuda referandumdan söz etmesi bile siyaset yapabilme sahnında zorlandığını göstermesi bakımından sakıncalı; kaldı ki Türkiye'nin AB'ye girmesi konusunda bile akla gelmeyen referandum seçeneğinin, başörtüsü konusunda hatırlanması hiç isabetli değildir.

Hükümet, başörtüsü konusunda devletin laikçi çekirdeği ile seçmen tabanından yükselen talepler arasında sıkışmış görünüyor ama her siyasi heyet, "siyaset" yapmak vaadi ile hükümet olur; başörtüsünü referanduma götürmek kağıt üstünde bir siyaset şıkkı gibi görünüyorsa da özel şartları sebebiyle siyaset dışı bir tercihtir ve devletin kurulma safhasındaki yazılı olmayan misakı kırmak anlamını taşır. Nedir o yazılı olmayan misak? Şudur: Devletin doğrultusu ile milletin istikameti birbiriyle zıtlaştığında gerilim yaratılmayacak, başka çareler üretilecektir; bu misak milletin devletle yaka-paça olmak gibi bir siyasi gelenekten gelmediğini de zımnen ihtiva eder. Devletle toplum arasındaki ihtilaflar usulet ve suhuletle ama mutlaka tedrice yayılmış bir sabır aralığında halledilecektir. Çatışma olmaz. Referandum ise, ne türlü te'vil edilirse edilsin, bu noktada çatışma biçimde yorumlanmaya son derece müsaittir.

Referandum sadece oy sandıklarından çıkan sonuçlardan ibaret değil; onun bir de propaganda süreci var ve bu esnada kimlerin ne türlü konuşacağını kimse kestiremez. Genel seçimleri "Müslüman sayımı" gibi telakki eden yorumlar da gördük vaktiyle. Referandum sandığını, Hak ile bâtılı ayırd edecek mizan terazisi gibi sunmaya kalkışacaklar da çıkar, "çağdaş ve laik hayat tarzını korumak için siperlere!" çağrısı yapanlar da... Mesele o saat bir hukuk meselesi olmaktan çıkar, inançların tokuşturulduğu bir müsabaka rengine dönüşür. Hafazanallah, aklıma üşüşen feci ihtimalleri hatırlamak bile istemem.

Neticesini merak etmeye lüzum var mı? O referandumdan başörtüsü taraftarları galip çıkar ama ne pahasına? "Ne pahasına olursa olsun!" diye yiğitlenmekte muktedirlikten işaret görmem. Zaten bütün toplumsal mutabakat unsurlarının lif lif sorudan geçirildiği bir safhada başörtüsü referandumuyla yeni mutabakatsızlık alanları ihdas etmekte fayda yoktur. O kaosun hangi kapıya açılacağını bugünden kimse tahmin edemez.

Anavatan Partisi Genel Başkanı Erkan Mumcu, son derece makul bir teklif getirerek anayasa değişikliğine destek vaat ediyor ve referandum ihtimalini eleştiriyor. Teklif makul fakat mahreci itibariyle mümkün değildir. Hükümet, üyeleri kendi içinden bölünmüş bir partinin desteğiyle bu riske girmeye çekinecektir. E, çare nedir o halde?

Çarenin adı belli, çare siyasettir, kelimenin en geniş anlamıyla siyaset; siyaset adamlarının varlık sebeplerini teşkil eden şey yani. Kaosu davet etmeden, muhali zorlamadan, kırıp-dökmeden mesafe almanın öteki adı.

**Doğrular yanlışlar**

Edirne'deki çocuk ölümleri ile ilgili araştırma yapan bilim heyetinin basın toplantısını canlı yayında seyrettim.

Orta zekalı biri olmak sıfatıyla anladıklarımı özetlemek istiyorum: Bir, hastanelerde ve yoğun bakım ünitelerindeki enfeksiyon salgınları dünyanın her yerinde oluyor; iki, ölen çocuklar prematüre olduklarından bağışıklık sistemleri çok zayıftı; üç, ölümlerde ihmal ve kasıt yoktur!

Şuna düpedüz "vadeleri yetmiş" desek de olur ama modern tıp paradigması "vade"yi ölüm sebebi saymaz pek. O halde Türkiye'de veya dünyanın herhangi bir yerinde üç gün içinde enfeksiyona bağlı olarak sekiz çocuğun ölmesinde gariplik yok demektir bu.

Şunu merak ettim; herhangi bir hastanede, klinik enfeksiyonu sebebiyle sekiz değil de bir veya iki kişi (veya bebek) ölseydi, tavrımız ne olacaktı?

Sayılar bazen ne kadar zalim.

---

Neşter iki davasında sanıkların yargı sürecini etkilemek için çete oluşturdukları hakkındaki iddiadan ötürü beraat ve görevsizlik kararı veren mahkeme kararını Ankara Cumhuriyet Savcısı temyiz etti. Gerek bu haber, gerek savcının temyiz gerekçesi basında fazla yankı uyandırmadı.

Bu dava, bir hakimin bir başka hakimi suçlamasıyla dikkat çeken bir özelliğe sahipti. Beraat kararını duyunca, Ecevit'in tabiriyle pek içime sindirememiştim; bakalım temyiz merciinin vereceği karar basınımızda ne kadar ve nasıl yer bulacak?

---

YÖK Başkanı Prof. Dr. Erdoğan Teziç, YÖK Genel Kurulu'nun kararlarını açıklarken, Erzurum'daki hadise üzerine enteresan bir dipnot koymak lüzumu hissetti; meğer Atatürk Üniversitesi Rektörü, "olay esnasında ben yukardaydım; kapıda olsaydım engellerdim" demiş. Rektörlerin görevleri arasında kapıda beklemek gibi bir ayrıntı yok. Kapıda o işle görevli kişiler bekler ve rektörlüğün talimatlarını ve yönetmelikleri uygularlar. Bu, eğer bir mazeret diye söylendi ise geçerli ve tutarlı bir gerekçe teşkil etmez. Hukuk nosyonu, kuralların kişilere göre farklı uygulamalara sahne olması gibi bir durumu anlaşılır kılmaz.

---

Ortaöğretimin bütün bakımından ele alındığında YÖK Başkanı'nın izah ettiği katsayı gerekçesi bana makul göründü; düz liselerle meslek liseleri arasındaki oran tersliği bir vakıa. Meslek liselerine yönelen gençlere, inandırıcı bir gelecek ve mesleki kariyer vaat edilirse, bu çarpıklık ortadan kalkabilir. Ne var ki Prof. Teziç'in, "üniversiteye giriş şartlarını ancak biz tayin ederiz" derken, "kanun koyucu bile bu özerkliği ihlal edemez" mealinde anlaşılan sözleri antipatikti.

---

Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın önceki gün Nizip'te halka hitaben YÖK'ü hedef alan şikayetlerde bulunmasını yadırgadım; hele ortaöğretim katsayısı meselesini "zalimlik" diye nitelemesi daha şaşırtıcıydı. Yürütme "şekva" makamı değildir; devletin kurumları arasındaki görüş farklarını ahaliye aksettirmesini de doğru bulmuyorum. Bu tip şikayetlenmeler, ancak "erken seçim sath-ı mailinde" tabii karşılanabilir, gerginliği topluma aksettirmek yerine kurumlararası sempatik ilişkilerle aşmak daha doğru.

---

MOSTAR Dergisi kendisini "medeniyet, kültür ve aktüalite" dergisi olarak tarif ediyor; bu üç kelime çok tüketildiği için bir mana ifade etmiyor gibi görünebilir ama pek çok derdimizin devası, işte bu üç kavramı doğru yorumlamaya ve üretmeye bağlı bence. 4. sayısını idrak eden Mostar dergisinde bu gayretin ilmeklerini dokuyan takdire layık bir muhteva ile karşılaştım. <www.mostar.com> adresinden daha fazla bilgi edinebilirsiniz.

## Terim ve Biz

"Ben başarısız isem Danimarka'nın hocası Morten Olsen'in çoktan gönderilmesi gerekirdi" demiş Ersun Yanal, "gönderilmeyi hak etmedim" diye ilavede bulunmuş.

Yunanistan'la İstanbul'da oynadığımız maç sona erdiği an, yanımdakilere, "Yanal gider, Terim gelir" dediğimi gayet iyi hatırlıyorum. Ne sezgi, ne kehanet ne de temenni; veya her üçü birden.

Ersun Yanal, futbol gibi son derece basit bir mantık kurgusuyla oynanan bir oyuna, zihninde ve düşünce dünyasında gereğinden fazla derinlik verdiği ve neticede tutarsızlığa takılıp kaldığı için işinden oldu. Maçlarla ilgili istatistiklere ve bilgisayar analizlerine verdiği önem, kağıt üstünde onun, futbolun düz mantığına inandığını ihsas ediyordu ama neticede "içimizden biri" olduğu gerçeğini hesap edemedi. Başka istatistikler de vardı ve o, istatistik analizleri arasında seçme yaparken hissi davrandı ve ihmal ettiği istatistikler, milli takım kariyerini sona erdirdi. Bazı yorumcular Yanal'ın görevden alınmasına, lig takımlarından

birini çalıştırırken bazı tatsız dedikodularda isminin geçmesini zikrediyorlar. Bu söylentilerin sıhhati hakkında kimse bilgi sahibi değil ama hepimizin bildiği bir başka Türkiye gerçeği var: Sahada başarılı olsaydı, geçmişte isminin karıştığı dedikoduları bugün kimse hatırlamayacaktı. Dolayısı ile Yanal'ın kendini Danimarka'nın teknik patronu ile kıyaslamasında kuvvetli bir mantık illiyeti yoktur.

"Yanal gider, Terim gelir" derken seslendirdiğim bir temenni değildi; belki, "bu işin varacağı nokta budur" makamında bir tahmin. Fatih Terim, Türk spor basınında çok güçlü bir "taraftar" desteğine sahip. "Ben Terim'i biraz tanıyorsam Türkiye'de görev kabul etmez" yorumunda bulunanlar kadar, "Ben Terim'i tanıyorsam milli vazifeden kaçınmaz" şeklinde yazanlar da aynı taraftar korosunun üyeleri sayılırlar. Son bir haftadan beri Fatih Terim'in başarılarla dolu futbol kariyeri üzerine yazılan derin hayranlık tahlilleri okuyup durmaktayız. Bu hayranlar korosuna katılmamı engelleyen küçük bir pürüz var bana göre; Terim'in Galatasaray'da geçirdiği son teknik direktörlük tecrübesi, bir teknik adamın uğrayabileceği her nevi talihsizlik ve başarısızlık örnekleriyle hayli zedelendi ve yerine Hagi'nin getirilmesiyle sona eren bu başarısız dönem, bana göre Terim efsanesini bir hayli gölgeledi. En azından onun bir futbol sihirbazı olmadığını öğrenmiş olduk. Halbuki, Yanal gözden çıkarıldığında Terim'in akla gelen ilk ve en makul isim gibi görünmesinde, onun sıra dışı futbol bilgisine duyulan derin ve müşterek güven hissi bulunuyor. Ne var ki şu gerçeği de kabullenmeye mecburum; Türkiye'de Fatih Terim'in yegane rakibi, kendisidir; şu manada: Bu efsaneyi ancak yine bizatihi kendisinden kaynaklanan olumsuzluklar sona erdirebilir ve Fatih Terim, kendi derununda taşıdığı olumsuzlukları, zannıma göre meziyet olarak algılamaktadır. Daha önce de yazdığımı hatırlıyorum: Terim kendisiyle barışık bir görüntü vermiyor ve o, kendi "ben"iyle yaşadığı çatışmaları dışarıya aksettirdiğinde futbol kamuoyunda "güçlü ve karizmatik hoca" algısını güçlendirdiğinin farkında. Karışık ve anlaşılması zor bir durum; bu kertede söylenilmesi gereken nihai hüküm şudur bence: Terim, hata işlediğini fark ettiğinde bile, durumu başka faktörlere izafe ederek özgüvenini muhafaza etmeyi tercih ediyor ve bu hali, onu sevenlerde sempati ile karşılanıyor.

Futbolda veya siyasette, "tek adam"ların gücünü ve karizmasını inşa eden aslında bizleriz; yani kamuoyu. Onları, beklentimize cevap verdikleri oranda güçlendiriyor ve destekliyoruz. Kadim Yunan tiyatrolarının duvarındaki ibareyi hatırlatarak hatm-i kelam edelim:

"Ne gülüyorsun (ağlıyorsun); anlattığım senin hikayen!"

## <u>Nasreddin Hoca'nın dar pabucunu giymek</u>

Başörtüsü meselesi, Türklerin 20. asırda icad edip başarıyla 21. asra taşıdığı dahice bir icattır, beş kuruş para harcamaksızın kendine bu çapta geniş problem çıkaran bir başka memleket yoktur. Bu, "sanal" bir krizdir, halli de sanal yolla olacaktır ama arada çekilen acılar, harcanan

enerjiler, bozulan toplum ahengi zahiri değil gerçektir; bu ise, akıllı ve hayırlı bir topluluk olmadığımızı ortaya koyar.

Bütün dikkati ağaçlara yöneltmek, ormanı görünmez kılar; zaman zaman ayrıntılara yoğunlaştırılan enerjiyi, meselenin bütününü kapsayacak derecede genişletmek gerekir: Yıllardır başörtüsünü tartışıyoruz; bu vadide ilim tükendi, hukuk tükendi, basiret, aklıselim tükendi ve iş inat meselesi haline geldi. Bir problemi doğru algılamak, onu çözmenin ilk şartıdır. Karşılıklı inatlaşmanın yarattığı anaforda, esasında ne kadar basit ve kolaylıkla çözülebilir olursa olsun hiçbir mesele çözülemez.

Şimdi ağaçlardan çok ormanı görmeye çalışalım biraz; belki faydası olur.

Türkiye'nin son derece geniş çaplı, derin ve devasa bir meselesi var; her on kişiden ikisi işsiz. Gençler arasında bu oran daha yükseliyor. İşsizlik sadece ekonomik boyutu olan bir mesele değil, toplumsal ve özellikle psikolojik tesirleri yıkıcı, çökertici, kemirici bir illet. 25-30 yaşlarına gelmiş bir insanın hâlâ ebeveyn harçlığı ile geçinmesi, kendi yuvasını ve ailesini kuramaması, bizatihi kendisinin bu toplumun bir ferdi olarak ne işe yaradığını bir türlü fark edememesi ne demek? Asgari ücret, hayata yeni atılan gençlerin zihin dünyasında bir can kurtaran simidi haline gelmiş, her türlü sosyal güvenlik ve iş emniyetinden mahrum kaldığı halde haftada elli lira, yüz lira kazanabilenler kendini mutlu saymakta.

Biz başörtüsünü, türbanı tartışıyoruz.

Kamu ahlakı son derece zayıf; kaçak elektrik tüketim oranları nerdeyse yüzde 25'e çıkmış. Her dört elektrik abonesinden biri, kullandığı elektrik için para ödemeyi enayilik sayıyor. Devlet ise kamu alacaklarının tahsilindeki efsanevi beceriksizliğini sürdürüyor ve açıkgözlerin bedava tükettiği elektriği, bütçe hesaplarında namuslu vergi mükelleflerinin ve abonelerin sırtına yüklüyor.

Biz başörtüsünü ve türbanı tartışıyoruz.

Türkiye'de kamu kaynaklarını çok beceriksiz, müsrif ve müflis kullanan bir bürokrasi geleneği var; on kuruşluk işin 25 kuruşa mal edilmesi gelenek haline gelmiş. Şaibesiz ihale parmakla gösteriliyor. Vaktiyle seçmene hoş görünmek için hakiki maliyetinin iki üç katına kurulan devlet iktisadi teşekküllerinin yüzde doksanı zararda ve kötü yönetiliyor; elden çıkarılması gereğine herkesin inandığı bu işletmelerin özelleştirilmesi bile becerilemiyor ve Türkiye, iktisadi bakımdan bir üst refah dilimine sıçramak için ayıracağı kaynakları israfa gömüyor.

Biz başörtüsü ve türbanı tartışıyoruz.

Eğitim düzenimiz hastalıklı, ürünleri verimsiz ve malul; eğitimi ıslah etmeyi beceremiyoruz ama türban tartışmakta üstümüze yok. Nüfusumuzun yarısından fazlası son otuz sene içinde yer değiştirmiş ve değiştirmekte; buna bağlı olarak çok ciddi şehirleşme, asayiş, altyapı ve

hukuk problemleri yaşıyoruz ama biz yine başörtüsü tartışıyoruz. Mafya tipi örgütlenmeler, büyük şehirlerden kasabalara doğru yayılırken kamu otoritesine meydan okuyorlar. Biz yine başörtüsündeyiz. Memleketin doğusunda adını kimselerin koymaya cesaret edemediği bir filli isyan var; dağlar çeteci kaynıyor ve Türkiye sırf bu isyanın bastırılması uğruna yıllardan beri "bir Türkiye daha inşa edecek" derecede büyük paralar harcadı, insan ve kaynak israf etti ve daha da edecek; olsun, türban tartışmakta vahşi bir lezzet var.

Sosyal güvenlik sistemimiz iflas halinde; güvenlik şemsiyesinin hesapsız ve kontrolsüz tarzda yaygınlaştırılmasından ötürü kamu maliyesi kımıldayamaz hale gelmiş. Türkiye dünyanın en borçlu ülkelerinden biri; her yıl biriktirebildiğimiz milli hasılanın mühim kısmı borç faizlerine ayrılıyor. Buna rağmen aldığı borcu çarçur eden iflahsız bir kaynak yönetimi anlayışı ile sırtımız yerden doğrulmuyor; olabilir, biz yine türbanı tartışmaya devam ediyoruz.

Türban veya başörtüsü, "mesele değildir, görmezden gelelim" diyor değilim. Dikkat çekmek istediğim husus, bu meselenin ihdas edilmesinin on paralık bütçe tahsisatı gerektirmediğidir. Başörtüsünü Türkiye'nin başına milli bir mesele olarak bela edenler, beş kuruş para harcamadılar. Hiç zahmet çekmeden ve gayret göstermeden maliyeti bedava ama sosyal ve siyasi pahası çok ağır bir problem sahibi olduk.

Bu meselenin halli de beş kuruşluk masraf gerektirmeyecektir; iki satırlık genelge veya yönetmelik ile ihdas edilen mesele, günün birinde bir top A4 kağıt maliyetinden bile ucuz bir maliyetle ortadan kalkar, belki o gün çoğumuz, başörtüsünün ne zaman ve hangi sebeple memleket gündemine girdiğini dahi unutmuş oluruz da milleti helak ettiğimiz yanımıza kâr kalır. Ama en çok korktuğum ihtimal, başörtüsü meselesinin ülke gündeminden sessiz sedasız çekildiği gün, bu hadiseyi fark edemeyecek derecede başka acılar içinde bulunmaklığımızdır. Hafazanallah!

Başörtüsü meselesi, biz Türklerin 20. asırda icad edip başarıyla 21. asra taşıdığımız dahice bir icattır, beş kuruş para harcamaksızın kendine bu çapta geniş problem çıkaran bir başka memleket yoktur. Bu, moda tabirle "sanal" bir krizdir, ortaya çıkışı sanaldır, halli de sanal yolla olacaktır ama arada çekilen acılar, harcanan enerjiler, bozulan toplum ahengi zahiri değil gerçektir; bu ise, akıllı ve hayırlı bir topluluk olmadığımızı ortaya koyar. İşsizliğe çözüm bulmak, eğitime kalite getirmek, daha akıllı bir kamu idaresi kurmak büyük ölçüde maddi kaynak ve daha önemlisi zaman gerektirir. Biz en azından o değerli zamanı başörtüsü gibi olmadık yerde icat edilmiş ve büyütülmüş bir meseleye sarfettiğimiz için zarardayız. Yazıktır.

Meselenin en mağdur görünen tarafı, başörtülü hanımlar ve genç kızlar gibi görünüyor; doğrudur ama eksiği şurada: Bu zahiri mesele, toplumsal enerjimizin -toprağa akıtılan elektrik gibi- israf edilmesine yol açıyor. Büyümek, güçlenmek, daha çok ve iyi üretmek, dünya

sahnesinde rol almak, hatta dünyanın bozuk gidişatını değiştirmek için kullanmamız gereken gücü, aslında olmayan bir mesele için birbirimizi yemek uğruna tüketiyoruz.

Vebali büyüktür; yanımıza kalmaz!

Günün birinde sosyal tarihle uğraşanlar, başörtüsü tartışması ile geçirdiğimiz fuzuli zamanları incelediklerinde gözlerine inanamayacaklardır. Bu, Nasreddin Hoca'nın bile bile dar pabuç giyerek dolaşmasını andırır cinsten bir toplumsal ironidir: Nasreddin Hoca vaktiyle bile bile dar pabuç giyip sızlana sızlana gezermiş. Birisi, Hoca, demiş, "niçin sızlanıp duruyorsun; şu dar pabuçları kaldır at, rahata kavuş"

Hoca,

-Bu kadarını ben de biliyorum demiş, "ama ben bu dar pabuçları, daha büyük dertlerimi unutmak için giyiyorum; akşam olup da pabuçları çıkardığımda öyle ferahlıyor, öyle rahatlıyorum ki, öteki büyük dertlerim aklıma bile gelmiyor. Ertesi gün o büyük dertlerimi hatırladıkça yeniden dar pabuçları çekiyorum ayağıma!...

Bu da bir çaredir elbette ama nasıl bir çare?

...

Şimdi yeniden tek tek ağaçlara bakmaya devam edebiliriz; nerede kalmıştık...

## **Ah sıradanlık!**

Taşra hayatından haberdar olanlar bilirler; kasabaya ne zaman, içinde "bin bir fedakarlıklara Afrika'dan getirilen kaplan başlı, ejderha kuyruklu adamların, deniz kızlarının" da yer aldığı bir kumpanya gelse, ön sıralardaki koltuklar "protokol"e ayrılır.

"Nerede kaldı o kasabalar, o tiyatro kumpanyaları" demeyiniz, âdet âdettir ve bir gösteride veya bir dernek tarafından düzenlenen konserde ilk sıraları protokole tahsis geleneği hâlâ sürmektedir.

Bizdeki protokol düşkünlüğünün, önemli adam sayılmak merakının, içinde yaşadığımız hızlı değişim savruntusu ile yakından alakası var. Melamimeşreplik düne kadar çok paylaşılan ve onaylanan bir toplumsal değerdi; bugün alçakgönüllülük göstermeyi zaaf veya düşkünlük zanneden yeni bir anlayış türedi. Statü alametleri kullanmak yaygınlaştı. Daha çiçeği burnunda intern pozisyonundaki genç doktorların bile telefonda kendisini tanıtırken, "ben doktor falanca" diye söze başladığı bir mana düzlemine geçtik. Akşam haberlerinde rastladığım bir manzara geldi aklıma; kapkaççılar bir vatandaşın çantasını çalmışlar, adam yardım etmek için yanına yaklaşanlara ilk tepkisini şöyle ifade ediyordu: "Ben profesörüm, çantamı çaldılar!"

Hava limanlarındaki VİP uygulaması yine manşetlere çıktı. Ben VİP'le sıradan vatandaşların giriş-çıkış yaptığı yerler arasındaki farkı bilmem ama bir keresinde Kayseri Havaalanı'nda uçaktan indikten sonra tanıdık bir valinin ısrarıyla VİP bölmesinden çıktığımı hatırlıyorum: Yan yana iki kapı duruyor ve iki kapı da neticede aynı yere açılıyor. O zaman mühim bir fark görememiştim. Belki VİP tarafından bedava çay-kahve ikram ediliyor, belki bilet işlemleri ve kontrolleri daha seri yapılıyordur. Neticede bir havaalanına hangi kapıdan girerseniz giriniz, aynı uçağa biniyorsunuz, kendisini VİP yerine koyanlar için ayrı uçak kaldırılsa haydi neyse! Kaldı ki Türkiye'de iç hat uçuşları çoğunlukla 1, 1,5 saati geçmiyor bile.

Batı'daki uygulama bizden farklıymış; toplumsal ahlak konusunda Batılıların nisbet itibariyle bizden daha tutarlı ve titiz oldukları malumdur. Bütün mesele zaten sıradan insanların sıradan işlerde adam yerine konulmasında yatıyor. Hangi kuyruğa girsem, işim tamamlanıncaya kadar asabım bozulur; çünkü birileri ille de sıra mantığını bozmaya kalkışır. Bizde politikacılar, sıradan işlere rutin bir işlerlik ve verimlilik kazandırmak yerine bir imtiyazlılar kitlesi icad ederek farklı çözüm yolları üretmeyi daha kolay buluyorlar. VİP uygulamasının ve kendi aralarında protokolcülük oynamaya bu kadar hevesli olmalarının neredeyse herkesi kapsayacak derecede "yayılması"nın sebebi budur zannımca. "Sıradan biri olmak", Türkiye'de ürkütücü bir haldir; çünkü sıradan adamın kıymeti yoktur ve bu tamamen bürokrasi sınıfının "hizmet" kavramını nasıl değerlendirdiği ile ilgili bir tartışma meselesidir. Hizmet etmek ürkütücü bir kavram, "yönetmek" daha iyi, daha kabul edilebilir görünür. Sıradan biri olmanın saadetini bilmezler çünkü, esasen sıradan biri oldukları halde bütün ömürlerini ve dikkatlerini "sıradan biri olmamak" dikkatine yoğunlaştırmışlardır.

"VİP uygulaması kaldırılsın; çünkü çok komik" desek aldırış eden çıkar mı; zannetmem. Onlar, "uygulamayı gözden geçireceğiz, yönetmelikte çatlak var, işin cılkı çıktı, düzelteceğiz" derler ama bu küçücük mutluluk adacıklarını ortadan kaldırmaya dünya görüşleri müsaade etmez. Darda kalınca, "güvenlik" derler, kamu işlerinin aciliyetini öne sürerler de şu gülünçlüğü kesip atamazlar. Bunun için sıradanlığından hoşnut, kendisiyle barışık, abartıyla algılanmaktan şeytandan korkar gibi korkan bir zihin selametinin adamı olmak gerek.

Mesele şurada ki bu Melamimeşrepliler siyaseti sevmezler; siyaset de Melamiliği kaldırmaz.

**2005**

31 Temmuz

**Alayımız birden aydınız arkadaş!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

30 Temmuz

**Terör yarının dünyasını nasıl şekillendirebilir?** Zaman Gazetesi

27 Temmuz

**"Elimi seveyim!"** Zaman Gazetesi

25 Temmuz

**28 Şubat'ta civanmerd kalanlara selam** Zaman Gazetesi

25 Temmuz

**"Osmanlı" hatunları** Aksiyon Dergisi

24 Temmuz

**Pancar sarması** Zaman Gazetesi, Turkuaz

23 Temmuz

**Terör soruları** Zaman Gazetesi

22 Temmuz

**Hikmet-i hükümeti sobelemek!** Zaman Gazetesi

20 Temmuz

**Kusurlu mercek meselesi** Zaman Gazetesi, Yorum

20 Temmuz

**Hatamı kabul ediyorum** Zaman Gazetesi

18 Temmuz

**Muhafazakâr hayat tarzı açmazı** Aksiyon Dergisi

18 Temmuz

**Bak hemşehrim!** Zaman Gazetesi

16 Temmuz

**Eğitime gazoz** Zaman Gazetesi

15 Temmuz

**İki farklı naneli limonata tarifi üzerine** Zaman Gazetesi

13 Temmuz

**Batılı Müslümanlık** Zaman Gazetesi

12 Temmuz

**Srebrenitsa şehitlerine rahmet olsun** Zaman Gazetesi

11 Temmuz

**Güzel haber: Alevi-Sünni yakınlaşması artıyor** Aksiyon Dergisi

11 Temmuz

**İkindiüstü rüzgârında serin limonataya gel** Zaman Gazetesi

10 Temmuz

**Tavla partisi** Zaman Gazetesi, Turkuaz

09 Temmuz

**El Kaide akılsız bir örgüt mü?** Zaman Gazetesi

06 Temmuz

**İzzetbegoviç zindandan nasıl kaçmıştı?** Zaman Gazetesi

04 Temmuz

**Biraz mimarlık tüketelim artık!** Zaman Gazetesi

04 Temmuz

**Cumhurbaşkanı mı, padişah mı daha muktedir?** Aksiyon Dergisi

03 Temmuz

**Entel sinemacıları bile affediyorum** Zaman Gazetesi, Turkuaz

02 Temmuz

**Öngörülmüş cinnet müzesi** Zaman Gazetesi

**Öngörülmüş cinnet müzesi**

2 Temmuz olayları, onca seneden sonra bile dışarıdan bakılınca iğrenç görünüyor; bir şehrin ahalisi bağnaz bir kin hummasına kapılarak orada misafir sıfatıyla bulunan aydınları, şairleri, sanatçıları bir otele doldurup diri diri yakmış gibi bir manzara var.

Daha üstünkörü hüküm vermekten yana iseniz olup bitenleri, 'Sünniler Alevileri yaktı' diye özetlemeniz de mümkün. Veriler o kadar romanesk ki, bunlardan hareketle bir 'Aydınlanma destanı' yazmak çocuk oyuncağı: İlerici ve mutaassıp görüşlerin çatıştığı ve neticede taassubun ışığı körlettiği ikinci bir 'Vurun Kahpeye!' şablonu.

Biraz ilmi düşünce disiplini olan, biraz polisiye film seyreden, biraz olsun komplo teorilerine meraklı olanların hemen fark edeceği veya fark etmesi gereken bir detay gözlerden kaçıyor: Dışarıya akseden intiba, yukarda anlatmaya çalıştığım üzere gereğinden fazla insanı peşin hükme sürükleyen bir kurguya sahip. Yerli filmlerde sıkça olur; esas oğlan bir çığlık işitince odaya dalar, yerde sırtından bıçaklanmış bir adam görür. Bilinçsiz bir refleksle bıçağı tutup çıkarırken yaralı, anlaşılmaz bir şeyler geveleyerek son nefesini verir ve tam o esnada polisler içeriye girer. Suçlu bellidir!

Ben olayların mühimce bir kısmını, öğleden sonra saat 14'ten itibaren seyrettim ve ürktüm; onca yıldır yaşadığım şehrin gündelik veznine ve ahengine uymayan, çürük bir diş gibi hemen fark edilen sıra dışılıklar vardı. Neticede 2 Temmuz olaylarının kendiliğinden meydana gelmeyecek derecede kurgu eseri olduğuna hükmettim. Birileri bu senaryoyu yazdı ve uyguladı. Bu kurguyu kaleme alanların olağanüstü derecede becerikli ve muktedir olduğuna inandım ve defalarca dile getirmişimdir ki, o gün şehirde vilayet makamına 'diyelim ki Defterdar veya vali yardımcılarından birisi' vekalet ediyor olsaydı, bu senaryo kesinlikle başarısızlığa uğrayacaktı. Yıllar sonra kimseyi 'suçlu budur' diye ithama kalkışacak değilim elbette. Bu hadiselerin davası tamamlandı ve otuz küsur kişi, suçlu bulunarak idama mahkum edildi. Ne var ki bu kararın, bütün failleri ve tertipçileri kapsamadığı inancı son derece yaygındır; bir başka yaygın kanaat ise gerçek tertipçilerin ve faillerin -nasıl olduysa- meseleden tereyağından çekilen bir kıl gibi kenara çekiliverdikleridir.

Ben kalabalıktan korkarım; o günden sonra korkum neredeyse dehşete dönüştü. Velev ki iki yüz kişilik bir topluluğun gün boyunca şehir içinde toplu halde hareket etmesini, kazaen hedeften uzaklaştığında yeniden etkili olabilecekleri yerlere doğru sevk edildiklerini görür ve fark ederseniz siz de korkarsınız; benim fark ettiğim şey buydu ve fena halde ürkmüştüm: O fotoğraf şuydu; o güruha karışan insanlardan biri, kaldırım kenarında duran sökülmüş parke

taşını otele doğru fırlatmak için 'cirit atıcılar' gibi koşarak geliyor ve tam fırlatma anında önündeki emniyet görevlisinin omzuna tutunup oradan destek alarak taşı atıyordu. Oysaki, daha önceleri -yazıyla bir- polisin jopunu çekerek maç esnasında tribünlerden birini tek başına boşalttığını aynı gözlerle görmüştüm.

Bu defa seyrediyorlardı; niçin seyrettiler, niçin akşam saatlerine kadar defalarca dağıtılıp icabında gözaltına alınabilecek bir topluluğu etkisiz hale getirmediler, niçin o kadar masum insan, kalabalığın galeyanına hedef gösterilircesine otelde kapalı tutuldu ve defalarca tahliye imkanı olmasına rağmen oradan çıkarılmadı? Olup bitenler anlık şeyler değildi ki; başlangıcıyla bitişi arasında tam yedi saat zaman aralığı vardı!

Madımak'ı müze yapmak değil mesele; asıl mesele bu kirli, bu gereğinden fazla karanlık dosyanın bütün saklı ayrıntılarını ortaya çıkarmak, gerçeklerle önyargısız hesaplaşmak ve gerçek sorumluları işaret etmek. O zaman, bu öngörülmüş cinnetin bir daha yaşanmamasını hatırlatmak için Madımak'ı müze yaparız.

## Entel sinemacıları bile affediyorum

Birer temenni ifadesi olmak bakımından, "Kendine iyi bak" ile "Allaha ısmarladık" arasında fark var; hem mühim bir fark.. "Kendine iyi bak", ekranlarımızı bir müstevli ordusu hoyratlığı ile işgal eden Amerikan filmlerinin dublajı esnasında türetilen nevzuhur bir kalıp temenni sözü.

Bir bilene sordum, aslı, "take good care of yourself" imiş; "kendine dikkat et, kendine itinalı davran" gibi bir muhtevası olmalı. Filmlerde kısaca "take care" diye kısaltılmış haliyle çokça geçiyor. Bizimkiler de dublaj esnasında "kendine iyi bak" ibaresini yakıştırmışlar; tercüme fena değil ama kalıbı bozuk bir ifade. "Kendine iyi bak" sözü biraz da "seni sana emanet ettim, ısmarladım" demektir; biz böyle zamanlarda Allahaısmarladık diyoruz. Bir kişiyi Allah'a ısmarlamak, "senin hakiki sahibin Allah'tır ve sen kendin üzerinde nihai hükümran ve söz sahibi değilsin; ancak O'na sığınarak mutmain olabilirsin" dua ve temennisinde bulunmaktır. Allahaısmarladık bir duadır aynı zamanda. Bir dostumuzla ayrılırken "görüşürüz" (see you later) demeyiz, çok gerekli ise, "nasipse görüşürüz, inşallah görüşürüz" deriz, çünkü bir daha görüşmek neticede nasip meselesidir; müteakip görüşmenin kendi irademize bağlı olmadığını dil ile ikrardır. Bu gibi kalıp ifadeleri kullanırken farkında bile olmadan kendi değerler alemimize atıfta bulunur ve aslında oraya ait olduğumuzu belli ederiz. Dolayısı ile birine "kendine iyi bak, görüşürüz" dediğimizde telaffuz ettiğimiz kelimelerin her biri buz gibi Türkçe olmasına rağmen ibarenin kendisi Türkçe değildir, daha doğrusu o ibare ile kasdedilen durum bize dair olmaktan çıkmıştır. Bir başka anlam ve değerler dünyasına ait bir durumu, Türkçe kelimelerle tekrarlamakta, kelimeleri Türkçeleştirmekten doğan bir fazilet yoktur. "Formula 1 yarışlarının yapılacağı pistin adı ille ki Türkçe olsun" diye haftalardan beri

tacizine uğradığımız sevgili gençlere bu nükteyi anlatmak mümkün olmuyor ve neticede onca gayretin, Bozok yaylasında Türkmenlerle Western filmi çevirmekten farkı kalmıyor.

Tercüme edilmesi, Türkçeleşmesi gereken sadece kelimeler değildir, cümlenin, fikrin, durumun bizatihi kendisidir. Türkçe, sadece Türkçe asıllı kelimelerden oluşan bir dil değil; Türkçenin yaslandığı, onu ayakta tutan atıflar, durumlar, anlamlar, kurumlar ve derinlikler var. Yıllarca Türkçenin en esaslı yapı taşını kelimeden ibaret zannettik, halbuki en basit formunu cümlede bulan hallerdir Türkçe. Tek tek kelimelerin karşılığını yazarak tercüme yapamazsınız mesela, çorbaya döner, anlamını kaybeder. Manayı kaplayan ve bütün müştaklarıyla ifadeye imkan veren en esaslı yapı taşı cümledir. O yüzdendir ki, Katip Çelebi'nin, Sinan Paşa'nın bazı cümlelerinde -kelimelerin neredeyse tamamı Arapça ve Farsça menşe'li olmasına rağmen- mana tamamen Türkçedir, daha doğrusu Türkidir. Cümlenin mantığı ve söz dizimi Türkçenin mantığına itaat ediyorsa, bazen iki sayfalık bir cümlenin sonundaki "dır" eki bile, cümlenin hangi dile ait olduğunu tayin eder.

"Yerli filmlere sahip çıkalım, seyredelim, destekleyelim" anafikrine gelmek için sizleri ne kadar dolambaçlı bir revaktan geçmeye mecbur bıraktığımı görüyorsunuz. Rahmetli Kemal Sunal'ın bol küfürlü, bayağı esprilerle dolu filmlerini düşünüyorum; burada tekrarı hoş olmayan galiz Türkçe ibareler bile şüphesiz, dublaj dilinin o, "kahretsin" (shit)inden evladır, çünkü "Türki" bir duruma atıfta bulunur. Öyleyse vara-yoğa "inanmıyorum" demeyi diline pelesenk etmiş birisi, aslında meramını Türkçe ile ifade ediyor sayılmaz.

Bizde milliyetçilik fikriyatı "enin ve nalan" bir muhteva taşıyor; ağlıyor, inliyor, şikayetleniyor ve sızlanıyoruz. Bu da bir şeydir ama daha hayırlı olanı, bu noktada bizim yerli filmcilerin yaptığını yapmak, Türkler için seyredilebilir Türk filmleri üretmektir. "Öyle bir film yapayım ki bütün dünyada Pazar bulsun" yaklaşımı yanlış bence. Geçenlerde "Eğreti Gelin"i seyrettim, zahir Yunanlılar da, İtalyanlar da, İspanyollar da seyretsin diye oturup bir "Akdeniz filmi" çekmişler. Belli ki yönetmeninden metin yazarına kadar bütün ekip, "başka dillere çevrildiği, başka ülkelerde gösterildiği zaman aman yadırganmasın" diye filmi "Türki " unsurlarından bir güzel "sterilize" edip hikayeyi yavanlaştırmışlar. Bu komplekse fazla aldırış etmemek gerek; işte ne güzel bir gelişmedir ki iyi yerli filmlerimiz, Amerikan sinema endüstrisinin iddialı yapımlarına bile seyirci sayısında nal toplatabiliyor. İstenince oluyor; sızlanmak yerine bizatihi "yapmak"ı tercih edince başarılı oluyoruz. Vaktiyle Yeşilçam sinemasının yaptığı da aynı şeydi ve entel takımının fark edemeyeceği kadar çok değerli bir işti o.

Her yiğidin bir yoğurt yeyişi vardır; amenna! Lakin farkında mısınız, hayli zamandır biz sadece Amerikan yiğitlerinin yoğurt yeme tarzı üzerine temrin yapıp durmaktayız. Dışımızdaki dünya Amerika'dan ibaret değil ve biz bunca asırdır gelenek haline getirdiğimiz yoğurt yeme tarzımızı terk edip bu işi Amerikalılar gibi yapmaya kalkışınca, ucundan-

kenarından Amerikanlaşıyoruz. Bu noktada Amerikan veya Batı aleyhtarlığı yapmak yerine kendimizi iyi ifade etmek en olumlu mücadele biçimidir.

Buradan "yerli" film çeken ve bu işin zahmetini omuzlayan -hatta entel sinemacılar da dahil- herkese selam ve şükranlar gönderiyorum; çünkü çok önemli bir işle uğraşıyorlar.

## Cumhurbaşkanı mı, padişah mı daha muktedir?

Geçmişte olup bitenlerle günümüzdeki şartları daha sağlıklı karşılaştırabilmek maksadıyla son Osmanlı padişahı ile son Cumhurbaşkanı'nın anayasal yetki, görev ve sorumluluklarını mukayese edildiğinde, Cumhurbaşkanı'nın, son padişahtan görev ve yetkiler bakımından daha kapsamlı bir durumda olduğu görülüyor.

Cumhurbaşkanları, cumhuriyetin ruhunu ve anlamını tek başına temsil etmezler, o ruhu ve anlamı, birbiriyle ilişkileri aydınlatılmış anayasal kurumlar meydana getirir. Cumhuriyet, en kısa ve bilinen tarifiyle, halkın kendini yönetmesi demektir; ne var ki bu tarif, muğlaklık ve romantizm ile malul: Cumhuriyet'i anlamlı kılan ve sair idare biçimlerinden ayıran en kuvvetli vurgu, hanedan idaresine dayalı monarşilere kökten karşı oluşudur. Kağıt üstünde bir halk idaresi gibi algılandığı için cumhuriyetlerin demokrasi ile kaçınılmaz bir beraberlik içinde olması gerektiği, ne yazık ki yine kağıt üstünde kalan bir faraziye. Tarihi örnekleri ve yaşayan örnekleriyle cumhuriyetler teokratik yönetimden diktaya kadar pek çok rejimin (Çin, SSCB, Küba, İran, Yemen vb.) özel ismi oldu. Buna mukabil demokrasi ile kağıt üstünde asla bağdaşmaz gibi görünen bazı monarşilerin (Büyük Britanya, Belçika, Hollanda) dünyanın en gelişmiş demokratik rejimlerine ev sahipliği yapmakta olduğu ise apayrı bir nükte.

Görüldüğü gibi, kamu idaresi karşısındaki tek ferdin hakları ve hürriyetleri bakımından cumhuriyet veya monarşi tek başına bir anlam çerçevesi oluşturamıyor; bir yönetim biçimine "çağdaşlık" niteliğini kazandıran husus, onun tek ferde sağladığı hak ve hürriyetler manzumesidir.

Türkiye'de cumhuriyet rejiminin kabul edilmesi, pratikte Osmanlı monarşisi'nin ortadan kaldırılması anlamına geliyordu. Tarihçiler ittifakla 1923 ile 1946 yılları arasındaki dönemi "Tek Parti" rejimi diye adlandırıyorlar; yani bizim siyaset geleneğimizde cumhuriyet, doğrudan demokratik esaslara geçiş anlamına gelmiyor. Bu çerçevede 1923 yılında başlayan cumhuriyet döneminin en kuvvetli değişiklik unsurunu ve ideolojik vurgusunu laiklik teşkil etmiştir.

Bilindiği gibi Türkiye'de demokratik kültür, toplam siyasi kültürümüzün içinde henüz derinlere kadar işleyen kalıcı bir özellik sergilemekten uzaktır; bu hükmün tarihî, sosyal, iktisadi ve psikolojik sebeplerini incelemek bu yazının sınırlarını zorlar; ama demokrasi ve cumhuriyet namına bütün gelişmelerin 1923 yılında başladığını öne sürmek de itinalı bir ifade sayılmaz.

Bakınız niçin?

1919 yılının sonlarına doğru ülke, başta devletin başkenti İstanbul olmak üzere, önemli güney ve batı vilayetleri itibariyle işgal altındaydı ama o yılın sonbaharında Türkiye'de genel seçimlerin yapılmış olduğunu pek azımız hatırlarız. Aynı günlerde Osmanlı devleti'nin iki meclisli bir parlamentosu mevcuttu, basın hayatı oldukça canlıydı. Kanun-ı Esasi'nin hayat verdiği dernekler, sendikalar mevcuttu ve daha önemlisi, aralarında muhalefetin de bulunduğu siyasi partiler faaliyet gösterebiliyordu. Aynen bugün olduğu gibi, o günlerde de devletin başı mevkiindeki padişah, siyasi parti liderlerinden birine hükümeti kurma görevi veriyor, hükümet Meclis-i Mebusan'da yeterli desteği bulabildiği zaman iktidara gelebiliyordu. Hükümetin icraatları hakkında gerek basın, gerek öteki siyasi partiler ve sair sivil toplum kuruluşları açıkça eleştiride bulunabiliyorlardı. "Ülke işgal altında olduktan sonra bu gibi serbestliklerin ne anlamı var?" diye düşünebilirsiniz ama unutulmamalıdır ki Milli Mücadele hareketi, en azından 1921 yılı sonlarına kadar toplum nazarında meşruluğunu, o Kanun-ı Esasi'den aldığı güçle ispat ediyordu. Nitekim, 1919 sonlarında (27 Aralık'ta) Ankara'ya yerleşen Mustafa Kemal ve yakın dostları, işgal altındaki ülkede yapılan genel seçimlere katılmışlar ve mebus seçilmişlerdi. Son Osmanlı parlamentosu 1920 yılı başlarında İstanbul'da toplandı, "Misak-ı Milli" kararlarını aldıktan sonra işgalci İngiliz güçlerinin baskısı neticesinde kendisini feshetti ve dağıldı. Ankara'daki Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının nisan ayında topladıkları Meclis, dağılmış parlamento üyelerini yeniden bir araya getirerek bir nevi alternatif yasama ve yürütme organı oluşturmak iddialarıyla meşruluk kazanmıştı.

23 sene süren Tek Parti döneminde, demokratik kurumlar ve ferdi haklar bakımından 1919 ortamından daha ileri bir uygulamaya tesadüf etmiyoruz: Bu dönemde muhalefet partisi denemeleri başarısızlıkla sonuçlandı, basın hayatı iktidarın denetimi altına girdi, ancak yönetimin tasvibini kazanan sivil toplum kuruluşları ve meslek teşekkülleri faaliyet imkanı bulabildi, yönetimi destekleyenler dışında toplantı ve gösteri haklarının kullanımına izin verilmedi. Düzenli aralıklarla tazelenen seçimlerde ise farklı görüş ve program savunan vekiller mecliste temsil imkanı bulamadılar.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk hür seçimler 1950'de yapılabildi.

Şimdi, geçmişte olup bitenlerle günümüzdeki şartları daha sağlıklı karşılaştırabilmek maksadıyla son Osmanlı padişahı ile son cumhurbaşkanının anayasal yetki, görev ve sorumluluklarını mukayese etmek istiyorum. 1876'da kabul edilen, daha sonra 1909, 1914 ve 1917 yıllarında tadil edilen Osmanlı Kanun-ı Esasisi'nin 7. maddesine göre padişahın görev ve yetkileri şunlardı:

Sadrazam ve Şeyhülislam'ın atanması, bakanların atanması ve görevden alınması, hak eden kişilere rütbe ve mansıp verilmesi, para basılması, Cuma hutbelerinde isminin anılması,

yabancı ülkelerle yapılan anlaşmaların onaylanması (önemli konularda ayrıca meclisin onayı şarttı), savaş ve barış ilanı, Başkomutanlık, çıkarılan kanun ve yönetmeliklerin onaylanması ve ilanı, kanuni cezaların azaltılması veya affı, parlamentonun onayı ile genel af ilanı, Parlamentonun zamanında toplanması ve tatili ile olağan toplanma zamanından daha önce toplantıya çağırma yetkisi, gerektiğinde üç ay içinde yeniden seçime gitmek kaydıyla feshi.

Son Osmanlı padişahının görev ve yetkileri bunlardı.

Padişah deyince hemen akla geliveren "astığı astık, kestiği kestik" despot tasvirinden hayli uzak bir görev tablosudur bu. Osmanlı devleti yıkılırken, siyasi ve idari rejimi, o günlerde Avrupa'da hayli benzeri bulunan meşruti monarşi idi. Padişahın, modern zamanların cumhurbaşkanı ile yetki itibariyle en mühim farkı şunlardır: Şeyhülislam atamak, İslam dininin koruyucusu olmak, hilafeti temsil etmek ve hanedan mensuplarının ömürleri boyunca geçimleri için hazineden tahsisat alabilmeleri. Cumhuriyet idaresi, devlet başkanını tarif ederken bu unsurları ortadan kaldırdı. Şimdiki cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkileri ise (104. madde) burada sayılamayacak kadar uzun bir liste halindedir. Netice itibariyle cumhurbaşkanının, son padişahtan görev ve yetkiler bakımından daha kapsamlı bir durumda olduğunu söyleyebiliriz. 1982 Anayasası, devlet başkanına hayli etkili ve etraflı bir görev alanı çizmiş bulunuyor.

Zaman içinde yürürken, arada sırada geriye dönüp bakmanın ve mukayeseler yapmanın faydasız olduğunu kimse ileri süremez.

## Biraz mimarlık tüketelim artık!

Dünya mimarları kongre için İstanbul'da bir araya geliyor; bu büyük organizasyon, "mimari" fikri üzerine zihnen yoğunlaşmamızı sağlar mı acaba? Bu, biraz da basının yaklaşımına bağlı.

İşini seven, mesleğine saygı duyan ve yaptığı işin "ne idüğü" hakkında düşünen birkaç mimar tanıdığım, gençlerin mimarlık eğitimine yönlendirilmesi konusunda, "aman ben yandım, el yanmasın" şeklinde tepki göstermişlerdi; gerekçesini sorsanız sayfalara sığmaz ama mesleğini seven bir mimarın mutsuzluk sebebini anlamak için pencereden dışarıya bakmak yetişir. Başkalarını bilmem, "mimar elinden çıkmış" projelere baktıkça ben hep şöyle düşünürüm: "Bu kadar kötü yapmak için mimar olmaya ne gerek vardı ki?" Belki de "ben yandım el yanmasın" yaklaşımı, biraz da böyle bir infialin tercümesidir.

Mesleğini ciddiye alan mimarlar, haklı sebeplerle mesleki kabiliyetlerini özel surette tasarımı yarışmaya açılan projelerde sergilemeyi tercih ediyorlar ve zihinlerinden geçip de bir türlü tahakkuk ettiremedikleri fikirlerini, sadece meslek erbabının okuyup-yazdığı dergilerde seslendiriyorlar; bir nevi ağlama duvarı!

Halbuki güzel sanatlar içinde mimarlık, gündelik hayatta en sık temas ettiğimiz sanat dalı. Mimaride yeni arayışlar, açılımlar gündelik hayata aksedemiyor; ya gözlerden ırak tutulması birinci şart olarak masaya konulan korunaklı zengin sitelerinin kuytuluğuna gömülüyor ya da çok katlı ve cicili-bicili iş merkezlerine münhasır kalıyor. Gündelik hayatımızda mimarlıktan ziyade mühendislik endişeleri ile karşı karşıyayız, bir başka ifade ile "kolon-kiriş"ten mürekkep rant labirentleri içinde mimarlık değil, mühendislik tüketiyoruz.

Mimari, ihtiyaç listemizin dışında, çene sakallı bir entel kadar hayatın kenarında bir kavram. Şehirlerimiz ve evlerimizin şimdiki haline bakan birisi, mukavvadan mamul buzdolabı ambalajlarının da bir mimarlık ürünü olduğu zannetmekte haklıdır. Garipliğe bakınız, bugün ambalaj tasarımı bile mimarlıktan daha ziyade estetik ve fonksiyonellik endişelerine cevap veriyor. On paralık cam salata tabağının kutusu, pek çok kooperatif blokunun mimarlık tasarımından daha çok estetik endişe taşıyor.

Bir asır öncesinin şehir fotoğraflarını hatırlayınız; o devrin bütün dülgerlerinin Viyanalarda, Romalarda mimarlık tahsili yaptıklarını zannedersiniz: Mimarlık bakımından vahdet oradadır, iklime ve coğrafyaya itaat, mahalli malzemeye dikkat, sosyal münasebetlere saygı ve estetik oradadır; insanidir, sıcaktır, güzeldir, plastiktir ve en mühimi içinde ve çevresinde "yaşanılası" bir ortamı teşkil eder. Bu derece ciddi bir birikimi büsbütün fersûde saymak yanılgısını gösterdik vaktiyle. "Aah eski evlerimiz" nostaljisi değil, hayır. Meseleyi bir de şöyle düşünelim: inançlarını, tahsillerini, hayat görüşlerini, ürettikleri şeyleri beğenmediğimiz, hatta tahkir ettiğimiz o "çerden-çöpten" adamlar, nasıl oldu da mimarlıkta sadelik, fonksiyon, estetik ve insaniliğin bu kadar tabii tarzda hal-hamur edildiği evler, mahalleler ve şehirler yapabildiler? Uzaydan mı gelmişlerdi yoksa? Üstelik "nazım planları", imar kanunları bile yoktu doğru-dürüst! Kamu binalarını yine mimarlar yapıyordu ama yaşanası yerleri gelenek, komşuluk hukuku ve dülgerler inşa ediyordu. Bu geleneğe saygı duyan mimar sayısı gün

geçtikçe artıyor lakin Basra harab olduktan sonra!..

Bizde mimarlığı kurtaracak inkılap çapındaki değişiklik, şehirlerin dikine değil de enine yayılması istikametindeki ortak kabul ve bu kabulü destekleyecek mevzuat değişikliğidir bence. Acil çare budur; tercih edileni ise aziz ve necib milletimizin mimarlığı "tüketilebilir" bir şey olarak görmesi ve en azından bu esnada "mimarlık ürünlerinde tüketici hakları" kavramı ile yüz yüze gelme ihtimalidir.

Nasıl akıllar ama?

## **İzzetbegoviç zindandan nasıl kaçmıştı?**

"İlk yılın hemen hemen tümünde hiçbir şey yazmadım, yazamadım. Bu, araştırma, muhakeme etme ve hüküm verme yılıydı.

Sanırım ilk notlar 1984'te yazıldı; ardından bu yazma işlemi yaklaşık beş yıl boyunca her gün devam etti. Bildiğim kadarıyla son not 3676 numaralı ve 30 Eylül 1988 tarihlidir. O dönemde hâlâ yaklaşık 13 yıllık bir hapse mahkûmdum ve ölüm tek umudummuş gibi görünmekteydi. Sanki sadece benim bildiğim büyük bir sır gibi bu umudu gizli tutmaya devam ettim; bu, onların benden alıp götürmedikleri bir sırdı."

Bu satırlar rahmetli Aliya İzzetbegoviç'in "Zindandan Notlar" isimli eserinin önsözünden: Kitap Türkçeye "Özgürlüğe Kaçışım" ismiyle çevrildi. Yeri gelmişken bu "demir leblebi" metni Türkçeye son derece güzel ve akıcı bir dille kazandıran Hasan Tuncay Başoğlu'nu tebrik etmek isterim. Sadedden ayrılmak gibi görünecek; ama nice zamandır başka dillerde kaleme alınmış eserlerin Türkçeye tercümesinde son derece ciddi bir problemle karşı karşıyayız ve bu mesele artık irfanımızı tehdit eden bir boyuta vardı; çeviriyi yapan kişinin Türkçe mütebahhiresinin kıtlığından ötürü çevrilen eserler, okunmuyor, sürüklemiyor ve fenası anlaşılmıyor. Bir eseri tercüme etmek, neredeyse onu ikinci defa yazmak gibi ciddi bir zihni gayret gerektirir. Hasan Tuncay Başoğlu'nun tercümesi, kötü çeviriler arasında bir vaha intibaını uyandırdığı için ayrıca tebrik ve tebcil edilmeye layıktır, sağ olsun, var olsun.

Tarihin belki de son "Bilge Kral"ı Aliya İzzetbegoviç'in "Tarihe Tanıklığım" isimli ilk eseri de Klasik Yayınları arasında yayınlanmıştı; "Özgürlüğe Kaçışım", "Doğu ve Batı Arasında İslâm" isimli muhalled eserinden sonra Bilge Kral'ın Türkçedeki üçüncü telifi. Kitabın yazılış hikayesi, başlangıçtaki alıntıdan sezilebilir. Kitap, tamamıyla Yugoslav zindanlarında kaleme alınmış notlardan ibaret. Niçin zindanda? İzzetbegoviç'in 1970 yılında yazdığı İslâm Manifestosu adlı bir kitap, 1983'te kovuşturmaya uğruyor ve 12 arkadaşıyla birlikte tutuklanıyor. 1950 öncesinde kurulmuş olan "Mladi Müslümani" adlı örgütü yeniden canlandırmak suçlaması ile 14 yıl hapse mahkûm ediliyor. Cezası sonradan 11 yıla indirildikten sonra İzzetbegoviç, 1989 yılında Yugoslavya'nın dağılma süreci sırasında ilan edilen affa kadar zindanda kalıyor.

"Konuşamazdım ama düşünebilirdim. Dolayısıyla bu imkanı sonuna kadar kullanmaya karar verdim. Önce her türden varlık hakkında sessiz tartışmalar yaptım; okuduğum kitaplar ve dışarıda vuku bulan hadiseler hakkında yorumlarda bulundum. Ardından notlar almaya koyuldum. Başlangıçta gizlice not alıyordum; ama daha sonra oldukça cür'etkâr hale geldim; oturdum, okudum ve yazdım. Neticede teknisyenlerin A5 olarak adlandırdıkları ebatta 13 deftercik ortaya çıktı. Bunlar çok küçük yazıyla ve kasten okunması imkansız bir şekilde yazılmışlardı." ... "Mücellidin tutkalına ilave olarak bu dağınık düşünceleri bir araya getiren tek şey, hapiste geçen 2000 küsur gündür. (...) Bunlar maddi ve vicdani özgürlük, hayat ve kader, insanlar ve hadiseler, okunan kitaplar ve onların yazarları, çocuklarıma hitaben tasarlanmış; ama yazılmamış mektuplar hakkındaki çeşitli düşüncelerdir; bir başka ifadeyle bu uzun 2000 gün ve gece boyunca bir mahkûmun zihninden geçebilecek her şey hakkındaki düşünceler."

Bilge kral! Önceleri bu tabiri pek sevmiştim; ama düşündükçe İzzetbegoviç'e "Krallık"ın fazlaca bir şey katmadığı kanaatine vardım; "bilge"lik sıfatı onu tavsif ve tazime yeter. Tarih kral dolu ama kaçı bilgelik makamına ulaşabilmiş ki? Özgürlüğe Kaçış'ı okudukça rahmetli İzzetbegoviç'e saygım ve hayranlığım ziyadeleşti. Son zamanlarda beni bu kadar etkileyen bir kitapla karşılaşmadım. Tatil veya izin günlerini kitapla, tefekkürle tezyin etmeyi düşünenler için biçilmiş kaftan bu eser.

Ha, "Bilge Kral"ı bizimkilerle mukayeseye kalkışmamanızı tavsiye ederim; ben denedim, bedbaht oldum.

## El Kaide akılsız bir örgüt mü?

Londra'daki dört patlamanın daha dumanı dağılmadan ajanslar faili ilan etti: El Kaide. Bu teşhisin doğru veya yanlış olması artık önemli değil.

Şüyuû vukuundan beter denilen hâl budur. Sokaktaki Batılı adam, Kaide'nin İslâm dünyası içinde nasıl sun'i ve zorlama bir parantez teşkil ettiğini düşünmek zahmetine katlanmadan kendi hayat tarzına kimin saldırdığı hakkında sarsılmaz bir kanaat edinmiştir artık: Kaide'nin şahsında bütün Müslümanlar, bütün Ortadoğu ahalisi, hatta Şarklı olduğu intibaını veren herkes!

Kaide'nin globalleşme politikalarına dolaylı tarzda ne kadar hizmet ettiğini gördükçe bu örgütün ne menem bir "inşâ" olduğu hakkında şüphe duymamak imkânsız hale geliyor. Genel kabul gören yargıya göre Kaide, başında Usame Bin Ladin'in bulunduğu ve bütün mensuplarını Müslümanların teşkil ettiği câniyâne bir terör çetesidir ve 2001'deki 11 Eylül saldırısından beri örgütün beyin takımı Afganistan'ın sarp dağlarında gizlenerek Batılı hayat tarzına, demokratik değerlere yönelen terörist faaliyetleri düzenlemektedir. Görünüşe göre mâkul ve hayli inandırıcı bir hikâye. İnandırıcılığını sürdürmesi için Kaide, muntazam olmayan aralıklarla Batılı başkentlerde büyük terör eylemleri yapıyor; terörsüz geçen zamanlarda ise Bin Ladin'in internet sitelerine ve haber ajanslarına uçurduğu saldırgan demeçleri okuyarak Kaide hakkındaki arkaplan bilgimizi diri tutuyoruz. Kaide'yi bitirmek için Afganistan'ı işgal eden koalisyon güçlerinin bugüne kadar örgütü çökertememiş olması ise Kaide efsânesine neredeyse mistik, bâtınî bir boyut katıyor.

Kaide'nin her cinâyet eyleminde dünyanın her yerinde Müslümanlar biraz daha kabuğuna siniyor, ister istemez üzerlerine biçilen suçlu yaftasına rıza göstermeye başlıyorlar. Batılı ülkelerde yaşayan Müslümanların hâli ise gitgide Nazi rejimi altında yaşayan Yahudilerinkine benzemeye başladı; bu insanların üzerindeki toplumsal ve resmi baskı giderek artıyor ve bir arada yaşama tecrübesinin en iyi örneği olarak gösterilen Batılı toplumlarda Müslümanlar gitgide sertleşen bir toplumsal tecride maruz kalıyorlar. Batılılar II. Dünya Savaşı'ndan sonra yarım asırdan beri devam eden standart konfor ve huzuru sarsacak her harekete ölçüsüz, hatta

paranoyaya kadar uzanan aşırı tepkiler veriyorlar ve hassasiyette kendilerince hiç de haksız sayılmazlar.

Öyleyse Kaide akılsız bir örgüt olmalı; çünkü örgütün eylemleri yüzünden Müslümanlar Batı dünyasından tecrid ediliyor. İslâm ülkeleri politik baskı altında kalıyor, Irak ve Afganistan gibi ülkeler askeri işgale uğruyor ve oralarda hayat cehenneme dönüveriyor. Müslümanların ise bütün dünya kamuoyunda fanatik, saldırgan, gözünü kırpmadan insan öldüren ve masumlara kasdeden bir görüntü çizmesi de cabadan.

Ama bir önemli ayrıntı daha var; unutmayalım, daha önce birkaç sene önce bu sütunlarda işaret etmiştik: Özellikle Arap dünyasında Kaide'nin eylemlerini ve varlığını alkışlayan, onunla gurur duyan hatırı sayılır bir kamuoyu var. Onlar Kaide'nin eylemlerini, Arap dünyasının işgal, mezellet ve tahkirle geçen sömürge yıllarının zihinlerde biriktirdiği kötü tortuları silen bir silkiniş, bir şahsiyet ibrazı olarak değerlendiriyorlar. Bir nevi erkeklik gösterisi yani! Bu gurur hamlesinin beş seneden beri eylemlerini ve varlığını sürdüren uluslararası bir cinayet örgütüne dönüşmesi mümkün mü? Bilmiyorum ama şüphelerim, nihai planda Kaide'nin globalleşme politikaları ile başlayan yeni dünya düzeni içinde daha ziyade Batılı emperyalist amaçlara hizmet ettiğini gösteriyor.

Son beş yılın tarihine bir de bu gözle bakınız: Kaide faktörü olmasaydı, Amerikan yayılmacılığı, en azından kendi kamuoyunda bu kadar meşruiyet bulabilir miydi?

## Tavla partisi

-Düsse! Severler güzeli genç ise; haydi bakalım Denizciğim, sıra senin. Tek kapıya gele at ki göreyim halini.

-Haydi kemik, kapat şu Hasan'ın ağzını. Dört cihar atsam ne olur? Hasan berhava olur!

-Gele! Bu oyun marsa gidiyor Deniz Bey; gel bükemediğin bileği öp. Yiğit kendini ezdirmez. Cehari dü ile bütün mektepleri kapatıyorum. Trink! Mektepler tatil! Maarif nazırının keyfi kekâ! Yav Denizciğim, senin gömleğin koltuğu sökülmüş baksana...

-Yemezler, çıkmadık candan ümit vardır, at hele...

-Atsam ne olacak, oyun bitti sayılır. Sen şu parti işlerinden haber ver bakalım. Yeni kurultay görünüyor mu ufukta ha!

-Aman ağzından yel alsın yahu. Kurultaydan çıkalı daha altı olmadı be.

-Abi senin partide her kurultay, bir sonrakine hamile kalarak salonu terk ediyor, o bakımdan söyledimdi yani. At bakalım şimdi.

-Bırakalım bu mânâsız tavla partisini; istesem zar tutar oyunu çeviririm ama mızıkçılık edersin sen şimdi.

-Zar tutmana gerek yok Denizciğim; atmadan söyle, atmış gibi oyna, yine mars olur bu oyun. Kaçarın yok arkadaş!

-Hop hop, üçer üçer topluyorsun taşları. Maksadın beni lafa tutmak ama görmedim sanma. Bu oyunu yeniden oynayacağız, hile yapıyorsun sen.

-Hah, tam sizin kurultay hesabı işte. Sizin pehlivanlar bir türlü yenilmeye doymuyor.

-Partiyi karıştırma, şurada iki gün tatil yapayım dedim, burada da sen burnumdan getiriyorsun.

-Ankara'da da hükümet. Ama kabul et Deniz, herifler bazı alanlarda başarılı oldular. Buyur, düşeş atmazsan marstasın!

-Ne başarılı olacaklar yahu. Memleketi satıyorlar üçer beşer kuruş taksitle. Telekom'u gördün işte. Ülkenin can damarı bir kuruluş, o paraya satılır mıydı?

-Satılırdı satılmazdı; siz hükümette olsanız satmak bir yana, on bin işçi daha alırdınız!

-Oh be Hasan, şişirdin vallahi şişirdin beni. Oynamıyorum işte keyfin yerine geldi mi?

-Yav boş ver oyunu; akşam yemeği maaile sen bilemedin o balık lokantasında 500 YTL'ye filan çıkar. Kaç kişi oluruz dersin? Bizimkiler on, on iki, bacanakları da çağırırsam on sekiz kişi filan oluruz. Siz kaç kişi gelirsiniz?

-Oldu olacak, diğer akrabalarına da telgraf çek, on sekiz kişilik yemek mi olur be; balo mu veriyoruz burada? Sen, yenge, iki de çocuklar dört, fazlasını kabul etmem.

-Tamam kabul etme, geri kalanının parasını ben veririm.

-Verirsin, ondan sonra da kırk sene dedikodusunu yaparsın ama...

-İşin zevki orada zaten Deniz. Bu iş Meclis'te obligasyon yapmaya benzemez. Akşam yemeğine oynadık, kabul ettin. Sen kazansan burada ne kadar delege varsa çağırmayacak mıydın yani?

-Hah ha, ömür adamsın be Hasan. Yine güldürdün beni.

-Sahi, erken seçim görünüyor mu erken seçim?

-Nerde o günler; ben adamın yerinde olsam süre bitene kadar kımıldamam ama kımıldatmaya çalışıyoruz işte biraz.

-İşin zor arkadaş. Sizin parti kimin âhını almış bilmem; ne oluyorsunuz, ne ölüyorsunuz. Sürünüyorsunuz desem dilim varmıyor.

-De kardeşim de, zaten bir demediğin o kaldı iki saatten beri. Garson, hesabı getir evladım, ne kadar buranın borcu?

-Bırak ben hallederim bırak. Sizin eliniz cebinize gidinceye kadar yolda nezle olur, tamam oğlum hesabıma geçiver.

-Yahu bırak vereyim, kumar borcu bu...

-Ne kumarı be kardeşim, sohbete vesile işte. Bırak onu, erken seçimden bahsediyorduk.

-Hasancığım senden sır çıkmaz; son bir aydır durum hiç iyi değil. El altından anket yaptırıyorum, parti barajın altında çıkıyor sonuçlarda. Adamların iyi hükümet olduğundan değil, bizde doğru dürüst bir atılım görmüyor seçmen.

-Söylenecek sözünüz yok yani...

-Yok, ne söylersin birader; hani ufak tefek acemilikler yapmasalar, neredeyse oturup adamları alkışlayacağız. Laiklik tehlikede filan diye idare ediyoruz aslında. Tansiyonu yüksek tutmamız lazım, seçmen iyice gevşedi.

-Tam erken seçim havası?

-Başbakan işi öğrenmeye başladı işin kötüsü; seneye baskın seçim kararı alırsa hazırlıklı olmalıyız ama aslında siyasetin direksiyonunu elden kaçırdık. Dümen suyunda gidiyoruz anlayacağın... Sahi ikide bir erken seçim deyip duruyorsun, siyasete niyetin varsa söyle bilelim.

-Aman ağzından yel alsın Denizciğim; siyasetle uğraşacak göz var mı bende? Keçemi sudan çıkarıncaya kadar anam ağlamış zaten. Bundan sonra genel başkan kahrı çekemem ben.

-Bak niyetin varsa söyle, partide senin gibi adamlara ihtiyacımız olabilir.

-Eksik olsun kardeşim; ben torun-tosun sevdasına düşmüşüm. Sen araya lâf karıştırma da ütüldüğün akşam yemeğinin hesabını düşün...

-Bak Hasan, öyle balo gibi kalabalık gelmeyesiniz ha; yoksa bir daha tavla oynamam seninle...

-Tamam tamam merak etme sen, akşam olsun düşünürüz bir şeyler. Haydi gidip şuradan serin bir şeyler içelim.

**İkindiüstü rüzgârında serin limonataya gel**

Fesübhanallah! İstanbul'da Mimarlar Kongresi olmasa, pek çok gazete ve yayın organı, mimarlıkla ilgili problemlerimizin varlığından haberdar olmayacaktı. AB'ye girme mantığımıza benziyor bu: "Abi ben de biliyorum AB'den bize bir hayır gelmeyeceğini ama bu sayede bak ne kadar reform kanunu çıkarıldı!" diyenler de aynı akıl yürütmeyi kullanıyorlar.

- Bu binaları Sinan'ın torunları yapmış olamaz!

Günaydın! Ne büyük keşif, ne hikmetli bir vecize! Manşetlere çıkması için söyleyenin ille de şöhretli bir İtalyan mimar olması mı gerekiyordu? Bizde böyle bir hastalık vardır; sözün kendisine değil söyleyene dikkat kesiliriz. Bir tiyatrocu ecnebi gelir,

- Sizin Karagöz'ünüz, ortaoyununuz var ya; müthiş bir soyut tiyatro geleneği. Aman kıymetini bilin ha, der, biz de "sahi be, hakikaten öyle" der, kaybolmuş eşeğimizi bulmuş gibi sevinir, gururlanırız.

---

Yaşar Hoca, partisinin kurultayını yapmış. Diğer gazetelere baktım, çoğu tek sütunla görüp geçmeyi tercih etmiş. En etraflı haberi veren gazete Zaman.

Genel kurul fotoğrafı böyle mi olur: Yaşar hoca, yanında hanımı, arkada siz bilemediniz üç sıra teşkil eden bir kalabalık! Saydım, karede Hoca ve eşi de dahil oniki kişi görünüyor. Oniki kişiyle kurultay olmaz; partinin kurullarını üst üste koysanız en azından yüz kişi eder ve o kadar insan da salona gelmiş olmalıdır en azından.

Hoca yine klasik fırçasını çekmeyi ihmâl etmemiş dinleyicilere; en azından salondan bu yolda bir sataşma gelmediğini, gelmeyeceğini görünce, "Bana CHP'ye niçin girdin, niçin ayrıldın sorusunu yöneltmeyin" demiş ve cevabı yapıştırmış, "Biz bunun cevabını 230 sayfalık son kitabımızda verdik!" Problem şurada bence; Türkiye'de tek bir ferd-i vahid CHP'ye niçin girildiğini ve oradan niçin gidildiğini merak etmez. Sualin varlık sebebi olmayınca cevabın da merak uyandırıcı bir tarafı kalmıyor işte. Kitabını değil, ansiklopedisini yazsanız ne fayda?

Hoca günün birinde "partiyi niçin kapattım" diye ikiyüz küsur sayfalık bir kitap kaleme alırsa, okuyucu kitlesi, o eseri daha çok merak edecek ve eski tirajları hatırlatır bir alâka gösterecektir diye düşünüyorum.

---

Sakarya'nın Ferizli ilçesinde bir hakim, hırsızlık suçuyla itham edilen bir genci, kanunda yazılı olmayan bir müeyyide öngörerek bir sene sigara içmeme cezasına çarptırmış. Ne var ki delikanlının gizli gizli bir yerlerde sigara çekiştirdiği ortaya çıkınca bu defa sigara yasağıyla birlikte bir buçuk sene ilçe kitaplığında mesai günleri dahilinde iki saat kitap okumakla yükümlü kılınmış. Çocuk da şimdi, "yakınlarda genel af çıkar mı abi" diye sorup durmaktaymış.

Genç hakimimizi bu güzel kararından ötürü tebrik ederiz; bu arada kitap okumak fiili ile "ceza" kavramı yan yana geliyormuş gibi görünüyorsa da bu küçük ayrıntının üstünde fazla durmanın gereği yoktur.

Kitap okumak deyince aklıma geldi. Havalar, Anadolu'nun çatısında bile çok sıcak. Gazetelerde tempo düşmüş, yarıdan çoğu kasap vitrini gibi çıplak kadın teni lekeleriyle yayınlanmakta. Televizyonlar işi iyice cıvıklığa vurdular. Bugünlerde yıllık iznini kullanmak isteyenler için güzel bir okuma programı yapmak en güzel çıkış yolu gibi görünüyor. Bazıları, "kitap okuyacağıma, gider hapis yatarım daha iyi" diye düşünebilirler, âmenna, tercih meselesidir ama zevkle okuyacakları, okumak ne kelime; içine düşüp kaybolacakları ve yemeği bile vakit kaybı sayacakları o kadar çok kitap bir yerlerde onları bekliyor ki, bilseler hiç vakit kaybetmezlerdi.

Bir sürahi serin limonata (içine kabuk rendelenmiş olacak), gölgelik, âsude bir yer, akşam üzeri hafif bir rüzgârın kımıldattığı kitap sayfaları ve başka hayatların labirentlerinde yolculuklar. İsteyen yine de cezasının infazı için sahil beldelerini veya hapishaneyi seçebilir tabii.

## Güzel haber: Alevi-Sünni yakınlaşması artıyor

Mezhep ayrımı dünyanın her yerinde problemlidir ve farklı inançlar arasında hoşgörü inşası her yerde uzun gayret ve emek gerektirmiştir. Bu konuda dünyaya örneklik iddiasında bulunan Batı Avrupa'da dinî hoşgörü, uzun çatışma yıllarından sonra mümkün olabildi; zorluk, meselenin tabiatında yatıyor. Başka inançlara saygılı olmak fedakârlıktır ve insanın basit içgüdülerini aşmasını gerektirir.

Yakın zamanlara kadar Alevilik'ten veya bir Alevi'den bahsederken sağımızı solumuzu kolaçan eder, etrafta bir Alevi olup olmadığına dikkat ederdik; niçin böyle bir tedbire başvurmak lüzumu hissettiğimizi sorgulamalıyız: Acaba bir Alevi'yi incitmekten mi çekiniyorduk, acaba Aleviler'in duymaması gereken bir sır mı paylaşacaktık, yoksa "etrafta düşman yok, dostlar var" neviinden bir iç rahatlaması peşinde miydik? Sebebi ne olursa olsun, hoş bir davranış değildi ve Alevi kelimesinin telaffuzundan bu derece çekinmek, bir nevi güvensizliğin ifadesiydi.

Biz bu kanaatleri doğuştan getirmemiştik elbette; etrafımızdan duyduğumuz, büyüklerimizden edindiğimiz, daha çok arkadaş çevresi içinde karşılıklı fikir teatisi yoluyla kazanılan peşin fikirlerdi. Bir Alevi arkadaşlarla bu gibi meseleleri açık yüreklilikle konuştuğumuzu hemen hiç hatırlamıyorum. Bu önyargılar, Aleviler'in en hafif tabirle Müslüman olmadığı merkezindeydi ve bu mânâya gelen çeşitli kötü lakaplar geliştirilmişti. Özellikle dağ köylerinde yaşayan Alevilerin yaptığı "Cem" ayinlerinde ahlaka aykırı şeyler cereyan ettiği anlatılırdı. Halbuki okuldan arkadaş, mahalleden komşu Aleviler'in halinde ve gidişatında herhangi bir fevkaladelik, gariplik yoktu. Onlar da en az Alevi olmayanlar, yani Sünniler kadar oruca, namaza riayet ediyor veya etmiyorlardı. Hatta bir akrabamızın Alevi iş ortağını hatırladıkça, onun akrabamızdan daha ziyade dinî icaplara riayet ettiğini görüyor ve durumu

anlamakta zorlanıyordum. Belli ki Alevilerle ilgili önyargılara hayli sel suyu karıştırılmış ve bir kanaat terörü yaratılmıştı.

Yakın tarihlerde Alevilerle Sünniler arasında karşılıklı anlayış ve hoşgörünün yeşermesini geciktiren en mühim sebep, bana göre Sağ-Sol kamplaşması esnasında Aleviler'in solu tercih etmesiydi. Sol kavramı, bundan 25-30 sene önce bugünkü gibi kabul edilebilir, yumuşak ve insani bir mahiyete sahip değildi. Cemil Meriç'in tabiriyle "meş'um" bir kelimeydi; uğursuz, netameli ve soğuktu ve hepsinden daha önemlisi o günlerde sağ-sol kamplaşması, bir ucu işlenen cinayetleri "oh olsun" neviinden sahiplenmeye kadar uzanan bir cinnet haliyle muğlaklaşmıştı. Bu yüzden sağ, aslında öyle bir şey dillendirilmediği halde kendiliğinden "Sünni" bir niteliğe büründü. Bu çok tehlikeli ve yanlış bir yuvarlanmaydı ve bu yüzden hepimiz büyük acılar yaşadık ve Türkiye âdeta bölünmenin eşiğine kadar geldi. Bu sun'i kamplaşma Alevilerle Sünnilerin birbiriyle yakınlaşmasını, anlaşmasını ve konuşmasını engelleyen sert bir atmosfer oluşturdu. Sol ve sağ kavramlarının mezhebi ayrılıklarla örtüştüğünü gören kışkırtıcılar, bu 'maden'i işletmekte gecikmediler: 1978'de Sivas'ta meydana gelen sağ-sol çatışması, kısa zamanda rayından çıkartılarak Alevi-Sünni kavgasına dönüştürülmek istendi. Aradan fazla zaman geçmeden Çorum'da ve Kahramanmaraş'ta Alevi-Sünni gerilimini karşılıklı kan davasına dönüştürmeyi amaçlayan provokasyonlar meydana geldi ve çok sayıda insan hayatını kaybetti; insanlar komşularından endişe duyarak günlerce evlerinden çıkamadılar.

Türk toplumunun bu kışkırtmaları aşması ve tez zamanda kanayan yaralarını iyileştirme akıllılığını göstermesi, onu "millet" yapacak olan bir sağduyu örneğidir. Türkiye Alevi-Sünni çatışmasını yendi, aştı ve -hamdolsun- unuttu. Bu hükmün istisnası gibi görünen tek hadise, 1993'ün 2 Temmuz'unda meydana gelen menfur hadise idi. Aradan 12 sene geçtikten sonra bile bu çılgın kışkırtıcılık eylemini Alevi-Sünni gerilimine dayandırmaya uğraşanları görmek beni çok şaşırtıyor. Bu satırların yazarı, 1978 ve 1993'teki hadiseleri yakından yaşadı; olayların evvelinde ve sonrasında insanları birbirinden şüphe duymaya, birbirlerinin varlıklarını ortadan kaldırmaya, birbirlerine hakaret etmeye sevkeden yaygın bir davranışa şahit olmadım. Özellikle 2 Temmuz hadisesinde şehrin Alevileri veya Sünnileri birbirlerinin işyerine, evine saldırmadılar; hadisedeki kışkırtma boyutu, insanları birbirine düşürecek kadar derine işlemedi ama ne yazık ki o kötü günde şehirde misafir olarak bulunan, çoğunluğu Alevi sanatçı ve yazarı bu uğursuz tertipten çekip çıkaracak kadar da aklıselim seviyesine yükselemedi. Herşey şehrin belli bir mıntıkasında olup bitti; yayılmadı, kan davası haline gelmedi ve esasen şehirde yaşayanlar, o gün Sivas'ta neler olup bittiğini ancak gece 22 haberlerinde öğrenip dehşete kapıldılar.

Bu kışkırtmayı tezgahlayanlar, tahminine göre Alevilerle Sünniler arasında kesin ayrışmayı sağlayacak -küçük bir kartopunun çığı tetiklemesi gibi- bir kitle cinnetini harekete geçirmeyi hesap etmişlerdi. 2 Temmuz hadiselerinin en büyük mağduru, o gün can veren Alevilerdir

şüphesiz; hadiseyi yaşadıktan nice zaman sonra aklıselimle düşünen bazı Alevilerin, nasıl tertibe kurban gittiklerini farkettiklerini biliyorum. Kitle histerisini harekete geçirmeyi uman kışkırtıcılar, o gün otelden çıkmalarına nedense bir türlü izin verilmeyen sanatçı ve yazarları -ne yazık ki- yem olarak görmüşlerdi. Aradan yıllar geçtikten sonra 2 Temmuz olaylarını dile dolayarak ileri-geri sorumsuzca konuşan, meseleyi kısaca "Sünniler Alevileri katletti" şeklinde özetleyenler, ne söylediğini bilmeyen takımdan değil iseler, mutlaka kötü niyetlerinden şüphe duymak gerekir.

Bu feci hadisenin Alevi-Sünni yakınlaşmasına bir şekilde vesile olduğunu düşünüyor ve umuyorum. Alevilerin -eskiden asla akıllarına bile gelmeyecek şekilde- gerektiğinde Alevi kimliğini belirtmelerinden hoşnutluk duyuyorum. Sünniler arasında da Aleviler hakkında beslenegelen kötü önyargıların giderek aşınmakta olduğu bir gerçektir. Bu konuda sayıları hızla artan Cemevleri, karşılıklı yakınlaşmaya önemli katkıda bulunuyor. Cem geleneği hakkında kulaktan fısıldanan kötü imâlar, erkânına uygun tarzda icra edilen bir cem'i seyredenlerin şehadeti önünde dağılıp gidiyor. Bu olumlu gelişmelerden sonra, öteden beri sayıca az olsa da süregelen Alevilerle Sünniler arasındaki evlenme vakalarının artması ve yaygınlaşmasını diliyorum. Yakınlaşmak anlamaktır çünkü. Bu iki topluluğun arasını soğutmaya çabalayanlar da esasen anlayış ve yakınlaşmayı ortadan kaldırmak istiyorlardı. İnşallah önümüzdeki yıllarda çok daha güzel gelişmelere şahit oluruz.

AKLINIZDA BULUNSUN: ÖRNEK BiR YAYIN: ISPARTA FOLKLORU

Isparta'daki Süleyman Demirel Üniversitesi'nin Isparta folkloruna dair iki yayınından bahsetmek istiyorum; Kitap ve CD'den oluşan her iki yayın, aralıklı (2000 ve 2005 yıllarında) yayınlanmış da olsalar anlamlı bir dizinin parçalarını oluşturuyorlar. Eserlerde folklor kaynaklarına iniliyor, yöreden derlenmiş eserlerin notaları, hikayeleri veriliyor, çalgılar tanıtılıyor ve belli başlı eserler de otantik icra tarzları ile CD olarak sunuluyor.

Bu güzel çalışmanın bütün üniversitelerimize örnek olmasını dilerim. Emeği geçen Tülin Değirmenci, Gürsel Aksungur ve Nafiz Akgün'e ve yayını gerçekleştiren yöneticilere, kültürümüz adına tebrik ve şükranlarımızı sunarız.

## Srebrenitsa şehitlerine rahmet olsun

Köşe yazılarının bir kenarına fotoğraf koymak adetten değildir genellikle; öyle bir imkân olsa, editörümden Aksiyon dergisinin son sayısının (sayı 553, fî bereket), 40. sayfasında,

Adem Yavuz Arslan'ın imzasını taşıyan "Dinmeyen acı: Srebrenitsa" başlıklı haberdeki fotoğrafı iliştirmesini rica ederdim. Bizim yorum sayfası, her yazarına 3500 vuruşluk bir hareket sahası verdiği için bu gibi hariçten görüntü malzemesi yayınlanmasına elverişli değil. Çare yok; merak eden Aksiyon'a bakacak.

O imkanı da bulamayanlar için fotoğrafı anlatmam gerekiyor: Bir mezarlık görüyoruz karede. Rastgele bir mezarlık değil, çam koruluğu ile çevrilmiş alandaki bütün mezarlar birbirine benziyor ve intizamlı bir sıra teşkil ediyorlar. İki sıra arasındaki boşluk, ince ve kaliteli bir çimle yeşillendirilmiş; uzaktan bakınca yeşil bir halıyı andırıyor. Mezar taşları mermer midir, beton döküm mü anlaşılmıyor; ama bakımlı ve temiz görünüyorlar. Taşın üstünde rahmetlinin kimlik bilgilerinin yazıldığı yerde ise farklı bir uygulama dikkati çekiyor. Yazıyı taşa hakketmek yerine paslanmaz çelik bir plaka üzerine son derece zevkli ve iyi seçilmiş bir kabartma harf karakteri ile gerekli bilgiler yazılmış. Her mezarın üzeri çiçek dolu. Yapma veya kesme çiçek değil, köklü. Mezarlıktan çok bir çiçek bahçesi, bir gezi parkuru gibi.

Fotoğraftaki son unsur, en yakındaki mezar taşına kapanıp ağlayan bir kadın. Fotoğrafı Zaman Gazetesi'nin fotoğraf editörü Selahattin Sevi çekmiş. Paslanmaz çelik plakaya akseden çehre ayrıntısı, deklanşöre basan parmağın titizliğini de gösteriyor bir yerde. Orta yaşlı bir hanım bu; başı bağlı. Laikçilerimizin gönlü rahat olsun, türban veya başörtüsü değil, "ninelerimizin, teyzelerimizin tercih ettiği, köy çeşmesinden testisini dolduran Ayşelerin Fatmaların bağladığı gibi folklorik bir baş bağlama ile karşı karşıyayız!

(Aman Ya Rabbi nelerle uğraşıyoruz biz buralarda?)

Aslı kadar olmasa da üç aşağı beş yukarı bir fikir uyandıracak kadar fotoğraf karesini tasvir etmeye çalıştım. Şimdi soruyorum: Bu kabristan Türkiye hudutları içinde olabilir mi?

Uyanıklar, ilk paragraftaki Srebrenitsa kelimesinden fotoğrafın çekildiği yeri hemen fark edeceklerdir ama o kadar zeki olmaya lüzum yok aslında; bu fotoğraf Türkiye'de çekilmiş olamaz. Zira,

1- Bizim kabristanlarımız tek kelimeyle pejmürdedir, düzensizdir, zevksizdir. "Bakım ve itina" kavramları ile te'lifi gayrımümkündür.

2- Kamu otoritesinin emriyle kurulan şehitliklerimizde biraz düzen eserine rastlanırsa da bu gibi yerlerin temizliğini, ancak yüksek rütbeli görevlilerin programlı ziyaretlerinin arifesine denk getirmek adettendir. Keza biz şehitliklere çim ekmeyiz, becerebilirsek kesme taşla kaplar bırakırız.

3- Mezar yazılarına itina etmeyiz. Mermerci esnafının fiberglass şablondan matkap ile oyduğu standart yazıya rıza gösteririz. Bizde mezar taşı yazılarının imlası bozuk, harfleri bozuk, hatta besmelesi, "HüvelBakî" ibaresi bile bozuktur (Osmanlı'dan müdevver olanlar hariç elbette).

4- Biz mezarlıklarımızda yürüyüş parkuru gibi geniş alanlar bırakmayız, bitişik, hatta üst üste nizam ile ölülerimizi defnederiz. Bazı meraklılar kabristanda ağaç ve çiçek yetiştirmek isteseler de birkaç seneden sonra usanır işin peşini bırakırlar.

Şimdi asıl meseleye gelelim:

Fotoğrafta tasvir ettiğimiz güzelliklere Türkiye'de rastlayamayışımızın sebebi üzerinde düşünelim biraz. Biri Bosna'nın Srebrenitsa şehrinde bir başkası Anadolu'nun herhangi bir yerindeki iki şehitliği birbirinden bu kadar farklı kılan anlayış üzerinde duralım. Nedir? Bosnalı Müslümanların Anadolu Müslüman'ından farkı nedir; aradaki bariz fark hangi sebeplerden kaynaklanıyor?

Sözün tam da burasında bir "Batı Müslümanlığı" ve bu kavramın Bosna'da hayata geçmiş özel ve güzel uygulaması bize hangi içtimai dertlerimizi hatırlatır?

## **Batılı Müslümanlık**

Dün kaldığımız yerden devam edelim; Evet, bir "Batı Müslümanlığı" var ve Türkiye'de İslam adına fikir üretenlerin bu olguyu nazar-ı dikkate alması gerekiyor.

Bu hususu Bosna'yı yakından bilen, tanıyan, en azından birkaç ay orada yaşayan birinin yazması ne güzel olurdu. Benim çok uzaklardan hissedebildiğim fark, büyük ölçüde, 20. yüzyılın en güçlü mütefekkirlerinden Aliya İzzetbegoviç'in yazılı eserlerinden kaynaklanıyor. Dünkü yazıda bahsettiğim mezarlık fotoğrafındaki ayrıntılar, belki de bu yüzden gözüme önemli ve temsil niteliğini haiz göründü.

Cumhuriyet'in en büyük iddiası "batılı" insan yetiştirmekti: Türklüğünü ve dinini inkâr eden mânâsında değil elbette; eşyaya daha çok nüfuz eden, zihni daha rasyonel çalışan, büyük meseleleri düşünürken ayrıntılar üzerinde dikkati fuzuli saymayan, elbette şahsi ve toplumsal ahlâk ve sorumluluk sahibi, iyi eğitim görmüş insanların sayıca artmasını ve etkili olmasını düşünmüş, "Muasır garb medeniyeti" bunu murad etmiş olsalar gerektir. Bizim Avrupa görmüş Jöntürklerimizi en ziyade etkileyen tabloları hatırlayınız; onlar batı şehirlerinde gördükleri temizliği, titizliği, ayrıntı dikkatini, problemleri algılama ve çözme kabiliyetini kendi ülkelerinde görememekten muzdariptiler. Nice gayrete rağmen "millette ümmid ettiği feyz"i göremeyen batıcıların, arayı kapatmak için siyasi ve sosyal inkılap programlarına daha yüklenme ihtiyacı hissettikleri ve neticede -sosyal zamanı daha kısa bir süreye sıkıştırmak için- işi radikal üsluplu dayatmacılığa vardırdıkları gerçektir. Ah acelecilik!

Doğrusu bizim batıcılarımızın bir asırlık karnesini vermek gerekirse, onları karikatürlerde sıkça tekrar edilen gerçeküstücü ressamların hâline benzetmekten kendimi alıkoyamıyorum. Mâlumdur, karikatürdeki ressam model iskemlesinde oturan güzel kıza bakar ve önündeki tuvale bir gulyabani, çarpılmış bir acûze resmeder; doğru yere bakmakta ama yanlış iş görmektedir. Bizim batılılaşma programlarımızın neticesi de bundan pek farklı değildir. Laikliğe bakarken laikçilik icad etmek böyle bir haldir işte; rejimi koruyacağım, "rejim düşmanlarını lânetleyeceğim" derken kendi halindeki milyonlarca dinibütün insanı rencide etmek ve onu siyasi kamplaşmaya doğru sürüp kışkırtmak da böyle bir beceriksizlik mahsulüdür. Düşününüz ki bu ülkede tercih ettiği kelime kadrosuna bakılarak bir insanın

siyasi kanaatleri hakkında hüküm verilebilmektedir. Batılılaşma yolunda ne hazin bir patinaj manzarası! Bir avuç bürokrata dayanarak bir toplumu yeniden inşa etmek dünyanın neresinde kolay olmuştur ki? Türk siyasetinin hâl-i hâzırı da aynı sûreti gösterir; bürokratların partisi ile bürokratların hükümranlık anlayışından hazzetmeyen muhaliflerin bir araya geldiği bir başka parti...

Doğu Avrupalı ülkelerin bile kısa zamanda gerçekleştirdiği özelleştirme etrafında ne çok lâf ve kaynak tüketmişiz. Bu tam da "Baba bir hırsız tuttum /Öyleyse getir/ bırakmıyor ki" fıkrasını andırıyor. Bir had aşıldıktan sonra mânâsı filan kalmıyor özelleştirmenin; biz o tatlı kararı kaçırdık.

Nâhak yere ne kadar enerji harcamışız? Türkiye'nin seksen yılı çok daha verimli kullanılabilirdi pekâlâ.

Bugün sergilediğimiz "batılılık" seviyesinden daha iyisini yapabilirdik. Rasyonellik derken felsefi mânâsına aldırış etmiyorum; sahip olduğun enerjiyi, zamanı, kaynağı doğru yerde kullanmak anlamında bir rasyonelliği pek az ele geçirebildik. Bir kabristanı bir şehitliği temiz pâk tutmak, orayı çemenzâre çevirmek küçük bir ayrıntı değil, mühim bir gösterge.

Boşnaklara o gözle bakıyor ve daha iyi tanımaya çalışıyorum; belki de Cumhuriyetimizin inşasına o kadar gayret gösterdiği insan tipi oralarda bir yerdedir.

## İki farklı naneli limonata tarifi üzerine

Havalar da bir sıcak, bir sıcak!Bunu herkes biliyor ve farkında; bir yazar, günlük yazısına böyle başlıyorsa iki ihtimalden bahsedilebilir; ilki yazarın konu bulmakta sıkıntıya düşüp, aklına ilk gelen cümleyi karalayarak "arkasını nasıl olsa getiririm" çaresizliğine sarılmasıdır; ikinci ihtimâl ise havaların gerçekten, yani haber değeri teşkil edecek derecede sıcak oluşudur.

Okuyucuların çoğu bilmez, yazar, sıcağın tavana vurduğu şu günlerde sıcaktan en az şikayet etmesi gereken mutlu azınlığın yaşadığı bir coğrafi bölgeden, Türkiye'nin çatısından yazmaktadır bu satırları. Türkiye'nin ortayaylası, temmuz gecelerinde bile hırkasız balkonlara çıkılmayan, yün yatak ve yorganı asla "yüklük"lere kaldırmayı aklına bile getirmeyen şâhâne yazlara mekân teşkil etmesiyle az bilinen bir meziyet ve şöhrete sahiptir. Sıcaklık otuz beş dereceye vursa bile ne gam; başınızı sokacağınız ilk gölgelik size limonata kıvamında bir ferahlık vaat etmektedir. Ne var ki birkaç günden beri yazar, pencereyi açınca içeriye hücum eden sıcak hava dalgasının ne menem bir şey olduğunu fark edince telaşlanmış, yeryüzü ısınmasının bilimsel bir efsane olduğu yolundaki kanaatini bir kere daha gözden geçirmeye razı olmuş bulunmaktadır.

Böyle bir ortamda bir yazarın, okuyucusuna fikri yorumlarıyla hizmet vermesi, sair seçenekler yanında hayli zayıf kalıyor. Sair seçenekler, yazara göre iki maddeden oluşmaktadır:

1- Tatil için sahil turizmine aldırış etmeyip, yaylalara, Türkiye'nin çatısına, ortayaylaya gitme tavsiyesinde bulunmak (ki yazar bu tavsiyeyi bizzat yerine getirdiği için kendisini müsterih hissetmektedir)

2-Herkesin yaz günlerinde illa ki bir yerlere tatile gitme lüksüne sahip bulunmadığını göz önünde tutarak, onlara elle tutulur, faydası hissedilir, pratik ve sahici serinleme usûllerini hatırlatmak.

Bu çerçevede, bir günlüğüne olsun sizlere memleket ve dünya meseleleri hakkında yorumda bulunma görevimi bile bile ihmâl ederek, iki farklı usûlde limonata tarifi takdim etmeye karar vermiş bulunuyorum. Hemen belirtmeliyim ki söz konusu tarifler yazara değil, bu sütunlarda birkaç gün önce yayınlanmış bulunan, "İkindiüstü rüzgârında serin limonata gel" başlıklı yazıdan ilham alan bir hanım okuyucuya ait bulunmaktadır.

Şimdi sözü uzatmadan malzeme listesine geçiyorum efendim; hemen fark edileceği üzre malzemeler, en mütevazı bütçe imkanlarını bile fazlaca zorlamayacak bir liste teşkil ediyor.

Limon, taze nane, toz şeker, limon kabuğu ve su.

Nane yaprakları evvela ince ince kıyılır. Bu arada iyice yıkanıp temizlenmiş bir miktar limon kabuğunu elinizden geliyorsa ince ince kıymalısınız, "yok ben dayanamam şekerim düşer; hemen içmek istiyorum" diyorsanız rendelemeniz de mümkündür tabii. Kâfi miktarda şeker, limon kabuğu ve ince kıyılmış nane iyice karıştırılır. Daha sonra kabuğu soyulmuş limonlar sıkılır ve su ile karıştırılır. Bu karışım, önceden hazırlanmış karışımla bir güzel harman edilir. Buzdolabında veya serin rüzgar tutan bir gölgelikte yarım ilâ bir saat kadar bekletilir ki limon kabuğu ve nanenin ferahlatıcı rayihası iyiden iyiye kendini suya bırakabilsin. Daha sonra karışımı buzdolabından alıp süzgeçten geçirmelisiniz. Buz ve nane yaprakları ile süslenen limonatayı artık bardaklara taksim edebilirsiniz.

İkinci usulde ise, şeker bir kat, kıyılmış nane bir kat, limonlar bir kat olacak şekilde (kabuğu ile birlikte ince yuvarlaklar halinde kesilir) fazlaca geniş olmayan bir kapta aşağıdan yukarıya sıralanır. Arzuya göre bu sıralama birkaç kat olacak biçimde çoğaltılabilir. Bu karışımın da bütün kemaliyle rayihasının çıkması ve suya sinmesi birkaç saatinizi alacaktır. Daha sonra bu karışımı elinizde güzelce yoğurunuz ki suyu ve rayihası iyice birbirine karışabilsin. Sonrasında karışımı süzgeçten geçiriniz ve damak tadınızın kararına göre karışıma su ilave ediniz.

Afiyet olsun efendim. Galiba son zamanlarda okuduğunuz en iç ferahlatıcı yazı bu olmuştur!

**Eğitime gazoz**

Meslek liseleriyle ilgili son YÖK kararı anlaşılır gibi değil; tutarsızlığın birkaç türlüsü iç içe. Bu muğlaklıktan benim çıkardığım sonuç, Türkiye'de eğitim planlamasının "kervan yolda düzelir"den ziyade, "kervan duruma göre yeni şekiller kazanabilir" gibi bir prensipsizliği aksettirdiği şeklinde.

Birisi çıkıp mertçe, "meslek lisesine girenlere üniversite yok; liseyi bitiren hayata atılacak" diyebilse daha dürüst davranmış olacak ama her meslek lisesi mezununa istihdam sağlamak gerekecek o zaman. Böyle bir imkan tanınmış olsa, o zaman düz liselerin ne kadar gerçek talibinin olduğunu da anlayabileceğiz.

Yüksek eğitimi planlama hakkını kıskançlıkla savunan YÖK, yönettiği üniversitelerin aslında birer yüksek meslek okulu olduğu konusunda özeleştiride bulunabilir mi? Üniversiteye yönelik öğrenci talebinin temelinde herhangi bir anabilim dalında lisans yapmak arzusu yok aslında; o lisans eğitimine dayanarak bir meslek sahibi olmak arzusu var. Bu durumda üniversitelerimiz üniversite olmak vasfını kaybediyor ve ortaya böyle çarpık, anlaşılmaz, garip bir hal çıkıyor. Yeni üniversite kurulurken Fen-edebiyat fakültesi açmak önşartı sessiz sedasız kaldırıldı meselâ. Mevcut şartlar çerçevesinde belki haklı bir karar ama meseleye eğitim felsefesi açısından bakıldığında bir kalemde vazgeçilen anabilim dallarını şöyle bir hatırlatmanın yeridir: Türk dili ve edebiyatı, Tarih, Filoloji, Fizik, Kimya, Biyoloji yani fen bilimlerinin zeminini teşkil eden esas dallar, Sosyoloji, Felsefe, Antropoloji ve benzerleri. Yani tam da üniversite kavramına oturan ve yaraşan anabilim dalları. "Efendim seksen küsür Fen-Edebiyatımız var, yetişir" mantığını anlayışla karşılamak lazım; o zaman da eğitimin planlanmasından sınıfta kalırsınız.

İşin aslına bakılırsa eğitim sözkonusu olduğunda geçer not aldığımız bir husus neredeyse yok gibi.

Acaba meslek liselerinin taban puanı katsayı üzerinde koparılan fırtına, aslında bir kayıkçı kavgası mıdır diye düşünmeden edemiyor insan; çünkü böylelikle eğitimin çok daha önemli ve hayati meselelerini gözden ırak tutmak mümkün hale geliyor. Bu ahvalde hükümetin YÖK'ten yakınmasını nihai tahlilde ciddiye alasım da gelmiyor. Böyle derin planlama zaafları ve altyapı meseleleri ile mâlûl bir eğitim sisteminin hakiki açıklarını görünmez hale getirmek için YÖK, mükemmel bir paratoner görevini yerine getiriyor. Kamuoyuna sorunuz, sağcısı da solcusu da YÖK'ten şikayetçi. Hükümet sûreta haklı sebeplerle YÖK'ü hedef tahtasına koyuyor ve "biz yapmak istiyoruz ama atanmışların oligarşik iktidarını temsil eden bazı kurumlar, halkın iradesiyle işbaşına gelmiş bir heyetin elini kolunu bağlıyor" diye şikayetlenebiliyor. Merak ederim, "YÖK olmasa bu defa hangi sızlanma sebepleri üretilebilirdi" diye.

Öyle anlaşılıyor ki Meclis yeniden çalışmaya başlayınca bu defa YÖK'ün yüksek öğretimi planlamakla ilgili kanuni yetkilerini daraltmak için yeni bir teşebbüse girişilecek. Kanun

teklifi tartışılırken başta CHP olmak üzere atama usuliyle görev yürüten anayasal kurumların, laikçi çevrelerin, sair "demokratik" meslek kuruluşlarının nasıl feryad edeceğini bugünden kestirebiliriz: En hafifinden "Tevhid-i tedrisat kanununun ruhu on paralık ediliyor"dan başlayan ortam gerginleştirme demeçleri, "Dinciler, laik cumhuriyetin temeline El Kaide bombası koyuyor"a kadar uzanır gider.

Bu arada olan elbette meslek lisesi öğrencilerine ve mezunlarına olur.

Daha sonra? Kanun çıkar, Köşk'ten döner, yeniden çıkar, Anayasa Mahkemesi'ne gider. Mahkeme bozar, bu defa siyasi irade "görüyorsunuz işte, olmuyor; milletten yeni bir güven tazelemesini taleb etmek hakkımızdır" diye masaya yumruğunu vurur...

...

Bu senaryoyu sıkıcı bulanlar, dün bu sütunda yayınlanan "limonata tarifi" yazısını bir kere daha okuyabilirler!

## Bak hemşehrim!

İstanbul'da kaç kişi yaşıyor; bu sayının hakikatine değme "sayım"lar bile erişemiyor çünkü İstanbul'da yaşayanların mühimce bir kısmı her sayımda, hemşehri derneklerinin düzenlediği özel turlarla köylerine, beldelerine gidip orada sayılmayı ve dolayısıyla "İstanbullu" kimliğini reddi tercih ediyorlar. Kağıt üstündeki rakamla fiili durumun benzemezliği arasındaki mühim farkın ilk sebeplerinden birisi budur.

İstanbul'da yaşayacak, ekmeğinizi orada kazanacak ama İstanbul'u sahiplenmeyeceksiniz.

Yağma yok!

İstanbul'a yerleşmiş iseniz "İstanbulluyum" diyeceksiniz; çocuklarınıza, "aslen filan yerliyiz ama..." ile başlayan cümleler kurmayı öğretmeyeceksiniz. Tamam, hemşehri derneklerinin, vakıflarının pikniklerine gider, memleket türküleri dinler, halay çeker, döner kuyruğunda beklerken, "gözünü sevdiğimin memleketi" edebiyatı yapabilirsiniz ama nerede yaşıyorsanız, o toprağa kök salacaksınız; orayı sahipleneceksiniz. Vergi vereceksiniz, bedel ödeyeceksiniz, "İstanbulluluk nedir" öğrenecek ve öğreteceksiniz. İstanbul'u İstanbul yapan değerleri ciddiye alacak, o değerleri yeniden üreteceksiniz. Böyle yaparsanız asıl memleketinize ihanet etmiş olmazsınız; tam aksine İstanbul'a sadakat göstermiş olursunuz. İstanbul böyle bir fedâkarlığa kerrât ile değer. Sadece yeryüzünün en güzel şehri değil o; iyi ve güzel nâmına bunca zaman içinde neyi yüceltmişsek adı İstanbul olmuş. Öyle bir şehir ki, daha otuz kırk sene öncesine kadar Balkanlar'dan Hind Denizi'ne kadar "İstanbulluluk" son derece yüksek itibar taşıyan bir sıfat, bir aidiyet idi. Bugünün sözde İstanbulluları, İstanbul'u sahiplenmek şuurundan mahrum. İstanbul size iş verdi, para sahibi etti, çevre kazandırdı, akıl öğretti; yetmedi, bâkir köşelerine sizleri misafir edip, yedi ceddinizin düz maaşla bir asırda kazanamayacağı çapta

rant menfaatleri ikramında bulundu. İstanbul'dan hep aldınız; İstanbul'a hep yüklendiniz ama karşılığında bedel ödemediniz; onun yerine Anadolu'daki memleketinizin minyatürünü İstanbul'a taşımak gibi garip bir fikir icad ettiniz. O sayıyı unutamıyorum: Esenler'in belediye mıntıkasında köy, kasaba ve sair derneklerinin sayısı üç yüzün üzerinde. Nasıl bir daüssıla duygusudur bu? Madem o kadar aziz idi, madem o kadar suları tatlı, havası bir başka, ekmeği leziz idi, niçin bırakıp da geldiniz efendim? Memleketinize doğru dürüst hayrınız yok, ama artık İstanbul'a hayrınız dokunsun biraz.

Çocuklarınızı alıp, gezdiriniz İstanbul'u; anlatınız, anlatılacak bir şey bilmiyorsanız ayıp değil, öğreniniz. Her gün hoyratça tükettiğiniz şehrin, hoyratça görmezden geldiğiniz, daha doğrusu fark etmediğiniz ayrıntılarına dikkatlerini çekiniz. Sadece müzelerini, tarihî eserlerini, çeşmelerini, mezarlıklarını değil, ağaçlarını da anlatmalısınız çocuklarınıza. İstanbul'un sularını -artık ele geçmiyor olsa bile- ezberden saymalarını tembihleyiniz. Boğaz görmemiş, bugüne kadar karşıya geçmemiş, nice yıldır taksi şoförlüğü yaptığı halde küçücük güzergâhından başka sair semtleri bilmeyen İstanbullu olur mu? "Neresini bilelim hemşehrim, Küçükçekmece'den Kartal'a kadar İstanbul dünya kadar geniş bir yer" diye sızlanma hakkınız yok. İstanbul durduğu yerde azmanlaşmadı; dağını taşını parselleyip hazine arazisine kondu kondururken böyle oldu İstanbul. Sonra tapu aldınız, yol, su elektrik getirttiniz; helâl olsun, oturunuz ama hakkını da veriniz. İstanbul'u doya doya yaşayınız, kahrederek ve kahrolarak değil; tadını çıkarınız, iltifat ve hizmette kusur göstermeyiniz.

İstanbul'da yaşayan herkes kendisini bir uç beyi, bir misyoner gibi hissetmeli, imtiyazlı, bahtlı birisi olduğunu düşünmeli ve kendi hayatında İstanbul'u yeniden üretmenin bir çaresini bulmalı!

Başbakan, İstanbul'un yeni sakinlerinden ikametgâh ilmühaberi soralım derken galiba üç aşağı beş yukarı böyle bir mânâyı murad etmiş olsa gerektir.

## Muhafazakâr hayat tarzı açmazı

Bugünlerde muhafazakâr kitle, kendine mahsus kısacık tarih içinde yeni bir döneme giriyor ki bu muhafazakârların servetle imtihanıdır.<br />

<br />

Muhafazakâr kitle içinde siyasi pratiğin, neredeyse gelenek oluşturacak derecede kuvvetli bir çizgi takib etmesi, yakın zamanlarda bu zümre içinde "devletle iş görerek zenginleşen" bir azınlığın zuhuruna yol açmış görünüyor. <br />

<br />

İnsanların siyasi ıskaladaki yerini belirleme mânâsında kullanageldiğimiz kavramlar hiç de kullanışlı değiller; her adımda yolumuzu kesip, kendilerine mahsus özel bir parantez içinde

adrese teslim şeklinde tarif edilmeye ihtiyaç gösteriyorlar. Muhafazakâr kelimesi de bu kavramlardan biri; çelişkiyi sınamak için aynı kavramı batı dillerine taşımak ve batıdaki örnekleriyle kıyaslamak kafi. Bizde "muhafazakâr" denilince zihinde oluşan tablonun batı ülkelerinde karşılığı yoktur. Batılı muhafazakârlar ise bizde kendini muhafazakârlar diye tarif edenlere örneklik teşkil edebilecek durumda değildir.

Bizim muhafazakârlar fikrî doğrultularını tarif eden en kuvvetli unsuru İslâm'da bulurlar. Batılıların anlayabileceği kavramlandırma ile "dinî pratikleri" güçlüdür, kendilerini dindar sayarlar. Politik eğilimlerine gelince işin rengi değişiverir; siyasette statükocu olmayan, değişim ve kalkınma programlarını savunan bir çizgi izlerler. Bu eğilimleri çoğu zaman adı konulmamış bile olsa solcu, toplumcu, sosyal adaletçi politikalarla örtüşür. Son zamanlarda muhafazakârlar, bir batılının anlamakta son derece güçlük çekeceği biçimde Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolundaki politikaları destekleyen ve İnsan Hakları edebiyatını savunan bir retorik takib etmektedirler. Kendilerine, "sizin muhafazakârlığınız neyi, hangi kavramı, ne uğruna muhafaza etmeyi öngörüyor" diye sorulduğunda "dinî ve millî değerler" gibi muğlak ve iyi tarif edilmemiş şeyler söyleyeceklerdir.

Bizim muhafazakârlarımız, dini pratik dışında muhafaza etmek ve bu uğurda mücadele etmeye hazır bulundukları değerleri yeniden üretmek konusunda kifâyetsizdirler. Bu halleriyle zaman zaman bir türbedârı veya mezarlık bekçisini hatırlatırlar; bu durumda varlık sebepleri, mahiyetini ve mekanizmasını iyi bilmedikleri şeyleri savunmak refleksine bağlanmıştır.

Ticari hayatta muhafazakâr faizin haram olduğunu her düzlemde açıkça ve imanla kabullenmesine rağmen faizle iş görmenin kaçınılmazlığına teslim olmuştur. Bu yüzden on-onbeş sene kadar önce bu kesime hitab eden ve kendilerine "İslâmî" bir kisve biçen kapkaççı yatırım ortaklıklarının "faiz değil kâr payı dağıtıyoruz" teklifini fazlaca irdelememiş ve bu sektöre para koyarken, bir sene sonunda alacağı kâr payının nasıl olup da cari faizlerin üzerinde bir rakam olabildiğine fazlaca kafa yormamıştır. Haram-helâl ayrımına karşı hassas ve samimidir ancak ekonomik sistemin, bu konuda şahsen derinlemesine müdahil olabilmesine imkân bırakmadığının da farkındadır.

Kâğıt üstünde modernizme, batılılaşmaya ve modern alâmetlere muhaliftir. Tartışma esnasında muhalefetinin sebeplerini mantıklı ve inandırıcı bir akıl yürütme ile savunabilir ama pratikte muhalefetini hayata geçirmek donanımından mahrumdur. Sanayileşmenin, bilişim teknolojisinin, uzmanlaşmanın netice itibariyle toplumun modernleşmesine hizmet edeceğini pekala bildiği halde bu gibi konuları "kalkınma ve istihdam" kavramlarının kutsallaştırıcı kapsamına sokarak çelişkiyi görünmez hale getirmeyi tercih etmiş ve bir süre sonra da modernliği eleştirmeyi terketmiştir. Öyleyse Modernlik reddedilmesi değil, öncelenmesi ve biçimlendirilmesi gereken bir olgudur. O da batılı alâmetleri ehlîleştirerek, becerebildiği ölçüde ona İslâmî bir yorum kazandırarak zihnî engellerini bertaraf etmeye çabalar.

Tutunabildiği en müstahkem mevkii aile hayatıdır. 'İslâmî hayat tarzı'nda taviz kabul edemeyeceği son kale ona göre eşinin ve ailenin sair hanım üyelerinin giyim kuşam tarzıdır. Orada durur ve direnir çünkü o direniş noktasından taviz verdiğinde, geride "muhafazakâr" ve "Müslüman" kimliğini hatırlayabileceği başkaca bir şey kalmayacağından endişelidir.

İmkanları ölçüsünde evinde modernizmin bütün alâmetlerini barındırır, kitle iletişiminin bütün araçlarını avantgarde bir heyecanla sahiplenir. Kendisini esasen eğitim itibariyle yetersiz bulduğu için çocuklarının eğitimi konusunda imkânları ölçüsünde bütün sınırları (batı ülkelerinde eğitim dahil; Mısır, Pakistan gibi İslâmî üniversiteler artık Türk muhafazakârları arasında itibar bulmamaktadır) zorlar.

Aslında bir hayat tarzı yoktur; hayat tarzı adına sarıldığı her çare, modernizmin bazen kurnazca bazen çaresizce tercüme ve tornistan edilmiş hallerinden ibarettir. Yaz tatilinde hanımlar için özel plaj veya havuz tahsis etmiş otelleri tercih etmek, düğün tertib ederken pahalı salonlarda cazbant yerine ilahi grubu davet edip dinî şiirler okutmak, namahrem hanımlarla tokalaşmamak gibi çelişkili davranışlar bile artık giderek azalmakta ve modernizm, muhafazakârlığı neredeyse ışık hızıyla eritip içini boşaltmaktadır.

Muhafazakârların siyasi kariyerleri, hayat tarzlarındaki tutarsız ve çaresiz dönüşümleri hatırlatan yanılgılar, sert kavisler ve kimi zaman işi pişkinliğe kadar vardıran şarkkârî amelî kurnazlıklarla doludur. Bu konularda onu, tutarlı davranmaya ve tutarlı tepkiler üretmeye elverecek donanımdan mahrum olduğu için suçlamak insafa sığmaz; Türkiye'de muhafazakârlık, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde maruz kalınan kültür şokundan en ziyade hasar görmüş kesimdir; rejim tarafından himâye görmek şöyle dursun, neredeyse sistematik aralıklarla itilip kakılmış, azarlanmış ve dışlanmış, Muhafazakârlar ise buna karşı kendilerini siyaset yoluyla isbata mecbur kalmışlardır. Bu yüzden siyasi pratikleri iyi, kültürel pratikleri yetersizdir.

Bugünlerde muhafazakâr kitle, kendine mahsus kısacık tarih içinde yeni bir döneme giriyor ki bu muhafazakârların servetle imtihanıdır. Muhafazakâr kitle içinde siyasi pratiğin, neredeyse gelenek oluşturacak derecede kuvvetli bir çizgi takib etmesi, yakın zamanlarda bu zümre içinde "devletle iş görerek zenginleşen" bir azınlığın zuhuruna yol açmış görünüyor. Esasen Türkiye gibi ülkelerde yakın zamanlara kadar zenginliğin yegane kaynağının "devletle iş yapmak" olduğu bilenen bir husustur ve günün birinde 'nevbet'in, muhafazakâr zümrenin imtiyazlılarına gelmesi beklenen bir neticedir. Bu gelişmenin meraka şayan tarafı, büyük mâli güç ile muhafazakâr değerlerin tabiat itibariyle doku uyuşmazlığı gösterip göstermeyeceği değil, bir arada nasıl âhenkle dalgalanacağıdır olsa olsa.

## **Hatamı kabul ediyorum**

"Bunca tarihi gerçek karşısında sen Bülent Ecevit olarak oturduğun yerden doğrul ve 'Vahdettin hain değildir' diye ifşaatta bulun! Hem de bunları Fethullah'ın gazetesine söyle!"

...

Yukarıdaki satırları herkesin erişebileceği ve okuyabileceği bir gazetede iktibas etmek, ahlâken yanlıştır. Bunu kabul ediyorum; yapmamam gerekirdi. Çünkü bir tabible hastası arasında cereyan eden özel mülakat, mahremiyet sınırları içinde kalmalıdır. "Doktora ayıp olmaz" diye bir halk sözü vardır. Dolayısıyla eğer bir hastanın, tedavi, teşhis veya terapi esnasında sadece doktoruna açtığı sırlar, ebediyyen orada kalmalıdır. Bu gibi beyanlar veya itiraflar basında veya mahkemelerde, hukuken tamamlanmış irade beyanı gibi kabul edilmezler, edilmemelidirler.

"Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu" diye öfkelenerek beni tutarsızlıkla suçlamakta haklısınız. O gün akşam yemeğinde mide fesadına uğradığı için geceyi sıkıntılı geçiren ve uykusunda karabasanlar görüp sabaha kadar sayıklayan birinin söylediklerini kaydedip yayınlamaktan farkı yok bu benim yaptığımın. Dürüstçe değil bir kere. Kim, sayıklamalarından ötürü sorumlu tutulup ayıplanabilir veya övülebilir ki?

Çok mahcubum; yapmamalıydım; ama dayanamadım. Öfkeme mağlub oldum. Ben kötü bir yazarım. Beni asla ilzam ve enterese etmemesine rağmen Basın Konseyi, yazının başındaki şu küçük alıntıyı yayınladığım için beni pinçik pinçik doğrayıp ananevi Basın Konseyi pikniğinde sacda kavurma yaparak cezalandırsa yeridir.

Bu benim yaptığım sadece doktorla hastası, avukatla müvekkil arasındaki mahremiyetin ihlâli mânâsına gelmiyor, sıradan insani ilişkileri sabote eden, insanın insana güvenmesini örseleyen bir mânâsı var.

Hayır, kendimi savunmayacağım: Yukarıdaki sözler gizli ve kanunsuz bir telefon dinleme operasyonu neticesinde elde edilmedi, bu sözleri söyleyen kişinin ağır ve bunalımlı uykusu esnasında yanı başına ses kayıt cihazı kullanılarak derlenmiş de değildir; tam aksine bu sözler, sahibi tarafından umuma açık bir gazetede, üstelik fikir veya yorum diye yayınlanmıştır; diye sorumluluğumdan kaçamam. Biliyorum, en hoşgörüsüz hakim bile yayın yoluyla görüş, fikir veya yorumda bulunan bir kişinin sözlerinden iktibasta bulunulmasını anlayışla karşılayacak, "basın dünyasında sırf alıntı yapılarak bir kişinin maddi ve manevi haklarına saldırıda bulunmak mümkün değildir; hakaret veya mahremiyeti ihlal fiilinin şartları oluşmamıştır" diyerek cürmümü yok sayacaktır. Bunu biliyor olmak beni ferahlatmıyor. Vicdanen müsterih değilim. Centilmenliğe aykırı davrandım; düşene vurmak basiretsizliğine kapıldım. Kanun nazarında aklanacağımı bilmek, kendimi affetmeme medâr olamaz.

Alıntı sözlerin kaynağı durumundaki şahıs bu durumda benim nazarımda mâsumdur, zirâ belli ki bu sözler, failin medeni haklarını bütün kemâliyle tasarruf edebildiği bir şuur halinde değil,

bilakis aklî melekelerin kısmen iptale uğradığı bir yarı şuurluluk halinde sarf ettiği şeylerdir. Alıntıdaki sözlerin veya fikirlerin, hakâret veya tenkid imâlarının kıymeti yoktur. Velev ki birinin başına yoldan geçerken bir begonya saksısı düşmüş olsa, o kişinin içinde bulunduğu sersemlik hâletiyle yukarıya doğru bakıp, "ne kadar dikkatsiz ev hanımları var bu memlekette, balkon kenarına yerleştirdiği begonya saksılarını iyi raptetmeyi düşünmeyen bu gibi ev sahibelerine en derin saygılarımı sunuyorum" mânâsına gelen birtakım yakışıksız sözler ve serzenişler sarf etmesi, o kişiyi mes'ul kılmaz. Bu da bir nevi ızdırar hâlidir. Hoş karşılanmalı, duymazlıktan gelinmeli, eğer mümkünse kazaya uğrayan şahıs gölgelik bir yere çekilerek bilekleri ve şakakları kolonya ile oğularak bir bardak su içirilmeli ve en azından şuur haline avdet etmesi beklenmelidir.

Ben öyle yapmadım; herkes okusun diye alıntıyı yazımın başına koydum.

Çok utanıyorum, herkesten özür dilerim.

## Kusurlu mercek meselesi

Yakın tarihte olup bitenlerin Türk kamuoyu için hâlâ "son dakika" cinsinden gündelik haber lezzetiyle anlaşılıp tartışılması, resmi ideolojinin en azından tarih karşısında rasyonellikten kaçınma tepkisinde ısrarcı olduğunu gösteren önemli bir örnektir.

Peşinen anlaşılmalı ki hiçbir tarihî olgu, Cumhuriyet'in meşruluğuna gölge düşüremez; en azından bilim ve mantık böyle bir akıl yürütmeyi değersiz göstermektedir. Öte yandan rejimin, kendi meşruiyetini birtakım "düzeltilmiş" tarihî olgulara dayandırması da aynı derecede dayanıksız bir tutumdur. <!--more-->

Son Osmanlı padişahı Mehmet Vahidettin'in hain olmadığı görüşünü savunan Bülent Ecevit, esasen bugüne kadar hiç dile getirilmemiş ve sırlı kalmış bir tezi seslendirmiyor; amme efkârında yaşayan kanaati bir kere daha ifade ediyor. Kaldi ki Bülent Ecevit konuyla ilgili bir uzman tarihçi değil sadece bir siyaset adamıdır ve tarih hakkındaki birtakım kanaatlerinin kendisinden başka kimseyi bağlamayacağı da açıktır. Hal böyleyken Sayın Ecevit'in fikrî kanaatlerinin, ucu hakarete veya aleni hayıflanmalara kadar yakışıksız yorumlara konu teşkil etmesi, yorum sahiplerinin bilim zihniyetinden ne kadar uzağa düştüğünü gösteriyor. Bilim, kanaat ve önyargılarla değil, sınanabilir ve doğruluğu hakkında hüküm yürütülebilir olgularla yürür. Tarih ise, kendisiyle ilgilenenleri hakikatle yüz yüze gelmeye davet eden bir disiplindir. Bu noktada Cumhuriyetimizin temelini teşkil ettiğini varsaydığımız bilim zihniyetine karşı 82 yıl sonra bile hâlâ Avrupa'nın "kurûn-i vusta asırlarını" hatırlatan dogmatik ve ideolojik mülahazalarla yaklaşılıyor olduğunu görmek insanı şaşırtıyor ve nedense bu konuda kimse "konuyu tarihçilere bırakalım" demeye cesaret edemiyor.

Acilen düzeltilmesi gereken son padişah Mehmet Vahidettin'in siyasi ve tarihî itibarı değil, Cumhuriyet intelijansiyasının gerçek karşısındaki felsefi duruş çarpıklığıdır. Duran saatlerin

bile bazen doğru zamanı gösterdiği olur; ama optiği bozuk merceklerin kendi hakikatine sadık kalması imkânsızdır.

**Hikmet-i hükümeti sobelemek!**

Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'un açıklamaları, Türkiye'nin terör konusunda yaşadığı çelişkileri ve hadiselere teşhis koymakta nasıl zorlandığımızı göstermesi bakımından ilginç ipuçları ile dolu.

"Eğitim durumuna baktığımızda gerçekten çarpıcı bir sonuçla karşılaşıyoruz. Teröristlerin % 10'u eğitimsiz, % 50'si ise ilkokul seviyesinde eğitim görmüştür (...) Örgüte katılanların % 60'ı cahildir. Kendini tatmin edecek bireysel kimlikten mahrumdur, yaklaşık % 75'i ise işsizdir. İşte bu sonuç bize, örgüte katılımları önlemenin en gerçekçi yollarını gösteriyor. Bölgede eğitim seviyesi yükseltilemezse ve işsizliğe çare bulunamazsa, örgüte yeni katılımları önlemek gerçekten çok zordur."

Terörü azgelişmişliğin, adaletsiz gelir dağılımının ve eğitimsizliğin sonucu saymak ziyadesiyle "kitabi" bir tesbit bana göre; aynı mantık, Türkiye'nin başka bir bölgesinde aynı işsizlik ve eğitim yüzdelerinin teröre yol açması gerektiğini işaret eder çünkü! Rakamlar görmezden gelinemeyecek kadar vahim; bu doğru ama problemin sosyal psikolojiyi, siyaset psikolojisini ilgilendiren tarafını ihmâl etmek doğru teşhise yardım etmez. Açıkça itiraf edelim veya imâdan sakınalım; meselenin bir de etnik milliyetçilik ciheti var ve bu dalganın derinliği sebebiyledir ki teröre karşı yürütülegelen resmi politikalar, bugüne kadar PKK olgusunu, "güneydoğulu" kimliğinden ayrıştırmakta ve izole etmekte yeterince başarılı olamadı.

Çare yeni bir teröre karşı mücadele kanunu mudur? İlker Başbuğ yeni bir kuruluşa ihtiyaç duyulduğunu belirtiyor; cümle aynen şöyle: "Terörün güvenlik, istihbarat, psikolojik harekat, sosyal, ekonomi, eğitim boyutlarını inceleyecek, yapılacakları makro seviyede planlayacak, icracı makamlar arasında gerekli koordineyi sağlayacak, takib edecek, Başbakanlığa bağlı bir kuruluş."

Yıllardan beri teröre karşı istihbarat birimlerinin tam ve etkili işbirliğini sağlayacak bir koordinasyonun eksikliğinden bahsedildiğini duyardık. Sözlerin mefhum-ı muhalifinden böyle bir kurumun hâlâ mevcut olmadığı anlaşılıyor. Yıllardan beri teröre karşı mücadelede edinilen tecrübenin bir veri tabanına dönüştürülmemesi, bir "kurum aklı ve hafızası" şeklinde düzenlenmemiş olması büyük eksiklik. Böyle bir kurum, diyelim ki on seneden beri çalışıyor ve veri topluyor olsaydı, mayınlı saldırıların sebebini yine eğitimsizlik ve işsizliğe bağlar mıydık, merak edilir.

Terörle Mücadele Kanunu'na ilave edilmesi imâ edilen yeni tebdirler de pek tatbik edilebilir görünmüyor. Meselâ yasaklanmış bir örgütün renklerini taşıyan rozet takmak, teröristlerin

resmini, görüntüsünü veya sesini kitle iletişim vasıtalarından duyurmamak gibi tedbir tavsiyeleri AB uyum kanunlarıyla nasıl te'lif edilir? Başbuğ Paşa bu zihni direnç noktasını aşmak gayesiyle hemen İngiltere'de terörle mücadelenin böyle yürütüldüğünü belirtiyor ve bu tesbitiyle, bazı Batılı ülkelerin terör konusunda çifte standarta başvurduğunu ima ediyor. Geleceği kimse bilemez ama bu istikamette tedbirler öngören bir kanun çalışması, zaten pek gönülsüz seyreden AB-Türkiye ilişkilerini kırılma noktasına kadar sürükleyebilir. Hele hele örgütle bağlantısı olanlarla, destek sağlayanlarla, örgütün propagandasını yapan kuruluş, kişi ve sivil toplum örgütleriyle mücadele etmek gibi muğlak ifadeler yeni gerginlikler de doğurabilir.

Bütün işaretler, Türkiye-AB ilişkilerinin terör mihenginde yeni bir bunalıma doğru sürükleneceğini gösteriyor. Günün birinde AB rotasından ayrılmamız en azından bu satırların yazarı için sürpriz sayılmaz ama bu ayrılışın mümkün mertebe buhransız geçmesi temenni edilir.

Eğer devletin derinliklerinde bir yerde hâlâ mevcut ise "hikmet-i hükûmet"in varlığını hissettirmesinin tam vaktidir.

## **Terör soruları**

İlk körfez harekatı esnasında Irak ordusu, biraz da başedemeyecekleri askeri teknolojinin kahredici ağırlığı altında kolayca dağılıvermişti.

ABD'nin iki yıl önce Irak'ı işgal etmesi esnasında bazı Şii yerleşim yerleri dışında ciddi bir direniş görülmedi. Irak'ın en profesyonel savaş gücünü teşkil eden ordusu, kağıttan bir kaplan gibi kolayca buruşturuverilirse, o ülkede yıllar boyu devam edecek bir sivil direnişin vücut bulacağını tahmin edemezdik. Hele Bağdat'ta devrilen Saddam heykelini plastik terlikleriyle döven Iraklıların görüntülerini hatırladıkça, Irak'tan gelen direniş, suikast ve canlı bomba eylemlerini kimlerin yaptığını anlamakta zorluk çekiyoruz. Kağıt üstünde bu eylemleri kimlerin yaptığı sır değil: Kürtler, Irak'ı işgal eden ABD güçleriyle dayanışma halinde, Şiiler Irak'ın normalleşmesiyle birlikte demokratik usullerle iktidara geçeceklerinden emin oldukları için direniş eylemlerinden uzak duruyorlar. Bu durumda geriye sadece Sünnî Araplar kalıyor. Irak ordusunu birkaç saatte safdışı bırakan işgal güçleri, iki seneden beri Irak'ta hayatı cehenneme çeviren şiddet eylemlerini önleyemiyorlar.

Bu kirli politika tarzının konu mankeni şimdi Sünni Araplar mıdır?

Irak'tan gelen şiddet eylemi haberleri artık kanıksandığı için yavaş yavaş görünmez hale gelse de ortada şaşırtıcı bir durum var: Varlıkları önceden kestirilemeyen eylemciler, işgal güçlerinin Irak'taki varlığını meşrulaştırdıkları gibi, ortalığı toza dumana bulayarak Irak'ın istikrarsızlaşmasına ve birkaç merhale ötesinde parçalanmasına hizmet ediyorlar. Bu eylemciler, aynı gözüpekliği vaktiyle Saddam rejimine yöneltmiş olsalar yönetimi

değiştirebilirlerdi. Ne var ki onların varlığını ve etkisini kimse öngöremedi. İşgal tamamlandıktan sonra ortaya çıktılar ve neticede Irak'ta olup bitenleri sislemekten başka bir şey yapıyor sayılmazlar.

Terörü hep büyük güçlere ve hükümetlere karşı küçük muhalif grupların asimetrik mücadele biçimi olarak algılıyoruz; kitaplar öyle yazıyor, bilim adamları ve politikacılar böyle söylüyor ama bu gibi hakim kanaat baskıları altında terörün bir başka kullanışlı tarafı gözden uzak kalıyor. Olup bitenleri kavramakta zorluk çektiğim için kendime sorular soruyorum: Terörün asimetrik tabiatını, hükümetler çapında büyük organize güçler kullanmaya kalkışırsa ne olur? Varlığını ancak mücadele etmek zorunda kaldığı terör eylemlerinin varlığı ile tarif edebilen bir güç, kendi meşruiyetini inşa için terörü kötüye kullanabilir mi? Önümüzdeki yıllarda terörün yükseleceğini öngörenler, tahminlerinin isabetli çıkmasını garantiye almak için bizzat işin yapımcılığına girişebilirler mi? İstihbarat örgütleri ve karşı terör birimleri ellerindeki imkanları ve birikimleri seferber ederek neredeyse kusursuz ve elegeçirilemez bir terör örgütü modeli ortaya çıkarabilirler mi?

Bu sorulara ben, "pekâlâ mümkün olabilir" cevabını veriyorum.

"Müslümanlar terör yapmaz, bana Müslümanlar cinayet işliyor dedirtemezsiniz" kabilinden ahmakça bir müdafaa gayreti içinde değilim, bu konudaki ölçüm, kasden ve nâhak yere cana kasdeden Müslüman'ın o andan sonra imânen Müslüman kalamayacağıdır. Yerdeki karıncayı ezmemek için yolunu değiştiren bir takvâ anlayışının, ölçülerini kaybedince besmelesiz adam boğazlayacağını kabul edenlerdendim.

Terör, dün de mâsum bir kavram değildi; bugün mâhiyetini bile anlamaya imkân olmayan çok ağızlı, keskin bir uluslararası hukuk kavramı haline geldi; dün sûretâ zayıfın silâhıydı, bugün bir politika biçimidir. Büyük devletler silah üretirken ne kadar ahlâklı davranıyorlarsa, savaş ve politika tarzını seçerken de aynı kriterlerle kendilerini bağımlı hissedeceklerdir.

Terör, simetrik dünyanın asimetrik politika aracı oldu; bu kapsam değişikliğinin örnekleri anlamlı şekilde artıyor.

## Pancar sarması

Her şey filimlerdeki gibi oldu; Otomobille Orta Anadolu'nun pek uğrak yeri ve yolüstü olmayan kasabalarından birinin tam içinden geçiyorduk. Başlaması ile bitmesi lahza sürmeyen bu küçük beldenin merkezini teşkil eden küçücük meydana gelmiştik ki onu gördüm. Meydanın tam ortasındaki döner kavşağı süslemek için yapılmış daire şeklindeki çimli alanın ortasında kocaman bir pancar duruyordu.

Yanlış okumadınız, pancar!

Nasıl yanisi yok. Hani şu yumruca ama hafif uzunlamasına, kökünden şeker çıkarılan, yeşil yaprakları sanayide işe yaramadığı için hayvanlara yem diye yedirilen o bitki. Pancar. Eniyle boyuyla neredeyse iki metre kutrundaki dev pancarı görmemle kasabanın bitmesi bir oldu. Hayal gibi bir şeydi. O esnada fotoğraf makinesinin yanımda olmayışına canım sıkıldı. Eşime,

-Sen de gördün mü diye sordum; "meydanda kocaman bir pancar vardı?"

O da görmüştü, kasabanın adını hatırlamıyorum ama Yozgat'ın çok pancar yetiştiren beldelerinden biriydi işte.

Mutlaka pancar festivali filan da yapılıyordur orada.

Pancara karşı değilim, tam aksine Batı Anadolu mutfaklarında pek bilinmeyen pancarın özel bir cinsi vardır ki eskiden kökünden turşu kurulur sapı ve yapraklarından ise nefis yemekler yapılırdı.

Çorbası, sarması, mıhlaması, dal turşusu, böreği...

Karadenizlilerin eline geçse eminim baklavasını bile yaparlar; öyle güzel ve leziz bir bitkidir.

Yeri geldi, şimdi esaslı bir pancar sarması tarifi vermenin yeridir. Bilmeyenlerin tarif ile iyi netice elde edeceğini sanmam ama bizimkisi de bir nevi kültür hizmeti olsun.

Pazarda satılan pancar yaprakları dal bitiminden kırılır. Yıkanır ve kâfi miktarda bekletilerek solması ve sertliğini kaybetmesi beklenir. Bu esnada sarmanın "iç"ini hazırlamak gerekiyor. Bir miktar bulgur ıslatılır. Fazla bekletilmeden içine bir irice soğan rendelenir ve gayet ince kıyılmış dereotuyla yeterince tuz ve un ilave edilerek kıvamına gelinceye kadar elde yoğurulur.

Artık sarmaya geçmenin vaktidir. Pancar yaprağı sol el ayasına yatırılarak içine bir miktar iç konulur ve işaret parmağından daha büyük olmayacak bir uzunluk verilerek (yalancı dolma gibi) sarılıp tencerenin dibine dizilir. Üzerine kaynar su ve elbette tuz ilave edilip ortalama 15 dakika pişirilir. Ateşten indirildiğinde üzerine soğuk su gezdirilir ve süzülür ki biraz kendine gelebilsin.

İki veya üç kelle sarmısak soyulur, havanda bir miktar tuz ilavesiyle macun haline gelinceye kadar dövüldükten sonra iyice özelenmiş (yani kaşıkla çırpılarak plastik boya kıvamına getirilmiş) koyun yoğurduna karıştırılır ve bu yoğurt tepsinin dibine hafifçe döşenir.

Sarma tenceresi ateşten indirilince doğruca dibi yoğurtlanmış tepsiye boşaltılır ve yayılır. Şimdi sıra, yoğurdun daha çok kısmı ile sarmanın tamamını örtmektedir.

Artıken en mühim safhadayız: Diyetisyenlerin "aman yemeyin, uzak durun, zinhar ölürsünüz" gibi tehditlerine pabuç bırakılmadan miktar-ı kâfide tereyağı tavada kızdırılır ve tercihan hafifçe yanması ve dibinde "hekir" denilen tortu kalması sağlanır. İyice köpüklenen ve baştan

çıkarıcı rayhâlar saçan o müthiş karışım, tepsinin üzerine getirilerek "Cozz" diye yavaş yavaş dökülür. (Bu esnada "cozz" sesi çıkması önemlidir; bu ses duyulmuyorsa yeniden yağ kızdırmak gerekecektir!)

Arzuya göre kaşıklara davranmadan önce hakiki Antep veya Urfa biberi gezdirilmesi de mümkündür.

Evet, işte sofranın üstündeki sinide kuzu kuzu yatmakta olan şey, asil Türk mutfağının az bilinen ama en lezzetli yemeklerinden birini teşkil etmektedir. Kaşıklara sarılmadan önce yapılacak son şey, perhizleri sebebiyle bu içli manzara karşısında duygularını saklayamayarak ağlayan davetlileri dışarıya çıkarmak ve fikir değiştirme ihtimaline karşı kapıyı güzelce kilitlemek olabilir ancak.

Bu mübarek yemeğin önüne ardına bir başka yemek ulanması şer'an caiz değildir. Refakatinde sudan başka hiçbir meşrubat tavsiye edilmez. Bu yemek kaşıkla yenir ve yemekten sonra bünyeye göre yarım ilâ bir saat kadar kımıldamadan istirahat edilmesi iyi olur. Kezâ bayatı, beklemişi bir işe yaramaz. Yemekten sonra mescide gidilmemesi, toplum içine çıkılmaması gibi hususları tafsile hâcet yoktur.

Yeri geldi diye pancarlı böreği tarife lüzum görmüyorum çünkü bu yazı, aslında pancar sarması tarifi maksadıyla değil, necib milletimizin heykeltıraşlık eserleriyle alakasını irdelemek üzerine planlanmış bulunuyordu; ne var ki tatlı bir iş kazâsı neticesinde söz taa buralara kadar gelmiş bulunuyor.

Efendim şimdi o beldenin ahalisi, "pancarımızdan ne istiyorsunuz; biz o sembol-heykelden memnunuz" filan diye kızacaklardır. Hak vermemek mümkün değil, eni boyu netice itibariyle pancardır bu, heykelini yaptırmak için İtalya'dan heykeltıraş getirtmek, entel dergilere ilan verip "pancar anıtı proje yarışması" açmak gerekmez. Oysaki ben iki metre kutrundaki bu devasa (şu Anadol taksilerin kaportasını yaptıkları zaman benzeri maddeden mi yapılmıştı acaba?) pancar heykelini bir sanat eseri olarak algılamış ve neticede sözü "sanat bizim neyimize" demeye getirmeyi planlamıştım.

Sağlık olsun! Hiç önemli değil, pancar sarması da kendi çapında sanat faaliyetidir.

## "Osmanlı" hatunları

Eskilerin "Osmanlı" diye tabir ettikleri bir hanım tipi vardı; çocukluk yaşlarımızda bu Osmanlı hanımlardan bazılarını gördük. <br />

Osmanlı lâfı boşuna değil, hükûmet gibi muktedir, devlet gibi gönlü geniş ve diğerkâm hatunlar bunlar. <br />

Yoksulu da Osmanlı, varlıklısı da. Osmanlılık onlarda bir hâl olmuş.

Bize bir millet olduğumuzu hatırlatacak örneklere her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğumuz günler geçiriyoruz. Millet olmaktan kasdım mevcudiyetimizi ve geleceğimizi izah ederken gönül rahatlığı ile atıfta bulunabileceğimiz bir kitlenin varlığından emin olmaktır. Üstün meziyetlere sahip, insani değerleri baş üstünde gezdiren ve kendileriyle aynı safta olmaktan hoşnutluk ve gurur duyabileceğimiz bir kitledir bu.

Geçenlerde, biraz da dinlenmek kasdıyla "Kanatsız Kuşlar Şehri" adında bir kitap okuyordum. Yazarı Emir Kalkan. Ötüken yayınları arasında iki kitabı neşredildi. İlki Kanatsız Kuşlar Şehri 2002 yılında Yazarlar Birliği ödülünü kazanmıştı. İkinci kitabının adı: Elveda Şehir. Son zamanlarda şehir edebiyatı kapsamına giren en güzel kitaplar bence. Emir Kalkan 1948 doğumlu, Kayserili ve iyi yazar.

Derken kitabın 150. sayfasında "Kamer Hatun" başlıklı yazıya geldi sıra. Kamer Hatun, Kayseri'nin güneyindeki mıntıkalarda yerleşen Avşar Türkmenlerinden bir aşirete mensup. Artık ailesinin ve aşiretinin atası sayılacak derecede yaşlanmış, hatır sahibi, hayırsever ama cemiyet içine pek içinde çıkmayan bir hanım.

Günün birinde Kamer Hatun yakın köylerden birinde öksüz bir kızın talibi çıktığını duyuyor. Oğullarına haber gönderip küçük bir aile meclisi kurduktan sonra herbirine ayrı görevler verip, kimsenin haberi olmadan bu öksüz kızın alıyla puluyla gelin edilmesi için gerekenin yapılmasını öğütlüyor. Oğulları bu arzuyu emir bilip derhal gerekeni yerine getiriyorlar.

Bitmiyor.

O güne kadar düğünlere pek iltifat etmeyen Kamer Hatun, öksüzün düğün günü gelince bayramlıklarını kuşanıp komşu köye düğün evine gidiyor. Onun gittiğini farkeden herkes, bu ziyaretin sıradışı bir sebebe bağlı olduğunu sezerek düğün evine akın ediyor. Kamer Hatun'un elini öpmek, duasını almak için kuyruğa giriliyor. Bir yandan davullar vuruluyor, zurnalar feryad ediyor, damların üstü salkım saçak insanla dolu. Tam da gelin evinden çıkacağı esnada Kamer Hatun davulcuya "vur" emrini veriyor.

Gerisini yazardan dinleyelim:

"Ve davulcu ağır, koyu, gizemli bir 'ağırlama'ya girdi. Gümbürdüyordu davul... zurna gökleri inletiyordu.

Meydana çıktı, durdu, doğruldu. Alnından yeşil çatmasını çıkarıp eline aldı. Ve zayıf, ağır adımlarla, yeşil çatmasını sallaya sallaya dönmeye başladı.

Çığlığa kesildi oba.

Kadın, erkek, çoluk, çocuk...

Zılgıtlar, feryatlar...

Yer göğe kavuşuyordu.

Diğer yaşlı kadınlar da kalktılar hemen... koşuştular. Akranı, yoldaşı, eşi, taydaşı. Elif Bibi, Güllü Bibi, Pembe Bibi, Döne Bibi... el ele dizildiler. Altı yorgun keklik dönüyordu ortada. Köyün ihtiyar erkekleri belli etmeden ağlıyorlardı. Göklere ulaşıyordu çığlıklar.

Yeşil çatması uçuyordu havada Kamer Hatun'un...

Kamer Hatun halaya çıkmıştı.

...

Padişah düğünlerinde oynamazdı Kamur Hatun... O günden sonra o düğün, Kamer Hatun'un halaya çıktığı düğün diye anıldı hep."

Mesele şurada şimdi; bakınız etrafınıza, kıyı-bucak iyice bakınız. Nerede bu Kamer Hatunlar? Şüphesiz bir yerlerdeler, şüphesiz yine yetimin öksüzün elinden tutuyor, kırık gönüllerini onarıp gamlı günlerini şenlendiriyorlar ama niçin biz onları farketmekte zorlanıyoruz. Bakmasını bilmediğimiz için midir?

Bir başka hikâye daha aynı kitaptan.

Ebe Hatun belli ki yazarın anne veya babadan ninesi. Torunlarına, etrafındaki çocuklara, "Cem'i cümleyi, kurdu kuşu evlâd-ı âyâli ile, çoluğu çocuğu ile bahtiyar eyle, darda kalmışı kurtar, hasretlerini kavuştur, hanelerimize bereket ver Yarabbi" diye dua etmeyi öğreten, "Kimseyi kınamayın, sakın ha, elim yakanızdadır" tembihinde bulunan, mahallenin delisi Döne'yi haftada bir evine alıp yıkayan, saçlarını tarayan, sandığından çıkardığı elbisesiyle giydiren bir güzel hatun.

Yazar, ninesinin öldüğü günü anlatıyor, (154 vd.) cenazede bir hanım, akrabadan olmamasına rağmen herkesten fazla ağlıyor. Bu hal yazarın dikkatini çekiyor, sabaha karşı el ayak çekilince bir köşeye çekip soruyor yazar. Kadın anlatıyor:

"Köyde, yanyana, bitişikmiş evleri, yıl 1942, dehşet bir kıtlık var ortada. Bebeler, çocuklar, yaşlılar açlıktan düşüp ölmekte, bir lokma ekmek, bir sandık altından kıymetli... ebemin yoldaşı, iki bebesiyle perme perişan. Bizim evde un var, her gün ekmek pişiyor ve ekmek pişer pişmez ebem hemen iki tane alıp kimseye göstermeden komşu kadına yetiştiriyor. Bir gün yine sacın üstünden kaptığı gibi iki ekmeği komşuya koşar ama kapıya çıkınca bakar ki, karşıdan kayınbabası gelmekte. Korkusundan sıcak bazlamaları işliğinin altına saklayıverir.

Sıcak bazlamalar çıplak etini yakmış.

'Hâlâ karnında o izler durur' dedi kadın, fersiz gözlerinden yine yaşlar döküldü.

Bu öykü altüst etti beni. Zaten ulaşılmaz olan ebem gözümde bir kat daha büyüdü. Annemi yanıma alıp çıra lambasının loş ışığı altında tabutun bulunduğu odaya girdim, kefeni açtım ve

tam karnının ortasında 35 yıl evvelinden kalan yanık izini gördüm, yuvarlak, bazlama büyüklüğünde, pembe bir yanık iziydi bu.

Ve minnetle, minnetle öptüm yanık izlerini..."

Haydi bakalım!.

Eskilerin "Osmanlı" diye tabir ettikleri bir hanım tipi vardı; çocukluk yaşlarımızda bu Osmanlı hanımlardan bazılarını gördük. Osmanlı lâfı boşuna değil, hükûmet gibi muktedir, devlet gibi gönlü geniş ve diğerkâm hatunlar bunlar. Yoksulu da Osmanlı, varlıklısı da. Osmanlılık onlarda bir hâl olmuş. Sözü dirhemle tartıp da söyleyen, bir kaş yıkışıyla bir evlilik kurtaran, sükûtuyla yargı kesinleştirip iki çift lâfla küskünleri barıştıran, o "hâl" ile insanları edebe, ölçülü davranmaya çağıran muazzam kadınlar. Nesilleri kesildi mi? Hiç sanmam, yediğimiz ekmek, içtiğimiz su, onlar gibilerin yüzü suyu hürmetinedir diye inanırım hep. Onların neslinin kesildiğine inanmak, biraz da imansız kalmak gibidir ama belki biz bakmasını bilmiyor veya yanlış yere baktığımız için göremiyoruz.

Benzemezleri yanyana getirip millet eyleyen harcı böyle hanımlar yoğurur ancak. En büyük insani değerleri, sanki önemsiz şeylermiş gibi alışıldık bir tavırla tutup kaldıran, savunan ve onlara hayat veren insanlardır ve iyiliğin, doğruluğun ve güzelliğin aramızda müşterek bir değer olarak son nefese kadar yaşaması için böyle hikâyelerin yeni kuşaklara anlatılması lâzımdır.

**28 Şubat'ta civanmerd kalanlara selam**

28 Şubat'ın en yakıcı, en çok iz bırakan tarafı laikçilik cereyanının yeniden şampiyonluğunu ilan etmesi değildi, fikri ayrılıkların "fırsattan istifade" düşkünlüğü ile ithamdan daha cür'etkâr bir sûret göstererek iftira kalıbına dökülmesini kolaylaştıran bir tesir yapmasıydı. Türkiye'de her müdahale ertesinde "seciye" tartıya çıkıyor ve ne yazık ki hafif geliyor. Oysaki insanın insandan ümidini kesmesi, insanlığın en derin bunalımıdır.

Zaman kadrosunun genç gazetecilerinden Tuncer Çetinkaya'nın, "En Uzun Şubat" isimli kitabını gözden geçirirken, sair zamanda medenî ve göstermelik bir düzlemde yürüyen meslektaşlık, komşuluk, tanışıklık ilişkilerinin şartlar değiştiğinde nasıl kolayca düşmanlık insiyakı haline gelebildiğini anlatan örnek olaylarla karşılaşmak beni sarstı. Çabuk unutuyoruz; unutmak bazen iyidir, hatta çok iyidir. 28 Şubat, ufûnet gibi hâfızanın derinliklerinde saklanıp günü gelince hatırlanacak bir dönem olmamalı. Kötü şeyleri unutmakta zihnen şifâ vardır. Tuncer Çetinkaya'nın kitabı, "unutulmasın, hep hatırlansın" kasdıyla kaleme aldığını sanmıyorum ama hep hatırlanması gereken insanın insandan ümit kesmesine yol açacak derecede alçalabilmesi ihtimâlidir. Geçenlerde televizyonda adını anmak istemeyecek derecede sevmediğim bir meşhur türkücü seyircilerine şöyle yakınıyordu:

-Çakal gibi dostum olacağına arslan gibi düşmanım olsun!

Kötü ağızdan taş gibi ağır ve doğru söz; söyleyene değil, söze bakacağız.

Dünya görüşlerimiz farklı olur, hayat tarzlarımız ayrıdır, hadiseleri farklı tarzda yorumlarız; biriyle farklı düşünmek onunla düşman olmayı gerektirir mi? Düşmanlık bile neticede anlaşılabilir bir şeydir ama düşmana karşı dahi civanmertlik gösterilmeyecek olduktan sonra civanmertliği lugâtte bulundurmanın ne mânâsı vardır ki?

"Belge ve şahitleriyle bir dönemin trajik hikâyeleri" altbaşlığı ile yayınlanan kitapta beni en çok sarsan, civanmertliği zedeleyen iddialar ve iftiralar oldu; kitapta yer alan hadiseler daha ziyade eğitim kurumlarına, bu kurumların yönetici ve öğretmenlerine yönelik ihbar ve jurnallerle ilgili; yaralayıcı olan da bu nokta zaten.

28 Şubat bazı insanların seciyelerini büktü, omurgalarını bozdu ve onların içindeki şövalyelik (civanmertlik) hissini çürütüp bir daha asla işe yaramaz hale getirdi; mağdurlardan değil müştekilerden bahsediyorum. O âna kadar -aksine bir bilgiye sahip olmadığınız için- arslan karakterli kabul ettiğiniz birinin, küçücük bir fırsatta hiç tanımadığı birine çakal sûreti göstermesi, bana göre mağduru daha çok tahriş eder çünkü mağdurun şahsında kaybedilen şey, insanın bir başka hemcinsine duyması gereken tabii güven duygusudur. Darbe ve müdahale dönemleri arslanları kedileştirdiği için değil, sıradan insanların içindeki çakalı uyandırdığı için de zarar veriyor. Selamdan öteye hukukunuz olmayan bir komşunuzun, hakkınızda en inanılmaz ithamlarla dolu şikayetlerde bulunduğunu öğrenince ne hissedersiniz? Hiç tanımadığınız birinin, sırf öyle zannettiği için size düşmanca bir nazarla baktığını hissetseniz veya ondan size yönelen bir şiddete maruz kalsanız ne düşünürsünüz? Sanılanın aksine mağdur ve mazlum olan zedelenmez; müfteri allak-bullak olur ama bilemez; bilse müfteri mevkiinde kalmaz zaten.

Kitapta, ithamından utanan, yaptığı işten sıkılan insan portreleri de var çok şükür! Bu çok önemli, tanımadığımız herkesten şüphelenme paranoyasına kapılmamak için önemli.

Ne demişti Nâmık Kemâl, tam yeridir: "Mürüvvetmend olan mazluma el çekmez ianetten". Yıkıldığı yerde insanlığı tutup kaldıran bir karakter tutarlılığı. Başkaca hiçbir ön sıfata hâcet bırakmaksızın insanı süsleyen en büyük meziyet budur ve Cenab-ı Hak böylelerinin sayısını aramızdan eksiltmez inşallah!

## "Elimi seveyim!"

Başka illerde doğalgaz altyapı inşa çalışmalarının nasıl yürütüldüğüne şahit olmadım; İstanbul o bâdireyi atlatalı çok oldu. Bugünlerde doğalgaz altyapı çalışmaları Anadolu taşrasına yayılıyor ve "şehir-insan-belediye" ilişkilerinin tabiatına dair yeni gözlemler geliştirmek imkanları doğuyor.

Kayseri, Eskişehir ve Samsun'da bu işlerin vaktiyle nasıl yürütüldüğünü merak edip sordum. Belediyeler yüklenici firmayla, şehrin akışkanlığını ve gündelik hayatını ne ölçüde ve hangi zaman içinde aksatabileceklerine dair ciddi sözleşmeler yapmışlar. Bir şehre doğalgaz getirilmesi medeni bir nimetse elbette külfeti de olacak ama nereye kadar ve hangi ölçüde? (Bu arada müteahhit yerine kullanılmaya başlanan "yüklenici" kavramını isabetli bulduğumu ifade etmeliyim; yerinde karşılıklar Türkçeye kolaylıkla tutunuveriyor.)

Sivas'ta doğalgaz altyapı çalışmaları, bir yerlerde merkezi plan yapıldığını imâ etmeyecek tarzda savruk, ağır ve lâkayd bir edâ ile sürdürülüyor. Bu konuda yüklenici firma ile belediyenin ortak olmasının nasıl bir tesir icra ettiğini bilmiyorum. Mahalli basın, bir ucu belediyeye veya vilayete dokunacak meselelerde geleneksel pısırıklığını sürdürmekte. Geçenlerde, belediyenin kiraladığı bir işyerinde faaliyet gösteren bir mahalli televizyonun kendine "enkırmen" havaları veren tuhaf spikeri, seyredenleri bir güzel haşladı, diyor ki: "Nimet olacaksa külfet de olacak ve siz buna katlanmak zorundasınız; ağlayıp sızlanmak yok. Ne yani, bu boruların havadan şeffaf hatlarla geçirilmesini mi bekliyorsunuz!" Kelimeler değişik olabilir, mânâ aynen böyle. Bugünlerde otomobil kullanmak zorunda olanlar için Sivas'ta bir yerden bir yere ulaşmak, tesadüfi, çileli ve önceden belirlenmemiş saçmasapan güzergâhlarda sinir törpülemekle aynı anlama geliyor. Plansız ve rastgele yol kapatmalar yüzünden şehrin ortasında bir adada mahsur kaldığınız bile oluyor. Esnaf ise faaliyet ancak kendi dükkânı önüne geldiğinde yarım ağızla mırın-kırın ediyor. Azami bir veya iki günde bitirilmesi gereken çalışmalar on güne uzuyor, çöp kamyonlarının giremediği adacıklarda çöpler birikip kokuşuyor. Trafiğe açılan yollar, iki metrede bir mutlaka rastlanan iyi kapatılmamış çukurlar ve "hoplatmaç" tabir edilen garip icat ve aşırı tozlanma yüzünden ömür tüketiyor âdeta. Anlayacağınız bugünlerde Sivas'ta mahalli bir seçim olsa, bana göre iktidar partisinin şansı dibe vurmuş durumda. Doğru mudur, yanlış mıdır bilmem, "Siz benim şahsıma oy vermediniz, partime oy verdiniz" lâfı dilden dile geziyor. Bu kötü intibaların şehirde yapılacak ilk seçimde sandığa nasıl yansıyacağını kimse kestiremez; çünkü ortada "şehir ve şehirli"nin bulunduğunu hatırlatacak kuvvetli emâreler görünmüyor. Neredeyse istisnasız her yolun her iki istikametine araba park edildiği, yollarında şehir içi taşımacılık yapan traktörlerin, at ve eşek arabalarının fink attığı, kimseye haber verilmeden trafik akışının günaşırı sürpriz tarzda değiştirildiği ve bilcümle ahvalden sivil toplum kuruluşları da dahil kimsenin sızlanmadığı irice bir kasabadan söz ediyoruz netice itibarıyla. Bu gibi yerlerde siyasi kanaatleri rasyonel girdiler tayin etmiyor, bilakis irrasyonel beklentiler daha belirleyici oluyor. Açıkçası bana dayanılmaz gibi görünen şikayet konularının, çoğunluk tarafından "nimet varsa külfet de olacak; sabredelim, geçer" şeklinde algılanması da mümkündür pekâlâ. Önceki gün esnafın biri yolumu çevirdi, elini göstererek, "elim kırılaydı" diye sızlandı. Ben de kendi elime baktım, "elimi seveyim" dedim.

... Şehir kültürü dediğimiz şey bugünün Türkiye'sinde yaşanan her olumsuzlukta, her aksilikte eksikliğini kuvvetle hissettiren bir birikim; ne var ki çoğumuz, yokluğunun farkında bile değiliz henüz.

**Terör yarının dünyasını nasıl şekillendirebilir?**

Komplo teorilerini tamamen değersiz addederek pratik sonuçlara bakalım: Batı ülkelerinde Müslüman asıllı kişilerin yaptığı terör eylemleri, bu ülkelerde yaşayan Müslümanların hareket sahasını daraltıyor, toplumsallaşmalarına kayıt getiriyor ve karşılıklı güvensizliği kışkırtıyor.

Gidişat onu gösteriyor ki terör eylemleri bu vezin üzerine devam edecek olursa, Batı şehirlerinde, zaman zaman Faşist uygulamaları hatırlatan yeni bir ırkçılık dalgası yaygınlaşacak, kısa vadede yeni "ghetto"lar oluşacak, farklı topluluklar arasındaki tecrid sertleşecek ve her ülkede asli unsur ile misafirler veya yabancı menşeliler arasında gerilim tırmanacaktır. Bu gerilimin günün birinde bütün birlikte yaşama (coexistance) tecrübe ve birikimini yerle bir ederek "herkes kendi ülkesine dönsün" mânâsına gelen bir kampanyaya dönüşmesi dahi beklenebilir.

Londra'yı düşünün; Müslüman olduğu bilinen veya tahmin edilen, Latin, Ortadoğulu, Asyalı bütün esmer deriliter birkaç günde şüpheli listesine giriverdi; başından vurularak öldürülen Brezilyalı gencin temsil ettiği örnek dehşet verici. İnsanlar dünyanın her yerinde ve her zaman güvenlik ihtiyacını hürriyetin önünde mütalaa ederler. Güvenlik buhranı öncelikli ise sair zamanlarda kişi haklarını zedeleyen tedbirleri hoşgörüyle karşılarlar. Fıtraten en liberal tabiatlı olanlar bile güvenlik bunalımı doğuran faktörleri, en azından gündelik hayatın dışında, izole edilmiş halde görmek isterler ve bu tutum kısa bir zaman sonra ırkçı, faşizan saplantılara dönüşebilir.

Dünyanın büyük bir köy halini alması, sadece çokuluslu şirket ürünlerinin dünya pazarında serbestçe hareket etmesiyle sınırlı kaldı; özellikle Batılı olmayan ülkelere mensup insanların bu büyük köyde hareket edebilme imkânına yeni engeller (Schengen vizesi şartlarına bakınız mesela; resmen aşağılayıcı hükümlerle dolu) getiriliyor. 21. yüzyılda dünya, bir önceki yüzyılı mumla aratacak derecede sert kamplara ayrışabilir. Irkçılık ve Faşizm, 30'lu yıllar Avrupası'na rahmet okutacak bir yaygınlığa erişebilir. 20. yüzyılın kamplaşması ideolojikti; bu yüzyılda görülebilecek kamplaşmanın karakteri, vaktiyle Güney Afrika Cumhuriyeti'nde görülen Aparthaid uygulamasını hatırlatan bir veçheye bürünebilir. Böylece 19. yüzyılda zirveye vuran çıplak ve doğrudan sömürgecilik, 21. yüzyılda yeni bir çehreye ve boyuta bürünerek hortlayabilir. Bu noktada insanlığın en büyük kaybı, elbette birlikte yaşama tecrübesi olacaktır. Avrupa'da beyaz derili, Hıristiyan veya Hıristiyan kültürüne bağlı, Avrupalı etnik topluluklara mensup insanlar, kendi kıtalarını sadece kendilerine mahsus bir hayat alanı haline getirecek bir hodgâmlığa bürünebilir; buna mukabil esmer derili, Latin, Müslüman, Asyatik toplulukları kendi bölgelerine çekilmeye mecbur bıraktıkları gibi bu

ülkeleri, mütemadiyen terör üretmeye yatkın, sosyo-kültürel ve dini eğilimlere yatkınlık gerekçesiyle doğrudan kontrol etme hakkına sahip bulunduklarını uluslararası hukukun bir parçası haline getirebilirler. Bu "hayali" durum, dünya servetlerinin büyük kısmını kontrol eden bahtiyar azınlığın statüsünü meşrulaştıracak gerekçeleri içinde barındırıyor zaten.

Komplo teorilerini bir tarafa bırakacağımızı vaad etmiştik, yine fiili durumdan hareketle devam edelim: Böyle elverişli argümanlar üretmeye devam ettiği müddetçe Batılı ülkelere yönelik "terör" saldırılarının kısa vadede sona ereceğini tahmin eder misiniz? Keşke, "evet, bunlar mevzii ve geçici bir krizdir; kısa zamanda terör etkisiz hale getirilir" diyebilseydik. Zira bizler yeni dünyanın esmer derili, Latin, Asyatik veya Müslüman sıfatlı insanları olarak Batılılarla yakından temas halinde bulunmak mecburiyetindeyiz. İzolasyon siyasetinden en büyük zararı yine biz görürüz.

Geleceği sezmek ama müdahil olamamak acı veriyor; inşallah yanılırız ve 21. yüzyılın ortalarında dünya, lânetli milyarlarla egemen milyonların çatıştığı bir bilimkurgu filmi kâbusuna dönüşmez.

**Alayımız birden aydınız arkadaş!**

Bu aydınlanma devrimi, zannedilenin aksine köy elektrifikasyonu veya şehirlerin sokak direkleriyle aydınlatılması türünden bir şey değildir. Bizde aydınlanma deyince ilk anlaşılan şey, bütün nüfusun % 100 nisbetinde okuma-yazma bilmesidir.

Ben şahsen, bir özel televizyon kanalında Kibariye'nin -nâm-ı diğer Kiboş'un- yaptığı "Bizim sınıf" isimli şarkılı türkülü, çiftetellili, eğlenceli eğitim programını seyrettikten sonra sayın Cumhurbaşkanımızın geçen hafta Lozan Kutlamaları dolayısıyla irad buyurdukları basın açıklamasındaki "Türk Aydınlanma Devrimi" kavramını daha çok ciddiye almaya başlamış bulunmaktayım.

Evet, aydınlanıyoruz, aydınlanıyorsunuz, aydınlatılıyorlar!..

Acele etmeyin, tamam, konuyu tam anlamadınız, izah ediyorum:

Efendim Kibariye'nin programını sair benzerlerinden ayıran fark, bir "eğitim", hatta eğitim ne kelime, bir "aydınlanma" programı olması; programın müzik ve yârenlik kısımlarından arta kalan zamanlarda ekrana bir kara tahta çıkıyor; genç bir öğretmen hanım kara tahtaya tebeşirle, "tarak, makas" gibi kelimeler yazıyor. Ben tam da kara tahtaya bir şeyler yazıldığı esnada televizyonu açmış olmalıyım ki bir an ne gördüğümü anlayamadım ve yanlışlıkla TRT 4'ü seyrettiğim zehâbına kapıldım. Mâlum TRT 4, Türkiye'nin en huzur verici televizyonu olmak bakımından rakipsizdir. Evde ne zaman kanal seçme kavgası çıksa, yeteri kadar tartıştıktan sonra hep birlikte "TRT 4" diye sesleniyor ve huzura eriyoruz; artık bahtımıza ne çıkarsa: Muhasebe ve finansman dersi mi olur, Yurttaşlık bilgisi mi, yoksa İnkılap tarihi mi

fark etmiyor. Dersimizi güzelce dinleyip sâkinleştikten sonra devlete dua ediyor, "TRT olmasa ne yapardık" diye uzun uzun düşünüp balkona hava almaya çıkıyoruz.

Neyse ki balkonda korkuluk var; o uhrevî atmosfere kapılmışken insan nerede olduğunu bile şaşırıyor da!

Konuyu dağıtmayalım; Kiboş'un programı, bunca zamandır, "Mektepler olmasa maarifi ne güzel idare ederdim" diye kahrından sakalında bıyığında kıl bırakmayan bütün eğitim bakanlarını çatlatırcasına eğlence ile okuma-yazma seferberliğini yan yana getirerek nice asırlardan beridir hasretiyle yanıp tutuştuğumuz "Türk Aydınlanma Devrimi"ni peyderpey tahakkuk ettirmektedir...

Veya şöyle de diyebiliriz: ... ettirir inşallah!

Bu aydınlanma devrimi, zannedilenin aksine köy elektrifikasyonu veya şehirlerin sokak direkleriyle aydınlatılması türünden bir şey değildir. Bizde aydınlanma deyince ilk anlaşılan şey, bütün nüfusun yüzde 100 nisbetinde okuma-yazma bilmesidir. Bu varsayıma göre insan bir kere okuma-yazma öğrenerek o kutlu eşikten adımını atar atmaz bütün zihnini ve vücudunu kaplayan derin bir öğrenme merakına kapılmakta, sular seller gibi kitap devirerek yılların açlığını kapatmak için uğraşmakta, bu esnada zihni spekülasyonlara girişip köşe yazarlarını hasedinden çatlatacak derinliklerde analizler yapmakta ve neticede kadim Yunan hükemâsını arından hüngür hüngür ağlatacak raddede arınmış ve yücelmiş bir insan tipi zuhur etmektedir.

Efsânelere, masallara, doğmalara, dedikodulara ve kulaktan dolma şeylere itibar etmeden hakikati arayan, bulmak için dağları yırtan yeni vatandaş tipi, böylelikle her türlü gericiliğe, karanlık niyetlilere, üfürükçülere de pabuç bırakmayacaktır.

Nitekim sayın Cumhurbaşkanımız da Lozan anlaşmasının 82. yıldönümü konuşmasında çoktandır bu kutlu neticeye cümleten vâsıl olduğumuzu bakınız nasıl dile getiriyor:

"Tarihin kaydettiği en kapsamlı dönüşüm hareketlerinden olan Türk Aydınlanma Devrimi'ni aynı bilinçle sürdürmek ortak sorumluluğumuzdur."

Tam da bu noktada, "bizim aydınlanma devrimimiz tarihin kaydettiği en kapsamlı dönüşüm hareketi idiyse, Kiboş niçin hâlâ okuma-yazma bilmeyen ev hanımlarına program yapıyor ki?" diye müfsid ve münâfık düşüncelere kapılmamanızı ehemmiyetle rica ediyorum. Hatta meselenin üstüne üstüne giderek, "mademki cihan çapında böyle bir devrim yapmışız, ya niyçün üniversitelerimiz dünyanın en iyi 500 üniversitesi arasına giremiyor" diye kendi kendinizi ifsâda yeltenmeniz de doğru olmaz. Hiçbir şey göründüğü gibi değildir; belki de üniversitelerimiz "nazar değmesin" diye ilk 500 sıralamasına girmeyi doğru bulmuyorlardır; bunları mesela benim gibi, sizler gibi ne yaman bir aydınlanma devrimi geçirdiğimizden hâlâ haberi olmayan sıradan insanların bilmesi düşünülemez zaten.

Bu durumda artık, "üniversiteye giriş imtihanlarında şu kadar on bin kişi niçin sıfır çekip duruyor ve bunların sayısı durmadan artıyor?" yollu zararlı fikirleri sinek kovalar gibi kovalamanız gerektiğini ihtar edecek değilim. İtiraf edeyim, böyle zararlı sualler benim de bazen aklıma takılmıyor değil ama ne zaman bizim aydınlanma devrimimize itimadım sarsılsa, hemen internete girip sayın Cumhurbaşkanımızın "Türk aydınlanması" üzerine yaptıkları basın açıklamalarını okuyarak kendimi teskin ve teselli ediyorum.

Siz de öyle yapınız efendim; ben faydasını görüyorum, tam bir sıdk ile okursanız siz de şifâyâb olursunuz.

Biz neymişiz farkında değiliz birader; ara sıra bir büyüğümüzün bizi bu gibi konularda irşad etmesi fevkalade faydalı oluyor. Kendimizi küçümsemeyelim, biz arslanlar gibi aydınlanmışız ama haberimiz yok.

Bu memlekette güzel şeylerin de olduğunu fark etmek insanın içini açıyor.

Oohh be...

**2005**

31 Ağustos

**Kadı kızı kusuru** Zaman Gazetesi

29 Ağustos

**'Allah razı olsun!'** Aksiyon Dergisi

29 Ağustos

**Geretsler artsın eksilmesin!** Zaman Gazetesi

28 Ağustos

**Hedef Osmanlı: Atış serbest!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

27 Ağustos

**Sorular, teklifler...** Zaman Gazetesi

24 Ağustos

**Artık sürüklenmemek için** Zaman Gazetesi

22 Ağustos

**"Ele verdim talkını..."** Zaman Gazetesi

22 Ağustos

**Şairlere kız vermeli midir?** Aksiyon Dergisi

21 Ağustos

**Ceviziçi** Zaman Gazetesi, Turkuaz

21 Ağustos

**"Haçan pu sağa pir ters olsun!"** Zaman Gazetesi

20 Ağustos

**Siyasi kaçakçılık** Zaman Gazetesi

17 Ağustos

**Demek ki yetmemiş** Zaman Gazetesi

15 Ağustos

**Dünyanın gidişatını nasıl değiştirebiliriz?** Aksiyon Dergisi

15 Ağustos

**Köşe yazarları çare de gösterir; nitekim...** Zaman Gazetesi

14 Ağustos

**Dere, sabun ve biz!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

13 Ağustos

**Hele ateş etmeyin; bakalım Başbakan ne diyecek!** Zaman Gazetesi

10 Ağustos

**Hoş ve boş iki tasarı** Zaman Gazetesi

08 Ağustos

**Batılılar II. Dünya savaşı'nı kaybetmişlerdi zaten** Zaman Gazetesi

08 Ağustos

**Hayat tarzının yeniden üretilmesi ve Mehmet Şevket Eygi'ye dair** Aksiyon Dergisi

07 Ağustos

**Birlik ve beraberlik** Zaman Gazetesi, Turkuaz

03 Ağustos

**Özeleştiriye davet** Zaman Gazetesi

01 Ağustos

**Lozan'ı kutsallaştırmak yerine geleceği planlamalıyız** Aksiyon Dergisi

01 Ağustos

**Onuncu gezegen** Zaman Gazetesi

**Onuncu gezegen**

Berrak yaz akşamüstlerinde iyice görünür hale gelen ay civarında bir gök cismi parlar; bu, bizim bayrağımızdaki yıldızın temsil ettiği gök cismi olsa gerektir. Astronomların haricinde adını kimse bilmez; lisede astronomi okuyanlar bu cismin, dünyaya en yakın yörüngede seyreden iki gezegenden biri olması gerektiğini akledebilirler; ya Merkür ya Venüs, hangisi?

Eski zaman insanları gökyüzüyle biz modernlerden daha fazla ilgiliydiler; sadece gökyüzüyle değil börtü-böcekle, nebâtatla, toprakla tabiatla ilgileri bizden daha fazlaydı. Yenilebilir bitkilerle alâkamız, manav tezgâhındaki yeşillikle sınırlıdır. Bâkir tabiat bizim için bir kitap olmaktan çıkalı çok oldu. Bir şeyi gözden ve zihinden nihân etmek için onu uzmanlık haline getirmek kâfi geliyor.

Onuncu gezegen keşfedilmiş; ilk dokuzunun seyrindeki ittiratsızlığı haylidir farkeden astronomlar, "başka gezegenler de olması lâzım" diyorlardı zaten. Bizim için onuncu gezegenin varlığı bir şeyi değiştirmeyecek. Halbuki "haberdar olmak" değişmenin kapısıdır; her "haber"le birlikte algıladığımız dünya bir başka şekle bürünür, bürünmek zorundadır. Eğer

bizde bir şeylerin değişmesine yol açmıyorsa haber, "haberdar olmak" anlamına gelmiyor demektir.

O fıkrayı pek severim; "biz"i anlatır çünkü.

Köylü, tarlasında çocuğu ile birlikte çalışmaktadır. Derken çocuk, etrafındaki tabii sesleri yırtan, ihlâl eden farklı bir ses duyar. Elini gözüne siper edip başını göğe kaldırır,

-Babaa, der "bak teyyare geçiyor"

Baba şöyle bir döner oğluna, sonra gözlerini kısarak yukarıya bakar, "teyyare"nin gümüşi parlaklığını görür ve der ki,

-Elleme geçsin!

Bilgiyi haber olmak halinden çıkardığımızda onu iradi olarak ıskalamış, varlığını inkâr etmiş oluruz. Bir nevi mutluluk veren bilgisizlik durumudur bu. Haberdar değilsen, değişmek zorunda da değilsin, tâ ki haber gelip başına düşünceye kadar. Modernleşme tarihimiz, bu bakımdan biraz da "şeylerin gelip başımıza düşmesi"nin tarihi gibi okunabilir.

Askerliğimin bir yılı Tatvan'da geçti; çok sonraları farkettim ki göl kıyısında İşletme'nin feribotu haricinde insan elinden çıkmış bir başka yüzen cisim yoktur; bir sal, bir kayık, bir minik yelkenli tekne ve Fırat'ta vaktiyle kullanılan tulum cinsinden herhangi bir yüzen nesne... Gölün varlığı, (Tatvanlılar "deniz" derdi yanlış hatırlamıyorsam), kıyıdakiler için karanın ve hayatın bittiği yerdi. Günün birinde kışlanın mutfağına Adilcevaz civarında göle dökülen bir ırmak ağzında tutulan balıklar gelince şaşırmıştım. Sorgun kışlasının yanıbaşındaki subay plajından sonra bu küçücük balıklar Van Gölü'nün gündelik hayatımıza ilk müdahalesiydi. Denizcilikte geriliğimizin sebebi meraksızlığımızdır; "Denizin bilgisi ve bu bilginin haber değeri" karşısında kayıtsızlık.

Bu yüzdendir ki ahalinin kısm-ı küllisinin okur-yazar olması, Cumhurbaşkanı'nın zannı aksine "aydınlanma"ya filan yol açmamıştır. Okur-yazar olmak insanı aydınlatmaz, bilimin mayası meraktır, okur-yazarlık ise basit bir âlet; önemsiz değil ama basit.

Söz astronomiden açıldı; o minval üzre kapatalım; bir yetkili çıkıp açıklasın: Türkiye'de (profesyonel seviye bir tarafa) amatör gözlem yapılabilecek kaç teleskop vardır; nerelerdedir ve kaçı meraklıların ziyaretine açıktır? Teleskop dediğiniz atla deve değil, ortahalli bir sıfır otomobil fiatına iyi seviyede on teleskop edinmek mümkün çünkü. Bu sorunun cevabı, niçin o kadar zıraat fakültesi ve zıraat mühendisine sahip olduğumuz halde zararlı hormon ve ilaç bulaşığı taşıyan yiyeceklerle beslendiğimizi de izah eder.

Bizim gazete dün haber verdi ama yine de aklınızda bulunsun; onuncu gezegenin adı 2003UB313. Şu anda yörüngesinin dünyaya en uzak noktasında ve bu gezegende bir yıl, bizim hesapla 560 sene sürüyor.

Ve ben ömrümde hiç teleskop görmedim.

**<u>Lozan'ı kutsallaştırmak yerine geleceği planlamalıyız</u>**

Lozan Anlaşması'nın 82. yılı, bu sene, öncekilerden farklı ve abartılı bir heyecana sahne oldu. Geleneğe göre sıradanlaşmış kutlamaları geniş kapsamlı bir faaliyete dönüştürmek için yuvarlak rakamlar tercih edilirdi; 82 yuvarlak bir sayı değil ama kutlamalara sanki 100. yılmış gibi

özel bir anlam katıldı ve törenleri önemli göstermek için bu defa anlaşmanın imzalandığı Lousanne şehri tercih edildi.

Bana göre Lozan Anlaşması'nın bu derece şaşaa ile gündeme getirilme arzusu, devletin bürokratik kademelerinde varlığı bâriz şekilde hissedilen bir kompleksten kaynaklanıyor. Buna, Türkiye'de resmî ideolojinin temel tezlerinin meşruluğundan emin olmak için tezlerini yüksek sesle sıkça tekrarlama ihtiyacı içinde bulunmasını da ilave etmeliyiz. Türkiye'yi dışardan takib eden bir gözlemci, biz Türklerin devletin kuruluş sürecini, esaslarını ve temel felsefesini bu kadar sık aralıklarla gündemde tutmamızı anlamakta güçlük çekecektir.

Öğrencilerin çoğu, hayata atıldıktan yıllar sonra bile okuldaki kritik imtihanlarla ilgili kâbuslar görür ve okulu hâlâ bitiremedikleri sıkıntısıyla uyanırlar. Devletin kuruluşuyla ilgili meseleleri bu kadar tartışma ve ululama ihtiyacı göstermemiz, öğrencilerin imtihan kâbusunu andırır bir tesir yapıyor olmalı ki bu davranışı sağlıklı bulmuyorum. Bunun başlıca sebebi Osmanlı Devleti'nin çökertilmesinden sonra bizim "Millî Mücadele" diye adlandırdığımız dönemle ilgili bir resmî tarih tezi oluşturmamız ve bu teze aykırı düşen olguları görmezden gelerek bastırma eğilimini en doğru tutum gibi kabullenmemizdir. Bu yüzdendir ki resmî teze uymayan tarihî olgular bize, sanki Türkiye Cumhuriyeti'nin varlık sebebini tehdit edecekmiş gibi görünüyor.

Birinci Dünya Harbi'nin en mühim siyasi sonucu, o meşhur 'Şark Meselesi'nin, galipler tarafından nihayet halledilmiş olmasıdır. Savaş, Osmanlı devletinin yıkılması, topraklarının mühim ölçüde işgal edilerek yerine yirmi civarında yeni devlet kurulması, saltanat ve hilafet kurumlarının tarihe gömülmesi ve Şark dünyasının ana eksenini ve ana fikrini kaybetmesi ile sonuçlandı. Batılı ülkelerin Osmanlı varlığını tasfiye etmek için hazırladıkları Sevr planı hiçbir zaman uygulamaya konulamadı çünkü bu plan, evvelemirde ülkesi parçalanan ve bölüşülen Türklerin yeniden bir ordu teşkil edip direneceklerini hesaba katmadığı gibi Önasya'da denizle bağlantısı kesilmiş zayıf bir Türk hükümeti öngörüyor ve ayrıca Ermenistan ve Kürdistan gibi tarihte hiçbir zaman güçlü hükümet kuramamış iki yeni ve problemli devletin kurulmasına imkân tanıyordu. Nüfuz bölgelerine parçalanmış, üzerinde Yunanistan, İtalya, Fransa gibi devletlerin işgal hükümetleri kurmalarına imkân tanındığı halde Türk ve Müslüman nüfusun kendi ülkesinde azınlık durumuna getirilmiş bir Önasya'nın

İngiltere'nin bölge hakimiyeti açısından elverişli bir kompozisyon teşkil etmediği kısa zamanda anlaşıldı. Sevr'i ebediyyen tarihin çöplüğüne gömen faktörlerden biridir bu. Diğeri ise dağıtılmış Osmanlı ordusunun en mümtaz paşalarının bir araya gelerek işgal altındaki İstanbul'a alternatif bir hükümet kurmaları ve dört yıl içinde mevcut imkânları iyi kullanma basiretini göstererek Sakarya Irmağı'nın öte yakasına kadar Anadolu'da tutunmaya muvaffak olan işgalci Yunan güçlerini tepelemesidir. Bu dönemde dünya konjonktürünün, Millî Mücadele bakımından gayet elverişli bir durum gösterdiğini de belirtmek lazımdır. Millî Mücadele garp cephesinde cereyan etti. Doğu Cephesi Sovyet Rusya'nın iç meselelerine gömülmesi yüzünden erkenden sükûnete kavuştu ve Millî Mücadele, doğudaki birliklerini batıya kaydırabildiği için garp cephesindeki milli milis güçlerini (kuva-yı millîye) düzenli bir ordu şekline koyabildi. Bu arada Fransız ve İtalyan işgalinin, her iki ülkenin iç meselelerinin de baskısıyla 1921'de fiilen sona erdiğini hatırlamalıyız. Millî Mücadele böylece bütün yoğunluğunu garp cephesindeki Yunan birlikleri üzerine yöneltebildi. Millî Mücadelemiz (dikkat kurtuluş savaşı, bağımsızlık veya istiklal harbi değil!) boyunca biz doğuda Ermeniler, batıda ise Yunanlılardan başka silahlı güçle çatışmaya girmedik. 1921-22 arasında İngilizlerin o ana kadar verdiği askerî ve istihbâri desteği çekmesi ile kendisini Batı Anadolu bozkırında yapayalnız bulan Yunan ordusunu dağıttığımızda, fiili durum artık berraklaşmıştı. Mudanya Mütarekesi ile başlayan barış süreci, iki defa toplanan Lozan görüşmelerinde karara bağlandı.

Lozan, o günün dış konjonktürü itibariyle elde edebileceğimiz en iyi sonuçları çerçeveler. Yeni Türkiye Cumhuriyeti milletlerarası hukukun onayladığı ve tanıdığı bir hükmi şahsiyet kazanmış ve bütün hudutları milletlerarası mutabakatla garanti altına alınmıştır; ne var ki Lozan Anlaşması, batılı ülkeler bakımından "Şark meselesinin tasfiyesi" amacından bir taviz sayılmaz. Lozan Anlaşması'nın sonuçlarına bu derece abartıyla minnet duyarken, o tarihten sonra Türkiye'nin asla büyük bir uluslararası aktör sıfatına yükselemediğini de hatırlamamız gerekir. Özellikle aradan 82 yıl geçtikten sonra bile geriye dönüp Lozan'da kutlama yapmak, Türkiye'ye biçilen "sıradan bir bölge aktörü" rolüne ne kadar ısındığımızı göstermesi bakımından bana pek anlamlı geliyor.

Yani Lozan ne her sene büyük kutlamalarla idraki gereken bir zafer, ne de hezimettir. Neticede Lozan Anlaşması, bize mükemmel bir statü sağlamış olsaydı, o günden beri Türkiye'yi krizden krize sokan Ege kıta sahanlığı, oniki adalardaki Yunan mevzileri, Kıbrıs ve hatta Güneydoğu sınırlarımızın coğrafi ve jeopolitik makuliyet bakımından hâlâ ikna edici bir hat teşkil etmemesi gibi meselelerle uğraşmak zorunda kalmazdık. Lozan bir fiili durumdur ve tenkidde veya övgüde abartıya kaçılmadan öylece kabullenilmesi gerekir.

Türkiye geleceğine bakmalı ve geleceğini planlamakla uğraşmalı. Uluslararası anlaşmalar buz üstüne yazılmış gibidir; siyasi iklim ve şartlar değiştiğinde onlar da değişebilir. Ortadoğu'da bugün yeni bir fiili durum söz konusudur ve bu fiili durumun Türkiye'yi yakın gelecekte ne gibi bâdirelerle yüzyüze getirebileceğini hesaplayıp tedbirini bugünden almak, Lozan'ı

kutsallaştırmaktan daha aklî ve yerinde bir tutumdur. İlle de Lozan'a bugünün şartlarında bir anlam ve yorum vermek gerekiyorsa bu, Türkiye için rıza gösterilebilecek asgari statüden başka bir şey olamaz.

**Özeleştiriye davet**

Mesele mühimdir; mühim zannettiğimiz çok şeyden daha mühim. Ehemmiyeti ise meseleyi lâyıkıyla, soğukkanlı kavrayamamaktan kaynaklanıyor.

Şu: Kendisini "sen nesin?" diye soruldukta, öncelikle "Müslümanım" sıfatıyla tarif edenlerin hangi tarzda tutarlı bir hayat tarzı takib edebileceklerine dair esaslı bir kanaati bulunmamaktadır. "Müslümanım" cevabı, bir irâde izharı olmakla birlikte, genellikle "İslâm'ın hayat bilgisi"ni kapsamıyor. Müslümanlık kimliği asgariden, görünür alâmetlerle iktisab edilir bir hüviyet kazandı; İslâm'ın hayat bilgisinden, bir başka tâbirle İslâm kültüründen bîhaber bir şekilcilikten bahsediyoruz. Şeklin "asıl" zannedilmesi, şekle tutunmayı ve behemahal şekilde ısrar etmek davranışını öne çıkarıyor; şekilde ısrar, aslolandan uzaklaşıldığını farkedilmez hale getiriyor. Gazetelerin magazin sayfalarına kadar düştüğü için bugünlerde "yeni bir şey" zannedilen garip fotoğraflar, işbu şekilperestliğin nümûnesidir.

Bir arkadaşım anlattı. Bir uzak akraba ziyaretinde evin gelini, arkadaşımın farkedeceği şekilde askıdaki ceketinin cebine bir kağıt koyuyor. Kağıtta şunlar yazılıdır: "Evlendikten sonra tam beş seneden beri baba evimi görmedim, götürmediler. Lütfen söyleyin ki ana-babamı görebileyim!" İnanılmaz gibi görünüyor, belki içinizden, "binde bir nisbetinde görülebilecek bir hadise; misâl göstermenin ne gereği var?" diye düşünürsünüz. Dışarıdan bakıldığında bu aile dindardır ama dindarlıkla "Din"in kendisi artık ne kolay ayrışabilmektedir? Gelinin ailesi, otomobille yarım saatlik mesafede bir yerde oturmaktır. Arkadaşım, "bu yaptığınız hangi kitapta yazıyor, böyle Müslümanlık olur mu?" diye azarlamaya başlayınca, "sahi yahu" diyorlar, "hiç aklımıza gelmedi, götürelim bari!"

Şu hadisenin tarihi ve sosyal nokta-i nazarlardan tahlili yapılsa yeni bir kitap yazmak gerekecek. Suçlanması gerekenler arasında en kolay hedef resmi ideoloji, rejim vesaire.., bu tarz tenkidlerde isabet payı olduğunu inkar etmiyorum ama o ailenin reisine, "Din" kavramını öğretenin kabahatini setretmeyelim. Din adına konuşan, ahkâm kesenlerin dahli, dine alenen düşmanlık edenlerin tahribâtından fazladır. Bu gibi örneklerin istisnai olmadığını düşünüyorum artık. Kusurlarımızı, eksikliklerimizi, zaaflarımızı başkalarına yansıtarak kendi nokta-i nazarımıza âşık olmaktan vazgeçelim. Noksanımız çuvaldızlıktır, dine doğrudan muhalefet edenlerin cirmi ise iğnelik.

Suçlamak için değil, "farkedilsin, üzerinde düşünülsün, ıslah edilsin" kasdındayım; bilmem kimin konserinde başını örtüp batnını açan genç kızı da Musevilerin günah tekesi gibi

görmeyelim. Başörtüsü meselesinde yoğunlaştırılan din heyecanı, tesettürün hakiki anlamını gölgelemiştir. O kızcağız "ziynetlerinizi gizleyin" emrini tuhaf yorumlamakta yalnız değil ki.

Müslümanlar arasında dünyevîlik alâmetleri yeniden yükseliş hâlindedir. Dünyeviliği yorumlamak ve "Din" kapsamında lâyık olduğu yerde tutmak, kuvvetli bir "İlm-i Hâl" birikimine ilâveten kültür, görgü, şimdiki zamanın ve dünya ahvâlinin bilgisini de gerektirir. Ebu Zer'in takvâsı ile Emevîlerin dünyevîlik yorumları arasındaki mesafeyi, şimdiki zamana taşıyabilecek zihni "cehd"de bulunmak, sabî sıbyânın kafasını harcıâlem "cihad" propogandası ile doldurmaktan daha ağır bir din görevidir. Bu görevin lâyıkıyla ifâ edilip edilmediğine bakalım bir. "Mağdur"u oynamaktan vazgeçelim. Meselelerimize el koyacak cesareti gösterelim ve neticelerine göğüs gerelim.

Başkalarını iğnelemekte nefse lezzet var; kendimizi çuvaldızlamakta ise sıhhat. İnşallah böylece bir özeleştiri vâdisi açılmış olur.

## Birlik ve beraberlik

Yine itiraf edeyim ki eğlendiren yazı yazmak, ciddi yazmaktan çok daha zor; Türkiye'yi kurtarmak, bir okuyucuyu tatlı tatlı tebessüm ettirmekten daha kolaydır kağıt üstünde.

Bugün sizlerle biraz hasbihal edelim ey okuyucu; az önce arşive baktım, takriben üç seneden beri her Pazar, ilâvenin bir köşeciğinde sizlere hoşça vakit geçirmeye uğraşıp durmaktayım. "Hoşça vakit geçirmek" için yazmak, tehlikeli bir tarif benim için. Nitekim bazı okuyucular, "bırak yemek tariflerini de ciddi şeylerden bahset bize" diyorlar. Sözün kısası burada gayrıciddi olmaktan ziyade daha az ciddi kıyafetli yazılar kaleme alıyorum. Lâf arasında yemek tarifini yeterince ciddi bulmadığını ileri süren okuyucuya da sitemimi iletmek isterim. Belki de yazar, okuyucuya vereceği çok önemli bir mesajı, yemek tarifi ambalajı içinde saklayarak takdim etmeyi düşünmüştür de okuyucu meseleyi sadece "pancar sarması" tarifinden ibaret sanmaktadır!

N'aber?

Geçiyoruz, okuyucuyu eğlendirecek şeyler yazmanın tehlikesinden bahsediyorduk. Gazetelerin hafta sonu ilaveleri, biraz da pazardan pazara gazete okuyan misafir okuyucu takımını hoşnud etmek ama devamlı okuyuculara da Türkiye gibi çok asık suratlı gündemle yaşayan bir ülkede insanlara, hadiselerin öteki tarafını işaret etmek gibi frekans değişikliğini gaye edinen bir maksatla yayınlanır, mâlum. Nitekim Pazar ilavesinde yazmam teklif edildiğinde, kendimi resmen ve alenen "eğlence sektörü"ne zorla itiliyormuş gibi hissettiğimi itiraf etmeliyim. Neyse ki kendimi çabucak toparlamayı başardım ve hafta içinde gazeteye üç tane son derece ciddi, asık yüzlü ve âleme tepeden bakıp öğütler yağdıran yazılar kaleme aldıktan sonra hafta sonu faz değiştirip bir başka sûrette görünmeyi içine sindiren yazar kimliğine alışabildim.

Kolay olmadı!

Yine itiraf edeyim ki eğlendiren yazı yazmak, ciddi yazmaktan çok daha zor; Türkiye'yi kurtarmak, bir okuyucuyu tatlı tatlı tebessüm ettirmekten daha kolaydır kağıt üstünde.

Bilgisayar başında nice defa baykuşlar gibi saatlerce oturup eğlenceli konu aradığımı, yazının ortalarına geldikten sonra beğenmeyip sildiğimi, hatta aziz editörüm Hasan Sutay'a bir telefon çekip, "beni bu hafta idare ediver, ayıp değil ya, eğlenceli bir konu bulamıyorum" diye ricada bulunmayı düşündüğümü bilemezsiniz. Neticede Pazar yazılarından kaytardığım pek az vaki olmuştur ama size okurken sıkıntı veren her yazının ardında böyle bir sıkıntılı mesainin yattığını biliniz istedim.

Kim bilir, yine bu yazıyı da beğenmem, "Okuyucuyu, mesleğin sıkıntılı taraflarından haberdar etmeye ne hakkın var" diye kendime kızıp bir yenisine başlarım ama söz buraya kadar gelmişken sizlere bir küçük hikâye anlatmak istiyorum. Hikâyeyi okuduktan sonra, eğlenceli yazıların aslında ne kadar ciddiyet unsuru taşıyıp taşımadığı konusunda kararı siz verirsiniz.

Efendim fi tarih, ormanın kuytuluklarında gizli bir göl varmış. Bu gölün kıyısında yaşayan kurbağalar, bütün gün neş'e içinde vıraklayıp şarkılar söyleyerek günlerini gün ederlermiş.

Tâ ki o açgözlü kartal peydâ olana kadar!

O gizli gölü nereden bulduysa alçak kartal (Beşiktaşlılar hariç tabii), karnı acıktıkça çok yükseklerden keskin gözleriyle bataklığı kolaçan ediyor, sonra şimşek gibi inerek zavallı kurbağalardan birini pençeleyip kaldırıyor ve afiyetle yiyormuş.

Bir, üç, beş... Kurbağalar bakmış ki teker teker azalmaktalar ve göldeki kurbağa popülasyonu hızla azalırken, alçak kartal fazla kilolardan kurtulmak için her öğünden sonra fazladan üç tur daha atmaktaymış gökyüzünde...

Demişler ki, "nedir, bu duruma nasıl çare bulabiliriz?"

Kafa kafaya verip saatlerce düşünmüşler, sonra içlerinden biri "buldum" demiş. "Bilge kurbağaya soralım, o bilir!"

Gölün hemen o civarlarında yaşlı bir kurbağa yaşarmış. Hep birlikte vıraklayarak bilge kurbağayı ziyarete gitmişler. Demişler ki, "durum böyle böyle, bize bir akıl ver ki, teker teker avlanmaktan kurtulalım; soyumuz sopumuz kurumasın!"

"Hmm" demiş bilge kurbağa, hayli düşündükten sonra "durumunuzu anlıyorum; sizin için bir çare var ama bilmem ki becerebilir misiniz?"

"Nedir nedir" demişler, "söyle aynen yaparız, yeter ki söyle!"

"Kolay" demiş bilge kurbağa, "İşin sırrı birlik ve beraberlikte. Birlik olacaksınız. Kartalı gördüğünüzde hemen bir araya geleceksiniz ve kol kola girerek bir halka teşkil edeceksiniz.

Kartal birinizi kapmaya çalışınca var gücünüzle yere tutunup ağırlık yapacaksınız ve kartal hiçbirinizi avlayamayacak!"

"Yaşa, var ol, sağ ol" deyip vıraklayarak uzaklaşmışlar. Tez geçmeden kartal görünmüş gökyüzünde. Kurbağalar hemen halka olup kol kola vererek yere sağlamca tutunmuşlar.

Kartal içlerinden birini kestirip aşağı doğru süzülmüş, süzülmüş...

Sonra o kurbağayı kaptığı gibi yükselmiş; tabii kol kola girmiş yüzlerce kurbağa ile birlikte...

Manzarayı yerinden seyreden bilge kurbağa, "vıraak" demiş kendi kendine, "Her gün akşama kadar gürültü edip duruyorlardı keratalar, iyi oldu; sessizlik ne güzel şeymiş birader."

Hikâye burada sona eriyor; bilge kurbağanın son cümlesini biraz değiştirdim ama anlam üç aşağı beş yukarı aynıdır.

Peki bu hikâyenin kıssadan hissesi nedir?

Peşinen söyleyim, bu hikâyenin kıssası, artık emeklilik çağına gelmiş sağ politikacılardan birini veya birkaçını kasdetmiyor, sadece bilinen veya bilindiği zannedilen şeylerin öteki yüzünü de merak etmenizi hatırlatıyor.

**Hayat tarzının yeniden üretilmesi ve Mehmet Şevket Eygi'ye dair**

Dört-beş sene kadar önce nadir İstanbul ziyaretlerimden birinde yolumuz Çamlıca tepesinde İstanbul Belediyesi'nin işlettiği bir lokantaya düştü. Adını hatırlamıyorum. Farklı bir lokantaydı bu. İskemle yerine sedirler, masa yerine sini sofralar konulmuştu

ve Osmanlı mutfağının yemekleri veriliyordu. Vakit akşamüstü idi, ortalık karardı, birilerinin lambaları yakmasını beklerken bir garson gelip masanın üstündeki kandil benzeri bir eski aydınlanma aracını tutuşturup gitti. Arkadaşıma sordum, bu lokantanın 'tarz'ını, Mehmet Şevket Eygi'nin biçimlendirdiğini söyledi.

"İyi ama ne yediğimi göremiyorum ki" diye yakındığımı hatırlıyorum.

Mehmet Şevket Eygi beyi gıyâben tanıyorum; onda en çok dikkatimi çeken şey, kendi hayat görüşünü uygulamaya geçirmek konusunda gösterdiği kararlılık olmuştur. Giyimi, yazı üslûbu, konuşması, meselelere bakışı kendine mahsustur. Bazı röportajlarında Sultanahmet semtindeki küçücük evini de kendi zevkine göre döşediğini görmüştüm. Bir şeylere direnen bir adam olarak dikkatimi çekmişti. Geçenlerde Milli Gazete'de tatilini nasıl geçirdiğini hikâye eden bir yazısını okudum, hoşuma gitti; bir nevi günlük tarzında kaleme aldığı bu yazı, Sayın Eygi'nin gündelik hayatını nasıl "kendi üslubuna" göre yaşadığını gösteren küçük dikkatlerin süslediği hoş misâllerle dolu.

Hayatını "kendi üslûbuna" göre yaşamak kararlılığını gösteren kaç kişi çıkar; memleketin bilmediğimiz köşelerinde daha başka kaç Mehmet Şevket Eygi vardır? Azlıklarından şüphe etmeyiz, şüphe götürmez bir başka husus ise, bu dirâyeti gösterebilenlerin etraflarında tuhaf karşılanmalarıdır.

Mehmet Şevket Eygi'ye bir "Estet" diyebilir miyiz? Batı felsefesindeki karşılığı ile estet, "güzeli en üstün, en yüce değer kişi" anlamına geliyor; bu mânâ, bir Müslüman'ı tarif etmek için kullanılamaz çünkü Müslüman'ın "en üstün, en yüce değer" saydığı kavram başkadır; güzeli sevmek ve takdir etmek başkadır, güzele tapınmak çok daha başka; ama "Allah güzeldir, güzeli sever" kudsi hadisinin çerçevesinde Sayın Eygi'nin bir Estet kimliğini taşıdığını, İslâmi ve muhafazakâr kimliğini bir başka şeyle mukayese etmeksizin gündelik hayatında, çevresinde ve sözünün geçebildiği her yerde güzellik arayışı içinde bulunan bir insan olduğunu söyleyebiliriz. Bu özelliği ile M. Ş. Eygi bir 'nadide'yi temsil ediyor. Sadece güzeli aramak anlamında değil, güzelliğin bize göre olanını arayan, sezen ve bulduğunda onu işaret eden mânâsında bir nadide. Tercihlerini, tekliflerini, zevkini beğenmeyebilirsiniz ama bize dair mânâ ve ruh ikliminde güzeli arama cehdine saygı duymak zorunda kalırsınız; çünkü o ve onun gibiler, modernitenin sunduğu hazır kalıplara, tariflere ve güzellik anlayışına kolayca teslim olmazlar, zor beğenirler, eleştirirler ve tercihlerini bizzat kendi hayatlarında işler halde tutmaya gayret gösterirler. İşte bu, sıradan insanın savrulduğu ve toplumun genel kabulüne baş eğdiği noktada beliren bir itiraz, bir meydan okumadır. Bu itiraz kaşık, çatalın biçiminden başlar, dinlenme, eğlenme, giyim-kuşam, mutfak kültürü, beslenme alışkanlığı, selamlaşmak ve medenî âdâba kadar daha nice ayrıntıya doğru uzanır gider. İtiraz veya muhalefet, ille de bir şeyi reddetmek değildir ama ille de bir şeyin farkında olmak, onu incelemek, onun niceliği, niteliği veya o çok hoşuma giden Türkçe tâbirle "ne idüğü" hakkında karar ve fikir sahibi olmaktır.

En iyisi bir örnek verelim; bir yazısında bakınız neye dikkat çekiyor:

"Cami duvarları, avlu, büyük giriş kapısı saçma sapan levhalarla doluydu. WC... Kadın erkek... Cep telefonunuzu kapatınız... Ayakkabılarınızı naylon torbalara koyunuz... Camimizi eviniz gibi temiz tutunuz... Müslüman kardeş ayakkabılarını böyle tut (Tabanları birbirine değer iki berbat ayakkabı resmi)... Ecdadımız camilere âyet, hadis, din esaslarını bildiren nefis hüsn-i hat levhaları koyarlarmış, şimdiki Müslümanlar ise 'helâ şuradadır' diye yazılar yazıyor."

Bütün mesele, bakmakla görmek arasındaki farkta yatıyor; camilere her gün milyonlarca Müslüman giriyor ve alıntıda tasvir edilen şeylerle karşılaşıyor; baktığını gören, gördüğü şeylere anlam veren, mukayese yapabilen ve bunlardan bir netice çıkarabilen sayısı çokluğa nisbetle 'nadide'nin adedi kadardır.

Şimdi asıl meselemize gelebiliriz.

Muhafazakarlığın gündelik hayatta modern şeylerle çatıştığını fark edebilenler, "iyi de çözüm nedir; bize çözümden de bahsetmelisiniz" diyorlar. Hemen belirtmek gerekir ki, kendi hayat tarzımıza en azından saygımızı koruyabilmek için elimizde hemen uygulanabilir bir el kitabı yoktur. Vaktiyle kitapçılarda "Muaşeret kuralları" adı altında modernlik lâzımelerini öğreten kitaplar satılırdı ve bu kitaplarda nasıl modern olunacağını gösteren pratik kurallar anlatılırdı. Moderniteyi kabullenmek ve benimsemek için fazlace enerji tüketmek gerekmiyor; "zaman sana uymazsa sen zamana uy" tavsiyesine baş eğmek kâfidir ama modern icapları bir bütün olarak kabullenmek yerine seçici davranmak lüzumu hâsıl olduğunda, iş hiç de kolay değildir. Akar suların çarptığı bir kayanın zamanla kireç tutması veya aşınması gibi uzun zamanda vuku bulacak bir birikime ihtiyaç vardır. Vaktiyle biz böyle bir birikime sahiptik ve yaşadığımız dünyayı, bütün lâzımeleri ile inandığımız değerlere itaat eden bir kavrayışla algılama ve biçimlendirme üstünlüğüne sahiptik. Bu imtiyazı kaybetmekliğimiz bir yana, o değerlere ve dolayısıyla bizatihi kendimize duyduğumuz saygıyı da aşındıran bir kuşak olarak işimiz hiç de kolay değildir. Mehmet Şevket Eygi, işte bu karmaşık zihni ortamda kendi bildiğince doğruları arayan ve kendi hayatında tatbik eden bir nadide olarak değer taşıyor. Onun teklifleri şüphesiz kendini bağlıyor ama tercihlerinden başkalarını da haberdar etmesi, mücessem bir kayayı aşındıran su damlaları gibi tesir yapmaktadır. Belki çoğunluğun davranışına göre pek ehemmiyetsiz, pek ince bir anlam katmanıdır bu ama asla önemsiz ve değersiz değildir.

İlle de bir yerden başlamak için teklif bekleyenlere şu cevabı vermek mümkün: Bir problemin çözümü, o problemi problem olarak tanımak ve anlamakla başlar.

## Batılılar II. Dünya savaşı'nı kaybetmişlerdi zaten

Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombalar 280 bin kişiyi öldürdü ve savaşı sona erdirdi. İkinci Dünya Savaşı'nda ise kaç kişinin öldüğü kesin olarak hâlâ bilinemiyor; takriben 50 milyon insan kaybından söz edilebilir.

Biz bu savaşı hep öylece kendiliğinden zuhur eden bir anlaşmazlık gibi "veri" kabul etmişizdir. Bu derece kapsamlı ve yıkıcı bir savaşın benzeri tarihte yok. Sebeplerine bakınız; Alman ve Japonların saldırganlık ideolojisi ile izah edilirse de topyekûn cinneti açıklamaya yetmez. Bunun adı zihnî iflâstır; sırtlarına ve yakalarına yapıştırılmış sarı yıldızlı alâmetleriyle Avrupalı Yahudileri toplumdan tecridi öngören, Çingeneleri, bilumum renkli ırkları "geri ve lüzumsuz" sayan öngörü ile dünyanın en mâmur başkentlerini sivil-asker ayırt etmeden bombalayıp hâk ile yeksân etmeyi başaran fikir aynı kaynaktan beslenmişti. "Bu savaşı faşistler çıkardı, demokratlar kazandı" yuvarlaması, II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu insanlık trajedisini şallamaktan başka işe yaramıyor. Faşizm Orta Afrika dolaylarından neşv ü nemâ etmedi; kimyevi, biyolojik, nükleer silahlar Asya steplerinde icad edilmedi; bugün çoluk-çocuğun eline oyuncak niyetine tutuşturulan ve Japonlarla Nazileri gebertilmesi

gereken kara sinekler gibi takdim eden bilgisayar oyunlarını da Okyanusya yerlileri tasarlıyor değildir.

Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan nükleer bombalar, soğuk savaş yıllarında yeni bir nükleer kapışmayı engelleyen "dehşet dengesi" doktrininden başka hayırhah bir sonuç üretti mi? Sokaktaki adama II. Dünya Savaşı'nın anlamını sorunuz, zihnindeki tek imaj, Amerikan sinema endüstrisinin binlerce benzerini ürettiği basmakalıp kahramanlık filmlerinden başka bir şey değildir; bu filmlerde Amerikalılar ve İngilizler iyi, Japonlar ve Almanlar kötüdür ve sonunda kazanan hep iyiler olur. Bir insanlık faciasını bu kadar yalapşap sonuçlara tahvil etmek çok tehlikeli. Batı'nın yetiştirdiği yüksek ruhlu adamlar bu harbin nefsi ve felsefi muhasebesini yaptılar ama kahir ekseriyet bu hadiseyi filmlerde olduğu gibi algılıyor. Bu idrak bozukluğu, sistematik bir inşâ'nın eseridir. Batılılar, II. Dünya Savaşı'nın anlamını bir an evvel defnetmek için ellerinden geleni yapıyorlar ve silinemeyecek olan intibaları ise (sinema ile meselâ) optik kaymaya uğratarak görünmez hale getiriyorlar.

Sözü döndürüp dolaştırıp "Batılılar kötüdür ve tutarsızdır" noktasına bağlamak ucuz bir hüküm olur. Madde üzerindeki göz kamaştırıcı hükümranlıkları, Batılı vicdânı fecî örseledi. Kapitalizm ve sömürgecilik işbu örselenmiş vicdânın zararlı mâmulleri olarak hâlâ batının tâcındaki en pırıltılı taşlardır. Kendi bünyesinden ürettiği demokrasi ve onun uzantısı insan hakları edebiyatı ise, kapitalizmin ve sömürgeciliğin günahlarına kefâret olamayacak kadar alîl ve cılız enstrümanlar. Nitekim bu iki enstrümanın yeni sömürgeciliğin mızrak ucu gibi kullanılması dikkat çekicidir ve o yüzden bu iki kavram, Batılı olmayan dünyada haklı olarak bir çifte standart etkisi uyandırıyor. Nihai tahlilde Batılı demokrasileri yönlendirenler, bilge krallar, ahlâkçılar, ruhbanlar ve filozoflar değil; Batılı demokrasileri büyük sermayenin yönlendirmesi berbat sonuçlar doğuruyor. Bu yüzden üstündeki parlak jelatin tabakası biraz kazıldığında görünen şey, Batı'nın, kendi seyrinde ve istikametinde mühim bir dönüşüme uğramadığını hatırlatıyor: Ortaçağların modernize edilmiş hâli veya Roma dünyasının yeni versiyonu!

Batı niçin değişsin ve dönüşsün ki; temel kabulleri aynıdır; ilâhî vahiy reddedilip yerine insan ürünü yeni nasslar ikaame edilirse bir şey değişmiş olmaz; sûret değişir, sîret aynı kalır. II. Dünya savaşı bu bakımdan Batılıların kazandığı değil, hezimete uğradığı bir yıkımdı; çünkü bu savaş, savaş önceki çelişkileri derinleştirmekten başka bir şeye yaramamamıştır.

## <u>Hoş ve boş iki tasarı</u>

Otopark vergisi dedikodularını fantezi zannediyordum; gerçekmiş; saati 2, günlük park 7 lira. Orta halli araba sahibi aile bütçelerine ayda 200 lira vergi vergi salmak, kağıt üstünde zekâvet eseri gibi görünüyor ama değil elbette.

Dünyanın en pahalı akaryakıtını biz tüketiyoruz, otomobil satın alırken ödenen vergilerin eşi benzeri yok. Daha bunun yıllık vergisi var, sigorta-kasko bedeli var. Otomobilli memurlar hafta sonu binebiliyordu arabalarına; şimdi otomobiller durduğu yerde park vergisine tâbi olacaklar.

Zannetmem ama bu tasarı kanunlaşsa bile yürümez; çünkü şehirlerin otopark ihtiyacına göre yönlendirilmiş altyapısı yok. Yeni inşaatlara otopark mecburiyeti getiren uygulama çoktandır kevgir halinde zaten. Tasarı, insan-şehir ve otomobil ilişkisine sağlıklı bir çözüm getirmek maksadını da gütmüyor görünüşe göre; maliyeci tabiriyle "kucaktaki kaz"ın daha çok yolunmasını öngören bir cin fikirlilik. Mucidini tebrik etmek lazım; dedikodusu bile hükümeti bu derece sevimsiz gösterdiğine göre tahakkuku halinde muhalefet partileri bir araya gelip tasarı sahibine ödül verseler sezâdır.

Avrupa'da benzeri varmış; var ama o şehirlerdeki altyapı bizde yok; Avrupa'da imar planlarını kimlerin yaptığına, belediye meclislerine kimlerin üye olduğuna, inşaatları ve iskân ruhsatlarını kimlerin denetlediğine dikkat edilmiş midir? İstanbul'u, Ankara'yı, İzmir'i düşününüz; kaç otomobil sahibinin özel veya kollektif otoparktan istifade imkânı var; yüzde kaçtır? Büyük çoğunluğun fiilen yolları otopark gibi kullanmaktan başka çaresi yok. Kaldı ki yevmiye 7 lira ödeyen herkesin park derdinden halâs olma ihtimali de pek zayıf.

Neticesi kaostur ve mûcidinin başını ağrıtmaktan başka işe yaramaz.

Bir başka kanun tasarısı ise Türkçeyi korumak adına hazırlanmış olup günlerden beri posta kutularını Çin işkencesine tâbi tutmakta. "Fransızlar bile çıkardı; biz niye yapmıyoruz" mantığından tipik izler taşıyan bu tasarı ilginç hükümler ihtiva ediyor. Meselâ tasarının ilk maddesi "resmi" kurumların ille de Türkçe isim taşıması gerektiğini öngörüyor! İkinci madde ticari ürün isimlerine Türkçe isim mecburiyeti getirirken, "tipik ürün adları ve çok geniş kitle tarafından tanınan yabancı marka adlarına" bol keseden istisna bahşetmekte. "Tipik ürün" kavramının içini kim dolduracak; zabıta mı? Üçüncü maddede ürünle birlikte verilen tanıtıcı broşürlerin Türkçe yazılmasını şart koşarken, "Yabancı bir kelime veya deyimin Türkçe karşılığı varsa, bunun kullanılması zorunludur" hükmünü getiriyor! Beşinci maddenin "Türkçesi" çok dikkat çekici; aynen şöyle, "Yabancı dillerde verilen yerli ürün ve işyeri isimleri 6 ay içinde Türkçeye çevrilir"; ("verilmek" fiilinin bu tarzda kullanılışına ilk defa rastladım). 6. madde daha hoş; biri Türkçe olmak üzere en az iki veya daha çok dille yazılan ibare ve ilanlardaki Türkçe metin, yabancı dildeki metin kadar kolay okunur, dinlenir ve anlaşılır olmalıymış. Mukayeseyi hâkimler mi yapacak, filoloji mezunları mı? 8. madde "yazışma ve görüşme"lerdeki Türkçe dozajını ayarlamakta. Yazışmayı anladık; görüşmeye nasıl Türkçe ayar verilir diye merak edenler, metni bulup okumalılar; benim yerim bitti çünkü.

Sadede geliyoruz; Türkçeyi kanunla korumak fikrini garip buluyorum; ikinci ve en mühimi, Türkçenin korunması için hazırlanan bir kanun tasarısında Türkçe tasarrufuna gösterilen itinasızlık ki ciddiye alıp tek tek teşrih etsem buralara sığmaz. Üçüncüsü daha garip bir meseledir. Diyelim ki adamın biri "John" kanepeleri diye bir ürün sürdü piyasaya; kanun çıktıktan sonra kanepenin adını "Cemil" yapsa kanunun hükmü yerine gelmiş olacak mı? Hangi kanundur ki Türkçe kelimelerin ne kadar Türkçe olduğuna hüküm verebilsin?

Abes işler bunlar; üstelik "abes" Türkçe bile değil!

**Hele ateş etmeyin; bakalım Başbakan ne diyecek!**

Başbakan'ın tâbiriyle Kürt meselesi, daha fazla demokratikleşme ile çözülebilecek bir karakter gösteriyor mu? "Demokratikleşme" tâbirinin iki ağzı da kesiyor; bu tâbiri benimsemek meselenin kavranmasını zorlaştırıyor; çünkü bu tâbir, onu icad edenler tarafından "siyasi talepler"i ifade maksadıyla kullanılıyor; Başbakan'ın bu kavramı kabullenmesi gariptir.

Güneydoğu dağlarında silahlı çetelerle güvenlik güçlerine meydan okuyanların, yollara mayın döşeyenlerin "demokratik taleb"i ne olabilir? Silahlı ve mayınlı şantajdır bunun adı. Nitekim terör çetesi yandaşları, Başbakan'ın ziyareti esnasında "silahların susturulması"ndan bahsedip durdular. "Hele ateş etmeyin, bakalım Başbakan ne diyecek?" tavrının anlamı açık. Teröristler, bölgede inisiyatifin kendi ellerinde olduğunu göstermek istiyorlar.

En büyük mesele, bölge ahalisi ile terör örgütünü birbirinden tefrik etmekte yatıyor. Devletin uyguladığı politikalar bugüne kadar böyle bir tefrike vâsıl olamadı. Başbakan'ın 3 ilâ 4 bin güvenlik mensubunun koruması altında Diyarbakır'a gitmiş olması dahi yeterince anlamlıdır.

Bir ayrıntı; TV muhabiri, esnaf teşekküllerinden biri adına konuşan işadamının görüşünü almakta: "Bölgede savaş..." lâfını ediyor. Bütün Türkiye'nin terör diye adlandırdığı bir olguya "savaş" adını koymak çok vahim bir siyâsi tutum. Savaş ateşkesle sona erer; ardından mütâreke, onun ardından "barış" anlaşması gelir. "Barış" da bilerek veya bilmeyerek çok kullanılan bir kelime haline geldi ve artık pek kimsenin dikkatini de çekmiyor. Açık konuşalım mı: Bu retoriği kabullenmek Türkiye'ye iyilik getirmez; barış, savaş, ateşkes gibi lâfları geveleyerek dağdaki teröristle hükümet arasında arabuluculuğa soyunanlara hiç yaramaz. Bu noktada dik durmak, açık konuşmak, anlaşılır olmak lâzım. Peki, iki gün önce Başbakan tarafından kabul edilen "aydınlar"ın ne dediğini hatırlayan var mı içimizde; aydınlar hükümete neyi tavsiye etti, Başbakan dün Diyarbakır'da ne konuştu? Adı üstünde aydın evvela vuzuhu fethedecek. Başbakan "Kürt meselesi hepimizin, bütün Türkiye'nin meselesidir" derken neyi söylemiş, hangi yeni fikri seslendirmiş oldu? Yuvarlak konuşup bir şey söylememek politikacılığın şanındandır ama bizim aydınlar, henüz hangi sofraya meze olduklarının farkında bile değiller.

Vuzuhu fethetmek! Bizde aydınlardan başka herkes vuzuhun nerede olduğunu biliyor ama taktik icabı kimse açık konuşmuyor. Aydınlar mâzurdur çünkü bizde aydın olmanın nâm ü nişânesi gri, sisli ve bulanık bir alanda durup peltemsi lâflar etmektir. Bizim aydın vuzuhtan korkar çünkü bir hamle sonrasında "ben zaten söylemiştim; aydın sorumluluğumu yerine getirmiştim" diyebilmek için açıklıktan uzak durmayı irsî bir kabiliyetle öğrenmiştir.

Güneydoğu'da terör kendiliğinden başlamadı: İlki ABD ile zoraki hemhudud olmamız, ikinci AB sürecinde tek boyutlu politikalara mahkum kalmamızdır. Bu raddeden sonra Güneydoğu'daki problemin tamamen "siyasi" bir amaca kilitlendiğini kimse görmezden gelemez. Geri kalmışlık, işsizlik gibi sebepler terörü tek başına izah etmiyor; bu maksatlar uğruna silaha sarılmanın samimiyet neresinde? Öyle olsaydı Orta Anadolu civarlarında da silahlı çetelerin zuhur edip, "iş verin, ateşkes yapalım" demesi gerekmez miydi? Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük yatırım projesi GAP'tan bahseden kimse yok; niçin, acaba şimdilerde "GAP zaten çantada keklik" mi addedilmektedir?

Söylenmesi gereken söz çok ama yer az: Başbakan'ın "aydınlar" toplantısının ardından Diyarbakır'a gidip toplu konut törenlerine katılması bana problem çözme inisiyatifini ele almaktan ziyade baskın bir erken seçime hazırlık intibaını verdi.

Bakalım yanılacak mıyım?

## Dere, sabun ve biz!

Siz siz olunuz, umuma açık plaj mahallerinde, yüzme havuzlarında iç çamaşırı ile serinlenip bir kalıp sabunla köpüklenmeye kalkışmayınız. Ayıp olur; görgülü teyzeler, muaşeretperver amcalar ağzınıza biber sürüp kulağınızı çekerler.

Size o hikâyeyi anlatmış mıydım ben?

Siz, "hangi hikâyeyi yahu" diye merak ede durun, ben cevabını vereyim; o hikâyeyi. Bundan sekiz sene önce de yazmıştım ama o tarihte kısa pantolonla gezenler şimdi çoluğa çocuğa karıştı; dolayısıyla bir kere daha anlatılmasında mahzur yoktur.

Hadise 1997 yılının Eylül başlarında geçiyor; yer Susurluk civarında bir yer; tam mevkii ise Susurluk Çayı'nın üstündeki yarısı yıkılmış tarihi köprünün civarı.

Efendim, beş arkadaş Çanakkale'nin Bigadiç ilçesinden Bursa istikametine doğru otomobille hareket halindeyiz. Bu beş kişiyi merak edersiniz şimdi, "kimlerdir, necilerdir" diye. Sadece isimlerini ve mesleklerini vereceğim, tanıyanlar eksik kalanı tamamlar; aslında isimler değil, hadise önemli. Beş kişiden biri yazarınız, ikincisi kaptan şoförümüz Mustafa, ötekiler Naci, Vedat ve Nihat: Bir yayıncı, iki akademisyen, iki yazar.

Hava sıcak, güneş yakıcı. Ara sıra gayrete gelip türkü söylüyoruz ama biraz da kaptan şoför Mustafa'dan yıldığımız için. İkide bir, "türkü söylemeyeni indiririm, ardımızdan geze geze gelir" diye tehditler savuruyor.

Derken yolun sağ tarafındaki ağaçların içinde, yeşille mavi arasında köpüklü çağıldayıp duran bir dere ilişiyor gözümüze. Şekerci dükkânının önünden geçen çocuklar gibi bakıyoruz suya. Birisi -bu kişi ben de olabilirim pekâlâ- diyor ki,

-Ah be, mayo, havlu vesaire olsaydı şurada ne güzel çimerdik!

Araba zınk diye yerine çakılıyor o anda; kaptan şoförümüz Mustafa davudi sesiyle gürlüyor,

-Ananız sizi Kadir Gecesi'nde doğurmuş arkadaşlar, buyrunuz derede çimmeye gidiyoruz diyerek direksiyonu ağaçların arasında cılga yola kırıyor; on beş metre gitmeden dereyi görüyoruz. Lakin aramızda entelektüel bol, hemen bıdı bıdıya başlıyorlar,

-Ya bir gören olursa..., ya güneşten sırtımız yanarsa..., ya derede kurbağa, yılan, tosbağa varsa..., ya üşütür de hasta olursak!..

Neyse ki şoförümüz kararlı,

-Uzun etmeyin bre, herkes suya girecek, cümleten çimeceğiz, ferahlanacağız; kaçanı suya basarım!

Basar mı basar; evet, adam entelektüel ama öyle başbakana dilekçe veren takımından değil, vurduğu yerden ses getiren yağız bir Anadolu evladı.

Benim canıma minnet zaten. Arabanın bagaj kapağını elbise dolabı yerine koyup soyunarak, aspirin beyazı göğdelerimizi Susurluk Çayı'nın serin sularına vuruyoruz.

"Cozz" diye bir sesle beraber buhar çıkıyor âdeta.

Vedat'la Naci'nin niyeti kaytarmak ama, Mustafa üstlerine yürüyüp tehdid edince çaresiz bize katılıyorlar. Önce ürkekler ama az sonra çocuklar gibi eğlenmeye, dereye yan gelip su sıçratmaya başlıyorlar.

Şimdi siz, "bunların mayosu yok; suya nasıl girdiler" diye merak edersiniz; efendim hiç çocuk olup da derede, ırmakta çimmişliğiniz yok mudur?

Neyle çimilir ki; elbette ki nihai iç çamaşırı ile!

Evet, ayıp, hatta çok ayıp bir şey ama neticede orası Caddebostan plajı değil ki birader, Susurluk çayı.

Derken Mustafa kaptan çakılların arasında kendi canının derdine düşmüşçesine kıvranan bir su yılanı yakalıyor, kuyruğundan tuttuğu gibi kaldırıp üzerimize sallamaya başlıyor.

Derya olsa vızgelir, o saat dördümüz birden olimpiyat rekorlarını kırarcasına Çanakkale istikametine doğru çalakulaç kaçmaya başlıyoruz. Bu noktada "Anadolu çocuğu" sıfatımızı terk ediyor, "korkak entelektüeller" oluveriyoruz.

Kahkaha, şamata... çığlıklarımız derenin tenhalığında çınlayıp eriyor.

Derken Naci, elinde bir kalıp el sabunu ile sahneye çıkıyor; meğer bagajda dururmuş nimet. Suyun içine oturup sırayla sabunlanıyoruz. Hemen herkes çocukken şurada burada nasıl çimdiğini, yunduğunu hikâye etmekte. Nihat bu sohbeti küçümseyerek dinliyor; haklı.

Aramızdaki tek deniz çocuğu Nihat.

Hafif titremelerle sudan çıkıp yerimizde zıplayarak kurulanıyoruz.

Herkes çocuk o anda; herkes istisnasız çocukluk günlerinin son saklı lezzetini yaşıyor ve hatırlıyor.

Tekrar yola koyulduğumuzda kaptanın türkü söylemek için kimseyi tehdit etmesine hâcet yok. Arabanın bütün camlarını indirip bağıra çağıra türküler söyleyerek yola devam ediyoruz.

...

Kıssadan hisse: Efendim siz siz olunuz, umuma açık plaj mahallerinde, yüzme havuzlarında iç çamaşırı ile serinlenip bir kalıp sabunla köpüklenmeye kalkışmayınız. Ayıp olur; görgülü teyzeler, muaşeretperver amcalar ağzınıza biber sürüp kulağınızı çekerler.

Haa, kimsenin gelip geçmediği ücrâ bir çimme mahalli bulmuşsunuz, o mahalde takdir sizindir efendim.

Çimerken bizi de hatırlayınız!

## Köşe yazarları çare de gösterir; nitekim...

Trabzonlular kav gibi bir topluluk, üflesen tutuşuyorlar; bu hâleti "içerden" gözlemle anlatan en iyi yazıyı, bahar aylarında Nihat Genç, Akşam'da yazmıştı. Şehir kültürünü yeniden inşa ile uğraştığımız bu dönemeçte, şimdilik ancak bir raf dolduracak kadar cılız "şehir edebiyatı"na mühim bir katkı idi. Yeri gelmişken gençlik arkadaşımdan dört başı bayındır bir Trabzon kitabı yazmasını beklediğimi de belirtmiş olayım.

"Üflesen tutuşurlar" dedim ya, bu yazıyı okuduktan sonra kim bilir ne sitemler, ne kadar elektrikli (elektronik değil "elektrikli") mektuplar gönderirler.

Onlar unutmaya çabalayadursun, benim aklım hâlâ Anorthosis mağlubiyetinde. Tamam, futbolda böyle kazalar olur; anlı-şanlı Fenerbahçe de (lâf aramızda, maçın tarihini tam yazayım diye bir arama motoruna "Pendik hezimeti" yazıp tıkladım, tam 31 tane link adresi çıktı; demek ki digital hafızada bile önemli izler bırakmış o maç!) tam tamına 14 Aralık 1999

günü Pendikspor'a yenilip Türkiye Kupası'ndan elenmemiş miydi? Pendikspor o maçtan sonra adını bir başka sportif zaferle duyuramadı ama Fenerbahçe Avrupa'daki başarılarıyla hâlâ gündemde! Böyle şeyler olur, saha düz top yuvarlaktır vesaire vesaire; ne var ki Trabzonspor'un Anorthosis'e elenmesi, Fener'in Pendik'e yenilmesinden farklı. Trabzonspor, Şampiyonlar Ligi ön eleme maçlarının ilk ayağında elenmekle hem kendine, hem Türk futboluna yazık etti. Milyonlarca Euro'luk muhtemel hasılat ve prim kazancı bir yana, önümüzdeki sene büyük ihtimalle Türkiye'den sadece bir takım Şampiyonlar Ligi'ne katılabilecek.

Yine "futbolda olur böyle şeyler" diyebiliriz ama geçenlerde gazetelere akseden bir haberi okuyunca tüylerimin diken diken olduğunu hissettim. Bu habere göre Trabzonspor, ilk maçta sorumsuzca sahadan atılması sebebiyle mağlubiyeti hazırlayan İbrahim Yattara'yı cezalandırmak yerine sözleşmesini iki sene daha uzatmış ve ücretine de zam yapmış; bu durum diğer oyuncuların moralini bozmasın diye diğer sözleşmelerde de "iyileştirme" yolunu tercih etmişti. Halbuki Trabzonspor'un başkanının maçtan sonra, Yattara hakkında pek de iyi şeyler düşünmediği pek belliydi. Kamuoyu şedid bir ceza beklerken Trabzonspor'un bütün oyuncularını ve özellikle Yattara'yı taltif etmesini bu yüzden çok garip karşıladım.

"Sana ne birader, bu Trabzonspor'un iç meselesidir; isterse cezalandırır isterse taltif eder" denilebilir; bu görüşü de saygıyla karşılıyorum ama Trabzonspor'un bu hazin elenme ile Türk futbolunun itibarını geriletmiş olması, Başbakan'ın tabiriyle hepimizin meselesidir.

O yüzden Futbol Federasyonu'nun ilgili kurullarını göreve davet etmek ihtiyacını duyuyor ve en azından gelecek seneden itibaren lig yönetmeliğine şöyle bir madde konulmasını teklif ediyorum: "Uluslararası futbol karşılaşmalarının ön eleme turlarında dandik rakiplere elenen futbol kulüpleri, bir alt kümeye indirilirler."

Tamam, kabul ediyorum, bu çok sert bir ceza olur ama döviz cinsinden ifade olunan milyonlu rakamlarla profesyonelliklerini idrak eden kişi ve kuruluşların cezasız bırakılması da düşünülemez. O halde bu maddeyi şöyle tâdil edebiliriz: "Uluslararası futbol karşılaşmalarının ön eleme turlarında dandik rakiplere elenen futbol kulüpleri, oynadıkları küme maçlarında dokuz puan kaybetmiş sayılırlar veya bu ceza yerine içsaha maçlarından altısını seyircisiz oynamayı kabul ederler."

Farkındayım, böyle karakuşî hükümleri UEFA kabul etmez, kriterlerine uygun bulmaz, ona da âmennâ fakat adı sanı duyulmadık ülkelerin marangoz, berber ve itfaiyecilerinden oluşmuş amatör ruhlu takımlarına yenilip elenmenin de eski tâbirle bir "vecâ"ı, yani bedeli olmayacak mıdır yani?

Aklı başında futbol yöneticilerinin bu teklifi ciddiye almalarını tavsiye ederim; aksi takdirde bundan böyle her elenmenin ardından futbolcular, "moralimiz bozuldu; transfer bedellerinde iyileştirme isteriz" diye kazan kaldırmaya kalkışabilirler!

Benimkisi de bir nevi vatan hizmeti sadece!

**Dünyanın gidişatını nasıl değiştirebiliriz?**

Müslümanların modern hayat tezahürlerini bütünüyle benimsemesi ve tasdik etmesi gerekmiyor elbette; itiraz hakkı saklı tutulmalı ama neye ve niçin itiraz edilmesi gerektiği de artık berraklaşmalı.

---

Bir mecliste dinledim; hadise ellili yıllarda geçiyor. Adam toprak kazan bir iş makinesi sahibi imiş; hafriyat yapacağı arsaya geldiğinde arsanın sahibi, adamın başındaki kaskete takılmış, "O şapka ile namaz kılınmaz, gâvur işidir, çıkar onu." diye sertçe azarlayınca makinenin sahibi, "hay hay" deyip kasketi başında ters çevirdikten sonra, köşede duran kazma-küreği işaret etmiş,

-Ben kasketin günahından kurtulurum ama siz bir an evvel kazmayı küreği alıp hafriyata başlasanız iyi olur; çünkü şu gâvur icadı koca makine ile evinizin temel çukurunu kazmamı herhalde beklemezsiniz!

---

Bu gibi hususların çoktan aşılmış olduğunu gönül ferahlığı ile söyleyebiliriz; "Ahir zamanda Müslümanlık zor" görüşünü savunanlar, teknolojiden istifade ederken artık menşeini mesele etmeden o teknoloji ile görülen işin mâhiyetine dikkat kesilmek gerektiğini biliyorlar; doğru olan da budur esasen. Ne var ki teknolojiyle birlikte gelen yenilikler, hayli zaman Müslümanların zihnini meşgul etti ve kabullenmekte zorlandılar. Buna göre İslâm'ın dört başı mâmur bir tatminkârlıkla yaşanması artık neredeyse imkânsız gibi bir şeydi. Bu derece kılı kırk yaran bir ihtiyatkârlığı anlayışla karşılamak mümkündür. Müslümanların öngöremediği üretim tarzları ortalığı istilâ edince, 'Din'in hakikatte nerede tecelli etmesi gerektiği hakkında zihin karışıklığına düşülmesi mukadderdi; eşyayı tasarruf biçimi çaptan düşmüş bir dünyanın mensupları, din telakkilerini artık eşyâya yansıtamaz hale gelince fikrî bunalıma kapıldılar. Bu buhran, giderek "İslami hayat tarzı nedir, nasıl olmalıdır, gayrımüslimlerin biçimlendirdiği bir dünyada Müslüman nasıl davranmalıdır?" tereddüdüne, hatta karamsarlığına dönüştü. Modernitenin aman vermeyen ve neredeyse bütün hayat alanlarını kaplayan güçlü yükselişi, Müslümanların öz güven hissini zayıflattı ve hakikatte hangi değerleri sımsıkı tutmak noktasında kararsızlığa sevketti.

---

Soruyu pek garip, hatta yanlış bile bulabilirsiniz ama, bir an cevap vermek mecburiyetinde imişsiniz gibi ciddiyetle düşünerek karşılık vermenizi istesem;

-Bir Müslüman trafikte nasıl davranmalıdır?

O kadar kolay bir soru ki, cevabını vermek, soruyu sormaktan daha müşkil; elbette bir Müslüman trafiğe çıktığında trafik kurallarına harfiyyen uymalıdır. Trafik kurallarının İslâm'la doğrudan hiçbir ilgisi yoktur ama insanlarla taşıtların hareket halinde iken güvenliklerini sağlayan trafik kuralları, kendine mahsus bir "edeb" meydana getirmektedir; bu edebe riayet edildiğinde kimseyi incitmemiş ve incinmemiş oluruz. Trafik kuralları içinde ise İslâm'ın genel hükümleriyle çelişen bir gereklilik yoktur.

Soruları artık siz de çeşitlendirebilirsiniz: Bir Müslüman nasıl komşuluk eder, kalabalıkta nasıl davranır, akrabalık hukukuna nasıl riayet eder, mesleğini icra ederken nasıl davranır, kendisine verilen bir 'emânet'e nasıl muamele eder, alışverişte, seyahatte, dinlenirken neyi gözetir? Cevapları belli sualler bunlar, basit seviyede İslâm kültürü edinmiş herkes bu soruların cevabını rahatça bilir.

Bu suallerin cevabı tatbik edildiğinde ortaya çıkan şey, bir şahsiyet tablosudur ve böylece kağıt üstündeki din, onu hazmetmiş bir insanın şahsında karakter haline dönüşür. Halbuki biz vasati bir Müslüman'ı tahayyül ettiğimizde, ibadetleri hayattan daha çok ciddiye alan, muttaki (takvâya had derecesinde riayet eden) ve biraz da öyle sandığımız için erişilmesi neredeyse imkânsız bir hayalî tip canlandırırız gözümüzde. "Nerede, keşke öyle olabilsek" diye hayıflanır, sonra eksiklerimizi hatırlayarak kendimizin tek başına istesek de o karakter metânetine bürünemeyeceğimizi kabulleniriz.

Elbette kolay değildir, elbette zor tarafları vardır ama imkânsızlığını ileri süremeyiz. Din, bu noktada insanın tabiatında mevcut bulunan olumsuzlukları târif eder ve onlarla çatışır. Meselâ emânete hıyânet etmeyi din hoşgörmez ve insanlara emânete riayeti emreder; halbuki bazı emânetlere riayet yerine onları sahiplenmek nefse daha hoş gelir. O noktada din nefisle çatışır ve insanın tabiatına meydan okur; o çatışmadan "emânete riayet" yönünde galip çıkan insan, şahsiyetini o noktada sağlamlaştırır ve din böylece insan üzerinde bir şahsiyet bütünlüğü halinde görünür.

Çoğumuzun zihnine takılır bazen, "bir şahsiyet heykeli gibi doğru, emin, güvenilir, güzel huylu ve ahlâklı bir gayrımüslim cennete girermiş" diye düşündüğümüz olur; o sorunun cevabı ne olursa olsun, cennette bir izdiham yaşanmayacağı bellidir ama soruyu şöyle sormak daha doğru bence; "Kasdedilen mânâda bir şahsiyet bütünlüğüne sahip olmayan bir Müslüman cennete girermiş". Eskiler bu gibi suallere "Allahu alem bi's-savab", yani "Doğruyu Allah bilir" derlerdi; bu noktada bilmemiz lazım gelen, Müslümanlığın bir insan üzerinde illâ ki dışarıdan kolaylıkla teşhis edilir alâmetleri bulunan bir karakter güzelliği ile parıldaması lâzım geldiğidir.

İşin şahsiyet faslını pek az akla getiriyoruz zannındayım. Elbette şahsi ibadetler karakter parlaklığının ayrılmaz ve öncelikli parçasıdır ama din sadece zihnî ve enfüsî değil, diğer insanlarla ve toplumla beraber yaşamayı gerektiren bir süreçtir; zaten en zorlu imtihanlarımızı nefsi tecrübelerden ziyade başkalarının hakkını gözetmek durumunda kaldığımızda veriyoruz. Güzel amellerin, güzel davranışlara bürünüp şahsiyet sağlamlığı ve güzelliği ile dışarıya aksetmesi lâzım ki, başkaları da bu güzellikten istifade edebilsinler. Sosyal hayatta Müslüman'ın alâmeti de öyle tarif edilmiştir; en azından "elinden ve dilinden" başkalarına zarar ilişmeyen kişidir o. Zarar vermemek ilk şart, mümkünse faydası dokunmak ise çok daha güzel hâl. Herkesin geçtiği bir yol üzerindeki taşı kaldırıp kenara koymak, bu idrake göre ibâdet derecesinde güzeldir; hiç tanımadığımız insanlara gıyablarında güzel temennilerinde bulunmak ve onlar için hayır duada bulunmak da en az onun kadar elle tutulur ve sahici bir eylem.

---

Toparlayalım; Müslümanların modern hayat tezahürlerini bütünüyle benimsemesi ve tasdik etmesi gerekmiyor elbette; itiraz hakkı saklı tutulmalı ama neye ve niçin itiraz edilmesi gerektiği de artık berraklaşmalı. Dışımızdaki dünyayı tasarrufta eskisi kadar muktedir olamayabiliriz ama içimizdeki dünyayı tasarruf vazifesi hâlâ omuzlarımızda duruyor; o vazife 'Din'in kişi üzerinde şahsiyete dönüşerek temsilidir ve belki de böyle bir vasatta Müslümanlara düşen en mühim misyon da budur; belki de akıl yetirip söz geçiremediğimiz olumsuzlukların ıslahında bizim de böyle bir vazifemiz var ve bizler bu vazifeyi ifâ ile imtihan olunacağız.

## Demek ki yetmemiş

Büyük depremin 6. yıldönümü. Milliyet gazetesi güzel bir değerlendirme haberi yapmış; neticesi şu: Ders almamışız.

O günlerde şöyle bir iyimserliği savunuyordum: "Artık hiçbir şey, depremden önceki gibi kalamaz. Türkiye değişecek". Bir yetkili, "deprem vukuunda İstanbul'un hangi semtinde hangi binaların yıkılacağını tek tek biliyoruz, tesbit ettik" demiş. Herhalde o binalarda oturanlar da bu bilgiden haberdar edilmişlerdir. Beklenen nedir; devletin işe el koyup, binaların rant değerini ve mülkiyet paylaşımlarını garanti ederek o semtleri yıkıp yeniden inşası ve bedavadan mülk sahiplerine dağıtması mı?

Türkiye saltanattan Cumhuriyet'e bir günde geçti, 4 asırlık Hilâfet bir günde ilga edildi. Bizim gibi ülkelerde üstyapıyı değiştirmek kolaydır; nitekim bakınız Meclisimiz gerekli her kanunu çıkarmakta müşkilat çekmiyor ama küçük, sıradan, düz akılla halledilecek şeyleri şehir ölçeğinde çözmek zorların zoru. Şehirlerde imtihana çekiliyoruz; çaka çaka başımız dönüyor. Sıfırdan başlayalım; şehirlerin imar planlarını okumuş çocuklarımız yapıyor, milli iradenin

temsilcileri onaylıyor. Tapu ve kadastro daireleri şehirlerde mülkiyet ilişkilerini tescil ediyor, mahkemeler ihtilâfları çözmekle mükellef. Meselenin mevzuat tarafında açık yok yani. İnşaatların nasıl yapılacağı, kaç metreküp betona kaç kilo demir kullanılacağı yine mevzuatta yazılı. Mevzuat işin en kolay faslıdır zaten; daralınca bir Batı ülkesinin mevzuatını alır tercüme edersiniz; sosyal yapıya kısmen aykırı gelse bile o dahi iş görür, yeter ki ciddiyetle tatbik edilebilsin.

Mesele şurada: Bir arkadaşım anlatıyor. Beş katlı binaya inşaat esnasında asansör konulmamış ama asansör yeri projede var. Aradan on küsur sene geçtikten sonra ihtiyaç duyulmuş, binaya asansör koymaya karar vermişler ve daha önce banyoya eklenen asansör boşluğunu açmak için beş katın banyolarını yıkıp küçültmüşler.

Bir Veli Göçer vardı; şimdi Yalovalılardan bile hatırlayan kalmamıştır. Aklımda kaldığı kadarıyla o müthiş felakette yıkılan bazı binalarda taksiri olduğu gerekçesiyle yakalandı ve yargılandı. Şimdi serbest midir bilmem ama adam, o günlerde günah keçisi yerine konulmuş ve olanca husûmeti üzerine celbetmişti. Oysaki yıkılan her binanın mevzuata göre bütün sorumluluğunu üstlenen teknik adamlar ve heyetler vardı. Onlar vaktiyle binayı denetleyip iskan müsaadesi verdiler ve bu teknik elemanların meslek kuruluşları, odaları vardı; yine var. Yine aynı düzen işleyip gidiyor. Yine denetim mekanizmaları "yalapşap" işletiliyor. Yıllardır bu böyle.

Zor işler değil ki bunlar; maazallah 8,5 şiddetinde bir yer sarsıntısına dayanacak bina yapmak için gerekli meblağı, ev satın alanlar zaten ödüyor; velev ki ilave maliyet çıkarsın, nedir; yüklenicilerin kâr payına kıyasla kaç paradır iki ton beton, üç ton demir? Depreme mukavim bina yapmanın zekâ ile, teknikle, medeniyetle alâkası yok ama o meblağı inşaat esnasında çalmanın adı barbarlıktır; eğer varsa bütün medeni birikiminizi sıfıra müncer kılan bir rezâlettir ve bu kabil rezâletler bizde istisnâi olmaktan çıkıp neredeyse kaide haline gelmiştir.

Yeşil alan, oyun parkı, yol, otopark hesaplaması çocuk oyuncağıdır ama tatbiki zorların zoru. Adam gider dere yatağına bilmem kaç katlı ev yapar; heyelân veya selde evin uçacağını tahmin etmek için okumuş olmaya gerek yok: Sel gelir, ev uçar ve devlet, o bayat siyasetçi ağzıyla, "bütün hasarı tazmin ederiz, vatandaşımızın yanındayız" der ve sözünü de yerine getirir.

Bir kızcağız Düzce depreminden sonra "7,4 yetmedi mi?" mealinde bir pankart açtı diye bir linç edilmediği kaldıydı. Altı seneden sonra geriye dönüp baktığımızda "demek ki yetmemiş" demekten başka çare bulamıyoruz.

..

Hani biz büyük medeniyetler kurmuştuk vaktiyle?

**Siyasi kaçakçılık**

Kaçak elektrik kullanma oranı % 22,5; meâlen her dört aboneden biri elektriğe para vermiyor. Bu kaçakçılığın hazineye bir yılda verdiği zarar 2 milyar doların üstünde; anlamı şu, bu 2 milyar doları devlet, diğer kaynaklarıyla kapatıyor veya borçlanıyor, daha doğrusu bütün vergi mükelleflerinden dolaylı olarak tahsil ediyor.

Türkiye'de kaçak elektriğin en çok kullanıldığı yerler Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri; bölgede kaçak oranı % 40'a çıkıyor.

Peki bunun anlamı ne?

Aydınlar, sosyologlar, antropologlar, siyaset bilimcileri bu olguyu nasıl yorumlarlar? Gelir dağılımdaki adaletsizlik, bölgelerarası kalkınma farklılıkları vb... Peki sıradan, sokaktaki vatandaş nasıl yorumluyor? Anlaması kolay, internette bir arama motoruna giriyor, "kaçak elektrik" veya "elektrik kaçakçılığı" yazıyorsunuz, mübalağa değil, binlerce link adresi sıralanıyor alt alta; vaktiniz, sabrınız varsa meseleyi bütün "çıplaklığı" ile görebilirsiniz. İnternet insanlığın bilinçaltı olmuş; kanun yok, ayıp yok, tazminat, mahkumiyet baskısı, "ne derler" endişesi yok. Bir internet "kıraathanesi"ne giriyor, uydurma unvanınızla aklınıza ne gelirse boca ediyorsunuz. Bu âlemde insanın kafasından geçip de "ağ" takılmamış vehim, hırs, dürtü kalmamış.

Habere devam edelim: Geçtiğimiz sene 4 bin 133 adet trafo yanmış; sebebi kaçak elektrik. Elektriği bedavaya getirince gündelik tüketimle yetinmiyorlar besbelli; hayvanların ağılını elektrikle ısıtan, kuyuya rezistans sallayıp "24 saat sıcak su" konforuna erişenlerin varlığını gazete haberlerinden ve adliye bültenlerinden biliyoruz.

Belediyeler eliyle tahsil edilen sair vergilerde durum nedir, bilgimiz yok. Tahminen söyleyebiliriz ki elektriği bedavaya getirenin eli su parasına hiç uzanmaz; geçenlerde bir doğu vilayetinde il müftüsünün "haram su ile alınan abdest caiz olmaz" fetvası vermesi üzerine su tahsilatında hatırı sayılır oranda artış kaydedildiğini okumuştum. Eğer doğru ise bu hadisede fevkalade önemli ve ibretlik ipuçları yakalamak mümkün. Dinî retoriğin hâlâ etkili olduğunu göstermesi bakımından önemli. İbretlik faslı ise şuradadır; dinin, insanda inşâ etmesi gereken nasafet (insaf, haklılık, doğruluk, adâlet duygusu) hassası kadükleşiyor. Normal şartlarda her Müslüman bilir ki çalıntı suyla alınan abdestin, haram lokmadan farkı yoktur ama devreye bir şeyler girer, nasafet hissini yatağından oynatır ve haramı helâl gibi takdim eder; kendinizi kolayca aldatabilirsiniz o zaman.

Defalarca yazdık, belki daha tafsilatlı ele almak lâzım: Dinî mensubiyet gitgide bir asgari müşterek olmaktan çıkmaya başladı. 28 Şubat'ın derinlerdeki tahribatı görülenden ağırdır.

Aydınlar hâlâ düşünedursunlar, benim merak ettiğim konu şu: Türkiye'de kaçak elektrik kullanımı, "insaf yahu, bu kadar da olmaz" raddelerine geldiğine ve gizlenemez bir gösterge teşkil ettiğine göre adını koyalım:

Sebebi ekonomik midir, siyâsi mi?

"Yok daha neler; kaçak elektrik kullanarak siyasi eylem yapılabilir mi?" diyebilirsiniz; yanılıyorsam düzeltmeye hazırım; bence sebebi siyâsidir ve Türkiye'nin uğraştığı problemlerin nasıl saçma sapan, nasıl anlaşılmaz ve girift hale geldiğinin göstergesidir.

Daha bunun kaçak petrol ve mazot boyutu var; gazetelere yansıyor son günlerde. Bu sektörden kazanılan milyarlarca dolar, temelde hangi sektörü besliyor bir düşünün. Motorlu araç sayısıyla yakıt tüketimi arasındaki geleneksel orantı tersine işlemeye başlamış; araç artıyor ama yakıt sarfiyatı aynı derecede artmıyor; rakamlara bakınca problem ekonomik gibi görünüyor ama hakikatte öyle mi?

Problem çözmek teşhisle başlar; realiteyi görüyor, boyutlarını hissediyor ama teşhis koymak safhasında berraklığı kaybediyoruz.

**"Haçan pu sağa pir ters olsun!"**

Sarıkaya'yı bilir misiniz; bilmezsiniz: Yozgat-Sivas karayolu üstündedir. Merkezi karayolundan birkaç kilometre uzaktadır. Yol üstünde kayda değer bir konaklama tesisi bulunmadığı için şehirlerarası yolcuları Sarıkaya'yı sadece giriş-çıkış tabelasından bilirler.

Bozok yaylasında onlarca benzeri gibi orta halli, kendi halinde bir ilçe. Köylerle birlikte toplam nüfusu 58 bin. İlçe merkezinde 22 bin kişi yaşıyor.

Yeri gelmişken reklâmını da yapalım; Sarıkaya termal turizmi ile tanınıyor; kaplıcaları meşhur.

Önceki gün Hürriyet gazetesinin, bilumum yolsuzluk işlerine bakan bir yazarı, Sarıkaya'daki büyük vurgunu, skandalı, rezaleti, hortumculuğu ortaya çıkardı! Bazı kişiler devletin okulunu bir özel dershaneye peşkeş çekmişler: Binayı lise istemiş vermemişler, yurt yapılsın denilmiş, müsaade etmemişler ama "çok özel bir dershane" isteyince bakanlığından vilayetine, oradan il ve ilçe milli eğitim müdürlüğüne kadar onca bürokrat gözünü karartıp basmış imzayı!

Ne cür'et!

Olacak iş değil ama olmuş; Hürriyet'in yazarı böyle anlattı hikâyeyi; ardından da "ne vursam kâr" diye düşünmüş olmalı ki, lâfı özel dershaneden Zaman gazetesine getirip, "zaten bunlar gazeteyi de bedava dağıtıyor"a bağlayıvermiş.

Meselenin aslını dünkü Zaman'ın ikinci sayfasında okumuş olmalısınız. Bina iki sene önce ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından liseye ek bina olarak teklif edilmiş; ama derslik

ihtiyacımız yok diye kabul görmeyip hatta "dersliklerimizin bir kısmı boş" cevabı verilmiş. Reddin fiziki gerekçeleri de var: lise ile söz konusu binanın arası 400 metre, aradan Yozgat-Sivas karayolu geçiyor ve üstelik bina ciddi şekilde bakıma muhtaç olduğu gibi (zaten fotoğraftan binanın hali belli oluyor) çevresine de her hafta semt pazarı kurulmakta imiş. Bunun üzerine ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü binayı geçici olarak Maltepe Dershaneleri'ne devretmiş.

Haber metninden öğreniyoruz ki, esas boyutları incir çekirdeğini bile doldurmayacak bu yolsuzluk, irtica, hortum, talan, vurgun vb.. iddiası rakip dershanenin müdürü tarafından başta devlet başkanlığı olmak üzere, Başbakanlığa, Genelkurmay'a, Vilayet'e (ve dikkat!) CHP genel merkezine şikâyet mektubu ile duyurulmuş (Ben olsam bir dilekçe de NASA'ya yollardım oldu olacak!). Hürriyet'in "affetmeyen" yazarının "tüyo"yu nereden aldığı böylece üç aşağı beş yukarı belli oluyor.

Durum açık; "affetmeyen" yazarımız, eksik ve yönlendirilmiş bilgi kurbanı olmuş. Ben onun yerinde olsam, dünkü Zaman'ın ikinci sayfasındaki bina fotoğrafını çerçeveletir duvara asar, bakar bakar "haçan pu bağa pir ters olsun" der ağlardım.

Ben şahsen araştırmacı yazar filan değilim; ama bu ve emsâli zevât "araştırmacı"lığa pek meraklı. Araştırmacıysan daha fazlasını yapacaksın arkadaş: Atlayacaksın Akdağ otobüsüne, şoföre "Sarıkaya'da indir beni kaptan" diye tembih edeceksin. Sarıkaya'ya varınca çaktırmadan etrafı kolaçan edecek, kaplıcalara kadar uzanıp bir güzel çimecek, ardından "neresi şu meşhur bina yahu" diye soruşturup dünya gözüyle göreceksin. Sonra başlayacaksın ziyaretlere, Kaymakam'a, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, binayı talep eden dershaneye ve onunla rekabete girişen öteki dershaneye uğrayacaksın, kendini tanıtıp bir çaylarını içecek, "nedir bu dedikodunun aslı-faslı" diyeceksin. Araştırmacılık böyle olur ayol!

---

Sitem notu: Bu arada Zaman'ı bedava dağıtan görevlileri kınıyorum; iyi kötü şu gazetenin on senelik yazarıyım; on seneden beri her ay başında sektirmeden kapıma gelip abonelik ücretini çatır çatır tahsil ediyorsunuz. Biz bu memleketin evladı değil miyiz? Dağıtımdan sorumlu arkadaşlara hatırlatırım, bana da bedava gazete yollasınlar /ATA.

## Ceviziçi

Haftalık eylem çizelgesine göz attım; bu kadar eylemi değil ben, bütün sülâle bir araya gelsek yine yapamayız. Daha bunun sergisi var, bienali var, enstalasyonu, şiir akşamı, dinletisi, şusu-busu var. Aydın olmak kolay değil ki kardeşim. Gelişimin içinde, dönüşümün önünde olacaksın her daim.

Diyalektik düşüneceksin. Bu bir iştir, hem de başlı başına bir iştir. Nitekim kimse de kalkıp demez ki, "Yahu Aydın, sağ ol var ol bir sürü etkinliğe katılıyorsun, nerede marul görsen elinde tuzlukla seğirtiyorsun; ama kardeşim sen ne yiyor, ne içiyorsun; eve nasıl ekmek götürüyorsun, çoluğa çocuğa nasıl bakıyorsun?" Ha, neyse ki çoluk-çocuk derdi yok; bir de onlar olsa, validenin pederden kalma emekli aylığı ile geçinmek hiç de olası olmazdı (lâf arasında şu "olası" lâfına ben de uyuz oluyorum ama n'aapalım birader, şimdi kalkıp "mümkün" veya "muhtemel" desem "aa gericiye bak" filan derler).

Geçenlerde annemin gün arkadaşlarından birisi "sizin oğlan ne iş yapıyor" filan yollu birtakım artezyen sorular sormuş anneme, o da "bizim oğlan Aydın teyzesi" demiş. Kadın da, "Aydın ne demek, kaç kuruş maaşı var?" deyince annem buna aydın sorumluluğu ve aydın profesyonelliği hakkında esaslı bir nutuk geçmiş. Sağ olsun annem senelerce başımın etini yedi durdu, "oğlum bir baltaya sap olsan; bir yuva kursan, elaleme söz geçiremiyorum, senin oğlan sokak sokak sürtüyor diyorlar, ağırıma gidiyor" filan diye hayli didiklediyse de beni, bir süreden beri iyi geçiniyoruz. Ona ne idüğümü, ne yaptığımı, yaptığım işin nasıl bir tarihi sorumluluk gerektirdiğini bir güzel anlattım. Evvela pek inanmadıysa da, "herhal oğlanın bir bildiği vardır" deyip sustu. Ardından lâf olsun diye bir iki eyleme götürdüm bunu. Seninki bir açıldı, bir açıldı. Elindeki şemsiyeyi çevik kuvvetin polisinin kafasına şaak diye geçirmez mi? Neyse ki kaskı var adamın. Şaşkınlıkla anneme dönüp, "bana kim vurdu gördün mü teyze" diye soruyor. Annem sanki Çakırcalı Mehmet Efe birader, "ben vurdum n'aapacaksın bakalım" diye horozlanmaz mı? "Yaşlıdır, idare ediver" filan diye polisin elinden zor aldık. Bunun üzerine annem her gün, "İllâ beni de eyleme götüreceksin Aydın. Ben artık eylemin tadını aldım, daha evlerde duramam, ne tatlı şeymiş bu eylem ayol." diye tutturdu. Vazgeçirene kadar ne hal çektiğimi anlatamam. Neticede onlar da gün arkadaşları arasında bir faal eylem birliği kurdular, hafta sonları içli köfte, yaprak sarması, biber dolması filan gibi soğuk şeyler hazırlayıp semt pazarına, belediye bahçesine filan gidip eylemlerini koyuyorlar.

Annemin ağzını arayan kadının niyetini anladım aslında, kızına koca arıyor belli etmeden lâkin "non merci" azizim. "Evlenip de yuvamın kadını olayım, kırmızı kiremitli yeşil pancurlu bir evimiz olsun, yarım düzine çocuk..." tripleri beni açmaz. Benim eşim de benim gibi sorumluluklarını bilen, eylemden eyleme diyalektiğin bayrağını onurla dalgalandıran, yurtsever, katılımcı ve protest biri olmalı. Haa, olmalı filan diyorum ama böyle biriyle evlenirsem neticesi ne olur; iyi olmaz tabii. Tankut öyle evlendi meselâ; kızcağız Tankut'tan bile aktif eylemci çıktı ama evlerine pislikten girilmiyor. Mutfaklarında bir tabak gördüm, makarnalar yapışıp kurumuş tabağa, desen gibi olmuş. "Ulan Tankut pisliğin adı ne zaman devrimcilik oldu, şu ortalığa biraz çekidüzen ver" desen ne küçük burjuvalığın kalır, ne revizyonistliğin!

Neyse, bunlar "ülke özgürleşmeden, yoksulluk tamamen kalkmadan nasıl çocuk sahibi olur, o yavruyu karamsarlıkların kök saldığı, yolsuzlukların ayyuka çıktığı bir ortamda büyütürüz"

ayağından çoluğa-çocuğa da karışmadılar. Aslında ben Tankut'un yerinde olsam gider akça-pakça bir temiz aile kızı alır, aile mutluluğunu yaşardım, çünkü Tankut'un geçim derdi yok, babası emekli genel müdür, adamın bir iki yerden de yönetim kurulu üyelikleri filan var; ya ben?

E, biraz kitap okumalı ama bunca işten nasıl vakit bulup da kitap okuyacağız sevgili günlük? Şuna bak eylemin biri bir yerde diğeri karşı tarafta; gitti bir gün. Dönüşte ayaküstü yorgunluk atmak için bir yere uğrayıp iki fırt bir şey içsen al sana gece. O kafayla nasıl kitap okunacak bakalım?

Şu aydınlar toplantısı meselesine çok bozuldum; bir de adam kalkmış, "bize aydın demeyin, başka bir şey deyin" diyor; ne diyelim be beyamca? Aydın değilseniz nesiniz arkadaş; aslında doğru söylüyor ama ben yine de kızıyorum; elbette aydın değil bunlar. Vaktiyle akıllılık edip yüklerini tutmuşlar, şimdi de aydın ayaklarına yatıp çaktırmadan siyaset yapıyorlar. Gelsene kardeşim benimle eyleme; nezaretlerde yatsana, kaldırımlarda sürünsene, haksızlık için, zulüm için direnseне... Canı sıkılan aydınım diye ortalığa atlıyor bu memlekette; Başbakan garibim ne bilsin? Çağır kardeşim, çağır şu Aydın kardeşini bak sana ne akıllar veriyor o.

Evet bizde akıl tonla ama piyasamız yok; geç girdik bu sektöre geç. Rahmetli babacığım maaşından kesip leyli okullara göndereceğine, "evladım aklını başına devşir de aydın ol" deseydi, biz de bir şeyler olurduk bugün. Adam evladına Nuri adı koyar mı yahu? Nuri'yi Aydın yapacağım diye kaç ay mahkeme kapılarında uğraşmışım ben.

Uykum geldi, yatacağım artık günlük. Saat sabahın üçüne geldi. Yarın Kabataş'a sintine suyu bırakan tekneleri protesto için Tophane'de toplu nargile içme eylemi yapacağız. Dönüşte annem 250 gram ceviziçi istemişti, onu da unutmayım bari.

**Şairlere kız vermeli midir?**

Mesleğiniz nedir sorusuna sadece "şairim" diyenleri kasdetmiyorum; "mesleğim filancadır ama aynı zamanda şiirle ciddi surette uğraşırım" diyenleri ele alalım: Kız babası olsanız "evlâdımın bahtını bu adama bağlamalı mıyım" diye düşünür müsünüz? Menfi veya müsbet yönde bir telkinde bulunmadan sorunun cevabı üzerinde kıvrılmamızı gerektiren hayli misâlle karşı karşıyayız.

"Şairânelik" nedir; biz bu sıfatta biraz hayalcilik, biraz yaşanan zamandan çıkma arzusu, biraz hadiseleri güzel tarafından görme iştiyâki ve bolca romantizm buluruz; Şiir romantizm demek değildir ama şairânelik romantik bir haldir.

---

Şairler hassastır; hep öyle söylenir ve şairler de bu vasfı kabullenirler, oysaki hassaslıkla alınganlık arasındaki ince çizgiyi tefrik edecek soğukkanlı muhakeme alışkanlığı şairlerde pek nâdir bulunan bir haldir. Şairlik böyle bir şeydir; sıradan insanların aldırış bile etmeden omuz silkip geçtiği şeyleri kolayca mesele haline getirebilirler. Esasen şiir de olup-bitenin görünmeyen yanını görünür hale getirmek meselesidir.

---

Kolay kırılır, kolay kırarlar. Mizanlarına nerede, hangi hadde kadar güveneceğinizi bilemezsiniz.

---

Asabi mizaçlıdır şairler; sanatlarını sîretten sûrete çıkarmak için sair sanat erbâbından daha çok gayret sarfetmeleri lazımgeldiğini bildikleri içindir belki de.

---

Onlar başka türlü bakar, başka türlü görür, başka türlü anlar ve başka türlü yorumlarlar. Onlarda yorumlananla yorum arasındaki mesafe başkadır ve kendine mahsus bir özellik gösterir. Kabul edilmelidir ki yorum, kaypak bir alandır; şairin dikkatini çeken hadise ile şairin o hadiseden çıkardığı netice elbette klasik mantık kurallarının dışında, afâki bir özellik gösterecektir. Bu âfâkiliğin içini güzel ve isâbetli bir tarzda doldurmak çok zordur; büyük şairler, bu işi kendilerinin bile asla izah edemeyecekleri bir kolaylıkla -ama nadiren- başarırlar. Bunu bilirler ve hırçınlıklarının mühim bir kısmı bu idrakten kaynaklanır.

---

Sanatları hakkında dışardan tenkidde bulunacakları hem sevmez, hem de merakla izlerler; neticede her şair, -her sanatkâr gibi- hüsnünün aksini seyredebileceği bir aynaya muhtaçtır. Anlaşılmamak ezelî kederleridir; çünkü şiir, yapısı itibariyle şairde başlayan ve sona eren bir süreçtir ve başkaları tarafından -tam da kasdedildiği mânâ üzerinden anlaşılmış olması- zayıf ihtimâldir.

---

Şiirin ucu bâtındadır ve şairler bâtına saldıkları oltaya ilhâmın takılmasını beklemeye mecburdur. Şiir, sanatkârâne işçilik ve alınterini kaldırmaz ama bir şair, eğer kendini ancak şiirle idrak edebildiği vehmine kapılmışsa, en azından melekelerini işler halde tutma insiyâkiyle eser vermekten kendini men'edemez; böylece ortalık, gözüpek tenkidçilerin dışında kimselerin "bunun şiirle ne ilgisi var; alınteri kokuyor bir kere!" diyemeyeceği bir

yığın haşviyatla doluverir. Şair bunu bilir ama emeğine acıdığı için her zaman, "haklısınız, bunlar alelâde kalem oyunlarıdır" demez, diyemez.

---

Şairler sadece aksi münekkidleri değil, birbirlerini de sevmezler pek; son zamanlarda bir cemm-i gafîr halinde bir araya gelip fotoğraf çektirmeleri ve şiir akşamlarında en kıymetli evlatlarını esen yele vermeleri, kapıldıkları yalnızlık duygusunu yenmek için olsa gerektir.

---

Şairler, eksiklerini kendileriyle tamamlayan bir heyettir; kuvvetleri ve zayıflıkları burada.

---

Bahtsız insanlardır; ressamlar kırtasiyecilerden diledikleri kadar boya, heykeltıraşlar taş ocaklarından istedikleri vasıfta mermer temin edebilirler. Müzisyenlerin işi daha kolay; güzel sesler, dünya yaratıldığından beri bir şeylerin içinde saklı durur; on paralık kamışa isabetli delik açarsanız size hizmet ederler ama şairler kelimelerini ve lisanı, her kuşakta yeniden keşf, hattâ inşâ etmek zorundadır. Ne var ki içlerinde pek azı, kullanışsız ve kifâyetsiz bir malzeme ile icrâ-yı sanat eylediklerinin farkına varabilmişlerdir; kısm-ı âzâmı; "o da dil, bu da dil, fark etmez, mesele ilhâm meselesidir" diye bakar ve yanılırlar.

Arı her çiçeğe konmaz.

---

Şairânelik bulaşıcıdır; bu pek mühim sayılmaz ama şairlik de bulaşıcıdır ve böylerinin dışardan teşhisi hiç de kolay değildir. Bünyede belirti olmadığı halde beyindeki bazı mekanizmalar "evham" yoluyla hastalığa hükmediyor ve bedeni hasta gibi davranmaya zorluyorsa, şairlik ve şairânelik de kolayca evhamın iğvâsına mağlup olabilmektedir.

Nitekim ülkemizde politikacılar, siyasi bir nutkun arasında -hoparlörlerden yükselen bayıltıcı bir müzik refakatinde- şiirler okumakta, aynı tarzda okunmuş ve kaydedilmiş şiir albümleri hayli alıcı bulabilmektedir. Bu bir şairânelik salgınıdır. Bir evham olarak şairlik salgınına misâl göstermeye ise hâcet görmedim.

---

En vahim tablo, bir şairin son demine kadar şiirde ısrar etmesi vukuunda ortaya çıkar. Şairlerin mühimce bir kısmı, orta yolda şiir yazdıkları kalemi sivriltmeyi bırakıp hayata dönerler; hayata, yani olup-biteni klasik mantık usulleriyle kavramaya.

En iyisi hiç başlamamış olmaktır; çünkü şairler su gibidir; mecrâlarını bulur ve günyüzüne çıkarlar nasıl olsa.

---

Mesleğiniz nedir sorusuna sadece "şairim" diyenleri kasdetmiyorum; "mesleğim filancadır ama aynı zamanda şiirle ciddi surette uğraşırım" diyenleri ele alalım: Kız babası olsanız "evlâdımın bahtını bu adama bağlamalı mıyım" diye düşünür müsünüz?

Menfi veya müsbet yönde bir telkinde bulunmadan sorunun cevabı üzerinde kıvrılmamızı gerektiren hayli misâlle karşı karşıyayız bence.

DR. ABDULLAH CEVDET SOKAĞI

Geçen hafta Ankara'da bir sokağa vaktiyle verilen"Abdullah Cevdet" isminin değiştirilmesi tartışıldı.

Abdullah Cevdet, Cumhuriyet inkılâplarının fikir babalarından biridir; tıpkı Celâl Nuri İleri, Ziya Gökalp, Kılıçzâde Hakkı, Yusuf Akçura gibi. Fikirlerini beğenmeyebilirsiniz ama Abdullah Cevdet yeni kuşakların tanıması gereken çok renkli bir fikir adamıdır. İsminin "millî hâfıza"dan silinmesi değil tam aksine yaşatılması lâzımdır.

Her hoşumuza gitmeyeni yok saymak iptidailiğinden kurtulalım. Bir insanı eleştirmek başka şey, emeğine, yazdıklarına, mücadelesine saygı duymak çok daha başka bir şeydir. Dr. Abdullah Cevdet'in yıllar boyunca yayınladığı "İçtihat" dergisi, fikir tarihimizin en mühim kazançlarından biri. İçtihat mecmuasında yazılıp çizilenleri ille de onaylamanız gerekmez ama değerini takdir ve kabul etmek bir vefâ borcudur, kadirşinaslıktır.

"Bu iyi kalsın, bu kötü iptâl edelim" mantığı ile tarihi şahsiyetlerin isimlerini sağdan soldan kazımaya kalkışırsanız işin ucunun nerelere kadar uzanacağını kimse kestiremez; bu yol yanlıştır, gündeme getirilmesi de rezâlettir.

Becerebiliyorsanız yeni kuşaklara Abdullah Cevdet'i, fikirlerini, mücadelesini, İçtihad mecmuasını, İçtihatevi'ni öğretiniz; o devrin fikir hayatını ve atmosferini bütün isim ve aktörleriyle anlatınız; onlara kritik yapma kabiliyeti kazandırınız ki kimi ne dereceye kadar anlamaları, benimsemeleri ve eleştirmeleri konusunda şahsi fikir sahibi olabilsinler. Bilsinler, tanısınlar ve anlasınlar.

Anlamak yakınlaşmaktır, tanımak affetmektir, bilmek sorumluluktur. Sansürcülüğün en berbat tarafı, tanımak, bilmek ve anlamak ihtimâlini daha baştan ortadan kaldırmış olmasındadır.

**"Ele verdim talkını..."**

"Bu ülkede benden nefret edenler bile beni takdir ediyor" demiş Fatih Terim. İyimser yorum; ama kendisi hakkında bu değerlendirmeyi yapan biri kötü ihtimâli de gözden ırak tutmamalı. Kötümser yorum şudur: "Bu ülkede beni takdir edenler bile benden nefret ediyor"

---

Bu sene yaz, beş gün fazladan saltanat sürdü. Ağustos 15 deyince havalar erkekleşir Anadolu'nun ortayaylasında. "Ne alırsan bir milyon" dükkânlarında kırtasiye tedarikleri görülmeye başlamışsa, güzün ucu görünmüş demektir.

Bu mevsimde kırtasiyecilik zor zenaat; bir yanda milyoncular, öte yanda süpermarketler, şıkır şıkır kırtasiye çeşidi düzmekte raflara. Kitapçıların kitaba reva gördüğü kuma muamelesinin âhı mı çıkmaktadır?

---

Hava durumu deyince aklıma geldi. NTV'de haberlerin ardından hava raporu dinlediniz mi hiç; ben tiryakisi oldum şahsen. Hayır, havalar alâkadar etmiyor beni, sunucunun telaffuzu çok hoşuma gidiyor. Eski Yeşilçam dublajcılarını hatırlatan bir tonlaması var Meteoroloji Yüksek Mühendisi Gökhan Abur'un. Rahmetli Adalet Cimcoz'un erkek versiyonu sanki, "Sayın şeyirjiler, Akdenij bölgeşinde bulutlar..." Adalet hanım da "ş" ve "j" seslerine böyle çok tatlı yeni telâffuz imkânları kazandırmasıyla mütemâyizdi.

---

Türkçe'nin sesleri deyince hatırladım. Musikide olduğu gibi Türkçe'yi telâffuzda da bir "fem-i muhsin" (güzel ağızdan dinlemek) ihtiyacı vardır. Bundan otuz sene önce haber okurken çoğumuzu illet eden Erkan Oyal, Jülide Gülizar gibi usta sunucuları bugün, sanki Mesut Cemil Bey'in radyodaki takdimlerini dinler gibi dinliyorum. Lugâtler kelimeleri saklar, sesleri değil. Alfabemiz Türkçe'nin seslerini tâlime elverişli değil; bir "fem-i muhsin" bulup öyle öğreneceksiniz.

Lâmı-cimi yok; TRT, Türkçe'yi hakkıyla konuşan eski sunucularının seslerini albüm yaptırıp dağıtmalı.

---

"Muhatap" kelimesi ne kadar talihsiz; son zamanlarda bir "muhattap" imlâsıdır yayıldı gidiyor. Korkarım galat-ı meşhur haline gelecek. "T"yi şeddelemeyiniz efendim.

---

Papa cenaplarının Almanya'yı teşrifi ile habere takıldı gözüm; toplantısına katılanları af (endüljans) ile müjdelemiş. Müteveffa Papa John Paul'le ne büyük bir üslup farklılığı sergiliyor 16. Benedictus? Endüljans'ın kapsamı, "sacramental" yani "dinin kutsal saydığı şeyler"e karşı işlenen günahların affı ile ilgiliymiş.

Üzerimize vazifedir; Batı'da kutsallara karşı işlenen cürümler o kadar katmerli ve kavî ki, değil 16. Benediktus, 72'ncisine kadar bilcümle papalar tam mesai yapsalar bile izalesi gayrımümkündür.

---

Çanakkale'de Esenler Mahallesi'ndeki Hastanebayırı Şehitliği'nin içler acısı fotoğrafını gördüm bir gazetede. Vebâli, öncelikle resmi merci ve kurumların değil, mahalle sâkinlerinin boynundadır. Çanakkaleli olmak, o şehitliğin cennet bahçelerinden bir yer gibi âsûde, temiz ve yemyeşil hale getirilmesini emreder. Bu işe öncülük edecek semt sâkinlerine gücümüz yettiği nisbette yardıma hazırız.

---

Dünkü yazımda, "Ben araştırmacı yazar" değilim demiştim ya, isabet etmişim. Şimdi bütün okuyuculardan, Sarıkayalılardan ve Bigadiçlilerden özür dilemenin vaktidir.

Efendim ukalâlık bu ya, ben Sarıkaya'yı Sivas-Yozgat yolu üstünde sanıyordum, Saraykent'le karıştırmışım. Halbuki Sarıkaya Samsun-Kayseri yolu üstünde bulunuyor. Sizleri yanılttığım için af diliyorum; şu halim tam da "ele verir talkını, kendi yutar salkımı" atasözündeki vaziyettir. Bu arada dünkü yazıda eleştirdiğim yazardan da özür dilemem gerekiyor çünkü netice itibariyle ikimiz de aynı cehli paylaşmış olduk.

Bigadiçlilere de özür borcum var; önceki haftaki Pazar yazısında Bigadiç'i nâhak yere Çanakkale'ye bağlamak gafletine düşmüşüm. Böyle bir yetkim olsa Bigadiç'i vilayet yapardım halbuki.

Haçan pu ta bağa pir ters olsindir!

**Artık sürüklenmemek için**

Söylenmedik söz, dillendirilmedik tez kalmış mıdır; o nükteyi arıyorum bugün. Yangına benzinle gitmemek gerektiğini akleden herkes dahi eminim ki o arayışın içindedir.

Bir sürüklenme duygusu içindeyiz; bir yerlere gidiyoruz, hayırhah bir gidişe benzemiyor bu. Tedirginliği gidermek, durumun hakikatinden haberdar olmak için konuştukça, yazdıkça sürüklenme hissi derinleşiyor. 19. yüzyıl tarihini bilenlere, "ben bu faslı okumuştum" dedirten

gelişmeler yaşamaktayız; "boşa koysan dolmuyor, doluya koysan almıyor" cinsinden işaretler, kendini zorla okutuyor âdeta.

Kuzey Irak'ta Kürtler, kanserli Ortadoğu coğrafyasını omuzlarıyla zorlayarak kendilerine bir devletlik yer arıyorlar. Milletlerarası konjonktür bu arayışa müsamaha ile bakıyormuş gibi bir intibâ var ortalıkta. Bu ânın fotoğrafı böyle, yarın kartlar yeniden dağıtıldığında durum ne olur bilinmez. Prof. Dr. Mahir Kaynak, ilk tezkerenin reddinden sonra Türkiye'nin "bölgenin kötü adamı" rolünden kurtulduğunu, şimdi bu rolün Kürtlere tevdî edildiğini ileri sürüyor. İngiltere'nin müstemlekelerinden nasıl çekildiğini hatırlayalım; sadece Keşmir problemi bile esaslı bir fikir vermeye yeter. Böyle anlık avantajlara güvenerek, fiili durumun kalıcı bir statükoya dönüşeceğini beklemek ne derece akılcı bir hesaptır?

Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti, Irak petrollerinin üçte birine konsa bile istikrarı ve geleceği olmaz; hele hele Türkiye böyle bir fiili durumu kendi varlığı için tehdit addederse! Kuzey Irak'ta kurulacak bir devletin Türk serbest ticaret bölgelerine, limanlarına, otoyollarına ve üretim kapasitesine ihtiyacı bârizdir. Teröristlerin yıllardan beri Karadeniz Bölgesi'nde tutunmak için inatla didinip durmaları sebepsiz değil: Giresun, Tokat, Maçka ormanlıklarında teröristin ne işi ola ki?

Birileri Türkiye'nin bir kısmına (İskenderun körfezinden kuzeye doğru çıkan hattın sağ tarafına), diğer bir kafilesi tamamına tâlip. Halbuki birileri daha olmalı, demeliler ki, "hayır bu hesap hem yanlış, hem tehlikeli. Biz Kürtlerin bölgedeki tabii vatanı Türkiye'dir, siyasi çatımız ise Türkiye Cumhuriyeti'dir (hakaret kasdıyla kısaltılan "TeCe" telaffuzu değil!). Vakıa biz dil itibariyle Türklerden ayrı bir topluluğuz ama kültürümüz, dinimiz, dünya görüşümüz beraber. Dahası aynı kitaba baş eğmiş, birbirimize kız alıp vermiş, Kur'an tâbiriyle teâruf etmişiz, bizden âlâ hısım olmaz. Vaktiyle dağa çıkıp Türk askerine silah çekenler yanlış yaptılar; biz bu yanlışa iştirak etmiyoruz!"

Böyle düşünenlerin sayısı, inanıyorum ki hiç de az değil ama o sesleri pek duyamıyoruz. Halbuki, Başbakan'nın ağzını yakan "Kürt meselesi"ni bir çırpıda teskin edecek ve mesele olmaktan çıkaracak söz o sözdür işte. Bu bir teslimiyet bildirgesi değil, filli durumun sözle ifâdesidir. O kerteden sonra kim ezâ görmüş, kim hakarete uğramış ise dâvâsını hep beraber güdülür. Bu memlekette devletten ezâ gören sadece Kürtler değil ki; usûlü, üslûbu vardır. Kafalar rahat olunca meseleler daha berrak görülür. İşte bu tavırdır ki Türkiye'de demokrasi kültürünün, etnik aidiyet hesaplarıyla çürümesine mâni olur ve gelişip çiçeklenmesine yardım eder.

Türkiye huzursuz, halkı da öyle devleti de; herkesin hatâları vardır ama bazı hatâlar daha büyük hatâları meşru gösterecek bir savaş kalkanı gibi ilânihâye kullanılmamalı. Kabahatlerimizi defalarca seslendirdiniz, hoşumuza gitse de gitmese de dinledik ama

meziyetlerimizden hiç söz etmediniz; kırıntı kabilinden de olsa hiç mi meziyetimiz yoktu; duymak isterdik, belki muhabbetin ziyadeleşmesine vesile olurdu.

Mâzeret mâzeret olarak kalmalı, cürüm haline inkılâb etmiş kabahatleri mâzeret mâzur göstermez. O noktadayız bugün. İçinde sürüklendiğimiz seylâbı ancak akl-ı selimin cesur sesi dindirebilir.

Kayda geçsin, ifâdemizdir.

**Sorular, teklifler...**

İnsanları korkutmak gibisi yoktur; korkutarak yönetmek veya korkuları yönetmek, iknâdan ve mantığa hitab etmekten daha etkili.

"Vaizler niçin genellikle galeyânı hatırlatır bir ses tonuyla, yüksek perdeden, çoğunlukla bağırarak ve azarlama üslûbuyla hitâbeti severler" diye düşünceye daldığımda vaizin ne söylediğini artık dinlemiyordum bile. Merkezden diğer camilere dağıtılan yayını ses mühendisleri analiz etseler % 90'ı insan sesiyle ilgisi olmayan mâdeni hışırtı ve parazit gürültüleri çıkar. Zor mudur; artık dijital yayın diye bir teknoloji var ve gün geçtikçe ucuzlayıp yayılmakta. Yayın teknolojisinde terfî kolay, mikrofonun önünde konuşacak adamları bulmak o kadar kolay değil.

Cuma vaazlarını ve minberden irad edilen hutbeleri daha yüksek, gönül doyurucu, müşfik ve latif bir edâya büründüremez miyiz? Cuma namazlarında mescidlerin cemaati bol olur; âlâ fırsat. "Cuma günleri mü'minin bayramıdır" der dururuz; bu cumaların bayramlık veya bayrama benzer neyi var ki?

Cuma namazının insana kazandıracağı mânevî rütbeleri ayrı tutalım: Cumanın ehemmiyeti, inananları haftada bir defa bir çatı altında bir araya getirmek; toplumsal boyutu öne çıkan bir ibâdet. Tek başınıza cuma namazı kılamaz, kazâ edemezsiniz; öyle ki o saatte cemaat bulsanız bile her mekânda cuma kılınmaz. Önceden duyurulmuş, mâlum edilmiş bir yer olacak. Bir araya geleceksiniz; bir araya gelmekten maksad "muârefe" etmek. Muârefe, tanışıp bilişmek, birbirinden haberdâr olmak, kaynaşmak, âşinâlık. Câmilerimizde bu mânâda muârefe edildiğini göreniniz var mı? Bayram namazlarında bile işimiz bitince dışarı çıkmaya can atarız.

Niçin işin tadını çıkarmayı hiç akla getirmeyiz peki?

"Âdet olmamış"; âdet değilse âdet haline getirelim. Bid'at-ı hasene bile değil resmen ve alenen Efendimiz'in mescidi evvelen insanların muârefe ettikleri bir mekândı. Sahâbenin ibâdet haricinde mescidde neler yapabildiklerini merak etmeliyiz; hayret edeceğinizden ve hoşlanacağınızdan eminim!

Vaizlerin cemaate hitab tarzı niçin hep i'tab edici ve azarlayıcı tondadır? Şefkate davet ederken bile suçlayıcı bir edâ, vaaz retoriğinin en klasik unsuru haline gelmiş. Cemaatin suçunu kabullenir edâda başını öne eğmesini zımnî tasdik saymayınız; Râşid halifeler devrinden sonra mescidde itirazda bulunmayı günâh ve i'tizal sayan bir gelenek kökleştirmişiz. İtiraz etmezler ama içlerinden neler geçtiğini nerden bileceksiniz? Cemaatle diyalog yok; cemaatle fikir alışverişini kolaylaştıracak bir an'anemiz de yok; biz söyleriz onlar dinler ve itaat ederler veya öyle görünürler.

Camilerimiz temiz midir; değildir. Temiz tutmak zor mu; değil. Bu lâzıme güzellikle izah edilse yevmiye üç kere koca mescidi başından sonuna tozunu alıp gıcır gıcır silecek bir hazır kıta cemaati (Mescid horozları!) vardır her câminin. Şevk ile aşk ile yaparlar.

Dünyanın ayakkabılığını yapıp koysanız, yine de bazıları pabucunu kapı önüne bırakır; mutlaka evine girerken de öyle yapıyor olsa gerektir diye düşünürüm. Zor mudur; izah edilmesi lâzım, birkaç ay üzerinde durulup tekrar edilmesi halinde düzelir bu işler.

Cumadan çıkınca cemaate şeker dağıtamaz mıyız meselâ? Kandillerde oluyor bazen, güzel şeydir. Yaz günü limonata olur, gazoz olur, soğuk su olur; kış günü helvâ, çay, sâlep olur. Câmi dernekleri, vakıfları bu işi rahatlıkla düzenlerler, hayır sahipleri de "bu hafta benden" diye sıraya girerler. En azından üç-beş dakikalığına göz âşinâlığı olur; insanlar birbirlerini tebrik eder, el sıkışırlar. Bu geleneğin gençler ve çocuklar üzerinde ne kadar güzel bir tesir uyandıracağını hesab edelim bir kere.

Asr-ı Saadette mescidler, içinde hayatın aktığı yerlerdi; sonraki nesillerin katkısı (!) ile derûnundan suçlu bir edâ ile bir an evvel kurtulmak istediğimiz kasvetli ve hayattan kopuk parantezler haline getirdik mescidleri.

Evet, düzeltmeye neresinden başlayacağız?

**Hedef Osmanlı: Atış serbest!**

Yazarın biri, kapı önüne ayakkabı bırakmanın çirkinliğini savunmuş; gerekçe olarak diyor ki, "Zındık olduğumdan, kefere gibi yasadığımdan, Frenk eğitimi aldığımdan da değil; bu 'geleneksel örf ve âdetinizi' sevmiyorum kardeşim. Var mı ötesi?

Bu yüzden de girişinde ayakkabı çıkarılan evlere gitmiyorum, darılmazlarsa hatırım kalır." Kendi evine girerken ayakkabısını çıkarmaktan nefret edermiş. Misafirliğe gittiğinde eski püskü, eprimiş, kim bilir kaç kişinin mantarlı ayağına temas etmiş pis terlikleri giymekten hazzetmezmiş.

<!--more-->

Mümkündür, kendi tercihidir; ama elmalarla armutları karıştırmamak kaydıyla.

Biz evlerimize ayakkabı ile girmeyiz; ama ayakkabıları da kapı önünde bırakmayız. Ayakkabılar içeriye alınır ve ayakkabı dolabına konulur. Kapı önüne ayakkabı bırakmak, yazarın da vurguladığı üzre göçebelik hayatına atıfta bulunan, çadır ve oba kültürüne dair bir alışkanlıktır. Apartman düzeninde zaten pek dar tutulan merdiven ve kapı sahanlıklarına ayakkabı bırakmak suretiyle geçişi engellemek en azından komşu hukukuna riayetsizliktir.

Kendisi evine ayakkabı ile girermiş; ayakkabılarını çıkarınca kendini çıplak gibi hissedermiş; evidir, paşa gönlü nasıl isterse öyle davranır; ama o evde nasıl çocuk büyütülür, nasıl ibadet edilir o ayrı.

Terlik meselesinde ise haklıdır; gelen misafire belki hastanelere girişte giyilmesi mecbur tutulan cinsten naylon galoşlar giydiremeyiz; ama bu hususta hassasiyet sahibi olanların gönül ferahlığını temin edecek derece temiz terlik sunmak ev sahipliğinin vecibesidir.

Yazar devam ediyor:

"Niçin Osmanlı mimarisi 'dış süse' hiç önem vermemiştir? Süleymaniye gibi, Selimiye gibi ulu anıtlarımız niçin dışarıdan birer taş yığını görünürler?"

Terlikten Osmanlı mimarlığına nasıl geçilir meselesine takılmayalım; zekânın böyle dikine sıçramaları olur bazen; özellikle asabiyet hallerinde muhayyilenin daldan dala konması pek tabiidir.

Lâfı getirmeye çalıştığı yer bellidir; "Osmanlılar da uzak ataları gibi göçebe asıllıydı. Göçebeler çadırın içini süsler, kapı önünden başlayarak dışına ve dış görünüme aldırış etmezler; Osmanlılar da camilerinin dış cephesine işbu "genetik arıza" sebebiyle aldırış etmemişlerdi diye kuruyor mantık muhakemesini.

Osmanlı'yı bilmiyor, mimarlık bilmiyor, tezyinat hakkında da fikri yok; ama uykuyla uyanıklık arasında sayıklar gibi yazıyor. İslam sanatından haydi haydi habersizdir. Gözleri de haylice bozuk olmalı ki; belli ki "dış cephe süslemesi" deyince aklına Avrupa'da emsâlini bol bol gördüğü Gotik, Barok, Rokoko veya Ampir tarzı dışa doğru taşkın veya Tekstil üslupta zemin üstünde nihayetsiz tekrarlarla dolu tezyinat biçimleri geliyor.

Cahil cesur olur derler ya, yazar sorularına devam ediyor. Merak kasdıyla sorsa ne âlâ, öyle yapmıyor, en hafifinden "tezyif" kasdıyla sual şekli verilmiş tesbitlerini bir bir sıralıyor:

"Niçin Osmanlı kamu binalarını taştan, konutları tahtadan yapmıştır ve düzenli olarak birkaç on yılda bir çıkan her yangında İstanbul'un yarısı yok olup yeniden kurulmuştur? Niçin Topkapı Sarayı 'kompakt' bir yapı değil, birbirine eklemlenmiş bir taş çadırlar bütünüdür?

Sual tarzından tesbitlerin pek zekîce ve cevap verilemez türden olduğu şeklinde bir intiba çıkıyor; değildir. Yazarın soruları bilakis acemice, hatta daha ziyade "naiv" intibaı veren bir sathiliği aksettiriyor. Müşkül şurada ki sorular esasen yanlış bilgi üzerine bina edildiği için,

aynı tarzda cevap verilmesi de bâtıl hükmüne geçecektir. Meselâ Osmanlı kamu binalarının taştan inşa edilmiş olduğu, yanlış bilgiye dayanıyor; bu bilgi ancak 19. yüzyıl için kısmen geçerli olabilir. Bir kere yazarın anladığı mânâda 'kamu binası' kavramı yoktu Osmanlılarda; "o modern bir fikirdir" denilse anlayabileceği şüphelidir. İmaretler, hamamlar, medreseler, hanlar, camiler ekseriyetle taştan inşa edilmişlerdir ama şimdiki mânâda kamu binası sayılmazlar. Tamamına yakını vakıflar aracılığı ile yaptırılmış eserlerdir. Kaldı ki Osmanlılarda, bugünkü "resmi daire" karşılığı, mülkiyeti kamuya ait binalar yakın zamanlara kadar mevcut değildi; çoğu da ahşap ve kagir olduğu için zamana dayanamamıştır. İmdi böyle bir suale nasıl doğru cevap verilir?

Topkapı'nın 'kompakt' bir yapı olmayıp, birbirine eklenmiş taş çadırlar bütünü olduğu iddiasını ele alalım. Topkapı külliyesinin (külliye'yi yapılar topluluğu mânâsında kullanıyorum) eklektik olduğu doğrudur; ama o külliye içinde Adalet Kulesi haricinde külliyenin genel âhengine aykırı yapı yoktur. İşin doğrusu Osmanlılar 'kompakt' kavramından elbette haberdardı. Selatin câmilerinin mimarlığı bütünlük fikrinin taşa islenmiş kasidesi gibidir çünkü; istemiş olsalardı, en kötüsü Dolmabahçe ayarında olmak üzere (Çünkü Dolmabahçe'nin mimarlığı hakikaten pek fenadır), Çırağan, Beylerbeyi emsâli 'kompakt' saraylar yaptırabilirlerdi. Topkapı'nın eklektik mimarlığı, tamamıyla Osmanlı hanlarının hayata ve eşyaya bakışını aksettiren son derece tutarlı bir örnektir.

"Evlerini niçin ahşaptan yaptılar da her yangında kavruldu gitti" sualinin muhtevâsına gelelim; sâfiyet itibarıyla "Osmanlılar niçin eyaletlerini sömürge yapmadılar" veya "Ekonomide niçin sermayeyi temerküz edip ticari ve sınai sermaye oluşmasına meydan vermediler" merakından farksızdır.

Yazar, suallerinde gerçekten samimi ise ve öğrenme iştiyakiyle soruyorsa gereğini yerine getirmelidir. Bu yaştan sonra bir ehlini bulup kemâl-i edeple öğrenmeye hazır mıdır bilmem; en doğrusu, yazarın bilge mimarımız Turgut Cansever'in boş vaktini bularak nice bin ricâ ile cehlini aydınlatmaya tâlib olmasıdır.

## Geretsler artsın eksilmesin!

Futbol yorumcularının peynir-ekmek ister gibi takımlara transfer tavsiye etmesi çok eğlenceli doğrusu. Öyle ucuz tavsiyeler değil, en azından iki milyon Euro'luk siparişler. "Sol kanada mutlaka kaliteli bir yabancı alınması şart" diyorlar. Bu kesin reçete karşısında "Yerli olsa kurtarmaz mı?" diye soracak cesaret kalmıyor insanda. İlle de yabancı olacak!

Niçin ille de yabancı? Niçin bütün oyuncuları yerlilerden müteşekkil bir futbol takımımız yok? Ayıp mı, günah mı, imkânsız mı, ne?

Anladık futbol profesyonelliğin de ötesinde çok parayla dönen bir endüstri şeklini aldı; ama benim aklım altı yabancı kontenjanını doldurmadan gönlü rahat etmeyen futbol

yöneticilerinin ve teknik adamların kaytarmacılığını anlamaya yetmiyor. Meselâ ikinci lige çıkan çiçeği burnunda bir takım, altı yabancıyı transfer ettikten sonra kalanını yerlilerle ikame etmeye yönelmekte. Yerli oyuncular yetersiz ise, bunları yetiştirmek teknik adamların işi değil mi? Belli ki bu konuda mantıkları başka türlü çalışıyor: "Ben kalifiye bir aşçıyım, bahçevanlık yapmam, tarlayla bostanla uğraşmam; malzemenin en iyisi gelir önüme; ben ancak öyle yemek pişiririm" diye düşünüyorlar galiba; belki de bir futbolcuya vuruş tekniği, topsuz oyun kabilinden temel teknikler öğretmek arlarına gidiyor. Eğer işleri hazır malzemeyle taktik kurmak ise, bu işi doğru dürüst kotarabileni ben pek görmedim. Takımlarımızın Avrupalı rakipleriyle yaptıkları müsabakalarda ortaya çıkan gerçek, bana göre ilk planda teknik adam yetersizliğidir. Teknik adamlarımızın imkânları yetersiz değil, zihni yapıları yetersiz. Futbol endüstrisi içinde şöhret olup, kendi piyasalarınca bir "asgari ücret" temeli tutturduktan sonra futbol basınında yazıp-çizen üç-beş kalemin söylediğinden fazlası hayalhânelerine girmiyor. Daracık, küçücük bir dünyaları var ve bu dünyada kimse çıkıp "kral çıplak" diyemiyor nedense? Birbirlerini övüp yücelterek piyasalarını devam ettirmeye bakıyorlar. İçlerinde futbol düşünen, futbol yaşayan ve kendi futbol bilgisini çoğaltıp katlayan görmüyorum.

Futbolcu dediğin yaşı 20 ile 30 arasında değişen genç adamlar; o yaşta bir gencin her zaman öğrenecek şeylere ihtiyacı vardır. Birinci lig takımlarında top oynayan bazı futbolculara bakıyorum, temel tekniklerinde mühim eksikler var. Bunların başında bir teknik adam yok mudur? Adam şut atmayı bilmiyor, topu durdurmayı, topsuz oyun oynamayı, kademeye girmeyi, orta yapmayı bilmiyor ve işin garibi o eksiklerle transfer üstüne transfer yaparak ayakta kalabiliyor. İsim zikredip örnek versem "sahi yahu" diyeceksiniz. Büyük takım oyuncusu bunlar üstelik. Demek ki bunlar teknik adamlar tarafından yeterince ilgi görmüyor, yetiştirilmiyor; futbol kabiliyetleri bir üst seviyeye sıçramıyor. Aynı takımda oynarken futbolunu şaşırtıcı derecede geliştiren kaç oyuncu sayabilirsiniz? Bu eksiği futbolcu hissetmeyebilir; ama teknik adam görmeli ve onun kabiliyetlerini yeniden yoğurmalıdır.

Tugay Kerimoğlu'nu hatırlayınız; Türkiye'de iken futbolunun üstüne bir gram koymadı; İngiltere'ye gittikten sonra seyrine doyulmaz bir orta saha oyuncusu haline geldi; bence bu örnek yeterince mânidardır. Demek ki; bir teknik adam Tugay'ı ele aldı ve onun futbol kalitesini bir üst seviyeye terfi ettirdi. Bu işi, görebildiğim kadarıyla Türkiye'de el'an sadece Gerets yapabiliyor. Mevcut oyuncuları kazanmak ve onlardan tam randıman almak konusunda bu adamın birkaç aylık gayreti, bana göre tam da "ezber bozmak" cümlesindendir. İnşallah "ille de transfer çetesi" onu da ifsad etmez de bir yıla kalmadan Gerets'in, bizim futbol piyasasının ağzıyla konuşmaya başladığını görmeyiz.

Gerets kaybolmasın, sayıları artsın ki kerametleri kendilerinden menkul havalı futbol üfürükçülerinin piyasası kırılsın artık.

**'Allah razı olsun!'**

Rastgele kullandığımız sözlerin bile, kültürümüzün derinliklerinde mânâsı var: "Allaha ısmarladık" o cümledendir meselâ, "inşaallah" öyledir, "nasipse" öyledir. "Nasipse görüşürüz" derken sadece ecelimizin ve hayatımızın değil, bizi inşâ eden her şeyin Allah'a bağlı olduğunu ve ancak O'nun irâdesiyle varoluş tarzımızın kaim olabileceğini peşinen kabul ederiz.

"Nasipse" demek, bizim dışımızda ve tâbi bulunduğumuz irâdeyi farkedip ona baş eğmek, eski ve eskimeyen tâbirle "inkıyâd" etmektir.

Ah kelimeler. İnkıyâd deyince Şair Bâki Efendi'nin o şâhâne gazelini satır be satır teemmül etmenin tam yeridir şimdi,

Ferman-ı aşka cân iledir inkıyâdımız

Hükm-i kazâya zerre kadar yok inâdımız

Baş eğmeziz edâniye dünyayı dun içün

Allah'adır tevekkülümüz itimadımız

Biz müttekâ-yı zerkeş-i câha dayanmazuz

Hakk'ın kemal-i lütfunadır istinâdımız

Zühd-i salâha eylemezüz ilticâ hele

Tutti eğerçi âlem-i kevn-i fesâdımız

Meydan safâ-yı bâtın-ı hûmdur garaz heman

Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdımız

Minnet Hüdâ'ya devlet-i dünya fenâ bulur

Bâki kalır sahife-i âlemde adımız

Divan şiirini, "saray şiiri" zannedip gençlere öyle telkinde bulunanlar, ne edebiyattan ne de fikirden haberdardır! Bâki bu şiirinde âdeta Müslüman duruşunun manifestosunu kaleme alıyor; ilk defa söylenmiş değildir ama sanatın sihri ve olanca hikâyesi de budur işte, "yeni bir şey değil, yeni bir söyleyiş."

Birine "Allah razı olsun" demiş isek, büyük ihtimâlle o kişiye minnetimizi ifade etmek istemişizdir. "Senin bana yaptığın iyilik, Allah'ı hoşnud edecek kadar güzeldir; mükâfatını da Allah versin" makamında söyleriz bu sözü. Halbuki "Allah razı olsun" demek, eğer şuur katına yükselerek sarfedilmiş ise, hayat görüşünün kısa yoldan ifâdesidir ve hayat görüşü, insanın her iki dünya hakkındaki temel yaklaşımlarını belirleyen bir duruş yeridir. Bu

temennide "Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak" anlamı ilk bakışta çok önde duruyor; zımnındaki mânâya gelince...

Biz bu tâbiri bilerek veya bilmeyerek her tekrarımızda İslâm'ın bizim hayatımızdaki merkezî ve bir başka şeyle ikaame edilemeyecek yerine atıfta bulunmuş oluruz. Sırf bu sözle İslâm'a dair olmayan dünyadan ayrılır ve İslâm'a ait olan dünyadaki yerimizi alırız ve varlığımızın sebep ve anlamını Allah'a rabt ederiz. Bir hatırlayış belki ama ibâdetlerin tamamı hatırlayıştır zaten.

Çağımızın en dikkate değer İslâm mütefekkirlerinden Seyyid Hüseyin Nasr ile yapılmış mülakatları bir araya getiren "Söyleşiler" isimli kitabı okurken (İnsan yayınları, İst. 1996, 247 s.) bu fikir zihnimde çiçekleniverdi. Mülakatı yapan kişi şöyle bir soru soruyor Nasr'a,

"Bizim kültürümüzde ressam veya zanaatçı olmayan insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz? Bir kütüphanede veya fabrikada çalışan herhangi birinin dünya ve kutsala karşı yaratıcı bir tepkiyi paylaşması veya bu tepkiyi yaratıcı bir şekilde ifade etmesi mümkün mü?

-Mümkün, çünkü yaptığımız herşey, iyi veya kötü sanat olması farketmez, zaten sanattır. İnsanoğlu üç şey yapar. Günlük varlığımızla bağlantılı üç öge vardır. Bunlardan birincisi yapmak, ikincisi yaratmak, üçüncüsü ise bunlara zemin oluşturan mevcudiyetimizdir. Hepimizin bir mevcudiyeti vardır ancak genellikle bunu farketmiyoruz. Yalnızca var olmak bile muazzam bir düşünme, tefekkür ve nefis terbiyesi gerektiriyor. Bu çok zor bir şeydir. Günlük yaşantımızda ender olarak kendi varoluş denizimize dalıyoruz, daha çok rol yapmak ve yaratmakla uğraşıyoruz. Teorik olarak yarattığımız herşey ve bütün amellerimiz bir sanat haline gelebilmeli. Herşey İlahi'ye bir cevap olmalı. Yüce bir hâlet-i ruhiyeye sahip olduğunu farkeden bir insanın yemek yemesi bile bir anlamda İlahi'ye cevap vermektir. Yürümek, nefes almak, yemek yemek gibi insan hayatının vazgeçilmez amellerinden alınan haz, modern sanat anlayışındaki sözde büyük yaratıcılıktan alınan hazdan hiç de az değildir. Yukarda belirttiğimiz halet-i ruhiyeye sahip bir kişi, daima yaptığı işlerde Allah'ı zikrettiğinden daha büyük haz alır."

Benim bu cevaptan anladığım mânâ -ki okuyucu kendi yorumunu yapmakta elbette serbesttir- dünyevi vasıfları itibariyle sıradan bir mü'minin (yani sanatla uğraşmayan, felsefeden, kelâmdan bîhaber, tefekkürle fazla hemhâl olmamış bir şahsın), gündelik hayatın içindeki dinî ritüeller aracılığı ile varlığını idrak katına yükselmesi ve bundan lezzet alması imkânına sahip olduğudur. Yemekten sonra "Elhamdülillah" derken, sözün derinlerdeki anlamını alışıldık bir hâletle ıskalamış olsak bile "vird" ediyoruz, tesbihde bulunuyoruz ve varlığımızı bize sahip olan kudret'e izâfe ediyoruz. Sözün kalpte yerini bulması elbette asıl murad olunandır ama din geleneğinin içine yerleştirilen ve çok kullanıldığından ötürü derinlerdeki anlamından sıyrılmış sözler bile bir nevi felsefi faaliyette bulunmamızı sağlıyor. Ve bu hâletle İslâm olmayandan

ayrılıp İslâm olana dahil oluyoruz; şüphesiz ki iman idrakinin en zayıf katıdır ama yine de aidiyetimizi temin ediyor.

Belki küçük ve önemsiz gibi görünür ama İslâm olmayandan ayrılmak ve o âleme dahil bulunmadığımızı -velev ki- en düşük idrak derecesinde bile izhar etmek çok önemli bir duruştur. İslâm'a ait olmakta kusurlarımız, noksanımız olabilir ama bu andan itibaren eksikliğimiz bir iç mesele haline gelmiştir.

İşte bu küçük ve alışkanlık eseri gibi görünen sözler, uçsuz bucaksız denizin ortasında seyreden bir gemicinin sık sık nerede olduğunu hatırlaması için pusulaya ve sair âletlere bakmasına benzer. Durumumuzu, yerimizi, nisbetimizi hatırlar, gözden geçiririz.

...

Çok şükür!

**Kadı kızı kusuru**

"Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhuriyet Rönesansı'nın kuruluşuna önderlik etmiş, çağdaş uygarlığı benimsemiş, sürekli bir kurumsal yapıdır.

Bu onun sivil zihniyetinin en büyükkanıtıdır." Buyurmuş bir Türk büyüğü!

Uzun uzadıya siyaset bilimi dersi vermeye hâcet yok; "sivil", kamu alanlarının dışında hükmi şahsiyetini sürdürebilecek derecede organize ve elbette "sivil" amaçların tahakkuku için örgütlenmiş kuruluşlara verilebilecek sıfattır kısaca. Kamuya herhangi bir yerinden eklemlenmiş sivil yapı olmaz. Sivil kuruluşlar, genel bütçeden tahsisat veya yardım görerek teşekkül etmezler. Ne var ki Türkiye, aklına esenin kendi lügatını yazmaya kalkıştığı ve kavramlara sadakatsizliğin kaos derecesine ulaştığı karmaşık bir zihni iklimdir. Bundan ötürü Silahlı Kuvvetler'e "sivil zihniyet" yakıştırmak bu ülkede kabil olabiliyor pekâlâ.

Ben şahsen TSK'yı sivil filan değil, tam aksine kavramın bütün cidarlarını doldururcasına "askerî" görmek isterim; sivillerin askercilik, askerlerin sivillik rolünü benimsemesinden sadece zarar gördük çünkü.

"Cumhuriyet Rönesansı" kavramına gelelim; bir temenninin seslendirmesi olarak telâffuzu mümkün ama bir olguyu işaretlemesi bakımından son derece zayıf bir teşhistir bu.

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte yapılan inkılâplar, hakikatte bir Türk Rönesansını hedeflemişti. Bir şeyi hedeflemekle o hedefe vâsıl olmak başka şeylerdir. Batı'da Rönesans hareketleri, vasati tarihlemelerle XI. yüzyıldan başlamak üzere dört asır boyunca devam eden, pek çok dinamiğin ağır ağır mayalanmasıyla ortaya çıkmış çok kapsamlı bir dönüşüm hareketidir ve zannedilenin aksine bütün Batı'yı kapsamaz. Menşei tâli dereceye indirmek ve insan merkezli yeni bir bilim ve dünya görüşü oluşturmak demektir. Bu kavram, tabii

coğrafyası ve zamanı çerçevesinde anlamlıdır ve daha sonraları bu çapta bir dönüşüm hareketi kaydedilmemiştir; nerede kaldı ki Türkiye'de izine tesadüf edilmiş olsun?

Cumhuriyet bir vizyon değişikliği idi; mevcut vizyonumuzu değiştirdik ve bir başkasını benimsedik, vizyon değiştirmek, hâli değiştirmek değildir. Cumhuriyet inkılaplarının zannedildiği gibi bir rönesansa yol açmadığını anlamak için ille de köşe yazarı olmak gerekmez, genel kültür sahibi herkes fark edebilir.

Laiklik Batı dünyasında kökünü evvelâ Rönesans ama bilahire Reformasyon hareketlerinde bulan bir yönetim tekniğidir; biz laikliği kendi uzviyetimizde süblime ederek ortaya koymadık, orada gördük ve aldık. Buna Rönesans denmez, illâ "...yon"la biten bir tâbir lâzımsa buna adaptasyon denir.

Cumhuriyet ideologları, inkılapların, batıdakine benzer bir "Reformasyon" heyecanı ile tamamlanması gerektiğini görecek kadar okuduklarını anlayan ve ne ile uğraştığını bilen adamlardı. Türk tipi bir Reformasyona da teşebbüs edilmiş fakat başarılı olunmamıştır.

Son senelerde telaffuz edilmeye başlanan "Türk" kavramı, Türk tipi Reformasyon hareketlerini harlandırmak için tasarlanan beyin fırtınası tutanaklarından bir pasajdır; bugünlerde pek adı geçmiyor ama lâzım olunca yine gündeme getirilecektir.

Milli Mücadele'yi Osmanlı paşalarının önderliğindeki eşraf ve sunûf-ı ulemâ ittifakı kazandı ama Cumhuriyet'e askerler şekil verdi. Ordunun bizde "avantgarde" bir rol oynaması, II. Mahmud'dan bu yana Batılılaşma tarihimizin en istikrarlı figürüdür, bu hadise Cumhuriyet'e mahsus bir harikulâdelik değildir. Burjuvazisi doğru dürüst teşekkül etmemiş hemen her ülkede askerler, modernleşmenin mızrak ucu fonksiyonunu ifa etmişlerdir; bu işte ne kadar başarılı oldukları ayrı meseledir: Türkiye iki asır önce de modernleşmekte olan bir ülkeydi; el'an yine öyledir. Modernleşmekte hayli mesafe aldık ama bunun adına Rönesans demek, ancak bayram nutuklarında devlet ricâlinin savurduğu cümleler arasında iken hoş görülebilecek bir "ka-dı kızı kusuru"dur.

**2005**

28 Eylül

**Skandal temamen epistemik mahiyette azizim!** Zaman Gazetesi

21 Eylül

**"Vah canıım!"** Zaman Gazetesi

19 Eylül

**Safranbolu hoş lâkin Yörük köyü fevkalâde!** Aksiyon Dergisi

19 Eylül

**Cumhuriyet nereye doğru değişiyor?** Zaman Gazetesi

18 Eylül

**Bir mobilya türü olarak kitaplık** Zaman Gazetesi, Turkuaz

17 Eylül

**Çamura yatmayalım** Zaman Gazetesi

14 Eylül

**Kürt Necmeddin** Zaman Gazetesi

12 Eylül

**Kardeş kavgasına ilaç: Kontrollü soğukkanlılık** Aksiyon Dergisi

12 Eylül

**12 Eylül hatıraları** Zaman Gazetesi

10 Eylül

**Durun aslanlar, biraz düşünün!** Zaman Gazetesi

07 Eylül

**İlle de sabır!** Zaman Gazetesi

05 Eylül

**Ront da isteriz** Zaman Gazetesi

03 Eylül

**Edep yırtığı** Zaman Gazetesi

**Edep yırtığı**

Kimin için ne kadar lüzumlu olduğu bir yana, silah taşımak büyük bir nefis disiplini gerektirir.

Halk arasında silaha bu mânâda "takma yürek" derler. Orta yaşlarda silaha heves edip biraz kemâle erişince ortalıktan kaldırıp satanımız çok olur; eskilerin tâbiriyle "hevâyic-i asliye"den, yani esas ihtiyaçlar zümresinden olmadığı fark edildiği an silah, tehlikeli ve lüzumsuz bir ağırlık haline gelir.

Bir zamanlar ruhsatsız silah taşımanın cezası hayli ağırdı, sonra ruhsat uygulaması yaygınlaştırıldı, disiplin altına alınmaya çalışıldı ama patlamaması gerektiği halde patlayan silah sayısında değişiklik olmadı; olacağa da benzemiyor. Bugünlerde "serseri kurşun" adı verilen olaylar yükselmeye başlayınca muharip gazilerin resmi törenlerde kuru-sıkı atışları bile insanları irkiltmeye başladı. Televizyonun birinde gördüm, adam neredeyse bel hizasında tuttuğu silahın namlusunu tenezzülen yukarı doğru çevirip peşpeşe tetiğe basıyordu. Silâhın dahi edebi vardır; taşıması gerekenler için bile edeb meselesidir. Askerde evvela, boş bile olsa silahı insana tevcih etmemeyi öğretirler. Bu yüzden düğün-dernekte silaha davranıp insanlara zarar verenlere üç kat, beş kat ağır ceza verilse yeridir.

Takma yüreğine güvenip şurada burada silah atan, en azından başkalarını rahatsız eden magandaları ayıplamak veya cezalandırmak işin kolay tarafı. Televizyon dizilerinin neredeyse yarıdan çoğunda son derece çıplak bir silah fetişizmi sergileniyor, "filmdir olur" deyilip geçilecek cinsten değil; bu sahneleri gören yabancı bir gözlemciye, "bu Türkler neredeyse silaha tapınıyor" dedirtecek kadar abartılı ve hilâf-ı hakikat silah propagandası yapıyoruz kendi kendimize. Bu ucuzluğun derindeki mânâsı bence bambaşka; takma yürek meselesi! Açık bir güvensizlik izharı; adam kendine güvenemiyor, kabiliyetini, şahsiyetini, ikna gücünü ve vücut dilini yetersiz bulduğu için takma yürekle kendini takviye etmek ihtiyacını hissediyor. Biliyor ki ne kadar silik ve sıradan da olsa, silahını çektiği veya çaktırmadan silahlı olduğunu hissettirdiği anda karşısındakine karşı kolayca rekabet edilemeyecek bir üstünlük sağlayacaktır.

Böyle bir içtimai röntgen tahlilini içimize sindirir miyiz? Silah taşımanın aslında bir ödleklik göstergesi olduğunu kabullenebilir miyiz? Neticede "vahşi batı"da yaşamıyoruz ve her medenî toplum gibi varlığımıza yönelecek fiziki tehlikeleri savuşturmak için her ferdin mukabelede ve karşı saldırıda bulunma hakkını devlete devretmişiz. Devletin silahlı güçleri (polis, asker, jandarma), biz silah taşıma hakkından vazgeçtiğimiz için hepimiz nâmına silah taşıyorlar. Bu espriyi merkeze koyarsanız, devletin -diyelim ki bir kuyumcuya veya tüccara-, ruhsatlı da olsa silah taşıma hakkı vermesi, temel mukaveleyi rencide ediyor, hatta devletin varlığını bile sorgulatan bir mantığı belirgin hâle getiriyor. O yüzden toplumun koruyucu sınıfının, yönetimde söz hakkı dikkatle sınırlandırılmıştır.

Silahın gölgesine sığınılarak söylenen söz, fikir alışverişi değil emir diktesi oluyor çünkü.

Silahlılar konuşunca silahsızlara düşen şey susmak veya dikte edilen sözün aslında ne kadar mânidar ve derin anlamları muhtevî olduğu hakkında lâfı geveleyip durmaktır.

Şu "serseri kurşun" tamlaması ne kadar doğurgan; magandalık, bir başka gözle bakıldığında ne kadar yaygın bir hâlet? Lâfı bel hizasından etrafa rastgele sıkıp duran köşe yazarlarının savurduğu bazı kelimeler maganda kurşunundan daha az tahripkâr değil.

Tabanca takma yürekse, gazete sütununun da bir mânâda takma yürekten farkı yok. O dahi edeble tasarruf gerektiriyor.

Silah değil korkutucu olan; edep yırtığıdır!

## Ront da isteriz

Anlaşılan yaz rehaveti bitti; havaların hafiften erkeklemesiyle birlikte bilumum fitne-fücur operasyonları da yavaş yavaş sahneye gelmeye başladı.

Geçen cuma günü Fatih Camii çıkışında açılan pankartlar tenkide değmeyecek kadar kaba-saba mesajlar ihtiva ediyor olsa da zikre şâyan: "Cumhuriyet dalalet, hilâfet hidâyettir, Demokrasi küfürdür ona rıza zulümdür, ya demokrasi ile zillet, ya hilafet ile izzet" gibi cümleler ne fikir, ne de slogan olarak ciddiye alınmayı hak etmiyor ama son derece ilginç bir görüntü malzemesi oluşturduğu açıktır. Siyah zemin üzerine serigrafi tekniği ile basılmış Kelime-i tevhid levhaları da fotoğrafa sahicilik kazandırmak için ustalıkla dekora ilave edilmiş. Vaktiyle Aczimendiler de buna benzer bir vazifeyi ifâ etmişlerdi, ardından Almanya'da kurulduğu ileri sürülen naylon hilafet devleti haberleri ile görüntü unsuru zenginleştirilmiş, göz doygunluğu temin edilmişti. Bu gösteride çekilen fotoğraf ve video kayıtlarının itina ile teksir edilerek daha şimdiden sarı zarflara, kırmızı dosyalara yerleştirildiğini görür gibiyim.

Doğrusu güzel bir müsamere; önümüzdeki dönemde benzerlerine şahit olmamız şiddetle muhtemeldir. Belki yeşillik olsun diye "ront" bile ilave ederler!

---

Hürriyet gerçekten renkli gazete; kelime hatalarını bile manşet derecesinde tartışılan bir cazibe unsuruna dönüştürebilmeleri, bence gazetecilik başarısıdır. Bir muhabirin "kameriye" yerine "kamelya" demesi ciddi polemiklere konu edildi. Ertuğrul Özkök de "Google'a baktık, kamelya diyenler de var; demek ki galat-ı meşhur, lugat-ı fasihten evladır vecizesinin hükmüne inanmak lazım" diye zayıf bir müdafaa ile meseleyi tatlıya bağladı.

Böyle tartışmalar iyidir; ucuz magazinden yüz bin kerre evlâdır. En azından kamuoyu kameriye ile kamelyayı tefrik etmeyi öğrendi. Kârdır.

Dilin doğru tasarrufuna katkı maksadıyla bir başka hatâya işaret etmek isterim. Emin Çölaşan cumartesi yazısına "İSTİSKAL" başlığını koymuş. Kelimenin lugât mânâsını verdikten sonra şöyle tasarrufuna örnek olsun diye şöyle bir cümle kuruyor: "Türkçemizde bu sözcüğü sık sık kullanırız. 'Beni istiskal ettiler' gibi" diyor. Kelimenin böyle kullanıldığına emin olmalı ki iki yerde daha "istiskal edilmek" biçimini tekrarlamış.

Benim bildiğim bu kelime "uğramak" fiiliyle beraber kullanılır, yani "istiskal edilmeyiz, istiskale uğrarız". Birisi bizi istiskal etmez, istiskale uğratır. Kelimeyi "etmek" fiiliyle kullanmak daha ziyade birinin diğerini istiskale uğratması halinde tercih edilir; "Adamı o kadar istiskal ettiler ki.." denir meselâ.

---

Bu konuda Genel Yayın Müdürü Ekrem Dumanlı'nın sizleri bilgilendirmesi en tabii yoldur ama sır olmadığı için minicik bir açıklama yapmaktan kendimi men'edemedim. Geçen hafta ortasında 4 gün boyunca Kızılcahamam'daki Asya Termal tesislerinde düzenlenen Zaman yayın toplantılarına katıldım. Dikkatimi çeken ve sizlerin de bilmesini arzuladığım husus şudur: Gazeteye ulaşan yayınla ilgili her tenkid muhatabını buluyor, ciddiye alınıyor ve kurum hafızasına yazılıyor. Yayındaki en hurde teferruat bile bizzat gazetenin mutfağında çalışanlar tarafından didik didik inceleniyor, aksaklıkların telafisi için uğraşılıyor. Yayında ideal şeklini bulduğuna inanılan unsurlar yeniden gözden geçiriliyor ve gerektiğinde acımaksızın tenkide uğruyor.

Bu gazete daha güzel olacak ve daha güzel yerlere gelecek, çünkü bu kadar hâlisâne emeğin karşılıksız kalması düşünülemez. Bu süre zarfında Kızılcahamam'ın termal sularına tenimiz pek değmemiş olsa bile toplantıdan dinç ve heyecan dolu bir hâletle ayrıldık.

**<u>İlle de sabır!</u>**

"Sen bana böyle yaptığın için şimdi benim de bu şekilde davranma hakkım var" noktasının geçilmiş olduğuna herkesin inanması lâzım. Bahane üreten illiyetlerin ilmeğinden yakalayıp "ama ben haklıyım" iddiasından vazgeçmek erdeminden bahsetmeliyiz.

Daha açık konuşalım; Bozüyük'teki olaylar hakkında daha etraflı bilgi edinmek için birkaç gazeteyi inceledim, işin içinden çıkamadım. Bırakınız kimin haklı olduğunu, ne olup bittiğini anlamak bile güç. Olmaması gereken bir şeyler olmuş orada. Bahânesi yok, müdâfaası olmaz. "Kavgada yumruk sayılmaz" diye bir lâf vardır; ilk yumruğu kimin attığını bırakalım; kavganın kendine mahsus psikolojisi vardır, kavga başlayınca o psikoloji işlemeye başlar. Söz biter.

Söz bitti mi? Âlâmetler öyle gösteriyor; olsun, yine de konuşmaya, anlamaya, anlaşmaya güvenmek, desteklemek lâzım. Bu ortamda en kolayı kışkırtmayı tercih etmektir. Bağdat'taki köprü faciasını hatırlayınız, "canlı bomba var!" sözü bine yakın insanın katline yol açıyor, halbuki hiçbir canlı bomba bin kişiyi birden öldüremez. Panik anlarında kitle kendi aklıyla hareket etmez, kalabalığın insiyâkini, güdülerini takib eder; ne yazık ki kalabalıkların rûhu yoktur, heyecanı, korkuları, hırsı, intikam duygusu orada daima "güdü" halindedir, "insânî muhakeme" katına yükselebilmesi mümkün olmaz. Onun içindir ki "fert", yığın hareketlerini daima bir yere tutunup kendini kitlenin akışının dışında tutarak izler ve tavrını şahsi gözlemlerine göre tayin eden kişidir biraz da.

PKK'yı destekleyen göstericilere hitab eden "söz" hangisidir; onu aramalı. Onlara, "bu yaptığınız tam da ülkeyi bölmeye yarıyor; bu yol iç kavgaya gider ve iç kavga, kavganın taraftarlarından başka herkesin işine gelir" ikazında bulunsak söz yerine varır mı? Bu kabil kitle örgütlerinde fertlerin söz hakkı olmaz, örgütün tâlimatları yerine getirilir. Kalabalığı teşkil eden fertlerin her biri ise eğitim süreçleri neticesinde birer kesin inançlı haline getirilmiştir; muhatap bulamazsınız. Söz söylemeye ve dinlemeye muhatap değildir ama bir yangını tutuşturacak fitili ateşlemeyi pekâlâ becerebilir. Adam yıkmaya muktedirdir ama meselenin "yapmak" bâbında lâşeydir. Sözün tükendiğini hissetmek ne kadar ümit kırıcı.

Lâmı cimi yok, bu şeytan kumpasını sağduyu ile, sabırla, temkinle bozmak lâzım. Göstericilerin maksadı kitle çatışmalarını tahrik etmek ise temkinden başka çare yok; çünkü provokatörler gayet iyi biliyor ki onlar için başarı, kavgadan galip çıkmak değil, kavgayı başlatabilmektir. Evet acı bir ilâç ama görünürde o acı ilâçtan başka pratik şifâ unsuru yok. Rauf Tamer ağabeyimiz bu yaklaşımı tenkid ediyor; mantıken haklıdır ama bu gidişatın önü alınmadığı takdirde nelerin olabileceğini tahayyül etmek mantığa gîran geliyor.

Bu arada muhtelif internet sitelerinde son derece garip, kışkırtıcı yayınlar başladı. Tesadüfle izah edilemeyecek kadar gençleri sokağa itici, vatanperverlik hissini galeyana dönüştürücü mahiyette, neredeyse dudak uçuklatan, kindar yazılarla karşılaşıyoruz. Bugünün vatanperverliği, sebebi ve muharriki ne olursa olsun huzura bıçak çekmek ve bıçak çekenlerin tuzağındaki yeme meyl etmektir. Gençlik heyecanı ve millî duygular böyle zamanlarda insanları kahramanlık gösterilerine, fevrî çıkışlara yöneltebilir. Öyle nâzik zamandayız ki olay çıkartmak isteyenle olayın çıkmasına vesile olan arasında, işin neticesi bakımından fark yok.

Aman basiret, aman temkin; ille de sabır, ille de sabır!

## Durun aslanlar, biraz düşünün!

"Müdafaa-i Hukuk", "Kuvayı Milliye" gibi isimler altında çoğunluğu internet üzerinden faaliyet gösteren yeni birlik, dernek ve benzeri teşekküllerin son günlerde "yükseliş"e geçmesinin üzerinde duralım.

Yakın tarihte bu örgütler, devlet otoritesinin iyice zaafa uğradığı 1918 yılı sonbaharında kurulmaya başlandı. İnkılap tarihi kitaplarında halkın heyecanını ve esarete duyduğu tepkiyi ifade eden sivil bir örgütlenme biçimi gibi takdim edilseler de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin güdümünde oluşmuşlardır. Cemiyetin önderleri her ne kadar ülkeyi terketmek zorunda kalmışlar ise de ülkedeki en etkili siyasi teşkilat hâlâ ITC idi ve orduda, bürokraside ve taşrada bu cemiyet çok önemli bir tabana sahipti. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, ITC'nin direktifleriyle kuruldu ve hızla teşkilatlandı: "Örgüt arkasındaki ittihatçılar genellikle örgütün 'ulusal' niteliğini vurgulamak ve geniş destek çekmek amacıyla yerel eşraf ve din adamlarının (çok defa müftülerin) cemiyetin itibari başkanları olmalarına çalışıyorlardı. Sonra da örgütün temsile dayanan niteliğini kanıtlamak için bir kongre düzenlemeye girişiyorlardı. Gerçekte bu kongrelere genellikle ITC taşra örgütünün davetli ama seçilmemiş memurları gidiyordu." (E. J. Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, s. 216)

O tarihlerde millet ve devlet adına varolmanın mânâsı, bir yerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri etrafında toplanmakla tecelli ediyordu. Bugünün şartları, Müdafaa-i Hukuk benzeri kuruluşların yeniden ihyâsını haklı gösterecek vehâmette değildir. Devlet bütün kurumlarıyla faaldir. Devlet dururken hukuku, kamu nizamını ve asayişi müdafaaya kalkışmak evvelemirde devlet terbiyesine ve geleneğine aykırı düşer.

Kuvayı Milliye ise, daha sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri şeklinde tevhid edilen kuruluşların inisiyatif ve kararı ile varlığına izin verilmiş bir çaresizlik teşkilatlanmasıdır. İçine düştüğü otorite ve kuvvet zaafından ötürü Ankara Hükümeti, batı cephesinde Kuvayı Milliye müfrezelerinden 1921'e kadar istifade etmek zorunda kaldı ama bu isimle tefâhur edenler, Kuvayı Milliye'nin akıbetini de bilsinler: Bu teşkilat, merkezi denetim ve otorite fikrinden nefret ettiği için hızla tasfiye edildi. Çerkez Ethem Yunan birliklerine iltica ederek Türkiye'den koptu, kalanlar ise merkezî ordunun bünyesine girdiler.

Yeniden Kuvayı Milliye fikrinin yeşertilmesinde mantık nedir; "Devletin gücü yetmiyor, biz örgütlenip başımızın çaresine bakalım" değilse nedir? Böyle teşkilatlanmaların bir âkıbetini yukarda kaydettik; ikinci örneği 70'li yıllarda yaşanmış ve "devleti devlete rağmen esirgeme" heyecanı, 12 Eylül hapishanelerinde acı gerçekle karşı karşıya gelmiştir.

Müdafaa-i Hukuk hareketinin akıbetini merak eder misiniz? Anlatalım: Bu kuruluşlar önce BMM çatısı altında Mustafa Kemal Paşa'nın riyasetinde Müdafaa-i Hukuk grubuna dönüştürüldü, ardından Halk Fırkası adını aldı. Halk Fırkası ise kısa bir süre CHP isminde karar kıldı. Bu süreçte dikkate değer nokta, muhaliflerin II. Grup nâmı altında dışlanarak siyasetten dışlanması ve 1923 yazında yapılan seçimlerde tamamen tasfiyesi idi. Aslında onlar da Müdafaa-i Hukukçu idiler ama Nutuk'ta bu zümreden hiç de hayırhah bir dille bahsedilmez.

Siyaseten belki doğru ama vicdanen tartışmalı bir noktadır bu.

Kıssadan hissesi şudur: Bugün belki birileri "dayanın arslanlar arkanızdayız" derler de, meselenin tavı geçtiği gün, "devletin nizami güçleri dururken hukuku savunmak, Kuvayı Milliye müfrezelerini diriltmek ne haddinize bakayım" diye te'dip ediverirler!

Sâkin olalım; sükûnet anlarında biraz yakın tarih okuyalım. İmralı mahkûmuna demokrasinin nimetlerinden istifade ettiren irade ile, "yürüyün arslanlar" gazının nereden geldiğine bakalım, âgâh olalım. Milli heyecanımızı yanlış vâdilerde selsebil etmeyelim.

**12 Eylül hatıraları**

Bazılarının 12 Eylül'ü ve ardından gelen Turgut Özal dönemini yakın Türk tarihinde bir milât gibi sunması beni hep rahatsız etmiştir. 12 Eylül bir askeri darbe idi; en geniş kapsamıyla bir devlet operasyonu. Lâçkalığın, hortumculuğun, gayrı milliliğin bu dönemle birlikte hız kazandığını ileri sürmek, kabahati görünmez hale getirmekten başka şeye yaramıyor. Ne Özal, ne Kenan Evren ne de bir başkası insanların tabiatını kararlarıyla değiştirecek kadar etkili olamazlar.

Benim açımdan 12 Eylül, zihnimizde iyice kristalleştirilip soyutladığımız devletin şaşırtıcı şekilde görünür hale gelmesi anlamını taşır. Gençler için daha anlaşılır konuşalım: Çoğumuza hâkim olan kanaat, vazonun bir daha yapıştırılamayacak derece parçalandığı idi. Siyasi suikast hadiseleri, belli başlı adreslere uğramaktan başka sıradan, hiçbir siyasi özelliği olmayan insanlara da isabet etmeye başlamıştı. Korku içindeydik ve ancak şehrin belirli mıntıkalarında kendimizi emniyette hissediyorduk. Devlet kurumlarına güven neredeyse sıfıra inmiş, bürokrasi, "sizden-bizden" hesabıyla tefrikaya uğramış, ünlü isimleri faili meçhul cinayetlerin nedense hep karanlıkta kalması, neredeyse herkesi potansiyel zanlı hale getirmişti.

12 Eylül darbesinden 20 gün kadar önce Polatlı'daki yedek subay okuluna teslim olmuştum; izinli çıkacağımız ilk gün bölük komutanının içtimâda verdiği öğüdü (siz buna tehdit de diyebilirsiniz) çok iyi hatırlıyorum,

-Ankara'da resmi elbiseyle tek kişi gezmeyin; bu üniforma üstünüzde iken sakın dayak yiyip gelmeyin!

Ayrıntı vermiyordu ama hepimiz neyi kastettiğini anlamıştık. Bir ay kadar önce Gençlik Parkı'nda Harbiyeli öğrenciler saldırıya uğramış ve bu mesele askeri birliklerde çok kötü yankılar uyandırmıştı.

Ankara'nın göbeğinde askeri üniforma ile tek gezen herkesin kendisini tehdit altında hissetmesi ne demektir? Durum buydu işte.

12 Eylül Cuma sabahı ikinci çarşı (yani memleket) iznine çıkmak hesabındaydık ama Kenan Paşa'nın hesabı bizimkine baskın çıktı. O sabah içtimaında darbe haberini Akif Yüzbaşı'nın

ağzından duyduk ve Kırıkkale tüfeklerini omuzlayarak Topçutepe'ye piyadecilik eğitimine yollandık. Radyo yok, gazete girmiyor, televizyon açmak yasak, koca taburun bir telefonu var ama kullanmak kimin haddine? "Enterne" edilmenin ne demek olduğunu orada öğrendik. Kimseden haber alamıyoruz, yedek subay adaylarının çoğu şüphe içinde, "aranıyor muyum, tutuklanacak mıyım, evim basıldı mı?"

Darbeden belki on gün kadar sonra bir istirahat molasında Topçutepe sırtlarından Ankara-Eskişehir yolunu seyrediyoruz, arkadaşın biri,

-Bakın bir sivil kamyon! diye işaret etti. O kamyonun bizim için anlamı şuydu: Hayat devam ediyor, her yer hâki değil! O kadar bunalmışız.

Sonradan haftalık izinlerde fark ettik ki şu meşhur ve dindirilmez gibi görünen "kardeş kavgası" pıtt diye kesilivermiş. Ejderha gibi kamu otoritesinin üzerine yürüyen dişli sendikalar, örgütler bir gecede yelkenleri suya indirivermişler. Polis ve asker dilediğini toplayıp nezarete götürüyor. Çıkabilene aşkolsun; bir ara gözaltı süresini -yanlış hatırlamıyorsam- dört aya kadar çıkarmışlardı. Aylar boyunca radyo haberlerinin ardından verilen "aranan şahıslar" listesini endişeyle dinledik durduk.

Biz sağ-sol kavgasını önlenemez, yatıştırılamaz sanıyorduk; meğer film gibi bir şeymiş. Makinist şalteri indirince film bitiyor, ışıklar yanıyor ve kapıları tutmuş görevliler fazlaca taşkınlık edenleri topluyorlar.

Bu gerçek bizim kuşağı fazlaca "komplocu" yapmıştır. 12 Eylül'de kavganın kesilmesine sevindik ama on sene boyunca kardeşi kardeşe kırdıranları hatırlayınca hiç de güzel şeyler düşünmüyoruz. Allah mazlumların âhını yerde komaz elbette.

Kıssadan hisse; şu "film" benzetmesini hafife almayınız; bu memlekette ne zaman ışıkların yanacağı belli olmaz.

## Kardeş kavgasına ilaç: Kontrollü soğukkanlılık

Bölünmek ille de, haritada kırmızı çizgilerle gösterilen siyasi hudutların ayırdığı bir tablo değildir; fikren, rûhen de bölünme mümkündür ve Türkiye bugünlerde buna benzer bir fiili durum yaşıyor.

İstanbul sokaklarında etrafa molotof kokteyli atarak gösteri yapan PKK yanlısı gruplar bu mânâda istediklerini kısmen de olsa elde ettiler sayılır. Etrafta hadiseyi seyreden sıradan insanların, esnafın, yoldan geçenlerin tepkisini çekmeyi başardılar. Bir ev sahibi apartmanın penceresinden protesto makamında Türk bayrağı sallamaya kalkışınca taşlı saldırıya uğradı. Vatandaşın biri polise, "verin silahı ben sıkayım" deme noktasına gelmiş, diğerlerinin neler düşündüğünden haberimiz yok ama tahmin edilebilir.

Bizde lüzumsuz yere tekrarlandığı için suyu çıkmış, anlamını kaybetmiş lâflar vardır; "bunlar gerçekten çok tehlikeli gelişmeler" denilse ne değişecek? Ama hakikaten çok tehlikeli şeyler oluyor ve bir noktadan sonra hadiseleri polisiye tedbirlerle kontrol etmek mümkün olmayabilir: Gösterici gruplar arasında kadınlar ve çocuklar da bulunduruluyor ve şövalyelik ahlâkında bu zümrelerin dokunulmaz sayılması kuralına sığınılıp, her gösteride neredeyse patlaması mutlak hâle gelen çatışmaların ön safında tutuluyorlar. Ezkazâ bir kadın veya çocuk yaralansa veya -maazallah- canından olsa, bu gibi sonuçlar, bir sonraki gösteriyi tetikleyen ve besleyen bir itici güç gibi kullanılıyor.

Arada keyfiyet farkı bâriz ama Filistin'de de aynen böyle oluyordu; bu gelişmelerin tam da, "Türkiye'yi Filistin'e çevirmek istiyorlar" ikazının ardından gelmesi ilginçtir. Belli ki güvenlik birimlerine sivillerin katılacağı sokak gösterileri yapılacağı istihbaratı gelmiş olmalı.

Artık adını-sanını koyalım; bu yapılanlar, "Kürt meselesi"ni de aşan bir mahiyet gösteriyor, maksat açıktır, bölmek, hem de kıyâmet senaryosunu hatırlatır bir iç kavga ile bölmek niyetinde bu gruplar. Gösteri yapmaktan, bir talep dile getirmekten ziyade kışkırtmayı amaçlıyorlar. Ellerinde bölücü liderlerinin büyük boy fotoğrafları ile İstanbul'un orta yerinde taşlı, molotof kokteylli saldırılar düzenlemenin başka adı yoktur. Lider saydıkları adam, -şahsi fikirlerimiz bir yana- milletlerarası gözlemcilerin takib ettiği bir yargılamadan sonra suçlu bulundu ve ardından idam cezası kaldırılarak müebbed hapse mahkûm edildi. Sebebiyet verdiği ölüm hadiselerinde Kürt asıllı vatandaşların daha çok mağduriyete uğraması ise bir başka dikkat çekici husustur. Böyle birinin liderliğini kabul ederek onun için af veya siyaset hakkı talep etmenin çıkacağı bir yol yok; iyi niyet göstergesi hiç değil: Üzüm yemek değil bağcıyla kavga etmek istiyorlar. Bu öyle bir kavga ki, bir kere başladıktan sonra çıkabilecek her sonuç işlerine yarayacaktır.

Bu noktada aklıselim işlemiyor ve duruyor, çünkü bu eylemler silsilesinin içinde iyi niyetten eser yoktur.

Büyük şehirlerde bu gibi gösterilere, düğüne gidercesine istekle ve heyecanla katılacak insan malzemesi mevcut. Daha büyük kitle eylemlerine geçebilmek için mağduriyet psikolojisini işletmek gerektiğinin farkındalar; kadınlar ve çocuklar bu yüzden çatışmalara ve eylemlere ön safta sürülüyor. Daha önce benzeri hadiseler yaşanmış (Gazi Mahallesi olayları gibi) ve güvenlik güçlerinin büyük bir psikolojik eziklik altına alınmasıyla sonuçlanmıştı. Belki de o yüzdendir, İstanbul'un bazı mahallelerinde bu guruplar diledikleri an belediye otobüslerini boşaltıp ateşe vererek eylem yaptıklarında güvenlik güçleri genellikle seyirci kalmayı tercih ediyor. İlk bakışta ters gibi görünse de emniyet güçlerinin kontrollü hareketsizliğini anlamak mümkündür zira çatışma vukuunda göstericilerin uğradığı her zarar, sadece güvenlik güçlerinin değil, neredeyse topyekûn devletin hesabına yazılıyor ve basın bu gibi olaylarda genellikle devleti eleştiren bir tutum takınarak göstericilere cesaret vermiş duruma geliyor.

Herhalde bundan sonra takib edilmesi gereken en sâlim yol, kontrollü tepkisizlik tavrının devamı olacaktır.

27 Mayıs Darbesi'nin ertesinde yanık bir türkü dilden dile gezmişti: "Olur mu böyle olur mu / Kardeş kardeşi vurur mu?" sözlerini "uydum kalabalığa" tekrar edince ülkede sanki hakikaten bir kardeş kavgası varmış gibi görünüyordu ama yoktu. O günün düşman kardeşleri Demokrat Partililerle CHP'liler gibi takdim edilmeye çalışıldı ama bu, pek kaba, pek sathi, inandırıcılığı olmayan bir düşmanlık inşası idi. Kardeş kavgasının ne demek olduğunu daha sonraları 12 Eylül öncesinin karanlık günlerinde yaşadık; toplumsal gerginliğin karşılıklı çatışmaya dönüştüğü, sokaklar arasında barikatlar kurulduğu, paniğe kapılmış insanların deli gibi sağdan soldan silah dilendiği cinnet anları yaşadık. Bu gibi kriz dönemlerini sükûnetle geçirebilenler, bir müddet sonra işin içinde akıl almaz bir kışkırtmanın bulunduğunu fark edebiliyorlar. Sağcı-solcu çekişmesi bugün mânâsız kaldı; Alevi-Sünni gerilimi, yer yer dehşet verici olayların yaşanmış olmasına rağmen aşıldı. Yıllardır Kürt ile Türk'ü sokakta çatıştırmayı umanlar da başarılı olamadılar. Toplumumuz, sair zamanlarda ne kadar tenkid etsek de Güneydoğu dağlarında olup bitenlerden komşusunu, mahallelisini, hemşehrisini sorumlu tutmadı ve fevkalade isabetli davrandı. Bugün neredeyse Türkiye'nin her kasabasında bir şehitlik var ama Türkiye'nin her yerinde etnik menşei, konuştuğu dil ve inancı ne olursa olsun insanlar bir arada yaşayıp komşuluk edebiliyorlar. Bölücülerin eylem stratejisini büyük şehirlerin sokaklarına taşıma planı, bence toplum sağduyusunu en dayanıklı yerinden kırmak maksadına yönelmiş bulunuyor.

Başka çare yok; elinde benzin bidonuyla dolaşıp büyük şehirlerde kardeş kavgası çıkarmak isteyen bu militan gruplara kibritle yaklaşmak akıl kârı değil. Bu, alışık olmadığımız bir eylem türü; ne canlı bomba, ne suikast, ne kundaklama, ne de silahlı saldırı. Bölücülüğün ince taktiğine sükûnetle yaklaşmak, sabırla yatıştırmak lâzım. Sadece emniyet güçlerine değil, vatandaşa da çok soğukkanlı ve temkinli olmak görevi düşüyor. Bu taktik saldırıyı atlatmak lâzım. Belki böylece fitneleri, kışkırtmaları ve yanlışlıkları zararsız hâle getirip onararak bir millet olduğumuzu idrak edeceğiz.

## **Kürt Necmeddin**

İlerlemecilik özet olarak, insan cinsinin eski ve mâlum hatalarını tekrarlamayacağı, geleceğe uzanan çizgide hep daha iyi ve güzel merhalelere ulaşacağını farz eden bir görüştü.

XIX ve XX. yüzyıllarda bilim ve özellikle teknolojide kaydedilen parlak başarılar, ilerlemeciliğin isabetine hamledildi ve bu görüş Türkiye'de Pozitivizm'le beraber resmi eğitim süreçlerinin örtülü felsefesi gibi kabul gördü. Beş-altı kuşaktan beri, sadece ilkokula gitmiş olanlarımızda bile örtülü Pozitivizm'in ve ilerlemeci'liğin telkin ettiği iyimserlik tortuları vardır.

Olayları tabii seyri içinde takib eden, gündemi gereğinden fazla önemseyip hayatı günübirlik yaşayanlar için değişimi fark etmek zordur, hele "değişik olan"ı fark etmek çok daha güç. Tarihle ilgilenmek, bu tatlı ve uyuşturucu tabii seyirden sıyrılmak ve mümkün-mertebe hadiseleri kuşbakışı ile görerek zamana dayalı mukayeselerde bulunmak için elverişli bir zemin hazırlar.

Etnik meseleyi ele alalım. Ahmet Selim, Aksiyon'da kaleme aldığı "Keyfiyet" yazısında bakınız ne diyor: "1950'li yıllarda 'etnik mesele' diye bir sıkıntının zerresi yoktu. Etnik köken bağları, çok hoş bir sohbet, muaşeret ve sosyal dayanışma rengiydi; azınlıklar da öyleydi". Yarım asır önce Türkiye'nin gündeminde bulunmayan etnik ayrımcılık, bugün karabasan gibi gırtlağımıza çökmüştür. İlerlemeci mantığa göre etnik mesele iptidai ve karanlık asırların mahsulüydü. Semavi dinlerin etnik ayrılıkları yumuşatan ve görünmez kılan "inançta beraberlik, eşitlik ve kardeşlik" düsturunu bir tarafa bırakalım: Ondan asırlarca sonra Amerikan ve Fransız İnkılapları'nın manifestoları, siyasi ve sosyal planda bütün insanların eşitliği prensibini laik bir âmentü gibi ilân ettirmişti. Öyleyse biz niçin etnik ayrılıklar gibi çoktan tasfiye edilmiş olması lazım gelen bir meseleyle uğraşmak zorundayız?

70'li yıllarda Ülkücülerin tertiplediği gecelerin en vazgeçilmez unsuru Doğu illerimizin folklor ekipleriydi: Bitlis, Van, Antep, Muş oyunlarını coşkuyla seyrederdik. Aramızda ne kadar çok Kürt menşeli arkadaş bulunduğunu şimdi hatırlamaya çalışınca fark ediyorum. Ankara'daki Site yurdunun öğrenci başkanı Hikmet Tekin, birkaç yıl sonra Bingöl Belediye reisi iken katledilmişti. Onun etnik menşe itibariyle ne olduğunu kimse merak etmedi. "Ülkücü şehit" idi sadece; hâlâ öyledir. Kürt, Çerkez, Laz, Arap gibi isimler etnik atıf maksadıyla değil coğrafi aidiyet belirtmek için sıkça kullandığımız sıfatlardı ve bu gibi şeylerden alınan gocunan kimse çıkmazdı. En belâlı yıllarda Aydınlıkevler semtinde fukara bir öğrenci evinde kader birliği ettiğimiz en sevgili arkadaşlarımızdan birinin lâkabı Kürt'tü. Kürt aşağı Kürt yukarı! Necmeddin hakikaten Kürt'tü ve biz bînamaz gezerken o musallî idi. Ve Doğu illerinde Ülkü Ocakları çok yaygındı.

Biz etnik meseleyi o yıllarda çoktan geride bırakmışız; üstelik sol basının o günlerde ırkçı, Homongolos gibi gösterdiği Ülkücü camia içinde halledilmiş o mesele. Aradan yirmi yıl bile geçmeden etnik mesele gelip kalp damarlarımızı tıkamış. Hulâsası şudur; ilerlememiş, aksine gerilemişiz.

Meseleye İlerleme penceresinden bakarsanız şaşırırsınız. Oysaki ilerleme diye ortaya konulan faraziye yanıltıcıdır; insanın eşya üzerindeki tasarrufunda Batılılar, farklı bir bakış açısıyla (ki bu bakış açısını şark dünyası her zaman fark etmiş, küçük görmüş ve tenezzül etmemiştir), ilerleme intibaı veren gelişmeler kaydettiler ve dünyanın çehresi değişti ama insanın tabiatı genlerine nakşedilmiştir, zamana değil. İnsan cinsinin verdiği en manidar mücadele tabiatının süflî kısmına karşı verdiği uğraştır: Allah'a şirk koşmayacaksın, öldürmeyeceksin,

çalmayacaksın, komşuna kötü gözle bakmayacaksın, ebeveynine itaat edeceksin,!.. Dinin mantığı şudur; Tevhidi benimsemiş biri, dikkatini teksif etmezse yeniden şirke düşebilir.

Bizim etnik meseleyi yeniden "keşfedişimiz" işte o cümledendir meselâ!

**Çamura yatmayalım**

Maç başladı; pankreas müsabakası gibi bir şey. Maç, ânında "kim daha çok çamur sıçratacak" tarzında bir eğlencelik gösteriye dönüştü. Futbolu boşverdik, çamurdan da öte zifosu andıran yağlı karabalçığa bulanan oyuncuların hangi takımdan olduğunu kestirmeye çalışıyoruz.

Sair zamanda burnundan kıl aldırmayan UEFA böyle bir sahada nasıl maç oynatır anlamak mümkün değil. Galatasaraylı futbolcular, "onlar da aynı şartlarda top oynadı; bahanemiz yok" filan diyorlar ama bu mantık temelden sakat. Sakatlık şurada, Tromsö futbol takımı yerine on bir tane koşan ve yapılı adam koyunuz, Barcelona'yı bile yenebilirler, çünkü kötü saha, futbol standartını kendi seviyesine indiriyor; o sahada sergilenebilecek futbolun azamisi budur işte. Sahayı ve şartları daha iyi tanıyan Tromsö takımı, balçıkta top oynama tecrübesinin verdiği avantaj ile Galatasaray'a galebe etti. Maçın yegâne anlamı bu; altyapı bozukluğu futbol oyununun teknik güzelliklerini en basit ve en kötü seviyeye indirdi. İkinci yarının ortalarında, "aman bir kaza golü yemesek" derken gol geldi, "ikinci gelirse rövanş zora girer" diye endişelenirken de maç bitti.

Sir Thomas Gresham "Kötü para iyi parayı dolaşımdan kovar" demişti XVI. yüzyılda; bu umdeyi genel mânâda kötülüğün iyiliğe galebe etmesi şeklinde de yorumlayabiliriz. İnsânî müdahale olmazsa kötülük her yerde ve her zaman iyiye üstün gelecektir. "İnsânî müdahale" ise dünyayı daha yaşanılır ve kahrı çekilir bir yer kılmak için bütün insan nesillerinin çağlar boyunca "iyi" nâmına verdiği mücadele ile biriken şeyler: Sefâlete karşı refah, zulme karşı adâlet, korkuya karşı güven, kaosa karşı düzen, kavgaya karşı barış. Bu ezelî ve ebedî bir mücadele. Müdahale etmezseniz sefâlet, zulüm, açlık, korku, kaos, kavga hemen baskın motif haline gelir ve sanki tabii bir şeymiş gibi görünür.

"Kürtlerden alışveriş etmeyin, Kürt müziği dinlemeyin" fitnesi bizi zifoslu sahada top oynamaya kışkırtan cinsten bir kötülük. O derekeye indikten sonra futbolun, daha doğrusu bir arada huzur içinde yaşamak ve daima beraber, yan yana durmak gayretinin hiçbir anlamı kalmayacak. İçimizdeki bütün iyi şeyler, ânında en kötünün seviyesine inivereceği için kazanmak bile anlamsızlaşacak. "Türk ordusu ile dağdaki gençler aynı anda silah bıraksın" lâfı da aynı cinsten bir fitne zehiri ile mülemmâ. Güyâ dağdakilerin milletlerarası hukuk kapsamına giren bir çerçevede bağımsızlık savaşı verdiği imâsı yelpazeleyen bir sahayı çamurlaştırma gayreti.

Sabır, ille de sabır derken anlatmak istediğim şey budur; o seviyeyi mâkul bulduğumuz an, kazanılacak bir şey kalmamış demektir. O itiş kakış içinde bir gol atıp üstüne yatmanın kârı

yok. Kürtlerle bin senedir etle tırnak gibi yaşıyoruz, gelecek bin senenin vicdâni hesabını yapmadan kimse ağzını açmamalı; coğrafya, siyaset ve tarihin kıydığı bir nikâh bu; bir mânâda kaderimiz.

İşin içine kolay kışkırtılan ve yönlendirilebilen kamuoyu heyecanı girince "kötü para"nın bir anda piyasaya hakim olması işten bile sayılmaz; sadece kötü parayla değil, sadece fitne fücurla değil, genel mânâda her türlü kötü karşısında uyanıklık insan olmanın en müşkül yanıdır. Helâlin kıymetini harama tevessül eden de bilir ama vicdânında haramı meşrulaştıracak bahâneler gezdirir. İyi bir şey yapmak, kötü bir şey yapmaktan daha çok feragat ve emek ister; değeri oradan geliyor. İçimizdeki kötüyü mâkul gösterecek sebep aranırsa daima bulunur, mârifet tersini yapmak. Ne derler hani, "Hakk'a Hak bilip Hakk'a ilticâ; bâtılı bâtıl bilip bâtıldan içtinâb!"

## Bir mobilya türü olarak kitaplık

İlk kitaplığım bir kara üzüm sandığı idi; şimdiki kitaplığım ise ilkinden pek farklı sayılmaz!

Kara üzüm sandığı ne demek; büyük şehir çocukları bilmeyebilir, yine mevzu dağılacak ama önemli değil toparlarız. Efendim Anadolu ahalisi kabaca üç türlü üzüm kurutmasına iltifat eder. İlki İzmir yöresinin ufak çekirdeksiz ve açık renkli üzümünün kurutulmuşudur ki bizim havalide buna Kişmiş derler. İkincisi Malatya ve Adıyaman civarında yetişen iri, oval taneli Besni üzümüdür. Üçüncüsü ise bildiğimiz kara üzümün kurusu. Bu üzüm kansızlığa, lohusalara vesaire çok iyi gelir ve akıllara ziyan derecede güzel hoşafı olur. İşte bu kara üzüm 30'a 60 ebadında ve 15 santim derinliğinde kavak kerestesinden biçilmiş uyduruk kutulara konularak ticareti yapılır. Vaktiyle dedemiz bakkallık yaptığı için sayısı üçü-beşi geçmeyen kitaplarıma mekân olarak ben de üzüm sandığını seçmiştim. Bu akıllı bir tercihti; çünkü canım istediği zaman kitaplığımı koltuğuma alıp gezmeye çıkarabiliyordum.

Şimdiki kitaplığım elbette bir üzüm sandığı kutrundan daha büyük ama mobilya değeri olarak hâlâ kara üzüm sandığından daha vasıflı olduğu söylenemez. Vaktiyle bir "mütayit" arkadaşın hatırlatması üzerine kelepirden bir ev sahibi olmuşuz, sağdan soldan haylice borç tedarik etmişiz ve neyse ki o esnada evin diktatörü ile aleni pazarlığa girişip, "Odalardan birini kitaplara tahsis etmezsen bu iş yatar" diye tehditler savurmuşuz.

Gayrı insafa gelip acıdığından mıdır, "Şimdilik ses çıkarmayım, ilerde nasıl olsa hallederim" diye ince İsmet paşa politikaları geliştirdiğinden midir bilinmez, o da razı olmuş. E, yeni eve kitaplık lazım, yani bir mobilya türü olarak kitaplık.

Kitapsever birkaç kuzenim var, onlarla çaktırmadan mobilya mağazalarını teftişten geçiriyoruz; öyle fiyatlar çekiyorlar ki zanneden XVI. Louis tarzı salon takımına müşteri olduğumuzu zanneder.

Aklın yolu bir. Hemen büyük boy kareli kağıt alıp kitaplığa ayrılan odanın enini boyunu, duvar ebatlarını 1'e 10 nisbetinde kroki haline getirip, mümkün olan en fazla sayıda kitap alabilecek bir taslak hazırladıktan sonra kaplama sunta fiyatlarını öğrenip üç aşağı beş yukarı "geliştirilmiş üzüm sandığı ayarında ev kitaplığı"nın asgari maliyetini hesaplıyoruz.

Sudan ucuz değil ama mobilyacıların söylediği rakama göre zekât nisbetinde bir rakam çıkıyor.

Marangoz tanıdık. Çizimleri götürüp vaziyeti izah ediyoruz. "Hallederiz, kolay" diyor.

Odanın üç duvarını kitap rafıyla çevirip köşeye bir de okuma divanı çökerttiğimiz günün akşamı. Marangozu az evvel uğurlamışız. Kunduracı Faruk'la odanın çıplak tabanına oturup eserimizi seyrediyoruz; öyle ki gören Deli Petro'yu nice masrafla inşa ettirdiği Hermitage Sarayı'na taşınırken geçirdiği vecd halini hatırlayacak. Bir kere ne kadar dandik, ne kadar ucuza getirilmiş olursa olsun sadece kitap muhafazasına tahsis edilmiş olması bakımından profesyonel bir kütüphane bu. Bu odaya çamaşır asılmaz, bu odada pirinç ayıklanmaz, bu odada misafirlerin yaramaz çocukları fink atamaz filan gibi iç tüzük maddeleri geçiyor kafamdan. "Bir anahtar yaptırayım" diyorum, "ben yokken kimse giremesin."

Çocukça fikirler tabii; gerçekçi değil. Nitekim meseleye âşina ev hanımları, yukardaki satırları okurken, "yok daha neler" diye düşünmüşlerdir eminim. Bırakınız anahtar yaptırmayı, kapıyı örtmek bile nasib olmadı. Yine de gururlu ve mutlu idim. Mobilya olarak sıfırdı ama kitaplıktı. Elceğizimle bütün raflarını sabunlu bezlerle sildim (tam emin değilim, bu işi belki de temizlik yaklaşımıma yeterince güven beslemeyen bir başka personel yapmış olabilir), kuruladım. Kitaplarımı, ezeli ve ebedi kitap taşıma ambalajı olan kolilerden tek tek çıkarıp tozlarını aldım, mümkün-mertebe bütünlüğüne riayet ederek yerleştirdim.

Mühim bir eksiğim vardı ama telaffuzu bile zordu; tanıyanlar bilir, ben eski kekemelerdenim zaten: Masa eksik efendim, bir çalışma masası lazım bu odaya. Yerini hazırlamışım ama masa yok.

N'aapacağız; siyasetin mektebinde okumaklığımız ilk defa işe yarıyor,

-Bu evin bir mutfak masasına ihtiyacı var arkadaş, diye yüksek perdeden atıp tutuyorum. "Ben artık bu eski yemek masasına katiyyen oturmam, atalım bunu, gidip yenisini alalım, borçsa borç, çalışır öderiz!"

Taktik harika olunca sonuç kendiliğinden geliyor. "Atmaya ne gerek var, at gibi sağlam masa; ihtiyacı olan birine veririz" diyecek oluyor. Sevinmiş gibi görünmeden ağırdan alıyorum, "Aslında bir de çalışma masası almam lazım ama, istersen bunu kitaplığa koyup kullanalım bir süre" diye mırıldanıyorum.

Netice mâlum!

On iki kişilik yemek masası olarak beş para etmezdi ama masa, kitaplık odasına girdiği andan itibaren sınıf değiştirip farklı bir çehre kazanmıştı.

A, yer bitivermiş, halbuki ben bu yazıda evlerimizdeki derme-çatma kitap raflarına artık bir mobilya asâleti kazandırmanın lüzumundan bahsedecek, salonlardaki abur-cubur mobilya şeysileri için astronomik derecede paralar harcamaktan çekinmeyen ev hanımlarını, kitaplık türü mobilyalara daha çok fon ayırmaları için insafa gelmeye davet edecektim.

Tüh!

## Cumhuriyet nereye doğru değişiyor?

Özelleştirmede bu kadar geç kalışımız sadece beceriksizlik eseri midir, yoksa aynı dakikada başlaması gereken maçı, tribünlerden sahaya konfeti atarak bile bile geciktirilmiş bir saatte başlatma hinliği mi, çözebilene aşkolsun.

Doğu Bloku ülkelerinde özelleştirme seri bir tarzda tamamlandı. Bizdeki gecikme, ancak devletin kuruluş felsefesindeki temel esasların (ki tamamına yakını şüphe, güvensizlik ve tereddüt üzerine yaslanır) bu furyada kağşayıp kağşamayacağı korkusu ile izah edilebilir.

Yeni ekonomik düzen, devletlerin yapısını değiştiriyor. Eski devlet anlayışı parayı kontrol eder veya etmeye çalışırdı. Yaşadığımız geçiş sürecinde para, devletten bağımsız davranabilme imtiyazı kazanmaya başladı. Devletin (veya devleti temsilen hükümetlerin) hükümranlık hakları, -kitaplarda mahiyeti nasıl tarif edilirse edilsin- devletin bizatihi kontrol ve tasarruf edebildiği para ile sınırlıdır. Siyâset planla, programla, projeyle değil parayla yapılır çünkü. Son on beş-yirmi sene içinde devletin bu derece ağır -hatta rezil- şartlarla müthiş bir borç yükü altına girmesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "değişmez" olduğu zannedilen ve savunulan felsefî omurgasını eğdi (belki de kırılmıştır bile!). Şimdi görünen manzara şöyle: Ağır borç yükü, siyaset üretme ve yapabilme imkânlarını daraltmıştır, taze para olmaksızın ne borç yükü çevrilebilir, ne de ekonomi yoluna devam edebilir; öyleyse günü kurtarmak adına devlet, klasik hükümranlık alanlarından çekilecek ve yerini dış kaynaklı paranın lehine daraltacaktır; öyle oluyor zaten.

Nereye kadar? Bu soruya cevap vermek zor ama işin tabiatından çıkarılacak hüküm şudur: Türkiye ağır bir ekonomik krizi, kendi kaynaklarıyla göğüslemeye hazır olduğunu hissedinceye kadar dış kaynaklı para, Türkiye'nin reelpolitiğini büyük ölçüde tayin eder. Dış kredi ile borç faizlerinin çevrilebildiği, faiz dışı fazlanın yatırıma yönelemediği ve özelleştirmelerden gelen paranın bütçe büyüklüğü içinde buharlaşıverdiği bir ağır tabloda Türkiye'nin namuslu tüccar mantığıyla borçlarını ödeyip bitirerek hesabına hâkim olması, iyimser hesapla bile uzun vade meselesidir. Bu tablodan çıkarılacak ara sonuç, Türkiye'de devlet yapısının, kuruluş felsefesine nazaran tanınmayacak derecede değişime uğrayacağı

gerçeğidir. Esasen bu değişimin iktisadi ve mali veçhesi neredeyse tamamlanmış gibi; siyasi hukuk faslının biraz daha gecikeceği anlaşılıyor.

Gazetelerdeki özelleştirme haberleri ile dedikodulara, iddialara, tartışılan konu ve isimlere dikkat ediyor musunuz; işin tabiatı icabı karmaşık, alengirli, sıradan vatandaşın ne idüğünü asla anlayamayacağı ilişkiler, istisnalar, muameleler ve rakamlarla âdeta bâtınî metinlerini andıran bu lâf kalabalığında kimin ne dediğini, aslında neyi demek istediğini, doğrunun nerede gizlendiğini anlamaya neredeyse imkân yok. Her şey güyâ gözler önünde şeffaf bir fânus altında cereyan ediyor gibi görünse de aslında meçhûlümüzdür.

Otuz kırk sene önce birileri, "Yabancı sermayeye hayır" diye bağırdığında bu, az-çok anlaşılır bir talebi ifade ediyordu; hatırlarsınız, daha düne kadar "falanca şirkette şu kadar Mason veya Yahudi sermaye var; ürünlerini tüketmeyelim" dedikoduları kulaktan kulağa gezer, kendi çapında etkili olurdu. Dün o yollu dedikodulara sebep olan firmalar, bugün neredeyse babamızın şirketi gibi gözümüze şirin görünmeye başladı. Tam da bugünlerde Oyak'ın varlık sebebini sorgulamaya başlayan haberlerin görünmeye başlaması da manidardır meselâ.

Sosyo-ekonomik değişim zaten kendi kanuniyeti çerçevesinde yürüyor; asıl fark edilmesi gereken, ağır borçlanma yıllarından sonra Türkiye'de devletin mâhiyeti ile birlikte temel felsefesinin de hızlı bir değişim süreci içine girmiş olduğudur.

## Safranbolu hoş lâkin Yörük köyü fevkalâde!

Yörük köyü Safranbolu'ya beş-altı kilometre; ama ne köy! Yörük köyünü gezip gördükten sonra anlıyorsunuz ki Safranbolu, görülmesi gereken hakiki güzelliğin alçı mankenlerle süslenmiş vitrini gibidir. Safranbolu mumya ise, Yörük köyü bütün diriliği ile alımlı bir güzel, çünkü yaşıyor.

Safranbolu'yu ilk önce gıyabında tanıdım, gıyabında sevdim; sevmemek mümkün değildi bir kere; o, Türk rûhunun kılıfı gibi bir şeydi. Onu Reha Günay'ın 1981'de yayınladığı "Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu" isimli bol fotoğraflı kitapla farkettim (Kültür Bakanlığı yayını). O günden beri bu kitap, muntazam olmayan aralıklarla ziyaret ettiğim, gözümü ve gönlümü yıkayıp durulttuğum, etrafımdaki beton basıncından beyaz badanalı ahşap evlerinin âsûdeliğine sığındığım bir memleket gibi oldu. Belki biraz abartma sayacaksınız ama Musevilerin Tevrat'ı vatan addetmeleri ve hep yanlarında taşımaları gibi o kitap da bu mânâda vatan gibi bir şey oldu; memleket mânâsında vatan değil, medeniyetimizin elle tutulur bir vizyonunu teşkil etmesi mânâsında vatan.

Bunca yıl dünya gözüyle görmeyi murad edindiğim Safranbolu'ya iki sene önce yaz tatilinde bir hayli yaklaşabilmiştik. İki can dostumla birlikte en az beş günlük bir gezi programı tertib ettik. Önce Sinop'a uzanacak, iki gün kaldıktan ve mümkün mertebe sahil yolunu takib ederek, meselâ Amasra gibi çevrede görülmeye değer yerleri ziyaret ettikten sonra

Safranbolu'da konaklayacak, doya doya gezecektik. Ne var ki nasib olmadı; bir arkadaşımız Sinop'un en eski camiinde şükrancalık namazı esnasında bel kilitlenmesine uğrayınca apar topar yarıda kesip memlekete dönmek zorunda kalmıştık.

Nasibi bu seneye imiş.

Safranbolu, Karabük'e kenar mahallesi denecek kadar yakın, sel oyuntusu gibi çevrenin topografyasından alçakta küçücük bir şehir. Etrafında dikili tek ağaç yok dense yeridir; öyle kıraç ve sıradan. İlk intibâım şu: Bir yeri güzelleştirmek için çevredeki tabiatın katkıda bulunmasını beklemek şart değil; emek ve aşk bir araya gelince sahte yeryüzü cennetleri kurmak pekâlâ mümkün.

Sonra ikinci kattan zemine iner gibi asfalt yoldan Safranbolu'nun kalbine iniyoruz. Kitapta gördüğüm resimleri, evleri, sokakları birer birer hatırlıyorum. Minicik bir meydanında biraz soluklandıktan sonra çarşıya dalıyoruz. Çarşı değil film platosu. Asma dallarıyla gölgelenmiş birbirinden şirin dükkânlar, çevresine huzuru damıtan câmi avluları, güleryüzlü esnaflar, minik çay evleri, çeşmeler, sebiller, taş döşeli eski sokaklar. Bu çarşının bir köşesine iskemle atıp yazar, şair, sinemacı olmak öyle kolay görünüyor ki.

Kaymakam'ın Evi diye bilinen bir mekânın ziyaretçilere açık olduğunu öğrenince evi tepeden tırnağa geziyoruz. Ev güzel ama bir mumya gibi. Yere serilen kilimlerden raflara konulan lambalara, yastıklara, perdelere kadar her şey "ben turizme hizmet ediyorum" diye gösteriş endişesinde. Belki yabancı turistler için kaçınılmaz figürler bunlar ama mekânın her yerine serpiştirilmiş alçı manken kalabalığı bana sevimsiz göründü.

Yeniden çarşı kalabalığına karışmışken esnaftan biri tanıdık çıkıyor. Küçücük arasta dükkânında çevre bağların mahsulü dumanlı kara üzüm atıştırırken öğreniyoruz ki Safranbolu'nun siz bilemediniz 5 aylık bir saltanatı vardır ve okullar açılınca çarşının nerdeyse beşte dördü sönüvermekte, ziyaretçilerin ayağı kesilmektedir. Ve bir dost tavsiyesi fısıldıyor kulağımıza, "Yörük köyüne uğramadan gitmeyin."

Yörük köyü Safranbolu'ya beş□altı kilometre; ama ne köy!

Yörük köyünü gezip gördükten sonra anlıyorsunuz ki Safranbolu, görülmesi gereken hakiki güzelliğin alçı mankenlerle süslenmiş vitrini gibidir. Safranbolu mumya ise, Yörük köyü bütün diriliği ile alımlı bir güzel, çünkü yaşıyor.

Bu "dirilik" konusunu açıklamak gerek: Yörük köyü Safranbolu'nun aksine pek az tamir ve restorasyon görmüş ama buna rağmen kendi tabiiliği içinde fevkalade güzel. Safranbolu'yu Yörük köyüne göre sönükleştiren ise, ne kadar uzman kişilerin denetimi altında yürütülmüş olsa bile restorasyon ve onarım gayretlerinin binalarda bıraktığı ter kokusu, sun'ilik havası. Safranbolu bir film platosuna benziyor, Yörük köyü hayatın ve sahiciliğin ta kendisi.

Köy dedik ama Yörük köyü bildiğimiz köylerden değil; sanki geçmiş asır zâdegânlarının ahir ömürlerini geçirmek için paraya kıyıp bir arada oturmak için yaptırdıkları bir geçmiş zaman sitesini andırıyor. Bakımsızlıktan, pislikten uzakta geçmiş asırlarda kendi ellerimizle inşa edip biçimlendirdiğimiz bir medeniyet hikâyesinin mekânlara aksetmiş hâli. "Türk ruhunun kılıfı" teşbihini Yörük köyü daha çok hak ediyor.

Gün batarken giderayak sevimli bir ev sahibesi ile tanışıyoruz; yaşı yirmi sularında son derece selis ve temiz Türkçe konuşan bu hanım, büyük dedesinin saray hafızlarından olduğunu, halen oturdukları evi onun bıraktığı gibi muhafaza ettiklerini, dedesinin sarayda (Yıldız Sarayı) gördüğü ve gücünün yettiği her güzelliği (porselen kapı kilidi aynaları gibi) kendi evine de koydurduğunu, istersek gezebileceğimizi söylüyor. O zaman köyün yakın tarihi hakkında ilginç ipuçları yakalayabileceğimizi hissediyoruz ama vakit geç. Karabük'e dönme zamanı...

"Türkler şehir kuramaz, ancak zapteder ve yağmaladıktan sonra canına okur" diyenlere cevap yetiştirmek gibi bir derdimiz yok; böyleleri Yörük köyünü görmeseler de olur ama atalarımızın mekân ve anlayışını gözüyle görüp anlamının derinliği hakkında düşünmeğe gönüllü olanların yolu mutlaka buralardan geçmeli.

Aklınızda bulunsun:

Görme özürlü kitapseverler için Bilkent Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği mensupları "Oku 4.0" adıyla çok güzel bir yazılım üretmişler. Sadece görme özürlüler için değil, ekrandan metin okumanın belirli bir saatten sonra göze verdiği zarardan kurtulmak veya gecenin elverişli bir saatinde ışıkları kapatıp bilgisayara komuta vererek "kitap dinlemek" isteyenler için de fevkalade bir program. Doğrusunu isterseniz Mac sürümü henüz yapılmadığı için programı bizzat tecrübe edemedim ama yakın dostlarımdan biri çok istifade ettiğini söylediği için kaydediyorum.

Bilkent Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği bölümü mensuplarını bu hayırhah hizmetleri için samimiyetle tebrik ederim.

Etraflı bilgi edinmek isteyenler http://www.bthaber.com.tr/kampus/goruntule.phtml?sayfa_id=29 adresini tıklayabilirler ve bilgisayarlarına yükleyebilirler. Program tamamen ücretsiz. Bilginiz olsun.

## "Vah canıım!"

Şakşuka şarkısıyla şöhret olan Tarık Mengüç, bir yılda 200'e yakın programa katılarak rekor kırdı; bak, bak, bak, birini bile seyretmemişim. Hayatı ıskalamak diye buna derler. Bu böyle gitmez artık, daha çok magazin seyretmeliyim; gazetelerin abur-cubur ilâvelerini de, üzerinde üzüm, peynir, ekmek yemek için bir okumadan bir kenara ayırmak yerine ilk okunacaklar

arasına almalıyım en iyisi; hatta daha âlâsı, ilaveleri okuyup öğle sofrasını bizatihi gazetelerin üzerinde kurmak.

Buyrun; Hülya, Kaya'yı tek celsede boşadı. Eskiden böylelerine "hükümet gibi kadın" derlerdi. Kamuoyu bu meselede Hülya'yı tutuyor; hele boşanma ertesinde gazetecilere yaptığı o ferah-fahur açıklamalarla çok prim yaptı.

Âsâbını teskin etmek için hangi egzersizi tercih ediyor acaba?! Çaktırmadan ben de çok takdir ettim. Helâl olsun, kadın yıllardan beri kendi adına dergi yayınlıyor hâlâ batmadı.

Gazeteler Ata Türk'ün öldüğünü yazdılar. Adı Ata, soyadı Türk'müş. Annesi Kaynana Semra hanım, "Üzgün değilim, ben asker kızıyım. Bunca şehit varken benim de şehit vermem gerekiyordu" demiş. Şu haber üzerine bir yorum yapayım diyorum, aklıma bir şey gelmiyor. Mesleğin ustaları der ki, "bilgi yoksa yorum da yapılmaz". Ata'yı tanımıyorum, annesinin yüzünü hatırlar gibiyim, vaktiyle Türkiye'nin güzel insanlarını kırıp geçiren o caanım televizyon kavgalarını seyretmemişim. Şimdi kalkıp "yalancı şöhretin acı bedeli" muhtevalı bir analiz yapmak mümkün ama ne değeri var?

Halkımdan uzak düşmüşüm; nabzım onlarla atmamış yıllarca. Yarından tezi yok bir iki magazin dergisine abone olmam lâzım.

Gamze Hanım'ın başına gelenler sanki Mars'ta olup bitmiş gibi alâkasız kaldığımı fark ettim. Tamam ilgileneyim ama yine işin neresinden tutacağımı bilemiyorum. İlgilenen arkadaşların görüşlerini inceledim, yarısı oğlan tarafı, yarısı kız tarafı, kabahatlinin kim olduğu hususunda ortada netlik yok. Sadece ortalığa "vah canıım" demekle yetiniyorum; isteyen üzerine alınsın.

Botoks kadınlara yakışmıyormuş mesela; "niyçün niyçün" derseniz, Nükhet Duru yaptırmış, şimdi pişmanmış. Yahu botoks nedir diye etrafımda soracağım kimse yok. İnternet sağolsun, öğrendik. Yalnız bu mevzuyu incelediğim magazin sayfasında Nükhet'in bir resmi var, yanında 32 puntoyla nal gibi, "70 yaşında" yazıyor. Tamam o kadar cahil değiliz, Nükhet karşıdan bakılınca siz bilemediniz 30 gösteriyor ama aynı kuşaktan sayılırız, yani altmışa merdiven dayamışlar kuşağından. Keh keh keh...

Haa, meğerse başlık Sophia Loren'e aitmiş; sayfa sekreterinin Nükhet'e gıcığı var anlaşılan; eski numaradır, biliriz.

Başka neler var bakalım magazin sayfalarında; a, "Ben kafalardaki konforu bozuyorum" demiş Ahmet Hakan. Böyle mühim bir beyanatın 4. sayfa eteğinden verilmesi vahim bir editörlük skandalı bence. Haberin içindeki lilâ renkli kutuda ise (lilâ, açık eflâtun demekmiş, hızlı öğreniyorum) "Deniz Akkaya solculuğun anlamını bile bilmez" demiş. Hani Deniz Akkaya hanımı biraz tanısam "haklıdır, haksızdır" diyeceğim ama yok işte. Diyeceksiniz ki, "Peki Ahmet Hakan'ı tanıyor musun sanki?"

Bu iş hoşuma gitmeye başladı; bizim gazetenin magazin ilavesi olmaması ne fena! Bir ara Yeni Şafak refikimiz istisnâdan olmak üzere böyle bir sayfa yaptı, fena da durmadı hani. Sayfayı internette kibrit kutusu büyüklüğündeki jpeg resminden gördüm, pek bir şey anlaşılmıyordu ama olsun; yeniliklere açık olmak lâzım. Halkımız benimsiyor bu gibi şeyleri, tutuyor, takib ediyor, ilgileniyor, konuşuyor, bazı trendleri izlemek kaçırmamak gerek azizim...

Not: Metinden de anlaşılacağı üzere yazarınız birkaç hafta, yıllık kafa tatili ihtiyacı içindedir. Bu süre zarfında toparlanarak mûtadı üzre sıkıcı memleket meseleleri üzerinde durmaya devam edecektir nasipse. /ATA

## **Skandal temamen epistemik mahiyette azizim!**

Her devletin bir mantığı var; ilk bakışta manasız gibi görünebilecek bu cümleyi biraz açalım. Devletler, yönettikleri insan topluluklarının siyasi iradelerini birebir yansıtmak gibi sahici bir mantık yürütmüyorlar; görünüşte her şey yönetilenlerin iradesi gibi gösterilmek kaydıyla, kritik bir yere gelindiğinde 'devlet mantığı' işlemeye başlıyor ve bu noktada devlet, 'kendi için devlet' insiyakine yaslanarak yönettiği kitleden ayrılıyor.

Yönetenlerin ve yönetilenlerin 'miş gibi' yapmaya devam ettiği sürece bu mantık fark edilmiyor ama sahicilik talebi halinde o nüfuz edilemez kunt mantık açığa çıkıyor.

Ermeni Konferansı'nı yasaklayan mahkeme kararı, sair zamanda derinden seyreden devlet mantığının, âcil hallerde kendini görünür kılmasına benzeyen bir durumdu. Davanın kısa zamanda karara bağlanması kadar kararın niteliği de evvela şaşkınlığa, ardından tebessümlere sebep oldu. Neticede vakıf üniversitelerinin araya girmesiyle konferans tatlıya bağlandıysa da, aradan bunca zaman geçmesine rağmen üniversite cenahından, 'yargı bilime nasıl karışabilirmiş bakayım!' edâsıyla yükselen bir protesto nidası duyulmadı. Biraz acele bulabilirsiniz ama bu mânidar sessizlikten yola çıkarak üniversitelerin de yıllardır dillendirip durdukları özerklik talebiyle 'bilime değil kendine özerklik' davası peşinde olduklarını söyleyebiliriz.

Son derece açıktır ki devlet mantığı, bilimle neredeyse her safhada çatışır; devletin nassları vardır, devlet taraftır, devlet varsayımlarını hakikat kabul ederek eylem yürütür. Cumhuriyet kurucularının Pozitivizm'e gösterdikleri saygılı duruş, adı üstünde 'göstermelik'tir (Bkz; Üniversite reformu). Diğer taraftan devletin kontrolünde yürütülen bilim faaliyetlerinin, bu işle fiilen uğraşan bilim adamlarında 'fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür' bir epistemik şahsiyet inşa edip etmediği konusunda ise -en hafif ifadeyle- sabahlara kadar tartışmak mümkündür.

Konferans'ın adındaki 'Ermeni' kelimesi sebebiyle skandalın siyasi nitelik taşıdığını zannedenlere yanıldıklarını hatırlatmak isteriz; skandal -moda tabirle- bilim etiğiyle ilgilidir ve bilim dünyamızın perukası bir anlığına olsun düşürerek altındakini göstermiştir.

Meselenin bir de, 'bilim dediğin pozitif olur' mantığıyla üretilmiş tarafı var; ona da işaret edelim. Devlet, bilim deyince fizik, kimya, tıp, matematik, hassaten başlıbaşına bir ilim dalı teşkil etmese de teknoloji ve emsali bilim dallarını hatırlar; eğitim, tarih, sosyoloji, iktisat, antropoloji vesaire gibi sair ilimleri ilk elde aklına getirmez (Bkz: Tübitak, yani Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'nca yürütülen bilim faaliyetlerinin niteliği). Bu bir nevi 'denizden babam da çıksa yerim' mantığıdır; 'müsbet ilim' kavramına duyduğumuz efsanevi saygının devlet aklına yansımasıdır. Teknolojinin, tıbbın, fiziğin verileri veridir de sosyal ilimlerin verileri eski tâbirle 'türrehât'tan (dedi ki demiş ki..) ibarettir.

İşte konuştular ve zaten bilinen tezleri tekrar ettiler; bir nevi hülle ile gün kurtarıldı. Konuşan sosyal bilimciler, bir devlet üniversitesi çatısı altında değil de vakıf üniversitesi salonunda tezlerini dile getirerek devleti resmen bağlamayan şeyler söylediler; diğer taraftan da dışarıya karşı 'Türkiye'de her şey konuşulabilir, bakınız şekil Ağ görüntüsü verildi. Mantık bu.

Meselenin yargıyı ilgilendiren kısmına da değinmek gerek ama ilgili mahkemenin kararını tam metin halinde görmek lazım. Karar metninden haberdar hukukçuların yorum ve görüşlerini bilvesile öğrenmek isteriz; Kaya ile Hülya'nın talâkına 'trink' diye hükmeden mahkeme kararını eleştiren hukukçularımızın bu konuda da bir diyecekleri olmalı. Malûm, Türkiye anayasal planda hukuk devletidir.

**2005**

31 Ekim

**İşletilmişlik!** Zaman Gazetesi

31 Ekim

**Gericilikse gericilik: Gökdelenlere hayır!** Aksiyon Dergisi

30 Ekim

**Nükteyi karnından bıçaklamak** Zaman Gazetesi, Turkuaz

29 Ekim

**"Baka Vezirim"in Cumhuriyetçesi** Zaman Gazetesi

26 Ekim

**İnsanlar ikiye ayrılır** Zaman Gazetesi

24 Ekim

**Film gibi** Zaman Gazetesi

24 Ekim

**Şemdin Sakık'tan (Türk kamuoyuna) mektuplar** Aksiyon Dergisi

23 Ekim

**Kıyak** Zaman Gazetesi, Turkuaz

22 Ekim

**Yoksa demokratikleşme alametleri mi bunlar?** Zaman Gazetesi

19 Ekim

**Gölgesinden hızlı silah çeken kovboy** Zaman Gazetesi

17 Ekim

**Gönüllü cehaletin devası yoktur** Zaman Gazetesi

17 Ekim

**Sâmiha Ayverdi örneği** Aksiyon Dergisi

16 Ekim

**Hesap** Zaman Gazetesi, Turkuaz

15 Ekim

**"Kültür"e dair** Zaman Gazetesi

12 Ekim

**Vücudüme sahip olabilirsin fekat...** Zaman Gazetesi

10 Ekim

**'Hadi be salak!'** Zaman Gazetesi

08 Ekim

**"Haaa, öyle miii?"** Zaman Gazetesi

**"Haaa, öyle miii?"**

Biz yaşlı gazete yazarlarının ikide bir,

-Hey gidi hey eski Ramazanlar; Şehzadebaşı, Direklerarası, Karagöz kahveleri, Kantocu Şamram Hanım neredeler diye Ramazan edebiyatına girişmelerinden bıkıp usanmış bir kuşağız.

Mübarek ay ile ak gerdanlı kantocu hanımların, kahvehaneleri mekân tutmuş alaturka tiyatro gösterilerinde göbek titretmelerinin ne gibi bir ilgisi olabileceğini yıllarca düşünmüş, bulamamışızdır ama şimdiki kuşak şanslı; onların Ramazan eğlenceleri, umûma açık, ayân-âşikâre bir hüviyet sergiliyor. Bu eğlence türü, özel televizyonlarla başladı, yıllar geçtikçe kıvamlandı ve bugünlerde en "kâmil" dönemini idrak etmekte.

Televizyonların Ramazan programları yani. Eskiden böyle şeyleri görünce, "azıcık imanımız var, ondan da olmayalım" diye uzak dururdum. Şimdilerde bilakis, zevkle seyrediyor, yıl boyunca eğlenemediğim kadar eğleniyor ve Ramazan'ın eğlence boyutunu daha güzel idrak edebiliyorum.

Ne yani, siz Ramazan'ın ilk gününde "bir kısım boyalı" televizyonun, Oruç Baba türbesine naklen yayın arabası göndermeye kalkışacak derecede abartılı bir ittifak içinde bulunmalarında eğlenceli bir şey görmediniz mi; ben bayıldım yahu!

Muhabir hanım kızımızla bir Oruç Baba müdavimi teyze arasındaki konuşmayı aktarıyorum, -Ne oluyor yani siz bu Oruç Baba türbesinde sirkeyle iftar açınca?

- Ne muradın varsa kabul olunuyor kızım, ben dört seneden beri geliyorum, dört tane ev sahibi oldum!

Olay bu! Mübarek Oruç Baba değil de sanki nevzuhur mortgage sistemi. Ramazan'ın ilk günü bir şişe sirke, bir dilim de pide alıyorsun, doğru Oruç Baba'ya, "Baba" gerisini hallediyor!

Haberler eh biraz, "Zemzem suyu ilk defa bizim kanalda" diye zank zonk sesleriyle her sene İslam'ı yeniden keşfeden haber merkezlerinin kahrı çekiliyor da, iftar ve sahur programlarında iş yok; aynı program sunucusunu birkaç kanalda birden görünce işin tadı tuzu kalmıyor; sanatçılar da maşallah Ramazan'da cerre çıkmış mollalar gibi koltuklarına "son albüm"lerini sıkıştırıp kanal kanal gezmekteler.

Gözüm âşina çehreler arıyor ekranlarda, evet Ramazancı hoca takımı üç aşağı beş yukarı yine kanal kanal mevzilenmişler ama biri yok ortada. Olacak iş değil, onsuz Ramazan geçer mi diye istintak ederken hatırlıyorum ki "o şimdi politikacı!" Efendim, buyrunuz politikanın

zararlarından bir demet! Alıştık mı nedir, orucu bozan şeyler konusunda hocaya sual sorup da şöyle ağız tadıyla azarlanmadıkça Ramazan'ın tadını alamıyoruz sanki. Bu seneki hocalar da fena sayılmaz eski havaları yok. Bakalım, hafta sonu medyamızın meşhur "atla arpayı dövüştüren" tartışma programcıları şöyle ilginç meseleler bulabilecekler mi?

Hayır farkındayız: ZB Hoca'nın orucu bozan değil de iftarda tüketilmesi mubah ve makbul şeyler bahrinde açmış bulunduğu fevkalade "fıkıhsal" nokta-i nazarlar gözümüzden kaçmış değildir; takdirle karşıladık, müşarünileyhe fahri olarak "tabur imamı" kadrosuna mümasil olmak üzere "Alay meddahı" unvanı verilse sezâdır.

Kendisinin Ramazan'ın ilk günü Mehmet Ali Birand'a vermiş olduğu "oruç fidyesi" ayarını dinlerken gülmekten yere düştüğümü belirtmeden geçemeyeceğim. Sahne şu; bunlar Sultanahmet'te kaldırım kenarında ayaküstü canlı yayında fetvalaşmaktalar. ZB Hoca diyor ki, "İstemeyen tutmaz efendim, verirseniz yevmiye beş çarpı otuz 150 lira bir fukaraya, borç üstünüzden düşer, mesela medya mensupları stresli işte çalışıyorlar. Kaldıramayan tutmaz efendim, zorlama yok: Kur'an'da yok böyle bir olay." Bunun üzerine Birand'ın kaşlarını yukarı doğru kaldırıp hayret veya "daha önceleri neredeydiniz" makamında bir, - Haaa, öyle miii? deyişi var ki, yakında bazı yaramaz gençler o sahnenin otuz saniyelik klibini yapıp internet sitelerinde yayınlarsa hiç şaşmam.

Efendim tavsiye ederim; televizyonlara bir de böyle bakınız, yine de eğlenemiyorsanız kabahat hoca takımında değil, sizdedir.

## 'Hadi be salak!'

Hukuk devletinde yargı kararı nihai karakter taşır.Kesinleşmiş mahkeme kararı, neredeyse nass derecesinde hürmete layık bir mahiyete bürünmüştür; başka türlüsü düşünülemez zaten. Mahkeme kararı bir yanıyla kamu hukukunun, diğer çehresiyle toplum mutabakatının ve akl-ı seliminin en süblime tecellisi sayılıyor. Bütün tartışmaları sona erdirmesi beklenen bir akl-ı selim tecellisi!

Böyle midir; hayır, bu tahakkuku murad edilen şeydir; teori ile pratik arasındaki fark yani. Hukuk adamlarından beşerüstü davranmasını beklersiniz. Diğer taraftan hukuk mevzuatını da, hukuk adamlarını beşerüstü davranmaya yakınlaştıracak derecede biçimlendirmeye gayret edersiniz ama insanın hudutları vardır. O hudutlara dokununca yeniden teorinin mükemmelliğine güven tazeleme ihtiyacı belirecektir: Hukuk devletinde yargı kararı, nihai karakter taşır vb...

Orta sınıf romancının biri Türklüğe hakaret etmiş; iş mahkemeye intikal etti. Gazeteler mütemadiyen adamdan bahsediyorlar; işin can alıcı noktası bu işte. Cami duvarına hakaret edilince gazeteci mantığına göre haber, müddeiumumi bakışına göre cürüm ortaya çıkıyor

ister istemez. Eylemi yapanın muradı da hakikatte bu ise ne olacak? Gazetecinin haber heyecanı ile beraber savcının cürüm isnadı da istismar edilmiş olmuyor mu?

Aynen öyle oluyor! Hesaplı kitaplı beyanlar bunlar, darbe etkisi hesaplanmış, tahrip ve hakaret dozajı düşünülüp tartılmış sözler. Bu sözlerin hür vicdanın sesi olduğuna ve gayri ihtiyari bir itiraz çığlığı halinde hançereden koptuğuna dair bir samimiyet işareti göremiyoruz. Türklüğe hakaret! Bir kısım hukukçu, 'AB hukukunda böyle cürüm yok, ayıklama esnasında bu posa nasıl unutulmuş' diye hayret ediyor.

Türklüğe hakaret maddesi, ne yazık ki pratikte Türklüğe hakaret edilmemesini temin etmiyor, ne garip tenakuzdur ki Türklüğe hakaretin cürüm sayılmasından neticede en ziyade Türklük muazzeb oluyor. Birisi çıkıp, 'Türkler bir milyon Ermeni, 30 bin de Kürt kestiler' deyince mer'i hukuk, 'vay sen Türklüğe hakaret ettin' diye suç isnadına başlıyor; mesele hızla siyasileşiyor, kırda-bayırda bile tartışılmaya başlanıyor ve AB komiseri olacak zat romancıyı evinde ziyaret edip, 'abi şu kitabını bana imzalasana' diye ricada bulunup sarım-gülüm havalarına giriyor. İki gün sonra mahkeme, 'al sana ceza, lakin iyi halinden ötürü paraya tebdil ettim, bir daha yapma' diyecek, AB taraftarları, 'böyle cürüm olmaz, tiz kaldırılsın' diye kampanya açacaklar. Tam Nobellik hava. Personele küt diye bir de Nobel sıvarlarsa seyreyle tantanayı!

Yazıyı yeniden okudum, üslûbum gittikçe malayanileşmiş; üslûb tutmuyor ki bu meseleler. Şöyle vaktinde, tadında ve kararında sarf edilmiş bir 'hadi ordan be salak!' i'tabının te'sirini, elli defa mahkemeye versen yapamazsınız bazen. Bazılarını ciddiye almak felaketin en büyüğüdür, nerde kaldı ki söylediklerinde hakikat payı olsun veya olmasın.

Şimdi devir böyle; Ramazan günü balık lokantasında kifaf-ı nefs eylenerek hâlâ hürriyet ve adalet mücadelesi yapılabiliyor günümüzde. Jöntürk geleneğine uygundur efendim. Merak edenler okuyup öğrensin; biz II. Meşrutiyet'te Meclis-i Mebusan ve Ayan reisi yaptığımız İngiliz Ali Bey'in mahdumu Ahmet Rıza Bey'in çehre-i hakikisini öğrenmek için de çok yüksek bedeller ödemişizdir.

Hukuki mütalaaları bilmem; böyle birisi, aklına eseni söylediği için ezkaza günün birinde Nobel bilmem ne alacak olursa, bunu Türklüğe en büyük hakaret saymayanın aklına şaşarım; böylelerine verilecek en güzel ceza duymazlık ve görmezlikten gelmekten ibarettir ama o basîreti tertîl ile güdecek raison d'Etad neredede dir?

## Vücudüme sahip olabilirsin fekat...

Fukuyama, bundan on beş sene kadar önce, 'tarih bitti, herkes evine gitsin' dediği zaman dalga geçmiştik adamla, acele etmişiz; en azından Türkiye'deki Avrupa Birliği taraftarları bakımından Fukuyama'nın tam da on ikiden vurduğunu kabul etmemiz lâzım: AB

muhiblerine göre 3 Ekim'i 4 Ekim'e başlayan gece tarih bitmiş bulunuyor. Bundan sonrasını seyretmesek de olur.

Müzakere süreci işlemeye başlamış, gemi suya indirilmiş, tren rayına girmiş, tünelin ucunda ışık görünmüştür. Bu süreç AB'ye tam üyelikle sonuçlanır!

Daha sonra? Sonrası yok, ikide bir tekrar edip durduğum 'tarih bitti' lâfı, bu can sıkıcı yeknesaklığa işaret ediyor zaten; AB'ye giriyoruz ve asırların projesi tahakkuk ediyor. Avrupalı oluyoruz, Avrupalılar da bizi bağrına basıyor; huşû ile kendimizden geçiyoruz, tatlı bir uyuşukluk hissiyle kendimizi sahildeki şezlonga bırakıyoruz...

İyi, şimdi de eğri oturup doğru konuşalım; ben de bu hükümetin yerinde olsaydım 3 Ekim günü yaptıklarını yapardım; başka ihtimâlden haberdar olanlar -muhalefet de dahil- bildiklerini söylesinler dinleyelim. Türkiye'nin AB'ye katılmak için ısrarlı ve kararlı davranması, sadece AKP için değil, her muhayyel hükümet için bir gerekliliktir, çünkü Türkiye'de siyaset aralığı, başka türlü siyaset üretilemeyecek kadar daraldı, inceldi, yalınkatlaştı. AB üyeliğinde ısrarlı olmak, IMF programları muvacehesinde borç faizi ödemek ve borcu borçla çevirmek gibi kaçınılmaz bütçe politikalarıyla uyum içindedir; biri diğerini nakzetmiyor yani. Müzakere sürecinin 'ucu açık' diye tarif edilmesi ise zannedilenin aksine en çok bizim işimize yarıyor; 'ucu açıklık' kavramı, AB üyeliği ihtimalinin mümkün mertebe uzatılabileceği anlamına geliyor. Birisi kalkıp, '12 sene az, sizi AB'ye belki 40 sene sonra alabiliriz' dese, 'şunu yuvarlak elliye bağlayalım' diyenimiz çıkar mı çıkar.

Çünkü AB üyeliği yolunda olmak, daha büyük bir siyasetin küçük parçası gibi algılanmıyor Türkiye'de, bizatihi büyük bir politik hedef kabul ediliyor.

Ezkaza AB'ye tam üye olduğumuz gün milletçe aşırı saadetten sekte-i kalbe uğramamız bence galip ihtimaldir. Hacca giden karıncaya dönmüşüz; 'varmak önemli değil, o yolda ölürüm ya' edebiyatı fena halde câri bugünlerde.

'Bu bir başarıdır, hükümetin hakkını teslim edelim, klasman atladık' diyenlere soruyorum; bir başka ihtimâl mevcut muydu? Avrupa Birliği'nin hangi âkıl yöneticisi, üyelik yolunda Kerem gibi 'Europe'nin keşiş babası olacak haine kâmilen 32 dişini çektirmeye müheyyâ bir Türkiye refüze edip de aklını başına devşirmeye icbâr eder? Âkıl bir Avrupalı diplomat için en elverişli pozisyon -imtiyazlı ortaklıktan daha müreccah olmak üzere- Türkiye'nin üyelik heyecanını vaktinden önce pörsütmek değil, diri tutmaktır. Niçin reddetsinlerdi ki? Ve 3 Ekim'de Türkiye'nin yüzgeri edilmesi için hangi haklı ve makul sebebi gösterebileceklerdi? Mizanseni ustaca kurdular ve oynadılar: Bayan Spassnik'e bu perdede -rahmetli Neriman Köksal'ı hatırlatan- 'vampiye' bir rol biçilmişti, bizim hükümet erkânı ise fukara fakat onurlu fabrika işçisi esas oğlan rolüne bayıldı; belki de akıllarından 'bunu bir dizi yapsak' diye geçiriyorlardır.

AB üyeliğinde ısrar etmeyip de ne yapacağız; bu bizim için en azından şimdilik zararsız bir motivasyon ezberidir. Başka türlü düşünmek, yeni siyasetlere yelken açmak fikrini zihinden geçirmek için -boşverin cesareti- paramız yok. Parasız akıl yürütenlerin hayalhanesi ise Avrasya Birliği filan gibi garip fantezilerden öteye geçemiyor.

Rahmetli annem boşu boşuna 'Akça sayı', yol yürüyüş öğretir' dememişti. Bu kadar faiz dışı fazla ile bu kadar gelecek vizyonu üretmek yine de başarıdır.

**"Kültür"e dair**

Kültür Bakanı Atilla Koç'a Attila İlhan'ın hatırasına saygı toplantısında yapılan çirkin tezahürat, ancak sahiplerine yaraşacak derecede süflice idi; belli ki bu süfliliği kendine yakıştıranların, başta kendileri olmak üzere mevtânın hâtırasına bile saygıları kalmamış.

Bu çirkin protesto -tersinden de olsa- bence yılın en mühim kültür hadisesidir ve kültür hayatımızdaki iptidai kabilecilik zihniyetini bütün çıplaklığı ile âşikâr etmiştir.

---

Havaalanına götürülen Sakal-ı Şerif sandukası hadisesi, Kültür Bakanı'nın vahim bir halkla ilişkiler bunalımı yaşadığını işaretliyor. Bilumum medya yârânının muhalefet ile aynı ağzı tercih ederek Atilla Koç'u, hükümet nezdinde taşınması pek külfetli bir yük haline getirip kabinede bir zaaf noktası oluşturmak niyeti güttüğü pek bâriz. Belî, siyaset kanlı bir spordur ama bu derece faule iltifat edildiğini görmek hoş değil. İnsaf herkese lâzım.

---

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren sanatçıların koro ve solo çalışmalarını bir araya getiren 15 albümlük bir musiki "güldeste"si yayınlandı. Bu dikkate değer faaliyetle ilgili övgü ve tenkidlerimi sizlerle paylaşmak isterim. Evvela, güldestenin ilk yedi albümünü meydana getiren klasiklerden başlayalım: Dede Efendi albümünde Dede'nin en muhteşem ve icrası müşkül eserlerinden bir demet hazırlanmış. İki disklik albümünün ilk diskinde enstrümantal, ikincisinde ise koro icraatları yer alıyor ve bu kayıtlar fevkalade kaliteli ve değerli. Keza Rahmi Bey, Tanburi Mustafa Çavuş, Zekai Dede ve Şevki Bey'in eserlerinin yer aldığı albümlerde de aynı seçici zevke ve yüksek icra kalitesine şahit oluyoruz. Sultan Bestekârlar ve Mehter musikisinin tanıtıldığı albüm ise tam Kültür Bakanlığı'na yaraşacak türden bir kültür hizmeti bence.

Geride kalan sekiz albümden ikisi Âşık Kerem ve Emrah'ın şiirleri üzerine kurulu halk musikisi eserlerinin icrasından oluşuyor. Balkanlarda Türk Müziği ve Bengisu isimli albümler musiki coğrafyamızın az bilinen güzelliklerini aksettiriyor. Bulgaristan Türklüğü arasında iyi tanınan -ama bizde hiç bilinmeyen- Osman Aziz'in yöre havalarını seslendirdiği albüm de bir

kültür hizmeti olarak tebcile değer özellikler taşıyor. Erzurumlu büyük sanatkârlardan Raci Alkır'ın okuduğu "Tatyan" tarzı yöre ilahileri ise bence güldestenin en değerli albümlerinden birisi. Kalan son iki albümden birisi bakanlık bünyesinde faaliyet gösterdiğini yeni öğrendiğim İstanbul Devlet Modern Folk Müziği Topluluğu'na ait enstrümantal kayıtlar. Sonuncu albüm ise Mücahit Işık isimli bir sanatçının eseri. Adı "Sentez-i Muhabbet". Bu albümün Bakanlık yayınları arasında hangi sebebe binaen yer aldığını anlayamadım. Çoğu bilinen eserlerin serbest yorumla icrasından oluşan eserleri tartmak bana düşmez ama bu kadar kakofonik bir albüm ismiyle henüz karşılaşmadığımı itiraf ederim. Keşke sanatçı bu çalışmasını kendi imkanlarıyla yayınlamış olsaydı diye düşündüm.

Tenkide gelince, her albüm kitapçığının ilk dört sayfasını Bakan ve Güzel Sanatlar Genel Müdürü aziz dostum Bayram Bilge Tokel'in sunuş ve önsöz yazılarına tahsis edilmesini yadırgadım; bu haliyle güldeste çok devletçi ve teksîr edilmiş bir takdimin hışmına uğramışa benziyor. Kezâ "esnek" davranıldığı belirtilmiş olsa da ilk yedi albümdeki klasik bestekârlar dışında kalan albümlerde hangi kritere riayet edildiğini de merak ediyor insan.

Benim için bu albümlerin değeri, özel sektör firmalarınca yayınlanması ticari bulunmayan gerçek klasiklerin, klasik icra ile ince zevk sahibi dinleyici kitlesine ulaştırılmasıdır. Meyveli ağacın taşı ise eksik olmaz; en yakın dostlardan gelse bile. Bu güzel yayın faaliyetinin devam etmesi ve her defasında daha titiz davranılması dileğiyle Kültür Bakanlığı'nı ve aziz dostum Bayram Bilge Tokel'i bütün kalbimle tebrik ederim.

## <u>Hesap</u>

- Tamam Çetin abi, şu biramı bitirip çerezleri de tüketince kalkacağım abi, anlıyorum geç oldu falan filan ama biz buraya efkâr dağıtmaya, arkadaşlarla iki çift lâf etmeye, güzelleşmeye geliyoruz.

Dikkat edersen burada bir arkadaşımla konuşuyoruz, farkındasın değil mi Çetin abi? Hah, o zaman sen bize iki Arjantin daha çekiversen, yanına da midye tava filan... Kalmadı mı? Var abi, orada görüyorum ben tezgâhın arkasındaki kasada bir torba dolusu midye var, parasıyla değil mi yapın bize iki tava. Tamam abim farkındayım gecenin saat biri, evet, senin de çoluğun çocuğun var. İyi ama bak alınıyorum şimdi; senin çoluk çocuğun var da bizim yok mu yani. En derin teessüflerimi takdim ediyorum, bak hep abi diyorum, niye.. çünkü seni büyük bilmişiz, büyüğümüzsün, istersen kolumdan tutup atarsın dışarıya.. gık dersem çak ağzımın üstüne ağzımı açmam, açar mıyım Besim sen söyle... Açmam, tamam onbeş dakika, onbeş dakikada gitmezsek koy kapının önüne.. Ne? Bira mira yok mu? Tamam, o da kabul, sen bana bir çubuk ver abi, şu çocukların gazoz içtiği çubuklardan, hah pipet, pipetti değil mi Besim? Ver ondan iki tane, biramızı ağır ağır süze süze içelim bari... Ne diyordum Besimciğim, hah Avrupa Birliği mesela. Diyelim girdiik. Ne olacak Besimciğim, Çetin abi

dükkanı sabaha kadar açacak mı, bir kişi kalsa bile başında sabaha kadar bekleyip icabında yağda yumurta, sahanda sucuk pişirecek mi? Sana ne bana ne güzel abim benim; gökten para mı yağacak, tavuklar çift sarılı mı yumurtlayacak haşa huzurunuzdan, efendim?.. Tamam abi kafam keyif, çakırkeyfim iyiyim çok şükür fakat aklım başımda haa... Bak şimdi sor bir çarpım tablosundan bir şey tak diye söyleyim sana. İlkokulda bir Nimet öğretmenimiz vardı, coğrafya dersinde nerede tıkansa derdi ki, "123 Nuri, söyle bakayım Norveç'in başkenti neresiydi?" Dikkat et, bilmediğini çaktırmıyor da beni imtihan ediyor gibi yapıyor, ben, tak cevabı anında yapıştırıyorum tabii. Zehir gibiydim zehir. Mesela sor şimdi bir ülkenin başkentini, ânında şaapayım, Ne, Madagaskar mı; oo, abi sen benimle dalga mı geçiyorsun yahu, daha zorunu sor, onlar bir şey değil ki Besimcim, mesela bak 12 kere 12 eşittir 144, trak, şaşmaz bu kardeşinden, ha, Avrupa diyordum, Besim Besim, dinliyor musun, ha dinle... herifler ibibiğe dönmüş yaşlılarına baktıracak genç hastabakıcı filan arıyorlar. Gençler evlenmiyor Besimciğim. Tak sepetini koluna herkes kendi yoluna yapıyorlar. Haşa huzurdan bir it alıyorlar, Çarli aşağı Çarli yukarı. Çarli itin adı Besimciğim. Kardeşim Çarli sana yandım Allah desen bir bardak su getirir mi, hayret bir olay yahu, bayılıyorlar kediye köpeğe. Abicim it besleyeceğine evlen çoluğa çocuğa, toruna tosuna karış, besleyeceksen koyun besle, inek besle, onlar da hayvan neticede? Onun için bu iş olmaz Besimciğim; ama sen beni dinlemiyorsun bak, bu akıllar boşa gitmesin, geçen gün Dışişleri Bakanı yalvardı yakardı, ne olur Nuri Bey, bir iki taktik patlat şuradan diye, ağzımı açmadım. Niye? Muhalifim de ondaaan!.. Madem bu Nuri kardeşinden akıl isteyecektin, niçin ben bilirim diye iktidar oldun o zaman değil mi? Yav Besim uyuyorsun ama, uyan da gidelim bari, bak iki saattir Çetin abi pis pis bakıyor zaten oradan. Eh gözün aydın Çetin abi gidiyoruz işte, kalan mezeleri de bıraktık bak; abi tuzlu leblebileri saklayın ha, yarın kaldığımız yerden devam ederiz leblebiye, hayır maksat ziyan olmasın. Besim Besim, şşişt Besim bozukluğun var mı senin şöyle 20-30 lira filan, bozukluk diyorum bozukluk... Ben cüzdanı almamışım, arabada kaldı, paspasın altına koymuştum bir şey olmasın diye, arabada veririm ben sana... Gücenirim bak, ayıp oluyor böyle.. Ne demek hep böyle yapıyorsun, delikanlılıkta var mı bu? İki saattir genel kültür yapıyoruz burada, sohbet ediyoruz senin hatırlattığın şeye bak. Arabada diyorum, araba nerde? Altı sokak ilerideki otoparka çekmedik mi beraber oğlum, istersen bekle burada gideyim geleyim bir saat sürer. Gideyim mi, git mi.. helâl olsun delikanlı adammışsın, tamam gideyim sen bekle burda. Çetin abii, duyuyorsun değil mi? Ben beş dakkada geliyorum, cüzdan paspasın altında da... Ne paspası mı? Araba paspası Çetin abi... Efendim, ne zaman mı araba sahibi oldum ben? Aşkolsun abi be, yakıştıramadın değil mi; önemli değil abi, biz kimiz ki arabamız olsun zaten, vur abi sen de vur, bir de sen vur Çetin abim benim. Bak şu leblebi çarpsın ki arabayla geldik biz buraya, gelmedik mi Besim? Besim ne uyuyorsun be, arabayla gelmedik mi buraya; arabayı kayınçomun kaynatasından iki saatliğine almadık mı, bak abi bak ne diyor, "ne bileyim ben kimden aldığını" diyor, senin hiç böyle arkadaşın oldu mu Çetin abi, yazıklar olsun be. Neyse mühim değil, sen şurdan bana bir yolluk paket yapıver, ben

hemen gider getiririm beş dakkada... Yemezler ha, peki, alıştık zaten itilip kakılmaya, ceketimi vereyim Çetin abi, ceketim dursun, getirmezsem parayı güle güle giy. Markadır ha, taş gibi ceket. Besim sen dur, karışma oğlum, hesaplar benden demedim mi ben sana; borçsa borç, tamam tantana etmeyelim yazarsın defterine alırsın aybaşında. Yav Besim ayıp ediyorsun ama, verme diyorum oğlum, borç benim, alma Çetin abi, Besim.. senin paran geçmez burda Besim, burası benim mekanım sayılır, değil mi Çetin abi söylesene, bari sen yapma Çetin abi be, yıktın şimdi beni!

**Sâmiha Ayverdi örneği**

"Güzîde" kelimesi tamamen Sâmiha Ayverdi'yi tarif ediyor. Bugün kültür hayatımızda veya gündelik hayatın içinde farkında olduğumuz veya olmadığımız kaç Ayverdi vardır? Var mıdır? Sâmiha Ayverdi bu mânâda bir güzide idi.

Doğumunun 100. Yılı münasebetiyle Kültür Bakanlığı Sâmiha Ayverdi hanımefendi'nin hâtırasına bir kitap yayınladı. Kitabı incelerken, Türkçe'nin artık pek kullanılmayan kavramlarından birisi olan "güzîde" kelimesinin Sâmiha Ayverdi'yi tamamen tarif ettiğini farkettim. Güzîde, sadece "seçkin, kalburüstü, sıralama dışı" değildir, Sâmiha Ayverdi örneğinde görüleceği üzere güzîde, "türünün son temsilcisi" gibi özel bir anlam çerçevesine oturuyor. Mânâyı daha açık hissettirebilmek için şu soruyu sormalıyız; bugün kültür hayatımızda, irfânımızda veya gündelik hayatın içinde farkında olduğumuz veya olmadığımız daha kaç Sâmiha Ayverdi vardır?

Var mıdır?

Sâmiha Hanım bu mânâda bir güzide idi çünkü hayatımız başka Sâmiha Ayverdilerin neslini devam ettirmesine müsaade etmeyecek derecede başkalaştı. Başkalaşmak tâbiriyle bir kalite düşüklüğünü imâ etmek istemem fakat o hanımları yetiştiren terbiye, aile ve topyekûn sosyal çevre değişime uğradı; belki bu devrin Sâmiha Hanımları yine aynı derecede afif, yine aynı derecede gönül ve ruh itibariyle zengin kişilerdir; bundan şüphe edilmez ama onlar artık bir başka terkîb ile mevcut bulunmak durumundalar. Sâmiha Hanım her vechesiyle türünün son örneğini temsil eden bir geçmiş zaman çehresidir.

Nesiller arasında böyle kopuşların her kültür ikliminde cereyan edebileceğini kabul etmek lâzımdır; zaman değiştikçe insan tipleri de başkalaşır. Bazı buhran devrelerinde böyle güzîdeler, varlıklarını devam ettirdikleri halde görünmez hale gelir, eski tâbirle inzivâda izlerini kaybettirirler; damar varlığını sürdürür ama hayatiyetinden emâre göstermez. Öyle olsa bile kayıp kayıptır çünkü her toplum, belirli insan modellerini takib ederek sosyal rollere talib olur; böyleleri, deniz feneri gibi uzaktan hissettirdikleri ışıklarıyla diğer insanlara yol gösterir, hüsn-i misâl teşkil ederler. Bu mânâda hayli vahim bir "örnek insan" kıtlığı ile mâlul bulunduğumuzu zannediyorum. Belki de bir geçiş devresi yaşadığımızdan olacak, yeni

kuşaklara örneklik edebilecek kâmil insanları farketmekte ve görünür hale getirmekte pek zorlanıyoruz.

Osmanlı toplumu, ırsî asâlet kurumunu şuurlu bir tercihle ortadan kaldırmıştı; esâsen İslâm kültürü de asâlet iddiasını mânâsız gösterir çünkü insanın yekdiğerine üstünlüğü asâlet şeceresi ile değil takvâ ile hissolunur. Takvâ ise zannedilenin aksine dışardan algılanması zor bir hâl değildir; "edeb" dediğimiz güzel davranış bütünlüğü, takvânın dışa aksetmiş hâlidir ve onu herkes hissedebilir. Sâmiha hanım'ın sergilediği asâlet de, benzerlerinde olduğu gibi edebin insanda kristalleşmesinden hâsıl bir davranış güzelliğidir; soyla, sopla, ana ve baba ailesinin mensubiyetleriyle doğrudan ilgisi olmayan, vakarla taçlanan, kanaatle zenginleşen, Hakk'ı tavsiye ile letâfet kazanan, sâdelikle gıdâlanan ve içten dışa doğru tesir eden bir güzellik. O güzelliği bir değer olarak yücelten ve her kuşakta yeniden neşv ü nemâ bulmasını sağlayan dinamikleri ne yazık ki kaybetmiş bulunuyoruz. Yani o güzîdeleri vitrine çıkaran, onları örnek gösteren ve revaçlandıran değerlerin eksikliğini anlatmak istiyorum.

Sâmiha Ayverdi kitabını işte bu hislenişlerin idare ettiği bir ruh hali ile gözden geçirdim; bu çalışma olmasaydı, belki Sâmiha Ayverdi zihnimde İstanbul'un son hanımefendilerinden bir yazar, kibar ve iyi bir insan olarak, o intiba ile kalacaktı. Oysa ki hâtıra kitabı zihni, gözü ve hayal gücünü kamçılayan çok yönlü sunuş imkanları ile hâtırası yaşatılmak istenen kişiyi daha çok görünür hale getiriyor, kitabın başarısı da burada saklı. Özellikle fotoğrafları pertavsızla uzun uzun inceledim. Bir biyografi eserinin olmazsa olmazı fotoğraflardır çünkü tek kare resim bile genellikle yazı ile izah edilemeyeni kuvvetli bir seziş ile âşikâr edebilir. Kitap, metinlerine ilaveten fotoğraf ve belge zenginliği ile dikkat çekiyor. Bu güzel çalışmada "keşke daha çok itina edilseydi" diye hayıflandığım tek tenkid noktası, Aysel Yüksel ve Zeynep Uluant tarafından kaleme alınan "Sâmiha Ayverdi'nin hayatı ve şahsiyeti" başlıklı metin oldu; bu metinde bir kısım hissî ve değer yargısı ihtiva eden ibâreler, bu gibi tanıtma yazılarında takınılması mûtad olan tarafsızlık yaklaşımını gölgeliyor. Bu muhabbet ve hürmet satırlarını şahsen, her iki hanım yazarın da Sâmiha Hanım'ın akrabası olmaları zannına bağladım. Bu küçük kusur haricinde kitap, okuyucusuna Sâmiha Hanım'ın hayatının arka planında görünen zengin ayrıntıları dikkate sunması bakımından da dikkat çekiyor ve incelenmeyi hak ediyor.

Ramazanda dine dokunmak!

Ramazan, sair ayları aktif dinî faaliyet içinde geçirmeyen büyükçe bir kitle için "dine dokunmak" anlamına da geliyor. Dine dokunmak sadece ara sıra ibadet edenler için değil, dinle kendi aralarına enikonu mesafe koyanlar için bile kaçınılmaz ihtiyaç zümresindendir. Hayat tarzı itibariyle en seküler tercihte bulunduğu kanaatinde olanlar bile dine dokunmaktan edemezler.

Bu imkanı herkes kullanmalı, âmennâ fakat onbir ayda bir teşrif eden "dine dokunmak" fırsatını, dini maddeleştirmek veya hemen hemen aynı anlama gelebilecek dini folklor haline, geleneğe, ritüele dönüştürmekten de dikkatle kaçınmak lazım. Gördüğüm kadarıyla hemen bütün yayın organlarında Ramazan vesilesiyle din konusu bayağılaştırılabileceği kadar bayağılaştırılarak ele alınıyor. Peşinen belirtelim ki bu yaklaşım dine hizmet etmez, tam aksine onbir ayda bir kere dine dokunmak fırsatı bulanları dinden uzaklaştırır.

Dinin ticarete, siyasete alet edilmesi fena; medyaya âlet edilmesi ise ilk ikisinden daha fena sonuçlar veriyor.

## Gönüllü cehaletin devası yoktur

Aşağıda okuyacağınız uzun alıntıyı, Attila İlhan'ın vefat ettiği gün adresime gönderilen bir e-mektuptan aldım. Attila İlhan'ın bir dergiyle yaptığı bir röportajdan (mülakatı Özcan Büze yapmış) aldığım bu iktibasta Attila İlhan, yeni olmasa bile çok önemli bir ayrıntıya bir kere daha dikkat çekiyor.

"Ben ayrılırken oradaki Türkolog bana döndü ve çok güzel bir İstanbul Türkçesi ile 'Türkçeyi ne yapıyorsunuz?' dedi. Ben çok şaşırdım. 'Ne yapıyoruz?' dedim. 'Çatısını, iskeletini kırıyorsunuz.' dedi. Ve bana kısaca izah etti ki özleştirme dediğimiz şey, saçma sapan bir şeydir. Türkçe bugün İslam kültür çevresi içindedir. Bu kültürün temeli de Arapça ve Farsçadır. Bizim dilimizde bunların bulunmasından tabii bir şey yoktur. Temizlemeye kalkmak çok büyük bir yanlıştır. Ben dedim ki, 'Latince ve Yunanca kelimeleri atarsanız Fransızca ne olur?' 200-300 kelime kalır. Hiçbir gocunmaları yok adamların bu yüzden. Bunu icat ettiler bizde, özdeşleştirme yapalım diye. Kafam benim bu işe hiçbir zaman yatmamıştır. Bir ara taktım, 'yanıt' kelimesi var, hiç sevmiyorum. Yanıt kelimesi acaba öteki Türklerde ne? Yanlış hatırlamıyorsam sekiz Türkçe konuşan kavime sorduk bunu. Çok şaşırtıcı bir sonuç geldi. Hiçbiri yanıt demiyor bir kere. İkincisi cevp, cuvb, civb ama hepsi cevap. Çeşitli şekillerde söylüyorlar. Bir kere sen medeniyetini bil arkadaş. Sen bu medeniyetin çocuğusun. Sen bu medeniyetin içinde yeni bir sentez yapacaksın. Sen bu medeniyetin içinde sosyalizm yapacaksın. Önemli olan metod. Metodu alacaksın, biz bunu sosyalistler olarak yapamadık Türkiye'de."

Bu sütunu takib eden dikkatli okuyucular, bu fikirlerin bir başka tahlil nokta-i nazarından ve büsbütün başka sonuçlara bağlanarak yeterince dillendirildiğini fark edeceklerdir. Özellikle Türkçenin İslâm kültür çerçevesinde içinde kimliğini idrak etmiş ve mükemmeliyete erişmiş bir yapı olduğunu, "Türkçenin Kur'ânî belkemiği" başlığı altında müteaddid kereler ifade etmiştim. Türkçe, Osmanlı asırları içinde, Batı dillerinde Latincenin teşkil ettiği referans dili fonksiyonunu -bu nokta çok önemlidir ve hep dikkatlerden kaçmıştır- Arapçaya değil, doğrudan İslâm kültürünün kökünü teşkil eden Kur'ân'a atıfta bulunarak inşâ etmişti. Bu, muhteşem bir inşâ faaliyetiydi ve bana göre, Osmanlıların bütün maddî ve mânevî

fetihlerinden ve başarılarından daha yüksek bir değere sahiptir. Osmanlı Türkçesi Mimar Sinan'ın Süleymaniyesi'nden, Fuzûli'nin Divânı'ndan ve emsâli medeniyet nişânelerinden şüphesiz daha ihtişamlı bir parıltı sergiler. Bu noktada Osmanlıları, Türkçeyi Arapça ve Farsçanın egemenliğine terk etmekle suçlayan resmî kılıklı görüşler, dil inkılâbını meşrulaştırmak için üretilmiş ideolojik bir bahâne olmaktan ötede ciddi bir mânâ taşımıyor. Osmanlı Türkçesi ordunun, bürokrasinin, tekkenin, medresenin, çarşı-pazarın ve resmi kayıtların diliydi ve inkılâpçılık fırtınasının önünde kalıp darmadağın edilmeden önce, son derece dengeli ve sağlıklı bir sâdeleşme vâdisinde yol almaktaydı. Dil inkılâbı, Türkçeyi sadeleştirmek ve yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmak için yapılmadı; Türkçenin rûhuna, sesine, imâ ettiği anlam bütünlüklerine ve şahsiyetine sinmiş İslâmî kültür unsurlarını tasfiyeye uğratmak, ezcümle Türkçeyi seküler bir dil şekline koymak için gerçekleştirildi.

Hayır, sözü dolaştırıp liselere Osmanlıca dersi koyma meselesine getirecek değilim. O fasıl kapandı ve dil inkılâbı bu mânâda kendi muvaffakiyet zirvesini zaptetmiş bulunuyor ama bu memlekette kelimelerle işi olan, düşünen, yazan, araştıran, velhâsıl Türkçe diye bir şeyin farkında olan herkesin, ilave bir gayreti göze alarak kendi açığını kapatması gerekiyor. Türkçenin hâl-i hazırı ile yetinileceğini düşünenlere ise söylenecek söz yok.

## Gölgesinden hızlı silah çeken kovboy

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü'nün tutuklanması, "sistemli intikam üzerine kurulmuş bir siyasi baskının sonucu" anlamına gelir mi?

CHP'nin yetkili sözcülerinden biri, tam da bu minval üzre bir açıklamada bulunuyor. Bu mealde başka açıklamalar da oldu ve hükümetin, Vanlı Milli Eğitim Bakanı üzerinden adalet mekanizmasını etki altına alarak YÖK'ten intikam aldığı istikametinde sert yorumlar üretildi.

"Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu?" sözü, bu gibi halleri tasvir etse gerektir. Belki doğrudan ilgisi yok ama rektör tutuklayan mahkemenin kararına homurdanan çevrelerin tepkisi bana 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra yaşanan yanlışlıklar komedyasını hatırlattı. Biliyorsunuz, 27 Mayıs Darbesi esnasında tutuklanan DP yöneticileri hakkında darbeciler, "anayasayı tağyir, tebdil ve ilga" suçlaması ile eski TCK'nın 146. maddesini ihlâlden dava açmışlardı. Davacıların öngörüsündeki isabete bakınız ki haklarında dava açılan 400 DP'li sanıktan hepsi de anayasayı ihlâlden mahkûm oldular. Adnan Menderes'le birlikte Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, "Bebek, Köpek Vinileks, Barbara davası" gibi gayrı ciddi ithamlardan değil de anayasayı ihlâlden suçlu bulunarak idam edildiler. Gariplik şurada idi; darbeciler başarılı olamasaydı bu defa aynı 146. maddeyi ihlâlle suçlandırılacaklardı. Olağanüstü hallerde hukuk bazen böyle ofsaytlara düşebiliyor. Şüphesiz seçimle ülkeyi yönetme hakkını kazanmış bir siyasi heyeti silah zoruyla devirmek kadar "anayasayı ihlâl" kavramına tıpatıp oturan bir başka eylem bulmak kolay değildir; işin doğrusu Yassıada'daki Yüksek Adalet Divanı'nın sanıklar yerine şikayetçileri yargılamasıydı

ama gariplik devam etti, anayasayı çiğnediği iddiası ile hükümeti deviren darbeciler topluluğu, bir sene içinde üniversiteli hukuk ulemâsının marifetiyle yeni bir anayasa hazırlatıp yürürlüğe koydular. Bu noktada şu basit sualin cevabını bir türlü bulamamışımdır: Darbeciler, DP'lilerin çiğnediği anayasayı o kadar seviyorlar idiyse, niçin yerine yenisini yaptırmak lüzumu duymuşlardı; üstelik o anayasa, adı geçince mangalda kül bırakmadıkları çok büyük bir tarihi şahsiyetin, Mustafa Kemal Paşa'nın imzasını, izini, hâtırasını, siyaset etme tarzını ve devlet telakkisini en iyi yansıtan tarihi ve siyasi bir belge değil miydi?

Van'daki tutuklama hadisesi ile 27 Mayıs'ın ne ilgisi var; hiçbir ilgisi yok elbette ama sadece şu bakımdan benzeştiğini söylemek mümkün; CHP zihniyeti, 27 Mayıs'tan bu yana belki de ilk defa (tam emin değilim ama) yine bir başka hükümeti, üstü örtülü üslupla da olsa adli yargıyı baskı altına alarak dürüst bürokratlar üzerinde yıldırma siyaseti uygulamakla itham ediyor. Bu ithamın ne derece ciddi esaslara dayandığı hakkında kesin bilgi sahibi değiliz ama muhtemelen (hatta galip ihtimalle) hiçbir ciddi esasa dayanmaksızın, sadece alelacele bir vücut gösterisinde bulunmak için söylendiği intibâı daha ağır basıyor. Yani mahkeme kararının ortaya koyduğu fiili durumu bütün boyutlarıyla değerlendirmek yerine insiyakî davranmış olmaları daha ziyade muhtemel.

CHP bunu hep yapar zaten. An'anevi ittifak içinde bulunduğu bürokrasiyle arayı soğutmamak için CHP'nin daha önce banda alındığı (hani o bankaların kurduğu otomatik telefon servislerindeki otomat kayıtları gibi) intibaını veren demeçleri vardır, refleks eseridir; önce tepki verilir, daha sonra olayın ayrıntılarına inilir.

Ayrıntı dedim de aklıma geldi; siz hiç resmî sıfat taşıyan bir CHP'linin 27 Mayıs'tan bahsederken "darbe" nitelemesinde bulunduğunu işittiniz mi; varsa bilmek isterdim doğrusu.

## <u>Yoksa demokratikleşme alametleri mi bunlar?</u>

Olup biteni mantık çerçevesinde anlamak mümkün değil; olmaması gereken, vukûbulma ihtimâli bile akla gelmeyen, lâfla değil hakikaten "inanılmaz" şeyler üst üste oldu ve YÖK kendini birdenbire bağımsız yargı ile yakapaça bir durumda buldu.

Sağduyusunu hâlâ muhafaza edebilen kurul mensupları, işlerin bu noktaya nasıl gelebildiğine şaşıyor olsalar gerektir, yoksa kolay kolay "Rektörün tutuklanması komplodur, onu savunmak Cumhuriyet'i savunmaktır" sözü sarfedilmezdi. Bu beyanlar yüksek risk ihtiva ediyor. İhtimâldir, bir süre sonra yargı süreci tamamlanıp mahkeme kararlarının isabetli olduğu kanaati belirirse aynı sözlerin arkasında durmak hayli sıkıntı verici olabilir.

Meselenin Cumhuriyet'i korumakla, bilime saygıyla veya yargı bağımsızlığı ile doğrudan ilgisi bulunmadığını biraz seziş sahibi olan herkes kolaylıkla fark edebiliyor; yukarlarda bir yerde patırtılı bir güç mücadelesi yapılıyor. Bu mücadelede YÖK tarafı, çatışmayı en elverişsiz zaman ve zeminde kabullenmek mecburiyetinde kalmanın asabiliği içinde. O

yüzden, bugüne kadar Türkiye'de çok prim ve hâsılat yapmış klasik "vatan tehlikede!" sloganları uçuşuyor havada; "Vatan tehlikede, vatanseverler işbaşına!" Vatansever denilince, ulusalcı, kızılelmacı dernek ve internet siteleri etrafında toplanan, memleket meselelerine bugünlerde fazlaca hassasiyet gösteren, mühimce bir kısmı memur ve emeklilerden müteşekkil sade vatandaşları anlamamak gerekiyor; şüphesiz onlar da vatanseverdir ama bazı vatanseverler, diğerlerine göre çok daha "nitelikli" vatanseverdir. "E, bu nitelik de, neyin nesidir" diye sormayacağız elbette; işler sarpa sardığında "göreve çağrılan" nitelikteki bürokratları anlamak gerekiyor. Birkaç sene evvel ahir zaman ulemâsı Ankara'nın Tandoğan Meydanı'nda büyük bir yürüyüş yapmıştı da "Ordu göreve" diye pankartlar açılmıştı hani, hatırladınız mı?

O bilgi bir kenarda dursun; şimdi başka bir bilgiyi hatırlayalım; bundan bir süre önce emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral İlhami Erdil hakkında Genelkurmay askerî mahkemesi tarafından dava açıldı ve yakın tarihimizde ilk defa bir emekli kuvvet komutanı sanık iskemlesine oturtuldu; duruşmalar devam ediyor. Dikkat edildiyse cihet-i askeriye'den kimse, YÖK'ün Van rektörü hakkında yaptığı türden bir "mesleki destek" gösterisine kalkışmadı. Tam aksine Genelkurmay, kamuoyundan büyük takdir toplayan bir tarafsızlık ve soğukkanlılıkla şüpheleri yargıya aksettirerek kendine yaraşanı yaptı. Genelkurmay'ın "askerî yargı" avantajı var; aynı dava sivil mahkemelere aksetmiş olsaydı yankıları nasıl olurdu bilinmez.

Bu akla sığmaz işler arasında makul ve teknik itibariyle ciddiye alınabilecek bir nokta var, dikkatten kaçmamalı. YÖK ezcümle diyor ki, "savcılık yetkisini aşmıştır, soruşturma hazırlık evrakını bize göndermeliydi; biz gerekeni yapardık!" Memurlar ve diğer kamu görevlilerin yargılanması hakkındaki kanunun 2. maddesinin son fıkrası aynen şöyle: "Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir". Belli ki soruşturmayı yürüten Başsavcılık, rektöre atfedilen cürmün "ağır cezayı gerektiren bir suçüstü hali" olduğu kanaatindedir; YÖK ise Rektör'ün, memurlara kanunla tanınan koruma kalkanının en muhkem haliyle rektörler için de yorumlanması gerektiği fikrinde. Aslında bu teferruat bilgisi ile pek kimse ilgilenmiyor; basın daha ziyade meseleyi YÖK ile hükümet arasında bir gövde gösterisi gibi algılıyor ve yorumluyor. Bu arada Van'daki yargı kuruluşları nezdinde yargı kavramının ne kadar hırpalandığı hususu gözlerden kaçıyor.

Evet hayli çatırtı sesi geliyor yukarılardan; hasar tesbiti yapmak için biraz daha beklemek lazım.

## **<u>Kıyak</u>**

Bir gazete niçin Ramazan sayfası yapmak ihtiyacı hisseder, bilmem ama böyle bir gelenek vardır matbuatımızda. Genellikle bir veya iki sayfa tahsis edilir, dini mevzulardan anlayan bir editör görevlendirilir. "Dini mevzulardan anlayan editör", evvela bir mizampaj kalıbı hazırlar,

âyetlerin, hadislerin, güzel sözlerin yerlerini sâbitler. Sahâbe ve evliya menkıbeleri için yer ayrılır, günlük yazılması gereken yazıların siparişleri verilir; mahya, davulcu vs. resimleri de yedeklenince...

Ben bu Ramazan sayfalarını hiç okumadım, okumam da; çünkü Anadolu matbuatı ölçeğinde de olsa o sayfaların nasıl kerhen hazırlandığını bilirim; ilginçtir, 11 ay boyunca herhangi bir meseleye din nokta-i nazarından da bakılabileceğini akla getirmeyen gazete yöneticileri, Ramazan'da birden Müslüman kimliklerini hatırlar, daha doğrusu hatırlamış gibi yapıp vıcık vıcık bir dindarlık gösterisinde bulunma ihtiyacına bürünürler; o tavrı aksettirdiği için sevmem, klişeci zihniyetle kotarıldığı için sevmem ve genellikle 11 ayı "bakın ben laikim" avâzesi ile geçirenlerin Ramazan Müslümanlığında "din kardeşliği" hissini kımıldatan bir samimiyet bulmam ama bizim gazetenin "Ramazan 1426" sayfasındaki "Ramazan Hikâyeleri" sütununu her gün zevkle, merakla takib ediyorum, bilmem sizin de dikkatinizi çekti mi?

Ne var bu Ramazan Hikâyeleri'nde? En kestirme ifade ile yaşanmış Ramazan tecrübeleri var. Büyük çoğunluğu yaş itibariyle henüz genç sayılabilecek bir kuşağın, gençlik Ramazanlarını anlattığı hâtıra parçaları. Bir şey dikkatimi çekti; hâtıraların neredeyse yüzde sekseni, öğrencilik esnasında geçirilen Ramazanlara dair. Öğrenci nedir; öğrenci evinden kilometrelerce uzakta, kendine yabancı gelen bir muhitte, cebinde üç kuruş harçlıkla, derme-çatma barınma ve iaşe şartları altında hayata tutunmaya çalışan bir gençtir.

Ne yani sizin öğrenci iken hiç bir tabak lokanta yemeğini süze süze, eze eze, bitirmemeye dikkat ederek, ağır ağır yedikten sonra gözünüzün ikinci porsiyonda kaldığı olmamış mıdır? Bu satırların yazarı, o duyguyu iyi bilir meselâ! Öğrenciler de genellikle bu gibi hatıralarını anlatıyorlar zaten. İftara beş dakika vardır ama öğrenci evinin mutfağında bir avuç şehriye bile kalmamıştır. Herkes "ne olacak şimdi" diye birbirinin yüzüne bakarken kapı çalınır ve elinde bir tepsi yemekle bir komşu görünür... Veya o sene Ramazan sıcak aylarına denk gelmiştir de kahramanımız küçük yaşına rağmen orucunu bozmamak için nasıl da direnmiş, bu esnada bir yakını onu sırtına alarak nasıl da gezdirerek avutmuştur?..

Bu gibi sıradan hatıraları güzelleştiren şey, daha ziyade o esnada Ramazan hâletini paylaşıyor olmaktır; oruçlu biri, bir başka oruçlunun halinden anlayacaktır elbette, onun da başından vaktiyle böyle küçük, sıradan ama güzel bir vak'a geçmiştir; dünyanın gidişatını değiştirecek çapta mühim ve önemli hadiseler olması gerekmez. Neyse ki öyle değildir, sıradan ve ehemmiyetsiz şeylerde daha çok beşerîlik vasfı gizlidir. Dolayısıyla bu güzel köşeyi icad eden arkadaşları kutlamak istedim, inşallah bu güzel başlangıç, müteakip senelerde de bir gelenek halini alır ve daha zengin hâtıralarla bir Zaman klasiği haline gelir.

Uzun yaz ramazanları deyince, size tam da bu mânâya muvafık bir fıkra nakletmek isterim. Bu fıkrayı bana anlatan şahıs eski dostlarımdan olup Karadeniz'in merkez muhacim

mevkiinde bulunan bir memlekete mensuptur. Tahmin edeceğiniz gibi fıkra bir Karadeniz fıkrası ve gerçeklik payı diğer Karadeniz fıkralarının gerçeklik ihtimâli ne kadarsa o kadar.

Temel tarlada çalışıyor!

Temel tarlada çalışmaz aslında; Temel dediğin ya balığa çıkar, ya kahvede oturur ama bu Temel'in tarlada çalışacağı tutmuş nedense.

Kök söküyor Temel, arazi vaktiyle ormanlıkmış, ağaç köklerini söküp bir bahçe veya ufak bir tarla çevirmeyi düşünüyor. Kök sökmek, dünyanın en zor işlerinden biri, neredeyse bir kök için üç metre çapında genişçe bir çukur kazmak gerekiyor; ağır iş, yorucu iş, hava sıcak, güneş tepede kızgın bir tuğla gibi pişiriyor...

Temel oruçlu, vakit öğle sularını hafif geçmiş. İftara daha çook var. Lakin Temel her ihtimâle karşı bir testi su getirmiş, çalıların altında gölgelik bir yere zulalamış.

Gözü ara sıra testinin olduğu gölgeliğe takılıyor, "Lanet kör şeytanın kör gözüne" deyip yeniden sarılıyor kazmaya; bir, üç, beş...

Sıcaklık fırın ağzından dışarıya hücum eder gibi Temel'in üzerine çöküyor. Bayılacak hale gelen Temel, "yersem de kazâsı vardır, ölecek değilim a" kararıyla testiye saldırıyor, kulpundan yakalayıp ağzına dayayacak... İçinden bir ses, "kaç saat kaldı ki Temel" diyor, dayan, kim bilir nasıl sevap kazanacaksın?"

Testiyi bırakıp yeniden çalışmaya koyuluyor ama saat geçmek bilmez böyle anlarda, mâlumdur, sizin de başınıza gelmiştir!

Yarım saat geçmeden Temel yine bir hırs ile testiye saldırıp boğazından kavralıyor. Tam tepeye dikecek, yine vicdanın sesi fısıldamaya başlıyor,

- Vazgeç Temel, ölmezsin ya, sabret, orucunun faziletini artırmış olursun, aman ha!

Temel testiyi yere indiriyor, ufka doğru iyice yanlamaya başlayan güneşe şöyle bir göz atıyor, sonra bakışlarını yukarı çevirip diyor ki,

- Ey yoluna kurban olduğum Cenab-i Rabb'il Âlemin, haçan pu kiyağimu unutmayasın ha!

**Şemdin Sakık'tan (Türk kamuoyuna) mektuplar**

Vaktiyle terör örgütü PKK'nın en ünlü elebaşlarından biri olan Şemdin Sakık, "Şemdin Sakık'tan mektuplar" adlı bir kitap yazdı. Fikirlerinde samimi olup olmadığını tespit etmek mevkiinde değiliz, ama Sakık'ın söylediklerinin ilginç olduğuna şüphe yok.

On sekiz yıllık dağ serüveninin yorgunluğu, yetmişlik bir ihtiyar kadar yıpratmıştı. İki aylık sorgu süreci ise bitap düşürmüştü. Geçmişi ve hafızayı, geleceği ve hayali, örgütü ve on sekiz

yıllık emeği, uğruna mücadele verdiğimi sandığım halkı, vatandaşı olduğum devleti, zor günlerin sığınağı olması gereken aileyi, insanı öldürücü yalnızlıktan kurtaran dostu da yitirmiştim. Sağlıktan, moralden, umuttan da olmuştum. Dahası, aynı zamanda düşman da yaratmıştım. Bir kısım insanın 'cani'si, bir kısım insanın 'hain'i ilân edilmiştim. Çok ağır ve insafsız siyasi ve kişilik lincine tabi tutulmuştum. Yalnızdım. Herkesin ya 'tehlikelidir' ya da 'geçmişin intikamını almalıyız' deyip düşmanca davrandığı bir konumdaydım. Benimle görüşen yetkililerden, ziyaretçilerimden ve birkaç kez uğrayan avukatlardan ilgi, sevgi ve saygı görmedim. Zira yardımcı olmaya değil, bir şeyler dayatmaya geliyorlardı. Bir biçimde kullanmak..."

Bu satırlar vaktiyle PKK terör örgütünün en ünlü elebaşılarından birine, Şemdik Sakık'a ait. Bu satırları, "Şemdin Sakık'tan Mektuplar" isimli kitaptan(*) aldım. Kitabın ilginç bir hikâyesi var: "Yazarın önsözü" başlıklı kısımdan öğrendiğimize göre kitap dünyasında Ülkücü geçmişi ile tanınan Tuncer Günay, bundan bir sene kadar önce dünyada en çok nefret ettiği kişilerin başında gelen Şemdin Sakık'a bir mektup yazıyor. Amacı, 'PKK'nın yeni dönem terör faaliyetlerinin ne anlama geldiğini, terörizmle mücadelede izlenen devlet politikalarının isabetli olup olmadığını sormak'tır. Mektuba hemen cevap gelince yazarla Şemdin Sakık arasında uzun bir mektuplaşma dönemi başlıyor ve Tuncer Günay neticede şöyle diyor: "...Şemdin'e çok önyargılı ve yanlış baktığımı, karşımızda bambaşka bir kişilik olduğunu anladım. Şemdin beni çok şaşırttı."

Vaktiyle birbirinin katıksız düşmanı olan iki insanın mektuplaşmalarından doğan karşılıklı anlayış kitabın hamurunu mayalandırmış; yine de ister istemez okurken insanın zihninde Şemdin Sakık'ın bu mektuplaşmalardan doğan iyimser anlayışlılık havasından istifade ederek kamuoyuna kendini bir başka çehre ile tanıtmak, bir anlamda kendini toplum nazarında aklamak gibi bir art niyet taşıdığı şüphesi uyanmıyor değil; böyle bir art niyetin olup olmadığına karar verecek olan elbette nihai tahlilde okuyucunun kendisidir. Ne var ki ben kitapta yazılan ve hikâye edilen şeyleri, belge değerinden yola çıkarak değerlendirmek yanlısıyım. Kamuoyumuz belki hesaba gelmez sayıda eyleme karışmış, kan dökmüş, etrafındaki insanların bir şekilde zarara uğramasına yol açmış bir PKK militanının gerçekte olaylara nasıl baktığını, nasıl değerlendirdiğini, nasıl bir iç hesaplaşması geçirebileceğini anlamaya yarayan pek az bilgiye ulaşabilmiştir. Şemdin Sakık'ın mektupları, -mektup yazarının hakiki niyeti ne olursa olsun- böyle bir psikolojik tahlilde bulunmak imkânını kısmen temin ediyor. Keşke bu gibi konularda daha çok yazan, düşünen ve kendini ifade etmek isteyen insanların şahitlikleri ile karşılaşabilseydik! Şemdin Sakık'ın Diyarbakır Cezaevi'nde noktalanan örgüt militanlığı mâcerasının yeni safhası, bundan sekiz sene önce örgütten koparak kaçmak fikrini kesinleştirince başlıyor; kendi ifadesine göre Apo'nun liderlik anlayışına ve politikalarına duyduğu derin güvensizlik ve nefret yüzünden bir başka hayata başlamak üzere kaçacaktır ama nereye sığınabilir: "Örgüte geri dönsem oracıkta parçalanırım, Türkiye sınırını geçip güvenlik güçlerine teslim olsam belki karakola ulaşmadan

infaz edilecek veya cezaevinde çürüyeceğim. Suriye'ye gitsem beni anında ya öldürür ya da örgüte teslim ederler (...) İran'a gitsem aynı akıbete uğrayacağım kesin. Saddam yönetimine de gidemem çünkü örgütle sıkı ilişki içindedir. Kuzey Irak'ı denetleyen YNK'ya (Kürdistan Yurtseverler Birliği) gitsem onların da beni örgüte verme ihtimali var. Kala kala elde KDP (Kürdistan Demokratik Partisi) kaldı, onların örgütle araları iyi değildi, şimdiye kadar örgütten kaçıp buraya sığınanlar olmuştu."

Neticede Barzani'nin yönettiği KDP'ye nasıl teslim olduğunu anlatıyor Sakık. Kendisine tahmin ettiği gibi iyi davranılıyor ama aradan bir ay bile geçmeden Barzani'nin kendisiyle görüşmek istediğini ve Erbil'e çağırdığını söyleyerek yola çıkarıyorlar. Yolda Sakık kardeşler, KDP militanları tarafından usûl-i münasiple Türk güvenlik birimlerine teslim ediliyor ve uzun soruşturma, hapishane, tecrid ve duruşma günleri başlıyor. Bu esnada Türk basınında bazı ünlü isimlerin PKK'dan para aldıkları ve samimi ilişkiler içinde oldukları yolunda ifade vermesi için bazı güçler tarafından şiddetle baskı altına alınıyor (meşhur Andıç hadisesi). Bu yolda ifade vermeyi reddetmesine rağmen, kendi ağzından böyle bir iddiada bulunulmuşçasına haberin basında sansasyon yapması üzerine uğradığı manevi şoku anlatıyor uzun uzun.

Sakık'ın halen cereyan etmekte olan PKK eylemleri hakkındaki tahlilleri ilgi çekicidir. Sakık, Öcalan'ın İmralı'daki mükellef hücresinden hâlâ PKK'yı idare ettiğini savunuyor. Apo'nun Şam'dan çıkarılması stratejisinin, teslim olduğu günlerde kendisi tarafından teklif edildiğini ama İmralı'da daha etkili bir duruma geldiğini farkettiğinde pişman olduğunu söylüyor: "Bu adam tasfiye edilmeden Kürt sorununda hiçbir olumlu gelişme olmayacak. Herkesin önünü tıkamıştır. Sadece siyaseten değil, fiziken de tasfiye olması gerekiyor (...) Sadece Kandil'i değil bütün PKK'yı, HADEP ve Leyla Zana ekibini de idare ediyor. Ya da bu sürüleri güdüyor demek daha doğru olur. İki üç yıldır ekrana çıkan her yetkilimiz, 'ABD ile görüştük, PKK'ya karşı hareket sözü verdiler, askeri tedbirler de dahil her tedbiri alacaklar' açıklamalarını dinledikçe kel kafamı yoluyorum." diyor. ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra bölgede oluşan yeni fiili durumu ise şöyle değerlendiriyor: "Amerika PKK'nın askerî bir güç olarak kalmasını, AB ise siyasal bir güce dönüşmesini istiyor. Bu nedenledir ki ABD affa karşı iken AB genel af istiyor." Sakık'ın nihai tahlilini ise şu cümlesiyle özetlemek mümkün: "Bu sorunun çözümü hâlâ Türk devletinin geliştireceği doğru politikalara bağlıdır."

Başta da ifade ettim, fikirlerinde samimi olup olmadığını tesbit etmek mevkiinde değiliz ama söylediklerinin ilginçliği konusunda şüphe yoktur. En azından okuyucuya, meselenin vaktiyle karşı taraftan nasıl göründüğüne dair dikkate değer farklı nirengiler sunuyor bu kitap.

Aşağıdaki cümlelerini de aynı ihtiyat (veya samimiyet) çerçevesi içinde değerlendirebilirsiniz: "Ben, ortak tarih, anayasal ve yasal zorunluluk, vatandaşlık gibi soyut nedenlerle bu ülkeye ve halka bağlı değilim. Atalarımın yaşadığı yerde kalmak ve yaşamak zorunda değilim, hiçbir anayasa, yasa, askeri güç beni ülkeye bağlamaya yeterli değildir. Ben bu ülkenin yazarlarına,

sanatçılarına, sporcularına, bu ülkenin güzelliklerine ve Yaşar Kemal'in deyimiyle güzel insanlarına bağlanmışım. Sezen Aksu'yu dinlemeden edemem, ismini vermek istemediğim onlarca Türk yazarını okumadan kalamam, Sergen'i izlemeden duramam, gitmesem de görmesem de İstanbulsuz bir vatan tasavvur edemem. Her gün bir kanalda Kemal Sunal'ı görmek bende öyle bir alışkanlık halini almış ki, o olmadan olamam. Beni bu ülkeye bağlayan sensin ve senin gibilerdir (kitabın yazarını kastediyor). Benim için vatan beyindir, duygudur, yetenektir, güzelliktir..."

(*) Marduk yayınları tarafından yayınlanan bu kitap, ATO Başkanı Sinan Aygün'ün Takdim'ini de ihtiva ediyor. Baskı tarihi Ağustos 2005, fotoğraflarla beraber toplam 428 sayfadır.)

**Film gibi**

YÖK'ü ve onun takım halinde Van ziyaretini haklı bulanlar, imâdan da ötede hükümetin yargı üzerinde etkili olabileceğine, olduğuna ve fiilen Van'daki mahkemeyi doğrudan etkilediğini öne sürüyorlar.

"Nasıl yani" demekte haklısınız, Cumhuriyet tarihi boyunca yargıyı etkilemiş bir hükümet görülmüş müdür ki şimdiki hükümet de bir benzerini yapabilsin? Ne diyor tarihçiler bu nazik mevzuuda? (Bir konferans da bu mevzu için dayayalım mı arkadaşlar?) Geçelim; ezber bozan, tatsız bir durum!

Yine de tam ifâde edilemiyor, öyleyse durumu âmiyâne tâbirle anlatmaya çalışalım (Eskiden sinemaya gitmek herkesin harcı ve imkânı olmadığı için insanlar birbirine film anlatırlardı; şimdi ben de aynı tekniği kullanarak bu hadiseyi âmiyâne tarzda tahkiye ediyorum):

Hükümet, YÖK'e gıcıktır, YÖK'ü yıpratmak için rektörler içinden dişine uygun bir hedef seçiyor, o rektörün "atandığı" ildeki bazı hukukçuları "ayarlıyor"; hukukçular da hükümetten birileri tarafından, herhalde şöyle tavlanmış olsalar gerektir:

- Merak etmeyin arkadaşlar, sizi ileride YÖK üyesi, Yargıtay veya Anayasa Mahkemesi başkanı, Barolar Birliği başkanı filan seçtiririz, yüksek mahkeme üyeliklerine getiririz, olmazsa mümtâzen terfî ettirir, o da olmazsa ilk genel seçimde sizi doğrudan milletvekili yapar nimetlere garkederiz!

Van'daki bazı hukukçular da kötü adamların, yani hükümetin vaadlerine kapılıyorlar ve o güne kadar Cumhuriyet'i savunmaktan başka hiçbir dikkate değer hususiyeti bulunmayan rektörü tutuklamak için bahâne aramaya başlıyorlar. Ne yapsak, ne etsek? Aranan bahâne kolayca bulunuyor çünkü -mâşallah bu memlekette nerede hatırı sayılır meblağla bir kamu ihâlesi açılsa oradan mutlaka kötü kokular taaffün eder. İlginç bir YÖK geleneğidir, üniversite rektörlerinin kısm-ı âzâmı Tıp Fakültesi mensupları arasından "atanır". Tıp fakülteleri ise sair

hastane hizmetlerine binaen öğretim ve araştırma fonksiyonları ile muvazzaf bulundukları için mütemadiyen yüksek meblağlar tutan tıbbî malzeme ve teknik cihaz satın almak durumundadır. O yüzden her ihâle açılışında, dedikodusu yıllarca devam eden ithamlar, iddialar, dosya savaşları ayyuka yükselir; bu öyle sisli bir ortamdır ki, kötü niyetli ile dürüstü tefrik etmek her zaman kolay olmaz. Bu arada yeri gelmişken belirtelim ki YÖK, bugüne kadar yolsuzlukla suçlanan hiçbir rektörün yargılanmasına izin vermemiştir; bu kadarla da kalmıyor, bir üniversite bünyesinde, üniversitenin idari hizmetiyle ilgili soruşturmaların açılması da tabiatıyla rektörün iznine tabi bulunmaktadır. Bu durumda, sadece Van'da görev yapan rektörü karalamak için değil, herhangi bir rektöre iftira etmek için kötü niyetlilerin önünde hayli "sislenmiş gri malzeme" yığılı bulunduğunu tahmin edebiliriz. Van'daki birtakım hukukçular, işte bu malzemeyi kullanarak rektörü kamu mankeni ittihaz edip hükümetin YÖK'e beslediği gıcıklığı özel bir şekilde iletmişlerdir. Ancak hükümet bu defa baltayı taşa vurmuştur; YÖK sıradan bir kurum değil, Cumhuriyet'in her şeysidir ve Cumhuriyet'in olmadığı yerde hukuk'un, yargının, bağımsız mahkemenin ve yargı süreçlerine müdahale etmeme gibi demokratik centilmenlik kurallarının da bir mânâsı kalmamaktadır. Onun için YÖK, en yetkili temsilcisinin ağzından rektöre sahip çıkmakla Cumhuriyet'i kollamanın aynı şey demek olduğunu beyan etmiştir. Bu durumda cumhuriyetçi güçlere düşen görev hem hükümeti, hem Van'daki hukukçuları tel'in etmek, susmamak, Cumhuriyet'e sahip çıkmaktır.

Film anlatır gibi hikâye ettikçe sanki gerçeküstüymüş, insana "yok canım bu kadarı da olmaz" dedirtecek derecede inanılmaz gibi görünüyor. Dram değil de komedi filmi tarzında hikâye edilse, belki daha inandırıcı olurdu.

Film gibi diyorum ama filozoflar haklı azizim; bu olayda realite sanatın önüne geçiyor resmen vallahi!

## **İnsanlar ikiye ayrılır**

Şövalyelik ahlâkında belden aşağı vurmak, atından düşene kılıç çekmek, çocuk, kadın, yaşlı, hasta ve mâlul gibi kendini savunamaz kimseleri çatışmada taraf saymak yoktur; o yüzden şövalyelik bir askeri sıfat olmaktan önce insâni bir yükseliş, beşeri bir haslettir.

Ortaçağlar çoktan sona erdiyse de şövalyelik ölmedi, civanmertlerin, hakşinasların, "El Hakk ya'lu ve lâ yu'la aleyh" düsturunu vicdanlarında mıh gibi taşıyanların, mürüvvetmendlerin, mertlerin belkemiğini dik tutan kimyâda hâlâ yaşıyor ama her kalleşlikte ölesiye yaralanıyor, sarsılıyor, dizlerinin bağı çözülüyor.

Van Rektörünün dedesi ve babaannesi Ermeni asıllı imiş; günlerdir iltihaplı bir ağrı gibi dedikodu ikliminde döneleyip duran bu fiskosun belgesi yayınlandı dün bir gazetede.

Kendimi aşağılanmış, hakarete uğramış, küçülmüş hissettim. Bu gazetecilikse öyle gazetecilik olmaz olsun, araştırmacılıksa ona da lânet. Ne Müslümanlıkla alâkası var, ne vatanperverlikle; bunun adı kalleşlik.

Belgeyi yayınlayan gazeteci "Ermeni'den dönmek kabahat değil ama bu bilgiyi niçin sakladılar?" diye soruyor, daha doğrusu bu soruyu sormaya cür'et edebiliyor!

Ar damarının çatladığı yerdir burası; çünkü bu ülkede hiç kimse hangi asıldan geldiğini açıklamak, isbat etmek zorunda değil, olmamalı. Nüfus kayıtlarına gömülmüş ayrıntıları karga gibi didikleyerek çirkin mânâlar çıkarmaya kalkışmak ise tek kelimeyle kalleşlik.

Tarihçiler iyi bilir, bu memlekete bütün varı ve samimiyeti ile hizmet eden eli öpülesi Ermeniler de olduğu gibi eba an ced Türk-İslâm olduğu halde ülkesine büyük kötülüklerde bulunan Türkler de vardır. Aptallık, beceriksizlik, dar kafalılık hiçbir dinin ve cinsin özelliği değil, kezâ tersi de öyle. İnsanların kabaca ikiye ayrıldığını geç öğrendim; iyiler ve kötüler: Mertler ve nâmertler, güvenilir olanlar ve kalleşler! Sağcı-solcu, Müslüman-Ermeni, Türk-Rum, vatanperver-vatan haini gibi etiketler karakteri tarif etmiyor. Karakter, birkaç günde solcu veya sağcı, iktidar yağdanlığı veya muhalif olabilmek kadar kolay iktisap edilmiyor çünkü; karakter rûhun dışa aksediş biçimidir, içte yoksa dışardan imaj soytarılıklarıyla var gibi gösteremezsiniz zaten.

Van rektörüne bu konuda son derece ayıp edilmiştir; sadece ona değil, dedesi, ninesi "muhtedi" sıfatını taşıyan herkese çok ayıp edilmiştir. Müslümanlık kelime-i şehâdetle başlamaz mı, yüz sene önce yapılmış tercihleri hâlâ sorgulamak ırkçılığın ve dini fanatizmin en kerih görüntüsü değil mi?

Evet, insanlar kabaca ikiye ayrılır: "Yeter söz milletin" başlığı altında isteyene kimlik bildirmeksizin akıllarına esen herkes aleyhinde saçmalama hakkı tanıyan bir gazeteciyi hangi sınıfa koymam gerektiğini düşünüp duruyorum. En iyisi siz karar veriniz: "Bir grup TRT çalışanı" imzasıyla bu gazeteciye bir mektup gönderilmiş; özeti şu: "TRT Genel Müdürlüğü'nü vekâleten yürüten Ali Güneş aslında bir 'İmam'dır. Sakarya'nın bir köyünde vaktiyle imamlık yapmıştı". Ardından diyorlar ki, "Anayasal bir kuruluş olan TRT Genel Müdürlüğü bu kadar ucuzladı mı?" İkinci iddia ise TRT Genel müdür program yardımcılığına getirilen Muhsin Mete ile ilgili; (o çok şerefli) bir grup TRT çalışanı diyor ki: "Muhsin Mete cemaatçidir. Daha önce Kültür Bakanlığı'na genel müdür olmasını Cumhurbaşkanı reddetmişti. Öyleyse Atatürk İlke ve Devrimlerine karşı birisi olduğu Cumhurbaşkanlığınca tesbit edilmiştir. Lütfen anayasal bir kuruluş olan TRT'ye sahip çıkalım."

---

Müstehcenlik sadece açık saçıklık değildir aziz okuyucular; işbu mektup dahi kaleme alanı ve yayınlayanı ile "istihcân" dairesindedir.

Evet evet, insanlar kabaca ikiye ayrılıyor!

## **"Baka Vezirim"in Cumhuriyetçesi**

Haberi duydum, seyretmeye cesaretim elvermedi; Malatya Çocuk Esirgeme Kurumu'nda kaydedilen sahnelerden bahsediyorum.

Haydi itiraf edelim, haydi yüzümüzü kızartalım, haydi aynaya utanarak bakalım: Çocuk yurtlarında, (salak futbol spikeri tabiriyle, "sahalarda görülmesini istemediğimiz türden") olaylar cereyan ettiğini bilmeyenimiz var mı?

Yok! Star TV'deki Deşifre programında gösterilen haberler, çöp tenekesinin kapağını kımıldattı sadece. Manzara ve koku yüreğimizi kaldırdı. Hükümet alelacele hadiseye vaziyet etti vesaire vesaire. Sual şu: Bu görüntüler, Türkiye'de yetiştirme yurtlarında bir milât, bir iyileştirme başlangıcı teşkil edecek mi? Etmeyecek, etmez. Öyle bir ihtimâl olsaydı meselâ hükümet daha olayın işitilmesinin ilk saatinde o yurdun bulunduğu ilin mülki âmirini açığa alır, ertesi gün Bakanlar Kurulu'nu Malatya'da toplardı. O zaman da "Türkiye ille de AB'ye girsin" diye artistlikler yapmaya lüzum kalmazdı, çünkü Avrupa'yı çoktan sollamış olurduk. Bu işte valinin şahsi taksiri olmadığı mâlum ama vicdâni mes'uliyeti vardır; en az benim mes'ul olduğum kadar vali de sorumludur, bu sorumluluktan kaçış yok. "Onca iş arasında vali, yetiştirme yurtlarına nasıl göz-kulak olsun, her kurumun âmiri, memuru, tüzüğü var zaten" denmeyecek. Rezalet kimin mıntıkasında görüldüyse o mıntıkanın âmiri "ben bu işi yapamadım, ırzı, nâmusu, sağlığı bana emanet edilmiş sabî-sıbyâna sahip çıkamadım" deyip ceketini alıp gidecek. O gidince İçişleri Bakanı da gidecek, Sağlık Bakanı da, Bu işlere bakan Devlet Bakanı da. Bakıcı kadınları mahkemeye vermek, temeli kağşadığı için camları çatlamış binânın camlarını bantlamak demek. Kendimizi kandıracaksak kandıralım ama bu meseleyi "ila yevm'il kıyâme" halletmek dirâyet ve azmini gösterecek bir heyetin yapacağı ilk iş bellidir; sorumluluğu kanun ve yönetmeliklerle alt birimlere aktarmak yerine yukarılara doğru kesifleştirmek ve şahsileştirmek. Osmanlı lisânı ile, "Baka vezirim, şol sabîler ki vediatullahdır. Tekinin kılına hâlel gelirse, sen bilürsün, tatlıca canın alırum" demenin Cumhuriyetçi tarzı ne ise onu bulup yerine getirmek.

Yeri değil belki ama söylenmemeli mi; her ufak dırıltıyı boşanma sebebi haline getiren genç ebeveynlere hâkimler şu görüntüleri saatlerce seyrettirdikten sonra ilâmlarını vermeli. Devlet denilen cihaz çocuk yetiştirmekte ehil değildir, bu zoraki kurumlar "sosyal devlet" güzellemesinin dayattığı tatsız ve çaresiz çözümlerdir. Yetiştirme yurtlarını, Tarım il müdürlüğü nazarıyla yönetirseniz, sabî-sıbyânımızın ırzı kırıkların insâfına kalma ihtimâli yüksektir. O halde lâmı cimi yok, her ilde devlet himâyesine bırakılmış çocukların her nevi sağlığını o ilin valisine zimmetlemek gerekir. Yapamayan gider; hamdolsun idare-i Cumhuriyyemizde vali kıtlığı yoktur.

Şekil A, B, C, çöp tenekesini tamamen tersyüz etmeye cesaret bulursak görürüz ki mümâsil şekillerin ardı arkası yoktur.

---

Şu ikiz kuleler meselesi hakikaten inanılır gibi değil. Vaktiyle Refah iktidarı, belediyelerinin parlak başarılarının dümen suyunda yükselmişti, AK Parti'nin performansını ise AK Partili belediyeler tayin edecek ve bu gidişata bakılırsa iktidar, siyasi eylemlerinden ziyade beledî ve medenî üslûbuyla seçim tartısına çıkacak. Ben İstanbullu seçmen olsam, bir dahaki seçimde ikiz kuleler projesine ortak olarak hemşehrilerine "çakmaya" çalışan bir başkana ve partisine oy verirken uzuun uzun düşünürüm.

Hükümet partisinin özdenetim mekanizmaları iyi çalışıyor mu şüphe içindeyim.

**Nükteyi karnından bıçaklamak**

Fıkra anlatırken başınıza gelebilecek en berbat durum fıkranın aslında ne anlama geldiğini izah etmek için fıkra bittiği halde açıklamalara devam etmek zorunda kalmaktır. İşin bütün lezzeti kaybolur.

Bu yüzden okuyucu mektubu, sizlerin nazarında olmasa bile benim için fıkradan çıkarılması gereken "hisse" nüktesini hayli tatsızlaştırdı.

"Sayın hocam şimdi karizmayı çizdirdiniz işte. Hiçbir yazınızı kaçırmamış tüm kitaplarınızı hatmetmiş birisi olarak Kıyak isimli yazınızda anlattığınız fıkra size hiç yakışmadı. Bu fıkra çok bilinen ancak Allah'ın sıfatlarını tahkir eden mahiyet içerir. Allah sizi affetsin. Nasıl böyle bir şey yazdınız hâlâ hayret ediyorum. Bu gazetede tüm yazıları İslam fıkhı açısından inceleyen bir Allah'ın kulu yok mudur beyler?"

Mektup aynen böyle; okuyucumun ismini kendisinden izin almadığım için vermiyorum ama mektubunu yayınlamakta mahzur görmedim, zira yazdığım her şeyi okuyacak derecede yakından takib eden bir okuyucunun yazarına sitemde bulunma, eleştirme hakkı da vardır; bu eleştiriden sizleri de haberdar etmek istedim.

Karizmayı çizdirmek önemli değil de, okuyucumun ileri sürdüğü gibi Allah'ın sıfatlarını tahkir edici bir cürme suç ortaklığı etmiş olmak, hiç de hoş sayılmaz. Bu yüzden şu "menhus" fıkra üzerinde duralım biraz;

Fıkrayı özetle de olsa yeniden hatırlatmaya artık cesaret edemiyorum ama geçen hafta Turkuvaz'ı okumamış olanlar için, "Tevbe ya Rab hatâ râhıha gittiklerime / Bilüb ettiklerime, bilmeyüb ettiklerime" deyip anafikri özetlemek istiyorum: Temel'in biri, orucunu bozacak kertede zorlandığı bir anda, oruç tutmakla veya sair ibâdetleri yerine getirmekle Allah'a iyilik ettiğini zanneden ham ervâh makûlesinin hissiyatına tercüman olacak komik bir lâf sarf

ediyor ve "bu iyiliğimi unutma, yarın mizan terazisi kurulduğunda benim hangi müşkül ve çetin şartlarda orucumu bozmadığımı da terazinin sevap kefesine koy ki sevabım günahımdan fazla gelsin" demeye getiriyor.

Gözünüz aydın ey okuyucu; işte fıkranın anafikrini açık açık yazdık. İçiniz rahat etti mi bilmem?

Başınıza gelmiştir, fıkra anlatırken başınıza gelebilecek en berbat durum fıkranın aslında ne anlama geldiğini izah etmek için fıkra bittiği halde açıklamalara devam etmek zorunda kalmaktır. İşin bütün lezzeti kaybolur. Bu yüzden okuyucu mektubu, sizlerin nazarında olmasa bile benim için fıkradan çıkarılması gereken "hisse" nüktesini hayli tatsızlaştırdı. Hele hele, "Bu gazetede tüm yazıları İslam fıkhı açısından inceleyen bir Allah'ın kulu yok mudur beyler?" cümlesini okuyunca kendimi çaktırmadan gazetenin okuyucu kitlesini ifsad etmeğe, ayağını kaydırmaya çalışan bir gizli ajan gibi hissettim.

"Vay canına" dedim kendi kendime, "vay canına be!"

Tam da kendime "olur böyle şeyler, dünyada yanlış anlaşılan ilk kişi sen değilsin ki; boşver ve bir başka konuya eğil" diye telkinde bulunup bu yazıyı da, "yarıda kalmış yazılar" klasörüne atmak üzereydim ki bu defa bir başka okur mektubu geldi; ilkinden daha eşedd, okuyunca hak vereceksiniz:

"İnanamadım. Herhalde oruç Temel'in değil de sizin başınıza vurdu. Sizi tanımasam? Dinimizi hafife alan ve Alemlerin Rabbiyle böylesine edepsizce bir mükalemeye güleceğimizi mi sandınız? Ha boyalı basın kendi çalar kendi oynar-güler. Sanki Bektaşi fıkraları. Bu satırları yazan birini radikal dışardan biri sanmayın, 1987'den beri okuyan biri. Okurdan dilemeseniz de Rabbimden af dilemelisiniz. Yazar olmak zormuş-mesuliyeti ağırmış, korktum. Selamlar."

Hemen ifade edeyim ki mektuptaki noktalama işaretlerini düzeltmeme rağmen üslubu bozarım endişesiyle ifadedeki orijinalliğe dokunmadım. Her iki mektubun ortak özelliği, yazarı yakından tanıyan, bilen, ötedenberi takib eden okuyucuların sitemini ifade etmesi. Bir bakıma "içerden" veya çok yakından tenkid gelince elbette inandırıcılık katsayısı da yükseliyor.

İlk okuyucu beni "Allah'ın sıfatlarını tahkir" ile suçlarken, ikincisi Temel'in son cümlesini "edepsizce bir mükâmele" diye niteliyor ve Bektaşi fıkralarına benzetiyor. Oruç benim başıma vurmuş olabilir ama Bektaşi fıkralarına zımnen de olsa şetm edilmesine dayanamam; elbette hepsi aynı karatta değildir ama umumi itibarla zarif nüktelerdir. Bilinmesinde fayda vardır; insanı inceltir en azından. Okuyucu, Bektaşi Nükteleri ile Şathiyye geleneğini karıştırıyor ama önemli değil. Her iki okuyucu da bu fıkranın gazete sütunlarına geçmesiyle bir hakaret fiili işlendiği iddiasındalar.

İncitmek değil sadece bir soruya cevap vermesini istiyorum bu iki "fevkalade müteyakkız" okuyucunun, soru şu;

-Temel'in biri uzun yaz gününde oruç tutmakla Allah'a iyilik yaptığını zannetmişse ve bu fikrini de yüksek sesle belirtmişse, bu eylemde Temel'den başka zarar ve hakarete uğrayan var mıdır? Bu fıkrada biz Temel'den başka kime gülüyoruz?

Bu kadarcık nükteyi anlayamamak kabahat sayılmaz elbette ama ol anlayışsızlık hâlinden sonra kaleme-kağıda sarılıp yazara ayar çekmeye kalkışmak -kimse kusura bakmasın- en azından ayıptır. Âleme lâf ile nizâmet verilmeden önce insan, "doğru anlamış mıyım bakalım" diye birilerine danışır, sual eder.

Evet biraz öfkelendiğimi saklayacak değilim ama şu esnada oruç tutmakla Rabbine iyilik ettiğini zanneden Temel'e değil, bilakis bu eylemiyle Temel'in birçok kutsal değeri rencide ettiğini zanneden mektup sahiplerinin aşırı gergin ve müteyakkız hallerine tebessüm ediyorum sadece. Oruç keyfi deyip geçiyorum, ne yapayım, ne yapılır?

## Gericilikse gericilik: Gökdelenlere hayır!

Bir kere İstanbul'un eşsiz silueti ile gökdelen fikrini yanyana koymak abeslerin en büyüğü. Başka hiçbir haklı ve mâkul gibi görünen sebep İstanbul'a yeni gökdelenler dikilmesi ve mevcutlarının varlık sebebini savunmayı mâzur gösteremez.

İstanbul Levent'e her biri 300'er metre yüksekliğinde iki dev kule. Geçen haftanın gazeteleri bu haberin ayrıntıları ile doluydu.

İstanbul'u karış karış bilen biri değilim; Ramazan başlangıcında iki günlüğüne İstanbul'u ziyaretimin ilk gün öğleden sonrası programım müsait olduğu için önce Hazret-i Hâlid'i ziyaret edip ardından Boğaz havası almak için yarım saatliğine de olsa Tarabya'ya kadar uzanmak fırsatımız oldu. Bir Cuma ikindi öncesinde Eyüp Sultan Camii, -kelimenin hakkıyla- inanılmaz görüntüleriyle âdeta gözlerimi kamaştırdı. Cami avlusundan belki yüz metre ötesinden başlayan yoğun kalabalık, cami avlusunda tam bir izdihama dönüşüverdi. Her sınıftan ve her giyimde kadınların istilasına uğramış avlu, Türkiye'de inanç sosyolojisi ile uğraşanlara adeta darı anbarına düşmüş bir tavuğun hangi birinden çimleneceği bilmemesi misâli son derece zengin malzeme sunuyor. Bu bakımdan İstanbul, nasılsa hâlâ câzibesini koruyabilmiş geçkin güzelleri hatırlatıyor insana. Ama o saatlerde Eyüpsultan'a yaklaşabilmek bile çok meşakkatli ve mahsus azim gerektiren bir çile haline gelmiş ne yazık ki.

Benim anlam iklimimde Hazret-i Hâlid hâlâ İstanbul'un mânevi garnizon komutanı şerefini ihrâz ettiği için mevcud kaydımızı bildirdikten sonra Boğaz yollarına düştük. Mecidiyeköy ve Maslak civarından geçerken İstanbul'un gökdelenlerini biraz daha yakından görmek fırsatı

oldu. Kadıköy Karaköy vapurunda çok uzaklardan silüeti hayâl-meyâl seçilebilen gökdelenleri ilk defa bu kadar yakından gördüm; uzaktan göründüğünden çok daha çirkin bir intiba vermeleri beni şaşırtmadı. Gökdelen fikrinin bizatihi kendisi benim için zaten çirkindir ama İstanbul'un gökdelenleri, galiba dünyadaki mevcutlarından daha kötü. İstanbul'a -velev ki- gökdelen dikmeyi tasarlayan bir mimarın eli ayağı titremeli diye düşünürüm ben; gördüğüm örnekler, mimarlık 2. sınıf talebelerinin elinden çıkmışcasına zevksizdi.

Bir kere İstanbul'un eşsiz silueti ile gökdelen fikrini yanyana koymak abeslerin en büyüğü. Başka hiçbir haklı ve mâkul gibi görünen sebep İstanbul'a yeni gökdelenler dikilmesi ve mevcutlarının varlık sebebini savunmayı mâzur gösteremez. Mâkul sebepler mâlum: İstanbul dünya çapında bir iş merkezidir, kıtalararası ticaretin kavşak yeridir, Türk sanayiinin kalbi, dağıtım ve pazarlama merkezidir, kezâ vaktiyle çok hırçın tarzda yağmalanması yüzünden İstanbul'da yeni arsa üretmek neredeyse tıkanma noktasında imkânsızdır vesaire vesaire... Başka "mâkul" sebepler gösterilmesi de mümkün: Dünyanın bütün büyük şehirlerinde, vazgeçilmez derecede bir mimarlık figürü olarak gökdelenler varlığını koruyor, hatta yenileri inşa ediliyor. Bu binalar çevrelerinde büyük ekonomik hareketlilik yaratıyor, istihdama sebep oluyor ve yeni kapasiteler de inşa ediyorlar ama "küçücük" bir kusurları var: Gökdelenler insânî boyutları ihlâl ediyorlar! Ve meşhur kanundur: Su-i misâl emsâl olmaz derler.

Çok daha önemli mahzurları da var: Meselâ sair binalar için çok kolayca geçiştirilmesi mümkün kazalar, yükseklerde yıkıcı şiddetle esebilen rüzgarlar, yangın, deprem gibi tabii âfetler gökdelenlerde telafisi imkânsız facialara yol açabiliyor, diğer taraftan bu binalar yoğun nüfus barındırdığı için zaten İstanbul gibi trafiği çoktandır iflâs etmiş bir şehirde yeni trafik kördüğümleri ihdas etmek için bire bir. Evet tedbir alınabilir, modern teknolojiden, yüksek mühendislik tekniklerinden istifade edilebilir ve nitekim Dubai sermayesi ile inşa edilecek gökdelenlerin aslında İstanbul için ne kadar faydalı ve kaçınılmaz olduğunu ileri süren yoğun bir enformasyon saldırısı daha ilk günden gazete ve ekranları istila etmiş durumdadır. Daha şimdiden 500 milyon Dolar'a çıkacağı hesaplanan bu dev yatırım sahiplerinin medyada gerekli desteği sağlamak için harekete geçmiş olmasını da tabii karşılamak lâzım. Yani çifte gökdelenler meselesini daha günlerce tartışacağımız bellidir. Demokratik bir toplumda bu gibi şeyleri tabii karşılamak lâzım ama tabii karşılanamayacak olan şey, İstanbul Belediyesi'nin bu projelere daha işin başında ortak olmasıdır. Belediyenin ortaklığı, yatırımcılar için medya desteğinden çok daha önemli görünebilecek anlam taşıyor. Oysa ki daha bu safhada iken İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sırf insâni sebeplerle ve şehir estetiği nokta-i nazarından bu projeye muhalefet etmesi beklenirdi.

Neyse ki İstanbul'un mimarlık mesleğinden gelen bir Belediye Başkanı var! Ez kazâ ya toptancı veya manifaturacı olsa ne yapardık?

Yeniden "insânî boyutlar" meselesine dönebiliriz şimdi; insâni boyutlar taşıyan şehir, -o gün için dahi büyük mimarlık facialarına sahne olmasına rağmen- meselâ İstanbul'un en azından

elli sene önceki hâlidir. Elli yıl veya bir asır. Sokaklarında kalabalıktan hafakanlar geçirmeden yürünebilen, yollarında yaya ve insan trafiğinin rahatça akabildiği, şehrin tabii topoğrafyasına insan eliyle vahim müdahalelerin henüz yapılmadığı, tarihi ve tabii dokunun şehrin en eski hemşehrisi sayılarak saygıyla, sevgiyle muhafaza edildiği, komşulukların, esnaflığın, eğitimin, ticaretin kaotik tesadüflerin seyrine tâbi kalmaksızın kendi âhengiyle yürüyebildiği bir yer.

Hayır, İstanbul'a bırakınız yeni gökdelen dikmeyi, yeni bina yaparken bile kılı kırk yararcasına titizlenmek gerektiği bir kader dönemi içindeyiz. İstanbul'u, birşeyler yapmakla değil, belki sadece yıkmakla kurtarabileceğimiz bir dönem bu. Neyi, nereye, nasıl yapacağımızı değil, nereyi, nasıl ve hangi usulle yıkarak İstanbul'u boğulmaktan ve tıkanmaktan kurtarmanın tartışılması gerektiği zamanlar bunlar.

Mesele ne dış sermaye düşmanlığı, ne Arap-İslam dolarlarına bazı çevrelerde duyulan peşin antipati, ne de vaktiyle Necdet Calp'ın sergilediği cinsten bir "ille de yaptırmam" inadı.

Mesele İstanbul!

"Yapmak yerine yıkmak gerekir" teklifini ileri sürerken konu sanki ciddiyetten uzaklaşmış gibi görünüyor; oysa ki İstanbul'un şimdiki hâli bile son derece ciddiyetten uzak, belki ancak mizah diliyle kavranabilir bir "insana eziyet" fenomeni şeklini bürünmüş durumda.

**İşletilmişlik!**

Fotoğrafa bakıyoruz, başöğretmenin odasına celbedilmiş yaramaz, kavgacı öğrenciler gibi birbirlerini yok sayan, hırslı, dokunsan patlayacak havalarında kerli ferli adamlar.

Belki de o esnada şakır şakır fotoğraf çekildiğinden olsa gerek uzlaşmaz, taviz vermez, affetmez pozlar veriyorlar.

Yakın zamana kadar bu tablo beni üzerdi; ama dün gazetedeki resimlere dikkatle bakınca, "bana ne yahu" diye düşündüm, "koklaşsalar n'olur, didişseler ne yazar?" Vakıa 2001 Şubatı'ndaki o akıllara sığmaz kriz de, yine aynı fotoğraftaki zevâtın ne derece ciddi olduğunu hâlâ kestiremediğimiz kavgasından çıkmıştı. Hâfıza-i beşer nisyân ile mâlul; 21 Şubat rezâletinin sonuçlarını şöyle bir hatırlayalım isterseniz.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Başbakan Bülent Ecevit arasında 19 Şubat 2001 tarihli MGK toplantısı esnasında yaşanan gerginlik, Cumhuriyet tarihinin en büyük ekonomik krizinin patlamasına yol açmıştı. Kamuoyunda "Kara Çarşamba" olarak adlandırılan krizden sonra, 14 aydan bu yana izlenen sıkı para politikası değiştirildi. Hükümet, "dalgalı kur" politikasına geçme kararı aldı. Krizin etkileri uzun süre devam etti. Binlerce kişi işsiz kaldı, çok sayıda işyeri kapandı. 21 Şubat'ta gecelik faizler yüzde 7500 ile "tarihi yükseliş", İMKB de yüzde 18,1 ile "tarihi düşüş" yaşadı, Merkez Bankası'ndan bir günde 7,5 milyar dolar

çekildi. Her TC vatandaşı, 19-21 Şubat tarihleri arasında en iyimser rakamla yarı yarıya fakirleşti.

Krizin aktörleri bugün ne yapıyor, bakalım: O günün hükümetini teşkil eden koalisyon ortağı partilerin hepsi, yani MHP, DSP ve ANAP, barajı geçemeyerek ilk seçimde Meclis dışında kaldılar. Bülent Ecevit ve Mesut Yılmaz aktif siyaseti terk etti, Devlet Bahçeli ise genel başkanlığı bırakacağı izlenimi vermesine rağmen yerinde kaldı. O toplantının önemli aktörlerinden Devlet Bakanı Hüsamettin Özkan da politikanın dışına savruldu, ekonomiden sorumlu diğer bakanlar da öyle. Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel görevinden istifa etti. Kurulun asker üyeleri, kanun gereği yaş haddinden emekli oldular. 19 Şubat 2001 tarihli MGK toplantısına katılanlardan sadece Cumhurbaşkanı Sezer bugün de aynı görevine devam ediyor. Türkiye'de siyaseti, bürokrasiyi, ekonomiyi, iş hayatını ve nice ailenin huzur ve saadetini kasırga gibi vuran kriz, Çankaya sâkinine dokunmadı.

Krizde dahli var mıydı, yok muydu; masaya fırlatılan Anayasa kitapçığının krizi tetiklediğini söyleyenler, "var" diyor; MGK toplantılarında konuşulanların dışarıya aksettirilmesi kanunen yasakmış; (Bu yasağın da artık cılkı çıktı, ertesi gün, 'iyi haber aldığı' ileri sürülen bazı gazeteciler sanki orada imişler gibi toplantıyı hikâye ediyorlar; sahi kim sızdırıyor bunca bilgiyi?) günün birinde toplantıya katılanlar hâtıralarını yazarsa, Sayın Sezer'in krizdeki hissesini daha iyi anlarız.

Tekrar resme bakıyorum, tamam, Ankara'nın Çankaya muhitinde birkaç kilometrekarelik alanda çalışan bu adamlar dargınlığı had safhalara vardırırlarsa bizi yeni krizlere dûçar edebilirler ama yine de ciddiye alasım gelmiyor; hepsinin yüzünde şöyle bir ifâde var: "Evet ben bu resimde geçimsiz duruyorum ama nefsim için değil!" Peki ne için? Cevaplar değişiyor: "Millet için, halkım için, Cumhuriyet için, inkılaplar ve hasseten Türk aydınlanması devrimi için vb..."

Ama bilmeliler ki bu huysuzluk, geçimsizlik, sertleşme tavırları artık fena halde sıkmaya başladı. Cumhurbaşkanından anamuhalefet partisi başkanına, başbakanından sair zevâta kadar kimseyi daha sempatik veya antipatik görecek halde değiliz; birdenbire o resmi seyrederken farklı dünya görüşlerinin ve siyasi içtihatların görünmez hale geldiğini fark ettim.

Sizin de ara sıra böyle tatsız bir "işletilmişlik" duygusuna kapıldığınız olur mu?

**2005**

30 Kasım

**Türkiye'de 'Türk' olmak** Zaman Gazetesi

29 Kasım

**Mağlubiyeti kazanmak veya boşa çıkmış bir tez** Zaman Gazetesi

28 Kasım

**Güzel haber budur işte: Kubbealtı Lugati!** Aksiyon Dergisi

28 Kasım

**Mizah deryasına ben bazı bazı...** Zaman Gazetesi

27 Kasım

**Kış yollarında** Zaman Gazetesi, Turkuaz

26 Kasım

**Yerli kaya!** Zaman Gazetesi

23 Kasım

**Ebru, mozaik, karo?..** Zaman Gazetesi

21 Kasım

**Aile fotoğrafçılığına ve aile fotoğraflarına dair** Aksiyon Dergisi

21 Kasım

**Kur'an'ı da ilga edelim mi üstad?** Zaman Gazetesi

20 Kasım

**Sur** Zaman Gazetesi, Turkuaz

19 Kasım

**Peki, nedir "olay"?** Zaman Gazetesi

16 Kasım

**Ve böyle biteviye...** Zaman Gazetesi

14 Kasım

**Talihsiz bir niteleme** Zaman Gazetesi

14 Kasım

**Yakın ve uzak tarih üzerine çalakürek düşünceler** Aksiyon Dergisi

13 Kasım

**Kelepir mevzular** Zaman Gazetesi, Turkuaz

11 Kasım

**Gazi'ye rapor** Zaman Gazetesi

09 Kasım

**Müskirat aksâtasına dair** Zaman Gazetesi

07 Kasım

**Ramazan mahmurluğunda kitaba yatmak** Aksiyon Dergisi

07 Kasım

**Türkler niçin pikniğe giderler?** Zaman Gazetesi

06 Kasım

**Dini televizyona alet etmek** Zaman Gazetesi, Turkuaz

05 Kasım

**Evet, şimdilik iyi gidiyor da...** Zaman Gazetesi

02 Kasım

**Bu sene Hac, Kurban Bayramı'na denk gelir mi, bakalım?** Zaman Gazetesi

## Bu sene Hac, Kurban Bayramı'na denk gelir mi, bakalım?

Sâbık reisicumhurumuz Süleyman Demirel Beyefendi'ye medyûn-ı şükrânım: Evvelen bizzat kendileri Resimli Fen ve Tabiat Ansiklopedisi misâli engin bir mütebahhireye mâlik

bulunmakla mâşallah, oku oku bitmiyor ve bizi çağdaş gelişmelerden dem be dem haberdar ediyorlar.

Ayrıca kendilerine beni hâlâ kendimi çocukmuş gibi görmeme yardım ettikleri için de şükran duyuyorum. 1962'de o, AP genel başkan yardımcısı iken ben ilkokul 2'de idim. Sayın Demirel'in her ufuk açıcı konuşmasını dinlediğimde (meselâ "Asker ülkenin iyi yönetilmesini herkesten çok ister" gibi), "ben daha çocuğum, başımızda da Demirel var çok şükür" deyip rahatlıyorum.

---

Kadıköy Belediye Reisi, Göztepe Parkı'ndaki fidanlığa cami yaptırmaya kalkışan zihniyete karşı başlattığı mânidar mücâhedeyi yeni bir burca naklederek, caminin engellenmesi için dava açacak beher vatandaşın mahkeme masraflarını üstlenmeyi taahhüd buyurmuşlar. Bu, meselâ DYP ve ANAP gibi diğer muhalefet partileri için resmen haksız rekabet anlamına geliyor. En kalabalık muhalefet teşkilatı olarak CHP, AK Parti'nin bütün kusurlarını ve noksanını kapatan bir reklam şirketi gibi çalıştıkça asıl zarara uğrayan sair muhalefet partileri oluyor. Denklem karışık gibi görünüyor ama değil, şöyle: Hangi parti iktidarda olursa olsun CHP muhalefette ise problem yok demektir; CHP bir şekilde (bkz. Kadıköy dolayları) iktidarın imajını düzeltir.

---

Resmi Gazete'nin logosu bundan böyle kırmızı basılacakmış; bir an tüylerim ürperdi ve ülke nereye gidiyor diye acı acı hayıflandım.

Cumhuriyetçi güçleri ve Kızıl elma ittifakını müteyakkız bulunmaya davet ediyorum; bu işler böyle olur; evvela Resmi Gazete'nin logosunu kırmızıya boyarlar, ardından küçük ilân ve reklâm almaya başlarlar. Arası fazla geçmeden, "bu ne biçim gazete, spordan bahsetmez, köşe yazarı yoktur" lâfları edilmeye başlanır, ondan sonra bakarsınız ki devletin gazetesi iktidarın borazanı oluvermiş!..

---

Türk Telekom yeni ADSL tarifelerini güya öyle bir kurnazlık stratejisi ile hazırlamış ki, benim gibi saf aboneler, aynı paraya erişim hızının iki kat artırıldığını zannedip durmakta idiler. Halbuki hesap pek basit imiş (bilgileri internetten derledim; vebali aktaranın boynuna).

Alavere-dalavere, Türkiye'de yeni tarife ile 0.5 Mbit bağlantı hızına 75 dolar ücret ödenecek. Peki "çağdaş dünya"da durum nasıl diye merak ederseniz durum şöyle: Japonya'da 47 MBit 38, İsveç'te 24 MBit 35, Almanya'da 2 MBit 36 dolarlık tarife ile ücretlendiriliyor.

Ulaştırma Bakanı, internet kullanıcılarını araba sürücüleri ile karıştırıyor galiba; benzini vergilendirme politikasını internet servis ücretlerine giydirmeye çalışırken dikkat etmek lazım çünkü bu internet cemaati kafayı takarsa bakanı bile koltuğundan edebilir.

---

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, 29 Ekim Cumhuriyet kutlamaları esnasında Anıtkabir'de tören defterini imzalarken, geçen senenin hilâfına âniden susuzluk hissine kapılıp su içmemesi, ülkenin yüksek kesimlerinde şükrancalık namazlarının edâ edilmesine sebep olmuş gibi görünüyor. Ben ise hadiseleri serinkanlı bir soğukkanlılık (ne demekse?) ile takib etmeyi uygun buluyorum.

---

Efendim, Ramazan bayramınızı tebrik ederim. Bu sene mübarek oruç mevsimi serin havalara isâbet etti, iyi oldu; şimdi bir başka hususu merak etmekteyim; bakalım önceki yıllarda olduğu gibi bu sene de Kurban Bayramı Hac mevsimine denk düşecek mi?

**Evet, şimdilik iyi gidiyor da...**

Danimarka'da Jyllands Posten gazetesi, iki cihan serveri Efendimiz'i yakışıksız şekilde tasvir eden bir karikatür yayınlamış.

Bu densizlik tepki yaratınca aralarında bizim Başbakan'ın da bulunduğu 11 ülke temsilcileri bir mektup yazarak olayı kınamışlar. Danimarka'da hükümeti dışardan destekleyen Danimarka Halk Partisi meseleyi gensoru konusu haline getirince Başbakan Rasmussen celâllenerek, Danimarka'da fikir ve basın hürriyetini engellemeye kalkışan bu teşebbüsü Başbakan Erdoğan'dan soracağını belirtmiş. Milliyet'in haberinde olay aynen böyle aktarılıyor. Rasmussen'in muhakeme biçimi şöyle işliyor: "Danimarka'da basın hürriyeti var, basına müdahale edilemez, fikir hürriyetinin kullanılmasından rahatsız olanlar yargıya giderler."

Kağıt üstünde Rasmussen haklı; "Kağıt üstünde" dediğim, bizim hariciye muhitlerinin telâffuzundan pek hoşlandıkları, "Avrupa müktesâbatı" veya Avrupa Birliği Hukuku dedikleri olgu. Bu olgu din ve vicdan hürriyetine en geniş serbestîyi tanımakla birlikte "serbestî" kavramı içinde eleştiriyi, hatta istihzâyı ihtiva ettiği için, Müslümanların tepkisini garip, uyumsuz ve nihai kertede "hazmedilemez" bir tavır olarak değerlendirecektir. Problem Rasmussen'in veya onun gibi düşünenlerin davranışında değil, bizim bu olgu karşısında nasıl davranacağımız noktasında düğümleniyor.

Şimdilik ufak-tefek gibi görünen bu gibi pürüzler, daha şimdiden 10-12 senelik vade biçilen müzakere sürecinin bir yerinde Türkiye'yi dramatik yol ayrımına getirecek. Aslında müzakere

sürecini tıkaması muhtemel daha onlarca husus, potansiyel maraza başlıkları halinde bir kenarda duruyor. Onun içindir ki görüşmelere, en az ihtilaf çıkarması muhtemel konularla başlanılması taraflarca uygun görüldü. Daha önce de işaret etmiştik; Türkiye açısından önemli sayılan şey, AB'ye tam üyelik statüsünün kazanılacağı güne erişmekten ziyade, sürecin devam etmesidir zira Türkiye'de "AB üyeliği" fikrine temelden karşı olduğunu ilan eden ciddi bir siyasi güç yok; bu fikre samimiyetle muhalif olanlar bile, en azından süreç devam ettiği süre zarfında böyle radikal bir çıkışta bulunmaktan kaçınıyorlar; onların hesabı, müzakerelerin tıkandığında, "evet biz esasta AB üyeliğine karşı değildik ama muhtemel mahzurları da işaret etmiştik, işte dediğimiz çıktı" diyerek o günün kahramanı olmaktır. AB'ye tam üyelik siyasetini sürdüren merkez partileri ise, sadece müzakere sürecinde bulunmanın bile Türkiye'yi dönüştürecek reformların güç kaybetmemesi bakımından önemli olduğunu savunuyorlar; bu fikre saygı duymak gerekir çünkü ayan-âşikâre belli oldu ki Türkiye, kendi dinamikleriyle dönüşüm ve reform hamlelerini sürdürecek iç mutabakat ve fikr-i selimden mahrumdur. Yani, bu satırların yazarı tarafından savunulan, "AB'ye üye olmak uğruna birçok bağlayıcı taahhüde girip sun'i buhranlar yaşamak yerine, reform programını AB'den bağımsız bir üslûpta kendimiz takib edelim" fikri, pratikte ne yazık ki büyük bir mânâ ifâde etmiyor. Keşke edebilseydi, çünkü bu istikamette serdedilecek bir siyasi kararlılık, zannedilenin aksine Türkiye'nin AB üyeliğini kolaylaştırıcı ve süratlendirici bir tesir yapardı.

Türkiye'nin -söz gelişi Portekiz veya Polonya gibi ülkeler gibi- kolayca AB üyeliğini kazanamayacağını hatırlatan bir başka mesele daha var; pek göze çarpmayan ama mukayeseli ve derin tarih okumalarıyla vâsıl olunabilecek bir mesele bu, özetle şöyle ifade edilebilir: Türkiye bazı noktalarda henüz bütünleşmesini tamamlayabilmiş bir ülke değil. Nedir o "bazı noktalar?". Devlet büyüklerinin dinî bayramlarda bile "milli birlik ve beraberlik" nutukları çekmesi aslında o kadar da sıradan ve sebepsiz sayılmaz.

Süreç işliyor şimdilik: 50'nci kattan düşerken 30. kat hizasından geçen adam da öyle diyordu zaten; "şimdilik iyi gidiyor!"

## Dini televizyona alet etmek

Siz bu satırları okurken mübarek 11 Aylar girmiş ve Mübarek onbir ayın sultanı Ramazan ise sona ermiş olacak. Geçenlerde bir okuyucu şaka sadedinde soruyordu:

"Oruç bittiği için mi bayram yapıyoruz yoksa, mübarek 11 aylara kavuştuğumuz için mi?"

Ben şahsen Bu Ramazan'ın hayırla sona erdiğine memnunum; "Mübarek günler biz günahkârların üstünde durmadı, yel gibi geldi geçti" diye yakaranlardan olmadığım gibi, "Mübarek 11 aylar geldi" diye meseleyi bayram yapacak kadar abartanlardan da değilim. Memnunum çünkü televizyonlarda iftar ve sahur programı seyretmekten ötürü her zaman

varlığıyla gurur duyduğum itidalim ve sabrım sona ermek, soğukkanlılığım zıvanadan çıkmak üzereydi.

"Din konulu sohbet yapmakla dini televizyona âlet etmek ayrı şeylerdir" diye düşünüyorsanız benimle berabersiniz demektir. "Dini televizyona veya daha doğrusu ratinge âlet etmek ne demek", demeyeceğinizden eminim, çünkü kötü örnekleriyle zaten yeterinden fazla yüzgöz olmuş bulunmaktayız.

Bir insanın Rabb'i huzurunda ihlâsa gömülüp sıdk-ı cân ile dua etmesi başka şeydir, televizyon kameralarının karşısında dua etmesi daha başka. Programında misafirlerini sırayla dua etmeye davet eden bir sunucu sizce doğru bir şey yapıyor olabilir mi? "Bunda ne fenalık var", diyebilirsiniz, ama bana sanki işin içine biraz gösteriş endişesi bulaşıyor gibi görününce basıyorum kumanda aletinin düğmesine...

İlâhiyatta hoca; gazetesinde haftada bir köşe yazısı da kaleme alıyor, eh sözü sohbeti de fena değil diyelim ama fark edenler şahittir; bütün Ramazan boyunca stüdyodaki masanın üstüne koyduğu iki kitap cildi ile program yaptı ve hatta programın birinde dayanamayıp, "İşte bu benim tefsirim, şimdiye kadar şu kadar cildini yazdım, gerisi geliyor." diye kendi ürününün reklâmını bile yapmaktan çekinmedi.

"Özel kanaldır, istediğini yapar, sana ne" diyebilirsiniz; öyledir ama bizim de beğenmeme, eleştirme hakkımız var, işte o hakkı kullanıyorum.

Gazelhan ilahi okuyor, kameraman muzipliği midir nedir, adamcağızın ağız içi anatomisinin bütün ayrıntılarına hakkıyla vâkıf oluyoruz bu esnada: "Dişlerinde kaç dolgusu vardır, hangisi düşmek üzeredir, küçük dili büyük mü, küçük mü; gece horlamasına sebep olur mu?" Oysaki sanatta kaidedir, ter kokusu hissettirilmez. Meyânda zorlanıyorsanız başka bir parça seçersiniz efendim, becerebilen gelir okur. Hele hele canlı yayınlanan programlarda icra edilen müzik eserlerindeki akort hatâlarını saymıyorum bile.

Cerre çıkmış mollalar misali Ramazan'dan Ramazan'a ekranlara dadanan bir Ramazancı takımı peyda oldu: Türkücüsü, halk ozanı, popçusu, arabeskçisi, ilâhicisi, aşçısı, kasidehânı, vaizi, üniversite hocası ile bir Ramazan starları ordusu, mübarek ay gelince hep bir koldan bize Ramazan neş'esi yaşatmak iddiasıyla ekranları kaplayıveriyorlar. Kötü örnekleri saymaya tâkat yetiremem, iyi örnekleri hatırlamaya çalışırsak daha anlamlı bir iş yapmış oluruz. Sahi, onca Ramazan programı arasında hatırlayabildiğiniz, "keşke bitmese de devam etseydi" diyebileceğiniz hangi programı hatırlıyorsunuz?

TV 8'de Sultanahmet Meydanı'nda canlı röportajlar yapan Erkan Tan'ın programı farklıydı meselâ: Doğrudan Ramazan'ı ele alan değil, Ramazan'ın yansımalarını, günlük hayatı yönetmesini, Ramazan kültürünü işleyen sıcak konuşmalar seyrettik. Bu tarzın çok daha güzelini, iki sene önce Star televizyonunda ismini ne yazık ki hatırlayamadığım sempatik bir

delikanlı yapıyordu; iftarın yaklaştığı saatlerde her gün İstanbul'un bir başka semtini mekan edinen program, sokak röportajlarıyla yürüyor ve sunucunun herhangi bir yerde iftar sofrasına katılmasıyla renkleniyordu. Ne yazık ki bu delikanlı sanki kötü bir program yapmış da cezalandırılması gerekmiş gibi kayıplara karıştı. Yine de Star bu sene iftar saatlerinde Sunay Akın'ın biçimlendirdiği, "Mahya Işıkları" ile farklı bir program gerçekleştirdi. Zaman zaman sunucunun çocuksu naifliği ile güçlenen ve zayıflayan program, Ramazan kültürünün yansımalarını gayet kararında işlemesiyle dikkatimi çekti (Eğer kriter benim zevkim ise, seneye bu programı seyremedeyiz demektir; bakın şuraya yazıyorum!)

Beğenmediklerimi bütün tafsilatıyla yazmaya kalkışırsam ne yerim kâfi gelir, ne de sitemlerin ardı arkası gelir. Kısaca "dini televizyona âlet etmek" diyeyim, ârif olan gerisini anlasın.

Öyle güzel programlar yapmalısınız, öyle bir iklim tasvirinde bulunmalısınız ki arkadaşlar, fersah hesabı bu iklime yabancı olanlar bile o iklimin içinde bulunmaya can atmalı, zaten Müslüman olanlar ise kendilerine niçin dini propaganda yapıldığı hissinin zihinde bıraktığı kötü intibâ yerine daha olumlu, daha leziz ve güzel duygulanışlar içinde hissetmeli kendini.

Bilmem meramımı anlatabiliyor muyum; biraz şüpheliyim, çünkü sevgili Ramazan'ımızın sona ermesi ile bu ay boyunca (dikkat, yazarınız otokritik yapıyor!) yazılarıma sirâyet eden hafif asabiyet hâlinin de sona ermesini ümit ediyorum.

Ramazan gitti gider; darısı, hayırlar ve güzelliklerle bir sonraki Ramazan'ı hakkıyla idrâk edebileceklerin başına diye noktalayalım. Bütün okuyucularımın Ramazan Bayramı'nı tebrik ederim; her ne kadar sürç-i lisân ettikse affoluna efendim.

## **Türkler niçin pikniğe giderler?**

Yaş itibariyle mensubu bulunduğum kuşak, emeklilik çağına girdi; kimi gözükara bir kararla atıldığı emeklilik günlerinin ilk panikleriyle boğuşmakta, kimi, "olduk diyelim, ne yapacağız" hesabında; kimi gün sayıyor, kimi, "git diyene kadar yerimden kımıldamam" diye erteliyor meseleyi.

İşsizi bunca bol ülkede emeklilik, üzerinde düşünülmeye değer bir mesele gibi görünmez; halbuki işsizlikle emeklilik, aynı olgunun farklı tarzda yansımış halidir; çünkü çalışıyor gibi görünen nüfusun karabasanı işsizliktir. Emekliliğin ilk günlerinde birdenbire içine düşülüveren atâlet hâli: "Ben şimdi ne yapacağım, neyle uğraşacağım, hangi işe yarayacağım" tedirginliğinin doğurduğu korku. Esnafın, tüccarın, serbest meslek sahibinin emekliliğini belki ayrı kategoride değerlendirmek lâzım; onlar kendi yağıyla kavrulmak ve kendi kendini istihdam etmek uğraşısı esnasında didinirken günün birinde kapıya dikilen emeklilik ihtimâlini, hayatlarını ikiye ayıran dramatik bir yol ayrımı gibi görmüyorlar, galip ihtimâlle Bağ-Kur'un tahsis ettiği az buçuk emeklilik maaşını bile görmezden gelerek işlerine tutunabiliyorlar; bir mânâda onlara emeklilik haram. Yine dükkân, yine tezgâh, yine çek-senet

sevimsizlikleri, kira, stopaj, sigorta sancıları. Burada bahsi edilen daha ziyade devlet memurlarının, sigortalı işçilerin emekliliği.

İşsizlikle emeklilik nasıl oluyor da aynı hâlin farklı görüntüleri gibi yansıyor; öyle, çünkü bir "işi olmak"la bir "meslek sahibi olmak" farklı şeyler olmasına rağmen ülkemizde aynı şeymiş gibi anlaşılıyor; daha doğrusu kamu hizmetinde çalışmak bu olgunun görünmez hale gelmesine sebep oluyor. Mesleksizlik, işsizlikten daha beterdir ama tez vadede iş sahibi olmak, mesleksizlik meselesini emeklilik eyyamına kadar uyutuyor. Elli küsür yaşlarında, sağlıklı, eli ayağı tutar bir adam emekliye ayrılıp ertesi günün sabahında evinden sokağa çıktığında bu olguyla karşılaşıyor ve kendine soruyor: "Bundan sonra ben ne işe yararım?"

"Şu işi hâlâ yapabilirim ama artık yeter, gerektiği kadar çalıştım ve yoruldum; dinlenmeyi hak ettim" diyebilmek de büyük saadet; ne var ki mesleksizliğin neredeyse kaide teşkil ettiği ülkemizde emekliliğin tadını çıkarmak kolay değil. Meslek sahibi olmak, emekliye özgüven verir ve artık mesleğini icra etmeyecek olması onu zedelemez ama gizli işsizlikten emekli olmak fenâ; tutunabilecek tek dal emekli maaşından ibaret kalıyor o zaman.

"Emekliler için yeni istihdam yaratılmalı" mânâsında anlaşılmasın ama, üretkenlik gücünü artık kaybettiğine inanmak zorunda kalan genç emekli nüfusun yeni bir "sektör" teşkil ettiğini iş dünyası ne zaman farkedecek diye bekliyorum. Devletin bu noktada yapması gereken, belki sadece iş kanununda birkaç esnetici değişiklikten ibarettir. Emekli olup ülkenin işgücü istatistiklerinden tardolunmak yerine daha hafif, belki toplumsal faydası daha fazla, belki ücreti daha az sektörlerde çalışmaya devam etmeyi mümkün kılan bir proje uygulanmaya başlansa sonucu ne olur? Şimdiden kestirmek zor; çünkü bizim mesleksizliğimiz içinde mühim miktarda ilgisizlik, meraksızlık, hatta hayata karşı kayıtsızlık ve hayal gücü yoksulluğu gibi tutum eksikliklerini de barındırıyor gibime geliyor. Amatörlük kavramının ülkemizde biraz da beceriksizlikle eş tutulması sebepsiz değildir.

Ve çok mühim bir noktayı ıskaladığımı farkediyorum: Kadın emekliler için bu mesele ne kadar mânidardır? Kadınlar, emekli olduklarına esasen ve fıtraten ait oldukları yere, yani evlerine dönüyorlar. Halbuki ev dediğimiz şey, bizim hayat tarzımızda erkeklere göre biçimlenmiş bir mekân değil; hafta sonu pikniklerinin anlam derinliklerinde tabiatla baş başa olmaktan çok, erkeğin evden uzaklaşması veya uzak tutulması gereğinin payı hiç de az değildir.

## Ramazan mahmurluğunda kitaba yatmak

Nihâl Atsız, bizim gençlik kuşağının efsânesiydi. Onun Türkçü geçmişi, bir kahramanlık hikâyesi gibi dilden dile gezerdi. Atsız'ın bir ilim adamı sıfatıyla önemli tarih tetkiklerine imzâ atmış olduğunu ise ölümünden sonra yayınlanan "Atsız Armağanı" isimli eseri incelerken farketmiştim.

Nihâl Atsız'ın "Bozkurtların Ölümü" ve "Bozkurtlar Diriliyor" adlı kitaplarının aynı kapak altında birleştirilmiş baskısını bir gecede okumuştum; sayfasını hatırlamıyorum ama bir gecede bitirilmesi müşkül derecede kalın bir kitaptı. Yemek için zaman ayırmayı bile lüzumsuz gibi gösteren o tatlı okuyuşları şimdi hasretle hatırlıyorum.

Nihâl Atsız, bizim gençlik kuşağının efsânesiydi; şiirlerinin haylicesini ezbere bilirdik. Onun Türkçü geçmişi, bir kahramanlık hikâyesi gibi dilden dile gezerdi. Atsız'ın bir ilim adamı sıfatıyla önemli tarih tetkiklerine imzâ atmış olduğunu ise ölümünden sonra Ötüken'in yayınladığı "Atsız Armağanı" isimli hacimli eseri incelerken farketmiştim.

İşte o günlerde kulaktan kulağa yayılan bir hayıflanma haberini hatırlıyorum, "Duydunuz mu Atsız'ın oğlu komünist olmuş!" Atsız gibi bir adamın oğlu nasıl komünist olabilirdi? Evlâtlarına söz geçiremeyen baba hikâyelerinden henüz haberimiz yoktu; üstelik sonraki yıllarda Yağmur Atsız ismini Cumhuriyet gazetesinde köşe yazarı olarak görmemiş miydik; oğluna değil Atsız'a üzülmüş, zihnimizdeki Atsız büstünün biraz epridiğini farketmiştik.

Yağmur Atsız ismiyle yakın zamanlarda Türk Edebiyatı dergisi ve Tercüman gazetesinde yeniden karşılaştık. Bizim zihnimizdeki "Komünist evlât", hiç de o bildiğimiz komünistlere benzemiyordu; millî meseleler karşısında fevkalade hassas, husûsen Türkçe dâvâsında tavizsiz münevver çehresiyle Yağmur Atsız bizi bir kere şaşırtmıştı.

Şimdi, o "hayırsız evlâd"ı daha yakından ve elbette daha aslına sâdık çizgilerle tanımak için yeni bir vesile var. Yağmur Atsız, hâtıralarını, "Ömrümün İlk 65 Yılı" başlığı altında yayınladı. Kitaptaki yazılardan bir kısmını Türk Edebiyatı dergisinde okumuş ve beğenmiştim ama Türkçe'nin yazılı imlâsı konusunda gösterdiği bükülmez sertliği yadırgamıştım. Meselâ Osmanlıca'da "dal" ile yazılan ama günümüz Türkçesinde sertleşerek "t"ye dönüşen takıları Atsız, titiz bir inatla eskisi gibi yazıyordu: "Açmıştım" yerine "açmışdım", unuttum yerine "unutdum" gibi. Yeri gelmişken kıymetli bilginimiz Mehmet Sait Hatiboğlu'nun da yazılı imlâda şahsi kriterlerini inatla savunduğunu belirtmeliyim. Hatiboğlu Hoca, ayrı yazılması gelenek olan soru eklerini, anlamı bozmayacağı gerekçesiyle bitişik yazıyor ama "dahi" anlamına gelen "de ve da" eklerinde geleneğe riayet ediyor. Benim kanaatim galat-ı meşhûrun lugât-ı fasihden evlâ olduğu merkezindedir ama yine de bu şahsi tutumları tartışılır bulduğumu belirtmeliyim.

Yağmur Atsız'ın üslûbu çok tatlı ve akıcı, Türkçe'ye vâkıf; Türkçe'yi, "eskidir, anlaşılmaz" endişesiyle tasarruf ederken sağa-sola bakındığımız kelime ve cümle kalıplarını dışlamak yerine tatlı üslûbu içinde pek tabîi bir akış ile kullanıyor. Hele ecnebîlerin "humour" adını verdiği ve "insanın kendisiyle dalga geçebilme kabiliyet ve itminânı" diye tercüme edilebilecek şirin ve haylaz edâlı tasarrufu ise Türkçenin zevkine varmak isteyen okuyucunun pek seveceği türden. Hatıralar, herbiri vesika kıymetini haiz fotoğraflarla zenginleştirilmiş

ama daha güzel tarafı, Yağmur Atsız'ın yaşadığı "ilk 65" yılın arka plânında tasvir edilen dekor bilgisinin samimiyeti ve sahiciliğidir.

Kitap Türk Edebiyatı Vakfı tarafından yayınlandı.

---

Ötüken yayınları, bildiğim kadarıyla sanat tarihi konulu yayınlara pek iltifat etmezdi; geçenlerde postadan çıkan "Bir Osmanlı Mucizesi, Mimar Sinan" başlıklı kitabı görünce çok sevindim ve meraklandım. Kitap, yayın âleminde "prestij kitabı" denilen türün lâzımelerini yerine getiren cinsten mukavva kapaklı, kuşe kağıda basılmış; eser, Kerkük Meselesi'ni Türkiye gündemine getiren yazılarıyla tanıdığımız Suphi Saatçi'nin imzasını taşıyor. Bu kitap esas itibariyle Mimar Sinan'ın hatıralarını kaleme aldığı Tezkiretü'l-Bünyan isimli yazma risâlenin sayfa be sayfa renkli filmlerini, Latin alfabesiyle verilmiş orijinal metnini, yazar tarafından yapılan sadeleştirilmiş metni ve konuyla ilgili renkli minyatürleri ihtivâ ediyor.

Bu kitabı bir solukta okuyup bitirdim desem yalan olmaz çünkü sanat tarihine amatörce ilgili biri sıfatıyla Mimar Sinan'ın kaleminden çıkmış hayat hikâyesini, özellikle metin üslûbunu çok merak etmiştim. Hemen ifade etmeliyiz ki Tezkiretü'l-Bünyân, batılı edebiyatta rastlamaya alıştığımız cinsten detaylı bir metin değil, kısa. Hâliyle tam bir hayat hikâyesi olmaktan ziyade bir nevi icmâl (özet). Kendi ifadesiyle bir asrı aşkın ömrü müddetince "80 cami, 400'den ziyade mescid, 60 medrese, 32 saray, 19 türbe, 7 darülkurra, 17 imaret, 3 darüşşifa, 7 köprü, 15 suyolu kemeri, 6 mahzen, 19 han ve 33 hamam" inşâ etmiş bir mimarlık dehâsının onca bina içinde hangilerini kayda değer bulup anlattığı da ayrı bir merak konusuydu. Tezkiretü'l Bünyan, dört başı mâmur bir Sinan biyografisi sayılmamalı ama bir tarih vesikası olarak emsalsiz bir değer taşıyor.

Mimar Sinan'ın eserleri ile ilgili en ciddi ilmi yayın, Sanat Tarihçisi ve Mimar Abtullah Kuran'ın 1986'da Hürriyet Vakfı tarafından yayınlanan "Mimar Sinan" isimli eseridir. Bu kitabı vaktiyle edinmem mümkün olmadı ama hatırladığım kadarıyla Sinan'ın eserlerini aslına en sâdık derecede kataloglayan ilmi çalışmadır. Bu eserlere rağmen Sinan'ın nasıl çalıştığı, nasıl düşündüğü, nasıl tasarladığı konusundaki sualler hâlâ muâllaktadır çünkü ne yazık ki geleneğimiz, sanatçılarımızın yeterli derecede biyografik portrelerinin çizilmesine elverişli malzeme sağlamak konusunda pek hasis davranıyor. Sinan'ı sadece ayakta kalmış eserleri, Tezkiretü'l-Bünyân'ı ve o zamanlardan kalmış kulaktan dolma efsâneleri ile tanıyabiliyoruz ve bu tanımanın yetersizliği ortadadır.

Aynı günlerde Taschen Kitabevinin yayınladığı Leonardo da Vinci kitabını incelerken farkettim ki batıda sanatkârlara ait pek çok tarif edici malzeme korunmuş ve incelemelere konu teşkil etmiş. Leonardo'yu anlamamızı sağlayan sadece tamamlanmış tabloları değil, el yazmaları, eskizleri, yarım kalmış çalışmalarıdır ama -yanlış bilmiyorsam- Sinan'dan bugüne

tek çizim veya taslak kalmış değil. O kompleks mimarlık eserleri ince ince hesaplanıp tasarlanmadan inşâ edilemeyeceğine göre Sinan'ın kağıt üzerine bıraktığı düşünce izleri şimdi nerelerdedir dersiniz?

Suphi Saatçi'yi ve Ötüken Yayınevi'ni kutlamak lazım çünkü okuyucu kitlesi az bir alanda pek şık bir yayına imza koymuşlar. Keza bu eser, eski dille kaleme alınmış bir metnin nasıl yayınlanması gerektiği hakkında da pek anlamlı bir örnek teşkil ediyor. Üç safhalı bir cevap bu: Evvela asıl metnin okunaklı fotokopisi, ardından metnin Latince metni ve sonunda herkesin bir mâna çıkarabilmesi için sadeleştirilmiş şekli.

Günün birinde bir mahzende unutulmuş bir sandıktan Sinan'ın eskizleri çıkıverse, ne güzel olurdu?

## Müskirat aksâtasına dair

Bilmiyordum; içki ruhsatı verme yetkisi yeni düzenlemeyle belediyelere devredilmiş. Doğan Haber Ajansı da durumdan vazife çıkararak taşrada içki ruhsatı uygulamasının nasıl yürüdüğü hakkında geniş bir haber yapmış.

Tam bir araştırmacı gazetecilik örneği. Haberi "İçki gettosu" başlığı altında yorumlayan Ertuğrul Özkök, yaptırdığı "tarama" sonuçlarından hayli rahatsız görünüyor. Habere göre, belediyelerin, 'ruhsat iptali' ve 'eğlence vergisi artırımı' yoluna gitmesi tepkilere neden olmuş. Buna bazı yerlerde içkili lokanta ve barların şehir dışındaki alanlarda toplanması teşebbüsü de eklenince, AKP'li belediye başkanlarının yaygın biçimde içki içilmesini ve satılmasını kısıtlama kampanyası sürdürdüğü görünümü ortaya çıkmış.

İçki meselesi bizde nedense doğrudan "hayat tarzı" faslına girer; onun için netâmeli mevzudur. 28 Şubat günlerinde, resmi resepsiyonda ikram listesinde bulunmadığı halde, "bana rakı getirin" diye protestolu tehdit eyleminde bulunan kamu görevlilerinin hâtıraları henüz tâzedir. O yüzden içkinin aleyhinde veya lehinde bulunmak hemen, dünya görüşünü belli etmek neviinden bir fikir izharı sayılıyor!

2002 yılında Kültür Bakanlığı, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı" adlı bir kitap yayınlamıştı. Murat Özsoy tarafından kaleme alınan "hâtıra-intibâ" türündeki bu eseri okurken, İsveç gibi bütün hürriyetlerin alabildiğine yüceltildiği bir ülkede içki konusunda getirilen sert yasak uygulamaları beni hayli şaşırtmıştı. Kitap şu anda elimde olmadığı için ayrıntı aktarmam mümkün değil ama hatırladığım kadarıyla içki satılan özel büfeler, akşamüstü kapanıyor ve bu dükkanlardan ancak belirli yaş sınırının üstündeki insanlara kısıtlı miktarda içki satılabiliyormuş; sebebi, alkolizmin İsveç'te sosyal bünyeyi tehdit edecek derecede yaygınlaşması imiş. Yazar, İsveç'teki içki düşkünlüğünü, kuzey kutbuna hayli yakın enlemde yer alması hasebiyle güneşsiz ve mağmum (gamlı, kasavetli) günlerin çokluğuna bağlıyordu.

Aynı derecede sert yasaklardan birisi de otomobil kullanırken sürat tahditleri imiş. İçki ve hızlı otomobil kullanmak dünyanın her yerinde benzer sonuçlar doğuruyor çünkü.

İktidar belediyelerinin içki ruhsatı konusunda hakikaten "gettovâri" uygulamalara geçip geçmediğini bilmiyorum. Taşrada yaşayan biri olarak benim gözlemim şöyle: Bizim evin elli metre civarında üç dört tane içki satan dükkân var; sabahın erken saatlerinden gece yarılarına kadar tıkır tıkır çalışıyorlar. Onların hemen yanı başındaki içki deposu dükkânı ise toptancı sıfatıyla minibüslerle içki büfelerine sevkıyat yapıp durmakta. Kezâ beşyüz metre uzaktaki birahaneler de faal. Üstelik bahsettiğim işyerleri ile okul arasındaki mesafe kuşuçuşu 100 metre civarında. Büyük marketlerdeki içki reyonları ise, (bira ambalajlarının ve içki şişelerinin estetik tarzda biçimlendirilmiş olması sebebiyle, çünkü o kadar baştan çıkarıcı ambalajlar görüyorum ki sırf bu câzibesi sebebiyle içki reyonu bulunduran marketlere kısıtlanma getirilse yeridir bence!) daima ilgiyle seyrettiğim yerler arasındadır. Yani bilebildiğim kadarıyla müskirat aksâtasında herhangi bir tıkanıklık mevzubahis değil.

Gelelim işin bir başka vechesine; yine gördüğüm kadarıyla iktidarın ilk seçimde başını ağrıtması kuvvetle muhtemel "yumuşak karın" noktasını mahalli idareler teşkil ediyor. Hürriyet gazetesi, şimdilik nazik bir üslupla "AKP, belediyeler vasıtasıyla içki yasağı getirmeye kalkışıyor" havası yaratmaya çalışırken, bu itham edici tavrıyla AK Parti'ye yönelik seçmen desteğini güçlendirebilir. Bizim seçmenimiz merkez medyanın mağdur durumuna düşürdüğü partilere destek olmayı vazife biliyor çünkü. Misâl göstermeye hâcet var mı?

## Gazi'ye rapor

Bugünün Türkiyesi, 1938 Türkiyesi'nden fersah fersah ilerdedir; "ne mânâda?" diyeceksiniz: "İlerleme" sözüyle kasdedilen her şey mânâsında ilerde.

Cumhuriyet, Atatürk'ün ölümünden sonra çok partili hayatı fiilen hayata geçirerek demokratik bir muhtevâ ve mukavemet kazandı. Bugünün gençleri Cumhuriyet denilince artık saltanat kâbusunu değil, temel hakların önceliğine dayalı demokratik hürriyetleri hatırlıyorlar. İttihat ve Terakki yönetiminin harp yıllarında temellerini attığı kadın hakları hareketi, bugün seçme ve seçilme hürriyeti gibi (İsviçreli kadınların ancak 70'li yıllarda vâsıl olabildiği bir mazhariyetten çok önce) esas mevzileri çoktan kazanarak Türk toplumuna hayli şaşırtıcı sonuçlar hediye edebilecek "dönüştürücü" bir fonksiyonu sürüklemektedir. Yıllarca "yerli malı haftaları"nı sınıfa getirdikleri üzüm kurusu, pestil, portakal ile "idrak etmek" durumunda kalan genç kuşaklar, şimdi Türk sanayiinin markalaşma yarışında gösterdiği müthiş enerjiyi fark etmiyorlar bile.

Vaktiyle ilkokul kitaplarına resmi basılacak derecede gurur duyulan ve önemsenen Sarıyar, Çubuk barajı, Külek boğazı tünelleri gibi "dev" kamu yatırımlarını bırakınız, GAP projesi bile kamuoyunun ilgisini çekmez oldu. Ölçülerimiz değişti ve büyüdü. Ulaşımda esasen 70 sene

önce tamamlanan "demirağlarla ördük anayurdu dört baştan" projesi, karayolları ile küçük birimlerin iç pazarlara bağlanması ile ileri bir hamle kazandı. Özel şirketleri bile taşra şehirleri arasında uçak seferleri yapıyorlar dersek gerisini anlarsınız.

Tam da "elektriksiz, yolsuz, telefonsuz köy bırakmadık" diye övünmeye hazırlanırken köylerin boşalmakta olduğunu görmek şaşırttı bizi. Hızlı şehirleşmenin karabasanlarıyla uğraşmaktayız bugün ama bardağın öteki yarısı doludur: Tarih boyunca bir köylü ve tarım topluluğu diye kayıtlara geçen Türklerin, bir yerden sonra şehirli hayata ve gereklerine geçiş yapmaları lâzımdı. Sancılı oluyor ama oluyor neticede. Köylü nüfusumuz azalıyor ama şu günlerde henüz nüfusun % 5-10 ile tamamını besleyecek mekanize tarım altyapısına geçmeyi başaramadık ama gün meselesidir.

70 milyonu geçtik; buna rağmen eğitim işlerinde 1938'le kıyaslanmaz derecede mesafe aldık; Okuma-yazma bilmek mânidar bir kriterse bu rakam % 90'ları çoktan aşmış olmalıdır. Her sene 3 milyon civarında gencimiz üniversite kapılarını zorlamakta. Hepsini arzuladığı yerde okutamıyor ve henüz dünya ile rekabete dayanıklı kalitede eğitim veremiyoruz ama o dahi gün meselesidir. Ordumuz, hamdolsun düşmanlarda saygı ve endişe uyandıracak derecede kavidir; sadece onların geçtiğimiz yıllarda darbe yaparak yönetime müdahalelerinden şikayetçiydik ve bundan sonra bir daha tekrarlanmayacağını ümid ediyoruz.

Muasır medeniyetin bütün icapları, -maddi unsurları ile- gündelik hayatımızın içindedir ve Türklerin bu vâdiden geriye dönüş ihtimâli yoktur. En mühim sıkıntılarımızdan birini, "bu ahaliyi kendi haline bırakırsak, yeniden Padişahı başa geçirip, bir günde üniversiteleri medreseye çevirirler" diye düşünen mutaassıp kafalı bürokratik zihniyet teşkil ediyor. Onlar, zümre menfaatlerini haleldar edebilecek her şeyi Türkiye'nin temellerine konulmuş bir dinamit gibi göstererek gündemi nâhak yere geriyorlar. Devlet-millet âhengini kurmakta ne yazık ki istenilen noktaya gelemedik ancak gidişattan ümitvârız. Bugünün Türkiyesi, hür basını, bağımsız yargısı, parlamentosu, sivil toplum kurumları, iş dünyası, üretim arzusu, -seviyesini pek beğenmesek de- eğitimli nüfusu ve enerjisi ile geleceğe heyecanla, ümitle bakan bir ülkedir.

Eserini, hizmetlerini ve ideallerini anlıyor ve hürmetle yâd ediyoruz; senin kuşakdaşlarının telâffuz ettikleri tâbirle, "Türkiya Cumhuriyeti" hamdolsun pâyidardır.

Arz ederiz.

## Kelepir mevzular

"Emekli siyasetçi" kavramı, kuru ıslaklık, soğuk ateş, lâcivert armut gibi muhâl (imkânsız) bir terkiptir; halbuki bu yazıda, her nasılsa emekliliğe rıza göstermiş bir siyasetçinin neler yapabileceğinden bahsedecektim.

Yazarın kötüsü, yazısına işte böyle muhâl bir fikirle işe başlar ve tıkanır.

İzin günlerinde zaten hafta boyunca mektup dağıttığı mahalleyi gezen postacı fıkrasına bayılırım; mahallelinin biri sormuş, "yahu felânkes efendi, altı gündür mahalleyi kapı kapı turladığın yetmedi mi?"

-Yahu sorma demiş Postacı, "iş stresinden şöyle gönlümce gezemedim bir türlü!"

Siyâset erbâbı da bizim postacıya benzer biraz. Her ne kadar seçimi kaybetmiş, parti, grup, kulis vesaire gibi o caanım muhitlerin uzağına düşmüş olsa da gözü siyasettedir. Emekli subayların formdan uzak kalmamak için barfiks, şınav gibi egzersizlere devam etmesi gibi o da hîn-i hâcette gerek duyulduğu zaman bütün varlığıyla hizmete hâzır ve nâzırdır.

Emekli subay deyince küçük bir askerlik hâtırası nakletmeme izin verirsiniz herhalde; çünkü yazarınız da kendince emekli bir subaydır; emekli subay veya "çağdışı" kalmış bir ihtiyat zâbiti. Çağdışı kalmak tâbirini genç okuyucularımız için izah edelim: Askerliğini yapan her erkek, kanuni süre boyunca her yıl askerlik şubesine görünerek yoklamasını tazelemek zorundadır. Tâ ki, "tamam beyamca, sana ihtiyacımız kalmadı, çünkü sen askerlik çağının dışındasın artık" denilene kadar. Bu süre, yanlış hatırlamıyorsam 42 veya 43 yaş civarında idi; hâlâ öyle midir bilmem. O yaştan sonra artık yoklama yaptırmak gerekmez ve -Allah saklasın- harp-darp çıktığında sefere çağırılan yedek listesinden çıkarılır.

Konuyu dağıtmayalım; askerliğini yedeksubay olarak yapmış herkes bilir ki yedeksubaylık da neticede subaylıktır. Haklı olarak muvazzaf subaylar, yedeksubayları pek subaydan saymazlar fakat vaktiyle omuzlarımıza takmış bulunduğumuz ve her aklıma geldiğinde bana kibrit kutusundaki kav yerini hatırlatan enli şerit (asteğmenler buna domino taşı da derler bazen) bir subaylık rütbesidir.

Neyse, vakt erişmiş, aylardan beri iple çektiğimiz tezkere günü gelmişti. O gün için itina ile sakladığım sivil elbiseleri giyip erat kantinine indim. Postalımı, palaskamı, eğitim elbisemi isteyenlere hediye ettikten sonra bir kısmını haksız yere incitmiş olabileceğim askerlerimle, sanki ağabeylerini uğurluyormuş gibi içten bir sevgi tezahürüyle sarılıp helâlleşmeye başladım. Bu esnada hiç tahmin etmediğim, sair zamanda "böyle olacak" deseler asla inanmayacağım bir şey geldi başıma.

Yahu, Türk ordusunun arslan gibi bir zâbiti (o zaman arslan gibiydik bütün devrelerimiz gibi) böyle enti-püften bir gerekçeyle ağlar mı? Hayır çaktırmayım diyorum, üstelik tanıyanlar bilir, sulugöz biri de değilimdir fakat ağlama arzusu göğüsten kaynıyor ve boğaza yumruk gibi tıkanıyor. Öksürük, aksırık, homurdanma vesaire numaralarıyla pek belli etmemeye çalıştımsa da 3. Batarya eratından ayrılmak pek zoruma gitmişti.

Kışladan ayrılıp otobüs garajına indim; her zamanki gibi yolda rastladığım askerlerin inzibatların selam vereceğini sanıyorum; a, çocuklar tınmıyorlar bile. O günden beri bir askere emekliliğin ne kadar zor geldiğini bilirim; kolay değildir.

Asteğmeninki neyse ama siyasetçinin emekliliği doğrusu katlanır şey değildir; hayır, çok şükür "ben siyasetçiyken..." diye anlatabileceğim bir hâtıram yok ama "empati" diye bir şey var; kendini başkasının yerine koyarak bir başkası gibi düşünmek yani. Düşünüyorum, siyasetten emekli olmaktansa, hiç siyasete bulaşmamak daha iyi.

Bizde eski siyasetçiler, kolay kolay hatıralarını yazmazlar meselâ; sebebini merak ettiniz mi? Yazmazlar çünkü hâtıra yazmak, insanın geçmişiyle hesaplaşması, kendisini ifşâ etmesidir. Oysaki siyasetçinin refleksleri, kendini korumak ve kollamak, siyasi pozisyonunu zaafa uğratmamak, hatasını bile meziyetmiş gibi takdim etmek üzerine şartlanmıştır. Hâtıralarını yazan siyasetçi, biraz da bütün numaralarını çoluğa çocuğa öğretmiş sihirbaza benzer.

İşte o yüzden yazımın bu bölümünde emeklilik çağı gelmiş (yani çağdışı olmuş) siyasetçilere, her daim gündemde kalabilmeleri için basına ne gibi tartışma başlıkları sunabilecekleri hakkında küçük bir yardımda bulunmak istiyorum.

Tamam, Vahdeddin'in hainliği meselesini tartıştık, askerlerin iç hizmet kanununun 35. maddesine tevfikan ikide bir darbe yapmamaları konusu da eskidi. Öyleyse mutlaka mevzu sıkıntısı çekiyor olmalılardır, onun için lâfı uzatmadan takdim ediyorum:

Meclis'te göründüğü iddia edilen hortlak, acaba Ulus'taki eski Meclis binasında vurulup öldürülen Deli Halit Paşa'nın hayâleti miydi? İş Bankası'nın kuruluş sermayesinde Hindli Müslümanların kaç kuruşu vardı? Oyak, domates salçası imâl etmeli midir? Kanun, ud-cümbüş çalınarak kamu hizmeti ifâ edilir mi? Vaktiyle vakıf mülkü iken devletin mal varlığına geçirilen gayrimenkuller, asıl hak sahiplerine iade edilmeli midir? Niçin otobüslere 44 yerine 24 koltuk konulmuyor? Şanlı Yavuz zırhlısını kimler jilet yaptı?

Nasıl ama?

Merak etmeyiniz, işbu tartışma mevzuları üzerindeki bütün te'lif haklarımdan feragat ediyorum. Maksat memlekete hizmet.

Aynen siyasetçilerimizin, "niçin siyasete atıldınız?" sorusuna verdikleri cevap gibi.

## Yakın ve uzak tarih üzerine çalakürek düşünceler

Sinemaya gitmek külfetine pek katlanmadığım için gazetelerin çok bahsettiği filmleri soğutarak seyrediyorum. Haçlı Seferleri esnasında Kudüs'ün Latin egemenliğinde bulunduğu yıllarda geçen Cennetin Krallığı filmini seyretmek, bende o dönem hakkında daha etraflı okumalarda bulunmak ihtiyacını uyandırdı. Sinema filmleri, diğer sanat eserleri gibi tarihi gerçeklere bire bir uymak zorunda değil; bu yüzden hikâyede geçenleri yerli yerine oturtmak

için o konuda tarihi kaynakları gözden geçirmek bazen kaçınılmaz oluyor; böyle kaçınılmazlıklara can kurban. Böylece tarih, merak edilir bir konu haline geliyor ve en kalıcı bilgilerimizi, aslını merak ederek öğrendiğimiz şeyler teşkil ediyor.

Evvela ansiklopedik mahiyette özet bilgileri gözden geçirdim, yetmedi, bu defa Haçlı Seferlerinin en fiili muhatabı durumunda bulunan Anadolu Selçukluları'nın ahvalini merak ettim ve okumaya devam ettikçe bir yığın şaşırtıcı ve zihin kışkırtıcı ayrıntı ile karşılaştım. Mesela İzmir'in Malazgird'den sadece iki yıl sonra 1081'de Selçuklu hakimiyetine geçmesi çok ilginç göründü bana. Türk denizciliğinin atası diye bilinen Çaka Bey'in Bizans Sarayı'nda geçirdiği yıllar zarfında Yunan kültürü hakkında etraflı bilgi edinmesi ve Osman Turan hocamızın tabiriyle 'Homiros'tan parçalar okuduğuna dair kayıtlar'ın bulunmasına siz şaşırmaz mıydınız? Yeri gelmişken, biraz fazlaca gayret-i milliye ile kaleme alınmış olmasına rağmen Osman Turan'ın "Selçuklular Zamanında Türkiye" isimli eserinin en derli toplu müracaat eseri olduğunu söyleyebilirim.

"Tarihimizi bilmiyoruz" sözünü ne çok duymuşuzdur. Tarihte nelerin olup bittiğinin hakikatine erişmek mânâsında tarihin bilinemezliği felsefi bir tartışma konusu; bunun ötesinde o çok tekrarlanan "tarihimizi bilmiyoruz" sözü okul kitaplarında anlatılan tarih bilgisinden mahrum olmak mânâsına geliyor; bu söze ilâve etmek istediğim mânâ katmanı ise, bildiğimizi zannettiğimiz tarih bilgisinin bile, esasen mukayeseli tarih bilgisinden mahrum olduğu için çoğu kere bir şey ifade etmediği merkezindedir.

Selçuklu tarihi okumaları esnasında hemen farkedilebilen önemli bir olguyla karşılaşıyoruz: Miladın 11. ve 12. asrı, aslında bugün içinde bulunduğumuz modern zamanlardan hiç de farklı değil; en azından Anadolu'da merkezi karaktere sahip bir siyasi iktidar kurmak bakımından geçen asırların bölgeye sükûnet getirdiğini söylemek kolay sayılmaz. Selçuklular Anadolu'ya enerjik bir askeri kuvvetle giriyorlar, teşkilatlanma kabiliyetleri de yüksektir ama 11. asrın hükümranlık modelinin tesirinden bir türlü kurtulamıyorlar: Selçuklu dediğimiz güç, aslında yanyana duran ve karşıdan bakılınca aynı kuvvetmiş gibi görünen çok parçalı bir iktidar (beylik) yapısına sahiptir. Kağıt üstünde birleşmek lüzumunu kabul eden yöneticiler, kısa süreli güç ittifaklarına rağmen kolayca kendi beylik kimliklerine dönüveriyorlar. Ben bu vakıayı, -modern zamanların kurumlarına tahvil etmek caizse- biraz da günümüzün siyasi partilerine benzetmekten kendimi alamadım. Beyliklerden (veya siyasi partilerden) biri, sahici bir birliğin uzlaşma ve müzakere ile değil, ancak güç kullanarak, yani diğer beylikleri askeri bakımdan caydırarak temin edilebileceğini biliyor. Bu hedefe zaman zaman yaklaşılmasına rağmen Türkmen beylikleri arasındaki rekabet her defasında galebe ediyor. Bu tabloya Türkmen toplulukları dışındaki diğer faktörleri de ilave etmek lazım. Özellikle Doğu Anadolu'da tam hükümet şeklini alamamış Ermeni prenslikleri ve Kürt aşiretleri arasında yerleşmek ve ayakta kalmak, neredeyse dört asır boyunca Anadolu siyasetini istikrarsızlaştıran bir tesir yapıyor; orta ve batı Anadolu'da ise gel-git akıntısı gibi Marmara

çevresine doğru büzülen ve yeniden Anadolu'ya yayılma eğilimi gösteren Bizans realitesini hep hesapta tutmak gerekiyor. 11. asrın sonlarında başlayan ve üç asır devam eden Haçlı akınları ise Anadolu'yu istikrarsızlaştıran çok önemli değişken faktörler arasındadır. Ve nihayet 13. asırda Anadolu'ya giren Moğol askeri gücü, Selçuklu beyliklerinin nasıl kaygan bir zeminde kalıcı olmaya çabaladıklarını anlamak bakımından çok önemlidir. Bu siyasi kaosun sonraki asırlara yansıyan sûreti çok ilgi çekici sonuçlarla karşı karşıya bırakıyor bizi:

Osmanlılar 16. yüzyıl başlarındaki sınırları itibariyle bir Balkan devletiydi; sınırları batıda Bosna'ya, kuzeyde Baserabya'ya (yani Romanya'nın kuzeyi) ulaşmışken doğuda henüz bugünkü Anadolu hudutlarındaydı. Tabiatıyla Hıristiyan nüfus, devletin tebası içinde mühim bir topluluk teşkil ediyordu. Bu bilgiler, lise seviyesinde tarih okuyan herkesin gözünün önünde duran ama anlam çerçevesine yeterince oturmayan türden bir olguyu işaretliyor; şudur: Evvelâ Osmanlı Devleti, enerjik zamanlarında Anadolu'ya yani Bizans'ın doğusuna doğru değil, batıya yani Balkanlara ve orta Avrupa'ya doğru yönelmeyi daha âkılâne bulmuşlardır ve esasen devrin jeopolitiği de bu istikamette hareketi kolaylaştırmıştı.

Saniyen XX. Yüzyıl mantığı ve kavramlarıyla izah etmek gerekirse Osmanlılar'ın, bugünün Avrupa Birliği'ne benzer tarzda bir "Osmanlı Birliği" tesis ettiklerini fark ederiz. XVI. yüzyılda en geniş hudutlarına ulaşan Osmanlı Devleti'nin haritalarını göz önüne getiriniz; bu harita bir "birlik" haritasıdır; modern anlamda bir 'ulus devlet'in hükümranlık sınırlarını göstermez; orada imtiyazlı eyaletler, tâbi prenslikler, aşiretler, klanlar ve krallıklar yanında herbiri ayrı idari istisnalarla donatılmış yönetim şekillerinden oluşan farklı bir idari üslup göze çarpar. Tarih boyunca bir Müslüman topluluğun kurduğu, koruduğu ve gözettiği en geniş çaplı ve farklı özellikler sergileyen idari organizasyon budur. Kaynaklarda hep "imparatorluk" şeklinde zikredilmesi, onun esasında AB benzeri bir "birlik" olduğu fikrini gölgeliyor. Tam tamına "Osmanlılar'ın tesis ettiği sulh ve selâmet düzeni" fikrini ifade eden Pax Ottomana kavramı, Osmanlılar'ın tesisine muvaffak oldukları siyasi birliği de vurgulamaktadır. Bu birlik, I. Dünya Savaşı sonunda Batılı güçler tarafından coğrafi ve politik açıdan neredeyse çaprazlama usulü ile budanarak çok enerji ve kaynak soğuran bir yapıya dönüştürüldü. Şimdi bu krizi bu defa Avrupa'nın birliğine girerek aşmaya çalışmamız çok ilginç bir tecellidir.

Tarihin tekerrür ettiğini düşünmemiz, Mehmed Akif merhûmun işaret ettiği üzre onun hakkında yeterince teemmül etmediğimizi işaret eder.

## Talihsiz bir niteleme

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 10 Kasım konuşmasında, Atatürk'ü nasıl anladığı ve algıladığını gösteren önemli bir pasaj yer alıyor. Okuyalım: "Bir yabancı düşünür, 'Gerçek devlet adamlığı, bir ulusu olduğu biçimden olması gereken biçime dönüştürme sanatıdır.'

demiştir. Yüce Atatürk, ümmetten ulus, kuldan birey, bağnaz bir toplumdan çağdaş bir dünya devleti yaratırken üstün bir devlet adamlığı sergilemiştir."

Pasajdaki dikkat çekici noktalardan birini, "bir yabancı düşünür"e yapılan atıf teşkil ediyor. Hem "yabancı", hem "düşünür" diye nitelenmesi, bu meçhul kişiyi ciddiye almamızı gerektiren örtülü bir ikazdır ama bu düşünürün ismi zikredilmemiş. Okullarda yapılan 10 Kasım törenlerinde, "yabancıların gözüyle Atatürk" başlıklı bir fasıl açılır, sesi mikrofona uygun iki öğrencinin sırayla yabancı devlet adamı ve düşünürlerin Atatürk hakkındaki övücü nitelemeleri seslendirilirdi. Akademik geleneğe bile sirâyet etmiş bir alışkanlıktır bu; bizde genellikle atıflar, "ben söylemiyorum, yabancı bir kaynak böyle söylüyor" mânâsında kullanılır ve atfın arkasında durulur.

Adı mâlum veya meçhul, bu yabancı düşünürün söylediği cümle doğru mudur ve bu cümlesiyle Atatürk'ü mü kasdetmiştir, bilmiyoruz. Cumhurbaşkanımızın cümleyi tasarruf şeklinden ibârenin Atatürk'ü kasdettiğini çıkarabiliriz ama bunlar tâli meselelerdir. Ben bu cümlenin doğru olmadığını, hatta hiç çağdaş kılıklı görünmediğini düşünüyorum. Yabancı düşünür -her kim ise-, devlet adamlarına doğrudan toplum mühendisliği görevini yüklüyor. Eğer bu fikri ciddiye alırsak, her devlet adamının işe başlarken hitap edeceği veya yöneteceği toplumu -a priori- bazı iptidailiklerle mâlul sayması gerektiği ortaya çıkar. Bu durumda bir devlet adamının ehliyetini isbat için mutlaka toplumu nâkıs bir noktadan daha müsbet bir yere doğru dönüştürmesi gerekecektir. Problem şurada; ya toplum, o devlet adamından daha müsbet bir irtifâda ise?

Cumhurbaşkanımız, yabancı düşünürün fikrini samimiyetle paylaşıyor olsa gerektir ki, sözlerinin devamında Atatürk'ün, "ümmetten ulus, kuldan birey, bağnaz bir toplumdan çağdaş bir dünya devleti yarat"tığını ileri sürüyor. Atatürk'ün devlet adamlığı vasfı tartışılmaz ama onun, içinden çıktığı toplumun "bağnaz" diye nitelenmesine ve bir başkasının aynı nitelemede bulunmasına rıza gösterdiğini işaret eden delil yoktur. Ne Atatürk, ne bir başka devlet adamı, kendi toplumunu böyle tavsif ederek incitmez.

Tam aksine, bakınız Onuncu Yıl Nutku'nda Atatürk, kendi toplumunu nitelerken neler söylüyor:

"Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da, güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtri zekasını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ülkümüzdür (...) On beş yıldan beri giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vaat eden çok sözlerimi işittin. Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiçbirinde, milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım (...) Asla şüphem yoktur ki,

Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafıyla, atinin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır."

Siyasi edebiyatımızın en güzel metinlerinden birini teşkil eden bu nutukta Atatürk'ün takiyye yaptığı ileri sürülemeyeceğine ve esasen bağnaz bir toplumdan on sene zarfında hiçbir toplum mühendisliği gayretinin "yüksek bir insan cemiyeti" çıkaramayacağına göre Cumhurbaşkanımızın bu nitelemesini en azından talihsiz ve iyi tartılmadan sarf edilmiş bir sürç-i lisan sayabilir miyiz?

Bence sayarız.

**Ve böyle biteviye...**

Gündem, fokur fokur kaynayan haberlerle dolu. Fransa'daki şiddet olayları, AİHM'nin başörtüsü kararı, Şemdinli hâdiseleri, Van'daki intihar meselesi, spor yönü unutulan İsviçre maçı, KKK'nın brövesindeki Atatürk amblemi vb. Her kafadan her türlü sesin yükseldiği bir curcuna atmosferindeyiz.

Böyle havalarda hadiseleri kuşbakışı irtifâından gören değerlendirmelerine ihtiyaç var. Meseleleri birbiriyle bağlantılı saymazsanız her haber başlığı, kendi içinde yoğun miktarda tartışma şehveti ihtiva ediyor. En kolayı, bir başlık seçip veryansın etmek.

Bazen olur; hadiseler tesadüfi bir mantıkla yükselir, öbeklenir ve kamuoyunun zihninde "üç aşağı beş yukarı" cinsinden bir intibâ oluşturur ama bana göre son on gün içinde cereyan eden hadiseler tesadüfi bir yoğunluk eseri imiş gibi görünmüyor. Bu değerlendirme biçimi yanlış da olabilir; öyle olsa bile hadiseleri değerlendirirken genellikle -ne yazık ki maraz haline gelen- yanlış tepki vermekte ısrar edişimiz mazur görülemez.

Eğer olup bitenler tesadüfi bir yoğunluğun eseri değilse, birileri tezcanlı yorum ve tepkide bulunma zaafımızı gayet verimli tarzda işletiyor demektir.

AİHM meselesinde hükümet kanadı tutarlı bir felsefi duruş sergileyemedi meselâ. Felsefî duruş, günübirlik değil, genel esaslar, kurumlar ve olaylar göz önünde tutularak bir tarz-ı hareket çizmeyi gerektirir. Kararı ben de beğenmedim ama Leyla Şahin'in şahsında bir iç siyaset meselesini Batı vicdanını temsil eden uluslararası mahkemeye götürmekten fayda uman zihniyetin safderunluk derecesi hiç tartışılmayacak mıdır?

Van hadiselerinde mağdurla gaddar, müttehim ile müddei, sanıkla davacı safları birbirine karışmaya başladı. İktidar sadece kurumları değil, olayları, krizleri ve sürpizleri de yönetecek basiretin temerküz ettiği bir mevkii olmalı değil midir?

Fransa'daki şiddeti Fransa'nın başörtüsü aleyhtarı laikçi tutumuna -kısmen de olsa- hamletmekte ben siyâsi ferâset görmüyorum. Bilgi yoksa yorum hakkı doğmaz.

Şemdinli'de olup bitenler ise, basına aksettiği kadarıyla, ilkokul müsameresini andıran, kabaca ve acemice kurgulanmış bir tezgâh eseri olduğunu hatırlatıyor. Bu hadise sebebiyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, uzman çavuşundan en büyük komutanına varana kadar nasıl sistematik bir tarzda yıpratıldığını hayretle izliyoruz. Bölgeye giderek değerli bir "haber izlenim" yazısı kaleme alan Zaman muhabiri Ercan Gün'ün dün yayınlanan değerlendirmesinden bir pasaj aktarmanın tam yeri: "İlçedeki yüzlerce genç Kuzey Irak'ta Selahaddin şehrindeki üniversitede okuyor. Türkiye'de lise mezunu olan ve Irak'a sınır olan yerlerde yaşayan gençlere üniversiteler sonuna kadar açık tutulmuş. Üstelik Barzani tarafından aylık 100 dolar burs ile ödüllendirilmişler."

Bu ayrıntı öteki gazetelerde yok; işin ucunun nerelerden ve ne zamandan beri kaçırılmış olduğunun en çıplak fotoğrafı değil midir?

Bugün oynanacak milli maça gelelim; herkeste "hele şu ikinci maçın sonucunu bekleyelim" havası var. Sonuca göre tenkid bıçakları ya bu geceyarısı çekilecek veya kınına konulacak. İsviçre takımına havaalanında reva görülen tepki, ayıp sınırlarının da ötesinde. İnşallah köpürtülen "milli galeyan", elenmekten daha feci sonuçlar doğurmaz.

KKK'nın bröve değişikliği meselesi, işte böyle dumanlı bir havada, eskiden beri askerden çok askerci kesilen çevrelerin aniden ordu üst yönetimine açık târizlerde ve imâlarda bulunma gösterisine dönüştü. İlginç.

Hadiselerin bizatihi kendisinden çok yankılanma biçimi ve uyandırdığı tepkileri üsluplaştırmak problemiyle yüz yüzeyiz. Tâbi kaldığımız haber yoğunluğu ve yorum kargaşası, ancak daha yüksek irtifâlardan sezilebilecek bir dönüşümün ayak seslerini imâ ediyor. Ancak o bakış açısından meseleleri gören, öngörebilir.

## Peki, nedir "olay"?

Bazı gazeteler, cenaze törenlerinde olay çıkmadığını belirtmek ihtiyacı duymuşlar; neye, hangi niyetle bakarsanız onu görürsünüz. Şimdi dünkü gazetelerden bazı alıntılar yapacağım, eğer bunlar "vaka-i âdiye"den sayılıyorsa söylenecek söz yok:

"Cenazeler yaklaşık 40 bin kişinin katıldığı törenle toprağa verildi. Tansiyonu yükseltmek istemeyen güvenlik güçleri hükümet konağından çıkmadı."

"Tören boyunca kent üzerinden F-16 savaş uçakları uçtu."

"Namazdan sonra sarı, yeşil ve kırmızı renkli beze sarılı tabutlar 3 kilometre uzaklıktaki Akalın köyüne 'Biji serok Apo', 'TC şaşırma bizi dağdan aşırma' sloganları atılarak getirildi."

"Cenaze töreni sırasında herhangi bir taşkınlığın çıkmaması için muhtar, sivil toplum örgütleri ve bazı siyasi partilerce güzergah üzerinde kollarında kırmızı bant bulunan 2 bin kişi görev yaptı.

"Kalabalık, 'Vali istifa', 'Burası Kürdistan buradan çıkış yok', 'Terörist Erdoğan' diye sloganlar attı."

"Yüksekova'da özellikle cenazelerin geçeceği güzergahta oturan polis ve askerlerle, lojman yetersizliği sebebiyle kirada oturan kamu görevlileri, saldırı ihtimaline karşı evlerini tahliye etti. Bir gün önceden birçok polis, ailesini alıp hükümet konağına, askerler de birliklerine götürdü. Öğretmenler de Yüksekova Öğretmenevi'nde toplandı."

Doğru: Bir ilçede bütün kamu görevlilerinin, belirli bir zaman için dahi olsa askeri birliklere, hükümet konağına, öğretmenevine sığınma ihtiyacı hissetmesi "olay" değildir. "Olay" Dilek Sabancı'nın sevgilisi Çağan Erdil'in Nişantaşı'ndaki bir bardan iki kızla çıkarken şipşakçılara yakalanması ve bu vahim "olay"dan sonra "ben Dilek'i çok seviyorum, onu aldatacak kadar da basit birisi değilim" demesidir.

Haklılar: Asıl işleri, toplum olaylarında düzeni ve asayişi sağlamak olmayan 2 bin kişinin yarım günlüğüne de olsa kolluk kuvveti gibi cenaze töreninin güvenliğini üstlenmesi olay filan değildir, asıl olay DHA tarafından çekilerek servise sokulan ve ânında CNN Türk ekranlarında ezberlenecek kadar sıkça tekrar edilen (ama nedense daha sonra başlangıç kısmı makaslanarak "temizlenen") maç sonrası görüntülerini manşete çekerek "Saklayamazdık" diye fair-play efeliklerinde bulunmaktır.

Olay, Milli Takımlar baş sorumlusu Fatih Terim'in güzide yardımcılarından Mehmet Özdilek'in, maç bitiminden sonra soyunma odasına koşan Arnavut asıllı İsviçreli futbolcu Behrami'ye çelme takması değildir; asıl olay, birkaç metre geriden olayı gören Huggel'in intikam kasdıyla Mehmet Özdilek'e tekme atmasıdır.

Vesaire, vesaire, vesaire...

Başlangıçta haklı olmak, haklı gibi görünmek yetmez; hep haklı kalmak lâzım. Şemdinli'deki olaylar dizisini başlatan ilk hadise ile mıntıkadan akseden "isyan fotoğrafları" arasında nasıl bağlantı kuracağız? İlk günlerde bütün Türkiye kalben mağdurların yanında yer aldı; hükûmet savsaklamadı, işin üzerine gitti, hatta cihet-i askeri bile mesullerin cezalandırılacağı yolunda açıklama yaptı, soruşturma başladı ama hadiseler durmadı. Filistin'de olduğu gibi cenazeler birbirini tetikleyen birer "şiddeti tırmandırma" mekanizmasına dönüştürülüyor; öyle bir mekanizma ki, kısa süre sonra ilk sebep unutuluyor ve herkes son olayları konuşmaya başlıyor.

Tabii ortada "olay" varsa!

Şiddeti tırmandırmamak adına sorumlu yayıncılık anlayışı gösterilmesine herkes saygı ve anlayışla bakar ama hadiseler öyle boyutlara varıyor ki, ciddiye almamak son derece ciddi bir tutum zaafına dönüşmeye başlıyor.

Şimdi o noktadayız işte: Boşa koysan dolmuyor, doluya koysan almıyor.

Siyasetsizlik bunaltıyor.

## Sur

Geçen cumartesi gecesi milli takımımız İsviçre karşısında tel tel dökülürken, bizim binlerce kilometre uzaktan Bern şehrindeki stada nasıl manyetik rezonans dalgaları, yoğunlaştırılmış enerji şimşekleri ve sinerjik bombardımanlar gönderdiğimizi herhalde tahmin edersiniz.

Peşin söyleyim, ben öyle uğura, fala, şansa, burca, yıldıza ve emsâli şeylere inanan, bâtıl itikadlara pabuç bırakan cinsinden biri değilimdir. Çocukluk yıllarında rahmetli anacığımın ve halacığımın, "bu çocuğa göz değer" endişesi ile çaktırmadan ceketimin koltuk astarına firkete ile nazarlık iliştirmelerini fark etmiş, sırf onların gönlü hoş olsun diye görmezden gelmiştim; ben tâ o zamanlardan beri bu gibi konularda son derece sert, kararlı ve bükülmez biriyimdir!

Bir konu hariç ama...

Maç seyrederken fena halde "sur" tutarım. Sur tutmak, zannederim sadece bizim buralarda bilinen ve kullanılan bir tâbirdir; kısaca kendi irâde ve gücümüzle etkilememize imkân olmayan hallerde bir nevi büyü yapma teşebbüsüne girişerek özel hareketler, kelimeler ve şekillere bel bağlamak anlamına gelir. Meselâ maça başlarken işlerin iyi gitmesini temenni sadedinde iki ayağa eşit miktarda ağırlık uygulanarak yere iki ayakla dengeli basmak kesinlikle şarttır. Tuttuğunuz takım atak halindeyse atağın golle neticelenmesi için sol bacağınızı sağın üstüne atarsınız; top rakip takıma geçtiğinde gol yememek için bu defa tersini yaparsınız. Yine de işler iyi gitmiyorsa oturduğunuz koltuk yanlış seçilmiş demektir; yer değiştirmek gerekir. İşler yine de kötüye gidiyorsa, o esnada odada bulunan taraftar arkadaşların halka şeklinde toplanıp yere oturarak ayaklarını yerden kesmeleri ve zincir oluşturacak şekilde el ele tutuşup ayaklarını birbirine değdirmeleri gerekir. Bu şekil en etkili "sur" yani sihir biçimidir. İşler yine de iyi gitmezse odada "hain" aranır. Hain, bizim tuttuğumuz takımı tutmayan birileri demektir ve zihninden geçirdiği kötü fikirlerle yapılan "sur"u bozan kişidir ama bu gibileri her zaman odadan çıkarmak mümkün olmaz, hele bu kişiler "enişte" sıfatıyla odada mevcut bulunuyorlarsa katiyyen yakışık almaz.

Yine de maçı bitiren düdüğe kadar sabredilir ve mucize hâlâ vuku bulmadıysa, "tıskaya muska neylesin birader, biz burada elimizden geleni yaptık; futbolcular da bizim kadar gayret etseydi bu maçı alırdık" denilerek teselli bulunur.

Geçen cumartesi gecesi milli takımımız İsviçre karşısında tel tel dökülürken, bizim binlerce kilometre uzaktan Bern şehrindeki stada nasıl manyetik rezonans dalgaları, yoğunlaştırılmış enerji şimşekleri ve sinerjik bombardımanlar gönderdiğimizi herhalde tahmin edersiniz. Ama olmadı; maçtan sonra aramızda hain bulunup bulunmadığını araştırmaya lüzum görmedik; kısaca "tıskaya muska neylesin" diyerek boynumuzu büktük.

Siz bu yazıyı okurken ikinci İsviçre maçını çoktan oynamış olacağız; sonucu bilmeme imkân yok ama biz yine elimizden geleni yapacağız. Futboldan iyi anlayan rasyonel tarafım, "mümkün değil, gol yemeden bu İsviçre'ye en az üç atmamız için adamların öğle yemeğine en azından porsiyon başına ikiyüzellişer gram müshil katmak lâzım" diye fısıldıyor ama romantik yanım, "belli olmaz" diyor; "ilk dakikalarda bir gol bulursak, ardını getiririz".

Bilmiyorum, bekleyip göreceğiz.

Bu duruma eldiven gibi uyan bir fıkra hatırladım şimdi ama fıkra anlatmak konusunda artık isteksizim. Nitekim nakledeceğim fıkrayı bazı Alevi kardeşlerimiz, "akîdemizle alay ediliyor" diye yakışıksız bulabilirler. Esasen fıkra üzerine bu kadar lâf ettikten sonra fıkra anlatmanın tadı-tuzu da kalmıyor ama "hoş gör yahu" diyerek hâdiseye geçiyorum.

Evvel zaman içinde dediysek, Anadolu'da kağnıların hâlâ iş gördüğü zamanlardayız. Bir Alevi köylü, hasadın ardından buğdayı çuvallara koyup kağnıya yüklemiş; değirmene götürecek. Değirmene giden yol yüksek bir boğazdan geçiyor; yol demeye bin şahit ister, daracık bir patika. Bir tarafı uçurum, öteki tarafı sarp yamaç.

Tam o noktaya gelince kağnının bir tekeri uçurum tarafına doğru boşluğa düşer gibi oluyor. Köylü hemen öküzlerin koşulduğu boyunduruğa seğirtiyor. Hayvanlar ürkmesin diye "ho, ho, haydi yavrum, gayret" filan diyecek ama ne mümkün? Öküzler çakılıp kalıyor; bir adım atmanın dahi imkânı yok. Köylü bu defa uçuruma doğru kayan tekere koşuyor, ayağını sağlam bir taşa basıp omuzluyor ki öküzler gayrete gelsin.

Çî faide! Köylü, omuzlarına doğru acımasız bir basınç halinde binen yükün ağırlığı altında feryad ederek son çareye başvuruyor,

-Yetiş ya Ali!

-...

-Yetiş ya Hasaneyn!

-...

-Yetişin ey Üçler, Yediler, Kırklar!

-...

Bilakis kağnının tekeri santim santim uçuruma doğru kaymaya devam etmekte. Köylü bakıyor ki, oradan çekilmezse, kendi de, kağnı da, buğdaylar da ve işin daha fenası öküzler de hep birlikte uçuruma yuvarlanacak, ne yapsın; son bir gayretle kendini tekerin altından çekip kenara fırlatmadan önce sesleniyor,

-Eğer yetiştiyseniz kağnının altından çekilin çünkü ben bırakıyorum!

...

Bu satırları kaleme alırken maç henüz oynanmamıştı ama Milli Takım oyuncularına en azından benim tâ uzaklardan göndereceğim mânevi desteklere fazlaca güvenmemelerini tavsiye etmek istiyorum. Elbette bu, koltuğa oturup soğukkanlı İngiliz centilmenleri gibi maçı tarafsız ve tepkisiz bir şekilde seyredeceğimiz anlamına gelmiyor. Tam aksine ilave büyü ve "sur"ları teker teker devreye sokacak, elimizden geleni yapacağız. Bu ihtarım şu anlama geliyor: Eğer maçı üç farklı kazanır da İsviçre'yi elersek zaferde bizim payımız küçümsenmeyecek kadar büyük olacak ama elenirsek ve sonuç hüsran olursa...

Neyse, bırakalım o ihtimâli; rasyonelliğin âlemi yoktur; siz de bildiğiniz ne kadar büyü, sur, üfürük varsa elinizden geleni ardınıza koymayın lütfen

**Kur'an'ı da ilga edelim mi üstad?**

Avrupa tarihinde Kilise, sadece devlet tarafından değil, Kilise hiyerarşisinin dışında kalan bütün kuvvetlerin de desteğiyle gündelik hayatın kıyısına sürüldü ve bir sivil toplum örgütü muamelesi ile izole edildi; bu süreç üç dört asır devam etti, hikâyesi uzundur.

Bizim laiklik yorumumuz, o üç dört asırlık tasfiye sürecinin neticesini kopyalamıştır. Ama sosyal süreçler bugünden geriye doğru işlemiyor; biz laikliği benimserken İslâm'a bir nevi Kilise muamelesi yaptık; geçmişimizde olmayan Rönesanslar, Reformasyon hareketleri, Hümanizma çığırları aradık ve bulamayınca devlet eliyle icat etmeye kalkıştık; geriye yer yer hazin, bazen gülünç tarih anekdotları kaldı.

Bir de "din"i hayatlarında nereye koyacağını bir türlü tayin edemeyen okur-yazarlar, bürokratlar vesaire.

Bir "ulema" lafı üzerine bu kadar bıdı-bıdı yapılmaz; söyleyen sürçüyor ve sonradan te'vil ediyor ama kötüye yormak isteyenlerin niçin bu kadar kerrât ile sürçtüğünü, yukarıdaki tabloyu anlamadan izah edemezsiniz. Dini kavramlar söz konusu olduğunda sistematik tarzda sürçmeye başlayanların teşkil ettiği olgu sıhhat alâmeti değildir. Bunca bıdı-bıdıyı hakikaten laiklik doktrinine gönülden bağlı olduğu için yaptıklarına inansak mesele kalmayacak; Seküler dünya görüşüne ne derece samimiyetle bağlı olduklarını asla kanaat getiremezsiniz; kendilerini çıkmazda hissettiklerinde ninelerinin folklorik yemeni bağlama tarzına ilticâ etmeleri tutarsızlıktır meselâ.

Görünür alâmetlerini nasıl niteleyeceğiz; dine muhalif olmak (Ateizm) felsefi bir tutumdur; Gnostik, Deist olmak da öyle. Kendisini samimiyetle böyle niteleyene ben rastlamadım. Bu garip hali "dine eğreti kalmak" diye tarif edebiliriz belki. Esasen herhangi bir "dünya görüşü" eksenine bağlı olamamak zaafıyla mâlul görünürler (ve ne yazık ki zaaf, sadece Laikçilere mahsus değildir); bu bir cesaretsizlik ama daha doğrusu vukufsuzluk hâlidir. Bu hâlin adı Laiklik filan değil. Ne demek laiklik sorusuna verdikleri birbirini tutmaz "dinle dünya işlerinin ayrılması" cevabından bellidir bu; bu tarif tek tek fertleri ihâta etmez, edemez ama

bizde kendini böyle târif edenler, karşılaştıkları her dini kavram ve olgudan rahatsızlık duyduklarını da gizleyemezler. Onlar nazarında mâsum ve meşrû dini eylem yoktur; meğer ki hiç görünür hale gelmemiş olsun.

Yazarın biri, Başbakan'ın Ulema sürçmesini eleştirmek için bazı Kur'an âyetlerinin AİHM'nin hukuk felsefesine ters düştüğünü savunacak kadar kaptırmış kendini. "Peki üstad, ne yapalım öyleyse; Kur'an'ı artık mülgâ mı sayalım?" diye sorsanız "hay hay, geciktik bile" cevabı verir mi; sanmıyorum. Anlatmak istediğim eğretilik hâli bu işte.

Adamın biri rüya görüp başbakanlığa mektup yazmış, onlar Milli Eğitim'e, MEB de YÖK'e havale etmiş. Çivisi çıkmamış bir ülkede gülünüp geçilir ama on gündür temcid pilavı gibi ısıtıp duruyorlar. YÖK Başkanı da böyle bir "muz orta"yı ıskalamamış, "eşi görülmemiş vahim durum" tesbitinden sonra Bakanlığı devlet ciddiyeti takınmaya davet ediyor. Şekil itibarıyla haklıdır lakin süreç, baştan sona çivisi çıkmış bir manzara sergiliyor. Bu arada İslâmî kavramlarla istihzâ eden edene...

İslâmî kavramlarla dalga geçmeyi beceremiyorsunuz çünkü o dünyayı içeriden okuyabilecek donanımınız yok. Öyleyse en azından adam gibi Agnostik, Deist, Ateist veya Pozitivist olunuz ve gereğini yerine getiriniz; çünkü yarım-yamalak yaklaşımlarınız İslâmî Radikalizmi köpürtmekten başka işe yaramıyor.

Bunca gayretiniz sadece bu sebepten ötürü mü yoksa?

## Aile fotoğrafçılığına ve aile fotoğraflarına dair

Hatırat türü kitaplar için kütüphanemde özel bir dolap ayırdım; önceleri yakın tarihçiliğin vazgeçilmez kaynaklarından biri olmak vasfıyla ilgi duyduğum hâtıratlar, zamanla okumaktan ve gözden geçirmekten özel bir lezzet aldığım kitap cinsi oldu.

Son yıllarda yayınlanan hâtırâtlarda beni en çok sevindiren husus esas metne ilâve edilmiş fotoğrafların bolluğu oluyor. Yüz sene önceki hâtıratlarda fotoğraf hem sayıca az (kiminde hiç fotoğraf bulamazsınız zaten) hem de görüntü kalitesi itibariyle kötüdür. Fotoğraf, özellikle bu tür eserlerde yazılı metni tamamlayan, zaman zaman metinden daha çok şey ifade eden vesikalar teşkil ediyor.

Çocukluğumda fotoğraf makinası az bulunur, hatta resmen lüks sayılabilecek avadanlıklardı. Nesildaşlarımın çoğunun çocukluk ve gençlik resimleri, başkalarının fotoğraf makineleriyle çekilmiştir. Okul yıllarında bu işi biraz gözüaçık, ticaretten anlayan, becerikli ve elbette fotoğraf makinesine sahip arkadaşlar görür, zaman zaman okula getirdikleri makine ile resim çekip on-onbeş gün sonra siyah-beyaz kağıda basılmış fotoğrafları para ile satarlardı. Günümüzde artık pek rastlamadığımız "şipşakçı" denilen seyyar fotoğrafçılar da mesire

yerlerinde, resmî bayramlarda, nişan, sünnet, düğün gibi toplantılarda para karşılığında aynı hizmeti yerine getirirlerdi.

Altmışlı yıllarda piyasaya Rus malı ucuz, hantal ama pekâlâ iş gören makinalar girmeye başlayınca (Lubitel, Zenith) fotoğraf çekmek, her orta halli ailenin güç yetirebileceği bir merak halini almaya başladı ama yine de sıradışı ve pahalı sayılabilecek bir zevkti bu. Kapalı ve ışıksız mekânlarda resim çekmek için ancak bir kere kullanıldıktan sonra atılan magnezyum esaslı flaş ampullerinden edinebilmek hem zor, hem pahalıydı. Sonraları pille veya aküyle çalışan flaşların çıkmasıyla birlikte illâ ki güneşli havalara ve dış mekânlara mahsus kalan fotoğraf çekmek zevki, geceleri ve kapalı mekânları da fethetmeye başladı. Bu sessiz sedâsız gerçekleşen demokratik bir ihtilâldi âdeta. O günlerden sonra aile resimleri, küçük bir mukavva kutu içinde saklanan 20-30 fotoğraftan ibaret küçük koleksiyonlar olmaktan çıkıp "albüm" formatına terfî etti. Albümler artık pek kullanılmıyor ama önceleri her orta halli ailenin uzun kış gecelerinde eşe-dosta göstermekten zevk aldığı bir fotoğraf albümü bulunur, siyah zeminli karton sayfalara, küçücük zamklı etiketlerle yerleştirilen fotoğraflar, çok değerli bir hâtıra veya vesika ciddiyeti ile saklanırdı. Tek albüm, zamanla birkaç albüm haline geldi ama aile fotoğrafları sektöründe asıl ihtilâl plastik gövdeli, otomatik ve ucuz makinelerle patladı. 80'li yılların sonuna doğru plastik gövdeli makineler neredeyse her eve girdi ve böylece fotoğraf çekme tekniğinden haberi olsun-olmasın herkes, fotoğraf çekmenin zevkini bizzat tatmaya başladı.

Üstelik bu esnada Türkiye renkli film ve tab tekniği ile tanışmıştı. 70'li yıllarda ancak Almanya'da çalışan işçilerin albümlerinde görüp imrendiğimiz renkli fotoğraflar artık harcıâlem şeyler sırasına girebildi. Daha önceleri "agrandizman" usulü ile büyütülebilen büyük ebatlı fotoğraflar, ancak rahmete intikal etmiş büyüklerin vesikalık hâtıralarını yaşatmak için başvurulan pahalı bir usul halinde iken renkli ve tam otomatik baskı yapabilen laboratuvarların yaygınlaşmasıyla istenilen resmi hayli ucuza büyüttürmek mümkün hale geldi.

Şimdi evlerde fotoğraf saklamak için bir çekmece bile kâfi gelmiyor. Her vesile ile bol bol resim çekiyor, eşe dosta dağıtıyor ve fotoğrafları koyacak yer bulmakta sıkıntı çekiyoruz. Fotoğraf sayısı eskiye nisbetle belki yüz misli arttığı için herhangi bir sistematiğe uymadan fotoğrafları karmaşık bir yığın halinde muhafaza edebiliyoruz. Oysa ki negatif filmlerin etiketlenerek kutulara konulması, zaman sırasına göre sıralanmasını akledebilseydik ne güzel bir şey yapmış olurduk. Aslında aile fotoğraflarını arşiv haline getirmek için çok gecikmiş sayılmayız; tam vaktidir, zira fotoğrafçılıkta digital devrim başlayalı neredeyse beş sene doldu bile. İlk modellerine güç yetirilmez derecede fiyatlar biçilen digital makineler artık her orta halli ailenin harcı haline geldi ve şimdi digital fotoğrafları saklamak için yeni teknikler geliştirmek gerekiyor. Büyüklüğüne göre bir komapkt diske yüzlerce fotoğraf yerleştirmek mümkün ve bundan böyle aile albümlerinde fotoğraf kağıdı değil, disk saklamaya

başlayacağız. Fotoğrafları kağıda basma âdetinin daha ne kadar devam edeceğini kimse tahmin edemez ama bu usulün yavaş yavaş terkedileceği âşikâr. Bugünlerde bilgisayar ekranları fotoğraf depolamak ve göstermek için yeterli görünüyor; belki yakın bir zamanda sadece digital fotoğrafı (hatta üç boyutlu fotoğrafları) göstermeye yarayacak basit, kullanışlı ve ucuz cihazlar geliştirilecek.

Ne olursa olsun, bilhassa benim nesildaşlarım için, bir dolap köşesinde karmakarışık bir yığın halinde saklanan eski fotoğrafları gözden geçirip sıraya koymanın, arkalarına aydınlatıcı notlar ve tarihler ilave etmenin zamanıdır. Fotoğraflar ailelerin tarihini aksettiren en göz alıcı belgeler ve bizden sonraki kuşaklar, bizi o resimlerle tanıyacaklar. Sadece aile hâtıraları da değil, hiç umulmayan bir aile karesinin arka planındaki nesnelerin, günün birinde çok önemli bir belge kıymetini kazanma ihtimâli de göz önünde tutulmalı. Ne var ki "bir şey çoğalınca kıymetten düşer" kanununu da gözden ırak tutmamak lazım; fotoğraf çektirmenin neredeyse bir mazhariyet sayıldığı zamanlarda fotoğrafın daha çok itibarı ve kıymeti vardı. Digital makinelerle çekilen fotoğraflar ise filme gerek duyulmaması yüzünden neredeyse bedava gibi algılanıyor. Hele cep telefonlarına fotoğraf çekme kabiliyeti ilave edildikten sonra fotoğrafın büsbütün kıymetten düşeceğinden endişe etsek yeridir.

Fotoğraf garip bir şeydir; geçmiş zamanın bir kağıt tabakası üzerine bastırılarak yapıştırılmasını hatırlatır bana; günün birinde canlanıp hareket etmeye başlayacaklarını zannettiğim bile olmuştur.

Kimbilir belki de, bakmasını bilenler için fotoğraf hâlâ yaşayan bir şeydir!

## **Ebru, mozaik, karo?..**

Güneydoğu'dan ne zaman üzücü bir haber gelse, psikolojik bir sersemletilme kampanyasına tâbi kalıyoruz: "E, tabii, devlet üstüne düşeni yapmadı, reformları savsakladı, bölgeye ağırlık vermedi, iş imkânlarını artıramadı; bölge halkı işsiz, eğitimsiz, geri kalmış, buna karşılık Ankara göstermelik lâflar haricinde bir şey yapmıyor vb."

Yine aynı terâne yükselmeye başladı: Güneydoğu'daki bütün olumsuzlukların sebebi devlettir, Ankara'dır, hükümetlerdir. Kabul edelim, bu psikolojik tahakkümün etkisi altında kalmayanımız yok gibi. Böylece en son Şemdinli ve civarındaki eylemlerde gördüğümüz olumsuzlukların sebebi -eylemciler ne yapmış olurlarsa olsunlar- devlete ihâle ediliyor: Kabahat devlettedir! İşte göstericiler, -ne şekilde olursa olsun, yatıştırılmasına asla imkân bulunmayan- bir mazlumluk hâletini her eylemden sonra yeniden takınabiliyor ve tabir yerinde ise, kendilerini daima "alacaklı, mağdur ve gadre uğramış" hissediyorlar. Bugüne kadar bu psikolojik mekanizmayı sorgulayan etkili bir adım atıldığına şahit olmadık.

Başlangıcından bu yana devletin Güneydoğu siyasetlerindeki yanlışlıkların her biri bir sayfaya yazılsaydı belki kitap olurdu, inkâr edilemez. Ama yaptığı yanlışların belki de en

vahimi, psikolojik düzlemde daima edilgen ve suçlu taraf durumunda kalmak zaafına müdahale edilemeyişidir. Bölge halkı kendini daima mağdur ve haklı hissederken, buna mukabil kamuoyunun daha geniş bir kısmınca Güneydoğu'da olup bitenlere öfke duyulması vaziyetin gerçek boyutlarıyla anlaşılmasını puslandırıyor. Bu manzara hayır alâmeti değil.

Bu saatten sonra tabloya daha iyimser bakmak mümkün olabilir mi? Etrafımda hep bu sorunun telaffuz edildiğini işitiyorum: "Bu işin âkıbeti nereye varır?" diye derin derin düşünüyor insanlar. Daha doğrusu biraz ferâset sahibi olan herkes, kendi nefsine verdiği cevabın âkıbetinden ürküyor.

Kurumsal hâfızaya ve akla sahip olduğunu varsaydığımız devlet, bu krizi yönetemedi. İnsanların zihninde neredeyse genetik kireçlenmeye yol açmış psikolojik tutumları değiştirmek kolay değil. Kaldı ki niceden beridir Güneydoğu meselesi bir iç problem olmaktan çıktı; ucunun hangi ülkelere, hangi istihbarat servislerine, hangi uluslararası legal ve illegal kuruluşlara uzandığını kimselerin kolay kolay çözemeyeceği garip bir mâhiyet kazandı: Şemdinli'deki hadiseleri, Kuzey Irak'taki "devletsi" gelişmeden tecrid ederek tahlil etmek mümkün mü? Şemdinli'den güneye doğru 30 km yol alan herkes, ABD'nin askeri nüfuz mıntıkasına adım attığının farkında artık.

Onun için Başbakan'ın, "unutmayalım ki biz bir mozaiğiz" cümlesi de, yeniden hatırlatmak ihtiyacı duyduğu "anayasal vatandaşlık" esprisi kadar su üzerine yazılmış intibaı veren bir retorikten ibarettir. Artık şu noktaya geldik: Bir olgunun hangi kelimelerle ifade edildiği ve gerçekte ne olduğu anlamını kaybetti, kişilerin olguyu nasıl gördüğü ve nasıl anladığı fiilen daha önemli. "Ebrû"dan geçtik, mozaik yerine "karo" teşbihi de yapsanız, psikolojik beklentilere cevap vermiş olmuyorsunuz. Başbakan'ın ünlü Diyarbakır çıkarmasından önce gündeme gelen Aydınlar Bildirisi'ne duyduğum güvensizliğin temelinde, işaret etmeye çalıştığım psikolojik kireçlenme hâleti vardı. Aydınlarımız, bölgeye iş, yatırım, okul ve hatta doğrudan para aktarıp, demokratikleşme imkânlarını genişletmekle gerginliğin çözüleceğini hesaplarken kimyager gibi davranıyorlar. Meselenin ideolojik bir mahiyet kazanmış önyargı karakteri ihmâl edildiği için bu gibi safdilâne tavsiyelerin konuya ışık düşürmesi uzak ihtimâldir.

## Yerli kaya!

Birinci Dünya Harbi'nden sonra Ortadoğu'da İngiliz öngörüsüyle kurulan bütün devletlerin ortak özelliği, sahicilikten mahrum bulunmalarıydı. Bölgeye İsrail'in de monte edilmesinden sonra Ortadoğu, dünyanın en istikrarsız, en karmaşık yerlerinden biri oldu; savaşlar, isyanlar, darbeler birbirini izledi.

Bu manzarayı "İngilizler bölgede niçin huzuru tesis edemedi?" sorusuna cevap arayarak değil, "İngilizler bölgeyi niçin ve nasıl istikrarsızlaştırdı?" merakıyla gözden geçirirsek, doğru

cevaba yaklaşmış oluruz. Birleşik Devletler'in Irak'ı ikinci defa işgali, bizzat kendileri tarafından sunulan sebeplere göre anlamsız görünüyor. "ABD niçin Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması için siyasi risk üstleniyor?" sorusu da aynı şekilde cevapsızdır. Herkes biliyor ki; bölgede Amerikan nüfuzu azaldığı gün -temenni edilmez ama- Irak yeniden karışacak ve Saddam'ın demir yumruklu zalim yönetimini mumla aratır fitneler geri dönecektir. Gariptir, Birleşik Devletler, Irak'taki faaliyetleriyle sanki çekilişinin ardından patlamasını murad ettiği dev bir bombanın fitil mekanizmalarını kurgulamakla meşguldür. Irak'ı teşkil eden unsurlar arasındaki nefret üst seviyelere tırmandırılıyor ve o çok önemli soru hâlâ cevabını bulmuş değil; askeri bakımdan bıçakla yoğurt kesmekten daha kolay tamamlanan işgalden sonra, o günlerde kimsenin ummadığı, öngörmediği direniş nasıl ve niçin başladı ve nihai sebebi nedir? Görünüşe göre direnişin nihai sebebi, işgalci otoritenin çekileceği günün ertesinde Irak'ta kanlı bir kardeş kavgasının başlamasını mazur gösterecek sebeplerin hazırlanması olabilir mi?

O halde şu cümleyi kurmamız gerekecek: Irak'ın işgali (siz buna 'doğrudan kontrolü' de diyebilirsiniz), asla Irak'ın işgali değildir. İşgal güçlerinin himayesinde Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin vücut bulmaya başlaması da, Kürtlerin bağımsız devlet kurması ve Birleşmiş Milletler'de bir bayrakla temsil edilmesi ihtiyacı ile izah edilemez.

İşgalciler bakımından bölgedeki en vazgeçilmez unsur Kürtler değil; peki kim? Tam da bu noktada ve bugünlerde, bölgede asıl vazgeçilmez unsurun kimler olduğunu herkesin iyice düşünmesi lâzım: Parçalar birleştirildiğinde ayan beyan görünüyor çünkü.

Dostun düşmandan ayırd edilemediği karanlık ve kaotik ortamlarda görünen her ışığı kurtuluş işareti saymamalı. Meşhur tren tüneli benzetmesinde olduğu gibi dehlizin ucunda görünen aydınlık ilk elde çıkışın göründüğünü hatırlatır ama o ışığın hızla yaklaşan bir lokomotif projektörü olması da pekâlâ muhtemeldir!

Türkiye bu karmaşanın ortasında şu anda etkisiz faktör gibi görünüyor; ama bölgede -İran'la birlikte- kalıcı devlet geleneğine sahip iki siyasi güçten biridir. Türkiye'nin üzerine yamanan "etkisiz ve seyirci güç" etiketi, uzun vadede kalıcı olmaz. Türkiye, Ortadoğu bölgesinde "yerli kaya" gibidir. Aşınsa da nihai tahlilde kalıcı ve belirleyici güçtür. Bu bölgede haritalar değişebilir; ama Türkiye hep yerinde kalır. Kutsal olduğundan değil; tarihi tecrübesinden üretim gücüne, nüfus kalitesinden jeostratejik ehemmiyetine kadar uzanan geniş bir yelpazede ifadesini bulabilecek hey'etiyle "yerli kaya" olduğu için.

Bu tahlile dudak bükenler, 11. asırdan itibaren Anadolu'nun atlattığı bâdirelerin tarihini bir de bu gözle okumalılar. Türkler Anadolu'yu başkalarının lütfuyla tavattun etmediler; önceki sair seferleri de hesaba katarak söylüyorum; bu coğrafyaya toslayan son Haçlı ordusu, -daha dün- 1915 Yazı'nda Çanakkale'den yüzgeri etti.

Bedeli her ne ise ödenmiştir; böyle bedel ödemeyi bilen siyasi topluluklar, anlık tahlillerle kolay anlaşılmazlar.

Ders: Tarih, Konu: Anadolu Selçukluları.

**Kış yollarında**

Dünya kurulalıberi mevsimlerin kaç kere değiştiğini Allah bilir ama yakın zamanlar hariç, olağan mevsim göstergelerinin bir televizyon haberi teşkil edebileceğini kimse tahmin edemezdi. Kaç günden beri "geldi geliyor" haberleriyle yatıp kalkıyoruz. İşin tuhafı yıllarca mevsimlerin kendi tabii âhengi içinde gelip geçmesine alışkın olan bizler, "Kış Edirne'ye yaklaştı, Kapıkule'den geçti, İstanbul'a yaklaşıyor; ekipler olağanüstü tedbirler alıyorlar" yaygaralarını ciddi ve endişeli bir tavırla takib eder olduk.

Ne oluyoruz arkadaşlar; eninde sonunda kar yağdı işte.

Her sene olur, hatırladınız mı, geçen sene de yağmıştı. Hani şu göklerden beyaz beyaz, lâpâ lâpâ dökülen şey...

Nitekim bu sene de öyle oldu. İncir çekirdeğinden haber çıkarmaya meraklı haber editörlerinin estirdiği terör yatıştıktan sonra havalar yine mevsim normallerine dönmeye başladı. Yakınlarda yine yağar, hatta daha çok yağar. Köy yolları kapanır, ana yollarda karla mücadele çalışmaları yürütülür. Kabak gibi lastiklerle yola çıkan tedbirsiz sürücüler yine acemi frenlemelerle kayıp şarampole doğru yan gelir, yolu kapatırlar.

Kış maceraları yaşanır:

Tâli yollarda kurtarılmayı bekleyen araçlarda bekleşenler cep telefonu ile jandarmayı, karayollarını arayıp ne zaman kurtarılacaklarını sorarlar. Issız dağ başlarına kurulmuş aktarma istasyonu ve linklerde çalışan Telekom personeli, (sahi bu istasyonlar hâlâ faal midir yahu?) bu gibi sürprizlere evvelce hazırlıklı olduklarından kurt ulumalarının kar fırtınalarına karıştığı boranlı gecelerde bulgur pilavına tâ öğleden ısladıkları kuru fasulyeyi katık edip karınlarını doyurduktan sonra çaylarını demleyip paşa paşa televizyon seyreder, eğer dörtlüyü bulacak kadar kalabalık iseler, bulaşıkları yıkamasına iki el okey çevirirler.

Doğu Anadolu'nun uzak köy ve kasabalarında doğum sancısı tutan anneler için kızaklar koşulur, dayanıklı, güçlü-kuvvetli hısım-akrabadan birileri yanlarına çiftelerini ve azıklarını alıp en güvendikleri kış ayakkabılarını çekerek yollara düşerler. Birkaç gün sonra görüntüleri, haber bültenlerinin sonlarına doğru ekranlara düşer. En sonunda kamera yenidoğan'ın çirkin ve buruşuk suratında odaklanır. Anne ise bitkin ama dünyaya bir can getirmiş olmanın sevinciyle ışıl ışıl...

Belki alnında annelik pâyesini taçlandıran bir kırmızı kurdele!

Bazı yerlerde ekipler, araçların karayoluna çıkmasına izin vermezler; "filanca belde, boğazda tipi var, ikinci bir emre kadar yol kapalı" denince yolcular en yakındaki dinleme tesislerine yerleşip sabahlara kadar demli çay içer, sabahlara kadar televizyon seyrederler. Kulaktan kulağa haberler gezinir, "iki saate açılıyormuş, çığ düşmüş, yol aslında açık ama sabahın sökmesini bekliyorlar".

Yollarda aracın altına attığı yağlı kirden meşine dönmüş gocuklarına sırtını vererek mazot deposunu ısıtmaya çalışan, lastiklere zincir geçirmeye uğraşan çilekeş kamyon şoförleri görür, acırsınız; yanınızda derslerine yeterince dikkat etmeyen öğrencilerden biri varsa, "bak" dersiniz, "ekmek parası kolay kazanılmıyor; aklını başına al da okumaya bak, yoksa..."

Önceleri ayrı oturma düzeni benimsenmişken zamanla kadınlar ayrı bir cemaat teşkil ederek bir köşede baş başa verip lâfı kaynatmaya başlarlar dinlenme tesislerinde; pasta tarifleri teati edilir, enteresan ilmek teknikleri hakkında uygulamalı kurslar açılır, erkek milleti çekiştirilir, çocuklarının aslında zeki olmalarına rağmen çalışmadıklarından yakınılır. Masalardan birkaçı yan yana getirilerek bebekler için geçici yatak odaları düzenlenir. Uykusuzluktan gözler halkalanır, çeneye dayalı başlar zaman zaman desteğinden kurtulacak gibi olur. Bazıları sabah ezanının kaçta okunduğunu sorarlar garsona.

Otobüs garlarında yolcu bekleyenlerle, tek başına uzak yolculuklara çıkacaklar farklı hâlet-i ruhiyelerle poğaça, kaynamış süt ve mazot kokan salonları arşınlar dururlar. Kimi yolların bir an önce açılmasını bekler, kimi bir hafta, on gün, yirmi gün durmaksızın yağmasını.

Esnaftan kimine kesatlık, kimine berekettir. Ne şikayet edilir, ne de "keşke her gün böyle olsa" diye sevinç nöbetlerine girilir.

Eğer yol hâlâ kapanmamışsa ve Anadolu bozkırının ortalarında bir yerde otobüsle karanlığı yararak yol alabiliyorsanız başınızı soğuk cama dayar, uzaklarda, çok uzaklarda görünüp kaybolan cılız sarı ışıkların aydınlattığı hânelerdeki hayatları, resimleri, çehreleri düşünürsünüz: Sobaları, sobalarında kömürleri var mıdır; güzün kışa dayandığı kısa günlerde alelacele takılan pencere kasalarının kenarından içeriye sızan ayaz, arsız bir hırsız gibi etrafı kolaçan etmekte midir; sobanın kenarında ertesi günün dersini ezberleyen çocuğun bir yanı üşümekte midir?

Otobüs pencereleri televizyon gibi olur; bazen çoktan uykuyu yarılamış tenha kasabaların ortasından geçerken damların ucuna el uzatsanız değecek gibi gelir, hemen ardından uzaklaşıp karanlığa gömülüverirler.

İyi havalarda rızkını bir şekilde doğrultan kurt-kuş, börtü-böcek neylemektedir peki? Onların yiyecek bekleyen yavruları yok mudur, daha kaç zaman dayanırlar açlığa ve soğuğa?

....

Televizyonların haber editörleri bilmezden gelir ama geride kalan herkes bal gibi bilir ki kıştır, geçecektir; sayılı gündür, bitecektir.

Her sene böyle olur.

**Mizah deryasına ben bazı bazı...**

Kadına yönelik şiddete hayır kampanyasına dair haberler okurken, televizyonlar bangır bangır, içinde bolca "Saçlarını yol getir" sözleri türküyü çalıyorlar.

Şehir kültürü ile "kırsal" alışkanlıklar medyada çatışma halinde!

Ulaştırma Bakanı, "CIA'in uçağı Sabiha Gökçen'de 15 dakika kaldı; yakıt ikmâli yapıp gitti" diyor. "Ankara'daki kaynaklar" (kimler acaba?) ise "hayır efendim uçak tam 27 saat kaldı havaalanında" demekteler. Birileri bizi işletiyor: Ya Bakan, ya "Ankara'daki kaynaklar" veya CIA.

Düşmüşüz bir ROJ TV'nin peşine; Danimarka yasaklamadı diye yeri göğü inletiyoruz. RTÜK, "bu bir şey değil, geride beş kanal daha var" diyor. Hepsini kapattırsanız ne olur; yenileri açılır. Onu bunu bırakınız da aynı paralelde yayın yapan internet sitelerine bakınız. Yasaklama talebiyle, şikayetle olmaz; doğru ve etkili siyasetler geliştirmekle olur. İletişime sınır getirmenin imkânsız hale geldiği bir haberleşme altyapısı var; hassasiyet göstereceğim derken gülünç olmak da var işin ucunda.

Sigaranın yasaklanması için kanun teklifi verilmiş; kimisi "kahvelerde bile içilmesin" diyor, kimi "tütün ekimini yasaklayalım" davasında. Doğan Medya Grubu ise Anadolu'da içki yasağının çaktırılmadan genişletildiğini isbat için kılı kırk yaran haberler üretmekle meşgul. Keçiören'de içki satan kuruyemişçiler saat 23'te dükkân kapatmaya zorlanırken alkol satmayanlara 1 saat daha müsaade ediliyormuş.

Ben şahsen Cumhuriyet'in temel ilkeleri namına iliklerime kadar titredim bu haberi okurken!

Popülizmin sonu yok: İçki insan sağlığına zararlı, sigara da öyle, petrokimya atıkları da öyle, kloroflüorokarbon da öyle, kurşunlu benzin de öyle, sair yüzlerce insan sağlığına zararı kesinlikle bilinen endüstriyel ürünler de öyle. Birkaç rakam verelim: Kurşunlu benzin (bizim "normal" diye bildiğimiz ve halen ülkemizde satılan benzin), icad edildiği 1923 yılından bu yana insan kanındaki kurşun miktarını 600 küsur kat artırdı. "Normal" benzin 1986'da ABD'de yasaklandı. CFC, yani kloroflüorokarbon ise 1974'te yasaklandı ama ne yazık ki her yıl atmosfere 1,5 milyar Dolar değerinde 27 milyon kilo CFC salınmasına ısrarla devam ediliyor çünkü büyük şirketler CFC'yi artık ABD'de değil, Üçüncü Dünya ülkelerinde üretiyorlar ve yapılan anlaşmaya göre 2010 yılına kadar üretim sürecek.

Vesaire vesaire... Ya dürüst davranır kökten yasaklarsınız tütünü ve alkolü veya her şeye rağmen istimal edenleri tâciz ve aşağılamaktan vazgeçer, gücünüzün yettiği şeylerle

uğraşırsınız (meselâ ROJ TV olabilir bu). Parkta bile sigara içilmesine yasak getiren Alamerikan kıllığını taklide yeltenmek pek gülünç oluyor çünkü.

Bu arada ülkemizde ilk defa bir muhalefet liderinin siyasi rakibini kırsalda kamp yapmaya davet edişini az kalsın unutuyorduk. Davet aynen şöyle, "Sen İstanbul'da balık tutarken biz kurşun altında görev yapıyorduk. Hakkari, Şemdinli kesmez, yüreğin varsa Kandil'e gidelim"

Olacak iş mi efendim? İki güzide siyaset adamımızın bu yaştan sonra pusatlanıp ağır kamp malzemeleriyle kırsalda operasyona katılmalarından millet nâmına bir menfaat hâsıl olmaz.

En iyisi Kandil dağı yerine Kandilli'yi teşrif edip Kandilli yoğurdu diye satılan şeyin niçin eski yoğurtlara benzemediği meselesini konsülte etsinler, daha faydalı olacaktır.

Biraz mizah yapalım dedik ama beceremedik; bu ülkede ciddi olduğu varsayılan her şey, garip bir araboyutta mizaha bulaşıyor; bu yüzden gülelim mi, somurtalım mı bir türlü karar veremiyoruz. Halbuki Batı dünyasında ise gülünecek ve ağlanacak şeyler kesinlikle tefrik edilmiştir. İşbu sebeple çıkmaz ayın son çarşambasında AB'ye girip, espri anlayışımızı onlara bulaştırırsak bu, Sanayi İhtilâli'nden bu tarafa dünyanın göreceği en şenlikli dönüşüm hareketi olacaktır.

**Güzel haber budur işte: Kubbealtı Lugati!**

Lugatlerin kelime hazinesini geliştirmek yanında, dağarcığa katılan kelimenin konuşma ve yazı dilinde tasarrufunu göstermesi en faydalı tarafıdır. Kelimeyi anlamak bir meziyet ama o kelimeyi bir şekilde yeniden kullanabilmek daha değerli bir özelliktir.

Günümüzde ne yazık ki ortalama okur-yazar, bilmediği kelimenin lugat karşılığını öğrenmekle yetiniyor; halbuki lisanın zenginliği anlamak kadar tasarruf etmeyi de gerektirir.

Benzetme belki yersiz, belki abartılı bulunabilir ama bir lisan için sözlük âdeta kutsal kitap gibidir. Mânâ üzerindeki ihtilâflar sözlüğe bakılarak giderilir, kelimenin imlâsı sözlüğe müracaatla öğrenilir, bir kelimenin nasıl bir etimolojik seyir takib ederek sözlüğe girdiğini yine sözlük söyler. Sözlükler, kelimelerin mânâ katmanlarından da haberdar ederler. Hâsılı sözlük, kelimelerle iş gören herkesin suallerini cevaplandıran ve merakını yatıştıran kaynaklardır.

"Sözlük varken tartışmayalım" sözü, bu mânâ derinliğini kısaca özetliyor.

Sözlüklerin bir fonksiyonu daha vardır; kelimenin cümle içindeki kullanılış tarzını gösteren misâller de sunarlar. Eski dilde bu tarzda tertiplenmiş sözlüklere "Şevahidli" denirdi (Şevâhid, "şahitler, bir şeye tanık olanlar" mânâsına gelir). Halen Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı 4 ciltlik Türkçe sözlük ve Mustafa Nihat Özön'ün "Osmanlıca-Türkçe Sözlük" isimli eserleri şevâhidli tarzda tanzim edilmiş kaynaklar arasındadır.

Kubbealtı Akademisi'nin bugünlerde yayınladığı Kubbealtı Lugatı şevâhidli-misalli sözlüklerin en yenisi. Lugatin ismi hayli uzun: "Asırlar Boyu Tarihi İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük". Lugatin başındaki tanıtıcı bilgilere göre çalışmalara 1971 yılında 12 kişilik bir heyetle başlanmış ve neredeyse otuzbeş sene içinde âdeta iğne ile kuyu kazar gibi titizlikle çalışılarak üç cilt içinde toplam 3644 sayfalık devâsâ bir eser ortaya konulmuş. Lugatte 61 bin madde yer alıyor; buna ilaveten takriben 35 bin deyim ve 400 yazarın bine yakın eseri taranmak suretiyle elde edilen 100 bin civarında örneğe yer verilmiş. Lugat, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı ile Vehbi Koç Vakfı'nın yakın desteği ile yayınlanmış bulunuyor.

Bu tip lugatlerin kelime hazinesini geliştirmek yanında, dağarcığa katılan kelimenin konuşma ve yazı dilinde tasarrufunu göstermesi en faydalı tarafıdır. Kelimeyi anlamak bir meziyet ama o kelimeyi bir şekilde yeniden kullanabilmek daha değerli bir özelliktir. Günümüzde ne yazık ki ortalama okur-yazar, bilmediği kelimenin lugat karşılığını öğrenmekle yetiniyor; halbuki lisanın zenginliği anlamak kadar tasarruf etmeyi de gerektirir.

Misâl verelim: "Teşyî", giden bir kimseyi uğurlamak, yolcu etmek demektir. Kubbealtı Lugati, bu kelimenin misâlini şöyle gösteriyor:

"Beyini taşlık kapısına kadar teşyî ederdi." (Hüseyin Rahmi Gürpınar)

"Tetâbuk", uygun gelmek, örtüşmek mânâsındadır. Misâli ise şöyle:

"İslâmiyet'in ciddiyet, vakar, yardım ve saygı şiarları eski Türk ahlâkına tamamen tetâbuk ediyordu." (İbrahim Kafesoğlu)

Bir lugat roman gibi, sair kitaplar gibi okunmaz; mâlum, lâzım geldikçe başvurulur lâkin öyle bir yere geldik ki, kendi dilimizin inceliklerini, sınırlarını, hacmini ve imkânlarını öğrenmek için ayrıca gayret ve zaman sarfederek çalışmak gerekiyor; böyle bir mesaiyi göze alanlar için Kubbealtı Lugati çok tatminkâr bir kaynak teşkil edecektir.

Bu hayırlı ve görkemli esere emek ve destek verenleri temsilen İlhan Ayverdi hanımefendiye lisanımız, irfânımız ve medeniyetimiz nâmına binlerce şükran borçluyuz.

Lugatler, bir medeniyetin bütün esaslarını, şifrelerini ve kodlarını barındıran temel yapılardır. Yarınlar için artık daha müsterih tavır takınabiliriz çünkü en azından sırtımızı yaslayabileceğimiz bir sağlam lugatimiz daha var artık.

AKLINIZDA BULUNSUN-I: Namık Kemâl'in yeniden doğuşu

Bir iyi haber -hatta müjde- daha, "Namık Kemâl Külliyatı" Dergâh Yayınları tarafından yayınlanıyor. Türk Yurdu dergisinde Prof. Dr. Ali Birinci'nin verdiği müjdeye göre Türk okuyucusu, yıllardır okul duvarlarında resmini gördüğü, şiirlerinden birkaç mısraı ezberlediği Nâmık Kemâl Bey'i kendi diliyle ve kelimeleriyle okumak imkânına kavuşacak. Dergâh

Yayınları daha şimdiden "Osmanlı Modernleşmesi'nin Meseleleri" adı altında merhumun makalelerinin ilk cildini (tamamı 4 veya 5 cilt olacak) yayınlamış bulunuyor. Anlaşılan odur ki yıllardır ikinci baskısı yapılmadığı için meraklılarınca altın muamelesi gören Midhat Cemal Kuntay'ın kaleme aldığı üç ciltlik, "Namık Kemal- Devrinin insanları ve olayları arasında", (1944) isimli eseriyle, Fevziye Abdullah Tansel'in hazırladığı "Namık Kemal'in Hususi Mektupları"nın yeni baskılarını da yakında kitapçı vitrinlerinde görebileceğiz.

Dergâh Yayınları'na bu mühim teşebbüsü tez vakitte tamamlaması duasıyla başarılar diliyor, teşekkür ediyoruz.

AKLINIZDA BULUNSUN-II: Farklı açı ihtiyacı için

Birikim, adı üstünde "sosyalist kültür dergisi"; yıllardan beri imrendirici bir intizam ve gayretle okuyucularıyla buluşuyor ve kendi içtihadınca Türk fikir hayatına katkıda bulunuyor. Birikim'in son sayısı "Bir zamanlar Ermeniler vardı" isimli dosya adı altında yayınlandı. Yayınlanan yazılar arasında -âmiyâne tabirle- "boş yok" desem yeridir. Yazılardan bazılarını veya tamamını beğenmeyebilirsiniz ama farklı bakış açısı edinmek için birebir. İlgilenenlere tavsiye ederim

AKLINIZDA BULUNSUN-III: "Başbakanlık" kürsüsü

Bu tembih, Başbakanlık binasının düzen ve mefruşatından sorumlu kişiye. Hükümet adına sözcülerin basın açıklaması yaptığı salondaki sözcü kürsüsü ve üstündeki "Başbakanlık" yazısı, Ankara'nın Siteler semtindeki en kabiliyetsiz doğramacıya alelacele yaptırılmış intibaını verecek kadar kötü. Kim tasarladı ve uyguladıysa kusura bakmasın ama, neyi kasdettiğimi farkedince herhalde hak vereceksiniz. Yakışmıyor. Mukayese edilsin diye Beyaz Saray sözcülerinin hangi dekor ve fiziki mekanda basın karşısına çıktıkları hatırlansın lütfen.

## Mağlubiyeti kazanmak veya boşa çıkmış bir tez

Sezonun başlarında bu sütunda yayınladığım, "Geretsler artsın, eksilmesin" başlıklı yazıda düzeltmeler yapmak gereğini hissediyorum. O yazı, Gerets'in, "aktörlerin oyun içinde geliştirilebileceği" tezini güçlendirdiği anafikrini esas alıyordu. Gerets, her çalıştırıcı gibi eksiklikleri transferle kapamak yerine mevcutların niteliğini yükselterek yeni bir çığır açacak gibi görünüyordu o günlerde.

Aktörlerin oyun içinde geliştirebileceği tezi, şu bizim bildiğimiz meslek içi eğitimden farklı. Meslek içi eğitim, kişilerin yeni teknolojiler, kavramlar ve modeller konusunda teçhiz edilmesi maksadıyla sınırlı kalıyor. Halbuki, bir ara Gerets'in başaracağını sandığımız şey, esasen profesyonel sıfatla hizmet görenlerin özel niteliklerini ve tekniklerini yükseltmeyi amaçlamaktadır ve bu tezin en anlaşılabilir misali futbol dünyasındadır.

Fatih Terim, İtalya dönüşünden sonra, değil profesyonel vasıflarını geliştirmek, aksine bildiklerini hatırlamakta güçlük çeken bir portre çizmesiyle ilk örnek olmayı hak ediyor; Milli Takım'ın elenmesindeki hissesini kastetmiyorum ama Galatasaray'da geçirdiği 1,5 sezonluk kötü tecrübe bana göre yeterince anlamlıydı. Futbol mantığında skor başarısı bütün zaafiyetleri örtmeye kafi geliyor; başarısızlık da aynı mantıkla kavrandığı için bu dünyanın içinde ve kıyısında yaşayanlar bir derece daha yukarıya terfi ederek işin filozofisine dokunamıyorlar. Bu yüzden futbol dünyasında bir maçı nasıl kazanmak gerektiği üzerine kafa yorulurken, bir mağlubiyetin nasıl "kazanılabileceği" üzerinde durulmuyor. "Bu maçı unutup artık önümüzdeki maçlara yoğunlaşacağız" lâfı, işte o yüzden tekrarında aptalca lezzetler aranan bir sevimsiz klişe haline geldi.

Gerets'e ve Galatasaray'a dönelim yine: Hasan, Gerets için kaybedilmiş bir tezdir ve ona 45 dakika tahammül edebilmesi, mantıksız bir sabır gösterisinden ibaretti. Aynı kanatta oyuna alınan Sabri'den verim alabileceğini umması ise, sadece Gerets'e ait bir yönetim başarısızlığıdır. O yaştaki bir oyuncu, futbolunun üzerine bir şeyler koyabilmeli; eski seviyesinden bile kaybediyorsa -ki öyle- kabahat teknik patrona aittir. İkinci yarının tamamında topu gerilerden Hakan'a doğru şişirerek, eskilerin tabiriyle "dan-dun" yapılmasına müsamaha göstermesi ve oyun disiplinini sağlayamaması da, Gerets'in Galatasaraylılar için "beklenen adam" olmadığını işaret ediyordu.

Teknik adam dirayetsizliği yüzünden her maçta yarım porsiyon verim alınabilen BJK'lı İbrahim Üzülmez de "oyun içinde geliştirilmesi gereken aktör" örneğine tipik bir misaldir. Kendisi hissedemeyebilir ama bu gidişle futbol hayatını sıradan bir oyuncu olarak tamamlayacak gibi görünüyor. Misalleri çoğaltmak basit; etrafından gördüğü taltif ve teşvik derecesine mağrur olarak yaptığı işin ne idüğünü hiç düşünmeden çabuk geçen gençlik ve ikbâl günlerini tüketen futbolcu, teknik adam sayısını artırabiliriz. Onunla da kalmıyor, "ben artık yükselebileceğim verimin ve başarı çizgisinin hatt-ı bâlhasına eriştim" diyerek kendisinden hoşnud ve râzı olanlara her sektörde rastlamak mümkün: Siyasette, bürokraside, akademik hayatta, sanat dünyasında, basında...

Sermet Sami Uysal'ın "Eşlerine Göre Ediplerimiz" isimli eserinde ilginç bir anekdot gözüme ilişti. İsmini hatırlayamadığım edebiyatçılarımızdan birisi diyor ki: "Türk tiyatrosunda dram oynayabilecek kemâlde aktör henüz yetişmemiştir; bu yüzden ben Türkiye'de Hamlet seyretmem ama kaba güldürü hariç; çünkü bizde geleneği var". Yazar ise bu sözün devamına, "bu sözü Muhsin Ertuğrul duysa ne derdi?" diye bir taaccüp notu düşmüş. Demek ki bizde özeleştiri ve ciddi dışardan tenkid eksikliği, eski meseledir ve sadece altı aydan beri aramızda yaşayan ecnebileri bile sıradanlaştıracak kadar baskın bir özelliktir.

## Türkiye'de 'Türk' olmak

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "Türk" tebaasından biri olmak nedir, neye benzer, nasıl bir duygudur, neleri kapsar?

"Türk"ten kasıt ne, meselesine gelelim önce: Bu ülkede Türk, etnik aidiyetini tarif ederken Türk aslına bağlı olduğunu öne çıkarmaktan çok, başkaca (yani Arap, Çerkez, Kürt vb. gibi) referans göstermeyen bir topluluğun adıdır. Bir etnisite olarak Türklerin soy köklerini ırsî mantıkla geriye doğru sürmelerinin imkânı yoktur. Toroslar ve Ege mıntıkasında yaşayan bazı Türkmen aşiretlerinde etnik aidiyet duygusuna dokunmak belki mümkün ama kendini Türk sayan geniş kitle, buna benzer bir etnik orijin referansından mahrumdur.

Bu niçin böyledir, kısaca izah edelim: Tarihî kayıtlarımız, aile şeceresi çıkartmak için elverişli değildir, Tahrir defterleri vergileme esasına ve hane reisi anafikrine göre tutulmuştur; soy ilişkilerini göstermek itibariyle sistematiği yoktur. Nüfus sayımı ise mâlum, 1830'larda başlatılmıştır ve o kayıtlar bile şecere çıkarmak için yeterince elverişli değildir. Bu mânâda Türk, tarihsizdir. Aristokrasisi, Burjuvazisi yani hafızası yoktur. Türk, kendini gölün suyundan bir damla gibi kültürel bağlanışlarla Türk hisseder ve bu duygu ona kâfi gelir.

Devletin resmi ismini, aidiyet adresi olarak paylaşmak Türk'e hiçbir imtiyaz tanımaz, bilakis çoğu yerde yarışa geriden başlamasını gerektirir. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan ve kendini Türk hisseden birinin devletle yüz-göz olmuşluk (akrabalık, sıcaklık, samimiyet, karabet) derecesi, variyetli ve şöhretli bir sülâlenin elli ikinci dereceden uzak ve fukara akrabası olmak gibi bir şeydir. Fiilen hiçbir anlam ifade etmez; Türkiye'de kendini Türk sayanlar, Türk oldukları için bugün kadar kayırılmamış, kollanmamış, öne çıkarılmamışlardır. Onların bu isim akrabalığından paylarına düşen, devlet adamlarının ara sıra söylediği güzel sözler, vecizeler, tatlı iltifatlardır.

Türkler kendilerini, -garip bir tarihi mantıkla- Osmanlı siyaset anlayışının tabii vârisi sayarlar; Osmanlıların son zamanlara kadar Türk lâfzını pek makbul tutmayışlarına bile alınganlık göstermezler. Türklerin en tarif edici politik vasfı devletin kütlesine temas ihtiyacıdır. Bir iltisak noktası temin ettiklerinde rahatlar ve kendilerini devletin cüzü sayarlar. Bu duygunun sahici olup olmadığı, nihai tahlilde lehine işleyip işlemediği onlar için önem taşımaz. Bu yüzden, "Ağanın malı gider, azabın canı gider" sözü Türk için söylenmiş gibidir.

Siyasi ve ekonomik ganimet paylaşmakta yırtıcı olmaması ve kendini 70 milyonda bir hisse sahibi olduğu tüzel kişiliğin sahibi sanmasına mukabil Türk, başkaca aidiyet iddiası taşıyan kişi ve toplulukların "hak" peşinde koşmasını anlayamaz. Kendisi esasen devlet denilen tüzel kişilikte somut bir hakka sahip olmadığı için bu gibi iddiaları şaşırtıcı ve samimiyetten uzak bulur. Devleti sahiplenir ama bu temellük, başkalarının sahiplenişini kıskanma raddesine ulaşmaz; bilakis başkalarının hak peşinde koşmasını garipser, anlayamaz, hatta incinir.

Fiiliyatta devlet, Türk'ün dilinden başka hiçbir kültür varlığını olduğu gibi resmen kabullenmiş değildir; kaldı ki Türklerin dili de devlet tarafından sistematik devrimlere

uğratılmış ve Türklerin ilerde seküler bir dünya görüşünü benimseyeceği hesabıyla dilin içini İslami kavramlardan arıtarak laik bir dil inşa etme gayretine girişmiştir. Türk, kendisini Türk kavramına bağlayan kültür unsurlarında bile incitilmiş ve hor görülmüş olmasını fazlaca umursamamıştır çünkü Türk'ün şuuraltında devlet bir "dam altı"na (sakf), gölgeliğe benzer. Bu dam altında özel yer ve hak iddia edilmesini kendisi adına bile mânâsız ve sebepsiz bulur.

Ve Türk, son günlerde yürüyüp giden alt-üst kimlik tartışmalarından bir şey anlamamakta ama derinden derine incinmektedir.

**2005**

31 Aralık

**Momento mori!** Zaman Gazetesi

28 Aralık

**Hangi dağda kurt öldü?** Zaman Gazetesi

26 Aralık

**Evrimin açmazı: O dahi yaratılmıştır!** Aksiyon Dergisi

26 Aralık

**Topkapı Müzesi'nde güzel şeyler olacak!** Zaman Gazetesi

25 Aralık

**Testere!** Zaman Gazetesi, Turkuaz

24 Aralık

**Bin düşün bir söyle** Zaman Gazetesi

20 Aralık

**Yaralılar, ölüler ve ordular** Zaman Gazetesi

19 Aralık

**Tos!** Zaman Gazetesi

19 Aralık

**Hemen herşeyin kısa tarihi ve bilmek zevki** Aksiyon Dergisi

18 Aralık

**Bedel** Zaman Gazetesi, Turkuaz

17 Aralık

**Havadan sudan...** Zaman Gazetesi

14 Aralık

**Siyasal banka, ticarî parti?** Zaman Gazetesi

12 Aralık

**Deniz ve köpük** Zaman Gazetesi

12 Aralık

**"Trafikte silahlı 300 bin sürücü var!"** Aksiyon Dergisi

11 Aralık

**Düello nasıl bitmişti?** Zaman Gazetesi, Turkuaz

10 Aralık

**"Gelen içiyor, giden içiyor!.."** Zaman Gazetesi

07 Aralık

**Atatürk Sivassporluydu!** Zaman Gazetesi

05 Aralık

**Hacı Osman Efendi'nin dünyasına küçük bir yolculuk** Aksiyon Dergisi

05 Aralık

**Yine usul ve üslup meselesi** Zaman Gazetesi

04 Aralık

**Soyadı** Zaman Gazetesi, Turkuaz

03 Aralık

**Kâfire kafa tutan ve minik bir sual!** Zaman Gazetesi

**Kâfire kafa tutan ve minik bir sual!**

"Öncelikle 'Türk olmak' yazınız, beni, nicedir anlamaya çalıştığım konuda (Türk milliyetçiliği, Türklük psikolojisi, Türk toplumunun ortak ama birkaç Türk tanıyarak anlayamayacağınız tarihsel psikolojik gelişimi) epey aydınlattı.

Nitekim bunları otomatik olarak anlayamazdım çünkü Türk değilim (Kürdüm) ama beni bu yazıyı yazmaya iten sebep, anlayamadığım bazı noktalar... Ben Kürdüm ama Kürtçeyi Türkçe kadar bilmiyorum, Türkçe konuşuyorum, Türkçe okuyorum, Türkçe dua ediyorum, Türkçe şiir yazıyorum. Buna karşılık Kürtçe yazılmış bir kitaptan hiçbir şey anlamıyorum. Bu durumda ben kendimi Türk gibi mi hissetmeliyim? Sizin Türk gibi hissetmekten kastınız nedir? Kendimi bir an Türk gibi hissetmeye zorladığımda -ki bir Türk gibi davranıyorum, okuyorum, düşünüyorum, yazıyorum vs.- kendimi inanılmaz kötü hissediyorum sanki bütün aileme büyüklerime hiç bilmesem de tarihime ve anadilime (Kürtçeye) ihanet etmişim gibi geliyor."

Okuyucu mektubu yayınlamamak üzerine daha önce kendime söz vermiş olmama rağmen bu mektubu kısmen iktibas etmek ihtiyacı hissettim, çünkü aynı minval üzre başka tepkiler de geldi ve izin almadığım için ismini saklı tutacağım bu okuyucunun samimi bir dille ifade ettiği duygular, bana çok temsil edici göründü.

Evvela bir konuyu açıklığa kavuşturalım; "Türkiye'de Türk olmak" başlıklı yazı, sadece yazarını ilzâm eden psikolojik bir tasvir denemesiydi. Dolayısıyla kendisini Türk hissetmeyenlerin ne yapması gerektiği yolunda bir imâ taşımıyordu; böyle bir imâdan şimdi de hayâ ve içtinâb ederim.

İsmet Özel, evvelâ, şair sıfatını -üstelik hakkıyla- taşıyan biri olmak hasebiyle mesafeli bulunmak istediğim insanlar zümresine giriyor ama onun son yıllarda, tamamen vehbî bir ilhamla yakaladığı "Türk olmak" târifini ciddiye alıyor ve içinde yaşadığımız kimlik tartışmaları bunaltısında fevkalâde izah edici buluyorum. İsmet Özel, Türk'ü, "kâfire kafa tutan, onunla çatışmayı göze alan" diye tarif ediyor. Bu tarifin, tartışmakta olduğumuz kimlik meselesi boyutuyla ilgisi yoktur, zira bu tarif ortak kabul gördüğünde bütün etnik aidiyetler bir anda hükümsüz kalıveriyor.

"Türklük tarihi bir roldür" tarifi de aynı boyuttan ipuçları veriyor.

Meselenin "şâirâne bir ilham"ı aşan tarafı, Türklük denilen şeyin etnik etikete hapsedilmezden evvel tarihi bir rol ve olguyu temsil etmesidir. Osmanlıların, Kayı boyundan geldikleri halde asırlar boyunca Oğuzluğu, "saflık, kaba-sabalık ve naiflik" gibi karşılıklarla telaffuz etmekten gocunmayışlarında bu nükte var gibidir; o tarihi rol fiilen yerine getirildikten sonra adını Oğuzluğa, Kayılığa veya doğrudan Türklüğe bağlamanın pek de önemsenir bir tarafı kalmıyor.

Daha ilginci, batı dünyasının şuuraltında da Türk kelimesinin bugün fiilen, "kâfire kafa tutan" anlamıyla algılanıyor olmasıdır ve Türkiye'nin AB'ye kabulü ihtimâlinin batıda esasen ne türlü endişeler uyandırdığını da mühim oranda ifşâ eder.

---

Bir haftadır Hürriyet Gazetesi yazarlarının çok mânidar bir iş edâsıyla yaza yaza bitiremedikleri "Lokantada yalnız oturan Bakan eşi" konusu kabak tadı verirken bir dostum ilginç bir sual sordu bana, aynı soruyu ben de size soruyorum,

-Siz hiç bugüne kadar Deniz Baykal'ın eşi ile çekilmiş bir fotoğrafını gazete ve emsâli yerlerde gördünüz mü?

Ben görmedim, hatırlamıyorum; üstelik elzem de değildir; bir siyaset adamı eşiyle kamuya açık yerlerde görünmek zorunda olmamalıdır ama eşini alıp Samsun'a kadar birlikte yol arkadaşlığı yapan bir bakan, yukardaki suale nazaran en azından kutlanmalı değil miydi?

Hürriyet yazarları -cumhur-cemaat-, şu "gökyüzünde yalnız gezen yıldızlar" olgusunu bir de bu açıdan yorumlasalar da müstefîd olsak diyorum!

**Soyadı**

Vaktiyle komik internet sitelerinde liste halinde verilen inanılmaz derecede garip soyadları görürdük; bu listeler hâlâ var ama alıştığımız için mi nedir, kimsenin dikkatini çekmez oldu. Kanıksandı.

Böyle kötü bir soyadıyla yaşayan insanlar da durumu kanıksamışlar mıdır, bilemem. Bunlardan biriyle karşılaştığımda, "nasıl olur da soyadını değiştirmiyorsun?" diye sormak yerine, 30'lu yıllarda bu marifeti işleyen nüfus memurlarına çok uzaklardan mânidar bir selâm sarkıtmakla yetiniyorum.

Dümbelek, Yalak, Dönek, Kaltak, Fırıldak, Azmış, Yuvarlak, Davar, Dana, Tren, Şebek, Motor, Daldı, Balta, Sülük, Koyun gibi bir soyadını elbette kimse isteyerek seçmez. Kaldı ki bir gazete kupüründen aktardığım bu soyadları, buraya yazmaya hayâ edilecek öteki sair sıfatlar yanında hayli terbiyeli kalıyor. Herhangi bir şehrin telefon rehberini açıp birkaç harfi tarasanız bu gibi soyadlarının fantezi değil gerçek olduğunu fark edersiniz.

"İş midir yani değiştiriversinler" demek kolay. 2525 sayılı kanuna göre isim ve soyadları ancak mahkeme kararıyla değiştirilebiliyor. İsim değiştirmek nisbeten kolay; çünkü tek kişinin teşebbüsü ile işlemi tamamlamak mümkün ama bir soyadı tashihi, en azından sekiz-on aile ferdinin birden notere gidip bir avukata vekâlet vermesi, ardından dava açılması, mahkemeye sebep gösterilmesi (başkaca delile hâcet varmış gibi!) ve aylarca duruşmanın takibi yanında hatırı sayılır miktarda para harcanmasını gerektiren meşakkatli bir iş. Mahkemenin lehinize karar vermesiyle bitmiyor; bu defa aklınıza gelmeyen başka sevimsiz bildirimlerde ve tashih talebinde bulunmanız gerekecektir: Belediye, telekom, tapu, banka, muhtarlık vesaire... Yine de birkaç yıl boyunca soyadı değişikliğinden doğacak aksiliklere göğüs germek gerektiği de cabası.

Araştırmacı yazarlık kolay iş değil; geliyoruz hikâyenin teknik tarafına.

Mâlum, eskiden soyadı taşımak mecburiyeti yoktu ve elbette bu durum kimlik tesbitinde hayli karışıklığa yol açıyordu. Devrin hükümeti de 1934 senesinde bir kanun (sayı: 2525) çıkardı. Kanunun ilk maddesi her Türk'ün öz adından başka bir soyadı taşıması gerektiğinden bahsediyordu. 2. madde isim dizilişi ile ilgiliydi; önce isim, sonra soyadı. 3. maddede rütbe ve memuriyet (yani yüzbaşı, general, paşa, albay veya müdür, müsteşar vb.), aşiret ve yabancı ırk ve millet (yani Karakeçili, Avşar veya Macar, Fransız, İngiliz, Felemenk vb.) isimleriyle "umumi edeplere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç soyadlarının (yani bu yazının üçüncü paragrafında kısa listesini takdim ettiğimiz garip isim ve sıfatlardan bahsediliyor)" kullanılamayacağını belirtiyordu.

"İyi ama" dediğinizi duyar gibiyim, "bu kanun hükmü neredeyse yalama olmuş; ben bu niteliklere uymayan pek çok soyadı hatırlıyorum!"

Olabilir, biz devam edelim:

Kanun zaten kısacık bir şey, ayrıntıları düzenlemek için hükümet o sene içinde bir nizamname (yönetmelik) çıkarıyor. Yönetmeliğin 39. maddesi, tâbir-i âmiyâne ile zurnanın zırt dediği yer. Bu maddeye göre herhangi bir şekilde soyadı kütüğüne işlenmeyen kişilerin takibi köylerde muhtar ve ihtiyar heyetlerine, kasaba ve şehirlerde belediye memurları veya onları temsil eden kişilere veya doğrudan belediye reislerine (yok daha neler?) yüklenmiştir. Bu kişiler bildirimde bulunmayanları tespit edecek, soyadlarını deftere geçecek, alınan soyadının hizasına imza, mühür veya parmak izi konulacak ve defterler nüfusa teslim edilecektir.

Anladınız değil mi?

Bu kadar iş için yönetmelik, 2 Temmuz 1936 tarihine kadar vade veriyor.

Şimdi filmi geriye sarıyoruz! Nasıl oluyor da bu garip ve gülünç soyadları ortaya çıkıyor meselesini zihnimizde canlandıralım biraz...

1936 yılının harman zamanı; ahali tarla tapan işiyle meşgul, daha önce "soyadı alınacak millet, cezası da var, gelin şu işi vaktinde görün" diye ikaz edilmiştir ama ihmâlliğimiz dillere destan; son dakika gelmeden pek kımıldamayız.

İşte bu noktada iki ihtimâli göz önünde tutmak durumundayız.

1- Vakit daraldıkça bazı vatandaşlar muhtara veya belediyecilere gidip, "şu soyadı işini halledelim kurban, bir hayrediver, harmanı bırakıp geldim" diye yalvar-yakar olur; görevli de, "anan seni Kadir gecesi doğurmuş; bas şuraya parmağını" deyip, hizasına soyadı olarak mesela "Tavasapı"nı konduruverir!

2- Son gün geldiğinde muhtar veya bir başka görevli, tek tek milletin kapısını aşındırmaktansa bir tenha yere kurulup defteri kucağına çekerek sevdiği ve tanıdığı kişilere "Arslan, Kaplan, Yılmaztürk, Çelikpençe, Eroğluer" gibi hamâsi bir isim armağan eder; sevmediklerine ise "beğenmezlerse sürünsünler mahkemede", diye homurdanarak yukarıda misâli verilen sıfatlardan birer soyadı uyduruverir.

Olsa olsa böyle olmuştur; kuru kanun ve yönetmelik hükümlerinden benim çıkardığım senaryo işte bundan ibaret. Doğrusu o günleri iyi hatırlayan, özellikle kasaba ve köylerde olup-biteni anlatacak birini bulup soramadım, o yüzden bu şekilde tahmin yürütüyorum.

Yeri gelmişken okuyuculardan rica edeyim; bu senaryoyu gerçekçi bulmayıp, "doğrusu budur, vaktiyle büyüklerimiz böyle anlatmışlardı" diyen birileri çıkarsa onların verdiği malumatı da ayrıca değerlendirmeye hazırım efendim.

## Yine usul ve üslup meselesi

Cumhuriyet kaç yaşında? 82'yi doldurdu, 83'ten gün alıyor. Az değil; fazla da sayılmaz. "1923'ü niçin başlangıç sayıyorsun, bizim hükümran devlet geleneğimizde kesinti yok, bin senedir buradayız" denilebilir; ben bu mantığı doğru bulanlardanım ama aramızda Cumhuriyet'i milat sayanlar hatırı sayılır bir kemiyet teşkil ediyorlar, o bakımdan Cumhuriyet'in yaşı ve kıdemi önemlidir.

1. senede aşk ü şevkle tartıştığımız birinci mesele kimlik; Cumhuriyet'i teşkil edenlerin kimliği. Hemen Cumhuriyet'e yüklenmeyelim, kimlik meselesi dünyanın her yerinde canlıdır. Sadece sınıflararası hesaplaşmalarını birkaç asır önce tamamlamış, içtimai dengesini en azından tatminkâr bir derecede yaygınlaştırılmış refah ve demokratik haklarla pekiştirmiş ülkelerde kimlik meselesi "kın"ında yatıyor. New Orleansı bataklığa çeviren Katrina kasırgasının yarattığı tufânı andıran herc ü mercde fark ettik ki, o muvazene bir an için sarsıldığında kimliğin tahripkâr ağzı, ânında kınından sıyrılıveriyor.

Biz, toplumu zenginleştirecek iktisadi hareketliliği düzenlemekte pek becerikli davranamadık; eldeki kıt kanaat imkânları da verimsiz kullandık. Dış borçla sağlanan ivmelerin taksiminde

devlet, hercai davrandı. Kapitalizm'in soğuk yüzüyle hâlâ doğru dürüst karşılaşmış bile değiliz. Burası hâlâ, çocuğunu kaçıran kocasını ikna etsin diye ekranlardan Başbakan'a ağlamaklı açık mektuplar okuyan -üstelik okumuş-yazmış kızlarımızın istisnâdan sayılmadığı, garip bir ülkedir.

Kimlik meselesi biraz da uzvîdir; tartışılmasını bir dereceye kadar tabii karşılamak lazım; mesele, tartışmanın seviyesinde ve üslûbunda. Seviye ve üslûp o kadar önemli ki, onun alt derecelerine rıza gösterdiğiniz takdirde un helvası üzerinde bahis açmış bile olsanız, tartışmanın sonu karakolda neticelenebilir. Neyi tartıştığınız evet önemlidir ama nasıl tartışıldığı daha önemli.

Herkes mutsuz, herkes hakkının sistematik tarzda ketmedildiği hissinde sâbitkadem, herkesin söylenecek dünya dolusu sözü, seslendirecek kıyamet kadar tezi ve delili var; herkes öfkeli, acûl, tahammülsüz ve karşı tez hakkında vahim derecede meraksız.

Kimlik uzvî bir mesele dedik; başörtüsü meselesi de uzvî midir? Bu konu, bizim tartışma ihtirasımızı kana kana selsebil ettiğimiz sudan, köpükten, âdeta zahiri (sanal) bir konu. Öyle ki mûcidine asimetrik mantığın Nobel'i verilse sezâdır. Ve çürütüp cılkını çıkardığımız laiklik. Onca tartışmadan aklınızda kalan nedir ve meselenin hangi boyutunda kaç santim ilerleme kaydetmişizdir? Üstelik laiklik, başörtüsü gibi görünür bir nesneye de dayanmıyor. Bu iştiha ile 180 sene tartışsak sonu gelir mi; gelmez!

İki mâkul ve okuduğunu anlayan adamın yarım saatte birbirini sabırla dinleyerek üzerinde kolayca ittifak edeceği bu gibi konular, en çok enerji kaybettiğimiz kaçak noktaları. Bir cümlelik izaha muhtaç soru üzerine, sûreta aklı başında gibi görünen uzmanların ekranda dört saat yaka-paça olduktan sonra arkalarında soru işaret bırakabilmeleri, sadece bize mahsus garip ama sıradan olaylardandır. Bu tartışma âdâbı ile biz elbette kimlik meselesi üzerinde soğukkanlı ve neticeye varıcı tespitlerde bulunamayız. Bir tartışmada aklıselim ve bilginin aşağı yukarı denk seviyede paylaşılması lazım.

Biz daha ofsayt kaidesini bile bilmeyen stadyumlar dolusu cahil kalabalığın ağzını doldura doldura futbol tartıştığı ve bunda vahşi bir lezzet bulduğu bir fikir ikliminin esiriyiz.

Türkiye Cumhuriyeti ahalisini teşkil eden 70 milyon küsur insanın belki de en manidar müştereği budur: Aklıselime nâdiren müracaat ile ama okuduğuna anlam verebilme derecesinde bilgi cihazından mahrum bir hâletle şehvetle münakaşa etmek ve her raundu, tatminine imkân bulunmayan bir hınçla tamamlamak.

E, buncağız asgari müşterek de "millet" inşasına yetmiyor işte.

## Hacı Osman Efendi'nin dünyasına küçük bir yolculuk

Hacı Osman Efendi'nin, bakkaliye ve özellikle bakliyat nevinden kuru gıda sattığı bir dükkânı vardı Maraş Çarşısı'nda. Belki başka dükkânlarda fiyat üzerine pazarlık edilirdi ama Osman Efendi'yle pazarlık edilmeyeceğini müşterileri bilirdi.

Fiyat neyse oydu; müşteri, bu fiyatın içine dizginsiz kâr etme arzularının giydirilmemiş olduğunu bilmenin itminânı ile gelirdi oraya.

Hacı Osman Efendi, namaz vakti gelince, vaktiyle çarşı üstündeki her dükkân sahibinin kuşanmayı âdet edindiği belden bağlamalı önlüğünü çözer, kapı önünde duran bakliyat çuvallarından birinin üstüne sererdi. Bu "dükkân kapalı" demekti. Başkaca tedbire ihtiyaç duyulmazdı. Evvel zamanın çarşıları öyle çarşılardı. Önlüğü gören müşteri, Hacı Osman Efendi'nin ya camiye gittiğini veya bir başka iş için dükkândan uzaklaştığını bilir, başka işi varsa onu takib eder, dükkânın açılacağı zamana kadar beklerdi.

Hacı Osman Efendi 'rızk'ın her kişi için takdir edildiğine inananlardandı. Acele etmezdi. "Vakti gelmeyince takdir olunmayınca sinek bile kanadını kıpırdatmaz" inancına teslim olmuşlardandı. Bazen öğle yemeğinden sonra "kaylûle" (öğle uykusu) şekerlemesi yapmak ihtiyacı hisseder, mûtad olduğu üzre önlüğünü kapı önündeki çuvala serip dükkânın içindeki kerevetine kıvrılır kestirirdi. Bu esnada Osman Efendi'nin tabiatını bilmeyen aceleci bir müşteri, alışveriş etmek için içeriye seslenip huzur bozmaya yeltenince azarlanırdı.

Öyleydi.

Hacı Osman Efendi'nin hacılığı, bir defayla yetinilecek hacılıklardan değildi. Defalarca hacca gidip gelmişlerdendi. Zamâne hacıları gibi uçağa atlayıp onbeş günde bütün menasiki tamamlayarak alelacele yurduna dönmeyi murad edenlerden değildi. Osman Efendi'nin hac seferleri en az üç ay süren, bazen daha da uzayan "âheste" yolculuklardandı. Giderken borçlarını tasfiye eder, alacaklarını hale-yola koyar, eşe-dosta eyvallah der, dükkânın kepeneklerini kilitleyip yola revan olurdu.

Hacı Osman Efendi gibi bir insanın, bundan kırk-elli sene kadar önce de olsa etten-kemikten canlı biri olarak yaşadığını düşünmek, genç kuşağa mensup olanlara inandırıcı gelmeyebilir. Hayatımızın gündelik ritmi, artık Hacı Osman Efendilerin vaktiyle yaşadığını inkâr raddesinde tempo kazandı. Küçük esnaftan büyük şirketlere kadar iş hayatının içinde olanların zaman yetmezliğinden şikayet etmelerinde mânidar bir ortaklık var. Hayat standartlarımız yükseldi, refah seviyemiz arttı; eski zamanlara göre daha çok çalışıyor, daha iyi besleniyor, daha çok tüketiyor ve tabiatiyle yarını daha çok düşünüyoruz. Hacı Osman Efendi'nin âheste hayatına imrenenlerin, daha işin başında o ve onun gibilerin, (yani dedelerimizin) tüketim ve konfor standardına rıza göstermesi gerekir. Ben Hacı Osman Efendi'yi şahsen tanımadım; o, bir arkadaşımın dedesidir ama yaşadığı evi hiç görmediğim halde tasvir edebilirim: Evinin bütün eşyası iki at arabasına sığacak kadar azdır çünkü evinde mobilya bulunmaz. Birkaç halı veya kilim, yatak, yorgan, kap-kacaktan ibarettir. Evi ise bir sokak aralığına ilişmiş, siz

bilemediniz iki katlı ahşaptan mâmul bir hâne ve bu hânede -eğer varsa- şehir suyu bahçedeki tek musluktan ve kurnadan ibarettir. Bir elbise yırtılana kadar giyilir, çoğunlukla -kumaşı iyiyse!- tersyüz edilir, çoraplar yamanır. Elektrik varsa, tavandan sallandırılan tek duyun ucuna takılı 40 wattlık bir ampule fer vermeye mahsustur. Evde elektrikli âlet yoktur çünkü. Eğer ailede bir memur varsa belki sadece bir ütü.

Şimdi bir kağıt kalem alarak evinizde ucunda elektrik fişi bulunan âletlerin listesini çıkarınız; mobilyaları gözden geçiriniz, evinizin salonunda kaç mobilya bacağının bulunduğunu (iskemle, masa, sehpa, zigon, etajer vb.) sayınız. Bunlar bizim için vazgeçilmez hayat standardının alâmetleridir. Hacı Osman Efendilerin dünyasında eşyânın bu raddelere varması en azından "israf" kabul edilirdi halbuki.

Hacı Osman Efendi'nin "rahat'ül ervâh" makamındaki gündelik hayat tarzına imrenebiliriz ama onun gönül selâmetine asla erişemeyiz. Bunun başlıca sebebi endüstriyel ilişkilerin etrafımızı sarmaşık gibi kuşatması yüzünden giderek yükselen "başarı" ideolojisidir. Bu yaklaşım biçimi daha çok "Kariyerizm" olarak adlandırılıyor; bu konuda konferanslar, eğitim programları, seminerler, yayınlar birbirini takib ediyor ve âdeta herkes bulunduğu yerden daha iyi ve yüksek hedeflere doğru erişmek için mücadele etmeye şartlandırılıyor. Her kavram gibi başarı ideolojisinin de iki yüzü var; ilki mâlum, ikincisi ise başarılı olmak için durmadan didinmeyi hayatın en önemli gâyesi haline getiriyor.

Hacı Osman Efendi için hayatın en önemli gâyesi başarılı olmak değildi elbette; belki değil kesinlikle, onun kendince çok farklı başarı kıstasları vardı. Hayıflanmak gereken nokta, Hacı Osman Efendilerin hayatında büyük yer dolduran "başarı" kıstaslarını bugün tahayyül etmekte zorlanmamızdır.

AKLINIZDA BULUNSUN: CEMİL MERİÇ İÇİN

www.cemilmeric.net diye bir siteden sizleri haberdar etmek istiyorum. Bugünün gençliğine Cemil Meriç'i anlatmak, en azından varlığından haberdar etmek için internetten yararlanmak isteyen idealistler tarafından kurulmuş bir site. Ziyaret eder misiniz?

AKLINIZDA BULUNSUN: PHOTOSHOP'UN FANTASTİK DÜNYASI

Photoshop teknolojisini, fotoğraf üzerinde yapılabilecekleri ancak hayal gücüyle sınırlandıran dijital fotoğraf ve grafik sanatçılarının birbirinden şaşırtıcı eserlerini sergileyen bir başka siteyi daha hatırlatmak isterim: www.worth1000.com

İlgilenenlerin dikkatine sunarım.

## Atatürk Sivassporluydu!

Bizim basın hayatımız -eksik olmasınlar- kışkırtıcıdır, kendinizi matbuatın mantığına fazlaca kaptırırsanız savrulur gider ve hakikatte gündemin ne olması gerektiğini asla fark edemezsiniz.

Atatürk'ün Galatasaraylı olduğu yolundaki son iddiayı da bu minvâlde çocukça bulduğumu ifade etmeliyim; çocukça ama kışkırtıcı işte. Nitekim Fener, BJK camiası hop oturup hop kalkıyor ve kulüp müzesinin duvarındaki gazete kesiklerini yarıştırarak Kartal veya Kanarya taraftarı olduğunu ispata kalkışıyorlar.

Lâf! Bir yığın lâf!

Bu gibi zayıf referanslar kullanarak Atatürk'ün hangi takımı tuttuğu yolunda teori geliştirmeye kalkışırsak evin yolunu bulamayız; bakın niçin, izah edeyim müsaadenizle.

Atatürk hiçbir İstanbul kulübünü sevmiş ve desteklemiş olamaz çünkü, mâlum-ı âliniz olduğu üzre rahmetli, payitaht olarak İstanbul'u değil, o günlerde sıradan bir Anadolu kasabası görünümündeki Ankara'yı tercih etmişti. Otuzlu yıllara kadar İstanbul'a hoş nazarla baktığını da kimse iddia edemez; İstanbul'un deniz üstüne yayılmış petrol tabakası kadar sığ burjuvazi ve aristokrasisinden pek hazetmediğini biliyoruz; İstanbul matbuatını -anlaşılır sebeple- sevimli bulmadığını, hatta Ankara dışında asimetrik bir sıklet merkezi teşkil etme uğruna İstanbul matbuatının ağırlık koyma denemelerini İstanbul, Ankara ve Diyarbakır'da kurdurduğu İstiklâl mahkemelerinde bir güzel imlâya getirdiğini erbâbı bilir zaten.

Atatürk'ün futbola ne derece merbût ve muhabbetkâr olduğu da mâlumumuz değildir aslında; bu münasebet, her devlet adamının protokol gereği bulunması gerektiği tören ve karşılaşmalardan öteye gitmiş midir? Ne delili var ne isbatı! Kulüp ziyaretlerinde nezaket icabı söylenmiş birkaç cümleyi yaldızlayarak abartmanın âlemi yoktur: Fenerbahçeli olamaz; çünkü Atatürk'ün Kadıköy muhitine özel muhabbet beslemesi için kâfi sebep yoktur. Beşiktaşlı olması da pek zayıf ihtimâldir; çünkü BJK'nın "saraylı" imajı mâlumdur (her ne kadar bu imajın saray "arabacıları" ile ilgili olduğu ileri sürülüyorsa da böyle bir rivayet hep dillendirilir). Galatasaray'a gelince; bu ihtimâl şüphesiz benim de hoşuma giderdi ama Mecelle düstûrudur yâhu: Sadece Fransızca bilmek müştereği ile böyle bir "şekk"ten "yakîn" hâsıl olmaz!

Atatürk bir takımın taraftarı olsaydı bu, evvelemirde Anadolu takımlarından birisi olurdu. Meselâ Samsunspor, meselâ Havzaspor, meselâ Amasyaspor veya Erzurumspor. Bunlar zayıf ama Atatürk'ün FB'li veya GS'lı olmasından daha mâkul ihtimâllerdir; çünkü Milli Mücadele bu mıntıkalarda başladı ve bu yörelerden samimi destek gördü.

Hiç şüpheniz olmasın, eğer Selanik Misâk-ı Milli hudutları içinde kalmış ve Lozan'da bizim bahtımıza düşmüş olsaydı Atatürk'ün Selanikspor'u tutması en kuvvetli ihtimâl haline gelirdi. Bu durumda geriye kalan en mâkul ve güçlü ihtimâl, Atatürk'ün Sivassporlu olmasıdır.

Bakınız Milli Mücadele tarihine, Atatürk'ün -Ankara'yı saymayalım- kesintisiz tarzda dört ay ikamet ettiği bir başka taşra şehri var mıdır? Yoktur! Üstelik Sivas, Milli Mücadele'nin kurucu heyetine ve prensip kararlarına ev sahipliği etmiş bir şehirdir.

Tabii bir Ankara takımını tutmasını da saded harici saymıyorum ama acaba hangisini tercih ederdi? Güneşspor, Hacettepe, Ankaragücü, Gençlerbirliği, Ankara Demirspor (sahi nerede şimdi o?); benim tahminim Ankara Demirspor'u tercih edeceği istikametindedir meselâ!

"Atatürk Sivassporluydu" derken hangi tarihî belgeleri arz edeceğimi merak edersiniz şimdi. Bu belgeleri yukarda takdim etmiş bulunuyorum zaten: Tahmin, istidlâl ve temennî! Üç büyüklerin tarihçileri ile benim vesikalarım aynı niteliği taşıyor ama benimki en azından daha mâkul.

Tarihe böyle geçsin lütfen!

**"Gelen içiyor, giden içiyor!.."**

Şu içki ruhsatı haberlerini takip ediyorsunuz değil mi; takip etmenize gerek yok aslında, "haber" sizi takip ediyor.

İletişim fakültelerinde okutulup incelenecek türden bir haber operasyonu ile karşı karşıyayız; yüksek lisans tezi bile olur, başlığını görebiliyorum: "Gazetecinin 'haberi inşa' fonksiyonu: AKP'li belediyelerin içki ruhsatına yaklaşımı çerçevesinde bir örnek olay incelemesi"

Çarşıda, pazarda, kırda, bayırda böyle bir mesele yok ey ahali; içki tüketilen yerlerden pek haberim olmaz, "Şarabın her şeyini bilirim, tadını bilmem" diyenlerden de değilim ama o mekânlarda da bu kabilden bir sızlanma yükseldiğini sanmıyorum.

Gönül Akkor'un o unutulmaz şarkısında söylediği gibi, "Gelen içiyor, giden içiyor / Duyan içiyor gören içiyor, geçen içiyor"

İçen içiyor kardeşim, ehl-i keyf diliyle âfiyet olsun!

Bu arada İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı genelge, neredeyse bir aydan beri Doğan Medya Grubu'nun dikkat çekmek için uğraştığı "içki yasağı" vehmini âdeta tasdik eden kuvvetli bir tesir yaptı. Neticede Bild gazetesinin bile diline düşmeyi başardık. E, o kadar sistematik ihbar gayretinin bir yerde netice vermesi beklenirdi.

Bundan sonra ne olacak?

Hiçbir şey olmayacak; İçişleri Bakanı iki gün önce duruma vuzuh kazandırdı zaten. Her şey eskisi gibi, hatta eskisinden daha güzel ve rahat cereyan edecek. Gönül Akkor'un o unutulmaz şarkısında söylediği gibi "gelen içecek giden içecek / İsteyen içecek, istemeyen içmeyecek"

Genelge meselesi, iktidarın beceriksizlik hanesine yazılacak ve dırı bırı krizleri yönetmekte ne kadar zaafiyet gösterdiği bir kenara kaydedilecek. Bu arada Doğan Medya Grubu habercilerinin "fikr-i takib" kavramına gösterdiği hassasiyetin altı çizilecek, "adamlar olmadık yerden haber çıkarıyorlar kardeşim, helâl olsun" denilecek.

Önümüz mübârek yılbaşı, yine bazı gazetelerimiz haftasonu ve sair eklerinde şarabın hazmettirici, biranın besleyici, votkanın mikrop kırıcı, viskinin tembih edici şifâlı etkileri üzerine inandırıcı ve bilimsel dosyalar hazırlayıp kenarına köşesine aldıkları sektörel reklâmlarla köşe olacaklar. Sahte rakı imâlathaneleri, yılbaşı bereketinden istifade etmek için kırsalda zulaladıkları derme çatma atelyelerinde tam gün mesai yapıp, muhtemel müşterilerini zehirleyecekler.

Birtakım dinozor köşe yazarları, içki serbestîsinin çağdaş -ve elbette laik- hayat tarzı ile nasıl derûnî ve hayâtî münasebetler içinde bulunduğuna dair yazılar döktürmeye devam edecekler.

İçki satma ruhsatını haiz bakkallar, büfeler eskiden olduğu gibi yine mahalle aralarında makarna, salça, şehriye, ekmek yanında ithal ve yerli -birbirinden câzip promosyonlarla teşvik edilmiş- her nevi hafif ve sert içkiyi satacaklar. Süpermarketler ise kredi kartına bilmemkaç taksit vadeli seçeneklerle dileyen müşterilerine istedikleri müskiratı arz etmeye devam edecekler.

Zaten öyleydi yine öyle olacak; belki bu arada gençliğin içkiyle tanışma yaşı biraz daha aşağı düşecek, ülke çapında tüketilen toplam içki miktarında hatırı sayılır gelişmeler kaydedilecek.

Bazı Avrupa ülkelerinin içki satışına getirdiği kayıtlamalar yine görmezden gelinecek ve onların nasıl olup da "çağdaş hayat"ın gerisinde kalabildiği merak edilse de kat'iyyen dillendirilmeyecek.

Aklı başında tıp adamları yine, "aman içkiden uzak durun" diye ikazda bulunurken, televizyon dizilerinde, filmlerde, gazetelerde, dergilerde örtülü içki reklâmları alabildiğine devam edecek. Televizyon habercileri, içkiliyken araba kullanan sarhoş sürücüleri çevirme tuzağında enseleyip komik sahneler görüntüleyecekler, biz de güleceğiz.

Her şey eskisi gibi olacak; hiçbir şey değişmeyecek.

Gönül Akkor'un o unutulmaz şarkısında söylediği gibi "gelen içecek giden içecek / İsteyen içecek, istemeyen içmeyecek"

Konuştuğumuz ise yanımıza kâr kalacak!

## **Düello nasıl bitmişti?**

Geçenlerde "Dar Alanda Kısa Paslaşmalar" isimli yerli filmi seyrettim; bazılarınız, "Günaydın, o film vizyondan kalkalı kaç sene oldu" diyeceklerdir de ben yine Yahudi'yi sigaya çeken yeniçeri nüktesini hatırlatıp geçeceğim; "Benim yeni haberim oldu".

Vaktiyle Bursa'nın eski mahallelerinden birinde kurulmuş olan bir amatör futbol kulübü ve onun etrafında cereyan eden hadiseler anlatılıyor filmde. "Mahalle" ve "kulüp" kelimelerinin yan yana zikredildiği her yerde hemen herkes kafasında bir film senaryosu geliştirebilir; "mahallenin futbol kulübü" kavramı gündelik hayatımdan çekilip gideli çok oluyor ama bu kulüpler hâlâ hayatiyetlerini sürdürüyorlar. Yaz kış demeden bakımsız ve hatta sağlığa zararlı sahalarda antrenman yapan, maça gidecekleri dolmuşun parasını harçlıklarından denkleştiren, maçtan sonra başüstü banyo yapmak yerine teriyle pasıyla koşar adım en yakın hamamın yolunu tutan gençlerin heyecanını ve spor yapma zevkini yaşatan pek çok amatör kulübümüz var. Bazıları kurulduktan sonra birkaç senede dağılıverir, kimisi yarım yüzyılı devirmiş koca çınarlar gibidir bu kulüplerin.

Her filmde "son" yazısından sonra müzik refakatinde jenerik akmaya başlayınca biz de filmin etkisiyle düşüncelere dalar gideriz ya, benim de aklıma ortaokul yıllarında mahalleli arkadaşlarla kurduğumuz futbol takımının adı takıldı; zihnimi ne kadar zorlasam nâfile, gelmiyor. Eski arkadaşlardan birini telefonla arayıp sormak var ama eski arkadaşların ismini hatırlamak da başlı başına bir mesele!

Bizimkine futbol kulübü demek teknik açıdan ayıp sayılmalıdır, sadece heves denilse de olur. Bir kere en azından onbir oyuncunun bir araya geldiğini tahmin etmiyorum; bizim takımlar beş altı kişiden ibaretti çünkü top oynadığımız tenha sokaklar veya arsalar, daha fazlasına müsaade etmezdi. O günlerde bir takım olmanın en mühim alâmeti, dosta düşmana karşı gururla giyilebilecek bir formaydı şüphesiz.

"Forma" deyince evdekilerin nasıl asabileştiğini anlatmaya hâcet var mı? Yanlış anlamayalım, çarşıya gidilip forma alınacak anlamına gelmiyordu bu kelime; mevcut kollu fanilalardan birisinin elden çıkarılması demek oluyordu aslında. Yani hepimizin evden birer fanila koparması şarttı. Sonra bu fanilalar altında ateş yakılan koca bir kazanda kaynatılarak boyanacak ve daha sonra elinden terzilik gelen yumuşak huylu bir teyze bulunup sırt kısmına numara dikilecekti.

İşe bakınız ki formamızın renklerini bile hatırlamıyorum.

Şort, çorap ve ayakkabı fasıllarını geçiyorum. Sadece şu kadarını bilseniz yeter: Kimsenin kramponlu ayakkabısı yoktu, uzun konçlu çorabı da yoktu, doğru dürüst şortu da yoktu ve -sıkı durunuz-, bugünkü topları andıran nitelikle meşin bir top filan da mevcut değildi ama takımımız vardı. Mahallenin takımıydı; evdekiler top oynamamıza illet oluyor ama engelleyemiyorlardı. Bazılarımız naylon ayakkabı ile koşturuyordu arsada, köylü işi kara lastik tedarik edenler ise kendini krampon giymiş sayıyordu.

İlk gayrıresmi maçımızı Kanlıbahçe'de oynadık; vaktiyle birileri, birilerini fena halde kesmiş derler o mahalde, adı Kanlıbahçe kalmış. Zaten son maçımızdı yanlış hatırlamıyorsam. Skoru hatırlamıyorum ama yenildiğimiz kesin. Karşı takımda askerlik çağına gelmiş, her sabah hatır-hutur sakal tıraşı olan abilerin oynadığını da hatırlıyorum, oysaki bizim takımda bacağı tüylenen bir kimse bile yoktu. Yenilmek mukadderdi yani.

Bizim mahalleden büyük futbolcu çıkmadı (bkz. Bu satırların yazarı mesela), zaten o günlerde kimsenin, "benim oğlum büyüyüp futbolcu olacak, kendini de kurtaracak, yedi ceddini de ihyâ edecek" yollu bir gelecek vizyonu tasarlaması henüz âdetten değildi. Futbolculuk, hayrına yapılan tulumbacılık faaliyeti gibi evlenip barklanınca unutulan, hayatın dişlilerine kapılınca silikleşiveren bir mahalle oyunundan ibaretti.

Mahalle! Futbol, dünya çapında büyük paraların döndüğü bir endüstri halini alırken gündelik hayatımızdan mahalle fikri siliniverdi. Geçenlerde o mahalleden geçtim; belediye fazla kat vermediği için bazı binalar yerine kalakalmış. Geçmişine yolculuk eden bir adam şaşkınlığı ile o evlerin önünde durup uzun uzun seyredesim geldi ama yapamadım; eski mahalle terbiyesinde bir evin önünde durup uzun uzadıya seyredilmesi hoş görülmezdi çünkü.

Sonra ilk defa "kıttan kıta" tekniğiyle cıncık oynayıp, tanesine 25'er kuruş saydığım üç mavi bilyeyi "utuzduğum" (kaybetmek, ütülmek mânâsına) o daracık apartman aralığını gördüm. Şehrin ilk apartmanlarındandı ve o aralıkta biz maç yapardık. İki metre eninde on metre uzunluğunda daracık bir beton şerit hepsi hepsi.

Futbol hayatıma dair en acı hâtıram işte bu daracık koridorda cereyan etmiştir. İlkokul yılları olmalı. Beton koridorun bir ucu sokağa açılıyor, öteki ucu ise kapalı. Ben sağır taraftaki kaleyi korumaktayım. Derken bütün oyun arkadaşlarım yılan görmüş kurbağa gibi ortalıktan kayboluveriyorlar. "Ne oluyor" demeye kalmadan sokak tarafındaki girişi bütün heybetiyle kaplayan bir karaltı farkediyorum. Eyvah! Bu o işte. Apartmanın sahibi amca; üstelik topu eline geçirince "keseyim mi ha, keseyim mi" diye sinirlenen asabî, asık suratlı amcalardan.

Western filmlerinin düello sahneleri gibi. Bir tarafta Veysel amca, ağır ağır bana doğru yaklaşmakta, bu tarafta ben çelimsiz bacakları birbirine dolaşmış, korkudan kaskatı kesilmiş, çaresiz bir çocuk.

Sonucu merak edersiniz şimdi, "ne oldu?" diye.

Bu durumda ne yapılırsa ben de onu yaptım işte; anlayın artık gerisini!

## **"Trafikte silahlı 300 bin sürücü var!"**

Ağaç işleriyle uğraşmayı severim; işini sanat derecesinde iyi yapan bir ustayı seyretmek, kötü yazılmış bir kitabı okumaktan, incir kabuğunu doldurmaz neviinden şeyleri münakaşa eden televizyon yıldızlarını (!) seyretmekten daha faydalı ve dinlendirici görünüyor bana.

Geçenlerde ağaç torna işleriyle uğraşan bir dükkâna yolum düştü. Kaba ağaç parçalarının tornada nasıl zarif şekiller aldığını büyülenmiş bir çocuk gibi seyrederken lâf lâfı açtı. Usta'ya, son günlerde form itibariyle en çok hangi türde siparişler aldığını sordum. Hâliyle merdiven trabzanları için korkuluk cinsinden bir karşılık bekliyordum ama değilmiş:

-En çok, dedi usta, "beyzbol sopası yapıyoruz bugünlerde"

Tamam bize pek hitap etmeyen tenis, buz hokeyi, kriket gibi sporların sağda-solda filiz vermeye başladığından haberdarız ama beyzbolun bu kadar sopa gerektirecek derecede sevildiğini bilmiyordum. Hayretimi farkeden usta,

-Spor için değil, diye ilave etti, "bu sopaları yaptırıp arabalarına koyuyorlar!

İnsan arabasında niçin beyzbol sopası veya neredeyse bir metre uzunluğunda demir levyeler taşımak ihtiyacını hisseder ki diye şaşırmayacağınızdan eminim. Pireyi incitmez gibi görünenler bile kendi çaplarında silah avadanlıkları ediniyorlar. Torpido gözünde tornavida, çakı gezdirenler, bagajda pompalı tüfek bulunduranlar hiç de az değil. Bazı hanım sürücülerin ise çantalarında ve arabalarında biber gazı neviinden spreyler taşıdığını da duyuyoruz.

Sorsanız, "saldırı maksatlı değil; ortalık ne yapacağı kestirilemeyen bir sürü manyakla dolu; kendimizi savunmak için bulunduruyoruz" diyeceklerdir. Herkesin kendine göre mâkul bir sebebi var. Geçen hafta Zaman'da yayınlanan Necip Çakır'ın haberine göre şu anda karayollarında silahlı 300 bin sürücü bulunuyormuş. Bu rakamın tamamı ateşli silah değildir diye tahmin etsek bile miktar, insanı ürkütecek kadar fazla.

Hatta rezâlet!

Son yirmi sene içinde neredeyse tepeden tırnağa silahlı bir toplum olduk. Bu kadar fazla sayıda silah ruhsatı verip, sıradan insanları silahlanmaya -âdetâ- teşvik ederken, "Bir insana silah hangi hallerde lazımdır ve bu silahı nasıl kullanır" sorusuna da mâkul bir cevap vermek gerekir. Ruhsatlı silah sayısı ile hakikaten silah bulundurması gereken özel kişi miktarı arasında hakikate yakın bir benzerlik olduğunu sanmıyorum, "Biz erkek milletiz, silahı severiz" terâneleri, gerekçe olmaz.

Diğer taraftan televizyon dizileri yoluyla toplumun şuuraltına açık veya örtülü şekilde müthiş bir silah fetişizmi şırınga ediliyor; neredeyse aile dizilerinde bile silahın teşhir edilmediği veya birilerinin başkalarını silahla tehdit etmediği bölüm kalmadı. Av malzemesi satan dükkanlarda, sadece namlusu değiştirilmek suretiyle gerçek silaha dönüştürülebilecek mükemmellikte taklit silahlar alenen satılıyor. Çocukların alışveriş ettiği bir dükkandan temin edilen oyuncak silahlarla banka bile soyulabiliyor Türkiye'de.

Üstelik pek çok bina ve kurumun girişindeki detektörlerin tesbit edemeyeceği plastik dokulu tabancalardan binlercesinin kaçak yolla Türkiye'ye girdiğini de bu tabloya ilave ediniz.

Durum ürkütücüdür ve bu manzaradan bir şekilde devletin "ihkak-ı hak", yani, adaleti kişinin bizzat tecelli ettirmesine hoşgörüyle baktığı sonucu çıkar.

Silah bulundurmak ve taşımak büyük sorumluluk gerektiren bir eylemdir; ruhsat verilen kişilere, böyle bir sorumluluk taşıyıp taşımadıklarını ölçen bir psikoloji testi mi yapılmıştır; elbette hayır. Oysa ki yapılmalıdır; sadece silah talep edenler değil, sürücü belgesi almak isteyenler de son derece ciddi davranış testlerinden geçirilmeli, gerekirse bu uygulama eski belge sahiplerine de yaygınlaştırılmalıdır. Trafik dünyanın her yerinde bir problemlidir ama bizim ülkemizde ihtiva ettiği sıradışı risklerle çok tehlikeli bir arena görüntüsü sergiliyor. Normal zamanlarda meydana geldiğinde bir şekilde tatlıya bağlanan küçük sürtüşme ve aksaklıklar, trafikte vukubulduğu zaman kolaylıkla parlama eğilimi gösteriyor. Önceleri sözle, el kol hareketleriyle, klakson ve uzun farlarla başlayan trafik tartışmaları, dörtlü sinyal lambalarının yakılıp el freninin çekilmesi ve sürücülerin birer kabadayı edasıyla arabadan inmeleri ile nasıl neticeleneceği asla kestirilemeyen kavgalara dönüşüyor. Trafik nizamımızın büyük problemleri var ve trafiğin iyi düzenlenmemesi yüzünden insanlar çileden çıkıyorlar: Denetimler son derece zayıf, para cezalarının otomatik bir intizamla artırılması meseleyi çözmüyor, zaten -nasıl oluyorsa- bazı sürücülerin ilginç yollar bularak haklarında düzenlenmiş ceza makbuzlarını ödemedikleri ileri sürülüyor. Trafiğe çıkan araç sayısı inanılmaz derecede artış gösterirken altyapı gelişmeleri artışa uyak uyduramıyor. AB Hukuku ile uyum sağlamak için çıkarılan bazı kanunlar ise, en çok ihtiyaç duyduğumuz bir zamanda polisin görev ve yetki alanını daraltıcı düzenlemeler getirdiği için emniyet güçleri, artık kötü niyetlileri caydıracak görüntüden hayli uzaklaştırıldı. Bu durumda araçla trafiğe çıkmak kendi çapında bir serüven halini almış bulunuyor.

Bu bir kamu otoritesi zaafıdır ve bu zaafın kamu gücü aracılığı ile bastırılması gerekir. Hem de tez elden.

Ağaç tornacısıyla sohbet ederken, "ben de beyzbola başlasam mı" diye düşünmeden edemedim. Yola çıkarken kendime "sakin olacaksın, sabredeceksin, gördüğün her aksaklığa canını sıkmayacaksın" diye telkinde bulunmama rağmen çoğu sürücü gibi ben de araç kullanırken aniden asabileşiveriyorum; o yüzden bir beyzbol sopası tedarik edip koltuğun kenarına sıkıştırmak fikrini güzel bulmadım; en azından "böyle şeyler bana göre değil" diye düşündüm.

Eminim ki pek çoğunuz benim gibi düşünüyorsunuz; bizim gibi düşünenlerin trafikte gerektiğinde müracaat edecekleri tek silah var: anlayışlı, sabırlı, hoşgörülü olmak; kimseyi tahrik etmemek, tahriklere kapılmamak ve böyle bir hal vukuunda bir an önce uzaklaşıp gitmek.

Jack London'un meşhur bir sözünü hatırlarım bu gibi hallerde; evini yakan kundakçıların marifetini gördüğünde şöyle demişti: "Ev yakan alçaklardan olmaktansa evi yananlardan olmayı tercih ederim"

---

Bu yaklaşım şüphesiz doğrudur ama evladını yetiştirirken, "pısırık olma, kendini korumayı öğren; senin anan-baban ağlayacağına, başkalarının anası-babası ağlasın" diye terbiye (!) verenlere ne demeli peki?

**Deniz ve köpük**

Türkiye'yi yeni tanımaya başlayan birisi vaziyeti görse, "Türkler yemeyi içmeyi unutmuş, bir gazetecinin eski gazetesinde çalışırken neler yaşadığına dair yazdığı kitabı tartışıyor" diye düşünür; öyle görünüyor çünkü. Kitapta yazılanlarla ilgili ve ilgisiz bütün taraflar, son yılların en büyük kitap reklâm kampanyasına destek vermek için el ele vermiş neredeyse muhâl'i zorluyorlar.

Bu durumda kitabın yazarı, "Meğer ben ne imişim; bir ok attım kebâb oldu. Ben yakın tarihin en mühim fenomenlerinden biriymişim meğerse" diye düşünmekte haklıdır. Yazarın günlük gazete yazılarından tekini bile okumayan "çok satan kitap" düşkünü okuyucu zümresi, bütün kaynaklarda "tuğla cesâmetinde" olduğu ileri sürülen mâhut hâtıra kitabını tedarikleyip bu leziz tartışmanın aslında neden ibâret olduğuna dair kanaat geliştirerek gündemi kaçırmamaya çalışıyor olmalılar. Okuyucu takımı, bu kumpanyanın en mâsum ve en günahkâr aktörü mevkiindedir. Mâsum, çünkü her şey onun dışında cereyan ediyor; vebâl altında, çünkü oyuna katılmak yerine seyirci kalmayı tercih etse böyle bir "fenomen" hiç olmayacak.

Kitabın konusu nedir: Bir yazar, en iyi zamanlarında bile 100 binden fazla müşterisi olmayan bir gazetede çalıştığı yıllarda "içeriye dair" inceden inceye şahsi notlar tutarak yıllar sonra, "ifşâ ediyorum" edâsıyla yayına sürmüştür. Gazete deyip geçmeyelim, okuyucusu 20 bine düştüğü zamanlarda bile bürokrasi ve okur-yazar takımı arasında pek makbul tutulan bir cerîde. Öyle ki, basın camiasında vaktiyle o gazetede çaycılık veya muhasebeci çıraklığı yapmış olmak bile enikonu parlak bir kariyer sayılırmış. Safdil okuyucu, gazetenin patron veya yazar takımından bahseden satırları okuyunca Cağaloğlu'nu Olimpos dağı, Kırmızı Konağın sâkinlerini ise adam kıtlığında kadim Yunan ilahları rolüne soyunmuş ufak tefek esâtir kahramanı filan zanneder.

Kitabı, işte o efsânenin suyunu sıcak tutmak için kazanın altına atılmış çıralı bir çam kütüğüne benzetmekten kendimi alamadım. Yazar, çalıştığı gazetedeki yanlışları eleştiren biberli kelimeleri kağıda boca ederken bile sanki ıslıkla, "Her yer karanlık, pür nûr o mevkii" mersiyesini terennüm ediyor gibidir.

Bundan bir ay kadar önce tarihçiliğimizin yüz aklarından Prof. Dr. Halil İnalcık hocamızla ilgili önemli bir kitap yayınlandı: "Tarihçilerin Kutbu/Halil İnalcık kitabı" (İş Bankası Kültür Yayınları). Emine Çaykara'nın Hoca'yla yaptığı uzun mülakatın kayıtlarını ihtiva eden bu kitap ile, bu yazıda mevzubahs edilen matbuat dedikodularını yan yana koyarak her iki kitap hakkında yazılanları hacim itibariyle kıyaslayınca ortaya arabesk bir manzara çıkıyor: Matbuat dedikoduları hakkında bir haftada yapılan "kıyl-ü kaal", kitabın tuğla cesâmetini daha şimdiden sollayarak irice bir biriket ebadına ulaşmıştır. Okunması, üzerinde daha çok konuşulması gereken elbette ki Halil İnalcık kitabıdır.

Çok satan, çokça dedikodusu edilen kitaplar dalgalara benziyor; onlar sahile vurur ve dağılıp giderler ama okunması gereken kitaplar deniz gibidir. Dalgalar köpüktür nihayetinde; denizin acelesi yoktur, bereket onun derûnundadır. Ve biz kitapları seçmeyiz aslında; kitaplar bizi seçer.

Not:

Bugünlerde yeni bir kitap daha yayınlandı: "Barış Köprüleri/Dünyaya Açılan Türk Okulları" (Ufuk Kitap; online satış için: www.da.com.tr) adını taşıyan bu kitap, Toktamış Ateş, Eser Karakaş ve İlber Ortaylı'nın ortak editörlüğünde seçilmiş yazılardan oluşuyor. Her biri kendi uzmanlık dalında tanınmış devlet adamı, akademisyen, gazeteci, sanatçı ve yazarlardan oluşan kişilerin kaleme aldığı intibaları bir araya getiren kitap, "Türk okulları" gerçeğinin lâyıkıyla kavranması ve anlaşılması için farklı ve değerli perspektifler sunuyor.

Türkiye'nin "aydınlık" olduğu için yadırganan çehresine tutulmuş bir ayna.

Yani bir "deniz" kitabı.

## Siyasal banka, ticarî parti?

3 Kasım 2002 seçimlerinden önce Recep Tayyip Erdoğan, bir televizyon programında İş Bankası'nın Erol Evcil isimli şahsa 150 milyon dolar kredi verdiğini, bu işlemde iki CHP'li banka yöneticisinin imzası bulunduğunu iddia etmiş.

CHP'li yöneticiler, "bu haber doğru değildir" diye R.T. Erdoğan'ı mahkemeye verip 27 bin 100 lira tazminata mahkûm ettirmişler. Karar kesinleşmiş ve Erdoğan'ın avukatları tazminatı ödeyerek icra kararını kaldırmışlar.

Haberin özeti böyle. Bir ülkede başbakanın tazminat cezası ödemeye mahkum edilmesi elbette haberdir ama asıl haber, yukardaki metnin öteki satırlarında duruyor.

Hadiseyi fark etmek için ilk paragrafta özetlediğim haberin, "CHP'li banka yöneticisi" ibâresindeki CHP kısaltmasını, bir başka siyasi partinin adıyla değiştirmeyi tecrübe etmelisiniz; meselâ, haberi "İş Bankası'nın Saadet Partili üyeleri" veya "İş Bankası'nın MHP'li üyeleri" şeklinde okuyunca garipliği sezebilirsiniz.

İş Bankası özel bir ticari kuruluştur; her özel ticari firmanın yöneticileri arasında partili kimliği taşıyan insanların bulunması son derece tabiidir. İlk okuyuşta fark edilmeyen fevkalâdelik, CHP'nin "kurucu ortak"lardan birini temsilen İş Bankası'nın yönetiminde ebediyyen hak sahibi olmasında yatıyor.

Bilenlerin mâlumu ama kısaca hadiseyi özetleyelim:

Milli Mücadele'nin başlarında Hindli Müslümanlar (hani bunlar hilâfetçiydi yahu?), Anadolu'daki hareketi desteklemek üzere bir miktar para yardımında bulunurlar (Miktar ihtilâflı, farklı kaynaklara göre 1 milyondan başlıyor, 500-600 bin liraya kadar iniyor). Bu paranın bir kısmı Garp Cephesi'nin muhtelif ihtiyaçları için kullanıldıktan sonra, artan miktar icra vekilleri heyeti (bakanlar kurulu) kararı ile Mustafa Kemal Paşa'ya iade olunuyor; o da (Ankara'da o tarihte başka banka bulunmadığı için) Osmanlı Bankası'na yatırıyor.

1924 Ağustos'unda İş Bankası'nın kurulması gündeme gelince, Mustafa Kemal Paşa, bankanın kurucu müdir-i umumisi Celâl Bayar'a "Git Osmanlı Bankası'ndan 250 bin lirayı al, işe başla" diyor. Aynı gün Mustafa Kemal Paşa, bankanın 2 No'lu hesabına, ayrıca 207.400 lira daha yatırarak toplam sermayenin neredeyse yarısını karşılıyor (kuruluş sermayesi 1 milyon liradır). Atatürk'ün ölümünden sonra hissesine tekabül eden paranın nemâlanmış miktarı olan, 1 milyon 435 bin 339 lira varislerine, yani CHP'ye geçiyor. "Daha doğru bir ifade ile söz konusu hisselerin çıplak mülkiyeti CHP'nin olurken, nakit ve hisselerin nemalandırılması görevi İş Bankası'na veriliyor. Bu hisselerden yararlanma hakkı ise Türk Dil ve Tarih kurumlarıyla hayatta bulundukları sürece Atatürk'ün bazı yakınlarının oluyor" (Türkiye İş Bankası Tarihi, İst., 2001, s. 188-189).

İşte o günden beri CHP, İş Bankası'nda Atatürk'e ait hisselerin çıplak mülkiyetini uhdesinde bulundurmaktadır. Türk Dil ve Tarih kurumlarına ödemesi gereken kâr paylarını ise, -12 Eylül 1980'den sonra bu kurumların yönetim şeklini uygun bulmadığı için- zaman zaman ödememekte ve her iki kurumu da maddi imkansızlıklar içinde bunaltmaktadır.

Bu fiilî durum yürürlükteki kanunlara uygundur ama demokrasinin rûhuna terstir. Bu garâbeti herkesten daha iyi bilmek mevkiinde olan CHP'li yöneticilerden bugüne kadar, "biz bankacı değil siyasi partiyiz, 1938 şartlarında CHP'ye bırakılmış bu hisselerin çıplak mülkiyetini hayır kurumlarına devretmemiz daha doğru olur" şeklinde bir özeleştiri duyulmamıştır. CHP, bir taraftan iktidara lâf yetiştirirken diğer taraftan banka yöneticiliği yapmayı siyasi etik ve rekabet kurallarına aykırı bulmamakta, daha da fenası Atatürk'ün vasiyetini keyfince yorumlayarak Tarih ve Dil kurumlarına ayrılmış hisseleri ödemekte güçlük çıkarmaktadır.

Bu hâlin hakkaniyet ve siyasi centilmenlik kurallarına tamamen ters olmasına rağmen, nasıl olup da mer'i kanunlara uygun düştüğünü ise bilmiyorum; ülkenin hukuk ulemâsı ve yüksek yargıçlarına sormak gerekir.

**Havadan sudan...**

Bir avukat arkadaşım yıllar önce başından geçen bir hadiseyi anlatmıştı. Yaşlı bir kadıncağız davacı sıfatıyla mahkemeye gelmiş ama durum beklediği gibi gelişmeyince itiraz edecek olmuş.

Hâkim de kadını iknâ maksadıyla "kararıma itimad et, bak ben peygamber postunda oturuyorum" deyince yaşlı kadının ağzından gayr-ı ihtiyâri, "o zaman ben de dâvâmı hâkimlerin hâkimine havâle ederim" sözleri dökülüvermiş. Hâkim hayli genç olsa gerektir ki, celâllenmiş, köpürmüş, yetkisine dayanarak hemen oracıkta "mahkemenin mehâbetini ihlâl"den tutuklayıvermiş kadını. Aradan saatler geçtikten sonra diğer hâkim arkadaşları, samimi görüştüğü avukatlar vesaire araya girerek kadını cezaevine gitmekten güçbelâ kurtarabilmişler.

---

Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Olli Rehn, Türkiye'ye sert uyarılarda bulunarak davanın Türkiye için bir test olacağını bildirmiş ve, "Mahkemede yargılanacak olan Pamuk değil Türkiye'dir. Umarım Türkiye İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Kopenhag Kriterleri'ne uygun davranır" buyurmuş.

Mademki, Türk mahkemelerine hariçten "ayar vermek" vaka-yı âdiyeden sayılıyor, ben de Türk hukuk sisteminin mehâbeti ve selâmeti bakımından hatırlatmak isterim: Pamuk davası düşürülmeli ve onlarca kamera ve yüzlerce gazeteci refakatinde Nobel Cemaati'ne "fikir hürriyeti engellenen yazar" görüntüsü vermesi suhûletle engellenmelidir. Aksi takdirde önümüzdeki sezon, mâhut yazarın Nobel'i kapıp götürmesi muhakkaktır, biline.

---

Peki bu temennî, Anayasa'nın 138. maddesini ihlâl kapsamına girer mi? Literal okuma itibariyle bu temennînin anayasayı ihlâl kapsamına girmesi gerektiği açıktır. Nitekim ülkemizin mâruf Anayasa hukukçularından Prof. Dr. Erdoğan Teziç'in bazı hâkimleri telmihen, "Mesleki ilerlemenizi dikkate alarak yargıya güveni taze tutmanızı istiyorum" şeklindeki mütalaasının da aynı kapsamda değerlendirilmesi mâkul olur. Ne var ki Sayın Teziç, "Hocam bu sözleriniz yargıya müdahale değil mi?" şeklindeki sorulara, "Hayır, amacım sadece düşündürmek" cevabını vermesi gönlümü ferahlatmış bulunuyor zira netice itibariyle yeni Nobel namzedimizin, bir kısım yabancı matbuata sarf ettiği iddia olunan sebük-magzâne elfâzdan ötürü ciddiye alınıp yargılanmak yerine, "pardon, karışıklık olmuş; siz eben-an-ced mâsumsunuz beyefendi" denilerek dâvâdan vazgeçilmesi yolundaki temennîm dahi Sayın Teziç'in "düşündürmek" maksadıyla aynı istikamette telâkki olunmalıdır.

---

Kimin söylediğini hatırlamıyorum ama galiba hakikat payı büyüktür: "Adli işler bir örümcek ağına benzer; kanatları ve pençeleri güçlü olanlar o ağı parçalayıp kurtulurlar, zayıflar ise takılı kalırlar." Bu vecizenin işâret ettiği mânâ açıktır: Hukuk esasen zayıfları himâye etmek için tesis olunmuştur; güçlüler kendi haklarını zaten koruyabilecek yapıya sahiptir. Güçlünün ve zayıfın hukuk önünde eşit mesafede telakki edilmesi, Osmanlıların "nizâm-ı âlem" dedikleri âsâyiş ve genel huzuru adâlet mihverinde muhafaza etmenin biricik şartıdır. Bu âhenk zedelenirse toplum düzeninde tabiat kanunlarına ricât edilir. Yani bir devletin gücü ve büyüklüğünü, asker sayısıyla, üretim kabiliyeti ile, ekonomik büyüklüğü ile ölçmek sağlıklı sonuç vermez; güçlü ve büyük devlet, bize dair o güzel söyleyişle, kuzuyu kurt ile huzur içinde bir arada yaşatabilmekle ölçülür.

---

Hukukçu değilim; hukuk usûlü hakkındaki mâlumatım, fakültelerde okutulan "hukuka giriş" derslerinin kapsamını aşmaz; o yüzden bilgiyle değil sezgiyle hissettiğim bir gerçeğin, hukuk tekniği ve diliyle nasıl ifade edileceğini bilmiyorum.

O gerçek şu: Yargı nizâmımız çok büyük basınç altındadır ve bu muzâyakadan sâlim çıkma ihtimâli pek zayıftır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, AB'ye girmek gibi hayli muhâl bir ihtimâli zorlamak yerine evvelemirde yargı nizâmını yeniden ayağa kaldırmalıdır.

## Bedel

Erkeklerin bitip tükenmek bilmeyen askerlik hâtıraları hakkında kadınların ne düşündüklerini tahmine çalışalım; ilk ihtimâl -kibar dille- bu durumdan pek memnun olmadıklarıdır, çünkü hâtırasını anlatan erkekle, anlatılanları dinleyen kadın uzun zamandır beraber idiyseler (kardeş, koca, amca vb.), kadın, erkeğin anlatacağı her şeyi daha önceden lâakal birkaç defa dinlemiş demektir.

Şu meşhur "Bedelli" askerlik uygulaması, "bir defaya mahsus" kaydıyla başladığında biz askerliğini klasik tarzda tamamlamış olanlar, "askerî hâtıra edebiyatı"nda yeni bir çığırın açıldığını o saat fark etmiştik. Daha fanilasını bile doğru-dürüst kirletmeden başlayıp bitiveren birkaç haftalık askerlik süresi, bedelli erat üzerinde aynen 48 aylık eski askerliklerin yaptığı cinsten bir tesir uyandırmıştı.

Kısacası anlata anlata bitiremiyorlardı!

İşte o dakikada müteveffa fizik âlimi Einstein'ın, zamanın izâfiliği hakkındaki o meşhur teorisinde ne kadar isabet kaydettiğini bir kere daha teslim ettik. Evet, zaman izâfi bir şeydi ve onu "süre" ile ölçmek her zaman doğru olmayabiliyordu. Bu teoriye mütevazı bir katkı olsun

diye belirtmek ihtiyacı hissediyorum: Zamanı ölçmek farazi bir iddiadır; çünkü ölçülmüş zaman içinde cereyan eden şeylerin niteliği, şiddeti ve zihinde bıraktığı izler, onun gerçek değerini belirlerler.

Ve bu mütevazı katkıdan ötürü Nobel filan da bekliyor değilim ha!

Meseleye geçelim: Her yılın belirli dönemlerinde bizdeki "genç kamuoyu" harekete geçerek, bildikleri bütün e-posta adreslerine milyonlarca e-mektup gönderirler; hepsi de askerlik süresinin kısaltılması veya "bir defalığa mahsus olmak üzere" askerlik hizmetine karşılık bir bedel tahsil olunarak eğitimli ve iş güç sahibi (yani üretken) genç kuşağın askerlikten muaf tutulmasına dairdir. (Bu arada Ulaştırma Bakanı'na eşi benzeri duyulmamış, çığır açıcı ve internet iletişimine takla attırıcı yeni ve fevkalade gelir artırıcı bir teklif sunmak isterim. Mâlum olduğu üzre internet üzerinden yapılan haberleşmeler her nevi vergi, rüsum ve harçtan muaf bulunmakta ve böylece posta idaresi muazzam bir gelirden mahrum kalmaktadır. Bir şekilde internet haberleşmesinin vergiye bağlanması halinde hâsıl olacak gelirin, yeni israf alanlarında hangi vâdide sarf edilebileceği meselesine âcizâne dikkat çekmek isterim. Böylelikle her gün posta kutusunu açmak, lüzumsuz ve alâkasız mektupları (spam) tek tek tıklayarak işaretleyip sanal çöplüğe göndermek mecburiyetinde kalan insanların (yani meselâ ben) ne ölçüde rahatlayacağı her türlü tahminden vârestedir!

Uzatmayalım: Bedelli lobisi yine faaliyette. Hele Başbakan'ın Avustralya dolaylarında iken, "dönüşte bu meseleyi Genelkurmay'la konuşalım bir" yollu beyanatından sonra bu konudaki mektup kesâfeti iyice artmış bulunuyor.

Bu arada yurt dışında çalışan ve orada doğup büyüyen gençlere yönelik 28 günlük "dövizli askerlik" uygulaması devam ediyor. Dövizli askerlik kapsamına girmek için Türkiye'de doğup büyümüş olanlara daracık bir kapı aralanmış; buna göre askerlik çağına giren hali vakti yerinde bir genç, yurtdışına çıkıyor ve üç sene ( bunun birbuçuk senesini Türkiye'de geçirebilmek hakkı da varmış) yurtdışında kalıyor. Bu durumu belgelediği zaman o da bir nevi "gurbetçi" statüsüne girerek dövizle askerlik yapabiliyormuş.

Dedik ya, eğitimli ve ağzı lâf yapan gençler bunlar. Bu durumu ilkokul çocuklarının bile anlayabileceği karikatürlü bir şemada görünür hale getirerek poster yapıp internette herkese yolluyorlar. Posterin sonundaki paragrafı sizlere aynen sunmak isterim.

"Vatandaş Mehmet (yani hiçbir şekilde dövizli askerlik kapsamına girmesine imkân ve ihtimâl bulunmayan gençler), Türkiye'de Türkiye için çalışıyor. Vergisini Türkiye Cumhuriyeti'ne veriyor. Çalışmak zorunda çünkü ailesine bakıyor ve ay sonunda kira, elektrik, su ve telefon borcu ellerinden öpüyor. Yaşı otuza dayanmış. 6 ya da 15 ay askerlik yapması isteniyor ama patronu ona 6 veya 15 ay izin vermiyor. (Dikkat kilit cümle geliyor) İşini kaybetmemek için bedelli askerliği bekliyor ama bir türlü bedelli çıkmıyor. Daha fazla dayanamayan Mehmet askere gidiyor ve işini kaybediyor. Dönüşte iş bulamıyor, işsizler

ordusuna katılıyor. Çok sevdiği devleti, Mehmet için bunu reva görüyor. Gerekçesi ise şu: 'Bedelli askerlik eşitsizlik yaratır".

"Her doğruyu söyleme ama her söylediğin doğru olsun" vecizesine emsâl olabilecek bir retorikle karşı karşıyayız. Doğru ama eksik çünkü askerlik çağı erişen her gencin 30'una kadar beklemediğini ve vakti gelince askerliğini yaptığı mâlum. Bedelli askerliği talep edenler, yükseköğretim, ihtisas ve staj süreleri yüzünden neredeyse otuzuna kadar tecil yaptırmak durumunda kalan gençler. Aslında demek istedikleri net olarak şudur: "Bedelini veren her kim ise, 28 gün askerlik yapsın ve artık işine gücüne baksın!"

Bu gibi durumları gördükçe siyasete heveslenmediğime şükrediyorum. Tam bir sakal bıyık vaziyeti çünkü. 70 milyonluk ülkenin bütün gençlerine aynı askerlik statüsünü uygulamak imkânsız; ama farklılıkta hakkaniyet ölçülerini de tahriş etmemek lâzım. Politikacı ne yapsın, elbette "Hele bir Genelkurmay'la görüşelim" diyecek; Genelkurmay ise haklı olarak, "olmaz, vaktiyle yaptık, hiç de hoş olmadı; bedelli uygulamasının tekrarı caiz değildir" şeklinde sert çıkacak. Siyasetçi de dönüp, "işte görüyorsunuz, biz olumlu yaklaştık ama.." diye kem-küm edecek...

Ve neticede 30 yaşına gelen Mehmet, eşi, çoluğu çocuğu ve akrabaları ile helâlleşip kışla yollarına düşecek!

## **Hemen herşeyin kısa tarihi ve bilmek zevki**

On sene önce Zaman'da yazmaya başladığımda haftada bir kültür sayfasında yazdığım için bu servis, benim için âdeta İstanbul'daki özel büro gibi bir mânâ taşımaya başladı. Bu durum Yorum servisi mensuplarınca enikonu yadırganıyorsa da alışkanlık böyle bir şeydir.

İstanbul'a son gidişimde her zaman olduğu gibi gazetenin Kültür Servisi'ne postu seriverdim (postu sermek, zaten yanyana ve içiçe duran muhtelif servisler arasında pardösüyü Kültür Servisi'nin askılığına bırakmak anlamına geliyor). Üstelik kültürcü gençler, bu muhabbet alâkasını son derece zarif ve çelebice jestlerle desteklemesini de biliyorlar. Nazik ve çelebi jestten muradım şudur; Gazeteye her gidişimde kültürcü gençler, özel dolaplarını benim için ardına kadar açarak "Emr ü ferman sizindir, neyi beğenirseniz alıp götürebilirsiniz" derler ve ben de fazla insafsız davranmamaya çalışarak dikkatimi çeken kitap ve müzik albümlerini seçip bir koliye doldururum.

O gün de öyle oldu; Kültür Servisi'nin şefi Ali Çolak, "Ahmet Ağabey, benim acele yayın toplantısında bulunmam lâzım; dolabım emrine âmâdedir" dedi ve bugün size bahsedeceğim kitabı işte o dolapta gördüm.

Adı, "Hemen Herşeyin Kısa Tarihi". Yazarı: Bill Bryson adında Amerikalı bir gezi yazarı. Kitap 515 sayfa ve cilt kapaklı. Kitabı Boyner Holding'in yan kuruluşu Boyner Yayınları neşretmiş.

Sizin hiç, "bitmesin" diye azar azar okuduğunuz bir kitabınız oldu mu? Aslında her kitapçıda böyle kitaplar ararız da öyleleri nadiren ele geçer. Hemen Herşeyin Kısa Tarihi'ni, bitecek korkusundan ödüm patlayarak taksit taksit ama zevkle okudum. Bittiğinde hayal kırıklığına uğradım, çünkü takriben 100 sayfa tutarındaki açıklamalı notlar ve dizin kısmını metne dahil zannediyordum; aniden açıklamalar faslıyla karşılaşınca filmin yarısında sinemadan çıkmak zorunda kalmışım gibi homurdanmaktan kendimi alamadım.

Tamam, fazla idealize etmeleyim; kitabın iki kusuru var: İlki, açıklayıcı notların ait olduğu sayfanın altına konulması gerekirken uzun bir liste halinde (dedik ya, 100 sayfa) kitabın sonuna atılması. İkinci kusur bir bakıma affedilebilir: kitapta birkaç basit çizim dışında hiç resim, kroki, illüstrasyon, harita vesaire gibi metnin tadına tad katacak yardımcı unsurlar bulunmuyor. Halbuki internette gördüm; orijinal baskısında -üstelik renkli- görüntü malzemesi hayli bol. Herhalde kitabın maliyetini artırmamak için böyle bir yol tercih edilmişse de ikinci baskısında bu küçük kusurların düzeltilmesini bekliyoruz.

Yeri gelmişken üslûba dikkat çekmek çok yerinde olacak. Batı dünyasında özellikle popüler nitelikli kitapların dili ve üslubu fevkalade sürükleyici, eğlenceli, nükteli ve sanatkârâne nitelikler taşıyor. Yazmak eyleminin nasıl ciddiye alındığını, okul esnasında ve sonrasında iyi ve sağlam metinler kaleme alabilme kabiliyetinin nasıl endüstriyel boyutlara taşındığını tahmin edebiliyoruz. Bill Bryson, iyi yazarların istisnâsız hepsinde farkedilen, çetrefil bir meseleyi kıraathane ahalisine bütün sıcaklığı ile sirayet ettiren bir anlatım ustalığına ve kabiliyetine sahip. Bu noktada kitabı Türkçe'ye çeviren Handan Balkara hanımefendiye en az Bryson ve Boyner Yayınları kadar teşekkür etmemiz lâzımdır. Onun zevkle kendisini okutan akıcı ve "sehil" tercümesi olmasaydı, biz bu Türkçe güzelliğinin farkında olmayacaktık. Demek ki öteden beri zihnimde gezdirdiğim vehimde isâbet vardır ve Türkçe'nin en yakıcı problemlerinden biri de, -zahir- anadilini veya bildiğini varsaydığı yabancı lisanı iyi bilmediğinin farkında olmayan kötü çevirici takımının zehir-zıkkım Türkçesidir; bir yığın kelime leşi.

Handan Balkara'nın bu kitabın çevirisindeki Türkçesi, bana göre ödülü hak ediyor, ödül dağıtan kuruluşların dikkatini çekmek isterim.

Gelelim en mühim konuya: Kitabın konusu nedir? Adından pek belli olmuyor ama bu kitap dünya ve kainat hakkında her genel kültür sahibi insanın edindiği bilgilerin vaktiyle nasıl üretildiğini çok tatlı bir üsûpla hikâye ediyor. "Kozmosta Kaybolmak" adlı ilk bölümde Kozmogoni biliminin tarihine paralel olarak kainatın ve güneş sisteminin aslında algılanması ne kadar zor büyüklükte olduğu üzerinde duruluyor. İkinci bölümde Jeoloji tarihi eşliğinde

Yerkürenin yapısı hikâye edilmiş. Üçüncü bölüm atom ve atomaltı parçacıklarına, sonraki bölüm yerin altında olup bitenlere dair. Beşinci bölüm kitabın en dikkatle ilgilendiğim kısmı çünkü Hayatı konu ediniyor. Son bölüm ise bir canlı türü olarak insanın başına gelenler.

Hemen farkedeceğiniz üzre kitap, üzerinde tartışmaya doyamadığımız Yaratılış, Evrim, İnsanın kökeni gibi meselelerin tam ortasında duruyor. Yazar bu tehlikeli sularda ustaca gezinirken Yaratılış veya Evrim taraftarlığına hâcet görmeksizin -âdeta yorumu okuyucuya bırakmak istercesine- ilim adamlarının başına gelen şeylerin hikâyesi üzerinden ilmi bilgiyi anlaşılır hale getirerek insana "bilmek" zevkini tattırıyor. Bilmek gerçekten zevklidir çünkü bilgi refakatinde düşünmek ve zihni tartışmaya zorlamak en az bilmek kadar leziz bir eylemdir. Böylece okuyucu da kitapta anlatılan bilim hikâyelerinin bir parçası haline geliyor ve -bizde pek çok örnekte rastlandığı gibi- yazarın ukalâ bir edâ ile giriştiği ucuz filozofiye bulaşmak zorunda kalmıyor.

Ne demek istediğimi belki de kitabın ilk sayfasına konulan prolog nüktesinden anlamak mümkün. Aynen şöyle:

"Fizikçi Leo Szilard arkadaşı Hans Bethe'ye bir günlük tutmayı düşündüğünden bahsetmiş bir zamanlar: 'Yazdıklarımı yayınlamak niyetinde değilim. Gerçekleri yalnızca Tanrı'nın bilgisine sunmak için kaydedeceğim.' 'Sence Tanrı gerçekleri bilmiyor mu?' diye sormuş Bethe. 'Evet' demiş Szilard, 'Tanrı gerçekleri biliyor ama bu gerçeklerin yorumunu bilmiyor."

Kitapta farkedeceğiniz en kıymetli şey, bilim yoluyla üretilen bilginin ayrıca yoruma ihtiyaç gösterdiği ve yorum safhasının bilimsel bilgi üretmenin en dikkate değer ve en değerli safhası olduğudur. Bilim, usule uygun tarzda üretilmiş bilgi kullanır ama gerçekte ne olup bittiğini anlamak için daima -yanlışlanabilme ihtimâline kapısını sonuna kadar açık tutan- teoriler geliştirmek zorundayız. Kısacası bilinmeyenler dünyasında küçücük bilgi kırıntılarını insanca bir hamle ve gayretle yorumlayarak bütün hakkında kanaat sahibi olmaya çabalamaktayız.

AKLINIZDA BULUNSUN:

Hayatın temel maddeleri, sıradan bir eczanenin raflarında bulunan elementlerden oluşmaktadır.

Zamanın başlangıcından bu yana varolmuş milyarlarca farklı hayat türünün yüzde 99'u artık yoktur.

Halen taşıdığımız genler, bir başka insanın genleriyle yüzde 99.9 oranında benzerlik taşır ama genlerimizi depolayan kromozom hücresindeki gen zincirinin yüzde 97'sinin ne işe yaradığını bilim adamları hâlâ bilmiyorlar.

Güneş sisteminin çok küçültülmüş bir şemasını çizmeyi deneyelim: Yerküreyi bir bakla tanesi büyüklüğünde çizerseniz Jüpiter'i bu bakladan 300 metre, Plüton'u ise 2,5 kilometre uzaklığa yerleştirmeniz gerekecektir.

Eğer bütün DNA'larımızı ucuca koyabilseydik bu ince iplik takriben kırktan daha fazla sayıda, Ay'a gidip gelebilecekti.

(Hemen Herşeyin Kısa Tarihi'nden)

**Tos!**

Başörtüsü yasağı konusunda ne derece etkili bir kafa karışıklığı yaratıldığını anlamak için 16 Aralık tarihli Zaman'ın Yorum sayfalarında yayınlanan "Türban yasağı Türkiye'ye yakışmıyor" başlıklı değerlendirmeyi okumak kâfi geliyor.

Yazı, Hollandalı parlamenter Joost Lagendijk tarafından kaleme alınmış ve bu ülkede az buçuk hukuk bilen ve "hakkaniyet" hissi taşıyan herkesin pekâlâ bildiği verileri mantıklı bir silsile ile sıralıyor. Özetleyelim:

- AİHM, Türkiye'deki yasağın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı olmadığına hükmetti. Yasağı "demokratik değerlerin teminatı" olarak algıladı ve yasağın laikliğin korunmasına katkı yaptığını belirtti.
- Mahkeme dini anlamının yanı sıra türbanın siyasi bir sembol gibi algılandığını da onayladı.
- Halbuki AİHM'nin onayladığı türban yasağına esas teşkil eden eylem, demokrasilerin temel şartından sayılmak lazım gelen çoğulculuğun bir icabıdır. Kaldı ki her türbanlı üniversite öğrencisi İslamcı rejim kurma amacı taşımakla itham edilemez.
- Söz konusu karar Türkiye'de ve Batı Avrupa ülkelerinde türban tartışmalarının sona ermesine katkıda bulunmayacaktır. Bu mahkeme kararından hareket ederek devletin dini sembollere karşı tutumu konusunda ortak bir "Avrupa modeli" oluşturulamaz. (Çünkü İngiltere'de isteyen kadın polis türban takabilirken, Fransa'da devlet görevlilerinin dini sembol taşımaları yasaklanmıştır ama meselâ Fransa'daki özel okullar bu yasak kapsamının dışında tutulmuştur.)
- Hiçbir Batı Avrupa ülkesinde üniversiteli kız öğrencilerin türban takmasını yasaklayan bir karar alınmış değildir.
- Fransa'daki yasak uygulaması, kanunla belirlenen sınırlı alanları kapsamaktayken Türkiye'de yasak, "kamusal alan" gibi sınırları belirsiz bir genişlik kapsamına yaygınlaştırılmak eğilimindedir.
- Bu durum Türkiye'de ultra-laik Jakobenlerin, aşırılık bakımından fanatik siyasi İslâmcılardan hiç de geri kalmadığını hatırlatıyor.
- AB üyeliği sürecindeki Türkiye'nin vatandaşları, devletlerinin kendilerine duyması gereken güveni, her hâl ü kârda bugün olduğundan daha çok hak ediyorlar.

- Modernleşme sürecinde Türkiye'de toplumun sekülerleşmesi tahmin edilir bir eğilimdir ancak bu süreç, dinin ortadan kaldırılması anlamına gelmemelidir.

AİHM, o meşhur kararını açıkladıktan sonra Türkiye'de aşağı-yukarı bu tesbitleri ihtiva eden onlarca makale yayınlandı ve bu yazıların hukuk mantığı, Joost Lagendijk'in yukarda özetlediğim tesbitlerinden kalite itibariyle hiç de zayıf değildi. Lagendijk'in makalesi, aynı endişeleri taşıyan yerli kalem erbablarının dünya denilen mavi gezegende yalnız olmadıklarını hatırlamaları bakımından şüphesiz sevindirici bir tesir uyandırmıştır ama hepsi o kadar. Bir tutarsızlığı, tutarlı gerekçelerle eleştirmek dünyanın her yerinde en azından yüksek vicdanları "kımıldatır". Buna rağmen böyle açık bir tutarsızlığın gerek AİHM çevrelerinde ve gerekse bizim "ultra-laik Jakoben" muhitlerde, gizlenmeye lüzum bile duyulmayan bir "oldu da bitti Maşallah" memnunluğu ile karşılanması pek mânidardır. Belli ki Lagendijk'in görüşleri, AİHM çevresinde -bir hâkim üye hariç- nazarı dikkate alınmaya değmez nitelikte "marjinal" bir görüş addediliyor.

Bu kafa karışıklığından çıkarılması gereken tek hüküm vardır; bir süreden beri "İslâmî" çevrelerde pek bir muhabbet ve örtüsüz bir iyimserlikle ümid edilen "Avrupa'da hâkimler var; iç hukukun siyasi gerekçelerle koyduğu yasaklar AİHM'den geri döner" yaklaşımı fena halde duvara toslamıştır.

**Yaralılar, ölüler ve ordular**

İki emekli paşamız, günün sıcak meseleleri hakkında fikir beyan etmişler; haklarıdır, ne var ki emekli paşaların beyanları, onların "sade vatandaş" niteliğini aşarak "ordu" kavramının bütün müştaklarını kapsayan bir kapsam derinliğine yayılıyor.

Hele konuşulan şeyler içinde vicdanları kırıcı, örseleyici, incitici cümleler varsa tahribatı da yoğun oluyor.

Emekli Orgeneral Hurşit Tolon, Trakya Üniversitesi'nde yapılan "Türkiye'nin jeopolitik konumu ve milli güvenlik stratejisi" konferansında bakınız neler söylemiş: "Tesettür konusu da bir türlü kapanmıyor. Neden; çünkü fikri hürriyeti var. Kadınlar neye bürüneceğine, neye bürünmeyeceğine kendi karar verir, diyorlar. Benim zamanımda başörtüsü vardı. Anneannem, rahmetli babaannem başörtüsü takıyordu. Hepinizin annesi de mevlitlere, cenazelere giderken takıyor. Ama şu hâlâ kavranamadı; 30 yıl önce bir siyasi partinin yandaşları tarafından empoze edilen bir simgedir türban. Ama hâlâ şu espriyi kimse yakalayamadı. Hem Müslüman'ım diyorsun hem de Hıristiyan bayanların örttüğü gibi iki tane, hem bir sıkma baş takıyorsun ve onun üzerine başka bir şey takıyorsun. Neye benziyorsun, rahibeye benziyorsun."

Aynen böyle; şimdi bir başka emekli generalden başka sözler var sırada. Türkiye Emekli Subaylar Derneği, Harbiye Askeri Kültür Sitesi'nde Türkiye-AB ilişkilerini tartışan bir

toplantı düzenlemiş. Toplantıda bir konuşma yapan TESUD Başkanı emekli Tümgeneral Rıza Küçükoğlu, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni 'Atatürk Cumhuriyeti'nin ordusu' olarak tarif ederken, 'Peygamber ocağı' tarifini kabul etmediklerini belirterek, "TSK'nın askeri, Atatürk'ten sonra gelişmiş Türkiye Cumhuriyeti'nin Mehmetçikleriyiz, Peygamber'in Mehmetçiği değil." demiş. Belli din veya mezhebi öngören bir kavramdan uzak durulması gerektiğini savunan Küçükoğlu, çıkışta gazetecilerin sorularına cevap verirken, Mehmetçik kavramının özellikle Cumhuriyet döneminde önem kazandığını, hangi dinden olursa olsun Türk olan herkesin Mehmetçik olma hakkı olduğunu, eğer Mehmetçik, 'Muhammed'in askeri' veya 'küçük Mehmet' şeklinde üretilecek bir kavram olursa şu günlerde tartışılan üst kimliğin İslam olduğu gibi bir tartışmanın içine düşüleceğini de ilave etmiş.

Ben her iki emekli generalin de söylediklerini doğru bulmuyorum; aksine önemli bilgi hata ve eksikliği ile mâlul beyanlar bunlar. Neyin yanlış, neyin eksik olduğunu tafsil etmeğe kalkışsam bu yer kifâyet etmez.

Yalnızca şu kadarı...

Bu kavramlar dinamit gibidir efendim; fazlaca kurcalanmaya, "fünye tertibatı nasıl çalışıyor" diye meraklanmaya, içini açıp bakmaya gelmez. Olduğu gibidir. Türk askeri, siz beğenseniz de beğenmeseniz de Mehmetçik'tir. Analar oğullarını size emânet ederken işte o yüzden ellerini kınalayıp, davul-zurna çaldırarak gönderiyorlar. Sakatlanıp dönenine o yüzden "gâzi", ölenine "şehid" diyorlar. Gâzi kavramı nedir peki; eliniz değmişken ona da "seküler bir içerik" kazandırınız bari; gâzi'ye "yaralı" diyelim, "şehid"e ölü. Geriye ne kalır o zaman bir düşününüz efendim; benim dilim varmaz, üstelik sözüme de inanmazsınız, en iyisi başka paşalara sorunuz, onlar söyleyeceklerdir.

"Neye benziyorsun; rahibeye benziyorsun" sözleri vahimdir. Hem mutekid Hıristiyan hanımlarını hem baş örtmeyi dini vecibe sayan Müslüman hanımları rencide edici, itinasız ve dikkatsiz bir söyleyiş. Hele başörtüsünü mevlit ve cenazelere gidilirken kullanılan folklorik veya ananevi bir kıyafet zannetmek daha vahim, çok vahim, çok çok vahim.

Bizim gırtlağımız dokuz boğum; sözümüz, olması gereken "savt" ile çıkmıyor bir türlü. Bu gibi hallerde kelimeleri kuyumcu terazisi ile tartıp da sarf ediyoruz. Bunun nasıl bir şey olduğunu bilir miydiniz?

Bilmediğiniz sözlerinizden âşikâr;

Çok yazık çok!

**Bin düşün bir söyle**

"İşret, güher-i ademi temyize mihenktir" demiş Ziya Paşa; bugünün gençliği için her kelimesi başlı başına muammâ teşkil eden zor bir mısrâ.

Halbuki mecâzî derinliği olmayan düz bir ifâdedir: İşret, ilk ve ön mânâsıyla içki meclisi demek. "Güher-i adem", insanın cevheri. Temyiz, "iyiyi kötüden ayırd etme melekesi" demek; mihenk ise aslen "mihekk" olması lâzım gelirken dilimize bu söylenişiyle yerleşmiş bir galat tâbir: "Birinin kadr ü kıymetini ve ahlâkını anlamaya yarayan şey, vâsıta" anlamına geliyor.

Mısrâı, "Adam tanımak istiyorsan onu içki meclisinde tecrübe etmelisin" diye açsak da olur ama şiiriyeti güme gider.

Galib ihtimâl doğrudur; içki, bazı insanlar üzerinde "hakikat serumu" neviinden bir tesir yaparmış. Bana göre bir insanı "işret" meclislerinde tecrübe etmeksizin tanımanın, daha mâsum bir yolu vardır: Konuşturmak! İngilizlerin böyle bir sözü varmış: "Konuş ki görebileyim". Mazmûnu şu; yeterince konuşan kendini gizleyemez, âşikâr eder, çünkü belirli bir yere kadar kontrollü konuştuktan sonra, kendini besleyen bir mekanizmanın kışkırtmasıyla kendimize ve gerçek tabiatımıza döneriz. Gitgide kelimeler üzerindeki seçici dikkatimiz azalır, mantık ve muhakemeden çok sevk-i tabiiler devreye girmeye başlar.

Başbakan'ın bir metne dayanmaksızın yaptığı ayaküstü konuşmalarında sık sık sürçmesinin ilk ve en tabii sebebi budur: İnsanlar dili, zihindeki mânâyı âşikâr etmek için değil, genellikle gizlemek için zorlarlar ama tabiatın fevkine çıkmak kolay değildir. Tabii "es" zamanını geçen her konuşma, kolayca aslî tabiâtına çekilir ve sahibini ifşâya başlar.

İkinci sebep ise bana göre Başbakan'ın, özgüvenini desteklemek için gayret gösterirken mübalağaya kaçmasından kaynaklanıyor. Başbakan'ın siyasi kariyeri, birbirinden zorlu mücadelelerle dolu ve kendisini pek yabancı hissettiği muhitlerde özgüvenini yüksek tutarak başarı çizgisini hep yukarı taşıdı. Kamuoyu önünde genellikle "mutmain" bir görüntü vermekten ziyade "gergin ve her türlü eleştiriyi göğüslemeye hazır" bir vücut ifadesiyle görünmesinin sebebi budur.

Bir başka sebep ise Başbakan'ın kendisini "iyi hatip" olarak değerlendirmesidir; kendisine bu kanaatinde isâbet etmediğini hatırlatacak derecede samimi bir arkadaş muhiti de kalmamış olsa gerektir. Zirvelerde pek arkadaş barınmaz çünkü. Danışmanları ise sıfırdan parti kurup bir sene içinde hapishane koğuşundan Başbakanlık koltuğuna tırmanan bir adama "hitâbetiniz zayıf; her metin hamâset sesiyle telâffuz edilmez" demek cesâreti gösterirler mi bilmem? Her siyasetçinin yüksek derecede hatip olması beklenemez ama bir siyasetçinin aslen öyle olmadığı halde o zannı taşıması, bağcıkları çözülmüş bir ayakkabı ile yürümeye benzer; ne zaman ayakbağı olacağı kestirilemez.

Netice itibariyle Başbakan'ın hitâbet kabiliyeti, bir an evvel düzeltilmesi gereken en âcil memleket meselesi değildir ama şu mâlum İzmir imâsı, dört-beş gündür gündemi işgal ediyor. İzmirli olsam ben de feverân ederdim çünkü o konuşmada Başbakan, İzmir'in bu intibâı silmesini, ancak yapılacak ilk seçimlerde iktidar partisini destekleme şartına bağladığını ihsâs ediyordu. İşte bu muhakeme zincirindeki aksama, genetik şifrelerimizdeki "şifâhî"liğin,

kitâbîliğe galebesidir. Atasözü kitaplarımıza bakınız; hep "söz" üzerine üretilmiş değerlerle doludur. "İlim bir avdır; yazmak ise onu yakalamaktır" meâlindeki Arap kelâm-ı kibârını bizimkiler de baştâcı etmişler ama bu sözü, ilmî te'lifleri övmek mânâsında yorumlamışlardır.

Konuşurken, yazıda olduğu gibi kontrollü davranmak sadece Başbakan'ı değil, hepimizi ilgilendiriyor. Çâresi basit ama tatbikatı kolay değil. Ne derler; "bin düşün bir söyle!"

## Testere!

İnsanlar pek çok bakımdan kabaca ikiye ayrılabilirler; meselâ müze gezmeyi sevenler ile bundan pek hoşlanmayanlar gibi. Eğer kendinizi rûhen ikinci şıkka gönül verenler takımından sayıyorsanız, tercihinizin entellektüel muhitlerde hiç de hoş karşılanmayacağını bilmelisiniz.

Peşinen belirtmeliyim ki benim müzelerle alâkam üçüncü şıkka giriyor ve bu şıkk, "müze bulduk da gezmedik mi?" diye düşünen büyük çoğunluğu kapsıyor. Nitekim böyle bir fırsat yakaladığımda derhal birinci şıkka ilticâ ediyorum.

Çorum'da da aynen öyle oldu. Hitit buluntularının sergilendiği çok güzel bir müze var Çorum'da. Işıklandırılmış camekânlar arasında hayran hayran gezerken gözüme pek tanıdık bir şey ilişti. Cama burnum değecek kadar yaklaşıp bu olağanüstü nesneyi daha yakından görmeye çalıştım. Bu bir testere idi. Muhtemelen bronzdan mâmul, eskiden mahalle arasında yakacak odun kesip parçalayan iki kişilik seyyar esnaf takımının kullandığı türden enli, "pala" tâbir olunan bir testere parçası. Takriben bir metreye yakın, belli ki vaktiyle kırılmış ve bulunan parçası müzeye konulmuş. Buluntu, testerenin sadece namlu kısmından ibaret olduğu için nasıl kullanıldığına dair bir işaret bulunmuyor. Diş kısımları ise eğe ile çaprazlama açılmak yerine (o zaman eğe filan yok tabii; demirin ucuzlamasına daha bin sene var çünkü!), kızgın plakanın kenarına daha sert bir metal ile vurulmak suretiyle açılan yarıklardan oluşuyor.

"Koca müzede hayran hayran seyretmeye değer sadece kırık bir testere parçası mı buldun?" diye dalga geçseniz yeridir ama bilmediğiniz bir şey var; o testere parçası tahminen 3000 ilâ 3500 yaşındaydı ve muhtemelen şimdiye kadar varlığı bilinen bütün testerelerin atasıydı; belki de teknoloji tarihinin ilk testeresi.

Testere deyip geçmeyelim efendim; testereyi yok saydığınız anda medeniyet tarihini yeniden yazmak gerekecektir ve bunun nasıl bir tarih olacağını kimse kestiremez.

Bazı okuyucuların şimdi nasıl homurdandığını işitir gibiyim: "Bize ne senin testerenden? Kâh yemek tarifi yapıyor, kâh askerlik hâtırası naklediyorsun; bu gibi lâf ü güzâf yerine şöyle eli yüzü düzgün bir memleket kurtarma reçetesi yazmak dururken..." filân diyorlardır; bu da çok dikkate değer bir psikolojik vaziyettir efendim. Yeri geldi, nakledeyim. Arkadaşlarımdan biri, gençliğinde öğretmen olarak köylerde görev yaparken, ara-sıra ihtiyaç hâsıl olduğunu

farkedince hastalara enjeksiyon -iğne- yapmayı öğrenmiş. Yaşlı bir ninenin iğnelerini yaparken sorarmış, "nasılsın, ilâçların faydasını görüyor musun?" kadıncağız da inleyerek 'kulak asma' makamında homurdanmalarla karşılık verirmiş. Arkadaş diyor ki, "Ben ninenin beklentisini o saat anladım. O âna kadar canı yanmasın diye en ince iğneyi kullanıyordum; bu defa neredeyse çivi kalınlığında küt uçlu bir iğne seçtim, öyle ki deriye bastırır bastırmaz kanamaya başladı ama sonuç fevkalâde idi. Nine, 'ooh, gördün mü, iğne-ilâç dediğin böyle olur, eline sağlık öğretmenim' diye hayır dualar etti".

Testere deyip geçmeyelim çünkü komşuların birbirinden ödünç istediği âletlerin başına gelir. Evinde testere bulunduranlarınki genellikle işe yaramaz, dişleri aşınıp dümdüz olmuş, namlusu eğrilmiş ucuz şeylerdir. Her eve lâzımdır da, nâdiren.

Ben bir hırdavat delisi olduğum için bizim evdeki testere, her an çalışmaya âmâde, orta profesyonellik derecesinde işe yarar cinsten bir âlettir ve dişlerini gerektiğinde kendi ellerimle ben bileylerim. Tahmin edeceğiniz üzere testere bulunan evde, keser, kerpeten, pense gibi birinci derecede gerekli avadanlık da mevcut çok şükür. Her tedbirli aile reisinin bana hak vereceği bir noktaya gelmiş bulunuyoruz: Bu kadarcık âletle aslında doğru-dürüst iş görülemez; daha sofistike âletler gereklidir. Meselâ en az birkaç boy rende, el matkabı (bireğiz), gönye, şerit metre, mala, iskarpelâ, her cinsinden zımpara kağıdı, muhtelif boyda metal ve tahta törpüleri, boy boy tornavidalar, fırçalar, elektrik ârızalarında kullanılmak üzere akımölçer cihazı, keskiler, küsküler, zamklar, tutkallar, boyalar...

Ve elbette gerektiğinde kullanmak üzere hazır bulundurulan, alçı, tahta ve demir parçaları, çiviler, vidalar, dübeller, takozlar, kütükler...

Ev hanımlarının pek büyük bir çoğunluğunun, tam da şu anda "yok daha neler" diyerek gazeteyi buruşturmaya hazırlandıklarını tahmin ediyorum ama onlara, yazıyı bitirinceye kadar sükûnet tavsiye ederim.

Devam ediyoruz; devir yüksek teknoloji devri, motor devri; neredeyse keserin bile motorlusu çıkacak. Gönül elbette şu saydığım cüz'i miktardaki "her eve lâzım" avadanlığın motorlusunu elde bulundurmak ister. En azından bir motorlu testere, ne bileyim motorlu planya, matkap, eğri kesimler yapmak için pek lâzım olan bir dekupaj testeresi. Şimdi o hassas konuya geliyoruz: Her evin mutfağında eskiden babadan kalma usûlle çalışan mutfak âletlerinin motorlusundan (nedir o robotlar meselâ canım!) mevcut bulunuyor da biz zavallı aile reislerinin ufaraktan bir ikinci el planya tezgahı bulundurmamıza hoş gözle bakılmıyor?

Efendim, duyulmuyor buradan pek?..

Ev hanımları hamuru bile robotla yoğuruyorlar artık; hatta meseleyi abartıp bin yıllık erişteyi bile elektrikli âlette doğramaya kalkışanlar var. Kıssadan hissedir: Ne ev hanımları bizim

işimize karışsınlar, ne de biz onların mutfak, örgü, terzilik ve temizlik avadanlıkları hakkında dedikodu edelim! Kimin zararlı çıkacağı belli olmaz (aslında bellidir ama yine de...)

Eh, elbette işin en güzeli, ortadan bir kademe yüksek gelir grubundaki Amerikalıların yaptığı gibi geniş bir bahçe içindeki iki katlı evin bir köşeciğine devâsâ bir garaj yaptırıp içini tıka basa âlet-edevât ile doldurmak ve onları birer birer duvara dizip karşısına bir iskemle atarak hayran hayran seyretmek ve ufak tefek tamirat işleri için ev hanımlarının aile reislerinin tamir edici kabiliyetine güvenmek yerine telefonla servisten adam çağırmalarını görmezden gelmek.

Testere demiştik değil mi; gördünüz; ne testereymiş ama!.

**Topkapı Müzesi'nde güzel şeyler olacak!**

Hatırlatmaya gerek yok: Topkapı Sarayı, tarihteki "Osmanlı ve Osmanlılık" misyonunun gözbebeği; elle tutulur bütün hâtıralarının korunduğu ve kayıt altına alındığı dünyanın en gözde müzesi. Dünkü Zaman'ın manşetini teşkil eden "Üstü saray altı harabe" başlıklı haber, Topkapı Sarayı ile kültür hassasiyeti taşıyan kamuoyumuz arasında ne türlü bir irtibatsızlık ve nisyân bulutu oluştuğunun ifşâsıdır ve kimlik meselesi de dahil, son günlerde tartıştığımız pek çok şeyden daha önemlidir.

Kültür Bakanı Atilla Koç, Topkapı üzerindeki hassasiyetini -daha doğrudan bir ifade ile bilgi haline dönüşmemiş sezgilerini- kuvveden fiile geçirirken, son derece isabetli ve alkışlanmaya lâyık bir karar alıp, 20. yüzyılda yetiştirdiğimiz en iyi tarihçilerimizden Prof. Dr. İlber Ortaylı'yı müze müdürlüğüne atayarak ilk adımı atmıştı. Nitekim İlber Ortaylı'nın bu görevi kabul etmesiyle Topkapı Müzesi, kamuoyu nezdinde yeniden bir ilgi odağı haline geldi. İlber Ortaylı, göreve başladığından bu yana geçen dört ay zarfında basın kuruluşlarına müze ile ilgili önemli açıklama ve bilgilendirmelerde bulunarak, Topkapı Sarayı'nın diğer müzelerden çok daha fazla ihtimam, uzmanlık bilgisi, kaynak ve gözetici nazara ihtiyacı olduğunu izah etti. Aksi takdirde müze depolarında yıllardır esas vasfını kaybeden envanter objelerinin perişan halinden asla haberdar olamayacaktık.

Topkapı Sarayı, sadece sergilenen şeylerin sıradışılığı açısından değil, sergilenmek için sıra bekleyen malzeme bolluğu bakımından da sıradışı bir müze. Bütün müzeler için geçerli olan bu durum (depolarda bekleyen malzemenin usule uygun korunması), Topkapı'da zamanla altından kalkılması çok müşkül ağır bir yük haline gelmiş bulunuyor. Kültür Bakanı'nın bu durum karşısında gösterdiği infiali, Topkapı Sarayı'nın makus talihinde yeni bir milat olarak alkışlamak gerekir. Abdullah Kılıç'ın haberine göre bu dakikadan sonra Topkapı Müzesi için maddi imkan kıtlığı artık söz konusu olmayacak ve âcil ihtiyaç öncelikle ve sürekli olarak Topkapı üzerinde yoğunlaştırılacaktır.

Bu noktada sorumlu aramak ve verimsiz tartışmalara girmenin pek de mânidar olacağını zannetmiyorum. Maksad hâsıl olmuş, yurtiçi ve yurtdışında çok geniş bir kitlenin dikkatle

izlediği Topkapı Müzesi üzerinde gayet kapsamlı bir devlet operasyonu başlatılmıştır. Bu arada değerli hocamız İlber Ortaylı'nın "Müze Başkanı" sıfatıyla daha geniş kapsamlı bir gözetim, kontrol ve direktif mevkiine getirilmesini son derece isabetli bulduğumu belirtmeliyim. Topkapı Müzesi'nin diğer müzelerden farklı bir idari yapılanma ile yönetilmesi ve korunması gerektiği, böylece Bakanlık katında da nihayet kabul edilmiş bulunuyor.

Gecikmiş ama son derece hayırlı bir adımdır.

Geçmiş dönemlerde görev yaparken depolardaki malzemenin bu derece yıpranmasına yol açan gelişmelerin bir ihmâl, daha kötüsü şuurlu bir savsaklama eseri olduğunu zannetmiyorum. Müzenin geçmiş yöneticileri ve uzmanlarının kerrat ile kaleme aldığı raporların Bakanlık arşivinden çıkması, aynı hassasiyeti eski personelin de gösterdiğini ortaya koyuyor. Müze depolarındaki malzemelerin korunması, çok pahalı ve uzmanlık bilgisine ihtiyaç gösteren, özel dikkatler, özel mekânlar gerektiren karmaşık bir hizmettir. Topkapı Müzesi'nin gerçek ihtiyacı, "birinci derecede devlet ilgi ve desteği" idi ve bu âciliyetin fark edilmesi yüreğimize su serpmiştir.

Bu haberi okuyunca hayıflanmadım; aksine çok sevindim. Başta Kültür Bakanı Atilla Koç olmak üzere Topkapı Müzesi'nin yeniden ayağa kaldırılması ihtiyacına aylardan beri dikkat çeken mümtaz tarihçimiz İlber Ortaylı'ya ve meseleye hassasiyet gösteren basın mensuplarına bir ferd-i vahid olarak şükranlarımı ifade etmek istiyorum. Bu arada kültür meselelerine karşı hassas kamuoyumuzun da Topkapı örneğinde olduğu gibi müzecilik davamıza yönelik dikkatlerinin artarak sürmesini temenni ederim.

## **Evrimin açmazı: O dahi yaratılmıştır!**

Büyük patlama bir teoridir bu teoriyi destekleyen bütün veriler, patlama sonrasına aittir. Halbuki 'yaratılış'ı savunanlar, Allah'ın "Ezel" sıfatından hareketle büyük patlamadan önce dahi ezelî irâdenin faal olduğuna inanıyorlar. Böyle bir inanç bilimle asla test edilemez. İşin can alıcı noktası da budur işte.

Evrim meselesi, bir asırdan fazla zamandır insanların tartışmaktan en çok haz aldıkları bir konu olmaya devam ediyor; bu süreye iki dünya savaşı sığdı, Rusya'da işçi sınıfının diktatörlüğünü amaçlayan ve 70 sene yaşayan bir rejim kurulup yıkıldı ama insanlar evrimi tartışmaktan usanmadılar, çünkü evrim denilen teori, esasta çok basit bir sualin iki cevabından biridir: Varlığı yoktan var eden bir Yaratıcı var mıdır? Cevaplar ikiye ayrılıyor: ilk cevap, "Evet, Allah bütün varlığın yaratıcısıdır", ikincisi ise "Hayır, varlık bir Yaratıcı'nın eseri değildir, kendiliğinden oluşmuştur". Evrim, ikinci cevabı kabul edenlerce, insan cinsinin nasıl teşekkül ettiğine dair geliştirilmiş bir 'teori'dir.

Dünyanın her yerinde evrim hâlâ tartışılıyor, çünkü o, seküler dünya görüşünün, insanın varlığı ve nasıl teşekkül ettiği hakkındaki biricik cevap tarzıdır. Evrimciler, bu teorinin

zımnında Allah fikrini reddediyor ve esasen varlığına gerek bulunmadığını isbata gayret ediyorlar; insanın maymun cinsi bir primattan, o primatın ise daha basit yapılı canlıdan, ilk hayat belirtilerinin ise atmosferik sebeplerin tetiklediği bir dizi fiziki ve kimyevi işlemin eserinden kaynaklandığını savunuyorlar.

Yani evrim meselesi etrafında tartışılan şey aslında Allah'ın varlığıdır. Evrim taraftarları, teoriyi doğrulayacak yeterli ilmî delil bulabilirlerse, insan gibi son derece karmaşık bir organizmanın âdeta kendiliğinden teşekkül ettiğinden hareketle materyalist dünya görüşünün geçerliliğini isbat etmek istiyorlar. Evrim taraftarlarının ve materyalistlerin bu konuda kullandıkları temel referans 'bilim'dir. Onlara göre bilim, insan aklının olup biten her şeyi anlayabileceği, kavrayabileceği ve tahlil edebileceği aksiyomundan hareketle, bugüne kadar hâlâ pek çok şeyin sırrını çözememiş olmamızı, aklın yanlış kullanılmasına bağlar. Eğer akıl doğru usûllerle (Bilimsel metod) işletilirse ve gerekli gayret esirgenmezse, bilinmeyeni bilmek sadece bir zaman ve imkân meselesinden ibarettir. Bu yaklaşım kısmen doğru ama vahim miktarda eksiktir. Kısmen doğru çünkü biz bilimin metodunu kullanarak önceki zamanlara göre çok şey öğreniyor, buluyor ve icad ediyoruz; vahim derecede eksikliğin sebebi ise, gerçekte bilmemiz gereken şeylerin henüz varlığından bile haberdar olmayışımızdır. Bildikçe şaşkınlığımız, hayretimiz ve merakımız artıyor ve bilinmesi gereken şeylerin listesi kabarıyor. Modern bilim, evrim teorisi örneğinde 'bilinmesi gereken en can alıcı bilgi'ye doğru derinleşmek stratejisini izliyor ve bir an evvel doğru cevaba erişmeyi ümid ediyor. Bulunması umulan sır, tek kelimeyle varlığın sırrıdır. İşte evrimciler bu noktada aceleyle heyecana kapılarak, tünelin ucunda bir ışığın göründüğünü, muhtemelen bu ışığın teoriyi doğrulayacağını tahmin ediyorlar.

Evrimcilere ve varlığını bildiğimiz her şeyin varlık ve oluş sebebinin bilim yoluyla izah edebileceğini düşünen sair görüş taraftarlarına bir noktada şükran borçluyuz çünkü onlar -benim anlayışıma göre- 'muhâl'i, yani imkânsızı yakalamak çabası esnasında saygı gösterilmesi gereken bir emek ve enerji sarfederek, bilime -ve dolayısı ile ezelden beri merak ettiğimiz şeylerin kısmi cevaplarına- katkıda bulunuyorlar. Bu esnada alelacele kurguladıkları 'ara isbatlar'ın neredeyse tamamı bir süre sonra yanlışlanmış olsa bile, teoride boş kalan halkaları tahminlerle doldurup daha sonra bunları hakikaten 'bilim'den bir parça imiş gibi sunmalarına rağmen didiniyorlar ve belki de bir süre sonra evrimciler, bir ısrarlı gayretlerin neticesinde varlık bilmecesini çözmek yolunda yetersizliklerini ilan ederek teoriyi kendi elleriyle bilim tarihinin mezarlığına gömeceklerdir.

Yine de bu uğurda çoğu defa bir araştırmacının bütün ömrünü doldururcasına yoğun ve meşakkatli mesaileri sebebiyle saygıyı hak ediyorlar ama elbette evrim ideolojisini, ısrar ve inatla savunarak ilk ve orta dereceli okul çağındaki çocukların zihnini kireçlendirmekte mahzur görmeyenler bu saygı çemberinin dışında mütalaa edilmelidir. Evrimciler, bilimi bu

noktada kendi 'seküler teolojileri'ni, daha doğrusu ideolojilerini doğrulamak için kullanmaktadırlar.

Evrimciler'in temel tezi, insanın Allah tarafından mükemmel ve tamamlanmış bir organizma olarak bir kerede yaratılmış olduğunu söyleyen kutsal kitapları tekzib etmek iddiasında yoğunlaşıyor ve insanın milyonlarca yıl boyunca basit bir tek hücreli canlıdan bugünkü mükemmel formuna erişirken sadece tabiat güçlerinin yardımıyla yol aldığında ısrar ediyor.

Velev ki bu iddia doğrulanmış olsa bile, varlık sırrı çözülmüş olmayacaktır zira evrimciler, temelde 'yaratılmış bir evren'in sunduğu verileri kullanmak yoluyla birtakım kestirmelerde bulunabiliyorlar. En basiti şudur: Bilim adamları, varlığın ve kainatın oluş ânını "Big bang" yani, büyük patlama teorisi ile izah ediyorlar ve büyük patlamadan önce nelerin olup bittiği konusunda -tabiatıyla- suskun kalıyorlar. Büyük patlama bir teoridir; bu teoriyi destekleyen bütün veriler, patlama sonrasına aittir. Halbuki 'yaratılış'ı savunanlar, Allah'ın "Ezel" sıfatından hareketle büyük patlamadan önce dahi ezelî irâdenin faal olduğuna inanıyorlar. Böyle bir inanç bilimle asla test edilemez. İşin can alıcı noktası da budur işte.

Kısaca Allah, bilinen ve bilinmeyen bütün bilgilerin sahibi olduğu gibi, bilim adamlarının bilimle uğraşmalarını mümkün kılan bütün verilerin de yaratıcısıdır. Yani Yaratıcı Kudret, kendi sırrının bilim yoluyla isbat ve tahliline müsaade etmez çünkü bilim, -bütün övgülerimize rağmen- pek sınırlı ve kapasite itibariyle pek daralmış bir alanda, tamamiyete erişmesine asla imkân bulunmayan bir kısıtlılık haliyle faaliyet göstermek zorundadır. Bütün problem, -ciddi bilim adamları bu yaklaşımı komik bulsalar bile-, bilime mükemmellik atfeden bakış açısı sahiplerinin tutumunda yatıyor.

Netice itibariyle inananlara göre Yaratıcı irâde, bütün bilim süreçlerinin de yaratıcısıdır.

Bu mânâda Bakara Sûresi'nin 255. âyeti'ni (Âyet'el Kürsi) hatırlamak ve hatırlatmak lazım: "O'nun bilgisinden, bizzat kendisinin dilediği dışında, hiçbir şeyi kavrayıp kuşatamazlar".

AKLINIZDA BULUNSUN:

ÇORUM'DA ÖYLE BİR MÜZE VAR Kİ...

Bu konu şüphesiz daha etraflı bir yazıyı hakediyor ama bir an evvel sizleri haberdar etmek istiyorum. Evvelki hafta Ensar Vakfı'nın daveti üzerine Çorum'da idim. Çorum Hakimiyet gazetesi'nde gördüğüm Osmanlı yadigârı mükemmel bir binânın fotoğrafı dikkatimi çekince, binânın "Çorum Müzesi" olduğunu söylediler. Ertesi sabah Çorumlu dostlarımın refakatinde müzeyi ziyaret ettik.

Müze yetkilileri bize, bu müzenin Ankara Kalesi'ndeki müze de dahil olmak üzere Hitit medeniyet ve sanatına dair dünyanın en önemli müzesi olduğunu belirttiler. Muhteşem bir bahçenin derinliğine kurulmuş müze, haricen eski görüntüsü verse de içi, bakanlığın himmetiyle son derece modern sergileme tarzıyla baştan sona tefriş edilmiş. Kısacık süre

içinde M.Ö 5000. yıldan başlayıp Doğu Roma devrine kadar uzanan bir zaman koridoru içinde Çorum civarında bulunan tarihî eserleri sadece göz ucuyla bakarak geçmek bile son derece zevkliydi.

Çorum'a yolu düşenlerin bu müzeyi gezdikten sonra kulağımı çınlatmalarını önemle hatırlatmak isterim.

## Hangi dağda kurt öldü?

"Özel sektörde niçin rüşvet, yolsuzluk, hortumculuk gibi yüz kızartıcı suçlar görülmez?" sualini, "hür teşebbüs erbâbı, ticaretin kurallarına göre hizmet ürettikleri için özel sektörde rüşvet anlamsızdır" cevabına bağlayıp, sözü "özellikle gümrükler bile özelleştirme kapsamına alınmalıdır" aşırılığına bağlamak olmaz.

Devletin ayakkabı imâli ile uğraşması artık mâkul karşılanmıyor ama dünyanın her yerinde gümrükler, kamu otoritesinin görünür hale geldiği yerlerin başında gelir. "Özel sektörde niçin rüşvet söz konusu olmuyor?" sualinin, ancak rüşvetin nasıl önlenebileceği meselesi üzerinde kafa yorarken analize yarayan bir tarafı var: "Rüşvet, vatandaşların devletle muhatap olduğu esnada türeyen bir suç türüdür" tesbitini şu hükümle bağlayabiliriz; rüşvet, kamu gücünün kullanılması esnasında ortaya çıkıyorsa, çözümü de kamu gücüne aittir. Bu beylik tesbiti biraz daha açalım: Rüşvet bir devlet zaafıdır.

Edirne Kapıkule'deki tutuklu sayısı, önceki günün rakamları ile 44'ü gümrük muhafaza memuru, 19'u polis olmak üzere 63 kişiye ulaştı. Evvelki operasyonlara göre bu defa işin hayli ciddi tutulduğu anlaşılıyor; normal şartlar altında 63 kamu görevlisinin suç töhmetiyle tutuklanması muazzam bir skandaldır ve o kurumda bir şeylerin nasıl çürüdüğü, kokuştuğunu, hatta rezaletin geleneksel hale gelerek kireçlendiği gösterir; ne var ki Kapıkule'de veya bir başka gümrük kapısında rüşvetçi memurların yakalanması, kamuoyunda meselâ müthiş bir rezâlet tesiri yapmıyor. Sıradan vatandaşın tepkisi şudur: "Hangi dağda kurt ölmüş ki, Kapıkule'de kurulu rüşvet şebekesine birileri ilişmeye karar vermiş?" Bir sonraki tahmin ve beklenti ise şöyledir; "Haftaya kalmaz, yine işler eski hâline döner".

Bu hepimize sıradan gibi görünen ama öteki ucu hazmedilmesi mümkün olmayan boyutlara bulaşabilen bir ön yargıdır: Kapıkule'de görev yapmış ve yapmakta olan her kamu görevlisinin ardından mânidar imâlarda bulunulması, başlıbaşına vahim ve çok yaralayıcı bir önyargıdır. Daha da beterini, gümrük kapılarında rüşvetsiz bir düzen kurulabileceğine duyulan müşterek güvensizlik hissi teşkil ediyor. Gümrüklerdeki otorite zaafı, sıradan ve ârızî değil, sürekli bir tabiat arzediyor, o yüzden bu rezâlet doğrudan devletin meşruluğunu ilgilendiren boyutlarda tecelli ediyor. "Efendim vatandaş duyarlı olsun, rüşvet isteyenleri ihbar etsin"le olmaz. Gümrük kapısı denilen yerlerde işi olan vatandaşın zaman esnekliği

neredeyse sıfırdır; işini bir an evvel görecek ve gidecek. Kimse, isbatı hayli şüpheli bir iddianın sahibi olarak bir gümrük kapısında birkaç gün beklemeyi göze alamaz.

Halli asla mümkün olmayan, imkânsız bir ıslahattan mı bahsediyoruz; hayır! Gözaltındaki gümrük görevlilerinin ifadelerini okuyan herkes, gümrüklerde bir daha asla rüşvet kelâmı edilmemesi için evvelemirde nelerin yapılması gerektiğini anlayabilir. Belki genel müdürlüğün arşivinde, rüşvetin kapılarda sona erdirilmesi için kaleme alınmış proje teklifleri de vardır; yani olağanüstü ve şimdiye kadar hiç duyulmamış bir çözüm gerekmiyordur belki de. Günlük rüşvet hasılatı hesaplamasının 18 dakika sürdüğü, bazı memurların alenen cinsi tacizde bulunmayı bile rüşvet tarifesine aldıkları bir yerde pek çok şey dibe vurmuş demektir. Yıkıntıların üzerinde yeni inşaat kurmak daha kolaydır çünkü.

Operasyonun ne kadar ciddiye alındığı, işin kapsamından ve nerelere kadar uzanabildiğinden belli olur. Meselenin kapsamı, sadece kapılarda fiili görev yapan memurlarla sınırlı kalacak olursa, kamuoyuna yönelik bir gösteri ile işin kapatılacağını rahatlıkla tahmin edebiliriz çünkü kamuoyu birkaç gün içinde dikkatini başka bir konuya yöneltecek ve Kapıkule rezaleti de sadece basın kuruluşlarının "fikr-i takib"e sahip haber editörlerinin titizliğine kalacaktır.

Süreci dikkat ve ilgiyle takip etmeliyiz.

**Momento mori!**

Farklı dil ve lehçelerde radyo-televizyon yayınının kapsamı hakkındaki RTÜK açıklaması, gelinlik kızın "hem ağlarım, hem giderim" meselini andırıyor. Günde 45'er dakikadan haftada toplam üç küsür saat yayın izni mânâsız; kaldı ki o kadarını TRT 3 yapıyor zaten. Yayın esnasında altyazı ile tercüme mecburiyeti de getirilmiş. Bu uygulama bana biraz yayıncı kuruluşlara, "hiç kendini yorma, değmez" dedirtmek için tasarlanmış gibi geldi.

Yasağın da kendine göre bir mantığı vardır; serbestînin de. Yevmiye 45 dakika uygulamasının mantığı yok. Yasak devam etse, şu yarım yamalak serbestîden daha tutarlı görünürdü.

---

Türklüğü, Cumhuriyet'i veya TBMM'yi alenen aşağılamak fiilini suç takdir ediyorsunuz; saygı duyarım ama kapsamı üzerinde sosyal ilim erbâbının bile ittifak edemediği kaygan kavramlar üzerindeki spekülatif hakaret iddialarını, savcılar ve hakimler nasıl kovuşturacak? Tamamen hakim ve savcıların takdirine bırakılmış bir subjektivite sahası inşâ olunmuş. Yeni TCK'nın 301 ve 305. maddelerinin gâyesi isabetli, tanzim tarzı kötüdür. Bunun başlıca iki sebebi var: İlki, kanun koyucunun meramını ifadede altyapı (yani Türkçe) yetersizliği ile mâlul bulunuşu, ikincisi ise derin bürokrasinin AB-Türkiye ilişkilerini gerektiğinde krize sürüklemek için mevzuat arasına böyle mayınlar yerleştirme refleksidir.

Türkiye'de yargı fonksiyonu, anayasal düzenlemelerin çok ötesinde fiilen sistem içindeki yerini almak üzere dikkate değer bir hareketlilik sergiliyor. Rektör Aşkın, yazar Orhan Pamuk ve sair dâvâların seyri bende böyle bir intibâ bıraktı. Bu herc ü mercden sonra yargı bağımsızlığı, yargıya dışardan müdahale, dâvâların seyrini etkileme gibi kavramlar yeniden yorumlanacak ve bu kavramlar hakkında yeni bir fikir birliği noktasında dengeler yeniden tesis edecektir.

Olup biteni bir de böyle seyretmek lâzım.

Şahsen çok sevdiğim ve hürmet ettiğim bir ilim adamı büyüğüm, şu anda karaciğer yetmezliği sebebiyle organ nakli için uygun zamanı bekliyor. "Uygun zaman"dan kasıt şudur: Sağlık Bakanlığı bünyesinde "Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Merkezi" (UKS) diye bir kuruluş var; bu kuruluş, daha önce organ bağışı vaadinde bulunan kişilerin ölümünün hemen akabinde bağışlanan organları, ihtiyaç sahibi hastalara tevzii etmekle görevli. Sistemimiz var fakat organ bağışçısı yetersizliği yüzünden ihtiyaca cevap vermekte zorlanıyor.

Organ bağışlamanın dinen bir sakıncası olmadığına dair Diyanet'in fetvâsı herkesin mâlumudur; tek tek her birimiz organ bağışlamanın "sadaka-i câriye" neviinden olmasa bile büyük bir hayır teşkil ettiğini biliyor ama gereğini yerine getirmek için teşebbüse geçmiyoruz. Halbuki işlem gayet kolay; hangi ilde iseniz devlet hastanesinin sosyal hizmet birimine müracaat ederek "organ bağışçısı" olarak kaydınızı yaptırıyor ve verilen kartı daima cüzdanınızda taşıyorsunuz.

Biraz sevimsiz bir işlem gibi görünüyor ama, aslında daha sağ iken mezar yeri satın almaktan daha irkiltici değil; üstelik insanda ölümü unutmamak (momento mori) gibi bir faydası dahi var.

En kısa zamanda "organ bağışçısı" olmak için üzerime düşeni yerine getireceğim; sizlerin de bu insânî meseleyi bir kere daha düşünmenizi istirham ederim.

---

YÖK'ün, imam-hatip mezunlarını liselilerle aynı hizaya getirmek için çıkarılan Açık Lise Yönetmeliği'nin iptali için dava açması ve üstelik "laikliğin ihlâli" gibi bir gerekçe göstermesini mantıken tuhaf buluyorum; yönerge iptali yerine imam-hatiplerin kaldırılmasını talep etmiş olsalardı şüphesiz daha tutarlı olacaklardı. Şimdi kendilerinden aynı mantık istikametinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın varlık sebebini teşkil eden 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanunun, bizatihi "laikliğe aykırılık" sebebiyle iptali için harekete geçmelerini bekliyoruz.

Şu işi kökten halledelim; siz de kurtulun biz de!